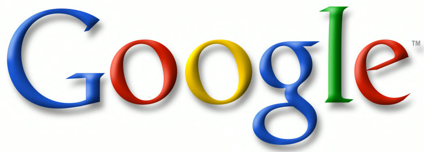

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

WIDENER LIBRARY
HX JIMT 9

Digitized by Google

Neth 3403.3.7

Harvard College
Library

THE GIFT OF
Archibald Cary Coolidge, Ph.D.
Class of 1887
PROFESSOR OF HISTORY

Digitized by Google

Digitized by Google

THEOD: SCHREVELI,

HARLEMIAS,

of Eerste Stichting der STAD

HAARLEM;

haar Toeneemen en Vergrooten; zeldzaame avontuur in Vrede, Oorlog en Belegeringen; harde beginzelen van de eerste Reformatie; Politieque Raadslagen; Scheuringe in de Kerke; de tyden van Lycester;

Oude Keuren; gunstige Privilegien van Graaven; Regeeringe in de Politie, zo hooge als laage, in 't Kerkelyke, Militaire, en Scholastique; de Oeffeningen der Ingezetenen, in alle Weetenschappen, Kunsten en Geleertheid, Neeringen en Handteeringen, enz.

Vermeerdert met Historiesche Aantekeningen tot den jaare 1750.

Twede Deel.

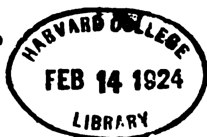
TE HAARLEM,

Gedrukt by JOANNES MARSHOORN, Boekverkooper,

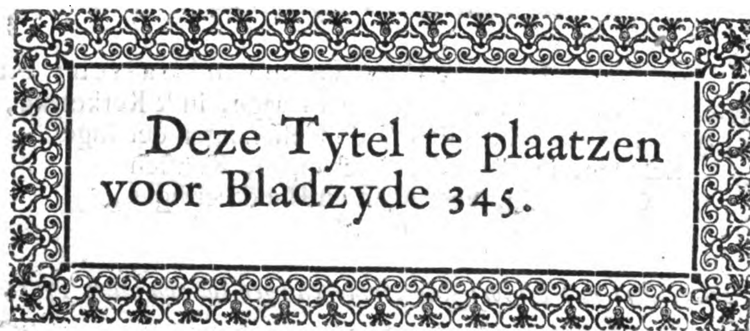
MDCCLIV.

Digitized by Google

Neth 3403.3.7

Gift of
Prof. A. C. Coolidge

Deze Tytel te plaatzen voor Bladzyde 345.

Digitized by Google

VYFDE BOEK.

Van alle de
POLITIE
der STAD
HAARLEM.

Hoedanige Politie te Haarlem geweest is, van dat de Stad eerst gebouwt was, als in haare kindsheid, (dat ik zo spreeke) dat die noch ruw en teêr geweest zy, heb ik boven in het eerste Boek aangeroert: maar hoe dat die gestelt is ten huidigen dage, en voor eenige honderde jaaren herwaards, daar van zal ik nu spreeken.

Holland is in Steden en Dorpen verdeelt; de zorge van iedere Stad is altyd geweest by de Magistraaten en Raaden, dien deze macht gegeven is elk in zyn District en Jurisdictie, Ordonnantien en Statuten, na de Wetten en Costume, te maaken en te breeken. Want *Cicero* heeft zeer wel gezegt: „ Dat dit het Ampt is van een Magistraat, „ dat hy wel verstaan moet, dat hy draagt de Perzoon van een Stad, „ en dat hy de waardigheid en eere van dien moet voorstaan en mainn„ tineeren, de Wetten onderhouden, de Rechten te beschryven; „ en te gedenken dat deze hem vertrouwt zyn. Want de Magistraatsperzoonen zyn zodanige Lieden, die gesteld zyn in Burgerlyke aanzienlykheid, en bediening van de Republiek, die met Eertytelen van God zelve in de Heilige Schrifttuur beschreven zyn, daar zy Goden genaamt worden hier op aarde; en by de Heidenen zelve van gelykheid van zorge, Vaders, en van wegen hunne bescherminge, Herders des Volks genaamt zyn. In de welke dit meest te wenschen

is, dat de Magistraaten staan onder de Wetten, en d'Onderdaanen onder de Overigheid. Van onze Magistraat is een Edict uitgegaan van *Graaf Aalbrecht*, dat niemand na 't Magistraats-ampt mocht staan, dan die 10 jaaren Burger geweest was, en die aan Goed had 100 Ponden 's jaars. De Magistraat is altyd bedient geweest, zo by Burgemeesteren als Schepenen, en met deze de Raad van Vroedschap, die altyd in dienst continueeren, zonder eenige Salaris, of met zeer gering profyt. Onder deze hebben de Burgemeesteren het Opperste Gezach over de Burgers, dien het voornamentlyk bevolen is, wel toe te zien en zorge te draagen, dat de Republiek geen schade lyd: en dat de Justitie wel bedient mag worden, zo wel in Civiele als Crimineele zaaken. Hier komen by de Officieren, zo buiten als binnen de Stad, die 'er gesteld zyn ten deele over Stads Zaaken, en ten deele over de Zaak van de Provintien: deze zyn 't die bedienen het Ampt publyk van Beschuldigers en Aanklaagers; ieder een van deze hebben hunne Byzitters: benevens deze zyn 'er noch Dykgraaven, en Houtvesters, gesteld over 't Woud.

Hier en boven is 'er noch het Hof in den Haag, zo de hooge als laage Raad; aan wie het vry staat te appelleeren. Gelyk ook de Heeren Staaten, zo generaal als particulier, by welke de Opperste Macht is; en 't Hoofd van alle deze is de Gouverneur van Holland en Zeeland, die altyd vertrouwt is geweest de Militaire discipline, verkiezinge van Burgemeesteren en Schepenen, by voorgaande nominatie van Vroedschappen: by hem is ook remissie van Halszaaken om Pardon te geven; dat tekenen zyn van Oppermacht; hoedanig ook geweest is de macht van de Graaven, doe de Republiek in haare fleur en kragt was.

Maar ten tyde van de Graaven, was 'er geen eenerlei practyk van Magistraaten te verkiezen. Want als *Margriet*, Graavinne van Holland, met *Lodewyk*, Hertog van Beyeren; en als *Willem*, de Zoon van *Margriet*, Hertog van Beyeren en Graaf van Holland, door recht van successie, in den jaare 1355, van die tyd af zyn Burgemeesteren en Schepenen gekozen, met toestemming van den Graaf: maar daar na, in den jaare 1430, zo zyn zo wel Burgemeesteren als Schepenen gekozen, zonder advys te neemen van de Graaf, even of de verkiezinge van de Magistraaten die van de Vroedschap vry stond.

Op dat dan de Politie van onze Stad meerder mag blyken en klaarder voor oogen gestelt worden, zo zal ik 't geheele Corpus in tweën af-

Digitized by Google

afdeelen, in Magistraaten en Onderzaaten, d'eene zoort van die geene, die over de Regeering van de Burgery en Ingezetenen gestelt zyn en het hoogste Gebied hebben, en d'andere, die als Onderdaanen onder de gehoorzaamheid moeten staan. Maar daar is geen een Regiment, van de geene die over de Regeeringe gestelt zyn, zo hoog als laag. Want daar is voor eerst een Regiment dat Politiek is, het ander Ecclesiastiek of Kerkelyk, het derde Militair van Schuttery, en het vierde bestaande in Oeconomie van de Godshuizen. Eindelyk, 't Regiment dat Scholastiek is, bestaande in de regeeringe van de jonge Jeugd, die opgetrokken worden in hoope, dat zy daar na ten dienste der Stad mogten bequaam wezen. Tot het Politiek Regiment komen Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Raaden en Vroedschappen. Onder deze steekt uit de aanzienlykheid en waardigheid van de Schout, en der Burgemeesteren macht.

Maar, voor dat ik kome tot de beschryvinge van deze Ampten, zal ik hier ook van de Kennemers gewag maaken, hoe dat zy mede hunne Rechters en Bailjuwen gehad hebben, (dewyl Haarlem de Hoofdstad is van Kennemerland) die *Graaf Floris* vergunt heeft, uitwyzende de Privilegie, gegeven te Aalbrechtsberg, in den jaare 1290, met deze woorden: *Wy sullen haer setten een Baljou, die wy haer met eeren setten mogen, en die geen Keves-kind is. Onse Schout en Schepenen sullen binnen 't Graef-gedinge des Maendaegs, des Dingsdaegs, des Woensdaegs na St. Pontiaens dage te Haerlem; of t'Egmond te rechte staen des Donderdaegs en des Vrydaegs, en des Saterdaegs, na den banne.* Alzo nochtans, dat de Bailjuw van Kennemerland niet vermogt eenig Burger voor de Vierschaar, die hy binnen de Stad Haarlem had, te roepen, of te recht te zetten. Even alzo, als de Jurisdictie van 't Woud, ook gelimiteert en bepaald is geweest, die geen Burger voor hun Vierschaar mogt roepen. Wie de eerste Bailjuw by *Graaf Floris* gesteld is, zou ik niet kunnen zeggen;* maar dat is zeker, dat ze-

* Volgens 't *Naamregister* der Heeren van de Regeering der Stad Haarlem, zyn 'er al Bailjuwen van Kennemerland bekent geweest, ten tyde van *Koningk Willem*, Graave van Holland, als in den jaare 1246, Heer *Gerrit van Heemskerk*, Ridder; 1272 *Wouter de Vriese*; in of voor 1291, *Philips van Duvenvoorde*; 1306, *Gerrit van Raaphorst*; 1332, *Willem Cuser*; 1346, *Jan van Arkel*; 1354, *Jan van Bloemestyn*; 1361, *Herman van den Rossthe*, Knaape; 1367, *Gysbert van Nyenrode*, Ridder; .... *Reynout van Brederode*; 1380, *Frank van Borselen*; 1384, *Splinter van Loenresloote*; 1393, *Dirk van Santhorst*; 1398, *Floris van Alkemade*, *Hendriksz.*; 1400, *Barthelomeus van Raaphorst*; 1432, *Jan van Alkemade*; 1440, *Jan van Heemstede*; .... *Otto van Egmond*; 1471, *Claas van Ruyven*; 1477, *Jan van Heemstede Gerritsz.*; 1479, *Jan van Egmond de jonge*; 1486, *Claas van Assendelft Gerritsz.*; 1493, *Willem van Crompvliet*;

zedert den jaare 1440, by successie altyd Bailjuwen geweest zyn. Want, na dat *Philippus*, de laatste Graaf van Holland en Zeeland, de Nederlanden ging verlaaten, en na Spanje zich begaf, zo is 't dat hy een Gouverneur gesteld heeft over de Nederlanden, Richters en Bailjuwen, ook in 't Graafs-geding van Kennemerland, Lieden van grooten Huize en hoogen Adel: de eerste zedert den jaare 1440, is geweest Heer *Jan van Heemstede*, in wiens plaats gekomen is, *Otto*, Heere van Egmond en Ysselsteyn; daar na *Nicolaas van Assendelft*, van Edelen Huize en oud Geslacht, Bailjuw van Kennemerland en Vriesland: na deze zyn gevolgt *Gerrit van Schooten*, *Joost van Bronkhorst*, *Johan van Dompselaar*, *Paulus van der Laan*, en *David van der Hoeve*: noch na deze *Christoffel d'Assonville*, Bailjuw niet alleen van Kennemerland, maar ook van Brederode en Tooge: by onze tyden zyn deze navolgende geweest, *Gerard van Berkenrode*, een regte Israëliet; en na deze *David Colterman*, een Bailjuw zonder wedergade, die de Justitie handhaafde met eere, andere ten exemple. Na deze heeft de Heer *Damius*, zyn Stedehouder, het Bailjuwschap lang bedient; tot dat *Albert*, Heer van Schagen, in deszelfs plaats gekomen is; maar heeft niet lang daar na geleeft. Na deze, als *Damius* noch leefde, is tot het Bailjuwschap geraakt *Lodewyk van Alteren van Jaarsveld*, Ridder, noch tegenwoordig in dienst, vind groote moeite en rencontre; maar zal 'er zich met 'er tyd wel door redderen: de Heere wil hem wysheid en mannelyke dapperheid geven! Dus verre van de Bailjuwen van Kennemerland; nu komen wy tot Schout en Burgemeesteren.

De waardigheid van 't Schouts-ampt.

Dat het Schouts-ampt by de onze altyd in eere gehouden is, betuigen de Jaarboeken en Historien: deze is by de Romeinen in zo een eere geweest, dat zy alle de geene, dien 't Magistraats-ampt bediende, om de eere Scholten, of in hunne taal *Prætores*, en daar na Vaders noemden: maar naderhand, als *L. Sextus*, eerste Burgemeester, uit het gemeene en slegte volk, en *Furius Camillus*, de eerste Stads Schout (die in de Stad te recht zat) gekozen is, 't gebied da-

vliet; 1499, *Jan Oem van Wyngaarden*; 1505, *Ysbrand van Wyngaarden*; 1507, *Pieter van Alphen*; 1511, *Gerrit van Schooten*, 1513, *Jan van Alkemade*; 1514, *Gerrit van Ruyven Gerritsz.*; 1517, *Jan van Alkemade*; 1520, *Gysbert van Schooten*, Schildknaap; 1524, *Ysbrand van Schooten*; 1529, *Huybert van Ruyven*; 1537, *Joost van Bronkhorst*, Ridder, enz.; 1549, *Johan van Dompselaar*; 1551, *Paulus van der Laan*, *Dirksz.*; 1562, *David van der Hoeve*; 1570, *Christoffel d'Assonville*; 1575. *Mr. Gerard van Berkenrode*; 1596, *David Colterman*; 1636, *Jonker Aalbrecht van Schagen*, enz.; 1640., *Lodewyk van Alteren van Jaarsveld*, enz. Zie ook van Zanten Handvesten van Kennemerland.

dagelyks toeneemende; en als *Sardinie* ingenomen en overheert was; midsgaders noch andere Provintien, zyn 'er ook gekozen die 't Recht uitspraken, by de vreemde en uitheemsche. En naderhand zyn 'er zo veele Schouten geweest, als 'er veroverde Provintien waren: zo dat het ontzach van de Schouten groot geweest is, ook van gelyke Macht, die veel vermochten: deze, meent *Livius*, dat genoemt zyn *Prætores*, in 't voorzitten van het Gerichte: maar *Varro* meent, dat die zo genoemt worden als Voorgangers, dat zy voor gingen in het Gerichte in 't Leger. By deze was alle de Macht en Gezach om nieuwe Wetten te maaken, en de oude af te keuren; dit vermogen word genaamt het Recht van Eere, daar de Poëet op gezien heeft, als hy zegt:

De Schout, die d'eer toekomt, heeft zyne vrye stem.

Maar hier te Land is 't heel wat anders, want alhoewel zy in groot aanzien zyn by het volk, zo is 't nochtans zo, dat hunne macht altyd gelimiteert en bepaalt is geweest; want de Schout vermag niet iemand van de Burgers voor 't Recht te roepen, noch in Civiele, noch in Crimineele zaaken, zonder kennisse van Burgemeesteren; hy vermag ook niet eenig Delict kwytschelden, noch loslaaten eenen Misdaadigen, noch met iemand composeren, geduurende de Plaidoy; maar moet ten einde uitwagten, tot dat Schepenen Sententie en Vonnis wyzen. Dat 'er Schouten en Officieren geweest zyn al voor eenige honderde jaaren, is kennelyk. Maar wie die geweest zyn met naam en toenaam, die de hooge macht met het Schoutschap vereert is, kan men niet zeggen, dewyl de Stads Boeken daar van niet melden; * behalven dat 'er gewag gemaakt word van een Schout, die zo een ontzach had, dat hy een Substituit verzogt, en ook verkreeg, in den jaare 1476. Maar dit is remarcabel en waardig om te verhaalen, ja ook wat nieuws en ongehoort, dat in den jaare 1479, vier Burgemeesters in getal, welkers naamen wy hebben, die als Schout gespeelt hebben, met verdeelinge van 't Gebied; ieder van hen bediende 't Schouts-ampt voor drie maanden, aanvangende van de eerste Burgemeester, die was *Gerrit de Visscher*, de twede *Jan van* Schouten.

VV *Schoo-*

* Bovengemelde *Naamrolster*, geeft ons al een Schout op van den jaare 1381, *Jan Boudewynsz. Zoons zoon*; 1422, *Gerrit van Heussen*; 1436, *Albert van Raaphorst, Dirksz.*; 1476, *Gerrit van Berkenrode*; 1477, *Tyman Barwoutz*; 1478, *Jan van Schagen*, enz.

Schooten, de derde *Jan Pietersz. Hals*, en de vierde *Jan van Schagen.* Alzo in den jaare 1484, *Jacob van Assendelft*, is van Burgemeester Schout gemaakt; die den 10den van July 1492, in de Vierschaar te recht gezeten heeft. Op welke tyd Hertog *Aalbregt* van Beyeren en Saxen, de Raad verandert hebbende, en de Burgers in boete beslagen, heeft ook een Stads Officier gemaakt, op den laatsten van May, op dat hy de Misdaadigen zoude straffen, en voor 't Gerichte roepen, die beticht waren van conspiratie; daar wy boven van gesproken hebben. *Dirk Spyker*, Thesaurier wezende, is Schout gemaakt, en heeft in de Vierschaar te recht gezeten den 27sten van July 1511. Insgelyks, *Ysbrand van Schooten*, is Schout geweest; en na die *Johan van Schagen*, weinig tyd daar na; die verzogt gereleveert te worden van het geene hy jaarlyks moest opbrengen; dat hy ook verkreeg. *Joost van Bronkhorst*, is Schout geweest in April 1519. *Frans van Hoogstraaten*, den 3den van September 1521. *Jan van Alkemade*, op den 2den van October 1524. Wederom in den jaare 1527, den 2den van October, *Jasper van Tresslong*, 't Schoutsampt bedienende, uit last van den Hoogen Raad, de Raadsperzoonen onzer Stede, en den Eed afgenomen na gewoonte. In absentie van de Schout, placht den Eed gedaan te worden voor de Heer van *Assendelft*, op 't Huis te Assumburg, in den jaare 1548. Na dezen is *Wouter van Beekesteyn*, als hy veele jaaren Thesaurier geweest was, Schout gemaakt; deze had wel gaarne in de Vroedschap gecompareert, en tot de geheimen van Landzaaken geadmitteert geworden, maar heeft daar toe niet kunnen geraaken, dewyl dat streed tegen de Privilegie der Stad: deze heeft ook een Substituit verzogt; maar wierd hem afgeslagen, in July 1552: en als hy het Schoutschap moede was, is hy eindelyk tot Burgemeester verheven in den jaare 1558; daar in hy gerust was. Noch is *Meynard van Heussen* Schout geweest; die de Boetens scherp invorderde, tegen de geene die de Excynsen gefraudeert hadden, en 's Lands Middelen verkort. Wyders is *Augustyn de Witte*, van Swol, de waardigheid van 't Schouts-ampt aangeboden, met toestemming van den geheele Raad; maar dat hy niet aangenomen heeft, en de Heeren ook bedankt; zynde een Man zonder ambitie, in den jaare 1555. Na dezen is gevolgt *Pieter van Soutelande*, den 19den van July, in 't zelve jaar. *Gerrit Pietersz. Berkhout*, is ook Schout gekozen; by accoord verplicht zynde, dat hy alleen het derdendeel zou mogen genieten van de Boetens; de rest

zou

zou hy moeten geven aan den Armen; aangenomen op deze conditie den 4den van Maart 1559.

Na deze is gevolgt *Jacob Foppensz.*; dewelke omtrent de eerste Reformatie, ten tyde van de persecutie des *Hertogs van Alva*, onder pretext van de Catholyke Religie te maintineeren, was een scherpe Vervolger van Ketters en Ketterye, en over zulks by den Burger gehaat, ook met gevaar van zyn leven: hier van hebben wy een notabel Exempel van *Michiel de Waal*, en zyne Huisvrouw *Geertruid Egberts*, die al voor twee jaaren in suspitie van Kettery gekomen waren, by de geene die met een ongemaatigde iever van de Catholyke Religie ingenomen waren. Als *Michiel de Waal*, getrouwde Man van *Geertruid Egberts*, Schout *Foppensz.* op de straat ontmoete, op het Spaarne, by de Vischbrug; en hy, de Schout ziende, vermoedende dat het op hem gemunt was, en vreezende dat hy hem op 't lyf zoude vallen, word gezegt, dat hy, zyn Mantel opslaande, de Schout gedreigt zoude hebben met een Pistool. Nadien hy al voordezen verstaan had, dat hy by de Schout verklikt was, dat hy onder voornaame Hoofden van rebellie, en nieuwe Consistorie gehouden in de huizinge van *Dirk de Moutmaker*, voor een van die wierd gehouden. Daarom heeft Schout *Foppensz.* de hand aan hem geslagen en gevangen genomen, en hem alzo geleid door de Veerstraat, digt aan 't Spaarne, midden onder de Schouts Dienaars. En als daar een groote toeloop van Burgers was, die hem volgden, als Zakkedraagers, Kuipers, en diergelyke meer; en alle deze troepen de Schout bezetten, die voor 't Huis van eenen *Hendrik Appel* een weinig stil staande, heeft hem onverwagt binnen gerukt, dat hy op de Zolder zoude gaan: waarom het Volk, dat daar omtrent was, meenden te barsten van spyt. En als dit gewoel schielyk meer en meer toenam, zo liep het gerucht, dat *Michiel de Waal*, de Man van *Geertruid*, geraakt was onder eenige oproerige Menschen, en zichzelve alzo geweerd had tegen 't geweld, dat hy in perykel van zyn leven was, ten waare eenige Burgers, zyne Vrienden, hem te hulp gekomen waren, om dat zy hem alzo onthaalden, als of zy hem hadden willen vernielen: door welke tyding, de Huisvrouw alzo verslagen en verschrikt is, dat zy schielyk ten huize uitliep, en met alle spoed na die plaatze, daar men zeide, dat haar Man was vastgehouden: zy nu aan de Vischbrug gekomen zynde, vraagde: Wat 'er te doen was? Men gaf haar ten antwoord: Dat *Michiel de Waal*, als een

Jacob Foppensz. Schout.

Misdaadige, gevangen genomen was; dat hy in de naaste Buurt in een Huis gebragt, en boven op een Zolder gesleept was, om aldaar gestraft te worden. Dit deed haar geloven een zeker Burger, die daar ter loops uit een Huis quam, en voor God en menschen betuigden, dat *Michiel de Waal* kragt en geweld geschiede, die zy gevangen genomen hadden, om gestraft te worden. *Geertruid Egberts*, hoorende de naam van haar Man, is zo ontsteld en verschrikt geweest, dat zy, vergeeten hebbende d'eerbaare schaamte van eene Vrouw, als een onbezinde al haar best is geloopen na 't Huis van haar Broeder, die daar digt by woonde; zy eene Leer gevat hebbende, met hulp van anderen, en om hoog aan de Gevel by 't Venster gebragt, peurden zy na 't Dak; maar met vergeefsche moeite. Want de Schouts Dienaars hebben de Leer ettelyke maalen opgeregt, afgestooten, verschoven, en eindelyk na boven opgehaalt. En als zy haar Man geen hulpe konde toebrengen, is ze zo verbittert en ontsteld geweest, ten deele door spyt, ten deele door wederwaardigheid, dat zy van haar zelve ter aarde is gevallen, als of zy de geest had willen geven. Maar eindelyk weder tot haar zelve gekomen, is allengskens wat bedaard; daar de Vrinden haar getroost hebben, en mede brengende, dat haar Man verlost was uit de handen van de Schout: hier door is zy gestild, greep moed en couragie.

Maar, om dat Schout *Foppensz.* revengie wilde neemen, niet lang daar na zyn 'er twee van de oproerige Burgers aan den hals gestraft. Daar na dagvaart hy ook *Geertruid*, als een misdaadige, om dat zy haare Man voorgestaan had, tegen alle recht, als een zaak van quaad gevolg, en heeft haar boven doen komen op 't Stadhuis: als zy aldaar compareerde, heeft hy geboden, dat zy ter goeder trouwe rekenschap zoude geven, hoe veel Zaad of Koren zy op zolder had; roemende ook trotselyk en verwaand, dat hy de macht had om alle haare Goederen te confisceeren; om dat haar Man, *Michiel de Waal*, by publyke Acte met geweld de Schout aangerand had, als hy een Pistool uit zyn zak trok, om hem een Loot te schenken. *Geertruid* had naauwlyks haar voeten over de drempel van 't Stadhuis gezet, of hy gebood dat men haar in verzekering zoude neemen, en op de Keuken gebragt worden, daar men de Misdadigen brengt. Niet lang hier na, is de Schout met een Schepen na 't Huis van de gevangene Vrouw gegaan, en heeft zyn Dienaars geboden, dat zy in het Goed

zou-

Digitized by Google

zouden zitten, possessie neemen van de geheele Boedel, en goede chier maaken: des niet tegenstaande, dat *Adriaan Klaasz.*, haar Zusterling, gewezene Thesaurier der Stad, Borge geworden was: en dat noch veel arger is, gebied, dat men alle Kasten zoude openen, en 't Comptoir tegen de vloer aan stukken smyten. De Borg heeft zyn beklag gedaan voor de Heeren, en geprotesteert van kragt en geweld, sustineerende, dat de Schout geen recht had om zo te procedeeren, nadien zy een Burgers Dochter was; die in geen hooger boete konde vervallen, dan van 80 Guldens; waar voor hy ook presenteerde Borg te wezen. En hier op de Schepenen advys gevraagt zynde, hebben staande gehouden, dat men 't daar by zoude laaten blyven, en desisteeren van 't voorneemen, om dat deze dingen moesten gebragt worden voor den Raad: maar 't was als voor een doof mans deur geklopt. Want de Schout, als een raazend Mensch, zeide: Dat hy 't Comptoir op smeet op zyn perykel: alzo zyn de Laadjes over de vloer verstrooit, daar hy hygde onbehoorlyk na den Buit, die hy zichzelve ingebeeld had, dat 'er veel Geld in het Comptoir moest wezen, om dat hy een Koopman en Moutmaaker was. Maar hier mede heeft hy noch niet kunnen stillen zyne verbolgentheid en wreedheid, haar dreigende ook in een Gat te smyten, daar men Zon noch Maan ziet, en daar men Schelmen en Dieven gewoon is te zetten, geen eerlyke Lieden, en veel minder Vrouwen van fatzoen. Als deze en diergelyke dingen de Vrinden voorwenden, en eerlyke Mannen voor haar spraken, dat zy een zwakke Vrouw was, en behebt met zwakheid van herssenen, ook staande hielden, dat zy behoorde of uit de Gevangkenis verlost, of voor 't Gerichte gestelt te worden, onder Borgtogt: maar hebben hem niet kunnen verbidden of beweegen: hy gaf dit alleen tot antwoord: „ Dat hy zyne Informatie ten vollen niet gereed had, en dat „ hy deze gevangene Vrouw niet konde los laaten, zonder de Hooge Machten daar van gesproken te hebben, om advys van hen te „ haalen. Dit is de eerste vertooning van dit treurspel.

Daar na heeft de Schout actie geinstitueert tegen *Geertruid Egberts*, waar by hy instantelyk begeerde, dat men haar ter Torture zoude brengen. Die van den Gerechte gehoort hebbende de conclusie van den Schout, op dat daar meer blyk zoude wezen van de waarheid, hebben goedgevonden hun oordeel uit te stellen tot Vrydag eerstkomende. Alzo de Burgemeesteren daar op gehoort heb-

bende, hebben den eisch van de Schout afgeslagen, met dit bevel: „ Dat hy de gevangene Vrouw voor 't Gerichte zou brengen, en „ dat de zaak daar zou dienen na behooren, en recht. Maar de Schout maakte de zaak noch dagelyks zwaarder; als *Adriaan Klaasz.*, regte Zusterling van haar, en andere Vrinden, buiten raad zynde, hen gekeert hebben tot de aardsche Goden, de Heeren Staaten, en andere Raadsheeren van 't Hof van Holland, presenteerende een of twee Requesten. Op de eerste hebben zy dit verkregen, dat de President van 't Hof van den Hoogen Raad zoude Brieven depecheeren aan de Schout van Haarlem, ten einde dat hy *Geertruid* zoude los laaten, of haar te recht stellen. 't Was zo verre daar van daan, dat hy zoude nakomen 't bevel van den Hoogen Raad, dat hy zyn Gevangene in tegendeel verbannen heeft tot een fameuse Kerker aan de St. Jans-poort; daar niemand by mogt komen, noch Zuster, of Broeders, of Broeders Kinderen, en geen regard neemende, dat zy zwak, ziek en ongevallig was. En als 't pynigen en geschreeuw, deerlyk om aan te hooren, tot haare ooren quam, liep het groot perykel van in meerdere zwaarigheid te geraaken, als gewend zynde alle gemak van Dienstmaagden binnen haar huis, niet kunnende verdraagen zo schandelyke en ongerymde Gevangkenis, te meer als die niet bewust was van eenige booze daaden; dan alleen, dat zy met billyke droefheid, en uit Godzalige affectie en genegentheid van de Echtenstaat, haar Man in zo een gevaar te hulpe gekomen was.

Maar, als 'er eenige dagen gepasseert waren, dat de Schout zyn ampt niet deed, zo hebben de Vrinden van de Gevangene nochmaals geappelleert voor den Troon van Justitie, aan den Hoogen Raad, en by Request verzogt: „ Dat zy de gevangene Vrouw of „ los zoude maaken, of haar te recht stellen. Dit verzoek, als billyk, is ook aangenomen. Maar de Schout wist het eene en 't andere voor te wenden, alles tot verhindering, en zogt het liedje van verlangen; ter tyd toe, dat 'er Brieven van de *Graaf van Bossu*, Gouverneur Generaal, gekomen waren, die ook door authorisatie van de Koningklyke Majesteit versterkt waren; een Deurwaarder van 't Hof bragt de Brieven van dezen inhoud: „ Dat, zo de be- „ gaane misdaad van *Geertruid* Crimineel waar, dat de Schout in zo „ een geval haar te recht zoude stellen; en zo die Civiel was, dat „ hy haar op Borgtogt zoude ontslaan. Dit verkregen hebbende tot haar voordeel, zo hebben *Adriaan Klaasz.*, gewezene Thesaurier,

en

en *Klaas Jansz. Guldenhoofd*, naaste Vrinden van *Geertruid*, de zaak zo verre gebragt, dat de Officier *Foppensz*, de Raad zulks toestemmende, *Geertruid* te recht zoude stellen. Doe heeft de Schout aldaar de zaak zeer zwaar voorgesteld, ja zo verre, dat hy wilde staande houden, dat zy aan den hals moest gestraft worden, volgens de Placcaaten van zyn Koningklyke Majesteit: hy beschuldigde haar ook van Ketterye; verzoekende dat zy zelve haar woord mogt doen, zonder voorspraak van de Advocaat. Den Raad de zaak gehoort hebbende, en in advys genomen by omvraage van Stemmen, hebben eindelyk de Sententie uitgesproken in deze zin: „ Dat het verzoek van de Schout onbillyk, onredelyk en ongefondeert was; en „ dat het verzoek van de Vrinden in alle billykheid bestond. Niet tegenstaande, de zaak heeft noch ettelyke maalen op Burgemeesters Kamer gedient, daar present geweest zyn *Roosveld* en *van der Mathe*, Burgemeesteren, alle de Schepenen, alle haare Vrinden en Bloedverwanten, voornamentlyk *Adriaan Klaasz.*, Oud-Thesaurier, en *Klaas Jansz. Guldenhoofd*, die hun als Borgen presenteerden. Nochmaals is de zaak wederom uitgestelt, als of 'er wat zwaarder achter schuilde, niet met uitstel van eenige dagen, maar van maanden: als de zaak hervat wierd, de Vrinden van *Geertruid* zulks verzoekende, is de Schout belast, dat hy zyne eisch by geschrifte zoude stellen; en dat daar op *Geertruid Egberts* peremptoir zoude antwoorden: daar de Burgemeesteren, die tegenwoordig waren, niets tegen hadden, behalven *Mr. Quiryn Dirkszoon*, President-Burgemeester, nevens *van Schagen* en *Rolland*, Schepenen, op den 26sten van October. Derhalven de Schout geboden zynde, dat hy de zaak ten principaale zoude voorstellen, heeft hy zyne Actie geinstitueert, en zyzen Eisch by geschrifte over gegeven met volle informatien, maakende deze Conclusie: „ Dat zy verdient had, met den zwaarde ge-„ straft te worden, uitwyzende het Placcaat, geëmaneert tegen de „ Ketters; en dat men tegen haar zou procedeeren, tot confiscatie „ van alle haare Goederen, of Crimineele correctie, of Civiele boe-„ te, zonder te admitteeren een Advocaat of Voorspraak. Hier op heeft *Auwel Loevensz.*, *Adriaan Klaasz.*, *Klaas Jansz.*, en *Johan de Waal*, Vrinden en Bloedverwanten, daar op gedrongen en instantie gedaan, dat het haar geöorloft mogt zyn voor 't Gerecht haar zaake te verantwoorden door Advocaaten, na 't welgevallen van de Vrinden. De Rechters en Schepenen de zaak gehoort hebbende, zyn hier in

eens

eens geworden, dat de Schout zyn Eisch zou proponeeren, de gevangene Vrouw present, en dat zy een of meer Advocaaten zoude verkiezen, om haar te verantwoorden en te verdedigen. *Auwel*, nevens de andere Vrinden, verzoeken ootmoedig, by provisie, ontslag van de gevangene Vrouw; en presenteerden nochmaals daar Borg voor te blyven, na 't believen en welgevallen van de Rechters. Op dit verzoek, is de Uitspraak gevolgt, byna in deze zin: „ De Heeren Burgemeesteren en Raaden, de informatie gezien hebbende, „ en andere munimenten van bewys, als Acte Notariaal, hebben „ voor goed gekeurt, dat men de gevangene Vrouw by manier van „ provisie zoude ontslaan en los laaten, en dit onder 't beneficie van „ Borgtogt; dat zy daar de hand op zoude geven, dat zy tot alle „ tyden, geciteert zynde, perzoonlyk zou compareeren, op de „ straffe *Confessi & convicti*. Hier en boven zal zy noch Borg stel„ len van 100 Ponden Vlaams. Boven alle deze zal *Geertruid* voor„ noemt, die noch in hegtenis is, *pendente lite*, belooven, dat zy „ buiten de Stad geen voet zal zetten, en dat zy de Stad zal houden „ voor haare gevangkenis, onder dezelve boete. De Schout geboden dag te zetten, heeft het daar by laaten berusten. *Adriaan Klaasz.*, en *Nicolaas Jansz. Guldenhoofd* zyn Borgen geworden, als geaccordeert was, voor *Geertruid Egberts*, en hebben daar op den Schout de hand gegeven; en op deze zelve dag is zy eindelyk los gelaaten, en uit de Banden verlost. Deze Vrouw, na lange afwezendheid van de Vrinden, is wederom tot de haare gekomen; na veele tegenheid geleden, en veel onheils uitgestaan te hebben, daar de Schout altyd wat nieuws ophaalde, heeft haar begeven tot geduldigheid, met een goede conscientie: hoewel zy acht dagen daar na wederom geciteert is; maar niet overtuigt zynde, roept zy de Naam van God aan, als een Getuige van haare onschuld en onnozelheid; die wel gedenkt aan 't booze en onschuld, een Wreeker en Vergelder van alle boosheid.

Van *Aagt Jasjens*, dat de oude Burgers verhaalen, die dingen zyn niet meer te verwonderen, als wel verschrikkelyk; ik storte daar traanen over, en geve het andere te bedenken. *

Als

* De gruwelyke handel van deze Schout *Jacob Foppenszoon*, verhaalt *P. C. Hoofd* aan 't einde van zyn 6de Boek, aldus: Maar 't zal niet vergeefs, noch vremd van ons voorneemen wezen, de reden zyner vlucht en eenen handel t'ontdekken, waar uit men de wreedheid en wilderniss dier tyden bezeffen kan. Tot het Schoutampt van Haarlem, dan,

Als de Stad noch niet over gegaan was, is 't recht van 't Schouts-
W W ampt

dan, gewoon by luiden van adel of achtbaarheid bekleed te worden, was, uit bitterheid van partyschap, voor 't aanspannen der Burgerye met den Prins, een Londensvaarder gevordert, met naame *Jacob Foppenszoon*. Deez', Haveloos te vooren, en brengende een' hollen honger na baat, aan den dienst, vervolgden niet alleen d'Onroomschen, daar eenig bewys tegen te vinden was; maar, verlekkert door 't genot, zocht, by middel van snoode treeken, ook andere een' anxt aan te jaagen, die hun raaden mogte, in der yl, de Stad te verlaaten, op dat hy vat aan hunne Goederen vond. En men hield hem niet zuiver, van eenige onnozelen in valsche betichtinge verstrikt, en in de laatste elende geholpen te hebben. Hy bezigde om der goede luiden deuren en huizen te beluisteren, of hen door de glazen te beloeren, en anderzins, tot spiede een wyf geheeten *Aagt Jasjens*, stokhoudster van de St. Jans Poort; en bequam op haar aanbrengen, Tanneke Ogiers, een' plateelbakster, in hechtenis, die om 't Geloof verdronken werd. Dezelve terwyl zy gevangen lag, had hy, tot schriftelyke waarschuuwing, en vervaartmaaken van verscheide perzoonen, die hy zeide Doopsgezind te zyn, doen beweegen, door de Stokhoudster. Dewelke, ziende den Schout zo graag, en even veel werks maaken van Overtuigden en Onovertuigden te bewaaren, hem opening van eenen aanslag deed, waar aan, zo haar dacht, geringe moeite en groot voordeel aan vast was. Daar woonde, in de Koningkstraat, een Arts, een man op zyn dagen, en ongehuwt; die zomtyds een reis na Delft zyn Geboorteplaats deed, laatende 't huis zonder meer gezins, in bewaaring van een oude Dienstmaagd. Met deze had *Aagt* eenige kennis gemaakt, door 't haalen van zalve, tot behoef der gevangenen: en neemende haaren slag waar, dat de Meester uit de stad was, komt zy, op eenen laaten avond, quansuis om de oude boodschap, tot zynent aankloppen. Na 't ontsluiten; zy en de Schout stryken in, neemen de Maagd het leven, de planken van haar slaapplaats uit, en stoppen haar daar onder. In den Buit vonden zy zich bedrogen, en nergens na 't baar geld hunner gierigheid ingebeelt. Arme tweehondert Guldens, met een Kop en zes Lepelen van Zilver, waren 't loon van zo een hachgelyk en heiloos bestaan. Ook werd van *Foppenszoon*, aan *Aagt* niet meer dan 't enkel vierendeel der Penningen toegelegt. Des anderen daags bleven deur en vensters digt toe, de gebuuren verwondert, wat aan 't Jongkwyf mogt overgekomen zyn. 't Word entlyk der Wet aangegeven; en de Schout, plechtelyk verzelschapt, gaat het huis openen. Men speurt 'er alles op gewoonlyken stel; haar bed ongefommelt. Hy zocht van plaats tot plaats, doet verzetten, verleggen, en speelt den onweetende: vollen looslyk nochtans, en zulks dat het nadenken geven mogt. Want het bed, daar niemand iets vermoedde wil hy af, en d'onderlaagen opgeligt hebben. Daar werd men 't Lyk gewaar, en bekende dat hy gaauw was. De schelmstukken hangen, als schakels eener keten, t'zamen; en liet hy 't daar zelden by, dien 't eerste ongestraft verging: te min, *Jacob Foppenszoon*, die, hebbende reeds te vooren (zo men zeide) 't eerwaardig Gerecht door valsche getuigenissen verraaden, en de heilige Vierschaar tot een moordkuil gemaakt, nu tot het bezoedelen zyner eigene handen, met zo vervloekt een werk, was voortgeschreden. Hy, of om van elders vol te maaken, 't geen aan den voorigen roof gebrak, of om zich beter uit het ooge te houden, poogt daar in te helpen zekeren Namaag der deerne, met voorwenden, hoe die haar Erfgenaam was, en niemand het zondigen ligter stond, dan die de zwaarste bekooring lyden. Thans grypt hy hem by den hals, bevordert dat hy ter scherpe vraage gedoemt word, en de misdaad, uit pyne, bekent. Terwyl de onschuldige in deze zwaarigheid steekt, het aanzeggen der dood verwagtende, begint 'er een straaltje van de waarheid der zaake te flikkkeren. Namelyk, eenige Vlasters, die, bezig met haar handwerk, op dien avond, als de moord geschiede, de Stokhoudster aan de deur van den Arts gehoort hadden, werden daar op maalende, dat zy daar laatst in en uit gegaan moest zyn, en quamen 't, by deze gelegentheid des Gevangens, aan de Huisvrouw van een Schepen voordraagen. De Vrouw dient het haaren Man aan: dewelke, daar in ontrust, ook voort het meeste deel zyner Stoelbroederen zwaarhoofdig maakt. De dingen aldus staande; gevalt het omslaan van Haarlem, ten Prinsewaarts. Waar over *Jacob Foppenszoon* na Amsterdam vlood, daar hy Hopman op een Galei wierd: de Stokhoudster na den Haag. De twee geraakten echter wederom te gader; en liet zy zich van hem uitmaaken, om wel een groover schennis aan te rechten; en Haar-

lem

ampt opgedraagen aan *Arent Janſz. van Dordrecht*, den 25ſten van April 1571; op beding, van geen compoſitie met Misdaadigen aan te gaan, en geene gunſt of genade mogt plaats hebben.

Na 't overgaan der Stad, is *Vincent Jacobszoon* Schout geworden; zeer gehaat by den Burger, als Schout *Foppenſz.*, doe de Spaanſche tiranny op 't heetſte was: deze Schout, *Cent* in de wandeling genaamt, is doodelyk gequetſt van de Soldaaten, en in dat zelve jaar 1573 overleden.

Seb. Craanhals Schout.

Na deze is gevolgt *Sebaſtiaan Craanhals van Hottinga*, van Edelen Huize; deze is opgeleit, door bevel van de Heeren Staaten, het Ampt van een Droſt, op die tyd als de wreedheid der Soldaaten op 't hoogſt was in 't noorder quartier van Holland, dat voor een Droſt zeer gevaarlyk was; hy zoude waarneemen alle vluchtende Soldaaten, die als ſchelmen uit hunne Vendelen geloopen waren, mitsgaders alle Landloopers, die de Huislieden knevelen, en ſtraffe daar over doen. Deze, uit kragt van zyn Commiſſie, is met 12 Knegten op 't einde van July na buiten getrokken, en gepaſſeert zynde voorby Velzen, Beverwyk, en andere Dorpen meer, is tegen den avond te Bergen gekomen, eene myl van Alkmaar, alwaar hy op zyn Hofſtede, na gewoonte, vernachte, by *Pieter Janſz.*, zyn Pachter. 's Anderen daags, 's morgens vroeg, vertrok hy van Schorel met zyn Gevolg, twee alleen laatende op zyn Wooning, die de Paarden zouden gadeſlaan. Daar hem verſcheiden op den weg ontmoet zyn, nu twee, dan drie, ook wel vier en meer; van welke alle en ieder in 't byzonder, na krygsgebruik, hy de Paspoort afgeëiſcht heeft. Kort daar aan weer andere, die hy mede behandelde als de voorige; en die

lem, tot zeven plaatzen in brand te zetten, by hulp van eenen *Kornelis Lubbertszoon*, die pek, teer, zwavel, en buskruit, tot de poppen, te verzorgen had. En moeſt de brand, dien zelven nacht, opgaan, als de Spanjaards in 't Voorhout, onder de Stad verſchenen. Niettemin terwyl zy of uit vreeze ſukkelt, of zwaarlyk onbekent ter poort in ziet te raaken, liep de beſtemde tyd om, de toeleg te loor. Voorts beſpotte haar 't onheil, dat zy de Burgery gebrouwen had. Want weinig dagen daar na werd zy gekregen op de Meer, en te rechte geſtelt, als gevangene van Oorlog, voor 's Prinſen gemagtigden; die, op den tweden van Oogſtmaand, na 't bekennen der gemelde gruwelen, haar levendig ten vuure verwezen. In 't ontfangen dier ſtraffe, op het Zand, aan een paal, weerde zy met haar voorſchoot, en handen, die los waren, zo lang zy mogt, de Vlam uit het aangezigt, onder een roepen met nare ſtem: *ô Jacob Foppenszoon! Jacob Foppenszoon! waar hebt gy my toe gebragt?* En worſteldamet dus eenen weedom en banggigheid, tot dat haar de ſmook en vonken verſmachten. Haar medepleeger had, al een wyle daar na, wat eerlyker, doch anderzins immers zo yſſelyk een uitgangk; en werd van een kogel getroffen, die hem de wervels van 't ruggebeen aan ſplinters ſpatten, en d'allergevoelykſte pynen eener langduurige dood deed. 't Welk tot geen laafſenis der wraakdorſt vertelt zy, maar tot indacht dat de peene, hoewel niet altyds hier op aarde, nochtans doorgaans de boosheid paſt in te volgen.

Digitized by Google

die geen Paspoort van hunne Kapiteinen hadden, gebood hy te rugge na hunne Garnisoenen te keeren. Van welke zommige gewillig heenen gingen, andere gedwongen, met ontwaardigheid en schelden, loopende waar zy wilden; doch altyd met dit bevel: „ Dat zy „ de Huisluiden zouden spaaren, en hen onthouden van straatschen- „ dery op de wegen. Als hy te Schorel wat vertoeft had, zo keert hy weder na zyn Hofstede, omtrent de middag, niet denkende op gevaar. Hy nu aan tafel gezeten zynde, ziet op 't onvoorzienste eene groote troep Soldaaten van 80 of meer, die met een verschrikkelyk geroep aanquamen, en hebben eerst in de Glazen als met Hagel geschooten, en een leus gegeven om te vermoorden, roepende: „ Slaa dood! slaa dood! waar is de Schelm, die ons plaagt en ver- „ volgt? Als dit zyne Dienaars hoorden, verbaast zynde, hebbenze zich na binnen begeven, de boodschap brengende van groote zwaarigheid en gevaar, om alle gemassacreert te worden. Als den Drost zulks gewaar wierd, nam hy de vlucht door een achter-deur, om zich te salveeren: die de Soldaaten terstond, als onbezinde, met een ysselyk geschreeuw vervolgt hebben, op 't lyf gevallen, en doorsteken, hem gevende noch verscheidene wonden na zyn dood. Deze, na dat hy de Naame Gods had aangeroepen, zyn geest in zyne handen bevolen, en zyne oogen na den Hemel opslaande, gaf de geest. Als men daar na het doode Lichaam visiteerde, bevond men 'er 32 steeken in: alzo word gezegt, dat *Julius Cæsar* op diergelyke wyze in den Raad van Romen omgekomen is. Dit schelmstuk en Vadermoord bedreven zynde, wenden zy hun tot den Buit, smeeten af de Sloten van Kasten en Kisten, en lieten niets ongeschonden; alle Meubilen en Huisraad sleepten zy met hen; ook het Geld, dat hy by zich gestoken had, om Paarden te koopen, schudden zy uit zyne Broek: daar en boven stroopten zy eenige Klenodien van Goud, en oude en raare Medailjes, die hy gewoon was by zich te draagen, tot zyn vermaak. Dus is de uitgangk geweest van Schout *Sebastiaan Craanhals van Hottinga*, gantsch treurig, als een tragedie; welks Lichaam en doode Ledemaaten zyn aan stukken gehouwen, en als tot hutspot gekapt, en alzo na Haarlem gevoert.

Na deze Schout is *Albert van Raaphorst* gevolgt: en na hem *Caspar van Bloys*. Na die, by ons geheugen, en met beter geluk, *Nicolaas Ruychaver*, die lang in Schouts Bedieninge is geweest. En na deze is gekomen *Nicolaas Suyker*; die men zeide, dat de Paus-

Digitized by Google

gezinde te veel toe gaf, en overzulks afgezet van 't Schouts-ampt. Op welke tyd *Blok* na 't Schouts-ampt stond: maar *Cornelis Willemsz. van Teylingen*, die de Burger aangenaam was, wierd 'er mede vereert. Eindelyk, is *Johan Schatter*, die noch leeft, van Burgemeester Schout geworden. En dit is 't geene dat tot de waardigheid van 't Schouts-ampt dient, en dat men vind in de oude Chronyken beschreven, van den jaare 1479, by geduurige succeslie, tot deze onze tyd.

Burgemeesteren. Volgt nu de Macht van Burgemeesteren, naast het Hoogste Gebied. Daarom is 't ook dat de verkiezing van Burgemeesteren altyd by de Prins, of Gouverneur, of in absentie van de Prins, by de Hoogen Raad, by welke Burgemeesteren de ordinaire directie en 't Hoogste gebied is, in alle Politieke zaaken; boven deze de administratie van Stads Goederen en Inkomen, dewelke het gemeene welvaaren, de behoudenis van de Stad en bescherming van den Burger bevolen is; hier van daan komt dat formulier van spreeken, als de Stad in gevaar of zwaarigheid was: „ Dat Burgemeesteren wel zouden toezien, „ dat de Republiek geen schade lyde. Derhalven, het Ampt en plichten van de Burgemeesteren zyn, 't Recht van de Burgery en Ingezetenen te beschermen en maintineeren, de Handvesten, Privilegien, Rechten en Voorrechten te handhaven: de Schout, als hy verlegen is, in alle zaaken, die de Domeinen van de Graaflykheid aangaan, te hulp komen met raad en daad; de Schepenen doen vergaderen, en de nood zulks vereisschende, de geheele Vroedschap; in delibereeren de maat stellen, advys te vraagen, de Stemmen van Vroedschappen in te zamelen, en uit deze een besluit maaken; dezelve op de Kamer te pronuncieeren, of de Pensionaris geven om te pronuncieeren, en zaaken van de Vierschaar publiek doen afleezen. Hier staat ook wel te noteeren, dat 'er van ouds tot het Burgemeesterschap niemand toegelaaten is, dan die zes jaaren in 't Register van Burgers aangeschreven waren.

Schepenen. Dat 'er Burgemeesteren en Schepenen voor veele honderde jaaren geweest zyn, blykt uit 't voorgaande verhaal, betuigen ook zulks de publyke Acten, by Schepenen ondertekent; maar de naamen van die zyn veele verlooren, en door ongeluk van tyd, niet tot onze geheugenis gekomen. De Burgemeesteren en Schepenen dezer Stad, behalven de solemneelen Eed, worden genoodzaakt, dat zy alle Wetten en Costumen, voor dezen gemaakt, of die noch te maaken

zyn,

zyn, op alle manieren voor te ſtaan, hun uitterſte beſt ook moeten doen, dat dezelve vaſt geſteld en onderhouden worden; die dat zoude weigeren, dat dezelve in de boete zoude vervallen van 60 Heeren Ponden. Tot de Schepenen behoord alle kenniſſe van zaaken, Burgemeeſteren zulks toeſtaande; hier nevens de Documenten, en gewezene zaaken, die van de Burgers of hunne Goederen gepronuntieert zyn. Als mede de correctie en ſtraf van alle Delicten, begaan binnen de Stads Veſten. Tot de Schout behoort d'executie, de Graaf of Hooge Overigheid de authoriteit daar toe gevende. Hier en boven is de macht en 't ontzach van Schepenen zodanig, dat zy gezamentlyk de Statuten mogen maaken en breeken, ten beſte van 't Gemeen. Wie die geene zyn die de Magiſtraats-ampten bedient hebben van al voor den jaare 1430, en daar aan volgende, tot dezen huidigen dag, dat geven de Stads Regiſters te kennen; in welke ik geremarkeert en waargenomen heb, dat in 't begin van ouds vier Burgemeeſteren en zeven Schepenen plachten gekooren te worden. In deze tyd komen vooraan als Burgemeeſteren *Meynard Claaszoon*, *Jan van der Laan*, *Claas Pelgrimszoon*, en *Ysbrant van Schooten:* en de zeven Schepenen, namentlyk, *Jan Jacobſz. Pudt*, *Barthout van Aſſendelft*, *Pieter Gerritſz. van Bennebroek*, *Jan Claaſz. van Damme*, *Jan Dirk Thymanszoon*, *Jan Willem Claaszoonszoon*, en *Floris Martynszoon.* * Op dezelve ordre en getal zyn Schepenen gedurig gekozen.

Theſauriers.

In den jaare 1447, behalven die voorheen daar toe verkooren waren, zyn 'er vier Theſauriers aangeſtelt, om Stads Comptoir waar te neemen, en deze waren jonge *Claas Janſz. van Hillegom*, *Wiſſe Pieterszoon*, *Claas de Vriese*, en *Bartholomeus Goudenaarts*; blyvende alle tyd by een getal tot den jaare 1501, als 'er maar twee Theſauriers gekozen zyn, namentlyk, *Frederik Jacobſz. Deyman*, en *Pieter Janſz. Raet.* Eindelyk heeft men zich nader bedacht, en maar een verkozen en geſtelt over Stads Inkomen, de bovengemelde *Deyman*, in den jaare 1510: in wiens plaats gekomen is *Wouter van Beekeſteyn*, zonder iemand nevens hem. Deze is veele jaaren

* Volgens bovengemelde *Naamregiſter*, zyn noch bekent Burgemeeſteren van den jaare 1420, als *Herpert van Foreeſt*, *Gysbert van Noortigh*, *Jan van Bakenes*, en *Claas Selander:* en van Schepenen, zedert 1422, *Jan Jacobszoon*, *Doene van Rietwyk*, *Jan van Beekeſteyn*, *Ysbrand van Schooten*, *Dirk van Heuſſen*. *Gerrit van Santvoort*, en *Jan Dirk Thymanszoon.* Ook zeven Schepenen van 1426, 1427 en 1428; waar onder LAURENS JANSZ., eerſten Uitvinder der loffelyke Drukkunſt, en Haarlems eeuwige Eer; die ook in den jaare 1426 Preſident-Theſaurier is geweeſt.

Thesaurier geweest; maar heeft eindelyk verzogt, van die dienst ontslagen te mogen wezen, in den jaare 1542. Daar na zyn d'een en d'ander Thesauriers geweest, als daar waren *Claas Pieterszoon*, *Willem Harmensz. Ramp*, *Hendrik van Berkenrode*, *Mr. Gerrit Hendrikszoon*, *Mr. Gerrit van der Goude*, *Adriaan Claaszoon*, en *Cornelis van Berkenrode*, die overleden is in den jaare 1583. Alle deze zyn maar alleen geweest in hun bedieninge; maar allerlangst by onze tyd *Gerard Ruychaver*, in welke Man was de deftigheid van *Cato*, en de deugd van *Scipio*, die van den Raad van Romen de allerbeste gekeurt is. In deszelfs plaats is gekomen *Adriaan van Berkenrode:* daar na *Mr. Reynier Willemsz. Buys:* welks Successeur is geweest *Gerard van Teylingen.* Na 't overlyden van deze zyn 'er twee Thesauriers gemaakt, namentlyk, *Willem Buys*, en *Cornelis Guldewagen*, beide Oud Schepenen.

'Dat 'er eerst vier Burgemeesteren geweest zyn, is reeds gezegt. Maar in den jaare 1501 zyn 'er d'eerstemaal maar twee gekozen, als *Dirk Potter*, en *Gerrit van Schooten*; daar toe Brieven verleent door d'authoriteit van den Koningk, aan de President van de Raad van Holland, daar de Burgemeesteren tot een tyd toe bleven in hun dienst. Maar vier jaaren daar na, zyn 'er drie Burgemeesteren gekozen, als *Gerrit van Schooten*, *Frans Gerritszoon*, en *Pieter Jansz. Raet:* en wederom, in den jaare 1510, zyn 'er andere drie Burgemeesteren gekozen, als *Willem van Loo*, *Harman Echbertsz. Ramp*, en *Gerrit Adamszoon*. Derhalven, om dat zulks de oudheid dient, staat hier alleen te letten, dat 'er in 't begin, zo de Jaarboeken melden, van den jaare 1430, tot op dezen huidigen dag, meest altyd vier geweest zyn, en daar na twee en drie voor een kleine tyd. Maar 't getal van vier is honderde jaaren gebleven, en blyft noch byna over alle de Steden van Holland; Dordrecht uitgezondert, daar maar een Burgemeester is, die Helbaardiers voor zich heeft, met uitbeelding van 't Roomsch Gebied. 't Getal van Schepenen is altyd eenpaarig geweest, zynde zeven, en alle jaaren nieuwe verkiezing, na 't welgevallen van de Prins of Gouverneur, enz.

't Getal van Burgemeesteren verandert.

Van Raaden en Vroedschappen word geen gewag gemaakt in Stads Boeken voor den jaare 1560, de namen hebben wy noch, en zyn deze, *Willem Harmansz. Ramp*, *Dirk de Vries*, *Bartholomies Jacobsz.*, *Pieter van Dorp*, *Cornelis van Beresteyn*, *Johan Andriesz.*, *Cornelis Timansz.*, *Johan Adriaan Lob*, *Wouter van Rolland*, *Pieter*

Raaden en Vroedschappen.

Digitized by Google

ter Frederiksz. Deyman, Dirk Claasz., Steven Dirksz., Henderik van Wamelen, Ysbrand van Berkenrode, Frans Jansz. Kies, en *Jan Jansz. Verwer.* In den jaare 1571, waren Burgemeesteren, *Mr. Dirk Ramp, Henderik van Wamelen, Ysbrand van Spaarwoude*, en *Johan van Vliet.* Maar in den jaare 1572, in die gevaarlyke tyd, zyn Burgemeesteren geweest, *Dirk Jacobsz. de Vries, Nicolaas van der Laan, Johan van Vliet*, en *Gerrit Hendriksz. Stuyver.* Maar deze zyn afgezet in dat zelve jaar door de *Heer van St. Aldegonde*, te Haarlem gekomen; en door 't bevel van de *Prins van Oranje*, de volgende verkozen, als, *Nicolaas van der Laan, Johan van Vliet, Gerrit Hendriksz. Stuyver*, en *Pieter Jansz. Kies:* benevens noch zeven Schepenen. In den jaare 1573, den 9den van December, als de Stad overgegaan was, zyn Burgemeesteren geweest, *Mr. Jan van Zuyren, Mr. Philips van der Mathe, Henderik van Wamelen*, en *Ysbrand van Sparwoude.* In den jaare 1580 is 'er ook verandering geweest, als 'er tot Raaden gekozen zyn voor altoos 30, alle voornaame Burgers Kinderen en Wethouders. Ten laatsten heeft de Magistraat van Haarlem by Requeste verzogt aan de *Prins van Oranje*, dat hy den Raad in getal wilde vermeerderen, en zy in plaats van 24 Raaden, 'er 32 mogten hebben: dat zy ook verkregen den 21sten van October 1583, en wierden verkooren de volgende Heeren, *Dirk de Vries, Nicolaas van der Laan, Mr. Johan van Zuyren, Pieter Kies Jansz., Adriaan van Berkenrode, Mattheus Steyn Augustynsz., Willem Dirksz. Deyman, Cornelis Rykesz., Thomas Thomaszoon, Mr. Hugo Bol van Zanen, Pieter Bal Willemsz., Johan Claas Lots Gaal, Arent Deyman Pietersz., Jacob Ysbrandszoon, Pieter Ysbrandsz. Oly, Gerard Ruychaver, Willem Wiggertsz. van Paenderen, Mr. Pieter van Blankenoort, Ysbrand Hageman, Jan Bartholomeeuszoon, Simon Schootgen Jansz., Cornelis Gerrit Jan Eefs, Willem Joosten (van Huysduynen,) Engbert Gerritsz. de jonge, Pieter Willemszoon, Mr. Engbert Hendrikszoon, Jan Marcuszoon, Jan Schatter, Arent Meynartszoon, Cornelis Vechtersz., Jan Mattheuszoon*, en *Gerrit Willemsz. Schoterbosch.* Waar uit 'er vier tot Burgemeesteren gekozen wierden, als, *Nicolaas van der Laan, Adriaan van Berkenrode, Willem Dirksz. Deyman*, en *Thomas Thomaszoon:* benevens deze zeven Schepenen, als, *Mr. Jan van Zuyren, Mattheus Steyn Augustynsz., Cornelis Rykesz.*, (die overleden is in den jaare 1595, zynde tot hooge ouderdom gekomen) *Johan Claas Lotsz. Gaal, Gerard Ruychaver, Willem Wiggertsz. van Paenderen*, en *Mr. Pieter van Blankenoort.* De

De Raaden van 24, die altyd blyven, zyn geweest deze, *Dirk de Vries*, die overleden is, en in zyn plaats gekomen *Gerrit van der Laan Cornelisz.*; hier na is ook geweest *Pieter Jansz. Kies*, die ook overleden is den 5den van February 1594; *Mr. Hugo Bol van Zanen*, in 't zelve jaar overleden; *Pieter Bal Willemsz.*; *Arent Deyman Pietersz.*; *Jacob Ysbrandszoon*; *Pieter Ysbrandsz. Oly*, overleden; *Ysbrand Hageman*; *Jan Bartholomeuszoon*, welke plaats maakte voor zyn Zoon *Jacob Jansz. Guldewagen*; *Simon Schootgen Jansz.*, die om zyn hooge jaaren verschoont is geworden; *Cornelis Gerrit Jan Eefs*; *Willem Joosten* (*van Huysduynen*;) *Engbert Gerritsz. de jonge*; *Pieter Willemszoon*, Brouwer; *Mr. Engbert Hendrikszoon*; *Jan Marcuszoon*; *Jan Schatter*; *Arent Meynertszoon*; *Cornelis Vechtersz.*; *Jan Mattheuszoon*; *Gerrit Willemsz. Schoterbosch*, die schielyk in den Haag overleden is; *Hendrik Vechters*; en *Johan Colterman*, Rentmeester van Kennemerland, die dier tyd de laatste inde Vroedschap was. Van die af, is deze wet gesteld, dat op den 7den van September, in 't verkiezen van Burgemeesteren, acht genomineert wierden, uit welke de Gouverneur, of *Prins van Oranje*, gewoon was vier te verkiezen, of in zyn absentie, of buiten de Provintie zynde, van den Hoogen Raad; en dat zy op den 10den der zelve maand moesten met Eede bevestigt worden. Van gelyke in 't verkiezen van Schepenen, zouden 'er mede een dubbel getal van 14 genomineert worden, uit welke zeven moesten gekozen worden, die hun Eed moeten doen op den 14den van September. De verkiezinge van Schepenen staat vry, die gekozen kunnen worden uit den Raad, Vroedschap, of Burgery, die of Kinderen van den oude Raad, of Lieden met eeren en welgebooren, en onstraffelyk van leven zyn. En dit zyn byna die geene, die gewoon zyn over de Regeeringe der Stad te staan.

Pensionarissen. Tot behulp van dien komen de Pensionarissen en Secretarissen; van welke de Pensionarissen in groot aanzien zyn, om dat zy in wysheid en voorzichtigheid, ook in welspreekenheid andere overtreffen; die (dat ik zo spreeke) voor Orakelen van de Stad gehouden worden; en met Burgemeesteren en Schepenen in 't Gerichte uitspraak doen van Recht; dat de naam in 't Griex mede brengt, om dat zy *Syndici* genoemt worden, als Mede-Rechters; het ampt en plichten van deze zyn, te raaden, of te ontraaden, dat vorderlyk is voor 't Gemeenebest, of schynt te wezen; de Raaden, als Vaderen des Vaderlands,

die

Digitized by Google

die ten einde raad zyn, met raad en advys te helpen, en te regt te brengen. De Pensionarissen zyn alle macht benomen van Wetten te maaken, de gemaakte af te schaffen, en vermag ook niet iemand van de Ingezetenen voor 't Recht te roepen, noch hier, noch elders. Des niet tegenstaande dat zy in alle Steden in groot aanzien zyn, is ieder een bekent. Maar wie de eerste Pensionaris in onze Stad geweest is, zou ik niet derven bepaalen. Dat gaat echter vast en zeker, dat 'er Pensionarissen geweest zyn al over veele tyd. Want de Stads Registers geven ons te kennen, dat *Steffen Pieterszoon* Pensionaris is geweest in den jaare 1478: na die *Mr. Jacob Bondius*, Stads Doctor, in den jaare 1484: daar na *Mr. Thomas van Medenblik*, in den jaare 1492: na die *Mr. Symon Aelbrechtsz. van Assendelft*, in den jaare 1497: daar na *Mr. Johan van den Briel*, in den jaare 1510: na die *Bainard Say*, in den jaare 1524: daar na *Mr. Quiryn Dirkszoon*, in den jaare 1531: na die *Mr. Lambert Jacobszoon*, in den jaare 1535. Daar na is *Mr. Cornelis van Alkemade* tot het Ampt van Pensionaris geroepen, in October 1559; welke zeven jaaren daar na overleden is, in den jaare 1566; als zyn Weduwe na deszelfs overlyden verzogt de helft van zyn Gagie, die hy voor zyn Salaris gehad had, 150 Ponden Vlaams: en als Burgemeesteren of Raaden na de Dagvaart trokken, haddenze 6 Stuivers, behalven hun Reisgeld. Na deze is gevolgt *Mr. Adriaan van Assendelft*, den 3den van November 1568. Als deze overleden was, is het Pensionaris-ampt (dat ik zo mag spreeken) 30 jaaren vacant geweest, namentlyk, van den jaare 1573 tot den jaare 1603. Op welke tyd *Mr. Johan de Haan* Pensionaris wierd; die al eenige jaaren Secretaris van 't Collegie van de Admiraliteit te Rotterdam geweest was; de welke, 15 jaaren daar na, als hier de hekken verhangen wierden en verandering in Regeering quam, afgedankt zynde, heeft hy zich in 't verborgen gehouden, en als een privaat Man noch eenige tyd geleeft. Dit is gebeurt in dat dangereuse jaar 1618. In wiens plaats gekomen is een dapper Man; *Mr. Gilles de Glarges*, Heere in Eslems, die ook geweest is Curator van de Universiteit te Leyden: en noch by zyn leven, als hy te met tot hooge ouderdom quam, en de kragten zyns lichaams hem begaven, alzo hy in zyn 80ste jaar overleden is, zo hebben de Heeren Burgemeesteren en Raad onzer Stad de Heer *Mr. Albert Ruyl*, Advocaat voor den Hove, geleerd en zeer ervaaren in de Rechten, een groot Practizyn, die door wysheid en voorzichtigheid, en voorna-

 ment-

mentlyk in welsprekentheid andere overtrof, met alle beleeftheid verzogt, dat hy zich wilde laaten gebruiken voor Pensionaris van Haarlem; 't welk hy aannam, in den jaare 1637, en welks gaven wy noch met vreugde genieten.

Secretarissen. Naast aan de Pensionaris komen de Secretarissen, dewelke toegelaaten worden tot de Secreeten van 't Stadhuis, en Stads Privilegien, als tot de geheimenis van *Ceres*, en die alle publyke Acten te boek zetten, die de Stemmen in de Vroedschap aantekenen, Rekeningen opneemen, en publyke Brieven ondertekenen. Deze zyn vier in getal, en ieder weet wat hy doen moet. Eerst is 'er een Secretaris by Burgemeesteren, die te boek stelt derzelver Besoignes: de twede is Secretaris van die van den Gerechte, en by Schepenen zit, die alle Plaidoyen en gewezene Vonnissen te boek zet: de derde en vierde Secretarissen, zyn gewoonlyk ter Secretarye present, bewaaren de Boeken van Verkoopingen van Huizen en Erven, Boelhuizen, en wat daar meer te verrichten is.

Benevens deze, is 'er noch een Secretaris van de Weeskamer, die met de Weesmeesteren besoigneert, en alles waar neemt, dat strekt tot voorstand van de Weezen. Dat deze geweest zyn voor veele honderde jaaren, en noch zyn, weet ieder. De oudste van de Klerken, (zo wierden de Secretarissen genoemt) als de oude Stads Boeken melden, tot onze eeuw toe, zyn altyd drie geweest, die op die tyd 30 Guldens Salaris hadden, tot den jaare 1503. En na deze heeft *Mr. Lambert Muyteling Jacobsz.* een Salaris gehad niet meer als van 16 Guldens, en voor zyn Tabbert, jaarlyks geld, dat daar toe stond. Maar in den jaare 1525, heeft *Jan van Eyk Jacobsz.* tot een Salaris gehad de zomma van 70 Guldens, bedienende twee Kamers, zo van Burgemeesteren als Weeskamer: alzo zyn de Weddens van Secretarissen met 'er tyd verbetert en vermeerdert, maar voornamentlyk in den jaare 1558, ten tyde van *Adriaan van Steynoort*, en *Dirk Volkertsz. Coornhart*, een Man van kloek verstand; deze heeft zyn Ampt verlaaten vier jaaren voor 't Beleg, verdacht zynde van Kettery, nevens den Raad, en andere meer. Maar dit is gedenkwaardig, dat 'er drie Secretarissen omtrent 36 jaaren aan den anderen te zamen in een Collegie in dienst geweest zyn, als drie Gebroeders; van welke de eerste geweest is *Michiel van Woerden*, die dikmaalen met Burgemeesteren of Schepenen op de Dagvaart reisde als Pensionaris: de twede was *Adriaan Willemszoon*, die Secretaris wierd

in

Digitized by Google

in den jaare 1573; een zeer oprecht Man, zonder ambitie, en een uitgedrukt beeld van der Grootvaderen nederigheid: de derde is geweest *Dirk Spyker*; een exemplaar van deugd en vroomheid. Deze hebben, als drie Broeders van eene dragt, zo veele jaaren geleeft, zonder eenige klagten of misnoegen. Voor deze is geweest *Jan van Weerdt*, in wiens plaats gekomen is *Michiel van Woerden*, boven gemeld. Maar veele jaaren hier na, is *Hugo Steyn Mattheusz.*, van Vroedschap Secretaris gemaakt; die in den jaare 1618, met de verandering van de Magistraat, ook Secretaris gebleven is: nevens hem is ook geweest *Bartholomeus Jacobszoon*, *Meynard Arentsz. Fabricius*, en *Wouter Croese*. Maar de voornaamste onder deze is geweest *Mr. Jan van Bosveld*, Secretaris van Burgemeesteren; die naderhand Raadsheer in 't Hof van Holland geworden is; daar hy niet wel mede gedient was. Nu zal ik opnoemen Secretarissen die noch in leven zyn; als *Jan Benning*, Secretaris van Burgemeesteren; *Mr. Cornelis van Loo*, Rechtsgeleerde, Secretaris van Schepenen; *Jacob Steyn*, Zoon van de Burgemeester *Steyn*, die ook in Vroedschap (dat ongemeen is) stem heeft; en *Mr. Willem van der Horn*; die Fiscaal is geweest in Indiën, Advocaat en Leenman van de Heer van Brederode. Voor deze is ook Secretaris geweest *Jacob van Bosveld*; wiens Vader 50 jaaren op de Weeskamer gedient heeft, en 190 Weesmeesteren overleeft; van welke noch eenige leven in goede gezondheid: in wiens plaats gekomen is *Hillebrand Willemsz. Warmont*, de Zoon van Burgemeester *Warmond*, en hem bygevoegt *Nicolaas van Bosveld*.

Hier moet men ook niet voorby gaan de Commissarissen van kleine Zaaken; die gestelt zyn over geringe Zaaken van kleine importantie, die niet excederen de waardy van 150 Guldens; om te verligten de lasten van Burgemeesteren en Schepenen: dit Collegie is opgeregt in den jaare 1613. Eerst van drie, daar na van vier, en eindelyk van vyf Mannen. De eerste drie Mannen zyn geweest *Pieter Nicolaasz. van Hoorn*, *Johan van Napels*, en *Nicolaas Symonsz. van Krabbemors*, voor twee jaaren. In den jaare 1618, als de Besoignes zwaarder wierden, en de last grooter, zyn 'er vier Mannen gekozen ter beslegtinge van zaaken, alle bequaam tot die dienst, als, *Gerrit Jacobsz. Hulst*, *Symon Fransz. van den Bogaart*, *Pieter van Dorp*, en *Johan van der Camer*. Deze order van vier is vervolgens gebleven tot den jaare 1645. Daar na, als de Gemeente en Stads Zaaken merke-

Commissarissen.

kelyk toenamen, zo zyn 'er eindelyk vyf gekozen, namentlyk, *Mr. Johan Everswyn*, *Willem Fabricius*, *Dirk Dirksz. Del*, *Pieter Pietersz. de Jong*, en *Egbert Warmont*, tot op dezen dag. De eerste Secretaris van dit Collegie is geweest *Pieter Ruychaver Nicolaasz.*, Zoon van de Schout *Ruychaver*, die in deze Kamer 16 jaaren Secretaris is geweest. In wiens plaats gekomen is *Jacob Benning*, in den jaare 1628: deze, als hy 't Secretaris-ampt eenige tyd met eere bedient had, is waardig geächt om geävanceert te worden, en is Secretaris van Burgemeesteren gemaakt. In zyn plaats is gekomen als Secretaris *Michiel van Limmen*, in den jaare 1632. En ten laatsten, als de plaats wederom vacant was, zo is *Salomon Coesaart* gevordert tot Secretaris van kleine Zaaken; die waardig is om hooger staat te bedienen. En dit zyn byna die tot de Politie en Burgerlyke Regeeringe behooren.

Ik kome nu tot de Kerkelyke Regeering; zonder de welke geen Republiek lang heeft kunnen bestaan, dewyl 'er niet beter is om een Ryk of Republiek te stabileeren, en vast te maaken, dan dat men de harten der menschen befoedelt met eenige Religie, en met de vreeze der Goden: dat *Numa Pompilius*, de twede Koningk van Romen, wel verstond; die op de aanvang van zyn Ryk dacht noodig te wezen, dat hy hier op moest acht neemen, dit betrachten, dat hy zyn Volk zoude leeren de Sacrificien, Ceremonien, en alle dienst van de onsterffelyke Goden, als hy de Hoogepriesters, Waarzeggers, Dans-priesters, en Prelaaten gestelt heeft over de Godsdienst: hier op oogende en acht neemende, dat hy de Nakomelingen van *Romulus*, die moedig en als door den oorlog verwildert waren, zoude brengen tot een tammer en gezet leven; en dit alles door ingeven van de Godin *Egeria*; op dat de woeste menschen dit te beter zouden aanneemen: want daar de Justitie eens vast gesteld is, (die wel gezegt word, als d'oorzaak aller Deugden) zo is de naaste zorge de Religie en Godsdienst. Zo gaa ik dan over tot het Ecclesiastyk en Kerkelyke Regeering, en kome tot die geene die over de Godsdienst gestelt zyn, die de naaste eere toekomt na de Magistraat, als die 't beste verdienen aan 't menschelyk geslacht. Die over de Godsdienst gestelt zyn als Prelaaten in 't Kerkelyke, worden met een gemeene naam genaamt Ouderlingen. Maar in de eerste Apostolische Kerk waren 'er twee zoorten van Ouderlingen, waar van zommige worden gezegt meest te arbeiden in het Woord en Leere, die de Apostel

Kerkelyke Regeering.

Digitized by Google

stel Priesters noemt, en dubbele eere waardig houd, als die 't Evangelium predikten, Uitleggers van de Goddelyke Verborgentheid, en Sacramenten bediende; met een onderscheiden Ampt van bedieninge, die niet arbeiden in de woorden, alleen als Noodhulpers met raad en daad t'assisteeren, als de Gemeente des Heeren ten einde raad en verlegen is. Het Ampt van deze in 't byzonder is dit, dat zy de zorge over de Gemeente hebben, en dat zy dezelve regeeren en gouverneeren met de Dienaars des Goddelyken Woords: waar uit wy kunnen afneemen en besluiten, dat de Ouderlingen van de twede ordre, met de Dienaars des Goddelyken Woords een Collegie maaken, op de manier van Kerkenraad; deze representeert de geheele Gemeente. Alzo dat het Ampt van Ouderlingen dit voornamentlyk zy, met de Dienaaren des Woords zorge te draagen, dat de Gemeente Gods geen schade lyd, en daar wel op te letten, hoe zy hen draagen, die in Christus Gemeente ingelyft zyn; hier nevens, of zy hun leven aanstellen conform hunne Christelyke professie; ook uit het Woord van God te vermaanen, die geene die ongebonden leven, op dat zy hen beter draagen, schikken, en bekeeren. Hier en boven brengt hun Ampt dit mede, wel toe te zien dat de Sacramenten, van Christus ingestelt, niet geprofaneert of ontheiligt worden: noch zorge te draagen, dat de Kerkelyke tucht en discipline wel onderhouden word; en dat zy hier toe hun uiterste devoir zien te doen, dat zy die geene, die op een dwaalweg zyn, te regt brengen; en dat zy, die obstinaat blyven in al hun doen, deze slaan met den zwaarde des Geestes, als met een blixem; en d'overhoorige uit het Ryk der Hemelen sluiten, voor zo verre zy zodanige blyven; maar de boetvaardigen wederom aanneemen in de schoot der Kerke: na 't exempel van *Janus*, den Hemel te sluiten en te openen, door macht der Sleutelen. Maar dit zyn d'eige plichten, dat de Ouderlingen in ordre onder de Leeraars, hier toe hun best doen, dat alles betaamelyk en ordentelyk mogt toegaan, en op die dingen wel letten, die 'er zouden mogen voorvallen, en niet stichtelyk zyn. Hier en boven, gelyk nu gezegt is, dat zy de Dienaaren des Woords, die zomtyds t'einde raad zyn, met goede raad assisteeren; ja dat meer is, alle Broeders in Christus, die verlegen zyn, te troosten, hun dienst presenteeren en de hand bieden ter hulpe en bystand. Ten derden, is voornamentlyk hun plicht, hier toe alle devoir te doen, dat zy wel letten en ook regard neemen op Leere en Leven der Dienaaren die

op Stoel komen; zorge draagen, dat alles gericht word tot stichtinge van de Gemeente; dat zy ook alle tyd waaken dat 'er geen wolven in de Schaapsstal van Christus in dringen: en op dat zy betoonen mogten, om 't Ampt van Ouderlingschap wel te betrachten, zullen daar toe alle devoir ook aanwenden, dat zy het Woord Gods, in de Heilige Schriften vervat, aandachtig leezen en overleggen, en dat zy hun in geduurige meditatie van de verborgentheid des Geloofs mochten oeffenen. 't Derde Ampt in de Kerke Gods, is de zorge voor den Armen, dat de nood geleert heeft. Want als in de eerste Kerk, de zorge van de Aalmoessen en 't heilig Comptoir by de Apostelen geweest was, als die last merkelyk toenam, door dien de Gemeente Gods grooter in getal wierd, en benevens dien dat 'er ontstaan was een gemor en misnoegen tusschen de Grieken en Hebreen, dat hunne weduwen in de dagelyksche dienst niet veel geacht wierden: en dat de Broederen ettelyke maalen geklaagt hadden over de last van hunne dienst, alzo de zorge der Armen dagelyks zwaarder wierd: by deze gelegentheid hebben de Apostelen, (by welke het opperste gezag was) te zamen geroepen de geheele Gemeente der Discipelen, en geraden, dat zy zouden uitzien na geschikte en bequaame Mannen, die over de Aalmoessen zouden gestelt worden, en de zorge zouden hebben over de Armen: alzo zyn 'er op eene solemneele wyze Diaconen gekozen.

Diaconen.

Maar, nadien in de Heilige Schrift ook gewag gemaakt word van Bisschoppen, zo zal ik ook een weinig hier na spreeken van de Bisschoppen; dewyl de Bisschops-stoel in de laatste eeuwe te Haarlem geweest is; dat ook scheen te strekken tot eere van onze Stad. De naam van een Bisschop is cierlyk in de oogen der menschen, en vol van waardigheid; dat de Heilige *Paulus* ook bekent, 1 *Tim.* 3: 1. ***Dit is een getrouw woord, zo iemand tot een Opsienders-ampt lust heeft, die begeert een treffelyk werk.*** Daar mede te kennen geven de, dat het Bisdom of de dienst van Gods Woord, geen iedele eere is, maar een werk zo treffelyk, als zwaar. Maar de naam van Bisschop, zo gy 't woord inziet, breid zich wyd uit, dat ook 't oorspronkelyke van 't woord te kennen geeft. Want wat beduid het woord Bisschop anders in zyn origineele Taal, dan Opsiender, of Toesiender, of Verspieder? Waar op de Heilige *Paulus* ook schynt te zien, als hy de Kerke-dienaars, en dienaars van God gebied wel te letten op hun zelve, en de geheele Gemeente, in welke de Heilige Geest de Bisschoppen

Bisschoppen.

Digitized by Google

pen gestelt heeft. De Rechtsgeleerden noemen Bisschoppen, Keurmeesters van Brood en andere eetbaare Waaren. *Arrianus* maakt ook gewag van Bisschoppen, welks Ampt was toe te zien, en waar te neemen wat 'er omging in iedere Provintie, op dat zy kennis van alles neemende, rapport zouden doen aan hunne Souverainen en Magistraaten. Daar is ook Magistraat van Athenen, als Schout-Bisschop geweest, die gezonden wierden tot alle Steden, die onder 't gebied van Athenen waren, om te verspieden, als men te recht zat. Zo verhaalt *Plutarchus*, dat *Phidias* een Toesiender zou wezen, om alles te verrichten en te beslegten. Alzo worden ook de Goden zelve Bisschoppen (dat is toesienders) gezegt, van alle het geene goed en quaad is, voor wien dat niets verborgen is, die op alles toe zien en merken. Maar de naam van Bisschop is tot de Heilige en Kerkelyke Bedieninge ook gepast, met de zelve betekening van opzicht. *Paulus* de Apostel, spreekt zeer eerbiedig van 't Bisschops-ampt, en geeft te kennen: *Dat zy gegeven zyn om de Gemeente des Heeren, die onze Zaligmaaker met zyn eigen Bloed verkregen heeft:* als hy spreekt tot de *Philipensen*, in het eerste Hoofdstuk. Alle de Dienstknegten Gods, Herders van die gezegende Kudde, Dienaaren van Christus, en alle Uitleggers van de Goddelyke Geheimenis, alle deze, is gelyke Macht met de Bisschoppen en andere Dienstknegten Gods, tot stichtinge, en niet tot onderdrukking. Uit deze dan blykt klaar, dat Priesters, Herders en Leeraars van Gods Woord, Ouderlingen, die arbeiden in de kracht des Goddelyken Woords en Leere, dat zy een en de zelve naam onder malkanderen hebben met de Bisschoppen. Want de Apostolische Kerke kent geen gemyterde Bisschoppen, of in Purper gewaad. De Heilige *Paulus* vereischt niet in een Bisschop die uiterlyke dingen; maar andere deugden, die hy in 't breede verhaalt, 1 *Tim.* 3: 2. enz. Want hy wil, en het behoort ook zo, dat een Bisschop een goed en vroom Man zy, (dat ik zo spreke) volmaakt, onstraffelyk, en als een uitdeeler van God; een Man van eene Huisvrouw, dat is, kuisch en eerbaar, wakker, sober, geschikt, gaarne herbergende, en dat wel het voornaamste is, bequaam om te leeren, vast blyvende by het Woord, dat tot onderwyzinge dient: hy wil ook, dat hy goede acht neemt op zyn Huis en Familie, met ontzach, zyne Kinderen onder onderwerping houd met alle eerbaarheid. Hier en boven, dat hy bemind de vroomen, dat hy gemaatigt zy, oprecht, Godsdienstig, en dat noch meer is, met alle deug-

den-

Digitized by Google

den begaast, die op een Christen Mensch kunnen vallen. En gelyk de Apostel *Paulus* wil, dat een Bisschop begaast zy met alle deugden, alzo wil hy ook, dat hy zuiver zy van alle grove gebreken. Want hy versoeit alle doodslagers, twistmaakers, gierigaarts, hoogmoedige, tot toorn genegen, wynzuipers en vloekers. En, gelykerwys hy recommandeert de deugden in een Bisschop, alzo bestraft hy vrymoedig de gebreken in hun met een Apostolische authoriteit en ontzach, met vrye berisping, zonder eens te denken op ondank te behaalen: en dat alle laatdunkentheid en glorie verre zy van dit werk, van die macht, die hun vergunt is van den Heere tot stichtinge, zo wil hy, dat de Priesters en Leeraars de Gemeente zullen dienen in alle nedrigheid en zedigheid.

Nu zal ik van de Bisschoppen van Haarlem een weinig laaten volgen: Na dat by raadsbesluit verordent en gearresteert was, dat men de Bisschoppen zoude inruimen met een tytel van eere, zo is de eerste Bisschop verordineert by den Paus *Pius de vierde*, *Nicolaas van Nieuwland*; die Vicarus geweest was van de Bisschop van Utrecht; deze hebben die van Haarlem ingehult in den jaare 1562. Een weinig tyd voor hem, is 't Collegie van de Kanoniken te Haarlem in de Kerk van *St. Bavo* gebragt, in den jaare 1560; dat ingestelt is in den jaare 1307, met 12 Kanoniken. Maar de voorgemelde Bisschop, niet lang daar na zyn Bisdom als te koop had, heeft zyn Bisdom opgezegt, stellende in zyn plaats *Godefroy van Mierlo*; die Prior geweest was van de order der *Dominicaanen*; deze is te Haarlem ingehaalt, en ingebragt als tot de Stoel van *St. Pieter*, nevens alle de Clerisie, op de eerste Zondag van Vastenavond, zynde den 4den van Maart 1571, met groote Staatsie en verwelkoming van groot en kleen. In 't Beleg voor Haarlem was hy eenige tyd in het Leger van de Vyand, zeer gezien by de Veldoverste, om zyne welsprekentheid, en waar by hy veel vermogt. Als nu de Stad overging en verwonnen was, wederom gekomen zynde heeft hy de Kerk geweid, en de Misse gecelebreert na ouder gewoonte, met alle Ceremonie, in den jaare 1573. Maar dit was een korte vreugd: want in den jaare 1578, als de Evangelische Waarheid krachtiger was, en de Afgodery omverre gehaalt, is hy qualyk kunnen ontkomen uit de handen der helsche Soldaaten; alzo is hy gedwongen de Stad te verlaaten, in 't zelve jaar, en dat hem het meeste speet, op den dag van 't H. Sacrament. Dus verre van de Geestelyke Ordre.

Nu

Digitized by Google

Nu ga ik over tot de huishoudende ordre, dewelke bestaat als in domestieke Oeconomie: hier in komen de Subalterne Magistraaten, die ingestelt zyn, om de hooge Magistraat te verligten. Want als de Republiek en het getal der Burgeren dagelyks toenam, zo is 't dat de Magistraat verlegen zynde, door de last en zwaarte van besoigne en handel, om hen te verligten, dat zy een groot gedeelte van hunne last gelegt hebben op eenige gesubordineerde Burgers, die vroome en eerlyke Lieden waren, Mannen met eere, die zyn met de de tytel van macht, Magistraaten genoemt, doch Subalterne, als die dependeeren van Hooger Magistraat: want hen is een gelimiteerde en gesubordineerde macht gegeven, dat zy niet vermogen Landen of Hoven te vervreemden of te verkoopen, dan met bewilliging van de Heeren Burgemeesteren, alzo zynze in trappen en waardigheid onderscheiden. Onder de Subalterne Magistraaten hebben de Weesmeesteren de eerste plaats; de naaste daar aan zyn Kerkmeesteren, welkers waardigheid en aansienelykheid meer is als van anderen; want de meeste daar van zyn of Oud-Burgemeesteren, of Rechtsgeleerden, voornamentlyk op de Weeskamer, of van de Vroedschap, die tot zulke diensten gekozen worden. Onder de Subalterne Magistraaten zyn geenzints de laatste, Wardyns van de Wollelakenen en Keurmeesters van de Wolle, by alle geheugenis van menschen; die alle jaaren met een byzonder voorrecht in de Kerk, t'einde de Predikatie, in de Groote Kerk, op goede Vrydag voor Pascha, de Gemeente voorgestelt worden, en doen daar na hun eedt opentlyk voor de Vierschaar. De andere Magistraaten, die een trapje laager zyn, deze van gelykheid van zorge, worden in onze Taal Vaders genoemt. Alzo is 'er geen Huis of Logement, 't zy Gasthuis of Hofje, dat niet haare Vaders en Huishoudende Moeders heeft, dat ik zo spreke, op wien de zorge van de geheele Huishoudinge rust. Op deze wyze hebben alle Gasthuizen, als dat van *St. Elizabeth* en *St. Barbara*, gelyk ook het *Heilige Geesthuis*, 't *Oude Mannen-huis*, en ook de Gasthuizen van *St. Remigius* en *St. Anthonis*, haare Regenten en Opzienders: Gelyk het *Tuchthuis*, dat gesticht is in den jaare 1610: Ook het *Leproos-huis*; als mede het *Pesthuis*; en, dat wel onder de minste gerekent word, *St. Pieters-huis*, is niet verlaaten van haare Regenten. De Hofjes daarenboven, van Ryke Lieden gesticht, als daar zyn die van *Van Loo*, *Pieter Uittenhage*, 't *Hofje van Gratie*, en *St. Maarten*; insgelyks de *Kamer op Bakenes*,

Subalterne Magistraaten.

Godshuizen.

Digitized by Google

hebben haare Toeſienders en Bezorgers. En eindelyk, zo veel e Huizen als 'er gebouwt zyn, tot onderſchraaging der Armen, als dat van *Nicolaas van Heuſſen*, *Pieter Deyman*, *Jacob Jacobſz. de jonge*, *Cornelis van Wy*, *Frans Loenen*, *Jacob Zaffius*, *Gysbert van Nes*, *Catharina Velſerman*, en *Geertruid de Waal*, alle wordenze geregeert na 't voorſchrift van haare Stichters. Ook is 'er noch het *Komes-gild*; dat mede haar Deken en Vinders heeft, en wetten waar na zy hun reguleeren en gedraagen; na wiens Ordonnantie men leeft, met goedvinden der Heeren van de Magiſtraat. En laatſtelyk, daar ik mede beſluite, tot de Subalterne Magiſtraat behooren ook de *Bezorgers van den Armen*, de *Schaalvaders*, zynde 12, die ook hunne Theſaurier hebben, tegenwoordig *Frans Bogaert*.

Brood-Wegers. Noch Toeſienders van de Bakkers, die over 't Koren gezach hebben, regeeren de dierte en aſſlag van Graanen, en maaken 't zwaarder of ligter na gelegentheid; zy weegen ook 't Brood ten huize der Bakkers; zy ſtellen de prys na de zettinge van die van Amſterdam, en houden in den teugel de begeerlykheid van overwinſt der verkoopers. Eindelyk, de Toeſienders van Spys en Eetbaare Waaren, zo van Vleeſch als Viſch. En dit is byna de ordre van die geenen, die met gelimiteerde macht Subalterne Magiſtraaten genoemt worden; die noch ten huidigen dage onderhouden word: hier by te voegen de naamen van hun al'e, dunkt my overtollig te zyn.

Maar dit is aanmerkens waardig, dat 'er meer Officieren, zo van de eene als andere, in voorige tyden geweeſt zyn, die op heden in geen uſantie zyn. Voor eerſt, dat 'er behalven de Kerkmeeſteren, ook Vrouwen geweeſt zyn in de zelve Bediening, ter eere van *St. Bavo*; eerſt zyn 'er maar twee geweeſt, als *Baafje Keyzer*, *Dirks Dochter*, en de Edele Jongkvrouwe *Maria van Schooten*, in den jaare 1573. Daar na drie, tot den jaare 1577; alzo die manier van Kerkvrouwen te verkiezen veroudert is, juiſt op die tyd, als de morgenſtond der eerſte Reformatie begon door te breken en te ſchynen. Onder de Subalterne Magiſtraaten zyn te dier tyd ook gehouden, die letten op de Gebeden en Getyen, en daar de wet en maat ſtelden, hoe lang en breed.

Hier moet men ook byvoegen Architekken, Bouwmeeſters en Onder-Theſauriers; want in den jaare 1570, is *Johan Raat* Penningmeeſter geweeſt van de Fabryk. Eindelyk, deze eer van Subalterne Magiſtraat is ook gegeven de Haven-meeſters: alzo is *Rembrant*

Ba-

Digitized by Google

Barentsz. gestelt als Toesiender over de Schepen, die binnen de Stad leggen, in den jaare 1570.

Onder de voornaame Burgers van de Stad moeten ook gerekent worden, die gesteld zyn over de Militaire zaaken; welks Regeeringe is afgezondert van de anderen; een Regeering die meer luister heeft, als die over de Oeconomie of Subalterne regeeringe en onderwyzinge van de Jeugd gestelt zyn; dewelke toegelaaten is de macht om 't volk voor te staan, en 't Burger-recht te bewaren, als *Tribuni* en Voorstanders des Volks, en te intercederen voor verlaate Burgers: hier van daan komt het, dat die over de Militaire zaaken gestelt zyn, zo Collonellen, als Kapiteinen en Luitenanten, meest al de gequalificeerste zyn, zo Burgemeesters als Oud-Burgemeesters of Schepenen, die de Militaire Discipline voor verscheide honderde jaaren al in eere gehouden hebben; want de Jaarboeken en Historien getuigen, dat het Haarlems Geslacht, en 't Volk onzer Stad aan den Oorlog gewent is geweest van den jaare 1132, als zy eerst Oorlog gevoert hebben tegen de Vriesen, als *Diderik*, Graaf van Holland, zulks verzogt, en hebben tegen de Rebellen de Wapenen aangenomen, hen kloekelyk te weer gestelt, met groot verlies van Volk, tegen die geene, die met branden, blaakeren, rooven en plunderen, alles verwoesten; tot dat zy, overwonnen zynde, en onder hun geweld gebragt, de Vriesen gedwongen zyn hun Wettelyken Heer te erkennen. Wie en weet niet van die tocht die die van Haarlem na Egypten gedaan hebben, die hun Vaderland verlaatende, *Floris*, de 13de Graaf van Holland, met uitgelezen Volk gevolgt zyn na 't Heilige Land Palestina? die, aldaar een goede wind waargenomen hebbende, met een Schip, beslagen met Yzer, doorzaagt hebben de Sloten van de Nyl, en alzo gelegentheid gegeven van Overwinning, als zy *Pelusia* of Damiate bemachtigt hadden, en stormenderhand ingenomen; en daar van daan gebragt hebben eeuwige kentekenen van zo eene gedenkwaardige Victorie, van welke geen eeuwen zullen zwygen, daar de geheele Waereld van zal spreken. Daar na hebben die van Haarlem ook gedurige Oorlogen gevoert tegen de Kennemerlanders, als die geheel Kennemerland plaagden met rooven, plunderen, Kasteelen en Heeren-huizen aan brand staken, en verdelgden; als zy de Edelen, uit al hun Goed en Have gestooten hebbende, bragten tot de uitterste disperatie; alle dewelke onze Burgers uit erbarming binnen de Stads Poorten in genomen, en hebben met gelyke kloek-

Militaire Regeering.

Digitized by Google

moedigheid het geweld van die wilde en woeste menschen gestuit, de Victorie behouden en de overhand gehad in den stryd. De Scheepsslag by Tessel en Wieringen, is ook waardig dat zy in deze onze Beschryvinge ingelast word, als die van Haarlem een Vloot op Zee hadden, en met hen ook andere Steden van Noord-Holland, tegen *Willem van Brederode*, en de zynen; die Zeevoogd en Admiraal was onder *Jacoba*, Hertoginne en Gravinne van Holland, alwaar eene hardnekkige Zeeslag was: hier, als de Voorstevens malkander aan boord quamen, zo heeft men yzere handen over boord geworpen, om de Schepen aan te haalen; waar door eenige Schepen genomen en bemachtigt zyn, andere wederom op de droogte geraakt, en op de vlucht gejaagt: alzo is de geheele Vloot van *Willem van Brederode* verjaagt en verstrooit, met groot verlies van zyn Volk; want behalven dien die in de Slag gebleven zyn, hebben zy veele met troepen buiten boord gestooten en de voeten gespoelt: hier en boven hebben zy de gevangene Soldaaten geboeit, en groote Buit mede gebragt: door deze Victorie de onze verheugd zynde, en noch eenige gevangene Soldaaten bewaard hebbende tot zwaarder straf, zyn die alle met den zwaarde onthalst; vry laatende de Admiraal *van Brederode*, om de Edelheid van zyn Geslacht; die, als de Stemmen der Rechters vremd liepen, het bezwaarlyk is ontkomen, even of hem God uit de hoogte was verschenen. Noch is 'er een andere Factie geweest van de Kennemerlanders, veel zwaarder en gevaarlyker, dewelke, de Sloten van de Poorten opgeslagen zynde, tegen wil van de Magistraat in de Stad gelaaten wierden, alle moedwille en booze stukken bedreven hebben; dat ik boven wydloopiger verhaalt heb. In de Geldersche Oorlog is de getrouwheid en Batavier-
Ao. 1522. sche Dapperheid bekent geweest, als in den jaare 1522 die van de Stad by lootinge ten oorlog uitgetrokken zyn. Op dit zelve jaar is het Collegie van de Schutters ingestelt; een treffelyk Huis, met ruime Zaalen, als een Paleis, gebouwd, en verciert met schoone Boomen. Als 't getal der Schutters dagelyks toenam, en de Vendels vermeerdert wierden, is 'er noch een Collegie of Schutters-Hof gebouwt op een Geestelyke Grond, digt by de Groote Houtpoort, daar ook een vermaakelyke Tuin, en Doelwit voor de Schutters is: in de ingang aan de Straat, boven de Poort, staat *St. Joris* te paard, steekende met de Speer tegen de Draak. Alzo heeft men de Burgers, die de Wapenen draagen, alle tyd eer bewezen; dewelke, gelyk zy vaardig

dig en gereed geweest zyn, alzo zynze vrywillig geweest, als zy na Gelderland getrokken zyn, de Kapitein hen voorgaande. Deze wederom tot de zyne gekomen zynde, als hy zich wel en dapper gequeten had, en zyne Vyanden geslagen en verjaagt, heeft hy verzogt, na krygsgebruik, een goede Vereering: hy een kleine erkentenis ontfangen hebbende, is echter daar mede te vrede geweest, meer achtende op eere en reputatie, dan belooninge. Eenige jaaren daar na, als de Gelderſche tegen de komst van den Vyand hier hulp verzogten, zo zyn daar heenen gezonden ter assistentie eenig Volk; die daags tot Soldye vier Stuivers beloofd wierden. Alzo dat die van Haarlem vermaard zyn door hunne dappere daaden, zo te water als te land, en befaamt door hunne Wapenen over de geheele Waereld; alle tyd de Militaire Discipline in eere gehouden, tot heden dezen dag: want de Burgers noch heden, die, voor 't gebruik van Vuurroers en Geschut, zyn met een oud woord Schut-broeders genoemt, die met Pylen en Boogen hen geoeffent hebben. Deze zelve zyn als noch bereid voor Vrouw en Kinderen, Religie, en hun Stad, des noods zynde, mannelyk te vegten en te staan. Deze voorgemelde Schutters zyn verdeelt in Vendels, en Troepen van 100 of 10, maar niet altyd op eene manier; want voor eenige jaaren is 'er eene andere Discipline en Regeeringe der Schutters geweest, als wy heden hebben; daar zyn ook andere naamen en benaamingen geweest; die ik een weinig hooger zal opneemen en verhaalen, getrokken uit de oude Registers van de Schuttery. *

d'Ordre van de Schutters, *St. Joris* toegeheiligt, heeft haare Overheden en Commandeurs gehad, die over Militaire Zaaken en Krygshandel gestelt zyn; die rekening hielden van de ontvang en uitgaaf alle jaaren; en deze Overheden van Krygs-zamenkomst waren in ordre onderscheiden, de President van de Vergadering, die Rotsgezellen waren, wierd Deken genaamt, en benevens hem vier, als Raaden; by welke de geheele Regeering en Gezach was, daar de eene voor en de andere na in plaats quamen, met gelyke toestemming. En dit is de Vergadering geweest, *St. Joris* toegeheiligt, 't Collegie der oude Schut-broeders, tot op deze tyd onderhouden, by geduurige successie, en in eere gehouden. De Dekens waren meest Lieden van Adel, hoedanig de Heer *Gerrit van Spaarwoude*

Y y 3 ge-

* Die van de Cluveniers vinden wy al, in het gemelde *Naamregister*, zedert den jaare 1531.

geweest is, in den jaare 1548. In wiens plaats gestelt is *Jacob van Duvenvoorde*, Heere van Obdam, in den jaare 1549: en na deze *Jan van Schooten*. En wederom, in den jaare 1556, de Heer *Joost van Bronkborst*, Ridder: en na deze *Jan Jansz. Mostert*, in den jaare 1557: en andere Edelen meer. De Raaden, daar naast gezeten, zyn in 't begin maar vier geweest, alle voornaame Burgers, die ter wederzyden gekozen zyn uit de Vendels van de Schutters, den 12 den van January 1548. Deze ordre is lang onderhouden. Als *Gerrit van Spaarwoude* Deken was, zo zyn de Raaden geweest, *Jan Gerritsz. van Alkmaar*, *Mr. Frans Lakeman*, *Claas van der Laan Pietersz.*, en *Florens Jansz. Brouwer*. In wiens plaatzen gekomen zyn, *Jacob van Duvenvoorde*, als Deken, *Jan Jansz. Verwer*, *Luyt Gysbertsz. Binder*, *Arent Symonszoon*, en *Dirk Joost Claaszoon*. Alzo zyn 'er alle jaaren nieuwe Dekens en Raaden gekozen. En nadien de Voetboog altyd in eere gehouden is, zo zyn dikmaalen boven de Molens Papegaayen aan Sparren opgeregt, daar de Boogschutters met geweldige schooten ieder om stryd na schooten; die de Papegaay afschoot, wierd begroet met de tytel van Koningk, en vereert met Koningklyk Gewaad. In deze ordre heeft de naam van *Ludolf Gysbertsz.* de meeste luister, die onder de Schut-broeders Koningk geweest is, vermaard door ervaarentheid van schieten, in den jaare 1559, als de Heer *Joost van Bronkborst* Deken was, en *Mr. Hugo Bol van Zanen*, *Dirk van Heussen*, *Cornelis Thymanszoon*, en *Claas van Hoogendorp*, Raaden waren; daar zyn kosten gedaan, als voor eenen Koningk, als gemelde *Ludolf Gysbertsz.*, op den 31sten van July, de Papegaay afgeschoten hebbende, Koningk verklaart is, door 't stampen met de voeten en geklap der handen, en geluk wenschen van alle de Schutters; waar voor hy ook wierd begiftigt met een treffelyke Zilvere Kop, van 32 Loot; daar na staatig ter Maaltyd onthaalt, en verder na Heemstede gereden, als in een Wagen van Triumf, met een gevolg van Schutters en Burgers, onder 't geblaas van Trompet en Tromslag: hier en boven zyn 'er in 't Bosch Boomen afgehouwen, geplant voor 't Stadhuis, en voor 't Hof van den Koningk; en wat dies meer is, dat diende tot luister van zo een Koningk in 't spel. Van die tyd af heeft de naam van de Koningk geprevaleert, en in 't Collegie van *St. Joris* heeft de Koningk altyd gepresideert; die Dekens en Raaden, mitsgaders de Fiscaal deed vergaderen, zo dikmaalen als de Rekening gedaan moest worden van

ont-

Digitized by Google

ontvang en uitgave, of zo 'er iets beraamt zoude worden, aangaande de Militaire Discipline. Naderhand zyn 'er meer Schut-broeders in getale toegelaaten tot de Militaire Regeering. Want, behalven de Koningk, die President was van 't Collegie, Dekens, en Raaden, zyn daar by gekomen Provoosten, en Fiscaalen, zo genoemt, om te handhaven de Militaire Discipline.

Tot hier toe hebben wy gesproken van Dekens, Raaden, en Rotmeesters, die onder de Schutters over andere gestelt waren. Naderhand, na krygsgebruik, zyn in de Schuttery gekomen Collonellen, Kapiteinen, Luitenanten, en Vendrigs, van den jaare 1615, tot heden ten dage; die op zekere jaaren verkooren worden; benevens de Sergeanten, die de Schutters in ordre houden in 't optrekken. De Vendrigs plachten te blyven zo lang zy ongehuwt bleven, of voor hun leven. De Schutters in 't generaal zyn onderscheiden door hunne Vendels, die zes in getal zyn, ieder in ordre; deze hebben tot hunne Oversten Collonellen, Provoosten, Kapiteinen, en Vendrigs, deze staan over kapitaale zaaken; Sergeanten, benevens deze zyn 'er noch Corporaals, Rotmeesters, Adelborsten, Piekeniers, en wat dies meer is. Als het ommegang is en Wapenschouwing, zo is de geheele Schuttery verdeelt in Compagnien en Vendels, die dan marcheeren door de Stad, in 't volle Geweer en Harnas, en eindelyk te zamen komen op het Zant of Marktveld; daar maakenze een Slagordre, twee a driemaalen te gelyk schietende, dat een donderend geluid maakt: na de Slagordre door Tromslag weder geschaart is, trekken zy na de Doelens en Schutters Hoven, Huizen van plaizier; daar zy dan met malkanderen lustig omdrinken, de Officieren met Trommelen geleide doen, en Wyn drinkende uit vol geschonkene glazen. Deze dingen zyn meest gedaan tot vermaak van de oogen; maar het Gilde van de Schuttery en Collegie van de Burgers, die de Wapenen draagen, zyn meest ingestelt tot bewaaring van de Steden; zy bewaaren de Stad in vrede en oorlog, en by dag en nacht waaken zy. Na 't ondergaan van de Zon sluiten zy de Poorten, en des morgens vroeg doen zy dezelve weder open. By nacht houden zy de wacht, stellen Schildwachten, en doen gewapend de Ronden, weeren alle insolentien, verspieden de straaten, en bezoeken de Wachthuisjes. Als by dag of nacht de Brandklok slaat, komenze terstond in de Wapenen, ieder in zyn wyk bezettenze de wegen, stuiten het woedende Volk, en met een Vendel

Bur-

Digitized by Google

Burgers bewaren zy het Stadhuis; om de Privilegien van de Stad, en de Geheimen van de Weeskamer te bewaaren. In schielyke oproer of zwaarigheid, zyn terstond Burgemeesteren vaardig, om de Burgers in de Wapenen te doen komen: dan spreekt men na de wyze van die van Romen: „ Die de behoudenis wenscht van de Repu„ bliek, die volg my na, ik ga u voor.

Zodanig is geweest de beroerte van de Huislieden, niet lang geleden; als de Burgers, na 't slaan der Klok en Tromslag, in de Wapenen quamen na 't Stadhuis, trokken op de straaten in ordre, gereed om zich op te offeren voor 't welvaaren van de Ingezetenen. En als 't Vaderland in gevaar is door beroerte van Oorlog, als den Vyand ons met een Heirleger op den hals komt, of als men eenig perykel ziet aankomen, en Volk ter hulpe aanneemt. Hoedanig geweest is de tocht onzer Burgeren, als die in September 1622 gewapent na Hasselt getrokken zyn; en daar na naar Heusden; terwyl men de oude Soldaaten uit hun Garnisoenen na 't Leger gezonden heeft. Van deze maakt *Adriaan Junius, de jonge*, gewag, in zyn *Batavia*, in het 16de Kapittel, met deze woorden: „ Dit is te py„ newaart ook te weeten, dat ieder Stad van Holland, na vermo„ gen, en na de gelegentheid van plaats, de Bende van 100 Gequa„ lificeerde, ook die van redelyke Middelen zyn, in zekere Troe„ pen verdeelt houden, die men wel mag noemen, de Kragt en „ Zenuwen van de Republiek. Deze noemen wy met een gemee„ ne naam Schutters, 't zy dan of zy met Muurbrekers schieten, of „ met Staale Voetboogen, of Handboogen hun Pylen schieten, of „ zo zy met Vuurbussen uit de hand, of Musquetten, met Lood of „ Scherp schieten; hier en boven, zo de nood zulks vereischt, om „ alle oproer en seditie te stillen, en om invasie van den Vyand te „ weeren, stelt men terstond de gewapende Burgers te werk; of zo „ men een Prins moet inhaalen, dat zy by zo een gelegentheid te „ pas komen voor eene *Guarde met fatzoen*. Dus verre 't verhaal van *A. Junius, de jonge*.

Scholastieke Regeering. Hier en boven, en ten laatsten, is 'er noch eene Scholastieke Regeering over de jonge Jeugd; een Ampt dat naast komt aan een Koningklyke Regeering, in welke de Meesters, over de jonge leerzaame Jeugd gestelt, door roeden en houte scepters die zy voeren, in 't aanzien verschrikkelyk zyn; tot deze behoort de opvoeding der Kinderen, en onderwyzing der zelve: de welke, na de leere van *Ly-*

cur-

Digitized by Google

curgus, door 't exempel van twee Honden, geenzints moet verzuimt worden: want als hy op eene tyd de Lacedemoniers by een had doen roepen, als tot eene vergadering, zo heeft hy op de Markt gebragt twee Honden van een geslacht en eene Moer; maar van verscheide opvoeding, van welke de eene met lekkere beetjes van 't een en 't ander opgequeekt zynde, viel op de Schotel met eeten, die daar stond; de andere, op de jacht gewent en geleerd, valt op de Haas, die daar ook omtrent was, en hy los gelaaten heeft: de Lacedemoniers hen daar over verwonderende, wat hy voor had door zo een kluchtig spectakel; zo geeft hy te kennen, dat hy die van Sparta dit tot een lesse wilde geven, die hunne Kinderen dartel opvoeden, dat de opvoedinge en onderwyzinge van de Kinderen geenzints moest verzuimt worden, nadien d'allergelukkigste Verstanden dikmaal bedorven worden, door verzuiminge van opvoeding, en onervaarentheid van de Onderwyzers of Leermeesters, die (dat ik zo mag spreken) Paarden veranderen in Ezels, als verbastert van de deugd hunner Ouderen, met groote schade en intresse van de Republiek en 't Gemeenebest. En dit is niet alleen het doen van *Lycurgus* geweest, maar alle Wethouders en Magistraaten hebben daar na alle tyd getracht, dat zy bequaame Leermeesters stelden, om hunne Kinderen te onderwyzen, die bequaam en geschikt van leven waren en wel gemaniert, en dat zy altyd daar voor zorge droegen, dat zy publyke Schoolen, en die vermaard, mochten hebben, om de verstanden van de Kinderen te fatzoeneeren, inzonderheid van die geene die tot hoope en voorstand van 't Vaderland gebooren zyn; want hy wilde, dat de Magistraaten en d'Overheid, niet zo zeer bekommert zouden wezen, van Wetten en Ordonnantien te maaken, als wel om de wettelyke onderwyzing en discipline van hunne Kinderen; want gelet en waargenomen hebbende de conditie van dit leven, dat het zelve zeer elendig zoude wezen, zo dat verlaaten waar van de zorge van onderwyzing: derhalven is dit de eerste zorge, en de hoogste Wet by hen geweest, dat de jonge Jeugd wel mogt onderwezen, en gefatzoeneert worden; deze Wet is onverbreekelyk gebleven by alle Volkeren, ook Barbaaren. En de Magistraat dezer Stad heeft niet verzuimt in dat gedeelte de welstand van hunne Gemeente. Want dat hier ter plaatze Schoolen geweest zyn tot onderwyzinge en tucht van de Jeugd over eenige honderde jaaren, dat is zeker, al van de tyd van Hertog *Aalbrecht* van Oostenryk, in den

Digitized by Google

jaare 1389, als de Magistraat dezer Stad met de Clerisie 't recht van Schoolen te bouwen, Oppermeesters te bestellen, die men Rectors noemde, en andere Ondermeesters, bequaam om de jonge Jeugd te leeren en te fatzoeneeren. Maar van ouds is 'er maar een publiek Stads School geweest, daar men de Taalen leerde, zo Latyn als Grieks, als ook alle Instrumentaale Kunsten, zo men die noemt, die behulpzaam zyn tot alle Faculteiten en Weetenschappen. Maar wie die geene geweest zyn, die de Magistraat eerst over de Schoole gestelt hebben, dat kan ik niet zeggen, dewyl hunne naamen in 't duister en onbekent zyn. De oudste waren van die bekent zyn, *Lambert Ruseveld*, en *Mr. Jacob Meyster*; van welke de eene, van Leuven t'huis gekomen zynde, heeft de Rectors plaats bedient, Overste over de Schoole gemaakt; daar zyne Vrinden hem veel geluks wenschten in 't aanvangen van zynen dienst, in den jaare 1519. Daar is ook geweest Rector *Helico*, een Man van groot aanzien en geleertheid, meer als gemeen. Na deze zyn gevolgt d'eene en d'andere Meesters, wel van leven en goede zeden: onder de welke eenen *Doccomius*, een Vries van geboorte, zynde een deftig en geleerd Man: en noch by geheugenis van onze Ouderen, *Mr. Cornelis Duyk:* als de Bisschop hem beschuldigt, en verdagt gemaakt had van Kettery, word gezegt, afgezet geweest te zyn, en verlaaten van zyn dienst, in den jaare 1568: dit is de zelve die in den Raad zyn advys gegeven had, om genade te bidden aan *Duc d'Alva:* ik vermoede dat hy zulks gedaan heeft, om de suspitie van Kettery te dempen. Onder de Rectors is *Adrianus Junius* wel de eerste geweest in weetenschap en Geleertheid, niet in beleid; een glans en luister van ons Batavia. En na dezen is *Jacob Yperen* hier Rector geweest; dewelke de zyne geleerd heeft, de beveelen des Levens niet alleen op te zeggen, als een Papegaay, maar ook te doen en brengen tot de praktyk. Na deze is gevolgt *Mr. Cornelis Hagius*; die overleed twee weeken voor de Stad overging. In wiens plaats gekomen is *Mr. Cornelis Ketel*; by dewelke was groot ontzach, met de stemmigheid van *Cato*; zynde op eenen tyd Rector, als alles in gevaar was door den Oorlog, en de Spaansche Soldaaten de meeste overlast deeden aan den Burger. Niet lang daar na, als *Ketel* overleden was, is d'eere van de Scholastieke Bediening toegebragt van de Magistraat aan *Mr. Cornelis Schoon*, van Gouda; die gedient heeft over de 36 jaaren; eindelyk is hy verschoont om zyn hooge ouderdom, behoudens

zyn

zyn Wedden. Na deze is *Dirk Schrevelius*, de naaste aan den Rector, als hy lang Noodhelper geweest was voor de oude Man, ook Rector gekozen, uit last van Burgemeesteren, en ten genoegen der Burgeren. Deze met eere en goede vrugt Regent van het groote Latynsche Schoole nu 24 jaaren geweest zynde, als de hekken hier verhangen wierden, was genoodzaakt het Rectors-ampt te verlaaten; maar door de ontferminge Gods is hem een beter Dienst, het Rectoraatschap van Leyden, als t'huis gebragt, met groote eere en aanbieding van gunst; welke dienst, na 18 jaaren, hy wederom verlaaten heeft, zyn afscheid neemende met dankzegginge en erkentenis van alle weldaaden; gaf ook een Afscheid-maal aan de Vrinden, en nu oud zynde 70 jaaren. Als nu 't Rectoraatschap te Haarlem open stond, zo ging men regelregt na *Jan van Middelhoven*, Predikant te Lis; die zich liet beroepen tot den Schooldienst, geworden (dat ik zo mag spreeken) van Burgemeester een Leermeester: omtrent zeven jaaren daar na heeft hy zyn paspoort gekregen; zo men zeide, verdacht van onkuischheid. Deze, tot troost van zyn demissie, is na Leyden getrokken, zyn oude Logement. Daar op volgde *Willem Nyenhuysen* tot Rector; deze was een geschikt en geleerd Man, voornamentlyk in de Grieksche Taal, alzo dat hy eene is geweest van de Overzetters van 't Nieuwe Testament, niet zonder intresse en nadeel van ons School: deze goede Man of uitgeteert zynde door eenige moeijelykheid, of met een Pestilentiaale lucht geraakt, is overleden, te Haarlem uitgedraagen, en te Enkhuizen begraven. In wiens plaatze gezet is de Conrector, *Mr. Joost Duyst van Voorhout*; een aanzienlyk Man, en geen ongelukkig Poëet; weleer mynen Discipel, ook met my in dienst: die de School haast moede was, en trachte na wat hooger, geen humble Ziel: daar hy eindelyk ook toe gekomen is, en na zyn wensch, een van de Raaden der Admiraaliteit geworden. Ondertusschen de Schoole leed last, als de Rector *Mr. Joost Duyst van Voorhout* die begaf. Alzo heeft men met ernst gedacht om een ander Regent voor de Schoole te beroepen. De Scholarchen, die de hoogste zorge van de Schoole door hooger hand bevolen is, zagen om, verspieden alle plaatzen en gelegentheden, om een goed Rector en Leermeester van goede Discipline en alle tucht te bekomen, poogden ook met belofte van goed Tractament of groot Salaris hen te lokken; zonden ook hunne Gecommitteerden een en andermaal uit, nu aan de eene, en dan aan andere vermaar-

 de

Digitized by Google

de Rectors: deze, alzo zy verbonden waren, hebben bedankt, en hun verzoek niet ingewilligt. Ondertusschen, *Mr. Ursinus*, Conrector, gewaar wordende dat de last van zo een moeijelyk Ampt dagelyks verzwaarde, heeft niet nagelaaten zyn dienst ten beste aan te bieden, bad ook de Scholarchen, dat zy zyner mede wilde gedenken, die nu al eenige jaaren als Conrector gedient had, en merkelyke preuve gegeven van naarstigheid en devoir. Door welke aanspraak, Burgemeesteren en Scholarchen bewogen zynde, hebben hem gestelt over 't Gouvernement van de Schoole, en Rector gemaakt: waar op hy met een solemneele Oratie zyn dienst aangevangen heeft, en goede hoop gegeven van zyn devoir te zullen doen.

En, na dien wy hier ook gewag gemaakt hebben van de Scholarchen, by welke wy nu gezegt hebben, dat het Opperste Gezach is in Scholastieke zaaken, om alles te statueeren dat tot nut van de Schoole is, zal het waardig wezen hier aan te merken, wanneer die Hooge Opzienders van de Schoolen eerst ingestelt zyn. By onze en onzer Ouders gedenken was 't opperste Recht en Regeeringe geweest (doch onder Burgemeesteren) by de Rectoren, om de jonge Jeugd te leeren en fatzoeneeren, en zulke ordre te stellen als het hen goed dacht. Maar, als nu de Reformatie aangenomen en vastgestelt was, zo zyn 'er Scholarchen en hooge Opzienders van de Schoolen by de Magistraat gestelt, die 't meeste gezach hadden om de Schoolen te formeeren en reformeeren; die meest alle in 't begin Kerkelyke Perzoonen zyn geweest, als daar waren *Abraham Gallus*, *Johan Damius*, *Johan Mathisius*, *Hendrik Geesteranus*, en andere meer, die na hen geweest zyn. Naderhand zyn 'er ook Politieke en Burgers verkozen, als daar waren *Mr. Pieter Klaasz. van Hoorn*, *Nicolaas Crabbemos*; als mede *Mr. Paulus van Beresteyn*; en onder de Politieke de Pensionarissen *de Haan* en *de Glarges*. De Scholarchen die noch in leven zyn, zyn deze, *Jacob Campius*, *Henricus Swalmius*, *Mr. Ysbrand Olycan*, en *Cornelis van Loo*, Secretaris. *J. Campius* is middelertyd overleden, en in zyn plaats gekomen *Johan Deswatyn*, Doctor in de Medicynen: en in plaats van deze, Doctor *Mahu*.

Hier en boven zyn 'er ook byzondere Schoolen, die veele zyn, die geen Salaris van de Magistraat ontvangen, dewelke hun werk daar van maaken, dat zy de Kinderen leeren de Letteren, Spelden, Leezen, en volwassener de kunst van Schryven, insgelyks de Fransche Taal, Boekhouden, Mathematische Weetenschap, en dat tot vermaak

maak dient, de Muziekkunst; met welke de Jeugd onderwezen zynde, bequaam is tot alle conditie van leven, ten voordeele der Republiek, der Koopmanschap, en alle Negotie, ja behoudenis der Republiek. De voornaamste Fransche Meesters, uitneemende Schryvers, en Boekhouders, die of geweest, of noch zyn, zyn ten naastenby deze, als Meester *Mathys*, ook een kunstig Mathematicus; *Jan van de Velde*, de Phenix in 't Schryven; Meester *Thomas van Breugel*; *Pieter Ketelaar*; *Johan Ballot*; *Goswyn Heuvelman*, en *Johan de la Chambre*. Meesters van de Muziek, als Organisten, Meester *Philips*, Meester *Cornelis Helmbreker*, en *Cornelis Padbruè*, en niet van de minste, Pater *Ban*, een groot en ongemeen Practizyn in de Muziek met hooge speculatie, en andere, als Meester *Arnoldus*, Meester *Steven*, en Meester *Quiryn*.

Digitized by Google

ZESDE BOEK.

Van de HISTORIEN der Stad HAARLEM,

Vervattende de naamen van die geene, die vermaard zyn geweest door hunne Geleertheid in alle Faculteiten, of doorluchte Weetenschap, of uitsteekend in Kunst, die ooit te Haarlem geweest zyn. Verder andere handel, daar de Lieden zich mede geneeren.

Tot noch toe hebben wy van Magistraaten en hooge Ampten gesproken, nu komen wy tot de Onderdaanen, die ik ook wil dat onderscheiden zyn. En voor eerst die vermaard zyn door hunne Geleertheid; ik zal ze in vier Classen onderscheiden: eenige van deze noeme ik Godsgeleerden, Rechtsgeleerden, Doctoren in de Medicynen, en de laatste Liefhebbers van alle Kunsten en Weetenschappen. De Godsgeleerde Uitleggers van Gods geheimenis en misterien komen hier vooraan in ordre. En dat ik van hooger hand moog aanvangen en van ouds ophaalen, zo komt my eerst voor *Hugo van Haarlem*, die Abt was te Egmond, de eerste van die naam, en 23sten der Prelaaten, die daar ook gestorven en begraven is, en met een Grafdicht vereert na de oude wet, in alle eenvoudigheid, in Latynsche Poëzy, met de jaar-letters L. O. I. M. C. V.

Theologie.

Hugo van Haarlem.

Voor

Voor deze heeft *Jan Olout van Haarlem* niet geweeken, die na Romen getrokken is, om zyne Studie te bevorderen, en zo geavanceert is, dat hy publyk Doctor van de Pausselyke Decreeten geworden is, met gejuich en gelukbiedinge van alle de geene die daar tegenwoordig waren. Derhalven is hy t'huis ontboden, en tot Abt van Egmond geroepen, met groote eere en reputatie, in October van den jaare 1351: hy is de 25sten in rang onder de Abten geweest, en heeft eenige *Lessen* en geleerde *Brieven* aan zyne bekende geschreven. Jan Olout van Haarlem.

In den jaare 1452 is 'er ook geweest eenen *Gerard Sprong van Haarlem*, Baccalaris in de Godsgeleertheid, en Rector Magnificus in de Universiteit te Leuven. Gerard Sprong.

Alzo is 'er ook geweest eenen *Diderik Balling*, oudste Broeder van de Burgemeester *Pieter Balling*; deze is binnen de Stad Parys van de Universiteit Rector geweest; een Man die uitsteekende was in alle Geleertheid en Godzaligheid. Diderik Balling.

Ook is 'er geweest eenen *Symon Hermans*, die een geleerde Monnik was, in 't Carmeliter Klooster, en ook vermaard door zyn schryven en Boeken *Copulata*, enz. Symon Hermans.

Ook is 'er bekent geweest eenen *Albert van Haarlem*, in het zelve Klooster, Doctor in de Godsgeleertheid, daar van hy te Leuven ook Professor was geweest; die doorluchtig is geweest door zyne Boeken en Geschriften: hy heeft geschreven vier Boeken, als, *Vraagen op de Meester van de Sententie* genaamt; *'t Lezen op Ecclesiasticus*, in een Boek; een Boek op de *eerste Canonyke Brief van Johannis*; noch twee Boeken van *Sermoenen en Lessen*; en meer andere Stukken, die in druk niet uitgekomen zyn. Albert van Haarlem.

Na deze is 'er ook geweest eenen *Nicolaas Symonsz.*, onder de Carmeliten wel de voornaamste van die ooit geweest zyn, ook by die van Haarlem; hy was Prior en Provinciaal, en heeft veele Boeken van Geleertheid in het licht gegeven, als daar zyn, *Van den Tyd en Heiligen*; *een Chronyk*; *verscheide Disputatien*; *van de Macht der Paus, Keizer, en Concilien*, vervat in twee Boeken; *van de Decreeten*; *van de Vierschaar tegen de Clerisie*; *'t Leven der Heilige Vaders*; *van de Heilige Vrouwen*; *'t Leven van St. Anna*; en *van Cyrillus*, ieder in een Boek vervat; *Historie van de Ordre der Carmeliten*; *twee Boeken van de Concilien*; en wat dies meer is. Nicolaas Symonsz.

Op boven gemelde is gevolgt *Jan Gerbrandsz. van Leyden*, die ook Jan Gerbrandsz.

Digitized by Google

van Leyden. ook een Carmeliet is geweeft, en niet ongeleerd; deze is d'Autheur van de *Chronyk van Holland*, die hy in het Latyn geschreven heeft; waar in hy op eenige plaatzen inlast verdichtzelen van Monniken en beuzelingen van Mirakelen: Deze heeft ook uit de Schriften van verscheide Historieschryvers by een gebragt de *Chronyk van de Bisschoppen van Utrecht, en de Graaven van Holland*, van de tyd van *St. Willebrord* af, tot den jaare 1480: over dit Werk is hy meer als 10 jaaren bezig geweeft: hier en boven heeft hy noch geschreven, de *Historie van zyn Ordre*, vervat in 10 Boeken; *van de vergelykinge der Heiligen*; *van de Feestdagen*; *van de Moeder Gods en haare smerten*; *Sermoenen van de tyden*; *van de Heiligen*; en wat dies meer is.

Diderik van Haarlem. *Diderik van Haarlem*, is ook Licentiaat geweeft in de Godsgeleertheid te Parys; heeft ook eenige *Sermoenen* nagelaaten; mitsgaders *een Brief van Eenzaamheid en stilte*: zyn Manuscript word noch te Keulen bewaard: hy heeft geleeft omtrent den jaare 1508.

Floris van Haarlem. *Floris van Haarlem*, is ook wel bekent, als Prior van de Cathuisers te Leuven, en niet ongeleerd; hy heeft geschreven vyf Boeken *van 't Christelyk Leven*, in 't Nederduitsch.

Vincent van Haarlem. *Vincent van Haarlem*, ervaaren in de Heilige Schrift, en zeer genegen tot de goede Letteren en Kunsten; deze heeft uitgegeven vier Boeken van *Sententien*, van een oud Leeraar, genaamt *Pieter van den Poele*, die overleden is omtrent den jaare 1300; en deze heeft hy zeer naauwkeurig met de Venetiaansche Editie geconfronteert, en in veele plaatzen verbetert en verlicht, in den jaare 1514.

Johannes van Heemstede. *Johannes van Heemstede*, gebooren te Haarlem, van ordre eenen Cathuiser te Leuven: dat hy een Geleerd Man geweeft is, blykt uit de gemeenschap van geleerde Lieden: aan deze heeft de groote *Erasmus* eenige Brieven geschreven, van den jaare 1525 tot den jaare 1533, als te zien is in het groote Boek zyner *Brieven*: van zyne Schriften en overlyden weet men niets.

Johan Willemsz. *Johan Willemsz. van Haarlem*, Jesuiet en Rector van die Societeit te Leuven, een Godsgeleerde meer als gemeen, en Licentiaat in de Heilige Theologie, ervaaren in veele Taalen; Professor van de Hebreeuwsche Taal, en Uitlegger van de Heilige Schriften by die van Leuven, in het Collegie van *Bussidius*: een Man, die in de Bybelsche Boeken, by *Plantyn* uitgegeven in 's Koningks Drukkerye, zeer goede dienst gedaan heeft, na 't getuigenis van veele Geleerden dier tyd: in de Voorreden van *Arias Montanus van den Bergen*, word

lof-

loffelyk gewag van hem gemaakt, alwaar geredeneert word van vooren aan op ordre van 't gebruik, waardigheid, zamenſtelling en toebereiding van 't geheele Werk. Als mede de Heer *Gysbert Schook*, Rector van de Univerſiteit te Leuven, geeft hem zeer loffelyke getuigenis na. Gelyk ook andere uitſteekende en eerwaardige Geleerden, als daar zyn geweeſt *Auguſtyn Hunneus*, 's Koningks Vertaalder, en *Cornelis Reinierſz. van der Gou*, ordinair Profeſſor in de Univerſiteit van Leuven: dewelke, op dat zy hunne laſt te beter en vaardiger zouden volbrengen, en de Editie van 's Koningks Bybel voltrekken, zo hebben zy tot hunne hulpe genomen den eerwaardigen en deftigen Heer *Mr. Johan Willemſz. van Haarlem*, ervaaren in de Orientaalſche Taalen: deze heeft een *Regiſter* op de Bybel gemaakt, die alle de pointen, in de Heilige Schriften vermeld, kortelyk vervat na de Letteren van 't Alphabet: als mede noch verſcheidene *Opmerkingen* op de Latynſche Bybel, en uit de alleroudſte geſchrevene Exemplaaren, zo Hebreeuwſche, Chaldeeuwſche, Griekſche als Syrierſche de Texten getoetſt, en uitgegeven: hy is overleden te Leuven, in den jaare 1578. Gysbert Schook.

De Biſſchoppen onzer eeuwe hier ter Stede kan ik ook niet voorby gaan, onder de welke, om vaſt te ſtellen de Kerkelyke Oppermacht, de eerſte geweeſt is *Nicolaas van Nieuwland*; (van welke ik boven al gewag gemaakt heb) is Vicaris geweeſt van de Aardsbiſſchop van Utrecht. De twede is geweeſt *Godefroy van Mierlo*, Prior van de Dominicaanen te Utrecht: die niet lang op de Biſſchops Stoel gezeten heeft. *Anthonis van Duyk*, Zoon van Burgemeeſter *Caucius*, is Raad geweeſt van de Biſſchop *Mierlo*. Want in 't zevende jaar van zyn Bisdom, als de Beeldenſtormery was, is hy ter naauwernood uit de handen der Soldaaten geraakt. Alzo heeft de Reformatie van de gezonde Leere eindelyk zyn begin genomen. Nicolaas van Nieuwland. Godefroy van Mierlo.

De eerſte die zich hier geprezenteert hebben tot den Kerkdienſt, met de loffelyke tytel van Reformatie, zyn geweeſt *Abraham Gallus*, een oud bedaagt en Godzalig Man; en met hem *Johan Damius*, een Dienaar Gods, die de eerſte Predicatie gedaan heeft, (zo hy uit de Palts gekomen was) na dat de Kerk van Afgodery gezuivert waar, daar 't Orgel ſpeelde den 135 *Pſalm*, *Looft nu vry onzes Gods Naam, alle gy Dienaars des Heeren*. Na deze zyn gevolgt, alle wettelyk beroepen, *Henricus Geeſteranus*, van Naaldwyk; *Gerardus Blokhoven*; *Lucas Heſp*, beroepen van Leyden; en *Gillis Stroo*: die mynes wee-

tens geen Geschriften hebben nagelaaten. Omtrent deze tyd is ook Predikant geweest *Johannes Ampsingius*, krachtig in 't prediken, dien de welspreekentheid haat en nyd veroorzaakt heeft: hy was niet alleen een Godsgeleerde, maar ook Doctor in de Medicynen, en vermaard door zyne Schriften: hy heeft eenige Stukken uitgegeven *tegen de Wederdoopers*; van *de instellinge van beide de Testamenten*, zo oud als nieuw; van *de Menschwordinge van Jezus Christus*; van *de Kerkelyke Tucht en Discipline*; en daar en boven eenige *Oratien* en *Tractaatjes* in de Medicynen.

Na hem is gevolgt *Johannes Bogardus*; een Man van een goed oordeel, en groot Godsgeleerde, die ook eene geweest is van die Contra-Remonstranten, in de Conferentie gehouden in den Haag 1611; die ook in 't licht gegeven heeft eenige *uitgelezene Leeringen*, zo die daar dienen tot geduldigheid, om alle ongemakken in dit leven te verdraagen; als die daar strekken ten eeuwigen Leven, en de heilzaame Leere ter Zaligheid, die is in Christus Jezus.

Met *Bogardus* is *Willem de Hase*, beroepen van Rynsburg, in dienst geweest; die een Herder was van geene diepe Geleertheid, doch geen ongelukkig Prediker. En byna op eene tyd is ook in dienst gekomen *Antonius Tysius*; die voor een korte tyd hier tot Predikant is aangenomen; doch niet lang daar na, om zyne Geleertheid, na Harderwyk, en daar na te Leyden tot Professor der Heilige Theologie beroepen. Na deze is gevolgt *Johannes Matthisius*, van Antwerpen, voorzien met een welbespraakte tong, zeer beleefd en bevallig in zyn ommegang, wel ervaaren in de Goddelyke Schriften, en in 't lezen van de Oudvaderen gedurig bezig. Na deze is gevolgt *Adrianus Jacobi a Tethrode*, Haarlemmer, beroepen van Assendelft; een groot Yveraar en Voorvechter van de zuivere Leere, tegen de Remonstrants-gezinde. Na deze *Henricus Geesteranus*, *Henricus Fil.*, beroepen van Assendelft: die in zyne jongkheid, door de hardheid van zyn Stiefvader, de Schapen gehoed heeft. De Voogden van dit Kind, gelet hebbende op de gaauwheid van zyn verstand, hebben hem verordent om te Studeeren, en eerst in de Latynsche Schoole bestelt onder de discipline van de Rector *Schrevelius*; daar na is hy geraakt na Leyden in 't Collegie van de Heeren Staaten, alwaar hy ook *Magister Artium* gepromoveert is: hy is een diepzinnig geleerd Predikant geworden, uitwyzende het Boek dat hy gemaakt heeft ter verklaaringe van 't *Hooglied van Salomon*. Na hem is geko-

komen *Egbertus Verhoeven*, beroepen van Hillegom. En *Izaak Junius, Franc: Fil:*, beroepen van Warmond; die in raad en daad, in wysheid en voorzichtigheid andere overtrof, en zonderling in advys: deze heeft tegen *Socinus* zeer geleerd geschreven. Na hem volgde *Daniel Souterius*, een Vlaming van geboorte, en beroepen van Campen: die, behalven eenige Stukjes, die hy in 't Nederduitsch in 't licht gegeven heeft, ook geschreven heeft *van 't Ampt der Kooplieden*; *van de Banqueroetiers*, of die gefailjeert zyn: hier nevens een Boek genaamt *Palamedes*, of van den *Teerling*, en noch drie Boeken van verscheide *Tuischspelen:* boven dezen *een Drankje voor een benaauwde Ziel*; welke stoffe een Theologant beter paste: noch heeft hy geschreven *de Pedagoog, of Leermeester van de Ryken*, *van 't regte gebruik of misbruik der Rykdom*; en of 'er ook noch wat aan schorte, heeft hy eindelyk *de Uitvaart van de Koningk van Grootbrittanje* geschreven, en andere Schriften zonder naam meer.

Na hem is gekomen *Dionisius Sprankhuysen*, beroepen van Pietershoek; een getrouw Uitlegger van de Heilige Schriften en Verborgentheden van het Oude en Nieuwe Testament, en strenge Voorvechter van de gezonde Leere tegen de Remonstranten; een Man, die onbestraffelyk was van leven, nochtans ongelukkig in zynen dienst, als die ongelooffelyk veele Tegenpartyders had: maar de Heere God heeft zich over hem erbarmt, en gezegent in de twede beroepinge. Na hem volgde *Jacobus Campius*, beroepen van Koedyk. Na die *Johannes Acronius*, gewezene Predikant te Wezel, een Vries van geboorte; in welke te zien was de strafheid van *Cato*, die alles berichte en berispte; een Man die diep Geleerd was, maar ongerust; en heeft veele Boeken nagelaaten en geschreven; als eerst, *een Apologie, voor 't Placcaat van Groningen*; een Tractaat *van 't Recht van 't Patroonschap*; over *de geheele Theologie*; *een Register van de Pauselyke Religie, getoetst aan de Leere der Reformatie*; *een algemeene Voorstelling over de naam Elohim*; een *hoe men de Studien in de Theologie wel moet aanleggen*; en ook *een Formulier, om een Predikatie wel te formeeren.* Daar op volgde *Samuel Ampsing*, beroepen van Rysoort; die men zegt, dat in 't Nederduitsch en Fransch predikte: deze heeft verscheide Tractaaten gemaakt in Rym, als, *de Bootzen van Pub: Syrus*; *de Zede-rymen van Cato*; en meer andere diergelyke in Nederduitsch, aartig en net berymt: maar die dingen die hy geschreven heeft ter eere van de Stad *Haarlem*, zo in Prosa als Vaersen, daar in

Digitized by Google

tracht hy na de Onsterffelykheid, om eeuwig geroemd te worden.

Nu komen wy aan de noch levende, ten minste de meeste. Op laatstgemelde volgde *Josephus Rosarius*, beroepen van Woerden; een Man van goeden aart en verstand, beleefd, gemeenzaam by ieder; die vriendelyk is, en de allergeringste te spraak staat, en dat het voornaamste is, een goed Herder en Leeraar. Daar na *Henricus Swalmius*, beroepen van Delft, die de oudste in dienst was van alle de Predikanten in Holland; in wiens wezen eene deftigheid bespeurt wierd, van welks lippen zoetigheid en vriendelykheid vloeit, als de welke in welspreekentheid, en vleijende reden boven andere uitsteekt; en is ook niet ledig geweest in 't schryven, hebbende uitgegeven een *Lykoratie* over de dood van de doorluchtige Vrouwe *Sabina*, Graavinne van Egmond, en Prinsesse van Gaveren. Daar na *Johannes Crucius*, beroepen van Saanredam; myn Commesaal wel eer geweest, die onder onze discipline en onderwyzinge gestudeert heeft, wel geoeffent in de Philosophie en Heilige Theologie, in de Latynsche, Hebreeuwsche en Griekſche Taalen wel ervaaren, en niet vremd van de Poëzy; een Man die zedig is, zonder ambitie; die zyne Predikatien weet te richten na 't begrip van 't Volk; die hy luister weet by te zetten door aartige spreekwoorden, na gelegentheid van zaaken; zo dat hy bescheidelyk volgt de Heilige Poëeten, daar *Horatius* van gewag maakt, die leeren willen tot stichtinge, of vermaakinge, of tot beide zamen. Na deze is gevolgt *Nicolaus la Plancque*, beroepen van Campen; deze was een Man van uitneemende bevalligheid in 't spreeken en prediken. Na deze volgde *Bouritius Sibema*, beroepen van Schiedam, een Vries van geboorte: deze had de Gemeente naauwlyks anderhalf jaar gedient, of wierd door eene ontydige dood van haar afgescheurt, zynde een vroom en Godzalig Man, onverdrietig in 't prediken. Na deze volgde *Petrus Busgerius*, beroepen van Dussen; een Licht en Pilaar van de Kerke en Gemeente Gods, een Voorvechter van de Waarheid die in Christus is, Beschermer van het waare en alleen zaligmaakende Geloof, een geduurige party van Kettery, die niemand flatteerden of spaarden: en om de etterbuil der zonden te geneezen, gebruikte hy meer Cauterien en Brandyzers, dan Plaisters, na de wyze der Doctoren in de Medicynen, als een Arts der Zielen betaamde: en gelyk hy de toorn Gods verklaarde de wrevelige en onboetvaardige Zondaaren, alzo beloofde hy de Boetvaardige de genade Gods door rechtvaardige vergel-

gelding, de verslagene in hun conscientie door de prikkel der zonden, rechtede hy op door vertroostinge, d'afgedwaalden bragt hy wederom op de regte weg; en om 't met een woord te zeggen, deed alle de plichten van een getrouw Herder: deze is overleden in den jaare 1645. Daar na volgde *Theodorus Wykenburgius*, beroepen van Alphen; die niemand van zyn voorgaande Mede-dienaaren wykt; en waar in uitmunten Gaaven des verstands, die in alle deelen zich vertoonen als met luister: in deze is de aanzienlykheid van *Cato*, en de bescheidenheid van *Socrates*, die een Majesteit heeft in zyn wezen, en Vriendelykheid in al zyn doen. Na deze *Adrianus Tegularius*, beroepen van Purmerent, een Amsterdammer van geboorte; die in zyne Predikatien, (dat ik zo moog spreeken zonder opspraak) om de harten der menschen te beweegen, naauwlyks onder zyne Mede-dienaaren zyns gelyken heeft, die door kracht des Goddelyken Woords, als met een Blixem, tot in het binnenste van de Ziele doordringt, stort als van boven néêr de stroomen van zyne welspreekentheid; de regte *Theofrastus*, die als Gods Tolk, door 't krachtig geluid dat hy maakt, de Lieden leid waar hy wil. Na deze *Salomon Echtenius*, beroepen van Weesp; een Exemplaar van zedigheid en nedrigheid, en getrouw Uitlegger der Heilige Schriften, leerzaam en stichtelyk; die de Menschen onderwyst met leere en leven, na 't exempel van *Phenix*, daar *Homerus* gewag van maakt. Na deze is gekomen *Johannes Rulæus*, beroepen van Rotterdam; die byzondere bevallige gaaven heeft van Welspreekentheid, Vriendelykheid, en die machtig is om de harten der Menschen te streelen; dewelke een twede Fransche *Hercules* is, die met zeer subtiele draaden van zyn tong d'Ingezetenen van zyn Volk trekt tot gehoor, en hen brengt tot Christus; als die een diepzinnig Uitlegger is van de Heilige Schriften, dewelke met een superficieele leeringe, (dat ik zo moog spreeken) de vyfde Essentie uit de Helige Schriften trekt, door het Vuur des Geestes: dat deze de Heere onze God noch lang gezond wil bewaaren! is de gemeene bede van ons Vaderland, Kerke en Gemeente. En de laatste, die onlangs gekomen is, en nu de jongste in dienst, is *Jacobus Clerq*, beroepen van Alkmaar, met groote droefheid voor die Gemeente; een Man, die naauwlyks weergade heeft, (niemand te na gesproken) zo begaafd, dat hy tot verwondering van veele, is een geestelyke *Amphion*, die steene harten kan beweegen, en leiden waar hy wil, op den weg der Zaligheid.

Beminde en Eerwaarde Broeders, neemt my ten beſten af, dat ik de eene minder, de andere meerdere Gaven toeſchryf; want daar zyn verſcheidene Bedeelingen van Bedieninge en krachten, ieder na de maate van de Heilige Geeſt gegeven; want den eenen is gegeven de ſpraak van Wysheid; andere de onderſcheidinge der Geeſten, andere vreemde tongen, en andere vertaalinge van ſpraaken. Deze alle, hoewel die ongelyke gaven zyn, zo worden die nochtans wyſſelyk verdeelt door een byzondere diſpenſatie van de Heilige Geeſt, niet even gelyk, maar genoegzaam. Dit is het geene dat de Apoſtel der Heidenen ons leert, 1 *Cor.* 12, by gelykenis genomen van 's menſchen lichaam: Want gelykerwys in een lichaam veele leden zyn, onderſcheiden in plaatſen, gelegentheid, ſchoonheid, bevalligheid en plichten, alzo om dat Corpus van de Gemeente van Chriſtus te ſtellen, zo is 't van noode dat 'er veele leden te zamen komen, om 't werk des Heeren te voltrekken. 1 *Cor.* 16: 10.

Wyders moeten hier niet uitgeſloten worden de naamen van die geene, die te Haarlem geboren en opgevoed zyn, in verſcheide Steden en nagelegen Dorpen het Predikampt bedienen. Onder welke de voornaamſte is *Johan Hoornbeek*, die ik zou kunnen noemen een wonder onzer eeuw; als die noch een Jongkman zynde, in zyn bloeijende jaaren tot Doctor gepromoveert is in de Heilige Theologie, Profeſſor op d'Academie van Utrecht, en Predikant der Gemeente van Jezus Chriſtus aldaar, ervaaren in de Orientaalſche Taalen, en voornamentlyk in 't Hebreeuws. * Hier aan komen 't naaſt *Johan Derra*.

* *Johannes Hoornbeek*, Hoogleeraar in de Godgeleertheid in de Hooge Schoole eerſt van Utrecht, en daar na in die van Leyden, is een van de doorluchtigſte Godgeleerden geweeſt, die 'er in de zeventiende eeuwe in Holland geleeſt hebben. Hy wierd in den jaare 1617 te Haarlem gebooren, werwaards *Johannes Hoornbeek*, zyn Grootvader, geweken was met zyne Huisvrouwe, in den jaare 1548, hebbende Vlaanderen, zyn Vaderland, ter oorzaake van den Godsdienſt verlaaten. Hy ſtudeerde in zyne Geboorteplaats tot den ouderdom van 15 a 16 jaaren, waar na hy naar Leyden gezonden wierd, alwaar hy groot licht kreeg onder de geleerde Profeſſoren, waar mede de Hooge School voorzien was. Na dat hy twee jaaren in deze Stad geſtudeerd had, ging hy zyne Studien te Utrecht vervolgen in den jaare 1635, waar van hy in het jaar daar aan volgende te rug keerde. Hy wierd tot Predikant aangenomen in den jaare 1639, ging zyne bediening heimelyk te Keulen waarneemen, voldeed zyn plicht met groote Godsdienſtigheid en voorzichtigheid, en was nooit verſchrikt voor het gevaar, het welk hy liep in die Stad onder zo veel Roomſche. Hy quam weder in Holland in den jaare 1643, en wierd in de Hooge School van Utrecht tot Hoogleeraar in de Theologie aangeſtelt, met eene algemeene toejuiching, op den 21ſten van wintermaand des zelven jaars. De blyken die hy van zyne bequaamheid gaf, waren oorzaak, dat men hem verkoos tot het vervullen van het Hoogleeraars-ampt in de Godgeleertheid, dat te Utrecht door de dood van *Schotanus* open ſtond. Hy nam dit beroep veel liever aan, dan alle de andere Bedieningen, die men hem in andere Steden aanbood; want in Sprokkelmaand des jaars 1644 wilde de Kerk van

ramout, en *Jacob Sylvius*, die beide te Leyden in dienst zyn. *Cornelis Jacobi Petrejus* staat te Campen in goede achtinge. *Hendrik van der Schalke*, is welgezien by die van Edam. Hier nevens *Ysbrand van Os*, Hofprediker by de Ambassadeur van d'Allerchristelykste Koningk van Vrankryk. Doet hier noch by *Jacob Verboeven*, die om zyn zwakheid uitgediend heeft. Boven deze zyn 'er noch andere Dienaars meer, als, *Ysbrand Teunisz. Fabricius*, die uitsteekt in geleertheid, vloeijende in welspreekentheid; *Hendrik Bruning*, *Jacob van Tetrode*, en *Pieter Albertsz. Kuyk*, die wel eer myn Discipelen geweest zyn. En noch meer Broeders van de Classe, als, *Johan Polanus*, *Johan Ampsing*, *Hen-*

van Mastricht hem tot haren Prediker hebben. Die van Graft, in Noordholland, beriepen hem in Lentemaand des zelven jaars; en hem wierd het Ampt van Professor in de Theologie in de Illustre Schoole van Harderwyk, eene Stad in Gelderland, in Bloeimaand daar aan volgende aangebooden. Hy wierd in Hooymaand des jaars 1644 tot Hoogleeraar in de Godgeleertheid te Utrecht aangestelt, en het jaar daar aan volgende tot gewoonelyke Predikant der gemelde Stad. Onaangezien de groote moeite, die hy had in het waarneemen van deze twee Ampten, was hy echter zeer stip in zyne Bediening, en was door zyne bequaamheid zo nut voor het gemeen, dat hy de achting en genegentheid van de gantsche waereld verkreeg; want hy bezocht dikmaalen de Lidmaaten der Kerke, moedigde de Godsdienstige aan, onderwees de onkundigen, bestrafte de quaaden, wederleide de Ketters, vertrooste de bedrukten, verquikte de kranken, versterkte de zwakken, wekte de moedeloozen op, ondersteunde de armen, en quam alle menschen, ieder na zynen staat en gelegentheid, te hulp. Doch de Regeering verschoonde hem voor een gedeelte van den zwaaren last zyner Bedieningen, ten einde hy onder zulk een moeyelyken arbeid niet mogt bezwyken. Hy wierd van daar na Leyden beroepen, om 'er het zelve Ampt, dat hy te Utrecht had bekleed, waar te neemen; welk beroep hy aannam in den jaare 1654, en verstrekte deze beruchte Hooge School, tot zonderlingen luister tot zynen sterfdag toe, die voorviel den eersten van Herfstmaand 1666. Hy was een vry langer leven waard; maar het is meer te verwonderen, dat zo een werkzaam Man, als hy was, omtrent 49 jaaren geleeft heeft, dan hem langer te zien leven. Het groot getal Boeken, die hy heeft uitgegeven, dienen tot een overtuigend bewys van zyne werkzaamheid en uitgestrekte geleertheid, bestaande zo in Latynsche als Nederduitsche weldoorwrochte Werken, alle wel bekent. Hy verstond zeer veele Taalen, als de Latynsche, Griekische, Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche, Syrische, Rabbynsche, Neder- en Hoogduitsche, Engelsche, Fransche, Italiaansche, kende de grondregelen van de Arabische en Spaansche Taalen, en hield vriendschap met de voortreffelykste Godgeleerden van zyne eeuw. Hy week nooit vande allerstrengste rechtzinnigheid af, en blonk niet min uit door de hoedanigheid van zyn vroom en heerlyk gemoed, als door de begaaftheden van zynen geest, gelyk in 't kort te zien is in zyn levens bedryf, getrokken uit zyn Tractaat, *De conversione Indorum & Gentilium*, en geschreven door *David Stuart*. Hy heeft Kinderen, zulk een roemryken Vader, nagelaaten, het welk niet weinig tot zynen lof strekt. Hy trouwde in den jaare 1650 binnen Utrecht met *Anna Bernard*; welk Huwelyk hem met doorluchtige Mannen vermaagschapte, als met *Constantyn l'Empereur*, Professor in de Theologie; want de Grootmoeder van de vaderlyke zyde van deze *Anna Bernard* was *Jaqueline l'Empereur* genaamt, en was de Moeye van *Constantyn l'Empereur*, en *Jan l'Empereur*, Predikant in 's Gravenhage; en met *Jodocus Hondius*, een zeer vermaard Landbeschryver, Grootvader van Moeders zyde van *Anna Bernard*, als mede van *Hendrik Hondius*, gesneuvelt in een zeegevegt, kloekmoedig voor het Vaderland strydende, op het Schip van den Admiraal Tromp, waar op hy het gebied voerde. *Johannes Hoornbeek* liet twee Zoonen na: *Izaak Hoornbeek*, voormaals een berucht Advocaat in 's Gravenhage, vervolgens Raadpensionaris van Rotterdam, en eindelyk Raadpensionaris van Holland; en *Hendrik Emilius Hoornbeek*, Commiesfiscaal der Imposten van de Provintie van Holland. Zie *Bayle Dictionaire Critique*.

Hendrik van Loon, *Johan Nyenbuyzen*, en andere, te veel om alle op te noemen, en die ook genoeg bekent zyn. *

Na dat de Reformatie in train was, en de Gemeente des Heeren dagelyks ongelooffelyk toenam, zo is 't dat by deze gelegentheid, de uitlandsche Franschen en Waalen, door iever van Godsdienst gedreven, eene Gemeente in Nederland vergadert hebben, en, met toestemming van de Magistraat, ook alhier te Haarlem, beroepende *Johan Taffin*, die 't heilzaam Geloof in Christus, en de orthodoxe en rechtzinnige Waarheid verkondigt heeft, en 't gevoelen dat daar tegen stryd verworpen: deze heeft verscheide Tractaaten geschreven, als, *van 't waare berouw en leetwezen des zondigen Levens*; hy leerde wat de waare Merktekenen waren van de Kinderen Gods; ook voorgedraagen de Troost in alle aanvechting en bekommernis: noch *een korte Onderwyzing van de dwaaling der Wederdoopers*; *van de Menschwording van Jezus Christus, de waare God en Mensch*; *van de Kinderdoop*; *van 't Ampt, Ontzach en Authoriteit der wettelyke Eedt*. In plaats van deze is gekomen *Johan Crucius*, de oude, van Overyssel; die gedeputeert is geweest op het Synode te Dordrecht; die ge-

* *Jacobus Trigland*, een vermaard Hoogleeraar in de Godgeleertheid en Joodsche Oudheden te Leyden, was de Zoon van *Jacobus Trigland*, Predikant te Amsterdam, en van *Johanna de Marees*, Dochter van een aanzienlyk en ryk Koopman aldaar. Zyn Overgrootvader van Vaders zyde was insgelyks een geacht Hoogleeraar en Predikant te Leyden, en liet verscheide Schriften na. *Jacobus*, van wien wy hier spreeken, wierd alhier te Haarlem gebooren op den 8sten van Bloeimaand 1652, alzo zyn Vader als Leeraar dien tyd hier stond. Hy verloor beide zyne Ouders in een en dezelve maand, doe hy noch maar 11 jaaren oud was. De gronden zyner Studien heeft hy eerst te Haarlem, en daar na te Amsterdam gelegt. Van daar vertrok hy na Harderwyk, en vervolgde aldaar zich in de Letterkunde en Philosophie te oeffenen. Eindelyk begaf hy zich na Leyden, alwaar hy zich geheel aan de Oostersche Taalen en Godgeleertheid overgaf, in welke beide hy boven zyne medeleerlingen uitblonk. Te Leiden waren ter zelver tyd drie vermaarde Professoren in de Theologie, namentlyk *Abraham Heidanus*, *Christophorus Wittichius*, en *Frederik Spanheim*. Hoewel hy van alle deze drie groote Lichten der Geleerden veel vorderde, hield hy zich nochtans voornamentlyk aan den laatstgenoemden. In den Jaare 1676 wierd hy tot Proponent in de H. Godgeleertheid verklaart. Een korte tyd daar op een Dorp, en naderhand te Breda en Utrecht den Predikdienst waargenomen hebbende, nam hy eindelyk, na dat hy veele andere Beroepen had afgeslagen, dat van Leyden aan in den jaare 1681. Zes jaaren daar na wierd hy in de zelve Stad tot Hoogleeraar in de plaats van *Anthonius Hulsius* verkooren. In deze aanzienlyke Bediening trok hy veele Studenten van alle kanten tot zich. In den jaare 1702 wierd hem ook het Hoogleeraarschap in de Hebreuwsche Oudheden opgedraagen. De Prins van Oranje, naderhand Koning van Engeland, *Willem de derde*, was hem zeer genegen, en verklaarde hem tweemaal tot Rector Magnificus, namentlyk in de jaaren 1689 en 1699. Hy overleed den 22sten van Herfstmaand 1705, oud 54 jaaren: nalaatende een Zoon, die naderhand in de Regeering van Leyden gevordert wierd, en drie Dochteren. Hy heeft verscheide fraaye Werken in 't licht gegeven, als *De Dodone*; *de Karaeis*; *Scriptura Vindicia*; behalven verscheide Redenvoeringen en Disputen over Keurstoffen, alle wel bekent. Ook heeft hy de Lykreden over den beroemden *Frederik Spanheim* gehouden. Zie *Joh. à Mark Orat. Funebr.*

Digitized by Google

gepredikt heeft, na 't exempel van de Heilige *Paulus*, Christus en die gekruist; die zyn voornaamste roem had in het kruis van onzen Heere Jezus Christus; die niet getracht heeft te weeten dan Christus, en die gekruist; die zyn eenige plecht-anker gezet heeft in het kruis van Jezus Christus; en geleerd heeft, dat 'er geen andere weg na den Hemel was, dan zyn kruis te draagen, en Christus na te volgen; de regte *Crucius*, Leermeester van 't kruis: daar zyn ook noch eenige overgezette *Schriften* van hem in wezen, die meest alle dienen tot stichtinge, als een Tractaat van *Taffyn*, dat hy uit het Fransch in 't Nederduitsch overgezet heeft; een Tractaat van *Wallei*, dat hy uit het Latyn in 't Fransch overgezet heeft, noopende *het Recht en Macht van de Overigheid*; hier nevens, *'t begin en voortgang van de Kerkelyke beroerte in Holland*, uitgegeven door *Frederik de Vry*, uit het Nederlandsch in 't Fransch overgezet; en *de Koningklyke Weg*, uit het Latyn in 't Fransch vertaalt: deze is overleden, en in den Heere gerust op den 7den van February 1625. In zyn plaats is gekomen *Johan de Seins*; die met gelyke getrouwheid de weg der Zaligheid aan zyne Toehoorders geopenbaart heeft, en veele Zielen Christus toegebragt in een vetten oogst: overleidende, beval hy zyn ziele aan God: hebbe niets van eenige zyner Schriften vernomen. Na deze is gevolgt *Pieter de Bontemps*, Bedienaar van de Fransche Gemeente, die noch leeft; waard en aangenaam by zyn Gemeente; een scherpe Bestraffer van Kettery, voornamentlyk der Herdoopers, die hy band, en verklaart begaan te hebben Crime læsæ Majestatis, zo tegen God als menschen, met een straffe vrymoedigheid, als eenen Roomsche *Cato*; die in de wandeling *Censorius* genaamt word.

Nu ga ik over tot de twede Classe van de Geleerden van Haarlem, die verordent is voor de Rechtsgeleerden. Dat de Stad Haarlem een Voedster altyd geweest is van braave en uitneemende Verstanden, betuigen ons de Jaarboeken en Historien. Dit word ook bewezen met zo veele naamen van Godsgeleerden, meer als gemeen, die over 't Heilige gestaan, en de Kerke geregeert hebben. Dat 'er niet minder geweest zyn in de Politie, die over de Politieke Regeering gestaan hebben, betuigen ons de Stads Register-boeken, van eenige honderde jaaren herwaards. In deze ordre komt my voor *Mr. Nicolaas de Vries*, (dus noemde zy alle Rechtsgeleerden, een naam die noch heden in gebruik is) die in den jaare 1475, om de eere wille, gestelt is over de Schatkamer der Stad. Noch eenen Mr. *Jacob Jansz.*, in

Rechtsgeleerden.

in den jaare 1489. Na hem de een en ander, als Mr. *Dirk Balling*, Mr. *Nicolaas van Schooten*, Mr. *Gerrit Hendrikszoon*, alle Rechtsgeleerden, en Bewaarders van Stads Kasse, en zo vervolgens. De Rechtsgeleerden zyn ook veeltyds geavanceert tot Schepenen; want van den jaare 1474 bevinde ik al Schepenen die Rechtsgeleerden waren, welkers naamen ik zal voorby gaan; maar de voornaamste zyn wel geweest Mr. *Quiryn Dirksz. Talesius*, Mr. *Nicolaas van Schooten*, Mr. *Pieter Forest*, Mr. *Hugo Bol van Zanen*, Mr. *Gualter Prins*, Mr. *Johan van Zuyren*, Mr. *Lottyn Claasz. Gaal*, Mr. *Dirk Ramp*, en Mr. *Philips van der Mathe*, die alle voornaame en meer als gemeene Burgers geweest zyn, ryk van middelen en goeden huize. Ik heb nu gesproken van eenige in 't byzonder, die alle Schepenen geweest zyn. In de meeste Steden is dit gebruikelyk, dat in de Bank van Schepenen een a twee Rechtsgeleerden zitten. Maar dit is wat zeldzaams, dat in den jaare 1563, in 't Collegie van Schepenen, vyf Rechtsgeleerden de Justitie administreerden, als Mr. *Quiryn Dirkszoon*, Mr. *Gerrit van Ravensbergen*, Mr. *Dirk Ramp*, Mr. *Jan van Zuyren*, en Mr. *Philips van der Mathe*. In den jaare 1569, zyn 'er vier Schepenen geweest op eene tyd, alle Rechtsgeleerden, als Mr. *Gerrit van Ravensbergen*, Mr. *Lambregt Jacobsz. van Roosveld*, Mr. *Hugo Bol van Zanen*, en Mr. *Gysbrecht van Nesse*. Hier en boven zyn 'er ook veele Rechtsgeleerden tot 't Burgemeesterschap verheven, al van den jaare 1491, en volgende jaaren, als Mr. *Jacob Boudewynszoon*, Mr. *Pieter Balling*, Mr. *Jacob Janszoon*, en Mr. *Pieter van Forest*. Mr. *Quiryn Dirkszoon*, is wel zeven maal Burgemeester geweest, een tweede *Marius*, die voor zyne getrouwe dienst qualyk beloont is, als reeds boven verhaalt is. En deze zyn Burgemeesteren geweest de eene voor en de andere na; maar dat zeer zeldzaam is, ook in een welgestelde Republiek, hebben wy uit de oude Registers van Stads Boeken, dat 'er in 't Collegie van Burgemeesteren op eene tyd drie Rechtsgeleerden geweest zyn in den jaare 1560, als Mr. *Quiryn Dirkszoon*, Mr. *Gerrit van Ravensbergen*, en Mr. *Dirk Ramp*: wederom in 't volgende jaar, Mr. *Dirk Ramp*, Mr. *Jan van Zuyren*, en Mr. *Lambrecht Jacobsz. van Roosveld*. Eindelyk en ten laatsten, voor 't Beleg is Mr. *Quiryn Dirkszoon*, tot zyn groot ongeluk, Burgemeester geweest, welks uitgang droevig geweest is, als meermaalen is gezegt, en met hem Mr. *Jan van Zuyren*, en Mr. *Philips van der Mathe*, die in groot aanzien by de Spaansche geweest

zyn.

Digitized by Google

zyn. Maar die manier van Burgemeesteren te verkiezen, dat Rechtsgeleerden waren, heeft met 'er tyd opgehouden, als alles door den oorlog in brand stond, en de lieden als verwilderd wierden. Hoewel 'er noch wel andere geweest zyn, die door eigen deugd en kloekheid gekomen zyn tot groote eere, 't geluk hen dienende. Onder deze stelle ik Mr. *Jacob van Dyk*, Mr. *Floris van Schooterbosch*, Mr. *Willem Ruychaver*, Zoon van *Maarten Ruychaver*, Burgem: Mr. *Anthonis de Waal*, en Mr. *Johan van Bosveld*: van de welke Mr. *Jacob van Dyk*, te Haarlem is gebooren in den jaare 1567: deze, na hy een geruime tyd als Advocaat ten Hove in 's Gravenhage gestaan had, is door eenige Burger-lieden na Zweden gezonden aan Koningk *Gustavus* de tweden, om hunne affairen: deze heeft den Koningk zo wel bevallen, dat hy hem voor zynen Ambassadeur verklaarde, en afzond na de Staaten Generaal van de vereenigde Provintien in Nederland; alwaar hy een geruime tyd als Ambassadeur zyne residentie gehouden hebbende, is wederom na Zweden ontboden: en in de Ridderschap aangenomen zynde, is verklaart Burggraaf van Ottenburg, en van die geheele Landstreek; daar hy op een Kasteel, digt aan Zee, in vrede en rust gewoont heeft, en overleden is op den 14den van April 1616. Ook is 'er eenen Mr. *Johan Baptist Hansenius* geweest, te Haarlem gebooren en opgevoed; die zyn Meesterschap bekomen hebbende in de Rechtsgeleertheid, te Thoulouse Professor in de Rechten is geweest, voornamentlyk wel ervaaren in de Roomsche Antiquiteiten; heeft ook te Romen eenige jaaren gewoont, alwaar hy kennisse en vrindschap gehouden heeft met de Grooten, en onder anderen ook met de Kardinaal *Baronius*: deze heeft eene grooten naam nagelaaten, door een *Chronyk*, die hy geschreven heeft, *van Eed te doen na de oude styl*; dat een Capittel is op zich zelve: hy is te Thoulouse gerust, in den jaare 1614. Eenige onzer Rechtsgeleerden zyn ook tot Raadsheeren in den Haag verheven, als daar zyn Mr. *Floris van Schooterbosch*, Mr. *Anthonis de Waal*, en Mr. *Willem Ruychaver*, beide Burgemeesters Zoonen: en na deze Mr. *Johan van Bosveld*, die lang Secretaris te Haarlem geweest was.

Onder de Geleerden van Haarlem is ook geweest Mr. *Pieter van Montvoort*; een Man van eene groote naam: dewelke, behalven dat hy een groot Liefhebber was van alle Geleertheid in de Letteren, is ook geweest Licentiaat in beide Rechten, en geen ongelukkig Poëet; die een deftig Gedicht gemaakt heeft ter eere van *Cornelis van*

Bergen, President van Luyk, en Baron van Sevenbergen, omtrent den jaare 1538.

Mr. *Nicolaas van der Hoog*, of *ab Alta* genaamt, heeft te Leuven in de Rechten gestudeert, zyn promotie in Vrankryk gehaalt, en te Mechelen voor de Nederlandsche Raad gepleyt: uit zyn Comptoir zyn aan den dag gekomen verscheide *gedenkwaardige Spreuken van Rechten en Rechtsgeleerden*, gedrukt te Antwerpen, in den jaare 1620: is te Haarlem overleden, zyne geboorte Stad, in October 1624. Noch heb ik ze niet alle genoemt, die kloek van verstand, door hunne Schriften vermaard zyn. Want Mr. *Johannes Gaal*, op dat hy zou betoonen een ievrig Rechtsgeleerde te zyn, heeft onder andere geschreven van de *Testamenten* en *'t recht der Codicillen*; maar zinneloos geworden, is Jongman gestorven, den 3den van Juny 1621. Daar zyn noch meer andere van deze Faculteit, die, niet tegenstaande zy geene Boeken in de Rechten uitgegeven hebben, evenwel in ervaarenheid in de Rechten vermaard zyn geweest, en als Orakelen waren van onze Stad; waar onder wel de voornaamste geweest zyn, Mr. *Harpart van der Wielen*, Mr. *Willem Heda*, die naderhand na Alkmaar vertrokken is, op hoop van meer Practyk; en Mr. *Hendrik Spoorwater*, een groot Rechtsgeleerde. Behalven deze zyn 'er noch geweest Mr. *Pieter Klaasz. van Hoorn*, Mr. *Pieter Verhoog*, Mr. *Jacob van Medenblik*, Mr. *Jacob van den Broek*, Mr. *Paulus van Beresteyn*, en zynen Broeder Mr. *Johan van Beresteyn*, van welke d'eene een Advocaat was, en d'ander Secretaris van Kennemerland, en Brederode. Deze meest alle zyn overleden en zalige Zielen. Zommige van dien, die noch in leven zyn, doen professie van de Practyk in de Rechten, van welke de voornaamste nu wel zyn Mr. *Frans Valk*, Mr. *Dirk Boorten*, Mr. *Beukel van Zanten*, Mr. *Simon van den Broek*, de Zoon van Mr. *Jacob van den Broek*, en Mr. *Willem Hulft*. Maar Mr. *Willem van der Horn*, die Fiscaal geweest is te *Fernabuco*, in de Westindien, is tegenwoordig Secretaris van Haarlem. Daar zyn ook eenige van de Rechtsgeleerden, die hen laaten gebruiken, om misverstand en krakeelen te beslechten als Arbiters; die van de Magistraat dikwerf daar toe verkozen worden, om onvermogende Burgers te helpen; als daar zyn (hen ter eere) Mr. *Ysbrand Olycan*, Mr. *Joris van de Velde*, en andere. Eindelyk zyn 'er die wel de Tytel hebben van Advocaat, maar geen Consulten of Advysen geven, aan niemand gehouden, als, Mr. *Dirk Ramp van Rollen*, en zynen Broeder Mr. *Egbert*

Ramp;

Ramp; Mr. *Adriaan* en *Frans Kies*, gebroeders, die ryke en vermogende Lieden zyn: noch van de zelve conditie, Mr. *Adriaan van Dorp*, Mr. *Johan Verwer*, Mr. *Dirk Schout*, Mr. *Johan Laignier*, Mr. *Cornelis Dobbius*, Mr. *Gysbert Appelman*, en noch andere meer, die op zich zelve leven, aan niemand gehouden, leidende een stil burger leven, na de spreuk van *Epicurus*; die 't wel leven noemde te wezen by een vergeeten Burger. Alzo zyn 'er weinig Rechtsgeleerden geweest, die toegelaaten zyn tot de Regeering van de Republiek; of zulks geschied by de bedorvene eeuw, of door echtscheidinge van Religie, laat ik daar. Ten huidigen dage zyn 'er maar twee Rechtsgeleerden in den Raad, als Mr. *Jacob Druyvesteyn*, en Mr. *Jacob Steyn*.

Nu ga ik over tot Doctoren in de Medicynen, en dat Geslacht van *Æsculapius*; deze breng ik in de derde Classe van de Geleerden; weinige van deze hebben gestaan over de Regeeringe van de Politie, zo de Jaarboeken ter goeder trouwe geschreven zyn: want in den jaare 1482 is *Pieter Balling* Schepen, en daar na Burgemeester geweest; en na hem *Jacob Boudewynszoon*. In den jaare 1531 is 'er geweest Mr. *Hendrik Arentsz.*, Professor in natuurlyke Beschouwing, Stads Doctor, en over 't Gasthuis, buiten alle verdere staat, wiens Weddens gering waren, gelyk ook onder anderen zyn Tabbaart laken van 9 Guldens, behalven de vryheid van Stads Excyns, tot erkentenis. Meerder vinde ik niet in Stads Boeken, dan die twee gemelde Doctoren in de Medicynen, die gezeten hebben als Magistraaten in de Regeering: behoudens dat by onze tyd *Nicolaas le Febre*, Doctor in de Medicynen, na hy alle ordre van Eer, en allerhande Staaten bedient had in onze Stad, eindelyk tot het Burgemeesterschap geraakt, en gecommitteert in 't Collegie van de Heeren Staaten, drie jaaren heeft geleeft. Doctoren in de Medicynen.

Dat 'er Doctoren in de Medicynen by alle geheugenis geweest zyn, ja zo lang als de Stad gestaan heeft, daar is niet aan te twyffelen; nadien 's menschen gebrek en zwakheid, die veele ziektens en krankheden onderworpen is, de heilzaame hulpe van Doctoren in de Medicynen verzoekt ja aanbid, als Genees-goden en Hoeders van het quaad. Wie 'er gelukkig in de Practyk geweest zyn voor eenige jaaren voor dezen, (behalven die ik genoemt heb) zou ik niet derven zeggen. Derhalven heb ik voorgenomen alleen van die te verhaalen, die by onze en onzer Voorouderen eeuwe geleeft hebben.

ben. Dat 'er een vermaard Doctor en goed Practizyn geweest is in de Geneeskunst, hebben wy verstaan van onze Ouderen; en na hem, *Hadrianus Junius*, een overvlieger onder alle de Doctoren in de Medicynen, uitsteekende in alle Geleerdheid, een wonder van onze eeuw; dit heb ik verstaan van Meester *Willem Bol*; die Prior geweest is van 't Klooster der Regulieren; met welke hy ook groote vrindschap hield: van deze zal ik hier na spreeken. Na deze is *Johan Duvius* geweest, een twede *Æsculapius*; die op dien tyd naauwlyks zyns gelyk had in de Geneeskunst; ja wierd dikwerf van de Grooten uit de Stad ontboden: deze heeft alle zyne *Observatien en Opmerkingen in de Medicynen*, die hy in groote Boeken byeen gestelt had uit zyn geduurige Praktyk, de jonge Doctoren (dat zyne Vrinden waren) tot een Testament nagelaaten, ten troost der Zieken. Omtrent deze tyd is 'er ook geweest *Adriaan van Teylingen*, die in Italien lang verkeerd had, en in de Medicynen te Haarlem veele tyd gepraktiseert heeft; die, om de ervarentheid in de Geneeskunst, dikmaalen in Vriesland by *Graaf Ernst* ontboden is: hy heeft geschreven, doch niet uitgegeven, over de *Vrouwe-ziekte*. *Augustyn van Teylingen*, zyn Bloedverwand, zynde Broeders Kinderen, die in een Apothecars winkel gestaan hadde, heeft zich ook tot de Praktyk begeven van de Medicynen; daar in hy niet ongelukkig gebesoigneert heeft. De recommandatie van Doctor *Duvius*, heeft *Gregorius van der Plas*, die noch Jongkman was, en eerst t'huis gekomen uit vreemde Landen, gepromoveert, en by ieder gerecommandeert, waar door hy in korten tyd groote Praktyk kreeg: deze is overleden in 't beste van zyn leven; daar veele Patienten droevig om waren, en zyne dood beklaagden. Meester *Marten*, ook van de *Pelaanen*, is op de zelve tyd Stads Doctor geweest; die te Padua gepromoveert was. En met hem *Mathias Damius*, die tot de Heilige Theologie gedestineert zynde, zich begeven heeft tot de Medicynen, en te Caan, in Vrankryk, gepromoveert: daar na, als hy zyn *Gradum* in de Medicynen had, word gezegt, dat hy in Poolen lang verkeert en gezworven heeft, zynde ervaaren in veele Taalen: derhalven is hy geraakt onder de Suite van eens Koningks Ambassadeur; te Constantinopolen gearriveert zynde, heeft hy den Grooten Heer begroet, vereerd zynde met een Goude Lakense Rok, na de wyze van 't Land. Wederom in 't Vaderland gekomen zynde, heeft hy zich geheel begeven tot de Praktyk in de Medicynen; die uit iever om de Lieden

te

te helpen, en zonder schroom de Zieken de hand te bieden, is door de Pest weggerukt, noch ongehuwt zynde, in den jaare 1636. Op deze tyd heeft *Johan Deswatyn* dag aan dag grootere Proeven gegeven van zyne Praktyk in de Medicynen, en heeft crediet gekregen by de voornaamste Burgers en Ingezetenen; die nu de voornaamste Stads Doctor is, ervaaren in de Mathematica, Physica, en alle deelen van de Philosophie: hy heeft geschreven eenige *Moraale Stukken en Leeringen*, met een ongemeene styl, en andere Schriften meer, wel waardig om het licht te zien. In de Classe van Doctoren in de Medicynen is ook niet de laatste te stellen *Willem Brouwer*; die te Bononien gepromoveert zynde, is in eene groote verwagting geweest by de zyne, die hy ook voldeed, een groot Praktizyn, voornamentlyk onder de Grooten en Edelen. Daar en tegen, *Cornelis Westerloo*, neemt zyn vermaak meest in de speculative Medicynen; een Man van gezwind oordeel, een treffelyk Politiek, en geen ongelukkig Poëet, daar in hy nu tegenwoordig zyn lust schept. Hier komt noch by Doctor *Carolus*; die uit Amsterdam gezet zynde, om dat hy wat te veel ieverde in 't Stuk van Religie, en materie van staat te na quam; deze heeft ook te Haarlem gelukkig gepraktiseert en goede conquesten gedaan, als ook door zyne Apothecars-winkel; deze, zegt men, dat in de kracht zyns levens aan een Colyk overleden is. En meer andere, (het waare te lang alle de naamen op te haalen, en de gaven van genezing breed uit te meeten) als *Johan Bisschop*, *Simon Roderys*, en *Hieronimus de Klerk*, die tegenwoordig goede Praktyk hebben. Benevens deze is 'er noch geweest *Hendrik Braber*; die door een vroege dood is weggerukt, tot leetwezen van den Burger. Omtrent deze tyd heeft ook mynen Zoon *Cornelis Schrevelius* gepraktizeert; tegenwoordig *Rector* te Leyden. By en naast deze komen noch eenige jonge Medicynmeesters, als Doctor *Zantius*, die ook een goed Philosooph en Naturalist is; *Philips de Glarges*, Zoon van de Heer Pensionaris *de Glarges*; Doctor *Werkhorst*, Zoon van de groote Medicus, die te Leyden zo veele jaaren herwaards de Praktyk geoeffent heeft met groote eer en profyt; *Jacobus Akersloot*, een Man zonder eenige ambitie, heeft mede zyn Praktyk beginnen aan te leggen; *Mahu le Fevre*, Zoon van de Burgemeester *le Fevre*, Stads Doctor van 't Gasthuis; Doctor *van Veen*, *Gualter van Leent*, *Willem van Teffelen*, *Denys Bellens*, en andere meer, welke naamen noch meerder zullen bekent worden, na hunne Praktyk dagelyks zal toeneemen.

De

De Chirurgyns zyn onderscheiden van d'ordre der Doctoren in de Medicynen, die gaauw en vernuftig ter hand zynde, geneezen etterbuilen en wonden, en als 't de nood vereischt, zo snyden en kerven zy, en branden ook met het yzer, na 't bevel der Doctoren. Onder deze zyn wel meest vermaard geweest, en uitsteekende in hun kunst, by onze en onzer Ouderen geheugenis, Meester *Lambert*, die te dier tyd een overvlieger was in de kunst der Chirurgie. Na hem Meester *Johan Damius*; die de Chirurgyns-winkel verlaaten hebbende, zich wende na de Politie, alwaar hy eerst tot Schepen, en daar na tot Burgemeester verheven is. Na deze volgt Meester *Willem Brouwer*; een van de oudste en getrouwste Chirurgyns; nu tot zyn jaaren gekomen, en Geld gewonnen, leeft in stilte, en is voor zich zelve als uitgedient. Voor deze zyn ook geweest, Meester *Volcard*, de Vader van Doctor *Pelanius*, Meester *Gerbrand*, weleer Stads Chirurgyn; en Meester *Gerrit Schonen*; noch Meester *Jan Wat*, een Duitscher van geboorte, die eenige tyd het Leger volgde, en de gequetste Soldaaten verbond en genas; naderhand heeft hy zyn Praktyk te Haarlem geoeffent met eere en verstand: en Meester *Floris van Adrichem* heeft ook niemand geweeken van zyn tyd. Ook kan ik niet voorby gaan, om de Praktyk die zy hebben in de Chirurgie, door de veele jaaren, uitwyzende hunne gryze hairen, Meester *Gellinkhuizen*, Stads Chirurgyn van 't Gasthuis, met veele reputatie: benevens Meester *Cornelis Koper*, die, behalven dat hy een ervaaren Chirurgyn is, ook veele Landen en Steden heeft doorwandelt, veele Menschen beäamt, en hunne manieren gezien, ja heeft de voornaame deelen van de bewoonde Waereld verspied; want als hy te Genua, de Hoofdstad van de Ligures, gearriveert was, is hy na Livorno getrokken; en de Adriaatische Zee gepasseert zynde, na Venetien gereist; ook heeft hy Alexandrette en Aleppo gezien, tot zyn vermaak; als mede Cypres, en Rhodes, in de Adriaatische Zee: naderhand, na dat hy veele tyd zo te water als te land geswotven had, is geraakt in handen van den Turk, en binnen Antiochien gebragt zynde, en een wyle tyds zich onthouden hebbende, is hy by den Viceroy in Algiers zeer gezien geweest, om zyne ervarentheid in de Chirurgie, en in groote eere gehouden by de Turken: op dezelve plaats is hy ook Chirurgyn geweest in een Vloot, daar over eenen *Wynand* commandeerde: eindelyk, vry gelaaten zynde, heeft hy drie Nederlandsche Christenen, op zyn verzoek ontslagen,

me-

Digitized by Google

mede behouden in het Vaderland gebragt. Maar dit is notabel, dat deze gemelde Meester *Cornelis* geraakt is by een Wilde uit Tartarien, wiens naam was *Carbada*, die hem een singuliere Remedie geleert heeft, waar mede hy de Vrouwen in barensnood, als miraculeus, geholpen heeft in deze onze Stad. Onder de Chirurgyns, daar na in 't Gilde gekomen, zyn wel de voornaamste Meester *Cornelis van Suchten*; die zeer gelukkig de Scheursels weet te cureeren, van die in Banden gaan, en niet ongeleerd. Meester *Caspar van der Buscher*, dient ook niet voorby gegaan, als zynde een deftig Medicus en Chirurgyn. Meester *Maarten Eversdyk*, die de voorgemelde niet wykt. Meester *Jacob*, een zeer vernuftig Man, handig, zo links als regts. Zodanig is ook Meester *Johan Tritsom*. Ik sla nu over Meester *Timan* en zynen Broeder, nevens andere meer, die de Kunst ook wel verstaan; en zal het hier by laaten.

Noch is 'er eene Classe over, die ik alle Leerzuchtige toegeschikt heb, en die zich wyd en breed uitbreid, als dewelke onder haare baniere aanneemt Philosophen, Mathematiquen, Sterrekykers, Landmeeters, Historieschryvers, Oratoren en Poëeten; als mede Boekhouders, Reken-kunstenaaren, Muziekanten, en dat noch meer is, alle die professie maaken van de vrye Kunsten; eindelyk, alle die veel houden van de Letteren en Geleertheid, die groot in getal zyn, doch weinige vermaard. Onder deze is wel de voornaamste *Hadrianus Junius*, van Hoorn wel van geboorte, maar te Haarlem opgevoed en geleerd van zyne jeugd af. Geen vermaarder Mannen heeft Nederland ooit gehad, dan *Erasmus* van Rotterdam, en *Hadrianus Junius* van Hoorn; maar Haarlem is voor hem geweest zyn twede Vaderland, die een Voedster geweest is van zyne jeugd, alwaar zyn Meesters Ouders geweest zyn van 't verstand. *Cicero* verhaalt, dat *Zenon* 't hoofd is genoemt van alle de Epicureen, en van *Philo*, van die van Athenen. Ik zou ook niet schroomen op dezelve wyze te spreeken van onzen *Hadrianus Junius*, 't hoofd van alle naauwkeurige Geleerden in kennisse van Letteren en Taalen; van welke *Theod. Velius*, zyn Landsman, Doctor in de Medicynen, alzo betuigt, in 't vierde Boek zyner Hoornsche Chronyk: „ *Hadrianus Junius*, is te „ Hoorn gebooren, op den eerste July 1512; die van kindsbeen af „ opgequeekt is in alle Disciplinen, eerst te Haarlem aangelegt, al- „ waar dier tyd een vermaarde School was, en wel gestelt, als hy „ ter School ging en hem oeffende in alle Letteren van wysheid,

Digitized by Google

„ waar in terstond de scherpzinnigheid van 't verstand, en gaauwheid in 't antwoorden, in die eeuwe alzo bekent gemaakt, dat men hem hield voor een Licht in de Schoole, en dat hy genoemt wierd, de Phœnix van de Haarlemsche Jeugd. En daar na, na Leuven gezonden zynde, tot hooger Studien, heeft hy in korten tyd in alle Weetenschappen zo toegenomen, dat hy als een Wonder by die van Leuven gehouden wierd: waar over die van Haarlem bewogen zynde, hem, door zyn goede naam en faam, te Haarlem geroepen hebben, en gelokt door treffelyke Conditie en Weddens, en gesteld over de Regeeringe van de groote Schoole aldaar; in welke hy professie gedaan heeft van de Latynsche en Griexsche Taalen. *Wouter van Goutboeven*, verhaald ook van dezen, dat hy Zoonen van groote Heeren, en machtige Burgers Kinderen Grieksch en Latyn geleert heeft, ook afgezondert; misschien dat hy 't gewoel van de Schoole al moede geweest is. Maar, voor de tyden van 't Beleg, verhaalt hy, dat hy na Delft verhuist is, en dat hy, na 't overgaan der Stad Haarlem, groote schade geleden heeft aan zyn Bibliotheek, die uitneemende groot en wel gestoffeert was van allerhande Autheuren. En dit door moedwil en ongebondentheid van de Soldaaten. Onder andere zyner Werken, heeft hy gemist, zyne Bedenkingen op *Plinius*, *Flaccus*, en andere Autheuren meer, tot zyn groot leetwezen. Daar na is hy vertrokken na Zeeland, daar hy moest sterven; want aldaar is hy te Armuyden overleden en begraven, in 't moordjaar zynes levens 1575. Dezelve *Velius* verhaald verder, dat deze *Hadrianus Junius*, van Hoorn, was Doctor in de Medicynen, Historieschryver, Poëet in alle Historien, zo oude als nieuwe, zo Latynsche als Griexsche, en had niemand zyns gelyk, 't twede Licht van Holland, na *Erasmus*. Een Man, in welke alle Gaaven uitsteekende waren, als van de Medicynen, Historien, en verder d'ervaarenheid in alle Antiquiteiten. Zyn Verstand was gebooren tot de Poëzy; hy kende zeven Taalen, behalven die van zyne Moeder, te weeten, Grieksch, Latyn, Fransch, Italiaansch, Spaansch, Hoogduitsch en Engels. Hy heeft verscheidene Tractaaten geschreven, als een Man van groot verstand, als *Philippiades*, een heroik Gedicht op de Bruiloft van *Philips*, Koningk van Spanje, en *Maria*, Koninginne van Engeland, in den jaare 1554: ook een Boek van 't *Jaar* en *Maanden:* een Boek van *Jaar-geschiedenissen*, gedrukt te Basel in den jaare 1556: van de *Campernoelje* of *Duivelsbrood*,

brood, dat in de Duinen van Holland wascht, in den jaare 1564: nevens noch andere, als de *Nomenclator*, by *Plantyn* gedrukt: zes Boeken van *Opmerkingen*: van 't *Hair*, en andere schoone Tractaaten van diverse materien: noch een Boekje van *Emblemata's* en de vertooningen als *Raadzelen*, by *Plantyn* gedrukt: noch acht *Centurias van Spreekwoorden*, na 't exempel van *Erasmus*: een groot Boek van alle zyne *Brieven*: de *Herkruisiging van Christus*: noch *Batavie*, dat na zyn dood in 't licht gekomen is: noch *Heilige en Waereldlyke Poëzy*; die ook na zyn overlyden voor den dag zyn gekomen, gedrukt by *Plantyn* in den jaare 1599: noch *Eustachius* op *Homerus*, ingetrokken en beknopt gemaakt voor den Lezer: noch *korte Verklaaring over 't Spel van Keizer Claudius*, by *L. Anneus Seneca*: noch *korte Opmerkingen op de Comedien van Plautus*: noch de *Gasteryen van Plutarchus*, heeft hy in 't Latyn overgezet, en met *korte Verklaaringen* opgeheldert: noch eenige *Voorstellingen*, vraagsgewys, van *Cassius Sophista*, met de Latynsche Verklaaringe en verbetering van den Hebreeuwschen Text: noch heeft hy uitgegeven *Hesichius van Milesen*, van de *vermaarde Philosophen*, met de Overzetting in 't Latyn, en eenige *Aanmerkingen*: hier nevens ook *Eunapius*, *van 't Leven der vermaarde Philosophen*, met de Latynsche Overzetting: noch *Non: Marcellus*, *Fulguntius Placides*, *van de oude Taale*, *door hulpe van de oude Boeken te regt gebragt*, by *Plantyn* gedrukt in den jaare 1565: hy heeft ook het Griekſche en Latynsche *Lexicon* met veele Woorden verrykt, te Basel gedrukt in den jaare 1548: en noch heeft hy de *Breviarium*, of kort begrip van *d'Epitheta Ravisii Textoris* overzien, verbetert en vermeerdert. Na dat hy overleden is, heeft de Zoon dit *Epitaphium* of Grafschrift gestelt:

HADRIANUS JUNIUS, *van Hoorn*, *Philosooph*, *Medicine Doctor*, *Poëet*, *zeer vermaard en getrouw Historieschryver van Batavie*, *wiens geleertheid in alle discipline naauwkeurig is*, *en byzondere vernuft*, *en uitneementheid van wel belezen te zyn*, *veelvoudige kennisse van Taalen*, *met bygaande vriendelykheid*, *waar door hy verdient heeft verwondering en eere van ieder een*: *na verscheide Werken van zyn verstand gedenkwaardig*, *door de welke hy eeuwigduurende gebeugenis alrede verkregen heeft*, *die onder deze Zark begraven legt*, *myn welgeliefde Vader*, *die my veel goeds gedaan heeft*, *hebbe ik*, PETRUS JUNIUS, *zeer bedroefde Zoone*,

 uit

Digitized by Google

uit plicht van vroomheid en Godsdienstigheid P. C. *dit Werk tot erkentenis geconsacreert.*

Heeft geleeft 63 jaaren, en is overleden den 16den van Juny 1575.

Op deszelfs Afbeeldinge leest men:

De Luister van ons Land, de Phenix van zyn tyd,
De hoogberoemde Man, nu boven alle nyd:
In Lemi *Stad legt hy in d'aarde wel bewaart,*
De Ziele tracht om hoog, en ziet nu opperwaart,
En tracht na d'eere Gods, en zyn onsterflykheid,
Die hy bekomen had in zyn verderflykheid.

Naast na deze stelle ik *P. Scriverius*, die wel verdient heeft, om de Historie van ons *Batavie*, ja dat meer is, van alle Geleertheid, die ongemeen is; Historieschryver van de Heeren Staaten; en hoedanig een Man hy zy, wyzen zyne Schriften uit: van welke onze *S. Ampsing* dus getuigt: „ *P. Scriverius*, te Haarlem gebooren in „ den jaare 1576, heeft de Fondamenten van de Latiniteit te Haar„ lem gelegt. *Mr. Cornelis Schoneus*, die vermaarde Comedie-schryver, is zyn Rector geweest, onder wiens discipline hy is opgequeekt; en als hy nu zich na Leyden begeven had, in meininge dat hy in de Keizerlyke Rechten zoude studeeren, zo hebben hem best bevallen de vermaakelyke ongemeene Weetenschappen. Derhalven, vremd van Playdoyen en Rechtsgedingen, heeft hy zich geschikt tot een stil en onbekommert leven; een Man, waardig de vriendschap van vroome en Geleerde Lieden, een uitneemend Historieschryver, en Poëet, weinig van wedergade, een dappere en scherpziende Criticus: hy heeft uitgegeven *Vegetius*, *Jul: Frontinus*, en andere Autheuren meer, die van den Krygshandel geschreven hebben, verbetert uit de Manuscripten te Leyden, in den jaare 1607. *Æquilii Gelriæ Chronicon*, met de Observatien van dien, in den jaare 1609. *Oud Batavia*, met de Graaven van Holland, te Arnhem gedrukt in den jaare 1612. *Opmerkingen op Martialis*, te Leyden gedrukt in den jaare 1619: en verbetert in den jaare 1621. Hier en boven heeft hy een *Reccolte* uitgegeven op *Seneca* de Philosooph, in den jaare 1619. Noch eene *Reccolte* gedaan van de oude *Tragediesche Schryvers*, mitsgaders van *Seneca*, met eenige Aanmerkingen, in den jaare 1620.

L. A-

Digitized by Google

L. Apulejus heeft hy naauwkeurig aangetast, by de eerste en twede Druk, in de jaaren 1622 en 1624. Heeft ook in drie byzondere Boeken uitgegeven de *Poëmata* van *Johan Secundus*, *Janus Dousa*, en *Josephus Scaliger*. Noch een *Bloementros* van de zelve, op de *Griekſche Epigrammata* van *Martialis*. Heeft ook noch meer andere Stukken in het licht gegeven, zonder de Autheuren te noemen; als ook eenige mengelmoes van Tractaatjes, en een nieuwe Editie van zyn *Martialis* en *Seneca*. Hier benevens ook de oudste *Schryvers der Hollandſche Geſchiedeniſſen*, met de *Aanmerkingen* van dien. Noch *Hollandſche Chronyken* of *Jaartyd-boeken van Holland*, zyn Vaderland. *Mandamenten* van ouds, van Utrecht, Holland en Zeeland: heeft ook *Heda* en *Beca* verbetert, en in druk uitgegeven, enz. Zyn *Poëmata* of Gedichten, wyd en zyds verspreid, zyn waardig, datze verzamelt mogten worden en byeen gebragt, om in 't licht te geven. Op zyne Afbeelding leest men:

Die hoogberoemde Man, in 't koper afgebeeld,
Heeft hier zyn wezen wel, 't verstand is misgedeeld;
Wat is deez' koopre Plaat, die deez' begrypen wil?
't Is moeite te vergeefſch, des waerelds rond ſtaat ſtil.

Nu volgt *Joh. Pontanus*, die *S. Ampſing* ook aanneemt in de Familie van de Geleerden van Haarlem; om dat zyn Vader te Haarlem gewonnen en gebooren is, met deze woorden: „ *Iſaacus Pontanus*, „ alzo genoemd, om dat hy in Ponto Danico, dat in de Sont legt, „ gebooren is; die van wegen de Heeren Staaten van Holland en „ Westvriesland, ook voor Ambassadeur in die gewesten getrokken „ is, een zeer geleerd en vermaard Man, dewelke verscheide Ry- „ ken en Landen, als Duitschland, Vrankryk, Italien (waar van „ daan hy de Tytel van Doctor in de Medicynen heeft mede ge- „ bragt) doorreist heeft, en de Bibliotheeken van de Geleerden al- „ daar doorsnuffelt, met aandacht en opmerking. Heeft ook te Leyden zich een geruime tyd onthouden, alwaar hy *Lipſius* heeft hooren leezen. Naderhand wederom tot de Universiteit van Leyden gekomen zynde, zo heeft hy *Macrobius* vermeerdert, uitgegeven, en gedrukt by *Raphalingius*. Naderhand geroepen zynde van de Heeren Staaten van Gelderland, tot de Illustre Schoole van Harderwyk, als Professor *Phyſices & Mathematices:* daar wezende, is hy

Digitized by Google

niet ledig geweest, maar heeft geschreven een *Itinerarium* of *Voyage door Langedok*, in Vrankryk, met de Verklaaring daar op slaande, mitsgaders van de oude Fransche Taal, gedrukt by *Commelyn*, in den jaare 1606: heeft noch geschreven de *Historie van Amsterdam*, zo van de oude Geschiedenissen, als Stichtinge en Vergrootinge van de Stad, vervat in drie Boeken, in den jaare 1611: noch van de *Fransche Afkomst*, gedrukt te Harderwyk, in den jaare 1616: noch heeft hy geschreven *eenige Bewyzing van Landstreeken van de Mond der Ryn*, tegen *Philippus Cluverius*, gedrukt t'Amsterdam, in den jaare 1614: noch een *nieuwe collecte van Landstreeken en Gewesten*, tegen de zelve, gedrukt te Harderwyk, in den jaare 1617: noch verscheide *Opmerkingen*, noopende de verschillen op *Seneca*, gezonden aan *P. Scriverius*, zo van de eene als de andere: noch op de stukken en brokken van de oude *Latynsche Historieschryvers*, by *Commelyn*, in den jaare 1622. De Annotatien op *Apulejus* van *P. Scriverius*, die noch niet in 't licht gegeven zyn, berusten by hem. Deze *Isaacus Pontanus* woont noch te Harderwyk, en is bezig om te beschryven de *Chronyk en Jaarboeken van Gelderland*, en met het uitgeven van *Deensche gedenkwaardige Gebouwen*, alzo hy nu Historieschryver van den Koningk is.

Georg: Benedictus à Werteloos, moet ik niet voorby gaan, zynde een aartig en gelukkig Dichter; deze heeft in Vaerzen uitgegeven, de *Vroome Daaden van de Doorluchtige Prins Willem*, Graaf van Nassau, vervat in twee Boeken: *Epigrammata Epitaphia*, of Grafdichten, gedrukt te Leyden, in den jaare 1586: hy is overleden, 25 jaaren oud zynde, in den jaare 1589. Daar zyn noch veele Gedichten van hem in wezen by de Heer *P. Scriverius*, die hy van Heidelberg gekregen heeft, en noch niet gedrukt.

Van de Historie onzer eeuwe heeft niemand, na myn oordeel, beter gemeriteert dan *Pieter Bor*, van Utrecht; want hy beschreven en in 't licht gegeven heeft, *d'Oorsprongk*, *oorzaak*, *en continuatie van den Oorlog in Nederland*, tot den jaare 1590, en volgende jaaren, in verscheide zwaare Boeken. Dezelve materie heeft hy ook vervat in Liederen, ter eeuwige gedachtenis, tot den jaare 1574. Boven deze de continuatie en 't vervolg van de Chronyk van *Carion*, de Geschiedenis onder *Rudolph de twede* en *Mathias*, beide Keizers, en andere diergelyke meer, in 't licht gegeven. En of hy noch ledige tyd te veel had, heeft hy noch geschreven de *Tragico-comedias* in prosa,

sa, d'eene van *Apollonius*, Prins van Tyros, d'andere van de zelfde en zyne Dochter *Tarsia.* Deze *Bor* heeft te Haarlem veele jaaren gewoont, en zyn leven ook geëindigt.

De *Rectors*, die professie doen van de goede Letteren en vrye Kunsten, neemen ook hier hun plaats, die hier geauthoriseert zyn van die tyd af, dat Hertog *Aalbrecht* van Oostenryk de Magistraat vergunt heeft de Latynsche Schoole op te regten, Regenten te stellen na hun believen, omtrent den jaare 1389; welkers naamen door de oudheid, als verroest zynde, in 't verborgen zyn. De oudste van de Rectors, daar men gewag van maakt, zyn wel deze, *Lambert Rooseveld*, en Mr. *Jacob Meyster*. Die geleeft hebben ten tyde van onze Ouders, en onzer geheuchenis, en dat ons gedenkt, zyn geweest vermaarde en Geleerde Mannen. In deze ordre komt my eerst voor *Helicon Schagen*, die na 't Rectorschap van de Schoole gestaan en verkregen heeft, de vervalle Schoole gereformeert en de jonge Jeugd in goede tucht gehouden, en hen geleert wys te zyn, na de discipline van de Oude; is geweest in den jaare 1519.

Dezen is gevolgt Mr. *Gualter Hendriksz.*, die de Grieksche en Hebreeuwsche Taalen publyk in de Schoole geprofiteert heeft en geleert, en tot Salaris jaarlyks toegevoegt is de zomma van 24 Ponden Vlaams, in den jaare 1527.

In plaats van deze is gekomen *Doccomius Frisius*, die zeer bequaam was om Kinderen op te queeken en te onderwyzen; dat *Erato* van Lamspacus van *Diogenes* betuigt. Dat deze geweest is de Meester van *Hadrianus Junius*, een Man zonder wedergade, kan ik bespeuren uit de omstandigheden dier tyden.

Na deze is gevolgt *Jacob Iperen*, die zyne Discipelen en Jongeren niet alleen geleert heeft het zeggen, dat is de Welspreekentheid, maar ook het doen; na 't exempel van *Phœnix*, de Leermeester van *Homerus:* des niet tegenstaande, is hy in den haat gekomen van veele, en verdacht geworden by den Bisschop, als de raadslagen van de nieuwe Inquisitie begonnen de overhand te krygen.

Na deze quam *Cornelis Duyk*, die op dien tyd in de Vroedschap was: van deze is ook S. C. Schepens besluit, op 't verzoek van de Bisschop, dat men *Duyk* uit de Schoole zoude zetten, en een ander in zyn plaats. En om dat hy in den vollen Raad bewilligt had, dat men vergiffenis van *Ferdinand* verzoeken zoude, is hy uit den Raad gezet en afgedankt.

In

Digitized by Google

In plaats van deze, is aangestelt *Cornelis Hagius*, die van wegen de treffelykheid van spreken en zingen, een donderende stem had, daarom verdient genaamt te worden, Olympius; deze ook, nadien die tyden vol gevaar waren, is geraakt in suspitie van Ketterye, en daarom gekomen in een quaad gerucht: maar de dood is voorgekomen, aleer hy voor 't Geestelyk Gerichte geroepen wierd, is overleden twee weeken te vooren dat de Stad over ging; aldus heeft hy geene Bisschop tot een Richter gehad, maar God in de hoogste Hemelen.

Hier op wierd *Cornelis Schoneus*, die de naaste in dienst was met *Hagius*, tot Rector gekozen, midden onder 't gerammel van Wapenen, als de meeste Schoolieren verstrooit en verwoest waren; deze heeft hy allengskens (als de ongebondenheid van Soldaaten wat ophield) *ad jube* gebragt, en in hun oude plooi en stand. Deze gemelde *Schoneus* heeft met een groote kloekmoedigheid die moeijelyke dienst en zwaare last in zo een dangereuse tyd aangenomen, die over de Regeering van 't School alhier gestaan heeft 36 jaaren; een wonderbaarlyk Bouwman van kloeke Verstanden: deze is myn Meester geweest, welks geheugenis ik niet zal afleggen, dan met dit leven. Deze *Cornelis Schoneus*, geboortig van Gouda, was een wel Geleerd Man, een zeer vermaarde Comedie-Schryver, en navolger van *Terentius*, die de naam verdient en gekregen heeft van de *Christen Terentius*; want zyne Comedien, die hy geschreven heeft, zyn meest uit de Heilige Schrift; ook heeft hy Kluchten en Zotte Kluiten op 't Toneel gebragt: heeft ook in het licht gegeven verscheide geleerde en beknopte Gedichten; hier nevens de *Rudimenta* van de *Latynsche Grammatica* of Letterkunst, na de styl van *Cornelis Valerius*, uit last van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland: maar deze zyn by alle Schoolen niet aangenomen, door de neuswysheid van zommige onzer Rectoren.

Dirk Schrevel, is in de plaats van *Schoneus* al gesuccedeert voor zyn dood; want als hy nu tot hooge ouderdom gekomen was, en de kragten in hem bezweken, zo heeft de voorgemelde *Schrevelius* de zwakheid van de oude Man ondervangen eenige jaaren. Eindelyk, de Heeren Burgemeesteren, uit mededogentheid van de oude en uitgeteerde Rector, hebben van veele jaaren goedgevonden en geresolveert, dat men die oude en afgesloofde Rector zoude ontslaan van zynen dienst, en hem laaten volgen zyn volle Tractament. 't Is ook

Digitized by Google

ook zo geſchied. En alzo is *Schrevelius*, by 't leven en toeſtemming van *Schoneus*, in de plaats gekomen. Deze, na dat hy ter inleidinge een Oratie gedaan had, is publyk Rector verklaart; die naderhand een floriſant School gehad heeft, daar men van wiſt te ſpreeken; uit de welke, gelyk uit het Trojaanſche Paard, de voornaamſte van Griekenland herkomen zyn, alzo zyn uit zyn Schoole en Gymnaſii voornaame Lieden gekomen, dienſtig voor de Republiek en Kerk. *Schoneus* is overleden den 23ſten van November 1611, in den ouderdom van 61 jaaren. Ter eeren zyns Meeſters heeft *Schrevel* dit Grafſchrift gemaakt:

Hier legg' ik nu in 't Graf, betemmer van de Jeugd,
Schoneus *eer genaamt, die 't ſpel weleer met vreugd*
Begon, maar nu volbragt; dit 's 't laatſte levensend;
'k Ga uit het ſpel, adieu! nu kommer en elend.

Wat voor een Man *Schrevel* geweeſt is, dat betuigen ten deele zyne Schriften. Eerſt heeft hy in zyne groene jaaren uitgegeven, *Triumph van Damiaten*, als die van Haarlem eene tocht gedaan hebben na Egypte: vier Boeken van de *Patientie*, te Leyden gedrukt, in den jaare 1623: noch *Scholaſtieke Oeffeningen* of *Oratien*, vervattende voornamentlyk die dingen die ſtrekken tot lof en recommandatie van de Schoolen, verder alles wat dienſtig is tot welſtand en goede ordre van de Schoole: drie *Oratien van de Achterklap*: een *Oratie*, als hy zynen dienſt neerlei, nu ontſlagen zynde; en meer andere van verſcheide materien: hier nevens noch een ſtuk werk byeen gebragt van eenige uitgelezene *Oratien*, van inhoud meeſt genomen uit de Heilige Schriften, andere uit de Moraale Philoſophie der Zeden, en geheimenis der Poëzy, meeſt alle in de Schoole publiek gedaan, onder de Tytel, *Scholaſticæ Diatribæ*: en eindelyk ook *Harlemum*, of *Beſchryving van de Stad Haarlem*. Ook noch verſcheide Dichtwerkjes, als *Jambi Morales*, na der Zeden aart: op 't *Beleg van den Boſch en overgaan*: op de gruwelyk *Peſt te Leyden*, in den jaare 1635, enz. Eindelyk heeft hy noch veele andere Gedichten, die te zyner tyd aan den dag zullen komen. Rector *Schrevelius*, na zyn getrouwe dienſt van 24 jaaren, (als de hekken hier verhangen wierden) zyn afſcheid ook gekregen hebbende, heeft zich begeven na Leyden, om zyn Zoons wille. Daar zynde, is zo aangenaam by de Magiſtraat van Leyden geweeſt, dat zy hem het Rectorſchap van hun School,

zonder verzoek, geschonken hebben, alles door de gunst van God.

Daar na is *Johan Middelhoven*, om dat hy een Latynsch School en eenige Schoolieren op een Dorp had, van de Magistraat bequaam geächt, zonder de Kerkenraad daar in te kennen, om de Schoole van Haarlem te bedienen; hebben derhalven eenige uit de hunne gedeputeert, die hem geroepen hebben tot het Rectoraatschap. Hy terstond gereed zynde, heeft afgelegt de perzoon van een Herder, en aangenomen het Ampt van een Rector. Hy was geen ongeleerd Godgeleerde: in de goede Letteren heeft hy niet byzonders gedaan, dat gedenkens waardig is; zeven jaaren is hy in de Schoole als Rector geweest: maar, als hem eenige quaade geruchten na gingen, is hy afgezet.

In wiens plaats gekomen is, *Gulielmus Nyenhuysen*; dewelke, volgens de oude costume, een *Oratie* gedaan heeft, tot welstand van zyn dienst, die hy ook in het licht gegeven heeft: hy had gestudeert in de Medicynen, en in de Griekſche Taal was hy zeer ervaaren, dat hy met eere daar van Professie had kunnen doen in de Universiteit. Dit bragt zyn Perzoon in achting, ook dat hy gekozen was onder de Uitleggers van het Nieuwe Testament. Maar heeft niet lang geleeft; is in 't beste van zyn leven gestorven, te Haarlem uitgedraagen, en te Enkhuizen, daar hy t'huis hoordê, begraven.

Na deze is gevolgt *Justus Duyst van Voorhout*; die, eenige jaaren het Conrectorschap bedient hebbende, is waardig geächt om tot hooger gepromoveert te worden, en eindelyk tot Rector verkoren; en niet lang daar na Vroedschap gemaakt; die al eenige preuven gegeven had van zyne Geleertheid; en vertrouwe dat hy diergelyke meer zal geven, waardig zyne beroepinge. Maar naderhand beroepen zynde tot hooger staat en meerder digniteit, en nu in 't Collegie van d'Admiraaliteit gekozen, heeft de Scholastyke Dienst afgelegt, als nu wel gezegent zynde.

Na deze, is de Conrector *Ursinus* in de plaats gekomen; die het toequam, om dat hy de naaste Collega aan den Rector was: een Theologant, en gepromoveert in de Philosophie. Eindelyk, noch Mr. *Artius*, in Taalen ook wel ervaaren; die tegenwoordig goede dienst doet, en van wien alles goeds te verwagten staat, door de Zegen des Heeren.

En dit zyn byna die geene, die te Haarlem woonachtig of gebooren, uitsteekende in Geleertheid, geoeffent in alle Faculteiten en

Wee-

Weetenſchap, ervaaren in Kunſten, en geduurige Liefhebbers van goede Letteren. In de laatſte ordre van deze, is de laatſte niet geweeſt *Symon Janſz. van Tetbrode*, een vernuftig Man, en geen gering Poëet; weleer myn Con-diſcipel, die zich geneerde met Percament te maaken, uit te venten en koopmanſchap te dryven.

Onder de Bende der Geleerden, is myns bedunkens, *Laurens Janſz. Koſter* wel waardig dat hy gerekent word, de Inventeur of Uitvinder der Drukkunſt; een vernuftig Praktizyn van zo eene Goddelyke Kunſt: van deze word verhaalt: Dat de *Typographia*, of Kunſt van Boekdrukken, te Haarlem gevonden is; hier heeft niemand van de oudſte onzer Stad ooit aan getwyffelt; alhoewel eenige ſtaande willen houden, dat deze Kunſt te Ments eerſt gepraktizeert is, een voornaame Stad in Duitſchland, verheven door de Biſſchops-ſtoel. Dat deze Kunſt van Drukkery behendig en dieſsgewyze daar gebragt is, dat ſtaan wy toe: maar dat die te Haarlem gevonden is, zeggen wy met ſtyve kaaken, nevens onzen Landsman *P. Scriverius*:

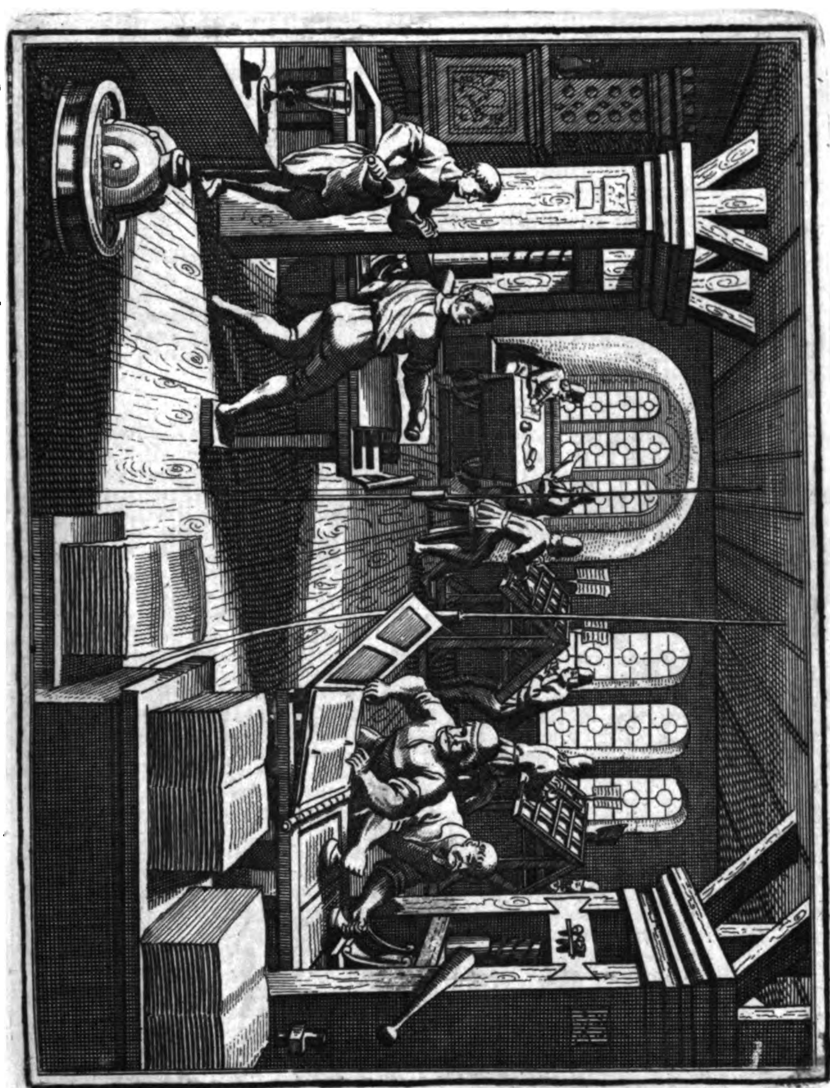
Wat roemt gy te vergeefs de Letterkunſt van Ments?
Een Parſe daar gemaakt, dit dunkt ons vry wat vremts:
Deez' Kunſt heeft Koſter *ons te Haarlem eerſt geplant;*
Dit is de Man alleen die God gaf dit verſtand.

Hoe meenig Burger van Haarlem, daar gewonnen en gebooren, geloofwaardige Lieden, betuigen eendragtig, dat zy van hand tot hand van hunne Voorzaaten ontvangen en verſtaan hebben, dat 'er al voor 208 jaaren een voornaam Burger van Haarlem geweeſt is, die daar woonde in een treffelyk Huis, tegen over het Stadhuis, *Laurens Janſz.*, *Sacriſteyn*, dat *Koſter* betekent; dit was de naam van die Familie; want dit een Erfampt en by ſucceſſie was in die Stam: alzo dat deze eer hem alleen toekomt, die van veele benyd word. Deze *Koſter* (dat ik de gelegentheid mag verhaalen) had voor een manier, te gaan wandelen in 't Boſch; en als hy by geval peinzende neder gezeten was, om tydkorting, komt hem in den zin Letteren te ſnyden in een Boeken-ſchorſe; daar na zyn eigen Naam te ſnyden, die drukkende op de rug van zyn hand, laatende evenveel Letteren op het vel. Terſtond daar na, heeft hy een Regel a twee om de kortswyl in de Schors geſneden, en maakte Letter aan Letter op eene linie, beſtreek die met zwarte Inkt, en drukte dat kunſtig op

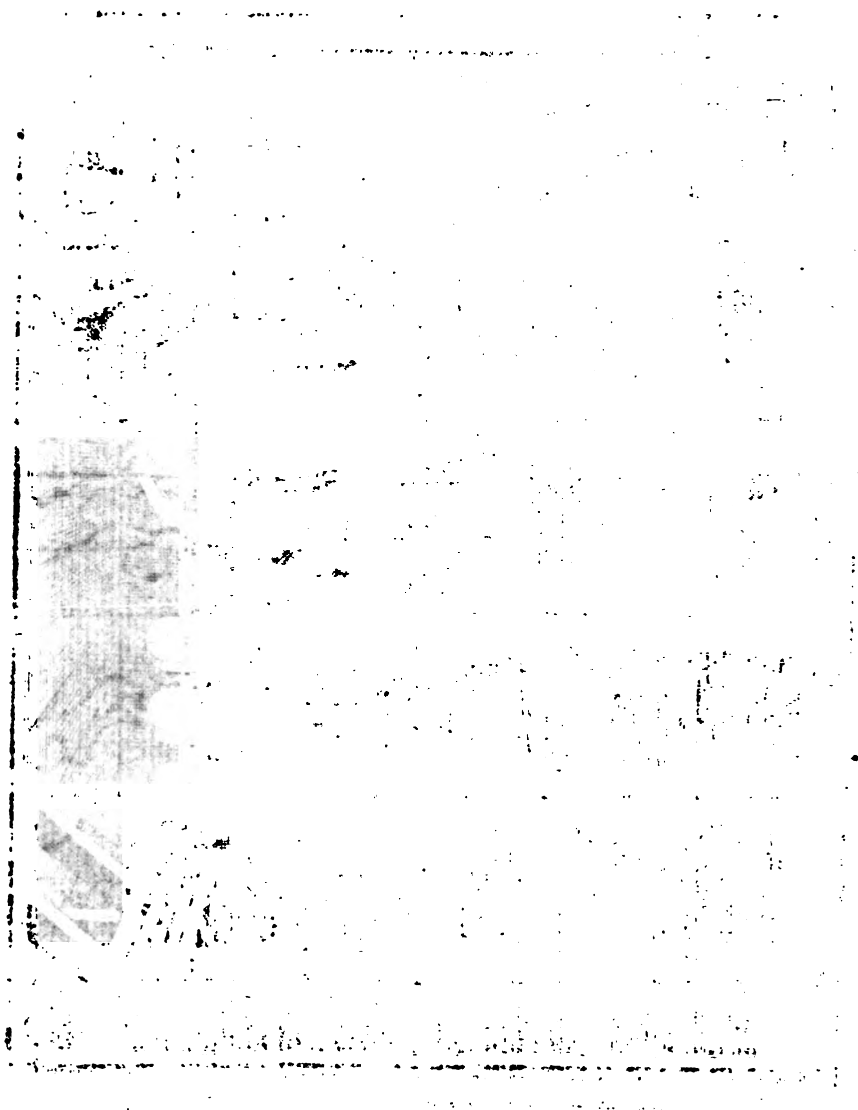
Digitized by Google

schoon Papier. Dit is de eerste proeve geweest van zo een groote Kunst: en wel gelukt zynde, heeft hy zyne gedachten tot hoogere dingen aangelegt. Voor eerst praktizeerde hy een klevende Ink, die vast hield; en deze vond beviel hem wel: eindelyk heeft hy de zaak in beraadslaging gelegt met zynen Zwager *Thomas Pietersz.*; die vier Zoonen nagelaaten heeft, die alle d'een voor en d'ander na Burgemeesters geweest zyn; zo dat niemand meene, dat het geringe Lieden geweest zyn, die zo een treffelyke Kunst gevonden hebben; neen, 't is Gods inventie geweest. Daar na hebben zy geheele bladeren met Letteren gevult; doch alleen maar aan eene zyde. Daar zyn noch ten huidigen dage eenige Tractaatjes in wezen, aan eene zyde maar gedrukt, rug aan rug geplakt, maakt een blad. Uit deze Drukkery is een Boek in 't licht gekomen, in het Nederduitsch geschreven, met de Tytel, *Spiegel der Behoudenis*. Dit is de eerste kindsheid geweest van deze Kunst; die door den tyd haar wasdom gekregen en toegenomen heeft. Want nadien d'Autheur van dit werk met groot verstand begaaft was, zo heeft hy voor eerst de Boeke houtjes verworpen en verandert, en Letteren van Lood gemaakt. Daar na heeft hy ook Letteren, zeer aartig, van Tin gegooten, die beter tegen de Pers mogten. Welke *Gerrit Thomasz.* bewaart heeft, om by de Nakomelingen zulks te doen geloovenen. En als deze Lieden dag aan dag hoe langer hoe meer avanceerden in de Kunst, ook profyt daar van trokken; en nu alles na wensch wel gelukten, en goede Conquesten maakten, zo is *Koster*, d'Autheur, d'arbeid van 't drukken niet wel machtig geweest, daardoor genoodzaakt hulpe te gebruiken van Knegts, die hy hun Dagloon gaf; doch, met deze voorzichtigheid, dat hy niemand in zyn Winkel aangenomen heeft, dan die eerst eed van getrouwheid had gedaan, dat zy niet zouden op straat brengen de geheimen van de Drukkunst, of anderen leeren op eenigerlei wyze. Des niet tegenstaande, zo is 'er eenen *Jan*, of zo men vermoed, eenen *Faustus* geweest, die zyn Heer en Meester ontrouw is geweest, van dewelke hy de geheele Kunst geleerd had; deze heeft op Kersnacht de Kasten van de Letteren aangetast en beroofd, en heeftze eerst na Amsterdam gebragt, daar na te Keulen op den Ryn, en eindelyk na 't Bisdom van Ments; alwaar deze fameuse Dief, zichzelve toepassende de eere van deze nieuwe Inventie, heeft binnen 's jaars, omtrent den jaare 1442, in 't licht gegeven het *Doctrinaal van Alex-*

an-

Digitized by Google

Digitized by Google

ander, met eenige Tractaatjes van *Pieter de Spanjaard*, met dezelve Letteren, die hy van zyn Meester gestolen had. Hier uit ontstond het gerucht, dat te Ments de Kunst van Drukken gevonden was, tot nadeel van *Laurens Jansz. Koster*. Wy kunnen dit wel toestaan, dat de Kunst van Drukken in Duitschland in eere gehouden is; maar te Haarlem eerst gevonden.* Niet tegenstaande, dat *Polidorus Virgi-*

* *J. C. Seiz*, in zyn *derde Jubeljaar der Boekdrukkunst*, tekent aan, ten deele uit *H. Junius* en *P. Scriverius*: Te Haarlem heeft tusschen de Jaaren 1420 en 1450 geleefd en gewoond op de Markt, tegen over de Groote Kerk, in een ruim, maar nu in drien verdeeld Huis, eenen *Laurens Jansz.*, [wat de Afbeelding van *Laurens Jansz. Kosters* Huis betreft, by hem in Print, in drie Gevels verdeelt, is niet wel aanneemelyk, en geloove dat het 'er maar twee moeten zyn; want de Scheidsmuuren tusschen No. 2 en 3 zulks klaar bewyzen, als mede de Kelder, die van No. 1. en 2. gemeen is; doch achter No. 2. zo breed als die Erf is, zal 'er denkelyk aanhooren, en nu aan de Herberg het Vergulde Vlies getrokken, om dat 't 'er achter loopt, zo breed als No. 2. is] een eerlyk en welgegoed Burger van die Stad, die den Toenaam van *Koster* voerde, om dat het Kosters-ampt, zynde een Kerkelyke Bediening, in deszelfs Geslacht, dat al in den jaare 1300 bekend is geweest, van ouds erflyk was: zyn deftigheid heeft hem ook te weege gebragt, dat hy Schepen van de Stad Haarlem geworden is, welk Ampt men uit Gezegelde Brieven bevind, dat hy in den jaare 1431 bekleed heeft. Deze *Laurens Jansz.* heeft zyn liefhebbery gehad met allerlei Figuren in hout te snyden, en omtrent den jaare 1428 in den Haarlemmer Hout, buiten de Groote Houtpoort van Haarlem gelegen, een wandeling doende, vond hy eenige Beuke-takken en Schorsen leggen, die door den wind afgewaaid waren; hy raapten 'er een op en sneed tot tydkorting eenige Letteren daar in, windende vervolgens een papier daar om, en zynde neêrgezeten, viel hy in slaap; daar ondertusschen het papier van de vochtige lucht, of van eenig gevallen regen nat geworden was: hy wakker wordende, bezag het papier en hout, en vond, dat de Letteren met eenige verwe uit het hout op het papier verkeerd uitgedrukt stonden: hier op ging hy, de zaaken dieper nadenkende, na huis, en sneed in een ander stuk hout eenige Letteren, of een Regel Schrift verkeerd in, vervolgens nam hy papier, en drukkende het zelve op het hout, zag hy de Letteren en woorden regt staan, datze konden gelezen worden: hy ging hier op in geheele houte Blaaten allerlei Figuren met eenige Spreuken daar by snyden, en met een vaale of feuillemorte coleurde Inkt dezelve bestryken, en ze daar na afdrukken; als 41 Figuren, verbeeldende eenige *Historien van het Oude en Nieuwe Testament*, met eenige daar by geschrevene Latynsche Spreuken. Een twede, van de 7 *Temtatien van een Kranke*, in 7 Figuren, met een Latynsche Verklaaring; staande vooraan een laater gedrukte Tytel, waar in gezegt word, dat dit 1428 door *Laurens Jansz. Koster* uitgegeven is. Een derde, van 16 Figuren, met *Latynsche Spreuken* uit het *Canticum Canticorum*, op Banderollen in de Printen ingevoegt, staande voor aan, dat het 1430 door *Laurens Jansz. Koster* is gedrukt. Een vierde, vervattende *allerlei Figuren uit de Openbaringe van Johannes*, ten getale van 48 stuks, met *Latynsche Spreuken*, ook op de Banderollen ingevoegt: met Couleuren afgezet, na den smaak van die tyd. Het eerste betuigt *Scriverius*, nevens eenige andere, gezien te hebben: maar de drie laatst genoemde worden noch op het Stadhuis te Haarlem bewaard, en zyn aldaar te zien. *Koster* hier op noch verder gaande, begon eenige Boeken in houte Vormen te snyden, en op het Papier alleen op de eene zyde te drukken, onder anderen een *Donatus*, of *Gramatica Donati*, voornamentlyk ten dienste van zyn Zwager *Thomas Pietersz.* Kinderen; en die hy ook ten beste van het Gemeen uitgaf. Hy bedacht ondertusschen noch een beter vond, en sneed enkele Letteren, eerst van Hout, en daar na van Lood en Tin, en begon die in woorden te zamen te zetten, en dus iets weinigs te drukken; doch dit noch te moeyelyk vindende, begon hy ze uit die Metalen in Vormen te gieten, en daar mede den *Spiegel der Behoudenisse* omtrent den jaare 1440, als het eerste met enkele gegoote Letteren gedrukte Boek, te drukken. 't Is niet te denken, dat *Koster* alle deze dingen niet alleen heeft kunnen bewerken en verrichten, maar dat hy daar toe verscheide Perzoonen van nooden heeft

gilius, in zyn Boek dat hy geschreven heeft van de Vinding aller Dingen, deze eere toeschryft *Johan van Guttenberg*, een Duitsch Edelman.

gehad, aan die hy d'eene dit, d'ander dat toebetrouwen en zich van hunne handen, hulp en arbeid bedienen moest, om alles in stand en aan den gang te brengen: maar om dat alles hier by zo gewigtig was, en dus geheimhouding vereischte, zo verplichtede hy ook alle zyne Werklieden daar toe. Doch hy had nauwlyks den eersten Druk van zyn *Spiegel der Behoudenis* afgedrukt, of een van zyne Knegten, een Duitscher van Geboorte, die nu alle de Werktuigen, handgreepen en behandelingen van de Kunst, voor zo verre ze *Koster* doe bedagt had, geleerd hebbende, en ziende wat voordeel men daar mede maken konde, eens op een Kers-avond, in den jaare 1440, wanneer al het Volk van den arbeid uitgescheiden en in de Kerk was, op den Drukkery-winkel ging, eenige Gereedschappen en Letters, waar van *Koster* weinig meer als voor twee bladzyden van klein folio had, in een zak stak, en zich daar mede zoek maakte; zynde naderhand bekend geworden, dat hy zich over Amsterdam en Keulen na Ments geretireert, en reeds in den jaare 1442 een Boek, zynde een *Grammatica*, *Alexandri Galli Doctrinale* genaamd, benevens *Petri Hispani Tractatibus Logicis*, gedrukt en uitgegeven had, en wel met even diergelyke Letteren, als *Koster* zich van bediend had by den *Spiegel der Behoudenis*. *Koster* was niet weinig verslagen en verlegen, dat hem zyn Knegt zulk een pots gespeelt, zyn Drukkery berooft en geruïneert, en zyn Kunst na elders over gebragt had, en ze nu zelfs, als zyn eige Uitvinding, oeffende. Doch daar was niet anders aan te doen, als maar wederom zyn Drukkery in staat te stellen: hy goot dan wederom andere Letteren, niet van Lood, maar van Tin, die wat beter uitvielen dan d'eerste, en drukte daar mede den *Spiegel der Behoudenis* op nieuw; gevende daar na ook uit dit zelve Boek in 't Latyn of Latynsche Rymvaersen, onder den Titel, *Speculum Humanae Salvationes*, met de eigenste Letteren van het Duitsche gedrukt. Hoe het verder met *Laurens Jansz. Koster* en zyne Boekdrukkery gegaan is, daar van vind men geene narichten; zynde in de binnenlandsche Beroertens van het zogenaamde Kaas- en Broodsvolk, als het overblyfzel der Hoekse en Kabeljauwse Partyen, die de Nederlanden van den jaare 1350 tot 1492, en dus 142 jaaren achtereen, in vuur en vlam gezet hebben, en beide Landen en Luiden bedorven, en in de Plondering der Stad, doe voorgevallen; als mede door de Spaansche harde Belegering en eindelyke inneeming en wreede moedwillige behandeling der Spaansche Soldaaten in den jaare 1573, in de Stad meest alle Documenten verlooren gegaan: alleen is zo veel bekend, dat omtrent het midden van de volgende Eeuw, dat is omtrent den jaare 1550, noch *Wynkannen* in het Huis van den gemelden *Laurens Jansz. Koster*, doe by zynen Naneef *Gerard Thomasz.* bewoond, te zien geweest zyn, dewelke men wist, dat uit de versmoltene Letteren van de Boekdrukkery van *Koster* gemaakt waren: en dat de *Houtsneden*, van hem in den *Spiegel der Behoudenis* gebruikt, van Haarlem na Culenburg, in handen van *Johan Veldenaer* gekomen zyn; die dezelve, om datze in het midden door een Pilaar onderscheiden waren, van malkander gezaagt, en in den *Spiegel der Behoudenis*, aldaar op nieuw in quarto met een andere Letter in den jaare 1483 gedrukt, gebruikt heeft; want dat het die zelve *Houtsneden* van *Laurens Jansz. Koster* moeten geweest zyn, kan men uit de vergelyking van die beide *Spiegelen* zien; zynde in d'een zelfs niet een trek of streepje meer of min, of anders, dan in de andere te vinden; gelyk my zelve, by het onderzoek gebleken is; want ik heb in eenige zelfs de streepjes, die bladeren op Boomen verbeelden, geteld, en bevonden, dat hun getal, gestalte en plaats in beide eveneens waren, enz. [*Van deze laatste* Culenburgsche Spiegel, *die Seiz t' Amsterdam by de Heer* J. Marcus *zelve zo naauwkeurig heeft nagezien, is den Drukker dezer tegenwoordig bezitter.*]

Den Factor *Pieter Langendyk*, in zyn Vaers, voor de Redenkamer der *Pellikaanisten*, opgezongen den eerste January 1740, gedenkt ook dus 's Mans Kunst:

Toen wierd, ô Haarlem! in uw vindingryke stadt,
Door Laurens Koster, wiens geslacht op 't kussen zat,
De kunst gevonden, waar door alle kunsten leeven.
Hy wandlende in den Hout door beukeboomen dreeven,
Snyd letters uit een schors, en of 't de hemel gaf,

Druk

man. En dit is geen wonder, want als de Zoonen en Erfgenaamen van *Laurens Jansz. Koster* gevoelden en gewaar wierden, dat zy van die eere versteken waren, en ook droevig daar over treurden, zo is de liefde en iever t'eenemaal verkoud, om die Kunst in eere te houden; en hebben ook naderhand geen lust gehad om dezelve te hervatten en in 't werk te stellen: nadien 'er nu al andere waren die de Kunst van Drukken in eere gehouden hebben. Want in den jaare 1458, heeft *Conradus*, eenen Duitscher, de Kunst te Romen beginnen te praktizeeren. Na hem, eenen *Klaas Jansz.*, gebooren Franschman, heeft deze Kunst van Drukken zeer verciert en verbetert. Maar boven alle heeft *Aldus Manutius*, van Romen, wel ervaaren in de Grieksche en Latynsche Taalen, deze Kunst met groote naarstigheid en arbeid tot de uitterste perfectie gebragt; heeft ook geene kosten gespaard, andere ten exempel; en dat noch meer is, heeft getracht in dit Werk eere in te leggen: zo dat de Druk van *Aldus* (om datze wel de correktste was) meer gewild en begeert is geweest. Hy is de eerste die de Pers gesteld heeft, om met Grieksche Letteren te drukken. Van deze zaak, waar by wy nu bewezen hebben, dat de Drukkunst te Haarlem gevonden is, staat noch het Opschrift in de Gevel van 't Huis, ter eeuwige gedachtenis, dus luidende:

ME-

Drukt by die op 't papier met inkt al speelende af.
Dat bracht hem in den zin of 't mooglyk mocht gelukken,
Een schrift dat leesbaar was op deeze wys te drukken.
De hemel zegende 's mans yver wonderbaar,
Hy goot de letters nu, en voegde ze aan elkaâr,
En vind een drukpers uit. Toen zag het edel Spaaren
Het eerste en wettig kind der nutte drukkunst baaren,
Genaamd de Spiegel der Behoudenis, *een werk*
Dat 's vaders grooten naam verheft tot aan het zwerk.
De wysheid wellekoomt dien eerstgebooren zoone,
En wil dat Kerk en School Laurens, den vader, kroone
Met eenen lauwerkrans van eer en achtbaarheid.
Sinds is de boekdrukkunst de waereld door verbreid.
Toen zag men 't Godtlyk licht weer op het aardryk schynen,
En alle nevels der onweetenheid verdwynen,
Wyl 't Euangelieboek in Hollands oude spraak
In yders handen quam, en strekte tot een baak
Der zielen, om den weg der waarheid recht te vinden,
En blindlings niet te troên op 't voetspoor van de blinden.
De Penningwysheid heeft nu na drie eeuwen tyd,
Met zinnebeeldwerk hem aan de eeuwigheid gewyd,
Hem, door wiens nutte vond ontelbre letterhelden
Vereeuwigd zyn, wiens deugd alle eeuwen zullen melden.
Hy maakt zyn vaderstadt de waereld door vermaard,

Digitized by Google

MEMORIÆ SACRUM.

TYPOGRAPHIA

ARS ARTIUM, OMNIUM SCIENTIARUM
CONSERVATRIX,

HIC PRIMUM INVENTA

ANNO M. CCCCXXIIX.

Dat is:

Een Kunst aller Kunsten, Bewaardster van alle Weetenschappen, is hier ter plaatze eerst gevonden, in den jaare 1428.

Na de Classe der Geleerden, komt het my voor, dat die geene, die in kunst uitmuntende zyn, behooren gesteld te worden, en dat met recht, want 'er groote gemeenschap is tusschen de Schilderkunst en Poëzy; gelyk *Simonides* weleer gezegt heeft, dat de Schildery is een stille Poëzy, en de Poëzy een spreekende Schildery. Op die zin schynt *Horatius* ook gesproken te hebben, als hy zegt: „ De „ Poëzy zal zyn als Schildery, enz. Beide deze Faculteiten hebben iets gemeens; want gelyk de Poëeten macht is vergunt, om alles te verdichten en bestaan, alzo is de Schilders gelyke vryheid gelaaten: wederom, gelyk eenige Schilderyen van naby willen gezien worden, andere van verre; die in het duister, en noch andere in 't licht best oog hebben: alzo ook het eene Gedicht wil wat ruwtjes overgeloopen wezen, het andere tracht om wel en met opmerkinge gelezen te worden, dat niet vreest de scherpzinnigheid van den aandachtigen Lezer. Maar, daar is geen een zoort, van die geene, die in de Kunst uitsteekende zyn. De Kunst van Schilderen is zeer oud: want wy leezen, dat eerst binnen Sicyon, daar na door geheel Griekenland, de manier is geweest, dat de Welgeboorne Kinderen voor alle dingen leerden de Kunst van Malen in Boeken-hout: gelyk de Kinderen van Romen leerden, een Pond Gewigts met veel Cyfferen en Zommen te maaken, en te divideeren in 100 deelen. Maar de waardigheid der Maalkunst is zodanig geweest al van ouds, dat die ge-

Digitized by Google

gerekent is onder de Vrye Kunsten. Alle tyd heeft ze de eere gehad, dat niemand dezelve mocht leeren dan Welgebooren Kinderen, ook die eerlyk waren, en dat met een geduurig mandement en verbod, dat de Slaaven en Slaaven Kinderen die Kunst niet mochten geleerd worden. Uit de Kunst hebben de *Fabii*, van 't allertreffelykste Geslachte van Romen, de toenaam gevoerd van de Schilders. Van *Q. Fabius* hebben wy dit vernomen, die Naneef was van de Burgemeester, en een triumphant Man; als zyn Neefje stom was, heeft de Orateur *Messala* goed gedacht, dat men hem zoude Schilderen leeren: waar toe ook de Keizer *Augustus* geraaden heeft; als de Historien melden. Derhalven, vertrouw ik, dat de Schilders naast aan de Geleerden gesteld worden; dit zal niemand van Kunstenaars benyden. Maar deze noem ik Schilders, die met aansmeeren van Verwe en Penceel Beelden maaken, niet anders of zy leefden, en die met een kunstig Penceel (na dat het hun lust of in den zin komt) Goden en Menschen stellen in postuur, en na 't leven uitdrukken. Verder, alle die Landschappen, 't storten van Rivieren, Bosschagien, Bergen en Dalen, en Ebbe en Vloed van de Zee afmaalen: als mede Zeemonsters, Klippen in Zee, gelyk de Scylla en Charybdis. Hier en boven de *Driades*, de Bosch-godinnen, Berg-godinnen, Rivier- en Fontein-godinnen; de God der Zee, en den speelenden *Orpheus* in de Bosschen, met zyn gevolg. Hier en boven die verschrikkelyke Monsters vercieren en schilderen, als daar zyn het drievoudig Monster *Chimæra*, de driehoofdige *Cerberus*, de *Hydra* van *Lerna*, en diergelyke meer, die zy uit hunne harssenen vercieren en verdichten, en in hunne Tafereelen brengen, met een stout Penceel. Deze Kunst breid zich zo breed uit, als 't begryp aller dingen, dat men met oogen kan beschouwen. Van de Schilderkunst kan niet uitgesloten worden 't Bootzeeren; die *Plinius* genoemd heeft, de Moeder van Beeldsnyden, Steenhouwen, en de Kunst van Snyden en Graveeren. En gelyk weleer *Sycionia* by de Grieken, *Florentia* by de Italiaanen, door de Schilders en Kunstenaars vermaard is geweest, alzo is *Haarlem*, een oude Stad in Nederland, door Schildery met Olyverw van alle zoorten alzo beroemd geweest, dat dezelve scheen te wezen een Minne en Voedster van alle Verstanden, die in alle Kunsten uitsteekende geweest zyn. En dit is noch ten huidigen dage by ieder een bekent, dat d'allerbeste Schilders, voor eenige honderde jaaren herwaards, hier opgequeekt zyn, alzo dat Haar-

 lem

Digitized by Google

lem altyd gehouden is als de Academie van de Schilders. Dit betuigen ons zo veele voortreffelyke Verstanden in de Schilderkunst, die te Haarlem gebooren, en opgequeekt zyn: onder dewelke van oudheids wegen wel meest te recommandeeren is *Johan van Hemsen*, van Haarlem, die voor een manier had, meer de Oude Schilders te volgen, dan de Moderne, zo men die noemt, en dat in groote Postuuren, en zinryk. Deze heeft een Tafereel geschildert, in dewelke *Christus* midden onder zyne Discipelen uitgebeeld is, en Jeruzalem in 't verschiet. Dit Tafereel is noch in wezen, en hangt te Middelburg ten huize van *Cornelis Menix*, een groot Liefhebber der Schilderkunst.

Omtrent dien tyd is 'er ook geweest een vermaard Schilder, *Jo. han Mandin*, dewelke navolgde de manier van *Hieronimus Basch*, in 't afbeelden van Bullebakken, Nachtvogels in de lucht, Nachtgeesten, Weerwolven, en diversche maakzelen van Duivelen te schilderen, verschrikkelyk om te zien, met een aartig en vercierlyk Penceel, na den aart der Poëeten. Deze is te Antwerpen in zo een eere gehouden om zyne Kunst, dat hy van de Stad beschonken is met een honorabel Salaris, en groote eer van zyn naam: hy is ook aldaar overleden.

Albert van Oudewater, wanneer hy geleeft heeft, daar word aan getwyffelt. Eenige maaken gissing, dat hy met *Jan van Eyk* op eene tyd geleeft heeft, dit afmeetende uit de omstandigheid des tyds: dat is kennelyk, dat hy geweest is voor *Gerrit St. Jans*, die zyn Discipel geweest is, en niet van de minste, maar meer als gemeen. Dit is althans zeker en gewis, dat de gemelde *Albert* te Haarlem een Schilder geweest is, die Verwe en Couleuren zamen met Oly getempert, gebruikte, en geen andere. Daar is weleer in de Groote Kerk een Tafereel geweest van hooge waarde, op 't Roomsche Autaar, aan de zuidzyde, dat hem aanbesteld was door Pelgroms, die Bêvaarden belooft hadden, om te visiteeren de Reliquen van *St. Bavo*, die van Romen gekomen waren. Hier nevens heeft hy twee Stukken na 't leven geschildert, 't eene 't Beeld van *St. Pieter*, en 't ander van *St. Paulus*; aan de Voet van 't Autaar had hy aartig geschildert Landschappen, Bosschen en Plantagie, 't scheiden van de Wegen, en op de Wegen verscheide Passagiers, eenige wandelende, andere gezeten om te plaisteren, eenige zittende om te rusten, andere die zich vermaakten met Spys en Drank, daar by ook stond een

Digitized by Google

een Bouteljе met Wyn. Hy munten uit in de Omtrek van 't Aangezicht, in Handen en Voeten na 't leven uit te beelden, en af te maalen, gelyk ook in 't los Lywaad, en veele vouwen. Ook heeft hy een Beeld geschildert van *Lazarus*, uit de dood verwekt; welk Tafereel, als de Stad overgegaan was, met behendigheid na Spanje is gevoert, zonder eenen Penning daar voor te geven. Men zegt, dat *Maarten van Heemskerk*, dit Stuk met zo eene verwondering beschouwd heeft, dat hy door de speculatie van zo een Goddelyk Werk, zich niet kon verzadigen, en gezegt zou hebben, als in den geest opgetrokken: „ Ik geloof, dat zommige Kunstenaars met Hemels „ Brood en Drank gevoed zyn, die door ingeven van hun Geest zo „ een Goddelyke uitbeeldinge in hunne harten begrypen.

Gerard van St. Jan, is een Discipel geweest van *Albert van Oudewater*, die zynen Meester aartig volgde, en de Schilderkunst zo een luister heeft gegeven, dat hy zynen Meester niet heeft geweken; ja dat meer is, in veele overtroffen, ten deele in 't vernuft van zyn Verstand, en geestige Ordonnantie, ten deele in 't leeven van de Beelden, in 't uitdrukken van de Affecten, en bewaaren van de Welstand. Deze *Gerard van St. Jan* heeft te Haarlem geleeft by de Heer *van St. Jan*; daar van daan ook hem de naam gegeven is; hoewel hy onder de ordre van *St. Jan* niet aangenomen is. Zyne Werken zyn om geheel te verwonderen, en vol devotie. Onder andere Tafereelen, heeft hy een Stuk geschildert, grooter dan 't leven, opgeregt op het hooge Autaar, *Christus* aan het Kruis genagelt, aan wederzyden behangen met Deuren, en ook binnen en buiten met Olyverwe gecoloreert. 't Voornaamste deel van dit Werk is verdistrueert en geschonden in 't Kerkschenden van Soldaaten: het andere, *Christus* van het Kruis afgenomen, met de uitgedrukte Nagels, om in het Graf gelegt te worden, daar eenige van zyne Discipelen en Apostelen by stonden, en Moeder *Maria* daar omtrent, in wiens Wezen hy alle de affectie van droefheid had uitgedrukt. *Albert Durer* heeft zich zo verwondert over zyne Kunst, dat hy luidkeels uitgeroepen heeft: „ Voorwaar, deze is in 's Moeders lichaam geformeert „ en gebooren Schilder!

Onder de vermaarde Schilders is ook geweest *Volcart Claaszoon*, van Haarlem, die geestig en vaardig was; welks Werken noch ten huidigen dage in wezen zyn alhier op Schepens-kamer; die, met een stout Penceel gedaan zynde, meer komen na de oude als moder-

derne Schilders: een Man, die zeer geryffelyk was om 't poogen van gemeene Schilders te helpen, alzo hy veele Schetzen, Emblema's, en getekende Historien, voor een geringe Prys getrokken heeft, en op 't Papier gebragt, ten gebruike van de Glasschryvers.

Maar *Dirk van Haarlem* is noch meer geacht geweest in die oude en slegte tyden; die zo treffelyke Stukken heeft gemaakt, als niemand van die eeuwe. Deze, wat hy voor een Meester gehad heeft, weet men niet: maar 't is zeker, dat hy te Haarlem lang gewoont heeft in de Kruisstraat, niet verre van het Weeshuis. Hoedanig dat hy geweest is, spreken zyne Schilderyen, voornamentlyk dat Tafereel, dat hy na de kunst en regel van Schilderye gemaakt heeft, in den jaare 1462; alwaar hy in 't midden van dien een Pourtrait van onze Zaligmaaker geschildert had, daar de Straalen van een Goddelyke Majesteit zich vertoonden; ter wederzyden waren 'er Deuren, in de eene was het Beeld van de Heilige *Paulus*, en in de andere de Heilige *Petrus*, die beide na 't leven quamen, zeer aartig geschildert, met schoon Hair en gekrulde Baard. Dat deze geweest is voor de tyden van *Albert Durer*, geeft de Schildery te kennen, die zo vermaard is geweest in zyne kunst, als Edel van Geslacht.

Nu volgt *Johan Sinapius Mostart*, die van kindsbeen af zeer genegen was tot de Schilderkunst, en zyn eerste beginzelen gelegt had onder eenen Meester *Jacob van Haarlem*, die een middelmaatig Schilder was, en niet om te versmaaden. Dat deze van Edel Geslachte was, is nu verhaalt, om dat hy van de dapperheid zyner Voorvaderen de naam had van de aloude *Mostarden*; van die geene, die in de tocht na Damiate, leggende op de Nyl, Keizer *Frederik* en Graaf *Floris* in Egypte gevolgt was, aan 't Heilige Land, na dat zy Pelusia of Damiate vermeestert hadden, is hy van de Keizer om zyn vroome daaden vereert geweest, met een Wapen van drie Gevesten in een Rood Veld, afgerukt van de Degens in de slag. Deze *Sinapius* heeft zyn naam gekregen van de scherpte van Mostart, en zyn Geslacht heeft hy een luister gegeven door de Kunst en goed leven; was een Hoveling, en recommandeerde zyn Perzoon, was bevallig en schoon van Lichaam, begaafd met Welsprekendheid, milddaadig tegen den Armen, beleefd tegen een ieder, en meewaardig in het groeten. Waar door hy by de Grooten in groot aanzien geraakte, alzo dat hy voor Hofschilder aangenomen wierd van Mevrouw *Margareta*, Zuster van Hertog *Philips*, en die geene die Koningk van Span-

Digitized by Google

Spanje geweest is, d'eerste van die naam. Deze heeft een geruime tyd ten Hove verkeert, liefталig by ieder, en veele gedenkwaardige Stukken nagelaaten, daar mede hy met de Ouden zou kunnen stryden. Groote Vorsten en Heeren, zo Mannen als Vrouwen, heeft hy na 't leven geconterfait, zodanig, dat zyne Afbeeldingen scheenen te leeven. Na 18 jaaren gepasseert waren, is hy wederom te Haarlem op zyn rust gekomen; alwaar hy zeer treffelyk heeft geleeft; dagelyks quamen t'zynen huize Ridders van 't Gulde Vlies, en andere Edelen: onder andere ook is de Graaf van *Buren* heel familiaar met hem geweest. Nergens zyn 'er meer Stukken van hem te zien geweest op eene plaats dan te Haarlem, in 't huis van zynen Neef, de Heer *Nicolaas Suyker*, die, niet lang geleden, by onze tyd noch geleeft heeft. Daar is noch een Tafereel in wezen, dat hangt in 't Prinsenhof, zynde een Landschap in Bosschagie, waar in te pas gebragt word *St. Hubert*, Patroon van de Jacht, op zyn knien leggende voor een Hert, dat tusschen zyn Hoornen draagt het Beeld van de gekruiste *Christus*, staande onder de strueelen: en andere diergelyke Stukken meer heeft hy gemaakt. Want t'Amsterdam heeft lang berust een stuk van 't Geslacht van *St. Anna:* ook by *Florentius van Schoterbosch*, die Raadsheer geweest is in den Hoogen Raad, dat noch in wezen is, waar in *Abraham*, *Sara*, *Hagar* en *Ismaël* geschildert staan. En op andere plaatzen meer zyn noch verscheide Stukken geweest, die door de groote brand vergaan zyn. Deze Man is van een goed oordeel geweest, en een uitneemend Schilder, na de getuigenis van Meester *Maarten Heemskerk*, en *Johan van Mabuse:* van de welke de eene gevraagt zynde, wat hy hield van zyn Kunst? Heeft vrypostig geantwoord, zonder pluimstrykery: „Dat „ hy byna alle de Schilders van de voorgaande eeuwe overtrof. Deze, zegt men ook, dat hy zyn hulp verzogt had, om 't Werk te voltrekken, dat hy in de Abdy van Middelburg begonnen had: hy is overleden in hoogen ouderdom, in den jaare 1556.

Johan Schorel, hoewel hy te Haarlem niet gebooren is, maar in een Dorp by Alkmaar, waar van daan hy de naam voert; des niet tegenstaande, heeft het my evenwel goed gedacht, dat ik hem zoude stellen onder de Schilders onzer Stad, dewyl dat Haarlem eene vrugtbaare Voedster is van veele voortreffelyke Schilders. Deze, als hy eerst te Alkmaar de fundamenten van de Letteren gelegt had, en eenige avance gedaan in de Latynsche Taal, zo begon hy

ondertusschen de Schilderkunst te beminnen, daar hy zo groote lust toe kreeg, dat hy by alle gelegentheid zich bezig hield met maalen en schilderen, dat hy de Kunst niet uit zyn zinnen konde zetten noch vergeeten. Als zyn Voogden gemerkt hadden, (alzo hy een Wees was zonder Ouderen) dat zy de geest in hem niet moesten uitblussen, hebben hem te Haarlem gebragt, en besteed by *Willem Cornelisz.*, Schilder, verding met hem maakende voor eenige jaaren. Maar als hy vernuft en verstand te baat had, is hy voor zynen tyd van zyn Meester gegaan, en heeft by zichzelve gepraktizeert, en een luister aan de Kunst gegeven. Als hy op Heiligedagen 's namiddags het Bosch frequenteerde, zo schilderde hy na 't leven 't Geboomte en Eiken-bosschen, op een ongewoone manier. Hy is wel onder de eerste geweest van d'onze, die Italien bezogt, en de Kunst met uitheemsche fraaiheid een luister gegeven heeft; en derhalven word van *Frans Florentyn*, en andere onze Schilders gezegt, dat hy de eerste in Nederland de Schilders eene Lantaarn voorgedraagen heeft, en de weg gebaand tot de geheimen van de Schilderkunst. Als hy, na 25 jaaren oud, zich niet kon tot rust begeven, is hy na Jerusalem getrokken, in 't Heilige Land: wederom in 't Vaderland t'huis gekomen zynde, heeft hy geschildert een Tafereel van Beloften, waar in hy zichzelve en andere Ridders van Jeruzalem, met Palmtakken in de hand, aartig geschildert heeft na 't leven: dat noch te zien is op 't Prinsenhof. *Schorel*, nu als van verre t'huis gekomen zynde, is van *Simon van Zaen*, Commandeur van de St. *Jansheeren*, in 't Huis van de Commandery ontvangen: om die te believen, heeft hy eenige Stukken gemaakt binnens Huis. Hier en boven is hy zeer gemeenzaam geweest en aangenaam by de Grooten van Nederland; die hem dikmaalen quamen bezoeken, en zyne vriendschap zogten, om de uitsteekende gaven van zyn verstand: want hy was een goed Muziekant en Poëet, een goed Schutter, wel ervaaren in de Latynsche, Italiaansche, Fransche en Hoogduitsche Taalen. Hy had ook zwakheden op 't einde zyn levens; men zegt, dat hy met fleresyn en graveel gequelt was, welke quaalen zynen ouderdom te vroeger heeft doen komen. Na zyne dood zyn zyne Werken in waarde gehouden. In 't Huis van *Willem van Schoterbosch*, Oud Burgemeester van Haarlem, is noch een Tafereel, in de welke de Maagd *Maria Christus* offert aan *Simeon* in de Kerk; die om hoog een schoon Verwulft had, daar hy ook verscheide Beeldjes, fraai om aan te zien, te pas

had

had gebragt. *Anthonis de Moor*, Schilder van de Koningk, die in zyne jeugd zyn Discipel geweest is, in teken van dankbaarheid, heeft het Pourtrait van *Schorel* geschildert, twee jaaren voor zyn dood; waar onder dit zo korte als geleerde Grafdicht gevoegd is:

Dees heeft de Maalkonst eenen glans gebragt en eer:
En wederom de Kunst hem luister en wat meer.
Als deez' gestorven is, zo scheen de Kunst te sterven,
En t'eenemaal de geest het sterffelyk beërven.

Hy is overleden in den jaare 1562, op den 6den van December, oud zynde 67 jaaren.

In wat gedeelte van de Waereld word Heemskerk niet geroemd, een Dorp in Holland, daar deze Schilder, kloek van geest en verstand, die volgen zal, het licht aanschouwt heeft? *Maarten van Heemskerk*, een zeer vermaard Schilder, is gebooren in den jaare 1498; zyn Vader is geweest *Jacob Willemsz. van Veen*, een Huisman en in de Bouwery opgevoed: maar zyn Zoon *Maarten* had eene natuurlyke afkeer van Landbouwery en Beestiaal. Deze heeft vremd avontuur gehad, voor hy zich geheel tot de Schilderkunst begaf. De eerste beginzelen van deze Kunst heeft hy te Haarlem geleert, onder *Cornelis Willemsz.* en *Floris*, die beide goede Schilders waren, meer als gemeen; die Italien, Romen, Florence gezien hadden, en andere quartieren van de geleerde Waereld. De Vader van *Maarten*, achtende na zyn Boere verstand, dat de Schilderkunst een broodelooze kunst was, en daar de keuken niet af kon rooken, roept zyn Zoon wederom t'huis, dat hy hem meende te werk te stellen in Landen te bouwen en mesten; tot groot hartzeer en leedwezen van de jonge Knegt, om dat hy in de Kunst, die hy had begonnen, niet mogte voort gaan. En als hy het Landwerk, als beesten te melken, ploegen, eggen, tegen zyn zin deed, en alles tegen de borst, is hy eindelyk in de ongenade van zynen Vader geraakt; des, uit vreeze van 's Vaders toorn en straffe, daar mede hy hem gedreigt had, heeft hy zich eenen tyd in de Hooischuur onthouden. Eindelyk is hy, door mededogentheid van de Moeder, voorzien van Reisgeld, en Haarlem passeerende, na Delft vertrokken, alwaar hy zich geheel begeven heeft tot de Schilderkunst, by *Johan Lucasz.*, geen onbevallig Schilder. Van die tyd af is hy wonderbaarlyk, ja ongelooffelyk

lyk geavanceert in de Schilderkunst. Nochtans kon hy zichzelve nimmer voldoen, altyd trachtende na hooger dingen, op 't vertrouwen van zyn geest. Alzo, als byna op de zelve tyd *Johan van Schorel*, die een wyd vermaard Schilder was, om dat hy een ongemeene styl en handeling van schilderen had, uit Italien in Nederland gebragt, zo heeft deze *Maarten*, brandende van kunstliefde na hem, niet konnen rusten, voor aleer hy onder zyne onderwyzing gekomen is. Deze gelegentheid heeft *Maarten* niet verzuimt, maar alles aangewend om in de Schilderkunst hoe langs hoe meer toe te neemen. Zo dat hy van nieuws aan alle zyne krachten van verstand ingespannen heeft, vol van meditatie nacht en dag. En niet rustende, voor hy vast in zyne Kunst was, zynen Meester zo gelukkig in zyne Kunst volgende, dat hunne Werken d'een voor d'ander naauwlyks onderscheiden konde worden: dat zynen Meester stilzwygende heeft gespeeten, vreezende voor zyn goede naam; en daarom, of uit haat, of jalouzy, oorzaak gezogt en gevonden heeft om hem te laaten gaan. Maar hy daar door niet ontzet zynde, heeft te Haarlem een Huis gehuurt, dat *Cornelis van Beresteyn* weleer bewoont had. In dit Huis, als een Schilders Winkel, heeft hy verscheide Stukken geschildert, en wel eerst afgebeeld de Zon en Maan, treffelyk en na 't leven: als mede *Adam* en *Eva*, onze eerste Vooroudeden, naakt geschildert. Hier van daan is hy verhuist, en komen woonen by *Joost Cornelisz.*, Goudsmit; daar hy ook niet ledig is geweest, maar met dezelve iever veele preuven gegeven van volmaakte Kunst, die onder de Burgers getrokken zyn. Onder andere Werken die hy dier tyd gemaakt heeft, is meest te verwonderen het Autaar van St. *Lucas*; dat hy de Schilders aangeboden en vereert heeft, die te Haarlem waren, als hy van meenige was na Romen te vertrekken; een stuk Werks, dat hy ter eeuwige gedachtenis te Haarlem gelaaten heeft; dit Tafereel heeft hy in de Kerk doen op hangen: in dit Werk heeft hy zyn eigen Afbeelding te pas gebragt, met een Penceel in de hand, schilderende het Beeld van *Maria*, regt tegen hem over, die het kindje *Jezus* op haare schoot had; en 't Portrait van *Lucas* was na een Bakker gedaan, fraai van postuur: achter *Lucas* stond een gelaurierd Poëet, die Meester *Maarten* representeerde; waar door hy aartig heeft willen te kennen geven, de vriendelyke verwandschap van de Schilderkunst en Poëzy: daar quam ook een Engel in, die een toorts voor hem droeg, met zonderlinge be-

dui-

Digitized by Google

duidenis. Noch heeft hy gemaakt veele andere Stukken, ieder om 't kunstigst. Hier van hebben wy noch eenige stukken en brokken in 't Prinsenhof, die bewaard worden ter eeuwiger gedachtenisse van zo een groot Schilder, van den jaare 1532. Van dit Tafereel heeft Meester *Hendrik Goltius* zo veel gehouden, dat hy meermaalen na deze Schildery met eene ladder geklommen is, en dezelve gekust, ter verwondering van de Kunst; door welks aanschouwen hy niet kon verzadigt worden. Dit Werk had hy begonnen en voltrokken doe hy 34 jaaren oud was. Niet lang daar na heeft hy de reize na Romen aangenomen, daar hy al voor veele tyd na verlangt had, op dat hy aldaar de oude Statuen en verdere Antyquen, mitsgaders de Schilderyen van de grootste Italiaansche Meesters zoude kunnen zien, en bestudeeren. Na dat hy zyne lust geboet had, en nu verzadigt van alles te zien; en wederom in 't Vaderland t'huis gekomen zynde, heeft hy zyne handeling vry wat verandert, en van de Kunst van *Schorel* veel afgeweken; zo men volgt het oordeel der beste Schilders. En als een Leerjongen by geval verhaalt had, wat de grootste Meesters der Schilderkunst van hem gevoelde, heeft hy daar op geantwoord: „Dat zyne oogen, door de nevel van ons Nederland ver„ duistert zynde, hem te Romen geopent waren. Het onderscheid van dien geeft dat Tafereel te kennen, dat van het Autaar van de Vleeshouwers op 't Prinsenhof gebragt is, aan de welke twee Deuren ter zyde hangen; in d'eene was de Geboorte van onzen Heere *Jezus Christus* uitgebeeld, en drie Wyzen uit het Oosten, die hunne ryke Gaven en Schatten offerden: in welke Historie hy te pas gebragt had verscheide Pourtraiten van die arm van geest zyn, en ook niet overgeslagen de slegte en innocente: op het buitenste van die Deuren stonden aan de eene zyde de Maagd *Maria*, en aan de andere zyde een Bode uit den Hemel aan *Maria* gezonden, aangedaan met een Purper Gewaad, zynde een Engel, met blinkende Vleugelen. Het ware te lang om van alle zyne Werken op te haalen, als Tafels, Tafereelen op Grafdichten, verscheide Afbeeldingen van Pourtraiten na 't leven, en wat dies meer is. En dit is geen wonder, dewyl hy uit de natuur zeer naarstig studeerde; nimmmer had hy zyn hand van een Tafereel, gestadig in zyn doen, was ook zeer vaardig en habiel in zyn werk. Onder andere Tafereelen die hy geschildert had, was 'er eene dat uitmunten boven andere, een kloek stuk Werks, en daar veele arbeid in stak: te weeten, de vier Uitersten,

als, de Benaauwtheid van de Dood, de jongsten Dag des Oordeels, het Eeuwige Leven, en de Poorten der Helle; waar in te pas gebragt wierden veele Naakten van verscheide actien en affecten, de tormenten des Doods, Hemelsche blydschappen, de pyne der Helle, en de schrik van 't laatste Oordeel. Dit Tafereel had doen maaken *Jacob Ravaart*, zonder eenig verding: maar als 't Werk voltrokken was, heeft hy hem zo veele Goude Ducaaten aangetelt, tot hy zelve zeide: „ 't Is genoeg, ik houde my voldaan. By *Arent van Beresteyn* was te zien het hooge Choor, zeer net geschildert, met zyn Perspectief, waar in stond het Beeld van St. *Christoffel*, in groot postuur. Ook by Mr. *Paulus van Beresteyn*, was te zien het Pourtrait van *Johan van Zuyren*, Oud-Burgemeester, die *Goltzius* in Plaat gesneden, en tot een eeuwige gedachtenis geheiligt had. Om kort te gaan, deze *Maarten van Heemskerk* was universeel in zyne Kunst, in geen deel ging hy mank, was overal t'huis, verstond hem op de Naakten grondig, was daar op afgericht, als eenen *Promætheus*, Menschen-beelden te formeeren. Hier en boven was hy zeer gelukkig in alle materie te inventeeren, en te schikken, met zo een aartigheid, dat hy byna de geheele Waereld vervuld heeft met zyne inventie. Is ook geweest een goed Architek, dat hy met de werken betoont heeft; want hy is de Inventeur geweest van 't gebouw der Kleine Houtpoort. Men zou het naauwlyks kunnen gelooven, zo iemand wilde optellen alle de Historien, in Plaaten gesneden na zyne inventie, die hy in 't licht gegeven heeft, vol van scherpzinnigheid en aartigheid: daar altyd *Dirk Volkertsz. Koornhart* nieuwe stoffe gaf. Meester *Maarten* is ook in eere gehouden, alzo hy 22 maalen Kerkmeester of Bewaarder van de Sacristie is geweest, tot het einde zyns levens. Ten tyde van 't Beleg, heeft hy zich t'Amsterdam onthouden, met bewilliging van den Raad; want hy was een Man van geringe couragie, tot vrede en stilheid gebooren. Als nu de Stad Haarlem ingenomen was, zo zyn meest alle zyn Werken na Spanje vervoert, zonder eenen Penningk daar voor te betaalen. Eindelyk, Meester *Maarten van Heemskerk*, zonder Kinderen, en machtig van Middelen, is zeer milddaadig geweest aan den Armen, en vermaard door Aalmoes. Hy heeft ook de Inkomste van eenige Morgen Lands gemaakt aan jonge en behoeftige Dochters, die te Huwelyk verzogt worden, te Haarlem, of te Heemskerk gebooren, tot onderhoud van haar aanstaande Huwelyk; dewelke, op dat zy 't zelfde zouden er-

erkennen, heeft hy gewilt in zyn Uiterste Wille, dat zy op zyn Grafstede zouden trouwen, zonder eenige superstitie: dat ook noch op huiden onderhouden word. Alzo is Meester *Maarten* overleden, een Wonder van zyn tyd, als hy 76 jaaren geleeft had, den eerste October 1574. Zyn doode Lichaam rust in de groote Kapel, na het noorden: maar de faam van zyn Naam zal nimmer versterven, zo lang als de Schilderkunst in eere zal blyven.

Daar is noch geweest eenen *Rykart Arentsz.*, die ook aan de Schilderkunst miraculeus geraakt is; die op een Zeedorp, een myl a twee van de Stad, eenen Vader had, dat een Visscher was: deze, als hy noch heel jongk was, is in 't vuur gevallen, en brande zyn eene Been; wierd te Haarlem in een Bakermat gebragt by een Chirurgyn; en als aan de Scheen het vuur quam, wierd het Been eindelyk afgezet: deze, alzo hy by den haart geduurig moest zitten, ledig, zonder zyne zinnen iewers mede bezig te houden, ziet, de Geest hem dat ingevende, en de natuur en aangebooren zucht hem daar toe lokkende, begeeft zich tot de Schilderkunst; en eenige Houtskoolen van den Haart verzamelt hebbende, en gescherpt, zo heeft hy de witte Muuren van de Schoorsteen betekent met diverse Figuuren. Als de Domestieken zulks gewaar wierden, zo vraagden ze hem: „ Of hy lust had tot de Schilderkunst? Waar op hy ten antwoord gaf: „ Dat hy gantsch daar toe genegen was. Ter verligting van zyn gebrek en manquement van het eene Been, zo hebben zyn Vrinden hem aanstonds gerecommandeert aan *Johan Mostart*, en by denzelven hem voor een zekere zomma Gelds aanbesteed. Deze, om dat hy op een Houten Been gong en stond, is genoemt, *Rykart met het Houte Been.* In deze Kunst heeft hy groot devoir gedaan, en al zyn arbeid daar aan besteed, ook met goede avantagie. Hy is een fraay Kunstenaar geworden, meer als gemeen, heus van mond, vredelievend, en zyne vroomheid kon men uit zyn aangezicht lezen; ook had hy lief de Heilige Schriften, en de heilzaame vrede der ziele. Hy heeft eenige tyd te Antwerpen zyn woonplaats gehad; daar na heeft hy zich na Haarlem getransporteert; alwaar hy om de gerustheids wille, in daghuur Tafereelen en Beelden voor andere schilderde. Deze is lieftaalig by ieder een geweest, niemand viel hy lastig; was ook kluchtig in propoosten; en placht in Nederduitsch te roemen: „ Ik ben Ryk en wel Gestelt; met zinspeling op zyn Naam, *Rykart de Steltenaar.* Hy is overleden, in May 1577, oud zynde 95 jaaren.

Digitized by Google

In het gemeen stelt men, wegens de dingen die zeldzaam gebeuren, dat men onder 100000 naauwlyks een exempel zoude kunnen vinden, in welke de Natuur, onzer aller Moeder, twee of meerder Menschen voortbrengt, die in wezen, statuur, en couleur malkander zo gelyk zyn, dat zy in geenen deele onderscheiden konnen worden. Het tegendeel heeft ons geleerd twee Gebroeders, Tweelingen van eene Moeder, die malkander zo gelyk waren, dat zy, noch van de Minne, noch van de Ouders konden onderscheiden worden: en dit zyn geweest de Gebroeders *Frans* en *Jelis Mostart:* deze zyn gebooren te Hulst, in Vlaanderen, en woonden te Antwerpen met hun Vader, die een gemeen Schilder was, maar ook een groot Kender en Liefhebber van de Schilderkunst; die van het Geslacht was van *Jan Mostart*, van Haarlem. Beide deze Kinderen leerden schilderen, na 't bevel van hunnen Vader. *Jelis* heeft de Kunst geleerd onder *Mandinus*, die kluchtige en vreemde Schilder; van wien ik boven gewag gemaakt hebbe. Maar *Frans*, de andere Zoon, heeft tot zynen Meester gehad *Hendrik*, die de naam kreeg, van wegens zyn kaal Voorhoofd, Kaalkop; die een hard en straf Meester was. Beide deze Tweelingen hebben zo toegenomen in de Kunst van schilderen, dat zy noch tot op dezen dag verdienen gerekent te worden onder de voornoemde Schilders, die ooit luister in de Schilderkunst gehad hebben. *Frans Mostart*, die munten uit in Landschappen en Bosschagien te schilderen. Zynen Broeder *Jelis*, die stak uit in kleene Beeldjes te schilderen. Deze Gebroeders zyn in 't Schilders Gild hier aangenomen in den jaare 1555. *Frans*, is door een ontydige dood vroeg gestorven. *Jelis*, was een groot Kunstenaar, geestig en vernuftig in 't uitdrukken van Historien, gemeenzaam in zyn omgang, niemand viel hy lastig, en in discoersen zoet en kluchtig. Als hy op zyn sterven lag, heeft hy tot zyne Kinderen gezegt: „ Dat zy zich zouden vergenoegen in dit tydelyke, om dat „ hy hen na liet alle de Schatten van de Waereld, daar van hy hun „ Erfgenaamen maakten; en hen toezeggende, dat hun niets zoude „ ontbreeken, als zy maar de handen aan de ploeg sloegen. Hy is overleden in hooge ouderdom, in den jaare 1601.

Nu volgt *Cornelis Cornelisz.*; die, na 't oordeel van de voornaamste Schilders, wel onder de treffelykste mag gesteld worden: een Man, die waardig is, dat hy aangenomen wierd in de voortreffelyke Familie van *Cornelius van Romen*, dewelke, gelyk zy in deugd uitstee-

steekende waren, alzo vermaard in Geleertheid; onder welke ook geweest is de Poëet *Cornelius Gallus Eliographus*, en noch eenen *Cornelius Severus*, die by de oude mede gerekent is onder de hoogdraavende en geleerde Poëeten. *Cornelis*, een oud Batavier, te Haarlem gebooren, kon met zyn Kunst trotseeren die van Romen. Hy is ook van zeer eerlyke Ouderen gesprooten, de beste onzer Stad, in den jaare 1562. Deze, ten tyde van 't Beleg, uit vreeze van den Oorlog, hun Zoon t'huis gelaaten hebbende, namen de vlucht om hen te salveeren, en is daar in huis gebleven; die de Vader verhuurt had aan Meester *Pieter*, Schilder, en Zoon van *Lange Pier*, doe *Cornelis Cornelisz.* 10 jaaren oud was. Deze, als hy zag dat binnens huis de Schilderkunst geoeffent wierd, daar van hy niet vreemd was, als die uit Roode Baksteenen Beeldjes formeerden, met een Yzer, daar toe gemaakt, of met een Mesje. Alzo heeft *Cornelis Cornelisz.* zyn Kunst-fundamenten gelegt by *Lange Pier de jonge*, die uitstak in zyn Kunst in alle deelen, en in 't temperen van de Coleuren, meer als gemeen; was ook niet ongeleerd en wel beleezen. Deze heeft zyn Leerjongen zo verre gebragt, dat hy binnen weinig jaaren zyn Meester overtrof. Hier van daan is hem de naam gegeven van Meester *Cornelis de Schilder*; die hem ook by gebleven is tot het einde zyns levens. Als hy nu begon aan te komen, 17 jaaren oud geworden, en een goed Schilder was, is hy na Rouane, in Vrankryk, getrokken: maar is daar niet lang gebleven, om de Pest, die daar grasseerde: vertrekkende van daar na Antwerpen; welke Plaats eene Voedster was van alle kunsten en leeringen. Alwaar by hem de eerste zorge was, dat hy zich mogt insinueren in de gunst en vriendschap van die geene, die de voornaamste in de Schilderkunst waren. En eerst is hy gaan begroeten *Frans Poerbus*; daar na *Jillis Coignet*, die hy verzogt, dat hy hem geliefde in zyn hoede en Winkel te neemen: by de welke hy in een jaar tyds zyne handeling heel verandert heeft, zo dat hy eene plaizanter en vloeijender manier van schilderen aangenomen heeft, en daar ook aan gewent: terstond gaf hy een proef van zyne Kunst; want hy aldaar op doek schilderde eenige Vrouwe Beeldjes, schoon om aan te zien, en aartig beschaduwt. Noch een antyque Kan, met Bloemen van allerhande couleuren, die zo naauwkeurig geschildert waren, dat dezelve door haare levende Couleuren zeer aartig na de Natuur quamen; die *Coignet* in zo eene groote eere gehouden heeft, dat hy die by zich in huis lang bewaard

 heeft.

Digitized by Google

heeft, tot roem der Kunst, en dezelve niet heeft willen verkoopen. Alzo heeft hy groote eere en dank behaalt by zynen Meester, en was wel gezien by alle Liefhebbers van de Schilderkunst. Wederom in 't Vaderland t'huis gekomen zynde, vry geleerder en ervaarener in de Schilderkunst, heeft door zyn ieverige geest niet kunnen stil wezen. Het eerste Tafereel van importantie, dat hy gemaakt heeft binnen Haarlem, is geweest een Corporaalschap van de Schuttery, die hy na 't leven uitgebeeld had, na de verscheide condities van de Lieden, op alles dat betaamlyk was wel lettende, na de genegentheid en doen van die Lieden, schikte hy ieder een toe zyn wezen, mienen, gebaar, kleeding, enz. Dit was een voortreffelyk stuk Werk, en dat van my moet gezegt worden zonder zucht, of zonder prejuditie van anderen, dat niet wykt voor een Schildery van de laatste Eeuw. Hy is die geene die de Kunst een luister heeft gegeven, door geduurige meditatie van afbeeldinge, en waarneemen van schoone Aangezichten, Musculen, en Leden, die hy op 't papier zette. Hy nam waar de allerschoonste en bevalligste dingen, die allernaast quamen na de oudheid. Alzo is hy eindelyk geworden een groot Kunstenaar, en heeft geblonken als een Kunstlicht van 't Vaderland. Onder zyne Werken, die veel zyn, is noch een Tafereel in 't Prinsenhof, dat verwonderlyk is, waar in hy heeft uitgebeeld de Kindermoord van *Herodes*; daar de wreedheid der Soldaaten gaande is, die op 't lyf vallen de verbaasde troepen, daar men hoorden het lamenteeren van de Vrouwen over 't verlies van haare Kinderen: welk Stuk naauwlyks zonder traanen kan beschouwt worden. Alzo heeft hy ook afgebeeld onze eerste Ouderen, *Adam* en *Eva*, levensgroote, daar de Duivel van den boom in 't Paradys vleit en verleid met den Appel. En, op dat wy niet elders gaan, aldaar, in de binnenste Kamer, hangt noch een groot Stuk, dat een gedeelte der muur beslaat, namentlyk, een Banquet der Goden, op de Bruiloft van *Peleus* en *Thetis*, daar geworpen is de twist-appel; een edel Werk, en Goddelyk na 't subject en inhoud. Hy heeft noch meer andere Stukken gemaakt en geschildert, die alle getrokken zyn. En onder my berust noch de Fabel van *Acteon*, die ongelukkig op de jacht geraakte onder *Diana*, Jachtgodinne, en haare Maagden.

Op deze zelve tyd heeft geleeft en in fleur van zyn leven geweest *Karel Vermander*, uit Vlaanderen, gebooren te Molenbeek, die beschreven heeft, *De Levens, Oeffeningen en Werken van de allervermaard-*

Digitized by Google

maardste Schilders : hy was een nedrig Man, die zynen lof niet geroemd heeft, maar met stilzwygen voorby gegaan; die nochtans waardig is, om in de Registers der Kunstenaars gebragt te worden, als de welke de Schilderkunst van zyne jeugd bemind, en in dezelve zichzelve gelukkig geoeffent heeft. Deze heeft veel buiten 's Lands gereist, en uit liefde tot de Schilderkunst geheel Italien doorwandelt; te Romen heeft hy zich eenige tyd onthouden: wederom t'huis gekomen zynde in 't Vaderland, heeft hy te Haarlem huis gehouden; en gehuwt zynde aan een Vlaamsche Mokke, een huis vol Kinderen gekregen, woonende in de Kleine Houtstraat. Hy heeft zeer gemeenzaam geleeft met *H. Goltzius*; die veel van hem hield, om de ervaarenheid van de Schilderkunst, en zyne vaardigheid, die hy naauwlyks zyns gelyke had in zyne inventie op staande voet. Hy heeft verscheide dingen geschildert uit zyne Poëetische Geest. Daar is noch van hem een Stuk in wezen in ons Huis, het Oordeel van *Paris*, in de groente van een bosschagie, daar hy in te passe brengt, behalven de drie Godinnen, die quamen onder 't oordeel van *Paris*, Bosch-, Berg-, Rivier- en Fontyn-Godinnen, als Toeziensters, zittende in het ronde; daar *Xanthus* zelve, de Rivier van Troja, lag, en meer andere diergelyke dingen, gehaalt uit de Fabelen der Poëeten. Ontelbaare andere dingen meer heeft deze Kunstenaar nagelaaten, een gelukkig Inventeur, een Poëet die de Lauwer verdient had; hy was ook ervaaren en belezen in de Heilige Schrifttuur, uit de welke hy Stoffe nam om *Geestelyke Liederen* te maaken. Hy heeft ook geschreven van de *Fundamenten der Schilderkunst*, 14 Capittelen, in poëzy. Ook *Uitleggingen* op de *Herscheppingen van Ovidius*. Noch drie Boeken *van de Statuen der Heidensche Goden en Godinnen*. Om kort te gaan, *Vermander* is een gezwind en wys Man geweest: en overleden in den jaare 1606, oud 58 jaaren.

Ik trede eens over van de Schilderkunst tot de Plaatsnyders kunst, als van eene maagschap. Deze Kunsten zyn onderscheiden in haar Gereetschap en Instrumenten; want gelykerwys de Schilders de Penceelen handelen, alzo de Plaatsnyders het Graveer-yzer. Op dit toneel vertoonen zich eerst *Dirk Volkertsz. Koornhart*, en *Philips Gallus*: beide deze recommandeert *Hadrianus Junius*, in zyn Batavia, die hy noemt, Lichten van de Kunst, niet een caustiee daar het vuur by quam, maar daar in kopere Plaaten averegts met een Graveer-yzer gesneden word, en snyden allerhande Beeldjes en Historien.

rien. Deze *Koornhart* was van Amsterdam, een Man van groot verstand en couragie; maar ongelukkig in zyn doen: het was hem al tegen.* Dit was de Meester van *Philips Gallus:* maar deze was haast bo-

* *Dirk Volkertsz. Koornhart*, te Amsterdam gebooren, is in zyn jeugd een Schilder geweest, en Leerling van *Maarten Heemskerk* te Haarlem. Ook heeft hy zich aldaar nedergezet, en de kunst van Schilderen en Plaatsnyden met lof geoeffent. Doch alzo zyn levenstyd is ingevallen in zeer verwarde tyden, en hy een Man was van een zeer levend verstand, heeft hy zich niet kunnen onthouden van deel te neemen in de doe zweevende zaaken en verschillen. Ten opzichte van den Godsdienst was hy voor zekere Vryheid, welke hy begeerde dat iedereen gelaaten zou worden, en had daar door veel ommegang met zommige wargeesten, welke veeltyds door hem wederlegd wierden; hoewel hy zelf tot geene der doe bekende Gemeentens behoorde. Ondertusschen leerde hy de Latynsche Taale by zich zelf, om gebruik van de Boeken, welke in dezelve geschreven wierden, te kunnen maaken, zynde doe reeds 30 jaaren oud: en dat gelukte hem zeer wel. Hy wierd dus bekend en zeer geacht. De Burgemeesteren van Haarlem maakten hem hunnen Geheimschryver; welk ampt eenigen tyd waargenomen hebbende, wierd hy beschuldigt over te groote stoutheid van spreeken, aangaande de Regeering van Holland, en is daarom na den Haage gevangen gevoert. Daar heeft hy lang gezeten, en in de gevangkenisse, zonder behulp van eenige Boeken, verscheide Werken geschreven. Zyne Verantwoording vry wel gedaan hebbende, is hem den Haage tot een gevangkenisse gegeven; maar alzo kort daar na eenige nieuwe bezwaarnissen tegen hem van Brussel wierden overgeschreven, en hy vreesde andermaal opgesloten te worden, week hy uit den Haage, en verder ten lande uit. De zaaken naderhand veranderende, quam hy niet alleen weder in het Land, maar wierd ook aangesteld tot Geheimschryver der Staaten van Holland; hebbende, na het zeggen van zommigen, kort te vooren het bekende Liedje, Wilhelmus van Nassouwe, gemaakt; het welk van andere met meerder recht aan *Marnix* word toegeschreven. Hy moest evenwel eerlang wederom ten lande uitwyken, om dat hy, daar het te pas quam, toonde den Roomsgezinden ook wel te willen verdraagen, en zomtyds wat stout voor hen spreekende. Doe schreef hy van de toelaatinge en Decreeten Gods, in drie Boeken, waar in hy tegen *Calvinus* en *Beza* ernstig over dat stuk uitvaart. Ook schreef hy tegen het Ketterdooden, en tegen *Lipsius*, die op verscheide plaatzen geschreven had, dat in ieder Land maar een eenige Godsdienst moest geduld worden, en de Ketters vervolgt. *Koornhart* hield het tegendeel staande; maar *Lipsius* antwoorde hem, dat hy te vroeg op was geweest in zyn schryven, alzo zyn gevoelen was, niet dat men de Ketters, als Ketters, moest vervolgen, maar als oproermaakers, zo zy het waren, doch dat men andere, die vreedzaam waren, wel mogt verdraagen. Hoe gehaat hy by den Spanjaarden geweest is, blykt daar uit, dat, doe de Koning van Spanje een algemeene vergiffenisse den Nederlanderen liet aanbieden, *Koornhart* wel duidelyk daar buiten wierd geslooten. Naderhand de verwydering nu te groot geworden om te kunnen geheelt worden, quam *Koornhart* weder in Holland, en hield zich eenigen tyd stil, tot dat, hy weder eenige zaaken tegen de Leere van *Calvinus* gezegt hebbende, hem toegelaaten wierd in eene openbaare zamenkomst zyn gevoelen te verdedigen. Die zamenspraak gescheurd zynde, raasden de Predikanten geweldig op hem, zeggende dat hy een Vrygeest was; maar aan de andere kant beloofden de Staaten hem hunne beschermінge, mids dat hy zich stil hield. Doe ging hy weder te Haarlem woonen, en wierd daar Beampt-schryver, (Notaris) doch hield zich niet volkomen stil, zo als hy beloofd had. Des wegen Haarlem hebbende moeten ruimen, is hy te Delft gaan woonen; maar niet lang daar geweest zynde, wierd hem ook daar die Stad ontzegt, en geen andere reden gegeven, dan dat hy geen Burger was. Des wegens wilde hy zich verdedigen, trok na Gouda, en schreef daar een Naamscherm. Dat woelen was van dit gevolg, dat zommige hem in eene eeuwige gevangkenisse wilden doen opsluiten; maar de Staaten, noch de Prins van Oranje begeerden hunne toestemmingen daar toe te geeven. Zedert hield *Koornhart* zich te Gouda op, schryvende daar noch al verscheide Boekjes, en wel inzonderheid zyn schryven tegen *Lipsius* op nieuw verdedigende. Eln-

boven zyn Meester, en met groot verschil; dat ook geen wonder waar, dewyl de eene de Kunst, die hy met eere aangevangen had, liet vaaren, daar de andere dagelyks toenam in de Kunst, als in wasdom: deze heeft verscheide Afbeeldzels gesneden: dat *Douza* ook erkent, wiens Afbeeldinge van *Philips Gallus*, in koper gesneden, d'onsterf-felykheid dus toegeheiligt heeft:

De Graaven van het Land, die zo beroemde Man,
Gebroeit uit Rotterdam, en Juni *treffen kan;*
Deez' heeft my ook gesneên; 't is Gallus *die 't my deedt,*
Die Douza *heeft gebeeld: ik wil dat gy het weet.*

Ontelbaare Werken zyn 'er van hem noch in wezen, over allerhande materien; die een Discipel van *Koornhart* is geweest, welks gelyke Batavia niet gehad heeft.

Omtrent deze tyd was ook *Hendrik Goltzius*, van welke ik een weinig zal spreeken: deze is gebooren van eerlyke en vroome Ouders, te Mulbracht, een Dorp gelegen in 't Hertogdom van Gulik, in February 1558; een welgefatzoeneerde Jonge en aanvallig, die, na hy een jaar oud was, niemand scheen van nooden te hebben om hem te leiden, en vast op zyne voeten stond; derhalven sloeg men op hem geene naauwe acht; waar door hy by ongeluk eens in het vuur viel, zyn Hoofd stootende tegen een Plateel, die schuimde van ziedende Oly: zyne Moeder daar omtrent zynde, rukte hem aanstonds uit het vuur: hy aan beide zyne Handen gebrand zynde, heeft zy ter verkoelinge en remedie gebruikt Plaatjes, en zyne Handen daar in gespalkt; waar over het Kind zeer lamenteerde: dit heeft een Vrouw van kennis niet kunnen zien, die de eene gespalkte Hand heeft ontbonden, en alleen met de doek bewonden: waar door terstond de Zenuwen, los gelaaten zynde, zyn met de Hand opgekrompen, die hy daar na niet heeft kunnen uitstrekken. Des niet tegenstaande, als hy nu een Kind van acht jaaren was, zo is 't dat zyn geest, die tot de Schilderkunst hem aangebooren was, niet langer konde verborgen blyven, nadien hy binnens huis en buitens huis Tafels en Wanden, na zyn begrip, met Tekeningen gevuld heeft Alzo heeft hy zich van zyne kindsheid af in de Kunst geoeffent. En dit vuurig

Eindelyk is hy te Gouda overleden, en aldaar begraven. Zyne Werken zyn by malkander verzamelt, en in drie folio stukken gedrukt. Zie *G. Snikker*, in zyn Geleerde Mannen.

verstand heeft niet kunnen rusten, als hy in 's Vaders Winkel Glazen maakte, en daar na schreef uit zyn eigen geest. Alzo bestond hy 't een en 't ander met hooger en vlytiger concepten; want eerst heeft hy zich begeven tot het Etzen, daar na tot het Plaatsnyden, niet tegenstaande zyn mismaakte Hand. Alzo eindelyk Figuuren beginnen te snyden, met zo een vlugheid en geluk, dat hy *Koornhart* (die zich in die Plaats daar toe onthiel) tot groote verwondering was; welks dienst en hulpe hy ook gebruikte. En hebbende nu verscheide Zinnebeelden gemaakt, heeft hy *Goltzius* geraaden, dat hy zich geheel tot het Plaatsnyden zoude begeven, met toezegging, dat hem niets zoude ontbreken. Verlof van zyne Ouderen verworven hebbende, heeft hy zich na Holland begeven, en is zynen Meester gevolgt. *Hendrik Goltzius* heeft zich te Haarlem neêrgezet, korts na de verschrikkelyke Brand, omtrent het Feest van St. *Jan*. *Koornhart* zyn vermaak neemende uit de conversatie van zyn Discipel, die zo leerzaam en vernuftig was, heeft niets voor hem verborgen gehouden, dat eenigzints mogt dienen om zyne oeffening in de Kunst te avanceeren of bevorderen. Eindelyk, *Hendrik Goltzius* uitgeleert, zyn eigen Meester, en nu een vry Man zynde, zo heeft hy voor *Koornhart* en *Philips Gallus* Plaaten gesneden, na hun Voorschrift. Ondertusschen, als zyne Ouders na Duitschland getrokken waren, hy alleen te Haarlem was, en hem zo een eenzaam leven niet aanstond, heeft hy zyne zinnen tot huwen gestelt, zynde een Jongkman van 20 jaaren, krygende tot zyn Echtgenoot eene Weduwe, *Griet Jansdochter*, zeer wel bekent; die een eenige Zoon had, *Jacob Matham* genaamt: van welke wy hier na ook zullen spreeken. Staande Huwelyk was hy altyd ziekelyk; 't geleek dat hy de teering had, en ging kwynen; ook scheen 'er geen hoop van betering; derhalven is hy, op 't goedvinden van Doctoren, na Italien getrokken, om de aangenaamheid van de lucht aldaar, en na Romen, dat Vaderland der allervermaardste Schilders. Op de reis heeft hy zich aan geene van de Kunst bekent gemaakt, op dat hy het oordeel van hen zoude verneemen en duidelyk verstaan, wat gevoelen zy van *Hendrik Goltzius* hadden; die nu al vermaard was door zyne Werken en Plaatsnyden. Op de weerom reis maakte hy zich alomme bekent, en insinueerde zich in de gunst van ieder die van de Kunst waren, veinzende niet meer met zynen naam. 't Is niet benoodigt, en het komt hier ook niet te pas, van alle zyne Werken verhaal te doen,

die

Digitized by Google

die ontelbaar zyn in handen van ieder een; als alle zyne gesnedene Plaaten, de Inventie van zo een gelukkig Verstand, en Schilderyen. Alle de Werken die in koper gesneden zyn, betuigen van zyn kloeke geest in de Schilderkunst. En dit is ook een tak aan zyn Eerekroon, dat, behalven hy van jongs op 't cieraad van de Natuur, en de verscheidentheid van schoone Aangezichten deun waargenomen, heeft hy zich ook gewend de hand van de allerbeste Schilders en Kunstenaars te volgen, en na te bootzen; waar over die geene, die 't zagen, ten hoogsten verwondert waren, en verdwaalden in de gelykheid der Beelden. Als hy de eene tyd *Heemskerk* en *Frans Floris*; op een andere tyd *Blokland*, *Frederik*, en *Spranger*, als een Aap navolgde; welkers Kunst, zo edel als bevallig, hy levendig uitgedrukt heeft, dat hy hen niet nader konde komen. Ook heeft hy *Lucas van Leyden*, en *Albert Durer* zo na 't leven gevolgt, dat hy de Beschouwers een schrik aan bragt; alzo zy dwaalden die 't zagen; zo dat 'er dikwerf stryd ontstaan is onder de Liefhebbers, wat het Prinsipaal was, of het Werk van *Goltzius*, of van *Lucas van Leyden*, of van *Albert Durer*. En dat ik eindelyk ga besluiten, onze *Goltzius* is geweest een *Protheus* in zyne Kunst, die zich wende in allerleije gedaantens, door een wonderbaarlyke verandering. Wat nu bovengemelde *Goltzius* al vermogt met het Graveer-yzer, en Pen, daar van laat ik hen oordeelen die zich op de Kunst verstaan: dat is zeker, dat de laatere eeuwe haar zal verwonderen over dien Kunstenaar. Dit is 't gemeene gevoelen byna van alle Schilders, dat zy zyns gelyke nooit gezien hebben, noch ook zullen komen te zien. Want hoe meenig is 'er doch van zo een gezwind oordeel, die op staande voet, zonder eenige meditatie of voorbedenken, die of een enkeld Beeld, of een geheele Historie met de Pen zoude trekken, zonder eenige misstreek of faut, met zo een perfectie of zuiverheid, dat 'er niet eene linie afweek van de grond? Alle deze dingen heeft hy meest in 't Vaderland gedaan. Als *Goltzius* uit Italien gekomen is, heeft hy in 't licht gegeven eenige oude Statuen en Beelden, in 't koper gesneden, als van Keizer *Commodus*, *Apollo Phytius* en *Hercules*, de Overwinnaar; nevens de Afbeeldingen der 12 eerste Keizers, in Keizerlyk Gewaad; die hy uit Italien mede gebragt heeft: want hy de allerschoonste Schilderyen der Italiaanen in zyne gedachten had geprent, dat ze geduurig als voor zyne oogen quamen, gelyk in eene spiegel: de eene tyd vermaakte hy zich met de gratieuse en bevallige

ge Beelden van *Raphaël d'Urbyn*; op een andere tyd met de incarnatie van *Coregius*; en dan weer met de verdwynende en verschietende Schaduwe van *Titiaan*: zomtyds kon hy zich niet genoeg verwonderen over de Zywerken en vloeijende Behangzelen van *Veronesius*: insgelyks de Werken van anderen, die hy te Venetien gezien had, om te verwonderen. Als hy deze dingen verhaalden by onze Schilders, zo namen zy dit qualyk, en waren daar niet wel over gesticht. Naderhand, als hy iets met de Pen tekende, dat wat te beduiden had, voornamentlyk als het naakte Beelden waren, deze Coloreerde hy met rood Kryt, of Houtskool. Eindelyk heeft hy zich begeven tot het Schilderen met Couleuren, en heeft het Penceel in de hand genomen, als hy 42 jaaren oud was geworden. Daar zyn veele Tafereelen, met Olyverwe geschildert, noch van hem in wezen, van diverse inhoud; onder welke uitsteekt, de Afbeelding van de Historie, die hy geschildert heeft ter liefde van *Pieter Bor*, Historieschryver onzer eeuw. Als mede noch een ander, namentlyk, de Fabel van *Danaë*. Daar en boven heeft hy my ten gevalle een Schildery gemaakt, waar in hy een stuk Werks gebragt heeft, Mevrouw de *Schilderkunst*, in een Kleed van verscheide couleuren; en de *Poëzy*, tot zingen genegen; daar tusschen beide komt de *Phantasie*, die met haare gedachten, zo 't schynt, na den Hemel stygt, haare oogen geduurig slaande na de lucht, en na God, die de Hemel doet beweegen. En op dat hy niets onbeproeft zoude laaten, op de zelve tyd brande hy door iever na de Alchimie, als eene Onderzoeker van de Natuur. Waar door hy veele benyders kreeg, die hy niet meer achte als jonge keffers; alzo hy al over lang geleerd had, dat het zeer zwaar is om alle menschen te behaagen; dat ook God niet kan doen: die nu gewoon was 't oordeel van andere niet te achten, om dat hy zichzelve nooit heeft kunnen behaagen; een hard berisper van zichzelve; dat hy altyd iets in zichzelve erlangde, en hem liet voorstaan, dat hy van de volmaakte regel der Kunst af week. De *Pigmalions*, die hunne eigen werken pryzen, kon hy niet verdraagen. Gelyk hy een nedrig Man was, zo was hy ook geen wraakgierig Mensch; die voor een Spreuk had: *Eer voor Goud*, zinspeelende op zyn Naam: een Liefhebber van zyne vryheid; een Onderzoeker der Oudheid, en niet onervaaren in de weetenschappen der Natuur. Deze heb ik byna van alle Weetenschappen hooren redeneeren, behalven van de Muzyk; daar in hy zelve moest be-

Digitized by Google

bekennen onbedreven te wezen. En dit moet ons niet vremd dunken, dewyl wy alle niet alles vermogen. Dit zyn byna die dingen, die tot lof van *Goltzius* behooren, wiens goede naam en faam in eeuwige gedachtenis moet blyven. Hy is overleden in January 1617, in den ouderdom van 59 jaaren: op wien ik dit Grafdicht hebbe gemaakt:

Een smaader van het Goud, een vraat van Lof en Eer,
Lysippus *in zyn aart, maar* Goltzius *noch meer;*
Is hier in rust gelegt, dat 't koper u vermeld,
In 't leven en de dood, dat zulks ook klaar verteld.

Onder de Discipelen van *Goltzius*, zal ik met verlof vooraan stellen zyn Stiefzoon *Jacob Matham*; die hy opgevoed en geleert heeft, na de plichten van een Vader; deze, als hy in de Kunst wel toegenomen had, heeft hem gezonden na Italien, tot nieuwe handeling van de Kunst: al waar hy, door recommandatie van zynen Stiefvader, tot alle Werken van Antiquiteiten toegelaaten zynde, zeer veele notable dingen uitgetekent heeft. t'Huis gekomen zynde, heeft hy veele proeven van Kunst gegeven en uitgegeven; dat hy onder de vermaarde Plaatsnyders wel meriteert gesteld te worden: hy heeft ook in't licht gegeven, *Cebes* Tafereel, en de Bruiloft te Cana, in Galilea, waar in te zien is een emulatie tusschen de Stiefzoon en Stiefvader, en andere ontelbaare dingen; daar hy goede aanwinst by gedaan heeft. Naderhand heeft hy, na 't exempel van zynen Stiefvader, Stukken met de pen gedaan.

Na de Vader, zyn gevolgt *Adriaan* en *Dirk Matham:* dat zy de Vader zeer na gekomen zyn, geven hunne Werken genoeg te kennen; en geen ander gevoelen hebben die geene, die van 't Plaatsnyden hun werk maaken.

Maar, op dat ik verder ga, *Jacob de Geyn*, heeft het hoofd opgestooken onder alle de Discipelen van *Goltzius*; een Jongkman van een genereus gemoed en vuurige geest; die niet wel iemand konde dulden dewelken hem in kunst te boven ging: hy heeft veele dingen gesneden en uitgegeven door eigen vernuft en boven zyne jaaren, zo dat 'er altyd tusschen Discipel en Meester eene emulatie is geweest.

Maar die zediger is geweest, was *Johan van Zaanredam*; deze heeft geduurig gesneden, Stukken by *Goltzius* geinventeert en op

't Papier gebragt; die hy zeer aartig wist te volgen. Dit strekt ook tot eere van *Zaanredam*, dat *Goltzius* hem 't meeste gebruikte in Beelden te snyden, die by hem gepraktizeert waren; alhoewel hy veele Stukken heeft in 't licht gegeven door zyn eigen vernuft, voornamentlyk de Stukken van de Dwaaze en Wyze Maagden, *Matth.* 25. Hy zou wel meerder Stukken in 't licht gegeven hebben, ten waare hy zo vroeg niet overleden waare geweest: men geeft hem na, dat hy de teeringe gehad heeft, uit al te grooten iever voor de Kunst: hy is gerust den 6den van April 1607, oud zynde 40 jaaren.

Deze heeft eenen Zoon nagelaaten, genaamt *Pieter van Zaanredam*, gebooren te Assendelft, in den jaare 1597, die in de Schilderkunst van de Perspectieven hier zyns gelyken niet heeft; dat zyne Werken, die veele zyn, genoeg te kennen geven.

Johan van de Velden, Zoon van dien grooten Schryver, heeft naaulyks iemand van zyns gelyke geweeken, die meer de Kunst van Etsen, dan van 't Snyden oeffende; evenwel heeft hy veele Stukken uitgegeven, waar by hy wel verdient heeft om geroemd te worden. Daar zyn 'er ook noch meer andere geweest, uitsteekende in de Kunst, die 't Graveer-yzer verlaaten hebbende, hebben getracht na hoogere dingen.

Ik koom weder tot de Schilders onzer eeuwe, die ook onderscheiden zyn, na de verscheidenheid van Subjecten daar zy mede omgaan. Want zommige schilderen allerley Beelden; andere Schepen, dryvende op Zee, met de Schuim daar om heen; andere wederom Landschappen; andere de Circulen des Hemels, nevens 't Firmament, daar de Sterren staan; andere Bosschen en Strueelen; andere Lusthoven, Stammen en Planten, 't Wild in de Bosschagien, en 't Gevogelte in Boomen; verscheidene uitbeeldingen van Wandelaars te land, van het eene Dorp na het ander, met Ezels en Karren; daar zommige gaan Visschen of Vogelen vangen, of 't Wild jaagen; en andere die in de Wyngaard werken: wederom zyn 'er Kunstenaars, die Banquet, Fruiten, of Bloemen schilderen: eindelyk, zyn 'er ook die Glazen beschilderen, en met Verwe opcieren; en verder, daar ieder zyne genegentheid toe strekt. Van alle deze zal ik van ieder in 't byzonder iets spreeken, aanvangende van dien, die veeler Schilders Vaders zyn, als, *Frans de Grebber*, en *Cornelis Engelsz. Sprong*, die omtrent van een jaaren zyn; doch 't Penceel niet meer gebruiken, en zich tot rust hebben begeven. Deze beiden

zyn

Digitized by Google

zyn gelukkig geweest in 't Conterfeiten na 't leeven, beide hebben ze daar van proefstukken gedaan, alsze, in de kracht van hun leven zynde, verscheide Corporaalschappen van de Schuttery, loffelyk en met eere in te leggen, geschildert hebben; en die noch in de Doelens ten toon hangen.

Maar *Pieter de Grebber* heeft zynen Vader verre overtroffen: dit heeft den Vader niet schaamrood gemaakt, maar verheugd, om dat hy *Goltzius* ook tot eenen Meester gehad heeft: want deze *Pieter de Grebber* is zo gelukkig in inventie als zuiver in 't schilderen, dat hy by de beste Schilders onzer eeuwe verdient gesteld te worden. Veele Stukken heeft hy gemaakt, zo hier als elders, eensdeels in Denemarken, anderdeels in ons Nederland getrokken. Te Haarlem zyn 'er noch eenige te zien; van welke 't voornaamste is dat van *Jubalcaïn*, tot lof van de Muziek gemaakt, ten huize van de Heer Burgemeester *Guldewagen*, die zelve een goed Muziekant is.

De Zoon van *Cornelis Engelsz.*, die nu de naam van *Gerard Sprong* heeft aangenomen, is met een luchtige sprong, die hy in de Kunst gedaan heeft, zynen Vader voorby gepasseert; die 'er uitgescheiden is, en nu in rust leeft.

Alle deze noch overtreft *Jacob van Kampen*, zo edel Schilder, als gezwinde Mathematicus, en Architek van de *Prins van Oranje*, zyne Hoogheid; zelve een Man van groote Middelen, en die uit de Kunst geen winst gezogt heeft, maar eene naam.

Hier kan ik ook met stilzwygen niet voorby gaan *Frans* en *Dirk Hals*, Gebroeders; van de welke d'eene, die door een ongemeene manier van schilderen, die hem eigen is, byna alle overtreft; want daar is in zyne Schilderkunst zo een force en leven, dat hy de Natuur schynt te braveeren met het Penceel; dat spreeken alle zyne Conterfeitzels, die hy gemaakt heeft, en ongelooffelyk veele, die zo gecoloreert zyn, datze schynen adem van zich te geven, en te leven. Daar zyn noch verscheide Stukken in de Oude Schutters Doele, in de welke hy na 't leven geschildert heeft Collonels, Kapiteins, Fiscaals, Vendrigs, en Sergeanten, in hunne volle Wapenen. En wederom in een ander Tafereel Schutbroeders, zittende aan Tafel, malkanders gezondheid toedrinkende. De andere *Hals*, is ook een goede hals, die in kleine Stukken en Beelden te maaken, zeer aartig en zuiver is; vertoont ook in deze zyne Kunst.

Hendrik Pot, is ook een voornaam Schilder; een zoet Man om by te

Digitized by Google

te wezen; die het geluk gehad heeft, dat hy de Doorluchtige Koningk van Groot Brittanje, nevens zyne Gemaalinne, geconterfeit heeft, als mede andere Vorsten en Heeren van 't Ryk. Te Haarlem zyn noch in wezen eenige uitneemende Stukken, als een in 't Prinsenhof, welks inhoud is, een triomphante Wagen van de groote *Willem*, *Prins van Oranje*, met alle de Staatsie en Gevolg. Noch een Tafereel, hangende op de Schutters Doele, daar in hy een geheel Corporaalschap geschildert heeft; als *Zoutman*, en andere meer. En noch heeft hy geschildert de Historie van *Judith* en *Holophernus*, een Juweel van de Kunst; dat te zien is in 't Huis van de Heer *Hofman*; in welk Stuk de Meester hooger schynt te gaan dan hy vermag, en waar in hy zo een scherp Penceel gebruikt heeft, dat het gezicht 't naauwlyks kan naspeuren.

Petrus Zoutman, daar van moet ook verhaalt worden, dat hy een Schilder geweest is van de Koningk van Poolen; dat eene tak aan zyn Eerkroon is. En als hy wederom in het Vaderland t'huis gekomen was, en eene Huisvrouw getrouwt had, waren veele Burgers, zo mannen als vrouwen, begeerig om van hem geschildert te worden: hy had het te dier tyd zo volhandig, dat hy ze alle niet konde geryven. Alzo heeft hy zich ingewikkelt in de gunst van de Schuttery, dat hy een geheel Corporaalschap ook heeft geschildert, tot een eeuwige gedachtenis.

Jacob Pynas, is wel te Haarlem niet gebooren, maar heeft zyne fundamenten van de Kunst hier gelegt; gantsch geen gemeen Schilder, en daar hy ook voor vermaard is geweest.

Maar *Petrus à Laar*, en zynen Broeder *Roeland*, hebben niemand van de voornoemde Kunstenaars geweken in handeling en weetenschap; dit zyn van een bedde Broeders geweest, te Haarlem gebooren, en van kindsbeen af in de Schilderkunst wel geoeffent; die in Italien eenige jaaren geleeft hebben: van welke de oudste te Genua, in Italien, en in de fleur van zyn leven, overleden is. De jongste, *Pieter à Laar*, t'huis gekomen zynde, heeft zich eenige tyd te Haarlem onthouden; doch kon Italien niet vergeeten, dat altyd een Voedster is geweest van de doorluchtige Schilders, derhalven is hy wederom te rade geworden op nieuws te reizen: des heeft hy van de Vrinden zyn afscheid genomen: zo dat men niet weet waar hy is. Deze beide waren gewoon te schilderen Bosschen, Bergen en Dalen, Ossen en Schapen, Wagens en Paarden, uitgespannen voor de Herber-

ge,

Digitized by Google

ge, die gevoert wierden met Hooy en Haver: in welke de voornaamste Schilders betuigen, dat zo een kunst en fraaiheid te zien is, dat alle die het zien, door verwondering als opgetrokken zyn, en branden van liefde tot die Kunst. Veele hunner Werken zyn noch in wezen, zo te Haarlem, Amsterdam, als elders; die altyd in hooge waarde gehouden zyn, tot dezen huidigen dag toe.

Philip Wouwerman, ook te Haarlem gebooren, heeft in zyne jonge tyd uitgestoken in de Schilderkunst, dat hy naauwlyks zyns gelyke had. Alzo zyn 'er meer geweest, als *Jacob de Wit*, van Haarlem, en eenen *Verbeek*. Nu sla ik noch veele voorby, zynde gemeene Schilders.

Daar zyn ook verscheide Vrouwen geweest in de Schilderkunst wel ervaaren, die voornamentlyk in onze tyd noch vermaard zyn, en die men zou kunnen stellen met de Mannen egaal in kunst: van welke eene inzonderheid uitmunt, *Judith Leyster*, wel eer genaamt; de regte Leyster in de kunst, en daar zy ook de naam van draagt, zynde de Huisvrouwe van *Molenaar*; die ook een vermaard Schilder is, van Haarlem gebooren, en t'Amsterdam wel bekent.

Noch is 'er een ander Vrouwsperzoon, die *Timareta*, de Dochter van den Schilder *Mycon*; of *Irena*, de Dochter van *Cratinus*, zeer na komt, ik meene *Maria de Grebber*; die niet alleen geestig geschildert heeft, maar was ook in de Perspectieve zeer vast en bedreven.

Johannes Torrentius, is ook onder de Schilders de minste niet geweest, maar infaam: hy was een twede *Apelles*, als hy naakte Vrouwen mogt schilderen, die haar ten toon stelden als Hoeren; dat men hem na geeft. Dat *Johannes Torrentius* van Amsterdam te Haarlem gekomen is, denke ik, dat het zoete Haarlems dal hem gelokt heeft, en dat hy aldaar in de Huizing van de oude *Koltermans* gewoont heeft; wist zichzelve te insinueeren in de gunst van voornaame Burgers, die veel van hem hielden, alle mans Vriend, en het Vrouwvolk wonderbaarlyk te believen en liefkoozen, die dagelyks zyn Huis frequenteerden, en konden daar niet van daan blyven, ten spyt hunner Mannen. Deze *Torrentius* hield zich heel staatelyk, als hy op straat quam, was altyd Gelaarst en Gespoort, en in Fluweel gekleed; als hy wandelde op de Markt, hadden alle de oogen op hem geslagen, groetende ieder een, met een minnelyke aanspraak, en méwaard wezen. Binnens Huis maakte hy dagelyks goede chier. Hy zwoer

onder 't drinken en zwelgen by de naam van *Epicurus*, en had geen geloof in Hemel of Hel: dit wierd hem nagegeven; en was een gevaarlyk Mensch, een Verleider van den Burger, Bedrieger van het Volk, een Pest voor de Jeugd, Schoffeerder van Vrouwen, Verquister van zyn eigen en eens anders Geld, en dat 't meest te verwonderen was, het manqueerde hem nooit aan Geld, alle tyd had hy de overvloed van Penningen; gelyk ten tyde van *Danaë*, doe het Goud uit den Hemel regende. Eindelyk is zyne stoutheid uitgeborsten tot alle godloosheid; zyne onkuischheid in naakte Vrouwen te schilderen, nam dagelyks toe, hy leide een *Epicureus* leven; waar in veele Burgers geërgert waren, daar de vreeze Gods by was: men riep hem uit voor een godloos Mensch, dat hy onwaardig was dat hem de aarde droeg, en behoorde uit de Stad gebannen te worden. Eindelyk, de Magistraat op 't geroep van 't Volk gelet hebbende, en de zaak ter harte genomen, hebben Amptshalven niet kunnen stil zyn, te meer om dat het hen toe quam zorge te draagen, dat het Gemeenebest geen schade leed: zo is 'er eindelyk geresolveert en besloten, boven gemelde *Torrentius* in verzekering te neemen, en in 't Gevangenhuis te zetten, hem ter scherpe examen te stellen, en de Republiek van zo een monstreus Mensch te zuiveren. Hier op heeft de Magistraat, zo Burgemeesteren als Schepenen, die deze zorge bevolen is, met groote vlyt, naarstigheid, en naauw onderzoek zich wel geinformeert op zyne omgangen, conversatien in de Kroegen, daar hy dagelyks quam, op zyn woorden, werken, zamenspraaken; en dat meer is, hebben zeer naauw onderzogt zyne geheimen, daar zy achter konden komen. Daar na is hy te recht gesteld, en ter scherpe examen gebragt. Doch heeft niets willen bekennen, schoon zy 't examen herhaalden: als noch bidden, noch smeeken by hem iets vermogt, is hy aan de Pynbank gebragt; alwaar hy met zwaare tormenten is gepynigt. Maar hy, als onbeweeglyk, heeft de torture uitgestaan, en als eenen anderen *Socrates*, zich gehouden onverwinnelyk van gemoed: zo dat zyn Rechters 'er niets hebben kunnen uitperssen, van 't geene daar zy hem mede betichten. Zyne Rechters, die over hem zaten, moede zynde van zo eene strenge torture, hebben hem op den 25sten van July 1630 gecondemneert, in het Tuchthuis te zitten voor 20 jaaren. Als hy daar een geruime tyd gezeten had, is hy eindelyk weer uit het Tuchthuis verlost, door tusschenspreeken van groote Lieden, onder welke ook geweest is de

Am-

Digitized by Google

Ambassadeur van Engeland; derhalven is hy na den Haag gereisst, en te scheep over gevaaren na Engeland; als hem zyne Vrienden en Borgen geluk wenschte: daar hy zich eenige tyd onthouden heeft. Eindelyk, uit Engeland is hy te Amsterdam wederom t'huis gekomen: alwaar hy gestorven en begraven is.

Hendrik Vroom, komt hier ook in 't spel; maar met een andere tytel, gelyk wy zullen verhaalen. Deze *Hendrik Vroom* is te Haarlem gebooren, in den jaare 1566; zyn Vaders naam was *Cornelis Hendriksz.*, die zyn werk maakte in Potaarde, was zeer voornustig van die aarde Vaten en Drinkbekers te maaken, in ongemeen fatzoen. Zyn Oom was eenen *Frederik Hendriksz.*, een kunstig Beeldhouwer, Landmeeter, en Stads Architek binnen Dansig. En zyn Grootvader, daar hy na genoemd was, een Beeldsnyder en Bootseerder in Potaarde, meer als gemeen. Alzo dat *Hendrik Vroom*, een Zoons Zoon van *Hendrik*, zyn afkomst heeft van kloeke Geesten en Kunstenaars, die alle zyn Voorouders van de Kunst waren, en zelve een Kunstenaar. Deze heeft vreemd avontuur gehad; want zyne Moeder, na haar twede Huwelyk, heeft haar Zoon gelegentheid gegeven, om zyn Vaderland te verlaaten, en zyn fortuin te zoeken. Alzo heeft hy buiten 's Lands veele jaaren gezworven, en om de kost te winnen, heeft hy zich begeven in een Pottebakkers Winkel. Deze heeft, zo hoog als laag, veel avontuurs in de Nederlanden eerst gehad: daar na is hy na Spanje gevaaren, en niet lang daar na op Italien, om na Romen te gaan; daar hy eenige tyd gewoont heeft by een Spaansche Kanonik, alwaar hy schilderde en de Buson speelde, tot vermaak van 't Heerschap. Hier van daan is hy verhuist, en gaan woonen by de Kardinaal de *Medicis*; twee jaaren woonden hy hier, doch heeft niet ledig zyne tyd doorgebragt: hier was *Paulus Bril*, die hem vermaande, dat hy zich begeven zoude tot de Schilderkunst. Daar van daan vertrok *Vroom* na Venetien. Dus heeft hy zich verder noch van de eene na de andere Plaats begeven, zo te water als te land, alleen vertrouwende op zyne Kunst. Eindelyk, te Parys geraakt zynde, is hy daar eenige tyd geweest by een Schilder van Leyden: maar daar ook niet lang gebleven, om de dieren tyd; en is alzo te Rouane gekomen, alwaar hy in een zwaare ziekte gevallen is, ja doodelyk; doch evenwel door de hulpe van Doctoren, door gekomen, God dankende voor zyne genade: en begon nu weder na 't Vaderland te verlangen; wind en

Digitized by Google

weder waargenomen hebbende, trok weer te rug na Holland, daar hy geboren was, en arriveerende eindelyk te Haarlem. Hy vernam dat zyne Ouders overleden waren, en misten ook eenige zyner Bloedvrinden. Hier huuwde hy ook eene Huisvrouw, *Joasje Cornelisse*, een Burger Dochter: doe begon hy eerst Beeldjes, in 't koper gesneden, met het Penceel na te bootzen, en verder Scheepjes, Bootjes, en Jachten, daar na ook groote Schepen, na 't exempel van *Protogenes*. Na een jaar tyds, is hy met zyn nieuw getrouwde Vrouw na zynen Oom zyn Vaders Broeder, getrokken, die te Dansig woonde. Daar zynde, heeft hy voor de Paters Jezuiten van Poolen een Tafereel geschildert. Ondertusschen onderwees hem zyn Oom in de Perspectief, en andere weetenschappen, die tot de Schilderkunst behoorden. Deze alzo wyzer t'huis komende met zyne Huisvrouw van Dansig, heeft eenige Stukjes beginnen te Schilderen van devotie, als Heilige Maagden en Martelaaren, die hy na Spanje om te verkoopen zond. Maar als deze Koopmanschap niet naar wensch gelukken wilde, zo heeft hy stil by zich zelve, op allerhande Maakzels van Schepen, als Vracht-schepen, Vrybuiters-schepen, Galeyen, Buizen, Oorlogschepen, en wat dies meer is, gepraktizeert: hier en boven gedeeltens van Schepen, als Kiel, Scheepsbodem, het Ruim, de Gang, Voorsteven, 't Achterkasteel, de Compagne, Snuit, Mast, Spriet, 't Blad, de Riemen en 't Roer, Touw en Takels, Kabels, Ankers, Zeilen, en wyders alle Scheepstuig en Gereedschap. Derhalven, als hy nu wederom kloek en gezond t'huis gekomen was, heeft alle zyne speculatie op Schepen en Scheepstuig geloopen, en zich gezet om Schepen te schilderen; waar in hy zich gedurig oeffende, en dat gelukkig. Alzo hebben 'er eenige van zyne Vrinden, dat Schilders waren, hem geraden, dat hy al zyn werk wilde maaken, om Scheepjes af te beelden op Doek of Paneel; dat hy ook gedaan heeft: en dagelyks toeneemende in deze Kunst, zo begon hy eindelyk in achtinge te komen, en men hield zyn Schilderyen op geld. De winst gaf hem moed, en was vaardig in zyne Kunst, want hy schilderde meest alle de Schepen over een Horizon, en heeft zeer veele Stukjes geschildert, dag aan dag kunstiger. Daar en boven schilderde hy Zeën, Stranden, Visschers, Visschen, Bootsgezellen en Schippers, om de verandering en de Kunst een luister te geven, met een net en vaardig Penceel. Dus is hy schielyk ryk geworden. Allengskens door zyne Kunst berucht zynde geworden, heeft hy zich ingedrongen in

Digitized by Google

de gunst en vrindschap der Grooten; gelyk 't blykt, dat hy in Braband van de Aarts-Hertog vereerd is met een Goude Keten. Hy was ook by onze *Prins* wel gezien; en alle die van de Admiraliteit waren, hielden mede veel van hem, om zyne Kunst: heeft ook Tafereelen gepresenteert, die op hunne Kamer wel pasten. Eindelyk, op dat ik het kort maak, deze *Vroom*, heeft alle de Schilders van zyne eeuw in Scheeps-schilderkunst te boven gegaan. Want hy schilderde niet alleen alle zoorten van Schepen, Touw en Takel, maar ook de wind in 't Zeyl, en wyders alle Scheepstuig, dienende tot de vaart. Hy schilderde ook Hoeven op 't Water, Klippen in Zee, en Landschappen in 't verschiet; als mede Schepen die op de Reede leggen, hooge Baaren in Zee, Zee-visschen; Scheeps-Beeldjes, en meer andere dingen, die de Schepen vercieren; alle deze Afbeeldzels begon hy aartig en levendig te schilderen. Daar is van hem te Alkmaar in wezen, ten huize van de Heer *Bardesius*, in de groote Zaal, een Scheepsslag, verschrikkelyk om te zien, en voor groot geld betaalt. Te Haarlem is ook een Tafereel op doek in 't Prinsenhof, verbeeldende een Onweêr, dat na 't oordeel van Kunstschilders gehouden word voor het alleruitneemenste dat hy ooit gemaakt heeft.

Cornelis Wieringen, quam naast aan *Vroom*, die de Zee verlaaten hebbende, en 't schuimen der zelve, heeft allengskens begonnen, door ingeven van de natuur; uit te beelden Schepen en Scheepstuig, Touwen, Kabels, Masten, Sprieten, en 't ophaalen van Zeilen; waar in hy Meester *Vroom* niet geweeken heeft. Daar zyn noch veele van zyne Werken in wezen; voornamentlyk het Schip van Damiate, dat in 't Hof van de Schutters opgehangen is, ter eeuwige gedachtenis.

Naderhand is 'er eenen *Johannes Polcellus* geweest, die de voorgemelde de loef afgestoken heeft, na 't oordeel van alle ervaaren Schilders. Noch zyn 'er andere geweest, die ook niet vreemd waren van dezelve Kunst, als *Cornelis Verbeek*, en *Johan Goderis*. Onder de Landschap-Schilders is noch in 't leven *Cornelis Vroom*, die zyn Vader niet wykt in zyne Kunst; men houd het daar voor, dat hy alzo uitsteekt, en naauwlyks zyns gelyke heeft van die noch leven: hoewel *Pieter de Moulyn*, na 't oordeel van veele, hem zeer na komt, ja in gelyke graad. Na deze volgen *Johan Jacobsz.*, die Italien gezien heeft; en andere Landschap-Schilders meer, als *Reyer*, *Nicolaas Suyker*, *Gerard Bleyker*, *Salomon Rustendaal*, en meer andere.

Digitized by Google

Onder de banier van de Schilders komen ook de Glasſchryvers, die 't Penceel gebruiken, en de Glazen met Verwe beſtryken. Onder deze is wel hier de voornaamſte geweeſt *Willem Tybout*; die weleer onze Buurman is geweeſt, wiens Werken blinken op 't Glas zonder einde; onder deze munten uit de Afbeeldingen van de Graaven van Holland, die noch te Leyden op den Doele in wezen zyn. Noch andere diergelyke Werken, als de Hiſtorie van *St. Jan* de Dooper, in de Galery van de Heer van *St. Jan*: in de Groote Kerk, op het hoogſte Glas, na het ooſten, de Afbeeldzels van de Hertog van Beyeren en zyne Huisvrouw: en in dezelve Kerk, in 't zuiden, de Afbeeldzels van *Sebaſtiaan Craanhals*, met zyne Vrouw, leggende op hun knien in devotie. Hy overleed den 24ſten van May 1618, in den ouderdom van 73 jaaren.

Aan deze komt het allernaaſt *Cornelis Ysbrandſz. Ruſſeus*, die Glazen beſchreven heeft met een geeſtig Penceel, een groot Kunſtenaar; die voor de andere de banier opgeſtoken heeft, om de Kunſt van Glasſchryven een luiſter by te zetten: hy is overleden den 24ſten van May 1618.

Na deze is gevolgt *Johan Boekhorſt*; die in 't Zalet van de Heer Burgemeeſter *van Loo*, op de Glazen aldaar, na 't leven geſchildert heeft, de timmeragie, ſtichtinge en gebouw van den Hertog van Beyeren, die hy daar mede byvoegt, als Stichter en Fondateur van de Kerk van *St. Bavo*; om dat hy van Paus *Bonifacius* eerſt de Aflaaten verworven had.

In deze ordre moet ook geſtelt worden *Petrus Holſtein*; en andere diergelyke meer, niet vreemd in de Kunſt van Glasſchryven; die ligter om te leeren is.

Alzo is 'er nauwlyks eenige Kunſt, die by de Ouden in eere en waarde gehouden zyn, die te Haarlem niet is geoeffend en gehandhaaſt. Zo gy een Schilder zoekt van Vrugten, of allerhande ſnuiſtery, dan is 'er *Floris van Dyk*, die met zyn Penceel de beluſte Vrouwtjes, ja 't Gevogelte zou kunnen lokken en verſchalken: gelyk 'er ook geweeſt is van dezelve Kunſt *Willem Heda*. Zo gy Bloemſchilders zoekt, dan hebt gy *Johan Bolangier*. Of zo gy Architekken of Opper-Bouwmeeſters zoekt, dan hebt gy *Frederik Vroom*, *Jacob van Kampen*, *Salomon de Bray*, en niet van de minſte, *Lieve de Kaay*, Fabryk van de Stad; en die op heden 't meeſt vermaard en wel gezien is by de Prins, *Pieter Poſt*. Zo gy vraagt na Beeldſnyders of Steen-

Digitized by Google

Steenhouwers, dan hebt gy *Hendrik Vroom*, *Andries Klaasz.*, en die noch in leven is, *Johan de Kos*, Bode; die, behalven andere Stukken, noch onlangs gemaakt heeft twee Beelden, uit steen gehouwen, verbeeldende de Heer van *Somerdyk* en zyne Huisvrouw in devotie, met een Tafel tusschen beide; daar ieder zich over verwondert. En *Jacob Teunisz. Ram* moet ook niet uitgesloten worden uit het gezelschap van Kunstenaaren, die in de Smeekunst ervaren, en boven alle uitsteekt, dat hy alle in verwondering brengt, als wanneer hy een Yzer Hek opregt, zeer kunstig geboogen, voor het Huis van *Sr. Ossipee*, die een treffelyk Koopman is, en andere meer.

Digitized by Google

BYVOEGZEL.

Alzo onze Schryver van de Haarlemsche Kunstschilders, tot zynen tyd, zo van hunne Kunst als Levens, heeft aangetekent; zo vonden we niet ongeraaden, een vervolg op die Stoffe en van laatere Haarlemsche Kunsthelden, uit zekere Levensbeschryver, daar op te laaten volgen, tot hunne dood toe. En beginnen met den reeds gemelden

Frans Hals, die groote Kunstschilder, was een gebooren Mechelaar, alwaar hy het eerste daglicht zag op het jaar 1584. Wy weeten niet by wien hy heeft leeren tekenen en schilderen; doch dat hy een van de verdienstigste Conterfyters is geweest, weet de gantsche waereld. Het ongemeen voorval dat hy heeft gehad met den grooten *A. van Dyk*, is zo gemeen niet, of het is de moeite waard om het alhier te verhaalen.

Op die tyd dat *A. van Dyk* gezint was om over te steeken na Engeland, op het verzoek van *Karel* den eersten, begaf hy zich eerst na Haarlem, om *Frans* en zyne Kunst te bezoeken; maar *Frans* vond hy niet t'huis; want die was te vinden in zyne wooning, als een Snoek op te loopen is op den zolder, een Familieziekte onder veele Beleiders van *St. Lukas*. Eindelyk wierd hy natuurlyker wyze ontdekt in een Herberg, en *Frans* slenderde schoorvoetende na zyn Logement, na alvoorens zyn Pintje te hebben geleegt. *A. van Dyk* stond hem inmiddels te wagten met een Officiers gedult, tot dat hy *Frans Hals* ten laatsten zag komen oplaveeren; voor wien hy zich bedekt hield, voorgevende een Vreemdeling te zyn, die zich gaarne wilde doen Conterfyten, en maar een paar uuren tyd kon uitspaaren om te zitten: waar in *Frans* aanstonds bewilligde. Hy nam dan den eersten doek die hem voor den boeg quam, en na dat hy omtrent zo veel tyd had besteed in het toestellen van zyn Palet, als een Gaskon verspilt om zyn snuifdoos te openen, viel hy aan 't werk, onderwyl dat *A. van Dyk* zich zo stil hield als een muis, om niet bekent te worden. Het Conterfytsel groeide al immers zo schielyk onder de hand, als een Proces uitdeit onder de pen van een Advocaat, en na een kor-

korte tyd verzocht *Frans Hals*, of *A. van Dyk* wilde opſtaan en eens kyken. *A. van Dyk* betuigde voldaan te zyn wegens 't Conterfytzel, en ontgon doe een vriendelyk praatje met *Frans*, doch zonder zich te bedienen van eenige Kunſttermen, zo dat die niet wiſt wie hy voor had, of had geconterfyt. Doch dewyl den aap altoos uit de mouw moet ſpringen by de Schilders, zei *Van Dyk* al lachende: „ Wel „ gaat het Schilderen zo toe, dan moet ik eens beproeven of ik 'er „ ook iets van zou kunnen maaken. Dat gezegt hebbende, greep hy een Doek aan, zette die op den Ezel, en verzocht aan *Frans*, om op zyn beurt te gaan zitten; die wel haaſt aan het grypen van het Palet kon zien, hoe laat het was op *Pictura*'s Zonnewyzer, zonder dat hy echter eenig bedenken nam op *A. van Dyk*. Die Fenix ſpeelde meê voor geen dagdief, zo min als *Frans Hals* had gedaan; maar hy beval hem eens op te reizen, en te zien hoe hy dat had behandelt: die zo dra dat meeſterlyk Conterfytzel niet had beſchouwt, of hy gilde uit: „ Gy zyt *Van Dyk*, myn Heer! want geen ſterflyk „ menſch kan zulks nadoen, ik laat ſtaan verbeteren. Dat gezegt, of liever uitgeſchreeuwt hebbende, greep hy *Van Dyk* by 't hoofd, en kuſte hem met een dronkaarts gemeenzaamheid, dat het klapte.

A. van Dyk liet het Conterfytzel na zyn Logement brengen, en vergulde de handen van *F. Hals* kinders met eenige Guines; die *Frans* wederom van die knaapen opwiſſelde tegen eenige Zoetekoek en Haarlemmer Halletjes, en fluks na de Herberg ſnorde, om aldaar op de goede reis van dien Weldoender te gaan zitten drinken.

Daar is gezegt geworden, dat *Van Dyk* veele beweegredenen gebruikte, om hem over te troonen na Engeland; maar dat *Frans* daar niet na wilde luiſteren, zynde die reeds zodanig op die ſlegte levenswyze verſlingert, dat hem de weelde tot een laſt zou hebben verſtrekt; zo wel, als die naderhand tot een laſt verſtrekte aan zyn Leerling *A. Brouwer*. Ook zegt men, dat *A. van Dyk* dikmaals zou gezegt hebben: „ Dat *Hals* een van de aldereerſte Conterfyters zou „ zyn geweeſt, by aldien zyn Coloriet wat teerder was geweeſt, de- „ wyl hy niemand kende, die het Penceel zo meeſter was als hy. En dat was waar, want als hy een Tronie had aangelegt, kon hy daar op de vaſte gelykenis toetſen, de hoogſels en de diepſels geven met het Penceel, zonder zich te bedienen van Viſch-penceelen of Daſſenhaire borſtels. Gemeenlyk lei hy Conterfytzels zagt en mals aan, en naderhand brogt hy daar op de meeſterlyke toetſen, zeg-

gende: „ Nu moet 'er iets gedaan worden om de meeſter te doen „ ſpreeken.

Hoe krachtig, hoe natuurlyk, en hoe ſtout het Penceel van dien braaven Kunſtſchilder is geweeſt, kan de Stad Haarlem bewyzen met honderde weergalooze Conterfytzels. Ook ziet men een Stuk van *F. Hals* in de Kolveniers Doelen te Delf, waar op eenige Bevelhebbers ſtaan geconterfyt, levensgroote, alle zo krachtiglyk en natuurlyk geſchildert, dat zy ſchynen de Kykers te willen aanſpreeken.

F. Hals had ook een Broeder, genaamt *Dirk Hals*, een fraai Schilder in kleene Gezelſchapjes van Menſchen en Dieren. *Samuel Ampzing*, in zyne Lof-Beſchryving van Haarlem, gedenkt die beide Broeders met deze Vaersjes:

Hoe wakker ſchildert Frans *de Luiden naar het leven?*
Wat zuivre Beeldekens weet Dirk *ons niet te geven?*

Frans Hals was een loſſe knaap, die liever een volgeſchonken Fluit in de rechterhand, als een ledig hafvat op de linker ſchouder voerde; doch in de achting, die zyne Leerlingen voor hem betuigden, was hy gelyk met den dronken gryzaart *Frans Floris.* De oudſte Leerlingen namen *F. Hals* by beurten waar, haalden hem uit de herberg, geleiden hem na huis, trokken zyne kouſſen en ſchoenen uit, dekten hem behoorlyk te bed, en vertrokken dan ieder zyns weegs, met een groote eerbiedigheid.

Als *Frans*, nu te bed leggende, dacht dat hy alleen op de kamer was, dreef de dronke godvruchtigheid boven; want hoe beſchonken hy ook mogt wezen, echter beſloot hy meeſtentyds zyn ſtamerend Gebed met deze wenſch: „ Lieven Heer, haal my doch vroeg in den hoogen Hemel! Zommige Leerlingen, die hem dien laatſten wenſch dag voor dag, of liever nacht aan nacht hoorden herhaalen, beſlooten om eens te beproeven, of het hun Meeſter ook ernſt was, en *A. Brouwer*, dien Aap des Menſchdoms, ondernam om die klucht uit te voeren. *A. Brouwer*, verzelt met een twede Leerling, genaamt *D. van Delen*, boorden vier gaten in de Zolder, vlak boven de bedſtede van *Frans*, waar door zy ſterke koorden lieten daalen, die zy aan de vier hoeken van de ſlaapſtede vaſt knoopten, en gingen toen op de t'huiskomſt van hun Meeſter met verlangen zitten loeren. *F. Hals* reverteerde tegens de nacht vol en zoet, en de Leerlin-

Digitized by Google

lingen hielpen hem te bed, na ouder gewoonte, namen het licht weg, en ſloopen doe ſtil na boven, om hun rol te gaan ontginnen, zo dra als *Frans* zou gekomen zyn ter gemelder wenſch van: „ ô Heer! „ haal my doch vroeg in uwen hoogen Hemel. Zo dra had hy die woorden niet geüit, of zy haalden hem gelykerhand na boven: waar op *Hals*, half in de maaling en tot over de grootſte helft beſchonken, zich verbeelde dat zyn gebed was verhoort, des veranderde hy van toon, en ontgon een luider gebed, als het voorgaande, roepende: „ Noch „ zo ſchielyk niet, ô Heer! noch zo ſchielyk niet, enz. Waar op zy hem zagtjes lieten daalen, zonder dat hy eens merkte, dat het maar een klucht en geen ernſt was, en ging geruſt leggen ronken. Daar op ontknoopten de Leerlingen de touwen behendiglyk, en *Frans* ontdekten die pots niet dan veele jaaren daar na, alhoewel hy zedert dat ſpel, zyn wyze van bidden veranderde. Zo weinig moeite koſt het, om een Schilder den Hemel te doen vergeeten.

Die groote *Frans* ſtierf op zyn 80ſte jaar, en wierd begraven in het Koor van de Groote Kerk te Haarlem, op den 29ſten van Auguſtus des jaars 1666; na dat alvorens zyn Broeder *Dirk* hem den weg had gewezen, in het jaar 1656. Op de lyſt van *Sint Lucas* Gildeboek ſtaan verſcheide Zoonen geboekt van *Frans Hals*, die alle de Schilderkunſt hebben geoeffent, en meeſt alle vrolyke Baazen zyn geweeſt; volgens de authentyke getuigenis van *J. Wieland*, een Oud Kunſtbeminnaar, die meeſt alle de Zoonen van *Frans* gemeenzaamlyk heeft gekent en behandelt.

Adriaan Brouwer, dien Democriet der Schilders, was een voornaam Diſcipel van *Frans Hals*, is te Haarlem (doch andere zeggen te Oudenaarden) geboren op het jaar 1608. Die knaap was een kind van zeer arme en gemeene Ouders, als blykt uit zyn opvoeding en beroep, zynde dat laatſte het trekken van een Tulp, of van een Vogeltje met inkt op een lapje Lynwaad, dat zyn Moeder dan met de naald overſtikte, en daar uit borſtlappen en mutſen naaide voor de Boerinnen. Het gebeurde eens dat *Frans Hals* gevalliglyk daar voorby ging, en den jongen *Adriaan* zag zitten tekenen, die dat zo losjes en bevalliglyk behandelde, dat *Frans* 'er zin in kreeg, en hem vroeg: „ Of hy ook wel zin had om een Schilder te worden? Waar op die fluks antwoorde: „ Ja, indien zyn Moeder hem daar toe ver„ lof wilde geven. Den Schilder vroeg het aan de Moeder, die zulks toeſtond, mits dat hy den Jongen de koſt zou geven; welk artykel hy armelyk voldee, alhoewel rykelyk beloofde.

Digitized by Google

Adriaan Brouwer nam zo wonderlyk toe, onder het opzicht van *Frans Hals*, dat het nauwelyks was te gelooven, des den Meester hem alleen op een zoldertje plaatste, afgescheiden van de andere Leerlingen. De Leerlingen wierden nieuwsgierig om den waarom te weeten van die afzondering, derhalven klommen zy zomtyds steelswyze na boven, om te zien wat dat hy daar toverde, als wanneer zy met de uitterste verwondering zagen, dat dien ongeächte Jongen een aartig Schilder was geworden, die zo geestryk alles schilderde, dat zy nauwlyks hunne oogen durfden betrouwen. Een van de Leerlingen bestede hem ter sluik de Vyf Zinnen, a 2 stuivers per stuk, die hy zo kluchtig ordonneerde en uitvoerde, dat een twede Discipel hem de twaalf Maanden aanbestede voor de zelve zomme, dewelke zo gelukkig uitvielen, dat zy hem porden om 'er wat langer over te zitten, met een belofte van het loon te zullen verbeteren.

Doch den armen *Brouwer* wierd zo onophoudelyk op de hakken gezeten van *Frans Hals*, dat hy niet veel tyd kon uitvinden om te schilderen voor zyne andere Heeren en Meesters; en daar by voerde zyn Meesters Huisvrouw hem zo schraal, dat men de ribben van den verhongerden Leerling kon tellen dwars door zyn greine vacht, des begon hem het hoofd om te loopen, en aangezet door zyne Mede-discipelen, waar onder dat *Adriaan van Ostade* wel de voornaamste aanraader was, om den honger te ontvluchten, en elders zyn fortuin te gaan zoeken, ging hy aan 't rekken. Hy doorkruiste in den beginne de Stad Haarlem, zonder zich veel te bekreunen wat weg hy nam. Na dat *Brouwer* nu een tyd lang had gevagebondeerd, en niet wist wat hy zou aanvangen, ging hy in een Soetekoeks winkel, daar hy zich Victualiëerde, en met dien voorraat na de Groote Kerk marcheerde, daar hy zich zeer devotelyk posteerde onder den Orgel, om onder 't faveur van deszelfs Muziek te Avondmaalen, en zich dan verder te beraaden. Aldaar wierd hy by een Perzoon bekent, die dikmaals quam aan het huis van zynen Meester *Frans*, die, ziende dat den radeloozen *Adriaan* aldaar zat te kyken, als of hy de kaart had vergeven, hem vroeg: „ Wat 'er aan scheelde? *Brouwer* sprak daar op een ongeblankette biegt, beklaagde zich over de mishandeling van zynen Meester, en over de Spaansche Keuken van's Meesters Huisvrouw, toonde dat hy zo naakt was als een Liedjeszangers Poeët, dat hy omtrent zo veele Hemden als hy lichaamen, en zo veele Dassen als halzen bezat, enz. Maar inzonderheid doleerde hy over zyn mishandelde

Maag,

Digitized by Google

Maag, die meerder kreuken en plooyen had als de Goudbeurs eens Muziekmeesters van een Kastiliaansche Kapel; en hy voegde 'er by, by wyze van een reden en zedekundig sieraad, dat al immers zo slim is met een ledige Maag te zitten schilderen, als met een ylen buik te vegten of te lieven. Die Bemiddelaar wierd met den Jongen bewogen, bood zich aan om hem te introduceeren onder zyn Meesters Huisdak, zonder dat hy zou behoeven te gaan door het pynlyk onderzoek van stokslagen; met welk examen *Frans* vry openhartig was; en dat hy daar op een vaste pyl kon trekken, en 'er fluks een proef van neemen. Ook liet hy 'er noch invloeijen, dat zyn Meester hem in alle de Herbergen liep opzoeken; een artykel die makkelyk was om aan te neemen, dewyl zulks dagelyks geschiede; en hy gebruikte zo veele krachtige beweegredenen, dat den bedrukten *Adriaan* zich liet overreden, en met dien Leidsman, als den verlooren Zoon, na huis slenderde.

Hy trad dan met hangende wieken in het huis van *Frans Hals*, die den kreupelen Duivel speelde, en zich gansch ongalyk aanstelde, met belofte van hem een arm of been af te zetten, by aldien hy zich op nieuws door de vlucht quam te bezondigen. Den Leidsman liet *Frans* eerst uitbulderen, en vermaande hem doe op zyn beurt, na dat *Brouwer* na boven was vertrokken; waar op die beloofde: „ Dat hy den „ Jongen in het toekomende zou spyzen, als een Prins, en kleeden „ trots een rist met Uyen. Ook quam hy die beloften na ten deelen, want daags daar aan trok hy met *A. Brouwer* na de Voddemarkt, kogt hem aldaar een Rok, Broek en Kamisool, een pakje zo nieuwmodesch, als den grooten *Rembrant van Ryn* gebruikte, om 'er een Pagie van *Haman* meê op te schikken, en alhoewel dat Kleed den Jongen paste, als een stormmuts zou sluiten op het hoofd van een Winterkoningkje, echter zwoer *Frans Hals:* „ Dat het Pak hem „ zo wel stond, als of het aan zyn lyf was geschildert: en met die beëdigde Certificatie moest zich de Jongen vergenoegen.

Dat heerlyk Pak was een spoorslag die onzen Meester *Adriaan* noopte om naarstiglyk te schilderen; van welke naarstigheid den Meester zich meesterlyk bediende, zynde alle Kunstkenners even graag om een Stukje van dien onbekenden Kunstenaar te mogen erlangen. Doch dat mooi weêr duurde niet lang, alzo zommige Mede-leerlingen, die achter het geheim der Misse van dien geheimen handel waren geraakt, *Adriaan Brouwer* opstookten, met hem gestadiglyk

Digitized by Google

te zeggen: „ Dat hy een al te grooten Meester was, om zich aldus „ te laaten ringeloren als een Bengel, en dat hy zyn Meester al te „ veel bevoordeelde, om op zo eene verachtelyke wyze behandelt „ te worden. Zy raaden hem alle gezamentlyk, van op nieuws die Haarlemietische slaaverny te ontvluchten, en zich te begeven na de groote Waereldstad Amsterdam, alwaar hy Eer, Geld en Vrinden overvloediglyk zou oploopen. Den jongen Schilder liet zich o-verreden voor de tweden maal, en voer op Amsterdam, alwaar hy zich vervoegde by een Waard, genaamt *van Someren*, op die tyd Kastelein in het Schild van Vrankryk, die zelfs een Schilder was geweest in zyn eerste jeugd, en ook een Zoon had die een goed Schilder was in Historien, Bloemen en Landschappen. By dien Kunstkooper vond Meester *Brouwer* een vetter Keuken, als hy by zyn voorgaanden Meester had aangetroffen, en daar by begon hy de waarde van zyn Penceel beter te kennen; dat niet quaad is om te weeten, want een Schilder behoort te weeten, wat dat hy aan zich zelve zo wel als aan anderen is verschuldigt.

By dien Waard schilderde hy eenige kleine geestryke Stukjes; die, ziende dat zulks zo maklyk toeging, daar uit een besluit opstelde, dat hy bequaamheid genoeg bezat om een Kapitaal Stuk te ondernee-men, en ook te volvoeren. Hy gaf hem dan een kopere Plaat, en zei tegen *Adriaan:* „ Dat hy daar op eens zou doen zien, wat dat „ hy vermogt in de Schilderkunst. Die zulks met blydschap ondernam en met kunst uitvoerde. Hy ordonneerde daar op een Gevegt tusschen eenige Boeren en Soldaaten, ontstaan, na 't scheen, uit het speelen met de Kaart, waar van de bladen zo overvloedig, als de dorre bladen in den Herfst, verspreid lagen over de vloer. Daar kreeg 'er een een klap op de kop met de kan, gins lei 'er een twede op de grond te spartelen, die reeds de doodverf had gezet, en zich echter noch scheen te willen wreeken door zyn half ontschede degen, onderwyl dat 'er een ouden Boer met de bloote knyf in de vuist opsprong, die zo hartiglyk van een Ruiter met een uitgetogen sabel wierd onderschept, dat hy met de pooten in de lucht moest buitelen. In het verschiet quam een Boer, die op zyn tanden scheen te byten, met een tang in de hand, van de trap neerwaards springen, en om zyn Natie te verdedigen, en om den Soldaat, dien erfvyand van den Landman, te beledigen; kortom, de Hartstochten dier krakkeelers waren 'er kunstiglyk in waar genomen, de Beelden wonderlyk vast ge-

Digitized by Google

getekent, en alles vrolyk gecoloreert en uitvoeriglyk geschildert.

Ondertusschen begon het ruchtbaar te worden, wie dien nieuwen Kunstschilder was, die zo lang had geroeit op de galei des hongersnoods by *Frans Hals*, des begonnen de Kunstbeminnaars 'er jagt op te maaken, en na een lang en verdrietig zoeken, wierd *Adriaan Brouwer* ontdekt en gevonden in het Schild van Vrankryk, by den Kastelein *van Someren.* De Heer *du Vermandois*, een groot Liefhebber, quam hem aldaar opzoeken, om een Stuk van hem te bedingen, en dat voornoemd Tafereel geschildert op de kopere Plaat ziende, vroeg hy daar van den naasten prys. Nu had den Waard reeds onzen Schilder onderrecht, dat 'er zo een Heer zou komen om zyn Kunst te zien, en dat hy, na de prys van die kopere Plaat gevraagt wordende, 'er geen speld minder zou voor eisschen als 100 Zilvere Ducatons, en dat hy 'er waarschynelyk die geëischte zomme voor zou krygen. Zo dra had nu dien Heer den prys van dat Stuk niet gevraagt, of *Brouwer* begon zyn knevels op te stryken, en te zeggen: „ Dat hy 'er veele tyd en een grooten arbeid aan had te koste „ gehangen; eer hy 'er het hooge woord van 100 Ducatons durfde laaten uit komen; maar eindelyk noemde hy die zom: die hem den Heer *du Vermandois* aanstonds inwilligde, en hem benevens het Stuk mee nam na zyn huis, om aldaar die Penningen te ontvangen. *A. Brouwer* stond verstelt te kyken, doe hy zich zo verzilvert zag, vloog met die Zilverlingen na zyn Logement, storte den zak uit op zyn bed, en ging zich in die geliefde Medailles leggen wentelen.

Maar nu komt den slegtsten artykel te voorschyn, en dat is, dat hy die Ducatons weer opzamelde, in de zak stak, en 'er mee ten huis uit ging stryken, zonder dat iemand wist waar dat *Adriaan Brouwer* was verstoven. Na verloop van negen dagen quam hy zingende en fluitende na zyn Logement aanzetten, op den laaten avond, en gevraagt zynde: „ Hoe hy zo vrolyk en luchtig van harte was, en „ of zyn Penningen noch in behouden haven waren? Gaf hy tot antwoord: „ Neen, den Hemel zy gedankt, ik heb my van dien bal„ last ontslagen. Op die wyze gedroeg zich dien grooten Kunstenaar; een voorbeeld dat veele Navolgers heeft gehad, en noch heeft.

Den beruchten Ridder *Karel de Moor* heeft gelieven te verhaalen, dat dien *Adriaan Brouwer* eens een Historiestukje schilderde, bestaande in de Conterfytzels van *Jan David de Heem*, *Jan Koessiers*, en in zyn eigen Pourtrait, zittende die Heeren te rooken en een

glaas-

glaasje te drinken. Den voornoemden Ridder, die *J. D. de Heem* heeft gezien te Antwerpen, zegt, dat deszelfs Conterfytzel wonderlyk wel was getroffen. Het lust ons ook om alhier het geval, dat *P. P. Rubbens* met dien oubolligen Kunstenaar heeft gehad, den Lezer te verhaalen.

Adriaan Brouwer woonde te Amsterdam, gelyk als wy hier voor hebben gezegt, doch hoe groot die Waereldstad ook was, echter wierd hem die te benaauwt door de vervolging van zyne Schuldeisschers, des nam hy de gang op, en verkoor tot zyn wyk de Stad Antwerpen, alwaar het geen schande voor een Schilder was en noch is van maar een hemd te hebben, dewyl 'er de meeste Penceelisten zonder Lynwaad in de zomer, en zonder Mantel in de winter liepen lanterfanten. Dewyl nu den Heere *Brouwer* min staatkunde bezat als *Machiavel*, en min de Courant bestudeerde als een Koffyhuis-Nouvellist, wist hy niet dat de Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden ingewikkelt waren in een oorlog met Spanje, zo dat hy zich niet eens had gewapent met een Paspoort; waar door het gebeurde, dat hy aan de Roode Poort te Antwerpen wierd aangehouden by den Spaanschen Officier, die aldaar de wacht had; en na dat hy behoorlyk was ondervraagt, en waarschynlyk onbehoorlyk zal hebben geantwoord, logeerde hem den Gouverneur in het Kasteel, op 's Koningks kosten. Den roekeloozen Schilder protesteerden in der minne tegens die Spaansche beleeftheden, en betuigde die eere onwaardig te weezen, hy verklaarde van niet gewoon te zyn te huisvesten in diergelyke Kastelenyen, en betuigde van liever een gebraaden Kapoen te willen eeten met een Bedelaar, dan op een halve Duif te avondmaalen met drie Spaansche Officieren, enz. Doch den Gouverneur van die Vesting des hongersnoods sloeg die betuigingen in de wind, en luisterde al immers zo min na de klachten des Schilders, als na de Verzoeckschriften van zyne gediskarteerde Maitressen.

Op die zelve tyd viel dat eige lot te beurt aan den Hertog van *Aremberg*, die insgelyks gelogeert wierd, door de order des Koningks, in dat Kasteel, maar die echter een beter apartement kreeg als *Adr. Brouwer*; ook stond het dien Prins vry, van, door een paar Soldaaten verzelt, te mogen gaan wandelen binnen den omtrek van de Werken des Kasteels. Het gebeurde nu dat dien Hertog op een namiddag eens wandelde naby de gevangkenis des Schilders; die dien Vorst aan zag voor den Gouverneur, en hem démoedig smeekte om ont-

sla-

Digitized by Google

ſlagen te mogen worden, zeggende: „ Een Schilder en geen Spion
„ te zyn, van welke waarheid hy bewys kon geven ten allen tyden,
„ mids voorzien wordende van Doek, Verf en Penceelen. Den
Hertog van *Aremberg*, die op die tyd een goede luim had, antwoorde hem aartiglyk: „ Dat hy van het eerſte de proef zou neemen, dewyl het tweden artykel niet hem maar den Gouverneur raakten, en
„ dat hy hem Doek, Verf en Penceelen, en inzonderheid Olie voor
„ de lamp des levens zou verzorgen, en dat hy dan, zo zulks hem
„ beviel, aan het ſchilderen kon tyen.

Den Hertog zond noch dien zelven dag een Soldaat na de Wooning van den Kunſtſchilder *P. P. Rubbens*, met een verzoek: „ Van
„ alles dat 'er onder het Gereedſchap van de Schilderkunſt ſorteerde
„ te laaten brengen in het Kaſteel, dewyl zich aldaar een boetvaar-
„ dig Kunſtenaar uit het gewoel des waerelds had vertrokken, en
„ van zins was om het overige deel zyns levens in een geſtrenge ge-
„ vangkenis en boete te zien afloopen, indien 'er geen kans voor
„ hem was om 'er uit te geraaken, en zich op den Nederlandſchen
„ bodem te retireeren. Den grooten *Rubbens* begon hartiglyk te lachen over dat compliment, doch hy dacht niet eens op *Adr. Brouwer*, wiens Kunſt hy had gezien en hooglyk geprezen; maar hy liet zonder verder nabedenken de verzogte Gereedſchappen na het Kaſteel vervoeren; dewelke den Hertog aanſtonds aan den Schilder deed behandigen.

Den vroomen *Adr. Brouwer* was niet traag om zich te begeven tot het ſchilderen, ook niet lui om te drinken; want den Hertog had hem links en rechts geproviandeert, en het geval was hem daar by zo gunſtig, dat hy de behoorlyke Perzoonagien kreeg om te conterfyten. Eenige Spanjaarden kipten de plaats uit, vlak tegens over zyn tralien, tot een Pasbaan, en begonnen louter te tuiſſchen en te dobbelen met Kaart en Steenen; van welke gelegentheid *Brouwer* zich wonderlyk bediende in de Ordonnantie van zyn Tafereel. Hy drukte aartiglyk de winzuchtigen iever uit van de geldelooze Speelers, die de Teerlingen ſcheenen na te vliegen met hunne holle blikken, wier muisvaale kuikendiefs klaauwen beſturven waren om de bemorſte Kaarten, en die van tyd tot tyd die Bedelaars Inſecten van plaats en geſtalte deeden veranderen, die zo wel op hunne ontvleeſte ſpieren en bonken aasden als de Armoede. Maar onder andere aartige Beeldjes, had hy op dat Stukje eenen ouden ſchraalen Span-

jaard geconterfyt na het leven, die, neêrgedooken op zyn hurken, gezeten was achter de Speelers, en op de stompen van drie a vier overgeblevene groene tanden scheen te knarssen, om de Natuur, die de Hongerbasten zo stiefmoederlyk spyst, te baat te komen. Dat laatste postuur behaagde den Hertog zo wonderlyk wel, dat hy 'er meer dan een groot half uur om ging zitten lachen, (dat al iets ongemeens is in een Staatsgevangen) en hy liet aanstonds den beruchten *Rubbens* by hem komen, om zyn vonnis over dat Tafereel te hooren.

Die Kunstschilder vloog na het Kasteel, nieuwsgierig wat St. *Lucas* Gezel had gepenceelt, en hy vroeg aan den Hertog: „ Wat dat dien „ gevangen Schilder doch had uitgevoert, en of 'er de Matriaalen „ van de Schilderkunst niet op waaren verspilt? Doch hy stond als opgetogen te kyken, doe die Prins hem dat Stukje liet zien, dat waarlyk alles overtrof wat 'er ooit van dat zoort van schilderwyze was gezien; en na het door en door te hebben bestudeert, riep hy eensklaps uit: „ Zo waarachtig als ik *P. P. Rubbens* ben, zo waarachtig „ is dat geschildert by *Adriaan Brouwer!* Den Hertog begon opnieuws te lachen, en vroeg aan *Rubbens*, na de waarde van dat Stuk: die 'er hem aanstonds 300 Ryxdaalders voor bood: waar op die Prins hem repliceerde: „ Dat 't hem niet veil was voor 1000 Ryxdaalders; „ maar het in zyn Kunstkabinet zou bewaaren, tot een gedachtenis „ van die wonderbaare avontuur. Ook is dat Stukje noch te zien onder de Kunst-schilderyen van die overoude Prinselyke Familie.

Rubbens ging daar op na den Gouverneur van het Kasteel, en besollisisteerde de ontslaging van *Brouwer*; wiens karakter hy met zulke natuurlyke verwen krayonneerde, dat 'er die Gouverneur om begon te grimlachen op zyn Spaansch, dat is, door het opschorten van de bovenste lip, en den Schilder deed voor zich komen, om hem noch eens ten overvloede te examineeren. Die losse Knaap quam voor het licht, beleed openhartiglyk schuld van binnen Antwerpen gekomen te zyn zonder Paspoort, beloofde beterschap, verzogt vergiffenis, en bood zyn Religie aan tot een onderpand van zyn toekomend gedrag en goede intentie. Na dat 'er noch wat gepraat en gelachen was over dien kluchtigen Baas, bleef *Rubbens* borg voor *Brouwer*, en daar op wierd hy op vrye voeten gestelt, en ging na *Rubbens* wooning, hoewel eenigzints schoorvoetende, dewyl hy onderwegen eenige kroegen wilde aandoen, om zich aldaar eenige uuren

te

Digitized by Google

te verledigen, ter eere van onze lieve Vrouwe van de goede Verlossinge.

De welmeenende *Rubbens* docht den ligtvaardigen *Brouwer* op den goeden weg te brengen, doch met een beter voorneemen als gevolg; zynde de Natuur een Vogel, die zich zo min wil laaten bedwingen, als een vrygevogten Nederlander. Den voornoemde Kunstschilder bestelde aanstonds een paar pakken Kleders voor den naakten Kunstenaar, voorzag hem van Lynwaad en vordere toebehoortens, zette hem aan zyn Tafel, en gaf hem een Slaapkamer als aan een Prins; doch hy kon dat quikzilver door geene weldaaden fixeeren. Hy was en bleef *Brouwer*, hy moest Brandewyn drinken en Tabak rooken, van den ochtend tot den avondstond, en dewyl *Rubbens* hem zo zeer als 't doenlyk was speende van Zakgeld, bragt hy zyn Fluweele Zondagspak in den Berg van Barmhartigheid, en vierde daar op een dubbelden Jonas van tweemaal drie dagen en nachten, en quam niet eer na huis om zien, voor dat alles was verdronken en verklonken. Dat beestachtig gedrag verveelde aan *Rubbens* en zyne zedige Huisvrouw, die zich zo lang over dien Lichtmis beklaagde tegens haar Man, dat hy hem buiten de deur stiet: waar mede hy wel in zyn schik scheen te zyn, zeggende: „ Dat de gereguleerde „ Wooning van *Rubbens* hem een slimmer Gevangkenis verstrekte, „ als het Kasteel van Antwerpen.

Hy kroop in by een Bakker, genaamt *Joost van Kraasbeek*, die een hups Antwerpsch Bazinneke tot wyf had, een knaap van zyn humeur, en vogels van eener veders, die hy in zyn Kunst onderwees, en met 'er haast 'er een braaf Schilder van maakte. De Antwerpsche Chronyk zegt, dat *A. Brouwer*, die niet vies was op een handje vol doodzonde, nu en dan wel een overspeelig broodje schoot in *J. van Kraasbeeks* Huwelyks-oventje; doch dat die, in navolging van veele Antwerpsche Hannekes, zich 'er niet veel aan stoorde.

Cornelis de Bie verhaalt, dat *A. Brouwer* eens naakt en bloot uit Zee belande te Amsterdam, en fluks zyn toevlugt nam tot de Schilderkunst; die haar Beleiders vry beter kleed en voed, als eenige Regenten der schatryke Hospitaalen. Om zich een naam te maaken, bestelde hy een Kleed en Mantel, t'zamen gestelt uit grof Linnen, beschilderde die met vreemde Bloemen en Parterres, en na die Gevernist te hebben, om 'er een schoone glans op te brengen, marcheerde hy na het Amsterdams Schouwburg, en ging in een Logie

Digitized by Google

zitten pryken. Dat ongemeen Kleed trok fluks alle de oogen der Kykers na zich, en inzonderheid ſtaroogden de ſchoone blikken der Juffers op die ongemeene Stof, wiens gelyk zy beleeden nooit te hebben gezien, en waar na zy zo eenpaariglyk begonnen te watertanden, als na de Liefdens-declaratien der veelſpreekende Saletjonkers en Poppen-pronkers. Ondertuſſchen draaide en keerde zich den opgeſmukte Schilder om en om, als een Paauwſtaarts Doffer, en na dat hy oordeelde dat de Heeren en Dames hem volkomentlyk hadden bekeeken, ſprong hy op het Toneel, met een natte Spons in de hand, en liet zich aldus hooren: „ Heeren en Dames! het ſchynt dat „ alle oogen vallen op myn Kleed en Mantel, en dewyl ik voorzie „ dat de Juffers de Winkels van deze Waereldſtad zullen laaten door„ zoeken, om dit zoort van Stof te bekomen, zal ik die uit den „ droom helpen, met te zeggen, dat ik 'er den Fabrikeur van ben, „ doch dat 'er geen lapje van te bekomen is groot genoeg om 'er een „ Speldekuſſentje mee te bekleeden. Ook is het niet dat het ſchynt „ te zyn, en als gy het kende, zoud gy 'er niet eens na taalen. Dat gezegt hebbende, veegde hy alle die ſchoone Bloemen en Parterres uit met zyn natte Spons; en dat gedaan hebbende, vervolgde hy zyn vertoog op deze wyze: „ De pracht der Begraaffeniſſen voldoet meer „ de Ydelheid der Levenden, als de Eere der Dooden; en de Klee„ ders worden thans niet gemaakt om de Lichaamen te dekken voor „ de ongemakken der vier Getyden, maar om die te fieren en om „ die te belaſten. Het uitterlyk baard doorgaans een grooter ach„ ting, als een innerlyke wezendlykheid. Het gevraag, wat is dat? „ maakt het beſte deel aller zaaken op, en een zekere zwier, die „ men daar aan weet te geven, verguld, helpt en verzagt de nutte„ looſte voorwerpen. Het Heelal beſtaat uit een ſtuk ruw Lynwaat, „ geblanket, geſchildert en gevernift door het Bedrog en de Ydel„ heid, doch afgewaſſchen door de Spons des Tyds, walgt zich een„ iegelyk van zyne eerſte Begeerte; en verſchopt het geen hy wel„ eer plagt te lieven, te eeren en te aanbidden.

Des Waerelds ſchoonheid is maar ſchyn,
Uitwendig is 't al goud, inwendig ſnood fenyn.

Noch verhaalt dien Lierſche Rymchronyk-ſchryver, dat *A. Brouwer*, traag in het ſchilderen, en mild is geweeſt in het verteeren, en

en dewyl wy daar dagelyks noch veele voorbeelden van zien in andere Kunstschilders, kan men dat gemakkelyk gelooven. Doch het ander Sprookje, dat dien zelve Kunstenaar opgedrongen word, kunnen wy zo gemaklyk niet aanneemen, hier in bestaande, dat als *A. Brouwer* hier of daar in een Kroegje by den Waard gearresteert was over een schuld van 50 Ponden Vlaams, hy maar een Tekening maakte, en daar voor 100 Ryxdaalders vorderde. Gebeurde het nu dat men iets poogde af te dingen op die Zom, dan, zegt hy, wierd die Tekening op 't vuur gesmakt, en dat spel duurde tot hy zynen vollen eisch kreeg, waar mede dan dien Kroegenier wierd bevredigt en den Schilder ontslagen.

A. Brouwer maakte het zo bont te Antwerpen, gelyk weleer te Amsterdam, zo dat hy van daar moest verkassen, bevreest dat het Gerecht een voorbeeld aan hem mogt komen te statueeren op het Straftoneel, des stoof hy na Parys, met een goudbeurs vol Tabak, en op de postpaarden van zyne hoeven. Aldaar ontstak hy de kaars des levens, volgens gewoonte, aan beide de enden te gelyk, en hy diende de God des Wyns en de Moeder der Liefde zo getrouwlyk, en zonder de minste tusschenpozing van rust, dat hy het spel ten laatsten moest opgeven. Hy keerde dan wederom met een yle beurs en een krank lichaam na Antwerpen, en aldaar nam hy uit een schilderlyke ootmoed zyn logement in een Gasthuis; waar in hy, na een verblyf van een paar dagen, stierf, en by de van de pest gestorven Armen in een put geworpen, en met kalk en stroo wierd onder gedekt, in het jaar 1640. De Historie zegt, dat een Leerling van *Rubbens* de dood van *A. Brouwer* aan zyn Meester verhaalde: die aanstonds dat Lyk liet opgraven, en op een eerlyke wyze ter aarde bestellen by de Paters Carmelieten. Ook word 'er by verhaalt, dat dien edelmoedigen *Rubbens* hem een deftige Tombe zou hebben doen opregten, waar van hy reeds zelfs het Model had opgestelt; doch dat de Dood, die korts daar aan hem ook mee sleurde, zulks verhinderde.

Adriaan van Ostade, in den jaare 1610 te Lubek gebooren, was ook een Discipel van *Frans Hals*, en woonden meesttyds te Haarlem. Hy en *A. Brouwer* waren op eenen en dezelven tyd Leerlingen, en ook beiden niet zeer verschillig in schilderwyze.

A. van Ostade schilderde meestentyds Boerenhutten, Stallen, en voornamentlyk Binnenhuizen, benevens alle derzelver nietwaar-

Digitized by Google

dige, doch aartiglyk verbeelde Potten, Pannen, Kruiken, Manden, en al zulke meubilaire Goederen en Huiscieraaden. Ook ordonneerde hy veeltyds Kroegen met alle derzelver toestel van Pinten en Kannen, Driestalletjes, Banken, en Stoelen, alles zo geestryk en natuurlyk uitgevoert, dat weinige Schilders het zullen verbeteren. Daar by zyn de Beeldjes wonderlyk fiks getekent, zeldzaam toegetakelt, en zo natuurlyk boers van beweegingen, dat men zich moet verwonderen, hoe hy die zo wel gelykende Karakters heeft weeten te bedenken. Het heugt ons, dat wy over eenige jaaren een Kerkje zagen hangen te Rotterdam, geschildert door *A. van Ostade*, waar in een Boeren-Schoolmeester over 6 a 7 kleene Jongens heerschte, in welke Ordonnantie de Karakters zo wonderlyk waren waargenomen, dat geen Nederlands *Heraklist* het kon beschouwen zonder te lachen. Daar by was het Kerkje zo natuurlyk verbeeld, dat het scheen als of men de kalk tegens de muuren en pylaaren zag blinken. Uit zyn Conterfytzel is wel af te neemen, dat hy mede een kluchtige Snaak is geweest. Hy overleed in den jaare 1685.

Cornelis Bega, een Haarlemiet, was een Zoon van den Beeldsnyder *Pieter Jansz. Begyn* en *Maria Cornelisse van Haarlem*, eene Dochter van den vermaarden Kunstschilder *Cornelis Cornelisz. van Haarlem*. Hy was een braaf Schilder, en ter zelver tyd een grooten Lichtmis, die het zo bont maakte, dat zyn Vader hem niet langer voor zyn Kind wilde erkennen; daar hy zich weinig aan stoorde. Daar word van dien *Cornelis* verhaalt, dat hy doodelyk verlieft was op een aartig Meisje, welk Schaapje de Pest kreeg, doch dat *Bega* zich daarom niet liet gezeggen van zyn Beminde te laaten, maar in spyt van de Doctoren en Chirurgyns haar onophoudelyk vergezelschapte. Doe zy verlaaten was van de Doctoren, en lei te zieltoogen, begeerde *Bega*, die zich als een dol en wanhoopend Mensch gedroeg, haar noch den laatsten kus des afscheids te geven; dat de Vrinden echter niet wilden dulden. Daar op greep hy een Raagbol, en stak haar die toe, wiens eene end zy en hy het ander driemaal kuste, en daar mede was 't: „ Vaar wel in alle eeuwigheid! Korts daar aan wierd hy door dezelve quaal besmet, en door de Pestdood weggerukt in 't prilste van zyn levensloop, op den 27sten van Augustus 1664.

Thomas Wyk, een braaf Kunstschilder van zynen tyd, was gebooren te Haarlem, in den jaare 1616. Men ziet veele van zyne Penceelwerken, verbeeldende geestige Italiaansche Zeehavens, vol gewoel

Digitized by Google

woel van Beeldjes, Koopmanschappen, Schepen, enz. ook Roomsche Markten, waar op zich een potzig Zalfverkooper met al zyne aangaapers, Italiaansche Postuurmaakers, Kunstspeelers of Guichelaars, Fruit- en Groenstallen, en achter dezelve grootsche Gebouwen en Paleizen deeden zien, door hem zelve in Italien na 't leven afgetekent. Geestig wist hy ook Zeestrandjes, en daar by Vrouwtjes, die de Visch in Korven op haar hoofd, of anderzints na de markt torssen, te verbeelden; ook Laboratorien of Goudmaakeryen, met hunne Fornuizen, Kroezen, Pannen, Glazen, en eene onbedenkelyke meenigte van Gereedschappen, tot de stookery behoorende, en diergelyke voorwerpen, die alle zo geestig van hem bedacht, kunstig geschikt, vast getekent, vet, toetzende, en gloeijende geschildert zyn, dat dezelve Kunst een hooger prys verdient, dan zy thans mag gelden. Zyne Kunstlust heeft den Prentlievenden eenige kleene staalen van zyn vernuft, door eige wyze van Etzen in 't koper, nagelaaten. Deze *Thomas* liet een Zoon na, met naame *Jan van Wyk*, die een braaf Batailjeschilder was, wiens bloeityd zyn Vader met verheuging heeft gezien, aangezien hy 70 jaaren bereikt heeft, voor dat hy quam te sterven, in den jaare 1686. *Jan van Wyk*, die wel zyn besten levenstyd in Engeland heeft doorgebragt, schilderde ook Jachteryen te paard, inzonderheid Hartejachten. Men weet, dat hy het levensgroote Paard, waar op het Beeld van *Frederik*, Hertog van Schomberg, zit, en het plan van de Batailje in 't verschiet, ('t welk door *J. Smit* kunstig geschraapt in prent uitgaat) ten dienste van *Godfr. Kneller*, (die alleen 't Portrait van gemelden Hertog gemaakt heeft) met veel roem heeft geschildert. Hy was te Londen gehuwt, en is daar ook gestorven.

Leendert van der Koogen, die stil gehumeurde Schilder, was ook een Haarlemiet. Hy was een Leerling van *Jacob Jordaans*, die een fraaije vlakke handeling van tekenen had, en daar by welgestelde en gecouleurde Beelden schilderde, meestentyds levensgroote.. Ook zyn 'er eenige Prenten by hem geëtst, redelyk kloek en fraay, maar wat ruw behandelt.

Dewyl hy nu tamelyk met het slyk en modder des waerelds, Goud en Zilver, was gezegent, en niet om den broode behoefde te schilderen, zyn 'er niet veele Schilderyen van *L. van der Koogen* bekent buiten de Stads muuren van Haarlem, gevolglyk kunnen wy 'er niet van belang over schryven. Echter moeten wy een kluchtig voorval

van

van deze Kunstschilder verhaalen, hem met eene trouwzieke Juffer bejegent.

Hy was al een tamelyk ryp oud Jongkman, en woonde te Haarlem in de Schaggelstraat by een Bloedverwant, daar hy zyn Kost kogt, en wierd gemeenlyk by de Huisgenooten met de naam van *Leendert Oom* begroet; zynde den naam van Oom zo toepasselyk op bedaagde Vryers, als den eertytel van Tante applicabel is op vryerlooze bedaagde Juffers; derhalven zal het ons ook lusten van hem *Leendert Oom* te noemen.

Het gebeurde op een zekeren avondstond dat een welbekende Juffrouw, gebooren en woonachtig binnen Haarlem, aanschelde, en vroeg: „ Of den Heer *Leonard van der Koogen* t'huis was, en te spree- „ ken? Waar op de Meid antwoorde, na alvoorens de Juffer in het Zysalet te hebben laaten gaan: „ Dat zy het aan dien Heer zou gaan „ vraagen. Zo dra had de Meid haar boodschap niet overgelevert, of het oog van de geheele Familie viel op den vroomen *Leendert*, en het eenpaarig besluit was: „ Dat die Juffrouw haar hart had gezet op „ *Leendert Oom*, en zekerlyk quam om hem het Aalsfuikje des Hu- „ welyks aan te bieden. Den vroomen Schilder stond wat verzet, en hoorende dat de Juffrouw zo netjes was opgetraliet als een Pinxterbloem, wilde hy ook niet ongehavent te voorschyn komen, maar kamde zyne lokken zo wat by den rous uit de war, haalde zyne gefronste Kousſen op, streek met zyn duim en voorste vinger de kreuken uit zyn breede Bef, en trad doe na vooren, om de Juffrouw op zyn oud Vryers te begroeten. De Juffer ontstelde ook op haar beurt; want het Voorneemen en de Uitvoering zyn twee onderscheide zaaken; doch na hem alvoorens een belofte van geheimhouding afgevordert, en haar perzoon over de toekomende Boodschap verontschuldigt te hebben, (welke Komplimenten *Leendert Oom*, met onderscheide lichaamsbuigingen, dewelke niet na de dansschool rooken, beantwoorde) begon zy te oreeren op deze of diergelyke wyze: „ Myn Heer zal vreemd ophooren, dewyl myn Boodschap zo onge- „ meen is, als u waarschynlyk ooit is te vooren gekomen. Veelligt „ ook zult gy, die geen groot Hoveling zyt, die Boodschap beschou- „ wen als een ongerymde aanbieding, alhoewel ik 'er niet in kan „ zien, tegenstrydig tegens de aldergestrengste Betaamlykheid; te „ meer, daar het spreekwoord zegt: *Het is al eens wie dat het vraagt,* „ *als het maar slaagt.* Gy zyt een Jongkman, die over jaaren en da-

„ gen

„ gen wel berucht by het Gemeen, en wel gezien zyt geweest by „ myne Bloedverwanten. Wie dat ik ben, is u ook niet onbekent, „ en ik vertrots de quaadaardigste Nyd, van myn Gedrag te kunnen „ bekladden met de aldergeringste schyn van Quaad, dat is vry wat „ anders als met eenig quaad zelve. Wy leven beide gerust en ver- „ genoegt van die Middelen, dewelke onze Ouders ons hebben na- „ gelaaten; wy trachten niet om die te zien uitdyen, noch gy „ door het Kunstpenceel, noch ik door de Koopmanschap; en ik stel „ vast, dat de doordringenste Heerschzucht onze algemeene maat- „ regels niet zou kunnen verwrikken.

„ Maar, myn Heer *Leonard*, onze dagen glyden echter heenen „ als vlugge Schaatsryders, en wy verouderen jaarlyks, zonder dat „ wy verbeteren. Ondertusschen is het leven een groot Goed in „ zichzelven, ja het grootste Goed des Waerelds; want den Mensch „ vermag zich niet te beklaagen over het leven, maar wel over de „ ongerymtheden van het Levensgedrag, en over de quaade Bestie- „ ring van onze Hartstochten. Doch onder alle de Levensbewyzen „ keur ik voor de alderbeste de Levenswyze der Getrouwden. Niet „ dat ik een Huwelyk goedkeur, waar in dat den Man scheep komt „ met een Normandys kapitaal, een half hondert Processen, en den „ Vloek zyner Gebuuren, en waar in de Vrouw den Man verschalkt „ met een Abderietsche bruidschat, een trommel vol wind, en een „ Goudbeurs vol Suikerpeeren. Een Paar, dat zich zonder Geld „ waagt op den Huwelyks Oceaan, is gelyk aan een Jager, die een „ Hert poogt te vangen zonder Honden, en die vergelykenis kan „ altoos op ons niet toegepast worden. Doch, myn Heer, het meeste „ dat my aanzet tot het Huwelyk, bestaat in deze punten: onze „ Vrienden sluipen uit deze Waereld, den een voor en den ander „ na, en wy kunnen het gezelschap der Overledenen niet genieten; „ ook verlaaten de besten ons het allereerst, onderwyl dat de slim- „ sten overblyven, om ons te plaagen. Onder die overgebleven „ Vrinden zyn de zommige te grootsch om met ons te verkeeren, „ onderwyl dat wy andere al te lang leven, die dag en nacht rekhal- „ zen om te roesemoesen onder onze Goude en Zilvere Munten. „ Dewyl ik dit zo klaar zie, als ik de Zon op den hellen middag zie „ schynen, trek ik myn hart van hun af hoe langs hoe meer, en al- „ zo ik voor my zelve poog te leven, word myn leven hoe langer „ hoe eenzaamer. Dus zou ik wel kunnen besluiten, om een ge-

„ zelliger levenswyze aan te vangen, en indien gy daar toe mogt
„ overhellen, zoud gy my niet ongenegen bevinden voor uw Per-
„ zoon; en meer heb ik niet te zeggen.

Leendert Oom stond te kyken, als of hy mal was geworden; want hy nooit een diergelyke Predikatie gehoort, of een Declaratie van die natuur had ontvangen; doch hy rukte alle de hulptroepen van zyne verwarde zinnen by een, en liet zich doe uit in deze welspreekende termen: „ Wel, Juffrouw! wel, Juffrouw! dat klinkt my te
„ byster vreemd in de ooren.

„ Dat heb ik vooraf wel gedacht, myn Heer, (repliceerde die
„ Juffer al lachende) dat u dat voorstel onverwagt zou voorkomen,
„ en daarom gaf ik u zulks te verstaan in het begin van myne reden-
„ voering. Maar neem uw beraad; de zaaken behoeven zo schie-
„ lyk niet afgedaan te worden; ik zal daar omtrent uw besluit, als
„ het u gelegen komt, afwagten. Ik erinner u nochmaals, dat uw
„ en myn fatsoen op een hoogte zyn, en, na ik geloof, zal ons on-
„ derling Kapitaal ook geen half Millioen verscheelen. Ik heb u nu
„ myne meening geopenbaart; gaa nu eens te raade met u zelven,
„ en hoe het by u ook opgenomen word; wy zullen echter als voo-
„ ren goede Vrinden blyven.

Zo dra als *Leendert* achter quam, ging de klucht aan; want zy hadden die t'zamenspraak beluistert, en lachten dan eens met den aanstaanden Bruidegom, en dan eens met de voorbaarige Bruid, zonder dat zich den Schilder verklaarde, wat hy zou doen of laaten. Hy zat dien gantschen avond te kyken als het steene Beeld van *Harpocrates*, den God der Stilzwygentheid, en kon, hoe hy ook tobde of woelde, den geheelen nacht niet een oog toe doen; desnam hy voor, om 'er geen eyers in te slaan, en het echter kort en goed te maaken.

Daags daar aan stond hy op voor dag en voor dauw, en ging zich wat vertreden op de Groote Markt, daar hy gevallig, na een uur twee a drie wandelens, die zelve Juffer zag komen aanstryken. Hy nam fluks een korte resolutie, en hemde haar dus: „ Hem! hem,
„ Juffrouw! een woordje met u believen! Daar op bleef de Juffer stil staan: en den onthutselden *Leendert Oom* gaf aan de Juffer haar afscheid met deze woorden: „ Juffrouw, Juffrouw, daar wy gisteren
„ van hebben gepraat, zal niet in gedaan worden. De Juffer groete *Leendert Oom* met een bevallige zwier, en antwoorde: „ Zeer wel,
„ myn Heer, ik ben wel te vreden. Daar mede wierd dit Kluchtspel

Spel besloten, en 't zedert is het in een Spreekwoord veraart onder die Familie: „ Daar wy gisteren avond van hebben gepraat, zal niet „ in gedaan worden.

Philip Wouwerman, die blinkende Diamant aan de Kroon der adelyke Schilderkunst, is gebooren te Haarlem, in den jaare 1627. Zyn Vader was een gemeen Historieschilder, en het algemeen zeggen is, dat hy de eerste beginzelen van die Kunst by zyn Vader heeft geleert, en naderhand zyn eigen Meester is geworden; waarschynlyk door geen minder Oordeel als Naarstigheid.

Het komt ons onbegrypelyk voor, die zo veele honderde Kunsttafereelen hebbe gezien van dien *Philip Wouwerman*, hoe dat eene regterhand zo veele Kunsttafereelen, en die alle zo verscheiden van Ordonnantien, heeft kunnen uitvoeren. Dan zien wy Jachten, Pleisterplaatzen, Pikeurbaanen, Batailjes, Strooperyen, Struikrooveryen, Paardenmarkten, het vliegen met de Valk, enz., en het zelfde Voorwerp, hondertmaal mogen wy zeggen, gestadiglyk op een andere trant of wyze geordonneert en gepenceelt. Het eene Kunststuk gelykt nooit aan het andere, ja zelve verscheelen de Voorgronden, de Boomen, de Luchten, met een woord alles verscheelt, en echter is het alles schoon en heerlyk. Die Man moet een byzondere Geest hebben gehad, wiens model thans zo min is bekent, als *Krabeths* Coleuren in het Glasschryven; en hy wist gewislyker meerder voorwerpen op het panneel te brengen, als een zeker Engelsch Schilder, die altoos de Luiden raade, om een witte Britsche Roos te laaten schilderen op hunne Uithangborden, dewyl hy niets anders had leeren maaken.

Daar en boven wist dien grooten *Philip Wouwerman* alle zyne voorwerpen zo verstandig, en in dien natuurlyken aart te verbeelden, dat men met den eersten opslag kon zien en tasten, wat dat die Beelden wilden zeggen. Ja in het ordonneeren van byzondere gevallen, wist hy de zeldzaamste hartstochten zo kunstiglyk uit te drukken, als of hy een dagelyksche Ooggetuigen was van dierge'yke ontmoetingen; als by voorbeeld: op zyne Tafereelen van Strooperyen, en in het plonderen van Boeren Dorpen en Gehuchten, conterfyte hy zo krachtig den moordzuchtigen moedwil der Soldaaten, en de doodelyke vreeze der overrompelde Buitenluiden, dat de zielen der Beschouwers, aangedaan door die zo natuurlyk uitgebeelde rampen dier ongelukkigen, fluks party koozen, als of zy tegenwoordig waren in het midden van die treurspelen.

Digitized by Google

Ook gaf dien *Philip* geen geringe blyken van een goed oordeel in de verstandige schikking zyner Werken; in een kunstige verdeeling van bruine tegens lichte, en wederom lichte voorwerpen tegens bruine gronden, niet hier en ginds verspreid met dobbelsteene vlakken, gelyk als Mosaïsche Schilderyen, maar in breede partyen, die het oog vast hegten op de voornaamste voorwerpen. Zyn Penceel was mals en aartiglyk als met de punt getoetst. Met een woord, hy bezat een zeker iets, dat wy by niemand van zyn styl hebben zien opdaagen, 't zedert zyn overlyden.

Wy zullen ons niet begeeven, om omstandiglyk alle die heerlyke Tafereelen te beschryven, dewelke het ons heeft mogen gebeuren te beschouwen, zo hier in de Nederlanden, als in Duitschland, Engeland, Vrankryk, Braband, Vlaanderen, Zeeland en elders. Wy zullen die welspreekende Tafereelen de verdiensten des Kunstryken Maakers laaten bepleiten, om een zekere byzonderheid, die veel speculatie heeft gegeven aan de Kunstbeminnaars, ter loops aan te raaken.

Daar word eenpaariglyk getuigt, dat hy, op zyn doodbed leggende te zieltogen, beval, om alle zyne Schetzen, Tekeningen en Krabbelingen te verbranden; dat ook noch by zyn leven wierd achtervolgt; en over den daarom van dat vernielend bevel redeneeren de Kunstlievenden op verscheide wyzen. De zommigen zeggen, dat die Kunstschilder een Zoon naliet, die hy vreesde dat in de luiheid zou vervallen, by aldien hy hem meester maakte over die schoone Modellen: doch dat bewys komt ons zo onbewyslyk voor, dat wy 'er niet eens na kunnen luisteren. Andere Beterweters onderstellen, dat hy in onmin leefde met zynen Broeder *Pieter Wouwerman*, en dat hy hem die schoone Vrugten van zyn Iever- en Kunstboom niet gunde: maar dat argument is ook te lam. En een derde zoort beweerd, dat het geen koekjes van zyn eigen deeg waren, die hy deed verbranden; en die geheim beduidende Noot dient wel ontbolstert te worden, zal den Lezer de kern smaaken, en daarom zullen wy ons daar over wat omstandiger uitlaaten.

Doe de Gelukzon van *Philip Wouwerman* het hoofd boven de kimmen begon te steeken, moest de Schildermaan van *Bamboots* haare hoorns intrekken, niet wegens de minderheid van Kunst in den laatsten, maar, na het ons toeschynt, wegens de meerderheid van gunst in den eersten Kunstschilder. De manier van *Bamboots*, viel wat droef-

Digitized by Google

droefgeeftig, en de schilderwyze van *Wouwerman* was in tegendeel vrolyk, alhoewel de Kunst van *Philip* op die tyd de Kunst niet kon overkraaijen van *Bamboots*. Doch het ongeluk van *Bamboots* bestond hier in, dat hy zyn Kunst tegens geen appel of ei wilde verruilen; dat hy niet veel Vrienden had om hem door de schulpzee der behoeftigheid te rollen; en dat hy dat zoort van Kunstkoopers, die de Antwerpenaars Keelbeulen hebben gedoopt, zo min voordeel als zy hem gunden; dewelke hem gevolglyk lieten dryven. De Historie zegt, dat *Bamboots* zich in zyn wisselvalligheden gedroeg als een Dichter, dat hy vloekte, stampte, schold, en zyne nagels beschroeide, doch dat hy 'er niet een onze Gouds by overwon, en dat is het natuurlyk karakter der tegens de Lukgodes wrokkende Poëeten. Maar eene spyt, die hem wierd aangedaan by den Kunstkooper *Jan de Wet*, kon den mismaakten *Pieter van Laar*, alias *Bamboots*, niet verkroppen; hier in bestaande, *Jan de Wet* had aan *Bamboots* gebooden een zomme van 200 Guldens voor een Stuk van zyn maakzel, en den Schilder had hem voor dat Bod bedankt, en hem afgewezen.

Een Mans hart kropt van spyt, die uitbarst by die Beulen,
By die verstoorders van 't Kunstschilderachtig luk;
Des Jan de Wet, *toen* Piet *by hem om 't geld quam heulen,*
Den Schilder roesten liet, en wars keek van het Stuk.

Die *Jan de Wet* wette zyn brein om *Bamboots* die weigering betaalt te zetten; en om daar toe te geraaken, gebruikte hy tot een instrument de aankomende Kunst van *Philip Wouwerman*. Hy bestelde aan dien *Wouwerman* een diergelyk voorwerp, als het Stuk van *Bamboots*, en dat gedaan zynde, sleurde *J. de Wet* alle de Liefhebbers die hy kon grypen en vangen na het huis van *Wouwerman*, pryzende zyn Tafereel boven dat van *Bamboots*; waar toe hy zich meestentyds, als die niet veel verschot van spreekwyzen had, bediende van deze woorden: „ Zie daar, Heeren, dat is een Stuk! „ men behoeft na geen Roomsche Schilders te loopen, als men zulke „ Kunst kan bekomen by de Nederlandsche Kunstschilders. Kortom, die *J. de Wet* speelde zo Kunstkooperlyk zyn rol, dat *Bamboots* van enkel hartzeer quam te hemelen.

Zo dra als dien wraakgierigen Kunstkooper hoorde, dat *Bamboots* overleden was, vloog hy na zyn Sterfhuis, en bemachtigde voor een ge-

Digitized by Google

gering zommetje alle de Schetzen, Tekeningen, en Prenten van dien Kunstschilder, die hy wederom overzette aan *Philip Wouwerman:* die zich wonderlyk wist te bedienen van dien Schat der Kunsten. Deze waren nu de Modellen, zeggen de Onderzoekers dier Oudheden, die hy beval te verbranden by zyn leven, op dat hem niemand met dievery zou kunnen betichten, na zyn overlyden.

Op die wyze heeft den Schilder *N. Roestraaten*, die *Bamboots*, *Wouwerman*, en *J. de Wet* gemeenzaamlyk heeft gekent, dat geval in Londen verhaalt aan *Michiel Caree*; en dewyl wy niets trachten te profiteeren by diergelyke vertellingen, geven wy het den Lezer over voor die zelve prys, die het kan aanneemen of laaten blyven.

Philip Wouwerman had noch twee Broeders, beide Kunstschilders, die benevens hem de Schilderkunst oeffenden, doch met min geluk, en ook met minder verdiensten. *Pieter Wouwerman* schilderde Stalletjes, Pleisterplaatzen, Valkenjachten, met aartige kleene Beeldjes van wel getekende Heeren, Juffers en Knegten. De Paarden zyn niet quaad van omtrek, en kragtiglyk geschildert, doch niet zo vrolyk getoetst en behandelt, als de Kunststukken van zynen Broeder *Philip*. Den jongsten Broeder, *Jan Wouwerman*, was een Landschapschilder, die te Haarlem woonde; doch van wiens Kunst 'er niet veele Stukken worden gezien, dewyl hy in zyn groene jeugd verdorde, en zyne levensbladers liet afvallen. *A. Houbraken* zegt, een Stukje van hem, by *L. van der Vinne*, te Haarlem, gezien te hebben, zynde een bergachtig Landschap: den voorgrond was vry bruin, begroeit met ruigte en onbesnoeide Boomen, waar tegen zich het verschiet, klaar en helder gedaagt, in een Valei vertoonde: den voorgrond inzonderheid was aartiglyk brokkelig in die zelve coleur gepenceelt; op welke trant *Philip Wouwerman* in zyn vroege tyd ook schilderde. *Philip* overleed in den jaare 1668.

Nicolaas van Berghem is gebooren te Haarlem, in den jaare 1624; zyn Vader was genaamt *Pieter Klaasz.*, van Haarlem, die in den beginne Visschen, en naderhand Stukjes schilderde, waar op hy meestentyds een Tafeltje te pas bragt, voorzien met allerlei zoort van Banquetzuiker, en verzelt met een Zilvere Schaal, of met een Porcelyne Schotel, Kom, en zulk zoort van snorrepypen. Die Vader onderwees hem in de eerste beginzels der Schilderkunst; doch naderhand kreeg hy verscheide Kunstschilders tot zyne Leermeesters, als *Jan van Goyen*, *Nicolaas Moojaart*, *P. F. de Grebber*, *Jan Willis*,

Digitized by Google

ks, en ook onder meer andere den Kunstschilder *J. B. Weeninx*, zyn Neef; dewelke alle zich hebben beroemt, dien Fenix te hebben voortgebragt; daar hy aan den anderen kant zich heeft kunnen beroemen over een groot getal Leerlingen, die wakkere Kunstschilders onder zyn opzicht en bestier zyn geworden.

Aangaande den Bynaam van *Berghem*, die, zegt men, heeft hy gekregen, van dat hy 't by zynen Vader eens grof verkorven had, die hem na liep tot in het huis van *Jan van Goyen*, en hem dreigde den hals om te draaijen; dien voornoemde Meester tegens de andere Leerlingen riep: „ Berg hem! onderwyl dat hy den Vader tegen hielt; die 'er anders misselyk mee zou hebben omgesprongen.

Hy is een heerlyk Landschapschilder geweest, en een Man die daar by genoegzaam alle de andere deelen van de Schilderkunst bezat, en zich zeer zelden van een ander Penceel bediende, als van zyn eigen; een bekent Kunsttafereel uitgezondert, zynde het geval van den Apostel *Mattheus*, daar hy voor zyn Tollenaars ampt vereert word met die heilige Waardigheid, op welk Stuk hy zich van *J. B. Weeninx* heeft bedient in het schilderen van 't dood Wild, en van eenige doode Vogels.

Maar het is ten hoogste verwonderlyk, dat dien *Nicolaas Berghem* zo veele Stukken geschildert, en daar op zo veele onderscheide en verschillige Schikkingen heeft weeten te brengen, waar door zyne Kunsttafereelen malkanderen niets gelyken in Ordonnantien; een Kunst waar toe geen gemeene kennis, en een ongemeene vrugtbaarheid van Vindingen word vereischt. Een van zyn beste Stukken schatten de Kunstkenners een zeker Tafereel te zyn, dat den Heere *N. van der Hulk*, Burgemeester te Dordrecht, hem aanbestelde te schilderen, welk Stuk een bergachtig Landschap verbeeld, gestoffeert met Beelden, Ossen, Koeyen, Schaapen, Kruiden, enz., alle om het heerlykst geschildert, en wonderlyk schoon van tegenstelling van Lichten en Schaduwen. Die zelve Burgemeester bestelde ter zelve tyd een Stuk van de eige groote aan *Jan Both*, waar voor elk voor zyn hoofd, te weeten, *N. Berghem* en *J. Both*, zou hebben een zomme van 800 Guldens, benevens een Geschenk voor die zich het best daar in quam te kwyten. Het is gemaklyk te begrypen, dat elk om 't zeerst zich beyverde om met dat Geschenk te gaan stryken; doch doe zy hunne Kunstschilderyen den Heere Burgemeester voorstelden, prees die hunnen wederzydschen yver, en gaf aan ieder het

voor-

Digitized by Google

voorgesteld Geschenk, met deze woorden: „Daar, Heeren, is een „ Geschenk voor elk; want ieder in het byzonder heeft zyn best ge„ daan. Waarlyk, dat is het regte middel om het Kunstvuur te doen vlammen; maar dat middel is zo t'eenemaal buiten de mode geraakt, als het Glasschryven.

Daar word getuigt, dat hy by uitneementheid liestalig was tegens zyne Leerlingen, wier yver hy door onderscheide Vaersjes en Zinspreuken wist op te wekken; onder welk zoort dit onderstaande wel de grootste neering had by dien vriendelyken Leermeester:

Nimmer moetge u zelf, Gezellen,
Schoon in 't leeren moeite steekt,
En ge 'er veeltyds 't hoofd meê breekt,
Wyl een ander leegloopt, quellen,
Of het yvren laaten staan.
Denk, ik zal weêr loon ontfangen,
Voor myn moeite, en roem erlangen,
Als, die lui zyn, bed'len gaan.

Doch hoe naarstig dien groote Schilder ook was, echter kon Mejuffrouw zyne Gemalin, die de Dochter was van *Jan Wils*, dien braaven Landschapschilder, wel eens met de stok van een Raagbol van onder tegens de zoldering stooten, wanneer zy geen geritsel hoorde, om hem daar door op te wekken, indien hy een uiltje mogt zitten te vangen voor den Schilder-ezel. Daar by hield zy hem zo kort van penningen, dat hy zomtyds, eenige fraaije Prenten ziende, het Geld, om die te bekostigen, moest gaan leenen by zyne Leerlingen; waar door hy ook meestentyds in het verkoopen van een Schildery van zyn maakzel, wanneer 'er die zuinige Dame niet tegenwoordig was, 'er altoos zo veele Zilverlingen wist achterbaks af te knypen, om die verschooten Penningen te restitueeren, en om een Prentje, daar hy zeer op gestelt was, te kunnen snoepen. Zo groot eene zucht bezat hy voor alle kunstige Tekeningen en Prenten, beide van Italiaansche als Inlandsche Kunstschilders, dat hy niet kon rusten noch duuren, voor dat hy die papiere Kunst meester was, waar op hy het oog had laaten vallen. Tot een staaltje daar van, plagt den Kunst-maaklaar *Jan Pietersz. Somer* te verhaalen: dat hy eenmaal voor de Kindermoord met den Sparreboom, van *Rafaël d'Ur-*

Digitized by Google

d'Urbyn, gesneden by *Mark Antonio*, 60 Guldens dorst besteden; geen geringe zom voor een Kunstprent: alhoewel die ziekte zedert eenige jaaren weder is verreezen in Grootbrittanje, daar wy 4 Guinees voor eene Prent van dien *Rafaël*, en 30 Ponden Sterlings voor eene niet zeer groote Tekening van dien zelve Kunstschilder hebben zien besteden. *Nicolaas Berghem* overleed te Haarlem op den 18den van February 1683.

N. Roestraaten, wierd mede te Haarlem gebooren, in den jaare 1627, en is een Leerling geweest by den grooten Conterfytschilder *Frans Hals*, wiens Dochter hy ook trouwde, met een Schilders Uitzet of Bruidschat, een houten Schilder-ezel, een blikken Oliebak, en een dozyn sakerdaane Penceelen. Die *Roestraaten* was een braaf Kunstschilder in Conterfytzels en Stille Levens, byzonderlyk conterfyte hy natuurlyk goude en zilvere Schotels, Drinkvaten, Vaazen, en Schaalen, die men naauwlyks uit de verbeelde Metaalen kon onderscheiden. Hy schilderde meer Stille Levens als Conterfytzels, dewyl den Conterfyter *Pieter Lely*, die niets anders kon schilderen als Pourtretten, en daar door zyn fortuin zogt te bejaagen, gelyk als 't ook gebeurde, hem het conterfyten afraade, op dat zy malkanderen niet mogten komen te dwarsboomen, onder belofte, van hem in alle voorvallende gelegentheden te zullen verpligten; gelyk als ook geschiede; want *Roestraaten* kreeg zomtyds 40 a 50 Ponden Sterlings voor een Stuk Stil Leven, en dat langs de recommandatie van Sir *Pieter Lely*.

Na het overlyden van zyne eerste Vrouw, trouwde hy met een jong Meisje; dat den ouden *Roestraaten*, die reeds het stil leven gewoon geworden was by zyne oude Vrouw, zodanig afmatte, dat hy het spel moest opgeeven, zo dra als zy maar begon te roepen: „ Ik schut! en daar op verhuisde hy uit dit woelig leven na het stil grafleven, in den jaare 1698, en wierd te Londen begraven.

Job en *Gerard Berkheyden*, Broeders, en beide te Haarlem gebooren: den oudsten, *Job*, wierd bestelt op het Boekbinden; maar dat duurde niet lang, den Jongen kreeg een weerzin in het boekwurmen, en hy wouw en zou een Schilder worden; zo dat zyne Ouders gedwongen wierden om hem by een St. *Lucanist* te bestellen, om de grondbeginzels van die Kunst te leeren. *Job* gedroeg zich zo vlytig, dat hy binnen korte jaaren een fraai Stuk kon maaken; waar door hy zyn Broeder *Gerard* bekoorde, om insgelyks de hand

aan de ploeg te ſlaan en die Kunſt te leeren. En nu was hy de roede ontwaſſchen, derhalven nam hy zyn afſcheid van zyn Meeſter, om eens te beproeven of hy kon flodderen op zyne eige wieken. Hy zette zich neder aan den Rynkant, en maakte zich bekent by de Dorpelingen tuſſchen Leyden en Utrecht, alwaar hy veele Boeren conterfyte voor een geringe prys; doch volgens 't ſpreekwoord: „ Ko-„ per geld, een kopere Zielmis. Na dat alles daar om ſtreeks was afgegraaſt, begaf zich *Job Berkheyden* op nieuws tot het ſchilderen van moderne Gezeldſchapjes, Boertjes en alzulke voorwerpen; doch zyn Broeder *Gerard Berkheyden* ſchilderde aangenaamer Kunſttafereelen, als grootſche Gebouwen, Kerken, en onder andere eenige doorzigten van de Amſterdamſche Heeren en Keizers Graften, aan weerskanten beplant met Boomen, en geſtoffeert met allerhande welgetekende en uitvoeriglyk geſchilderde kleene Beeldjes, alles na het leven gemodelt of getekent.

Ondertuſſchen kreeg *Job* de reisluſt in het hoofd, en hy wiſt zyn Broeder *Gerard* zo wel te bepraaten, dat die zyn woord gaf van mee te zullen ſlenderen, en daar op ſtoven zy na Duitſchland, en belanden te Keulen; een Stad, die zo vermaard is wegens haar heilige doodbeenders, als Bologne berucht is wegens haare lekkere Saucyſen. Aldaar verruilden zy eenige Stukjes tegens gereede Penningen, en kreegen ter zelve tyd kennis aan een Geeſtelyke Dochter, wiens Broeder, die een Prieſter was geweeſt, onlangs was geſtorven en begraven. Die Geeſtelyke Dochter beklaagde zich tegens de Schilders, dat zy geen Conterfytzel had van haaren afgeſtorven Broeder, en zy vroeg aan de twee *Berkheydens*: „ Of zy deszelfs Pourtrait niet „ zouden kunnen maalen, op het berigt van het wezen en geſtalte „ des overleden Prieſters, die zy hun naauwkeuriglyk zou geven? *Job* en *Gerard* beraadſlaagden met malkanderen, hoe zy zich zouden gedraagen in dat wonderlyk voorſtel, en na eenige woordenwiſſelingen voor en tegen, antwoorden zy ja, en bedongen een brave prys voor dat Conterfytzel. Het goelyk Klopje gaf hun een hemd van haar vergoden Broeder; waar van zy een paar doeken bereiden, op raamen ſpanden en aan het conterfyten vielen; en portretteerden den dooden Prieſter tot volkomen genoegen van deszelfs Zuſter op de voorſlip van het hemd, en het Klopje wierd geconterfyt op de achterſlip.

Zy vertrokken van Keulen op Heidelberg, op die tyd de Hofhou-

ding

Digitized by Google

ding van den Keurvorst van de Palts; alwaar zy dagelyks dien Vorst, verzelt met zyne Hovelingen, ter jacht zagen ryden. Dien Hoogduitschen swier bestudeerden die Kunstschilders, en zy maakten daar van twee Schilderyen, waar op zy het Conterfytzel van den Keurvorst, van de voornaamste Hovelingen, en van den Opperjager te pas bragten; welke Conterfytzels, of noch zo kleen, zeer kennelyk en wel getroffen waren. Die Stukken bonden zy op malkander, en stelden die in een Gallery, die den Vorst, van de Jacht komende, moest doorgaan, en gaven last aan een perzoon, dat, als 'er gevraagt wierd: „ Wie dat die Stukken daar had neergezet? hy dan zou antwoorden: „ Dat het twee Maalers waren, die t'huis lagen in zodanige Herberg. Daar op trokken zy af, en redenkavelde onder het gaan na hun Logies wat zy te wagten hadden, geld of stokslagen. Den Vorst zag die twee Stukken daar staan, liet die losmaaken en stond verwondert te kyken, ziende daar op zyn Conterfytzel zo natuurlyk verbeeld, benevens de Conterfytzels van zyne voornaamste Hovelingen. Den Keurvorst ontbood aanstonds die Maalers, prees hun Kunst, betaalde die rykelyk, beschonk ieder daar en boven met een Goude Medaille, en deed hun in het Hof een paar Kamers geven, om voor hem te schilderen.

Doch *Job* noch *Gerard Berkheyden* konden geen smaak krygen in het Hofleven; dat al immers zo gevaarlyk is als de Zee; en zy voorzagen veel ligt in hun verheffing te gemoet, dat geen, waar op den Puikdichter *Jacob Zeeuws* doelt, daar hy zingt:

't Geval, dat in verwisselingen
Nooit is getemt,
En dat in staatsverwisselingen
Te dartel zwemt;
En ryken, landen, steden, volken,
Door Vorsten gonst,
Verheft aan 't toppunt van de wolken,
Of nederbonst.

Job dan, zei op een zekere ochtenstond tegens zyn Broeder: „ Ja „ wel, Broeder *Gerard*, het verdrietme van langer de Hoogduitschen „ na de oogen te zien, en 's Vorsten luimen waar te neemen. Laat „ ons hoe eerder hoe liever wederkeeren na Holland; aldaar kunnen

Digitized by Google

„ wy ons vervrolyken met onze Kunstgenooten onder één praatje „ van de Kunst, en onder het rooken van een pypje. Zo gezegt zo gedaan, zy verzogten hunne ontslaging, en daalden weder af na de Nederlanden; alwaar zy te zamen by eene Zuster, die te Haarlem woonde, huishielden, en als zy eenige Stukjes hadden opgemaakt, reisden zy na Amsterdam om die te verkoopen, om met de Kunstenaars een vrolyken avond te houden. Den vroomen *Job* had een *Jobs* sterflot, alhoewel hy geen *Jobs* leven had gevoert, want tot den ouderdom van 70 jaaren gekomen zynde, liep hy in den jaare 1698, na het Gezelschap goede nacht te hebben gewenscht, in de Brouwersvaart en verdronk, na dat hy vyf jaaren te vooren de oogen had gelooken van zyn Broeder *Gerard.*

Den Dichter *J. Snellinx* heeft de Conterfytzels dier kunstryke Broeders met de volgende Vaersjes vereert, als eerst op *Job Berkheyden:*

Dit 's Job Berkheyden, *wiens gelyk men in Gebouwen*
En Tempelschildren niet zal vinden noch aanschouwen.
Hy maald ook wat hy wil op 't kunstigste van alls:
Dat tuige Heidelberg, en Manheim in de Pals.
Hoe eert men best dien Geest, om na waardy te pronken?
Aan wien den Keurvorst heeft zyn Beeld uit Goud geschonken.

En op dat van *Gerard Berkheyden:*

Dit is Berkheyden, *die de Bouwkunst na het leven*
In kragt kan zetten, en haar regten welstand geven:
En door d'Inbeeldingkunde elks weezen zo verbeeld,
Dat aan het werk in 't minst van 't leven niet verscheeld.
Den Paltsgraaf gaf hem, in de plaats der Schilderkroon,
Een Gouden Borstsieraad, het Beeld van zynen Zoon.

En *Vondel* zingt, op het Gezicht van de Heeren Graft t'Amsterdam, door *Gerard Berkheyden* geschildert in dat bedroefde jaar 1672:

Berkheyden *maalt de Heerengragt*
Na 't leven, waardig om t'aanschouwen.
Koop Schilderkunst! vermy het bouwen.
Waarom? 't is Fransche middernacht:

Dus

Digitized by Google

Dus wacht op eenen heldren morgen.
In huisbouw steeken moeite en zorgen.

Vincent van der Vinne, een Haarlemiet, is gebooren in den jaare 1629; hy was al van kindsbeen af geneigt tot het tekenen na Tekeningen of Prenten, en dat geestryk en losjes, dat men wel kon zien, dat de Natuur hem gunstig, en 'er wat goeds te hoopen was van onzen jongen *Vincent van der Vinne*. Die lust groeide met hem op, en zo veel te meer, doe hy met de Zoonen van den Kunstschilder *Frans Hals*, die in zyn Buurt was komen woonen, begon te verkeeren; het welk zyne Ouders beweegden om hem te bestellen aan 't Huis van *Frans Hals*; by wien hy binnen een korten tyd zodaanig vorderde, en zich deszelfs stoute en meesterachtige handeling zo eigen maakte, dat hy oordeelde vlug genoeg te zyn om het nest te verlaaten, en eene tocht te onderneemen op zyne eigen wieken. Hy bezogt Duitschland, de Zwitzersche Kantons, en Vrankryk, vindende allezints gelegentheid om zyn Kunst voort te zetten, en om vermaaklyk te leven; en die luchtstreeken bezigtigt hebbende, keerde hy te rug na het Vaderland, en belande in zyn Geboortestad, op het jaar 1655; alwaar hy by alle de Liefhebbers der Schilderkunst wierd verwelkomt; zynde hy aangenaam by Grooten en Kleenen, wegens zyn vrolyk humeur, en aartige Dichtkunde.

Hy was een Kunstenaar, die alles wat men hem vergde schilderde, en geen onderscheid maakte tusschen het schilderen van Kamers, Plafons, Schoorsteenstukken, Uithangborden, en Deuren of Vensters; alhoewel hy echter de Natuur navolgde in het verbeelden van Landschappen, Gebouwen, Boeren, Menschen, Vogels, Dieren, en Stil Leven, alle welke voorwerpen hy kunstiglyk in het groot of kleen nabootste. Daar en boven was hy een goed Conterfytschilder, gelukkig in goede Gelykenissen te maaken, en zyne Tronien meesterlyk, na het voorbeeld van zyn Meester *Frans Hals*, aantaste en behandelde; speelende tegens zyne Leerlingen voor een Echo van zyn Meester; die gewoonlyk zei tegens zyne Discipelen: „Gy moet „ maar stout toe smeeren, als je de Kunst fix hebt, zal de netheid „ wel uit haar zelve komen.

Door die stoute manier kon hy alles, wat uit de hand moest worden gezien, welstandiglyk vertoonen, en tot zyn profyt vaardiglyk schilderen. Dewyl hy nu den meesten penning beoogde, quamen

Digitized by Google

de Uithangborden hem langs alle kanten toevliegen, waar door de Stad Haarlem op die tyd zo wezentlyk kon roemen op haare zinryke Uithangborden van *Vincent van der Vinne*, als de Stad Antwerpen noch hedendaags kan brommen op haare kunstryke Altaarstukken van *Pieter Paulus Rubbens*; waar door den kluchtigen Kunstschilder *Job Berkheyden* gewoon was te schertzen, zeggende: „ *Vincent van der* „ *Vinne*, is den Haarlemsche *Rafaël*, in het schilderen van Uithang- „ borden.

Hy was een zedekundig Kunstschilder, en een goed Poëet na die eeuw en in zyn zoort, die in navolging van *Octavio van Veen*, *Goltzius*, *Ketel*, *Heemskerk*, en andere fraaije Geesten, zinryke Zinnebeelden heeft gedicht, en ook getekent en geschildert; voor de rest had hy de Natuur te baat, en was een kloek en welgesteld Man van leest, die noch zo rad als een vogel was tot omtrent 7 a 8 jaaren voor zyn overlyden, dewyl hy door een beroerte wierd overvallen, die hem de middelen benam van langer te kunnen schryven of schilderen. Hy stierf aan een slaapziekte in den jaare 1702, oud 73 jaaren, en liet drie Zoonen na, *Laurens*, *Jan* en *Izaak van der Vinne*, alle drie Kunstschilders.

Jan de Baan, een beroemd Schilder, gebooren te Haarlem den 20sten van February 1633: hy verloor zyne Ouders pas drie jaaren oud zynde, van welken tyd af zyn Oom *Piemans*, Hopman en Veertig te Leyden, die ook de Schilderkunst oeffende, op de wyze van *Jan Breugel*, gebynaamd de Fluweele, hem in zyn Huis nam, en in de beginzelen der Kunst onderwees. Dezen Oom verloor hy in den jaare 1645. Des hy te Amsterdam besteld wierd, om de Kunst verder te leeren, onder 't opzicht van *Bakker*; daar hy zich naarstig queet. Hier nam hy zo sterk in 't schilderen toe, dat zyne Mede-leerlingen het niet geduldig konden opneemen: waarom zy hem allen smaad deeden, dien hy enkel uit hoop van meerder vordering opkropte. Zyn Meester, dit ongelyk niet willende dulden, hield hem de hand boven 't hoofd, en zette hem op alle wyzen voort, pryzende zyn Kunst waar hy quam, en hem zelf met zich neemende in Gezelschappen, om hem verder bekend te maaken.

In dien tyd was de Kunst van *Anthony van Dyk* in hooge achting, en die van *Remlrant* vond niet min veele aanhangers. Dit hield hem op dezen tweesprong, niet weetende wat weg hy best zou inslaan, tot dat hy na lang beraad den weg des eersten verkoos, als zynde van veel duurzaamer aart.

In

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

In den jaare 1660, wierd hy door een kunstlievend Heer van Amsterdam na 's Gravenhaage gelokt; daar hy ten eerste veel te doen kreeg onder Lieden van den eersten rang; waar onder waren de Prins van Tarente, de Graaf van Hoorn, en andere Grooten, waar door de roem zyner Kunst zich verspreide tot in het nabuurig Engeland; zo dat de Koning hem met een Jacht liet afhaalen, om van hem geschildert te worden. Hy schilderde dien Vorst, nevens de Koningin, en andere Grooten van 't Hof; het geen nyd verwekte in het hart van *Pieter Lely*, die doe daar in aanzien was. Uit Engeland keerde hy weder na 's Gravenhaage; daar hy welkom was, en straks gelegentheid kreeg van de Beeldtenis des Hertogen van Zel, en van eenige schoone Vrouwen van zyn Hof te schilderen. Hy maakte ook op den zelven tyd de Beeldtenis des Groothertogs van Toskaanen; waar voor de Hertog hem 100 Ducaaten gaf. Op den zelven tyd maakte hy ook de Beeldtenis der Heeren *Cornelis* en *Jan de Wit*; twee voornaame Staatsheeren in Nederland. Die van *Cornelis*, doe Ruwaart van den Lande van Putten, schilderde hy noch in 't byzonder levensgroote ten voeten uit in een groot Stuk, hebbende ten zetel een opgestapelde hoop van Krygsgereedschappen, en rustende met zyn eenen arm op de tromp van een zwaar Geschut. In de bovenlucht van 't Stuk zag men eenige vliegende Kindjes, die zyn Hoofd lauwrierden. Daar nevens vloog de Faam, bazuinende zynen lof. Nevens hem was een Vrouwenbeeld, aan de slinke zyde met eenige Kindertjes, stortende eenen Hoorn van Overvloed aan zyne voeten uit. Aan den anderen kant in 't verschiet vertoonde zich de verovering van Chattam, nevens het verbranden der Oorlogschepen. Andere Schepen vertoonden zich ook, waar van de Hollandsche Vlag waayde. Dit Stuk wierd geplaatst op het Raadhuis te Dordrecht, ten gedenkteken zyner dapperheid. Doch dat Stuk was (zo men voorgeeft) een doorn in de oogen der Engelschen, dewyl die voorgaven, dat de Britsche Kroon daar op was afgemaald onder de voeten van den Ruwaart van Putten; waar door dat ook tot een artykel verstrekte in de tegens de vrygevochte Nederlanden aangehaalde grieven. Ook wierd gezegt, dat het aldus in den beginne was geschildert; maar dat zeker Heer van aanzien zulke gewigtige redenen bybragt, dat den Schilder order kreeg, om het uit te veegen.

Maar in den jaare 1672, dat noodlottige jaar, vergaderde het Graauw

Graauw van 's Gravenhaage voor het huis van *de Baan*, om de Schilderyen van *de Witten* machtig te worden, (want een der Leerlingen, miſſchien uit eenigen toegedreven hoon op zyn Meeſter gebeeten, had verſpreid, dat de Stukken daar in huis waren) dreigende, zo men ze niet over gaf, die met geweld daar uit te zullen haalen. Des moeſt *de Baan*, die de Stukken tydig uit den huize gezonden had, gedogen dat men zyn huis, van boven tot onder, en alle kaſten en kiſten doorzocht.

Deze drift van Beeldeſchennis ſloeg voort tot Dordrecht, daar het Graauw het Kunſtſtuk, boven gemeld, aan ſtukken ſcheurde, tot verdriet van alle Kunſtkenners. Het eerſte Model is noch te zien by de Erfgenaamen des Heeren *Muys van Holy*, Raad der Stad Dordrecht, die de Dochter des Ruwaarts in huwelyk had.

In dit jaar ontmoete *de Baan* noch een merkelyk voorval. Wanneer de Koningk van Vrankryk met zyne Krygsmacht te Utrecht gekomen was, ontfing *de Baan* een Brief, getekend door den Hertog van Luxenburg, doe tot Voogd dier Stad aangeſteld, benevens een vryen Geleibrief, door den Kommandant *Stoupa* onderſchreven. Hier in wierd hy te Zeiſt, buiten Utrecht, ontbooden, om 's Koningks Beeldtenis te maaken, met belofte van rykelyke belooninge. De aanbieding geviel hem, maar de vrees van in quaad vermoeden te zullen vallen wederhield hem; want de bevinding had hem al doen zien, dat een quaade naam of achterdogt genoeg is om iemand van kant te helpen, laat ſtaan te benadeelen. Hy pleegde raad met den Vorſt van Waldek, die hem wel verzekerde van een goed onthaal en betaaling, maar hem in bedenking gaf, of hy daar door niet in eenig quaad vermoeden zou vallen by 't onbezonne Graauw, in aanmerking van den tyd, te meer dewyl hy zelf een der Hopluiden van 's Gravenhaage was. Hier op liet hy den Hertog bedanken, en bleef t'huis. Evenwel wierd hy in Vrankryk geacht als de voornaamſte Beeldſchilder van Nederland: zo dat de Koningk, den Graave d'Avaux, zynen Gezant in Nederland, dien hy bevel gegeven had, van Kunſtſtukken voor hem te koopen, gelaſte zich in dien handel van *de Baans* raad te bedienen.

Veel eer en voordeel genoot hy ook van *Frederik Willem*, Keurvorſt van Brandenburg, wiens Beeldtenis hy verſcheiden maalen ſchilderde, en nevens hem veele Vorſtelyke Grooten. De Keurvorſt eindelyk verkoor hem tot zynen Opper-Hofſchilder en Opziener zyner

Digitized by Google

ner Kunstkamer en Kunst-Academie, op een Jaargeld van 6000 Guldens. Doch zyne Vrouw, burgerlyk en ingetoogen van aardt, had geene genegentheid tot het Hof en hoffelyk leven; waarom hy gedwongen was den Keurvorst te bedanken, en in zyne plaats een anderen bestelde.

Hy schilderde 4 a 5 maalen den *Prins van Oranje*, nevens de *Prinses*, naderhand Koningk en Koningin van Engeland; ook den Hertog van Jork, hier te lande zynde, met veele andere aanzienlyke Heeren.

Onder zyne groote Penceelwerken word geteld, het Stuk gemaakt voor de Regenten van het Tuchthuis te Amsterdam: ook de Afbeelding der vier Staalmeesteren in het Stuk op de Lakenhal te Leyden, gemaakt in den jaare 1675: gelyk ook een Stuk voor de Overigheid van 's Gravenhaage; waar voor men hem 1000 Ducatons betaalde. Te Hoorn maakte hy ook twee groote Stukken, 't een voor de Bewindhebberen der Oostindiesche Maatschappye, en het andere voor den Burgerlyken Krygsraad. Maar daar zyn grootste kunst in uitstak, was de Beeldtenis van den Prins van Nassau Ziegen, die zo meenigmaal daar voor zat, als de Schilder begeerde, die hier door de ruimte van tyd had om het Stuk op zyn volmaaktste te voltooijen. Doe het afgedaan was, behaagde het aan alle de waereld, inzonderheid aan den Vorst, die, verwondert over des Maakers vernuft, zedert veel werks van hem maakte, ja de Schildery voor zyn overlyden by Uitterste Wille weder aan hem schikte: gelyk hy na 's Vorsten dood het zelve ook weder machtig wierd, en dus de gedachtenisse des Overleden niet alleen vernieuwde, maar met vermaak de edele volmaaktheid beschouwde, die in het Stuk te bespeuren was. Hy belaste zyne Kinderen ook op zyn doodbedde met nadruk het Stuk niet te vervremden of te verkoopen, dan alleen aan 't Hof van Brandenburg: gelyk zyne Dochter dan ook het zelve in den jaare 1702 aan den Keurvorst, doe Koningk van Pruissen, als hy in 's Gravenhaage was, aanbood, en voor 400 Ryxdaalers verkogt.

Zyne Geldwinning, doe hy in bloei was, ging de maat te buiten; maar hy leefde 'er te rykelyk van, zynde al wie hem bezogt welkom: „ Een nieuwen Hoed, (was zyn zeggen) en een Oxhoofd Wyn te „ meer op een jaar, daar maak ik veele goede Vrienden mede. Hy kreeg 'er ook veele, daar onder ook veele Tafelschuimers, en onder hen den Landschapschilder *B. Appelman*, die weeken lang voor gewoon-

N N N

woonte had zyne voeten onder een ander mans tafel te steeken. Dus had hy veele maagen te voeden, zynde daar by bezwaard met zes Kinderen, waar by quamen drie van zyne Zuster, en vyf van de Zuster zyner Vrouwe, die hem zo binnen als buiten zyn huis tot een last waren; want de star zyns geluks was al eenige jaaren voor zyn sterven ondergegaan.

Hoe grooter Kunstenaar, hoe meerder afgunst onderworpen. *De Baan*, wiens roem overal opging, en in de Vorstelyke Hoven klonk, wierd ontboden aan dat van Vriesland, om de Prins van Nassau en zyne Gemaalinne te schilderen. Zekere Hofschilder, vatte hier over een grooten haat op tegen onzen Kunstenaar, dien hy echter een tydlang bedekte, tot dat hy zich niet langer kon inhouden. Doe begreep hy by zich zelven een schendig stuk, door een voorneemen, om *de Baan* van kant te helpen. Tot dien einde reisde hy na 's Gravenhaage; maar vond geen gelegentheid tot aantasten van zyn Perzoon, dewyl *de Baan* verzeld ging van zynen Hond, waar op hy zich verlaaten mogt. Des nam deze Booswigt voor, onder schyn van vriendschap, den moord in zyn huis te pleegen. Hy gaat daar op *de Baan* bezoeken, onder schyn van zyne Kunst te willen zien. Hy word beleeft ontvangen, en op de ruime Schilderzaal, die vol Stukken stond, gebragt. *De Baan* zette het eene Stuk voor en 't andere na op zynen Ezel; als de ander, haalende het scherp van uit zyn rok, gereed stond om hem van achteren te priemen; wanneer schielyk de Heer *Bruininks*, een der beste Vrinden van *de Baan*, onverwagt, zonder zich te vooren aan te geven, gelyk hy gewoon was, ter Kamer intrad, en een onbekent Man met ontbloot geweer verneemende, een grooten schreeuw gaf; waar op al het gezin toeschoot. De Moorder, vindende zich verzet van zyn toeleg, neemt hier op schielyk de vlucht, zonder dat men hem kon achterhaalen.

Uit zulk een zelve oorzaak van nyd heeft hy noch eenen aanval geleden, waar door hy den middelsten vinger van zyne regterhand verloor.

Die tot zulken gruwel niet durfden overstappen, speelden echter hun rol met lastren en liegen, strooijende aan verscheide buitenlandsche Hoven de maare, dat *de Baan*, uit blindheid, hem overgekomen, niet meer schilderen kon. 't Gerucht ging zelve in 's Gravenhaage op: maar de Prins van Anspach Brandenburg, daar aan geen geloof slaande, wilde de waarheid daar van onderstaan; want hy had

zich

zich voorheen van *de Baan* laaten ſchilderen. Hy reed na zyn huis, vond hem in gezonden lyve, en liet zich andermaal van hem ſchilderen.

De Baan had een Zoon, genaamt *Jacobus*, die zich mede in de Schilderkunſt oeffende; doch die maar 27 jaaren oud zynde, door de dood weggerukt wierd, tot groote droefheid zyns Vaders, en die hem maar twee jaaren overleefde.

N. Bleekers, was mede een Haarlems Kind; een kunſtig Beeldenſchilder. Den grooten *J. van Vondel*, gedenkt een paar Stukken van dien Kunſtenaar; een triumpheerende *Venus*, die hy had geſchildert voor zyn Hoogheid den *Prins van Oranje*; en eene *Danaë*, gepenceelt voor den Heere *van Halteren*, Bailjuw van Kennemerland; over welke laatſte Schildery hy zich aldus liet hooren:

Dees naakte kan een God bekooren,
En 't godlyk goud haar hart en oog.
Hoe vlamtze op 't goud, dat van om hoog
Door 't kooprен dak van 's Vaders tooren
Gedroopen komt in haaren ſchoot!
Wat mogen doch de blinde menſchen
Zo blind om ſchoone kinders wenſchen!
De ſchoonheid is in laſt en nood.
Wat ſluit geen goude ſleutel open?
De ſnoepluſt vreeſt geen ſcherpe wacht,
Metaale poort, noch diepe gracht.
Hy komt van boven ingeſloopen,
Maar vind 'er niets dan verf en doek;
En zy een ſchyn van roode ſchyven:
Zo laat de Maagd den handel dryven;
Zo valt de Kunſt een God te kloek.

Frans Poſt, is ook een Haarlemmer geweeſt, een fraai Landſchapſchilder; die bekent wierd by den Graaf *Maurits*, die dat ſchoone Huis in 's Gravenhage heeft doen bouwen. Die Vorſt, de bequaamheid van *F. Poſt* ziende, nam hem mede na de Weſtindien; daar hy zich verſcheide achtereen volgende jaaren ophield, om een onnoemelyk getal Landgezichten na het leven te tekenen en te ſchilderen. Hy quam met dien Vorſt te rug in 't Vaderland, en bediende zich

doe van die Schetzen en Tekeningen, waar door hy toenam in naam en middelen. Hy overleed in zyn Geboortestad Haarlem, in den jaare 1680.

Jacob Ruisdaal, was mede een Haarlemmer van geboorte; doch die het grootste gedeelte van zyne levensjaaren doorbragt te Amsterdam. Zyn Vader, een Ebbenhoute Lystemaaker, had hem opgetrokken in de Geneeskunde; en *A. Houbraken* schryft, dat hy verscheide Manuaale Operatien heeft gedaan te Amsterdam; dat wy zo gemaklyk kunnen gelooven, als onderzoeken. Zyn voornaamste Kunst was overeenkomstig met zyn naam, want hy schilderde meestentyds in zyne Landschappen Watervallen, en ruisschende Beeken, en wist de sprenkelingen en het schuimend water zo natuurlyk na te bootsen, dat 't geen verf, maar natuurlyk water scheen te wezen. Ook had hy het kunstje fix, om alzo natuurlyk een onstuimige Zee te verbeelden, die tegens de klippen of banken breekt; zo dat hy geen der minste St. *Lucas* Broeder is geweest in die styl van schilderen. Hy bleef tot het einde zyns levens ongehuwt, zo men zegt, om zyn ouden Vader te onderhouden; en overleed in zyne Geboortestad 1681.

Pieter Molyn, gebendnaamt *Tempeest*, was mede een Haarlemmer, gebooren omtrent den jaare 1640; wiens Kunstpenceel allerhande voorwerpen kon verbeelden, alhoewel zyn voornaamste beroep bestond in het schilderen van wilde Zwynejachten. Hy vertrok, gelyk alle zyns gelyken, na Italien, en sloeg, na eenige tyd omzwervens, zyn schildertent neêr te Genua; in welke Zeestad hy min vermaak, als wel verdriet heeft geleden. Hy had aldaar een Vrouw getrouwt, als zommige voorgeven; doch andere zeggen, dat hy aldaar zich ophield met een Byzit, gelyk als een Laplander, welke *Donia* hy door drie omgekogte moordenaars liet omhals brengen; waar op hy gevangen, verhoord en veroordeelt wierd in een eeuwige gevangkenis; zynde de proeven niet voldoende genoeg, om hem ter dood te brengen. Aldaar had hy reeds 16 jaaren zitten roesten, doe Koningk *Lodewyk* de veertiende die Stad liet bombardeeren; in welke algemeene verwarring den Doge en den Senaat van die Republiek ordonneerden, van de Gevangens op vrye voeten te stellen. Maar hy vertoefde niet lang in die Stad, na zyne ontslaging, bevreest dat de Duivel een schelm mogt worden, of dat de Rechters hun woord mogten komen te herroepen, en vertrok na Placenze, onder het gebied van den Hertog van Parma; in welke Stad hy de overige dagen zyns

Digitized by Google

zyns levens doorbragt. De Schilderkunſt verliet hem niet op zyn gryze jaaren, want hy ſchilderde zo lang, tot dat de oogen hem begonnen te begeven; maar daarom gaf hy de levensklucht niet op, want doe hy niet langer zien kon langs eene Bril, zette hy 'er een twede Vergrootglas boven op.

Jan van Hugtenburg, die beruchte Kunſtſchilder, is ook gebooren te Haarlem; hy kreeg by tyds kennis aan den Kunſtſchilder *Jan Wyk*, die pas drie jaaren ouder was als hy, en reeds vry verre was gevordert in de Kunſt, zo dat hy hem dagelyks ziende ſchilderen, hy eerſt de Tekeningen en naderhand het Penceel aangreep, waar in hy zo een groote ſprong deed, dat hy zich ſterk genoeg bevoelde om eene Italiaanſche kunſtvaart te onderneemen op zyn Penceel, te meer, dewyl zyn Broeder *Jacob van Hugtenburg* zich ophield te Romen, die de Schilderkunſt had geleerd by den beruchten *Nicolaas Berghem*: Maar die Broeder was door een ontydig ſterflot weggerukt op zyn 30ſte jaar; derhalven trok *Jan van Hugtenburg* na Parys, daar hy geraakte by den beroemden Batailjeſchilder *van der Meulen*, onder wiens opzicht hy wonderlyk vorderde; doch de Franſche lucht wars zynde, zakte hy wederom af na de Nederlanden, in welk Gemeenebeſt hy zich heeft opgehouden t'zedert het jaar 1670. In den jaare 1708, maakte hy een verding met den Prins *Eugenius* van Savoyen, om voor dien Vorſt te ſchilderen; een waardigen *Homeer* voor dien grooten *Achilles*; in wiens dienſt hy die 10 beroemde Batailjes heeft geſchildert, die den Held en den Schilder eeuwiglyk zullen doen leven by de Nakomelingen.

Het eerſte Tafereel vertoont de Batailje by Zenta, tuſſchen de Keizerſchen en Ottomannen, op den 11den van September 1697. Op het twede ziet men den Veldſlag van Chiari, tuſſchen de Franſche en Keizerſche Heyrlegers, op den eerſte September 1701. Het derde Kunſtſtuk verbeeld de Batailje van Luzara, tuſſchen de Keizerlyken en de Franſchen, op den 15den van Auguſtus 1702. Op het vierde Tafereel heeft den Kunſtſchilder den Veldſlag van Hogſtedt gemaalt, die loffelyke Overwinning behaalt op de Franſche en Beyerſche Troepen, op den 13den van Auguſtus 1704. Het vyfde Stuk vertoont de Batailje en Overwinning van Caſſano, behaalt by den Prins *Eugenius* van Savoyen, op Monſieur de *Vendome*, op den 16den van Auguſtus 1705. Den Kunſtſchilder heeft voor zyn zesde voorwerp genomen den Veldſlag van Turin, op den 16den van Sep-

Digitized by Google

tember 1706. Op het zevende Kunsttafereel ziet men de glorierykе Overwinning, die de Troepen der Geallieerden behaalden op de Franschen by Oudenaarde, onder het gebied van den Prins *Eugenius*, op den 11den van July 1708. Het achtste voorwerp is de Batailje van Mons of Malplaquet, gewonnen op de Franschen den 11den van September 1709. Het negende Kunststuk vertoont de heerlyke Overwinning, bevochten by het Keizerlyk Heirleger, onder 't gebied van den Vorst *Eugenius* van Savoyen, by Peterwaradyn, op den 5den van Augustus 1716. En op het tiende Tafereel heeft den Batailjeschilder afgemaalt de Batailje van Belgrado, welke groote Victorie de Keizerlyke Troepen op den Erfvyand behaalden, onder het bevel van den voornoemden Prins, op den 16den van Augustus 1717.

Die beroemde Kunsttafereelen schilderde *Jan van Hugtenbug* voor den Prins *Eugenius* van Savoyen, en naderhand schilderde hy die noch eens in een kleender formaat, doch niet minder in kunst als de voorige 10 Kunststukken; gelyk als de Kunstkenners eenpaarig getuigen. Die laatste 10 Batailjes waren in den jaare 1729 in de bezitting van *Johannes Staats*, Maakelaar te Amsterdam, alwaar zy t'allen tyden konden gezien worden by luiden van fatzoen en echte Kunstkenners, wezende derzelver Bezitter een openhartig en vriendelyk Perzoon, die zich vereert achte door diergelyke Bezoeken, en wel wist dat men de Kunst niet moest opsluiten, gelyk als de Gierigaarts leven met hunne Goude en Zilvere Munten; maar dat een galant Man die behoord te laaten zien aan die geenen, die bevoegt zyn om te kunnen oordeelen over derzelver wezendlyke waarde.

Wy zullen ons niet inlaaten in de beschryving van die 10 alom beruchte Kunstschilderyen, maar alleenlyk ter loops zeggen, dat het Kunstwonderen zyn, waar in alle de tot de Batailjes vereischte eigenschap kunstiglyk en natuurlyk zyn waargenomen. Inzonderheid zyn de Paarden zo wonderlyk fix getekent in honderde onderscheide gestaltens, dat de Kykers niet weeten wat dat zy eerst zullen onderneemen om te pryzen; en men kan met waarheid zeggen, dat die oorlogshaftige dieren vry vaster in hun schoenen staan, als zommige Schilders, wiens beelden men wel gelyk als bouwvallige huizen diende te onderstutten met balken en krukken voor het vallen. Ook heeft dien vermaarde *Jan van Huchtenburg* niet alleen de Hartstochten naauwkeurig geobserveert, maar zelfs de Gelaatstrekken der Bevelhebbers en Krygsluiden zo kunstiglyk waargenomen, dat men met een

een opslag van 't oog Keizerlyken uit de Franschen en uit de Turken kan bekennen.

De 10 Kunsttafereelen, benevens noch eenige andere Ordonnantien, verzelt met een naauwkeurig relaas van die Batailjes, gaan uit in prent, en zyn zo heerlyk nagevolgt, dat het een vermaak is die te beschouwen.

Die Kunstschilder wierd in den jaare 1711, van *Frederik Willem*, Keurvorst van de Palts, met een Gouden Keten en Medaille van het eigen Metaal, beschonken.

Romein de Hooge, die Kunstenaar is een Man geweest, gelyk als zekere Romein, van wien de Schryvers getuigen: dat hy zo veele goede als quaade eigenschappen bezat. En het zelve kunnen en mogen wy zeggen van dien *Romein*, die zo verstandig was als godloos, derhalven zullen wy zyn Geboortestad verzwygen; zynde het een zoort van verwyt voor die Stad, een diergelyk Monster uit haaren schoot te hebben zien voortkomen, doch alleenlyk verhaalen, dat hy als Kunstenaar, binnen Haarlem heeft gewoont. Zyn gedrag was zo voorbeeldelyk in zyn lentejaaren, dat zyne Voogden hem deze drie propositien voorstelden: Of hy zich wilde zien handen en voeten aan malkanderen binden, en op een Schip gooijen na het Oosten of na het Westen? Of dat hy zich voor altoos wilde zien transporteeren in een streng Beterhuis? Dan of hy zich wilde stellen om een Beroep te leeren? Waar op hy de laatste verkoos van die drie voorstellingen, en besloot om het schilderen te leeren.

Dat hy zich in die keuze niet heeft vergist, maar een kunstryk Schilder en een uitmuntend Plaatetzer is geworden, getuigen zyne Schilderyen en Prenten; en dat hy alzo geestryk geweest is in zyne Ordonnantien, als vrugtbaar in allerhande godloosheden, kan niemand ontkennen. De by hem beschilderde Zaal op het Raadhuis der Stad Enkhuizen, en de Krygskamer in de Doelen te Rotterdam, waar op hy verscheide volgeestige halfronde Beelden heeft geschildert, zyn niet te mispryzen. Ook teld men onder zyn voornaamste Kunst het Lusthuis van den Heere *Mattheus van Broek*, buiten Dordrecht, dat hy bemaalde met de Historie van den beruchten *Claudius Civilis*, een der eerste Hollandsche Edelen, die, na dat de Romeinen zynen Broeder onrechtvaardiglyk hadden gedood, de voornaamste Edelluiden en machtige Burgerheeren by nacht onthaalde in het Schaakerwoud; op welk feest hy hun overhaalde, om de wapens op te neemen en de

Digitized by Google

de Romeinen onvoorziens op den hals te vallen, enz.; zynde dien bitteren Oorlog wyd en breed beschreven by den beroemden en staatkundigen Geschigtschryver *Cornelius Tacitus*. Zo in Haarlem, als elders, vind men noch verscheide van zyne Kunsttafereelen en beschilderde Kamers; maar het getal zyner geëtste Prenten overtreft zyne Schilderyen, waar van de oneindige drukken, zo in Boeken, Pasquillen, Tytels, vuile bedryven, en meer anderen, overtuigende blyken geeven.

Maar zo geestryk als hy was in de Etskunst, zo eerloos was hy in zyn gedrag; dat al vry aanstootelyk moet zyn geweest, dewyl de Overigheid van Amsterdam hem die Stad ontzei, om dat hy de Jeugd vergiftigde door zyne verfoeijelyke *Aretynsche* Prenten, als blykt uit zeker Gomoraas Boekje, getytelt de *D.... H....*, en meer andere Plaaten van dat zoort; die beter het dwarshout of gloeijend zwaard verdienen, als een krans van onverwelkbaare lauwerieren. Daar by slachte hy den Wolf, die hoe ouder hoe boozer word; want hy wierd hoe gryzer hoe goddeloozer; zo dat men met recht het elfde Gezang van *Anacreon* kon toepassen op dien wellustigen *Sardanapaal*, zingende:

De Juffers gillen dat het klinkt:
Laat af, ô Theos *Zoon! ons blanke borst te streelen,*
Dione *kan geen ysschots veelen;*
De Liefde ontsteekt geen toorts aan hem wiens hoofdhair blinkt
Door witte kerkhofs bloemen.
Zal men het zilver hair dan tot de knipschaar doemen
Der Schikgodinnen? Vraagt Anacreon. *De kruin*
Van Katwyks hooge duin,
Hoe zeer bedekt met wintervlokken,
Met sneeuw en ys betrokken,
Groent die niet onder 't kille vogt?
Ha! 'k zal de Juffers nooit verzaaken,
Maar 't bed en ledekant doen kraaken,
Als ik myn Roosemond *verzel op* Venus *tocht.*
De wellust is het puik der Deugden;
Des wil ik, schoon de schyndeugd bromt,
My daaglyks des te meer vervreugden,
Hoe nader dat de dood my komt.

Zulk

Digitized by Google

Zulk zoort van valsche paarlen zet de Schilderkroon weinig luister by; ook moet dien Kunstryken *R. de Hooge* het al vry bont hebben aangestelt en meer als gemeen den beest gespeelt, dewyl een zeker Heerschap hem met geen voordeelige coleuren afschildert in een bekent Boekje, getytelt 't *Boulonees Hondje.* Doch boven al schreeuwde zyn godslasterlyk bedryf door de beide Nederlanden, doe hy op een Delfsche Kermis zo een vervloekte taal uitsloeg, staande op een Quakzalvers Theater, dat de alderbefaamste Godverzaakers nooit beticht zyn geworden, van zich diergelyke uitdrukkingen te hebben laaten ontvallen. Maar wy zullen ons papier niet verder bekladden met de snoode byzonderheden van dat Ondier aan te haalen; alleenlyk zullen wy noch een aartig zegswoord pennen van dien *Romein*, en hem dan laaten dryven. Eenmaal wierd hy gesiteert, om te compareeren voor de Overigheid van zekere Stad, daar hy op die tyd woonde; en aldaar verschenen zynde, wierden hem eenige *Aretynsche* Prentverbeeldingen voorgehouden, en gevraagt: „ Of hy die „ goddelooze Plaaten niet had geëtst, en onder den duim liep uitventen? Hy bedacht zich een poos, en antwoorde doe vrymoedig: „ Ja, Achtbaare Heeren, die Plaaten heb ik, veele jaaren geleden, „ geëtst, doch ik verkoop die Prenten niet; die koopmanschap gaat „ myn Vrouw aan, en ik laat haar daar mede omspringen. Hy is overleden in den beginne van de achtiende eeuw.

Jan van Nikkelen, is een Haarlemmer geweest, wiens Vader een braaf Kerkschilder was, op de wyze van *van Vliet*; welke Vader hem in den beginne de Fransche en Latynsche Taalen liet leeren; waar in hy dan, gedreven door een natuurlyke zucht, grootelyks vorderde. Die Taalen hielpen hem merkelyk in het doorgronden der aloude en hedendaagsche Geschigtboeken, in de Natuurkunde en Bybelsche Schriften; waar door hy gelegentheid kreeg om dagelyks te verkeeren met dat zoort van fyne Disputanten, genaamt *Sociniaanen*, die zyn verstand scherpten; doch die de gronden van zyn Godsdienst bedorven. Naderhand onderwees hem de Vader in de Bouw- en Doorzichtkunde, en eindelyk in de handeling van het Penceel; waar in hy een grooten opgang zou hebben gemaakt, by aldien hy zich niet had bemoeit om alles te willen weeten.

Eerst vond hy een harde Vernis uit, met dewelke hy Kabinetten, Gerridons en Doozen zo keurlyk verlakte, als of die uit de Indiën waren overgekomen. Naderhand ontdekte hy een voordeelig ge-

Digitized by Google

heim in de Fabryk van het weeven, en hy bewoog hemel en aarde om schatryke Partisipanten op te zoeken, als wanneer men Octroy zou verzoeken aan den Staat; doch dewyl hy geene Nederlanders kon oploopen, die zulke aanmerkelyke zommen wilden verschieten, wierd de uitvoering van dat geheim opgeschorst tot aan de Griekſche Kalenden, dat is, tot op den feestdag van sint nimmermeer. Doe begaf hy zich tot het schilderen van Landschappen, Bloemen, Vogels en andere Sieraaden op dunne zyde Gaas tot Chassenetten, en moede zynde, begaf hy zich na het een of ander Wynhuis, daar hy dan het Gezelschap wist te vermaaken met voor Quaker te spreeken, en diergelyke snaakeryen. Daar en boven had hy het geluk van zich zo diep te wikkelen in de gunst van den Kunstschilder *van der Meyn*, op die tyd woonachtig te Amsterdam, dat die hem naderhand op fortuin of voor ballast mee nam na Dusseldorp, daar hy opontboden was door den Keurvorst van de Palts; alwaar hy aanstonds kennis maakte met den Hofschilder en Kunstbewaarder *Jan François Douven*, en zyn Weldoener liet dryven. Op de aldereerste maal dat hy met dien Hofschilder sprak, wist hy zyne belangens zo wel voor te stellen, dat die hem eenige Chassenetten beval te schilderen, dewelke geplaatst wierden in een Gallery, die den Keurvorst noodzaakelyk moest door gaan; dewelke dien Prins zodanig bevielen, dat hy *Jan van Nikkelen* beval, om eenige van zyne Buitenpaleizen, benevens derzelver groene Dreeven, Fonteinen en andere Sieraaden af te tekenen, en dan op die wyze tot Chassenetten te schilderen met coleuren.

Die Kunstenaar betoonde korts daar aan, dat hy niet minder geconterfyt was in de Staatkunde, als in de Schilderkunst, en hy bewees meerder dankbaarheid door een staatkundig antwoord, dat hy ten voordeele van den Conterfyter *Douven* gaf aan den Keurvorst van de Palts, dan hy ooit had bewezen aan zyn Overvoerder na Dusseldorp, den Historieschilder *van der Meyn*. 't Gebeurde dat den voorgemelde Vorst hem een uitvoerig Kabinetstukje liet zien van den Ridder *Adriaan van der Werf*, benevens een Conterfytzel van *Douven*, om daar over zyn oordeel te hooren. Hy prees het Kabinettafereeltje volgens deszelfs zuivere waarde; doch hy voegde 'er staatkundiglyk by, dat men dat Kunstjuweel des Ridders verongelykte, met 'er het heerlyke Conterfytzel van *van Douven* nevens te stellen, het welk zo krachtiglyk was geschildert, dat het alle de Kunst daar het omtrent quam overkraaide. Na de dood van dien Keurvorst, geraakte hy

hy aan het Hof van den Landgraaf van Hessenkassel; alwaar wy hem zullen laaten blyven, 't zy dat hy leefd of reeds dood is.

Barend Gaal, was mede een Haarlemiet van geboorte, en een Leerling van den alom beroemden Kunstschilder *Philip Wouwerman*; wiens manier hy al vry wist na te bootsen, ook bestaan meest alle zyne Schilderyen in Batailjes, en in Pleisterplaatzen. Voor de rest was hy zo eigenzinning als een Schoolmeester, en dat ezels gebrek koesterde hy tot zyn nadeel; als uit het volgende geval zal blyken: het gebeurde eens dat een Heer, voor wien hy een Tafereel schilderde, hem ging bezoeken, om te zien of hy 'er wat mee vorderde; doch den Schilder stond de muts niet wel, om dat bezoek af te wagten. Hy beval dan te zeggen tegens dat Heerschap, dat hy niet t'huis was, en hy gaf die ordre in zulke luide termen, dat dien Heer die gemaklyk kon hooren; die daar op vertrok, doch met een vast voorneemen, om hem die onbeleeftheid betaald te zetten. Zo dra als het Stuk opgeschildert was, ging hy daar mee na het huis van dien beledigden Heer; die, hoorende dat 'er wierd aangeschelt, het hoofd uit de venster stak, en den Schilder, nevens zyn Jongen, die de Schildery droeg, ziende, riep hy hem toe: „Ik ben niet t'huis. *Barend Gaal* begon eens te lachen, denkende dat dien Heer dat zei om te spotten; en antwoorde op een vrolyke toon: „Ja, ja, myn Heer, ik zie „ wel dat je t'huis zyt, laat de deur maar openen, ik kom je het be„ wuste stuk Schildery brengen. Doch den Heer beet dien eigenzinnigen Schilder toe: „ Dat ik t'huis ben is waar; doch doe ik de „ laatste maal aan uw huis quam, was ik genoodzaakt heen te gaan, „ zonder u te mogen zien; nu kanje insgelyks met uw Schildery, „ want de wraak is zoet, gaan aftrekken. Dat gezegt hebbende, sloot hy het venster, en *Barend Eigenzinnig* moest troosteloos met zyn opgemaakte Schildery verkassen.

Cornelis Holsteyn, quam voor den dag springen te Haarlem in den jaare 1653. Wy kunnen voor de waarheid niet zeggen, of hy de Schilderkunst leerde by zyn Vader, die een goed Glasschryver was en veel met waterverf tekende, dan of hy zyn eigen onderwyzer is geweest. Altoos het is zeker, dat hy geboekt staat voor een wakker Kunstschilder; als blykt uit dat Kunststuk by hem geschildert tot een Schoorsteenstuk op de Weeskamer te Amsterdam, op welk Tafereel *Lycurgus* staat verbeeld, daar hy zyn Neef verklaart tot Erfgenaam. Dat Schoorsteenstuk is door den verglaasden Poëet *Jan Vos* bestooken met het volgende:

Digitized by Google

Lycurgus *houd zyn Neef voor wettige Erf van 't land.*
De hulp der Voogden ſtrekt den Wees een mond en hand.
Hier leert men de Eigenbaat den Wees zyn Erfrecht geven.
Zo blyft des Vaders zorg, als 't lichaam ſterft in 't leven.

Dirk Maas, is gebooren te Haarlem op den 11den van Herfſtmaand 1656. Zyn eerſte Leermeeſter in de Schilderkunſt was *Hendrik Mommers*, die gemeenelyk Italiaanſche Groenmarkten ſchilderden; doch naderhand geraakte hy by *Nicolaas Berghem*, wiens Landſchappen hem beter bevielen, als alle de Italiaanſche Groenkraameryen van zyn eerſte Meeſter. Eindelyk wierd hy bekent by den grooten Kunſtſchilder *J. van Huchtenburg*, onder wiens opzicht hy een braaf Schilder is geworden van Batailjes en Paarden. Ten huize van zyn Zoon, *Jacob Maas*, een geacht Liefhebber van 's Vaders Penceelwerken, zyn gantſch niet van zyne minſte Stukken in deszelfs Kunſtkabinet te zien, en wel van zyn beſten tyd geſchildert. Hy is in zyn Geboorteplaats overleden en begraven.

Laurens van der Vinne, Vincentszoon, die zyn Vader ſlachte, en alles ſchilderde wat hem voor quam, doch het meeſte uitſtak in Bloemſtukken, is gebooren te Haarlem, den 24ſten van Maart 1658, en heeft geen ander onderwys gehad als van dien Vader. Zyn meeſte bezigheid beſtond in het uitſchilderen van de geachtſte Tulpen, Hyachinten, Auriculaas, en andere Bloemen voor de Heeren Floriſten. Inzonderheid heeft den Heere *Philip de Flines* hem de raarſte en zeldzaamſte Gewaſſchen laaten conterfyten. In zyn afgaanden tyd hield hy zich op met Patroonen voor de Fabrikeurs te tekenen. Hy is mede in zyn Geboorteſtad overleden en ter aarde ondergedompelt. Deze *L. van der Vinne* heeft nagelaaten, behalven andere Kinderen, een Zoon, *Jan van der Vinne*, heden een geacht Kunſtſchilder.

Jacob van Kampen, Heer van Ramsbroek, was mede een Haarlemmer van geboorte, wiens ſchilderwyze grootſch was en breed, zo in zyne Hiſtorieſtukken als byzondere Beelden, ſterk en trots, op de manier van de kunſtryke Schilders *Jan Bylaart*, en den beruchten *Bronkhorſt*. Te Breda, in een Koffyhuis, hongen eertyds twee Kunſttafereelen, die wy dikmaals hebben beſtudeert, onder het drinken van een kopje Koffy; beide deze Conterfytzels verbeelden eene Dame, rykelyk gejuweelt, en eene Harderinne, zedigjes opgeſchikt, zynde het eene geſchildert by *Rembrant van Ryn*, en het ander by

Ja-

Digitized by Google

Jacob van Kampen; waar van dat den Koffyhuishouder het volgende relaas gaf aan de Gasten: „ *Rembrants* grooten naam stak *van Kam-*
„ *pen* in de oogen, (vertelde hy) en daarom heeft hy die Harderin
„ geschildert, die zo stemmig is toegetakelt met een strooije Hoed
„ op 't hoofd, waar op een Roos, het zinnebeeld van schaamte, is
„ vastgehegt, gekleed in een styf keurslyf, bloedrood gecoleurt, en
„ een geele bovenrok, beide forsse coleuren. Zo dra had dien be-
„ ruchten Bouwheer en Kunstschilder die schoone Veldnimf niet ge-
„ maalt, of hy noode alle de beste Kunstkenners, en verzogt aan die
„ Heeren, van hun oordeel te geven over dat Tafereel, die het een-
„ paariglyk preezen, en tot den Hemel toe verhieven, zeggende,
„ nooit schooner Stuk van zyn hand gezien te hebben. Daar op
„ verzogt hy hun, van de oogen voor het grootste gedeelte toe te
„ nypen, en het dan in het geheel te beschouwen; het geen zy dee-
„ den; en daar op vroeg hy: En wat speelt nu de Meester of is het
„ krachtigste op dat Stuk? Waar op zy zo dra niet hadden gerepli-
„ ceert, het Aangezicht en de Handen: of hy sprak, daar in bestaat
„ de kunst, Heeren, maar niet in alles te overtaanen of zwart te maa-
„ ken, om een Tronie of Halsjuweel te doen afsteeken, gelyk als
„ den beroemden *Rembrant* doet. Ik heb de twee Coleuren uitge-
„ kipt, die alle andere coleuren overkraaijen, en des niet tegenstaan-
„ de triomfeert het Hoofd van myne Harderin, en haare Handen;
„ ook is 'er bloed in de wangen en handen; daar de Beelden van
„ *R. van Ryn* 'er meestendeels uit zien als bloedelooze schimmen.

Wy willen wel bekennen dat hy ten deele gelyk had, en ten deele ongelyk; want het was waar dat men het bloed zag spelen door de wangen van zyne bevallige Herderin, en dat alles aanvalliglyk was behandelt; maar het Conterfytzel van *Rembrant van Ryn* was zo krachtig en verstandig van lichten en schaduwen, en de houding had hy zo zonderling in acht genomen, dat men fluks in het intreden van de Koffyzaal het Stuk van *Rembrant* zag, en naderhand de Schildery van den Kunstschilder *J. van Kampen* moest gaan opzoeken.

Daar word verhaald, dat hy in zyn tocht, die hy deed naar Italien, voorneemens was zich in die luchtstreek te oeffenen na de Schilderkunst der alderberuchtste Kunstschilders. Doch, zeggen de Chronykschryvers, hy ontmoete by de weg een Waarzegster, die hem om een aalmoes vroeg, en zich aanbood om hem goedergeluk en zyn toekomend fortuin te voorzeggen. *Jacob van Kampen* gaf haar eenig

Digitized by Google

Geld, en liet haar zyn hand kyken; waar op zy hem aanstonds zei:
„ Dat hy een Schilder was, die na Italien trok, om aldaar zyne Kunst
„ voort te zetten. Doch, vervolgde zy, gy gaat als Schilder daar na
„ toe, maar zult voor Bouwmeester wederkeeren, en in uw Vader-
„ land worden gebruikt tot heerlyke Werken. Ook voorzeg ik u,
„ dat het oud Raadhuis van Amsterdam zal afbranden; maar gy zult
„ uit deszelfs assche een heerlyker Gebouw doen opreizen, waar
„ door uw naam tot aan het gestarnte zal steigeren, en eeuwiglyk
„ gelyk als een Ceder van Libanon groenen by de naneeven. Den
jongen Kunstenaar lachte eens met die Voorzegging; die echter in alle deelen op tyd en wylen is vervult geworden, wyl hy te Romen belande, en aldaar zich inwikkelde in de gunst van een Kardinaal, die hem aanleiding gaf om de Bouwkunde te leeren; waar in hy zo een Overvlieger wierd, dat die zelve Prins van de H. Kerk hem naderhand gebruikte in het opregten van onderscheide heerlyke Gebouwen.

Hy was de voornaamste Bouwheer die gebruikt is geworden in het stichten van het Stadhuis van Amsterdam, geschat, en by de gantsche waereld goedgekeurt voor het achtste Waerelds wonder. Ook heeft hy dat overheerlyk Gebouw gesticht in 's Gravenhaage, genaamt het Huis van Prins *Maurits*, zo ongelukkig eens afgebrand, uit wiens assche wel een jonge Fenix, doch min schoon als den oude, is herbooren. Daar by heeft hy dat kunstig Gebouw geordonneert 't Amsterdamsche Schouwburg, dat voor geen Schouwburg in Bouwkunst (wy spreeken van geen groote) behoeft te wyken. Noch is dien beroemden *Jacob van Kampen* den Bouwmeester van het Huis van den Heer *van Zuilichem*, te Voorburg, naby 's Gravenhaage; als van 's gelyken van den Heer *Dedel*, te Lis; en van een groot getal andere weêrgalooze Gebouwen. Hy is overleden op zyne Heerlykheid van Ramsbroek, en te Amersfoort begraven. Zyn Grafstede pronkt met het volgende Vaersje:

d'Aartsbouwheer, uit den stam
Van Kampen, *rust hier onder*;
Die 't Raadhuis t'Amsterdam
Gesticht heeft, 't achtste wonder.

Eindelyk, *Frans Dekker*, een kunstig Conterfyter, heeft zich me-

de

de te Haarlem opgehouden, en Meesterlyke Stukken voor verscheidene Liefhebbers geschildert; doch aan een sleepende ziekte zukkelende, heeft de Dood hem ten laatsten onlangs zyn Kunstpenceel ontweldigt, en overleden, is mede alhier ten grave gedaalt. Zyne Discipel, den kunstryken *Taco Jelgersma*, die veele jaaren by hem gewoont heeft, om van zyn Onderwys te profiteeren, toont noch dagelyks door zyne Kunstwonderen, hoe hy van zynen overledene Meester is onderwezen, en geeft nu zelve alomme zyne Kunstlessen zo aan leergierige jonge Juffers, als naarstige Jongelingen.

(*Dus verre Byvoegzel, zo uit Weyerman, als andere.*)

Tot hier toe heb ik breedvoerig verhaalt van de voornaame en uitmuntende Lieden, die of in Geleertheid vermaard zyn geweest, of uitsteekende in Kunst, van alle zoorten. De naaste eer komt nu de Kooplieden toe, die den handel dryven van allerleije Waaren, die des menschen behoeftigheid niet kan missen. In ordre van de Kooplieden zyn de eerste en voornaamste wel de Grossiers, die allerhande Waaren in 't gros verkoopen; die geen wet van prys gezet is, die alle byna van een gezinte en vlyt zyn, te weeten, om goedkoop in te koopen, en duur uit te verkoopen; en die wel de machtigste zyn. Hier aan volgen, die Webben, Lynwaat, en allerhande Dundoek inkoopen en verkoopen; die gewoon zyn dat te verzenden na Vrankryk, Engeland, en andere Gewesten der Waereld. Kooplieden.

Daar aan volgen de Wisselaars, Tafelhouders, ook die Panden neemen van alle Waaren, Wolle, Lynwaat, Zilverwerk, Verguld Werk, en Juweelen, en hun profyt doen met een gereguleerde woeker, tot dienst van armen en ryken, die benaauwd om Geld zyn; deze meest alle, op dat zy de maat niet zouden te buiten gaan van onbehoorlyke woeker, plachten met de Magistraaten van de Steden te accordeeren, op billyke condicien. Wisselaars.

Behalven deze zyn 'er Kooplieden van Garen en Lynwaat, voornamentlyk in deze onze Stad, die sterk handelen op Silesien, Vriesland, en andere quartieren; waar van daan komt een groote quantiteit Garen, gepakt in groote Vaten, van daar over gezonden in meenigte; die verkogt en gevent worden aan andere mindere Kooplieden, die Garenmolens houden, Twynders genaamt; die door Molens 't Garen twynen, in Vaten pakken, en verzenden in allerhande buitenlandsche quartieren, maar meest na Engeland. Lynwatiers.

De

De naaste aan de Kooplieden van 't Garen, komen die handelen in Wol; die altyd van ouds meest in eere gehouden zyn, ook voor andere Koopmanschap wel geacht waren by onze Voorouders, want de handeling van Wol hier binnen Haarlem al van een oude herkomst is. Hier uit ontstonden groote Conquesten voor de Burgers en Ingezetenen, 't spinnen van de Vrouwen, van Mans, die de Wol kamden, de Wevers boomen en op 't getouw zetten, en tot Laken maakten. Noch komen 'er aan te vat, Volders, Droogscheerders en Verwers; na 't oordeel van de Waardyns, die 't Verfwerk opneemen. Alzo is de naam van 't Haarlems Laken tot in Spanje gekomen. In hoe groote achting de Wolle Neering by onze Voorzaaten gehouden is geweest, geest ons het Waardynschap noch heden te kennen; hier nevens noch den ouden Eed, waar by Burgemeesteren en Schepenen geboden word te zweeren: „ Dat zy de „ Statuten en Ordonnantien van dien, die voor deze gemaakt of noch „ te maaken waren, zouden maintineeren en handhaven; hier en „ boven, dat zy die zouden onderhouden en versterken met dit be- „ sluit, dat alle die geene, die zoude weigerig of onwillig zyn, dat „ die in de boete zou vervallen van 60 onzer Ponden, een derde „ voor de Fiscaal, en twee derde deelen aan de Thesaurie. De Handel en Koopmanschap van Wolle-neering heeft hier in haar meeste kragt geweest voor omtrent 145 jaaren; want in den jaare 1501 is deze Wet gestelt: „ Dat alle Verkoopers de Laken-neering moesten „ doen in 't reden van Lakenen. En in 't jaar daar aan: „ Dat nie- „ mand vermogt andere Lakenen te verkoopen of by de elle uit te „ snyden, dan die te Haarlem geweven, gevuurt en bereid waren. En dat noch meer, alle uitheemsche Lakenen, die van buiten quamen, wierden op den 10den van October by publyk Edict verboden. Wederom, in den jaare 1522, op dat de Magistraat de Handel der Laken-neering zoude bevorderen, en de naarstigheid van de Kooplieden opwekken, zo hebben zy op 't Lakenbereiden pryzen gestelt; om die Handel in eere te houden, en te doen vermeerderen. Op dit zelve jaar heeft ook 't gebruik van 't Perssen eerst begonnen. Hier en boven, op den 10den van December 1524, is 'er een Compagnie opgeregt onder de geene die in Lakenen handelde; daar de Voorstander van geweest is *Joris Ajala*. Hier door is 'er nieuwe en vermaarde handel gekomen van Haarlemsche Lakenen, tot in Spanje toe, en elders.

Trapenicis.

Maar

Digitized by Google

Maar de voorspoed en eere van Laken-neering is met 'er tyd verloopen ;* daar ondertusschen de Brouw-neeringe dagelyks toenam. Hier moeten ook de Brouwers onder de Kooplieden gerekent worden, die mede hun Handel dryven, als in Tarwe, Garst, en Boekwyt, om het Bier te kooken, en in groote meenigte koopen, om hun profyt daar mede te doen, wel lettende op winst. Maar, gelykerwys van ouds de Lakenkoopers hunne Waardyns hadden, die de Wol, en Wolle Garen na zagen en de gewevene Stukken over de rol haalden: zo zyn ook van oude tyden Opzienders gestelt op de Brouw-neering en Brouwers; die 't vry stond aan 't Geil te gaan, en de Drank te proeven, van Garst en Meel gemaakt. Voortyds is de Brouwers ook vergunt, dat ieder 112 maalen in 't jaar mogte brouwen. 't Vertieren en de consumptie van de Bieren hebben zo toegenomen in korten tyd, dat 'er meer als 50 Brouwers zyn. Want de Bieren van onze Brouwers zyn overal wel gewild, om datze wel gezoden zyn, en goede reuk en smaak hebben; ja zo begeert, dat geheel Noordholland, Vriesland, Groningerland, Overyssel, Twent en Drent, van de Haarlemsche Bieren meer houden, dan van eenige anderen. 't Is niet te zeggen wat de Stad al voor profyt uit de Brouw-neering en Consumptie van de Bieren heeft. En dit is de reden, waarom de Magistraat dezer Stad, na vermogen, zo veele zorge draagt, dat de Brouweryen en Brouw-neeringe gehandhaaft word, dat zy haare Rechten bevordert, zo veel de billykheid kan lyden, tegen de Biersteekers, Pachters en Verklikkers. Daar is een Stad aan gelegen, dat 'er veele Brouwers zyn, die genoodzaakt zyn tot hulp te gebruiken veele Menschen, en geringe Lieden, om hun kost te winnen, als Molenaars, Kuipers en Koperslagers; nevens Knegts die waaken by de Brouwketels, andere die Bier vaten, en uitzetten: noch Zakkedraagers, Turfdraagers, Sleepers, en Waterhaalders; tot troost van die geene, die geen ambacht geleerd hebben. Hier en boven dienen ook tot de Brouw-neering Moutmaakers, dat eerlyke en welgestelde Lieden zyn, welks hulpe de Brouwers niet kun-

 nen

* Wat de Fabrieken der Haarlemsche Wolle Lakenen en Lynwaaten aangaan, die schynen heden geheel alhier verstorven, alzo ons niet is bekent, dat 'er eenige Fabrikeurs of Negotianten meer van zyn; en ook al voor veele jaaren de Waradyns der zelve vernietigt. Maar in tegendeel, de Fabrikeurs in Zyde en Wolle Stoffen, Twynders in Garen, Lintiets, Reders in Kanten, Tafelgoed en Bonte Lywaaten, enz. zyn hun aantal alhier zedert vermeerdert, en geven aan veele gemeene Stads Inwoonderen voor arbeid de Kost.

Digitized by Google

nen missen; die hoopen maaken van geweekte Garst, ten dienste der Brouwers. *

De Verwers moeten ook niet gesteld worden op de laatste plaats, vermaard zelve by uitheemsche, die de Wolle en Wolle-lakenen met kostelyke Coleuren verwen, op alle Verwen afgericht, en zeer vernuftig. De ruige Lakenen zyn by de Spaansche en Italiaansche zeer begeert, zo om de ligtheid, als om de glans van 't zwart.

Men moet ook niet van Kooplieden uitsluiten Korenkoopers, en Wynkoopers; die hun profyt doen uit het zaizoen van 't Gewas.

Ambachtsluiden.

Nu koome ik tot de Ambachtslieden, en vernuftige Werkbaazen; onder welke de prys wel verdienen de Wevers, die uitmunten in de Weefkunst; die door de subtielheid van hun geweef de Spinnekoppen wel zouden uittarten; welks Lynwaad de geheele Waereld door bekent is. Dit is 't vermaak van Koningen en Prinsen, Koninginnen en Vorstinnen. De witte glans van 't Laken is gelyk als de Sneeuw, de fynte als Dundoek, en de zagtheid als Zyde in waarde. Als nu de pryzen van Webbens en Lynwaat meer en meer toenam, zo zyn 'er in May 1586 Imposten op de Stukken gestelt. Italien roemt, dat zy de Zyde Damasten gevonden heeft: Haarlem heeft die kunst gevolgt in Lynwaat; dat Italien zelve meer acht. De kunstige Wevery heeft Koningen en Prinsen, Hertogen en Hertoginnen in verwondering gebragt; ook zo verre, dat 'er geen Hof is, of geen Doorluchtige Familie, daar niet is Lynwaat van Damastwerk of in Zaletten, op Tafels, of Banquetten. Des heeft de prys van Lynwaatwebbens dagelyks beginnen toe te neemen, alzo de zinnelykheid der Grooten meerder en meerder wierd: het heeft my ongelooffelyk geschenen, dat eenen *Jacob Viverius* verhaalt, dat een Webbe van 75 Hollandsche ellen, van drie ponden in gewigt, ieder Elle verkogt is voor 14 Guldens, in den jaare 1598.

Tien jaaren daar na heeft de Handel van Lynwaat en fyne Lakenen alzo toegenomen, dat *Reinier Gysbertsz. Breemt*, een Stuk heeft geweven, staande in een 32 Kam, de eerste in Haarlem; dat de Heeren van de Magistraat hem aanbesteed hadden, en gezonden wierd aan den Grooten Heer, in Turkyen.

Maar

* Onze Schryver heeft in zyn tyd het getal der Brouweryen binnen Haarlem begroot op 50 stuks; wat zyn 'er tot heden dan niet al gesloopt' denkelyk door vermindering van Brouw-neering: alzo 'er nu maar vyf zyn, namentlyk, de Brouwery van 't *Scheepje*, de *Oranjeboom*, de *Passer*, het *Anker*, en 't *Hoefyzer*, die noch brouwen, derhalven vermindert tot op een tiende gedeelte.

Maar 't gaat alle geloof en verstand te boven, dat *Ampzing* verhaalt, van een eerlyk Burger, genaamt *Jacob Smaizer*, die dier tyd op de hoek van de Warmoesstraat woonde, by de Hal; deze, op den 16den van Augustus 1610, vermangelde in handeling een Webbe van 50 ellen, dat ongemeen fyn was, en diergelyke nooit voorheen gezien, voor 45 Vaten Bordeeuwsche Wyn. Dit wierd voor een mirakel gehouden; de naam van de Werkmeester word ook niet verzwegen, zynde eenen *Govert Willemsz.*, die te dier tyd woonde in de Barrevoetezuster-straat; dat ter eeuwige gedachtenisse van hem is aangetekent. Noch heb ik het uitterste niet gezegt in deze materie, een Webbe Damastwerk, drie ellen breed, versiert aan weerzyden met gelyke glans en kunstig Werk, dat men aan Koningen of groote Potentaaten zoude vereeren, zyn van de Heeren Staaten gekogt ieder Elle voor 50 Guldens, contant geld. In de Twyndery is dit ook wat vreemds, dat een Loot van Twyn of Garen verkogt is voor een Pond Vlaams, draaden van een ongemeene fynte, en daar de Spinsters van een Pond 80 Guldens Arbeidsloon gehad hebben. Daar zyn ook andere Wevers, die met gecouleurde Webbens de Schilders zouden kunnen tarten. Andere ook die Smallen en Noppen werken met zonderling vernuft, en weeten die uit te venten in alle Landen. In deze Classe komen ook de Caffa-werkers, die uit Zyde en Fluweel Stukken maaken van allerhande Bloemwerk. Maar Ambachtslieden, die zittend werk doen, zyn 'er veele, als Goudsmeden, Tapytwerkers, Borduurders, Bontwerkers, Kleermakers, Schoenmakers, en diergelyke meer. Hier en boven zyn 'er ook van de Ingezetenen die Winkels houden, als Apothecars, die Confituuren verkoopen, Pasteibakkers, en Braderyhouders. Van Ambagtslieden en Werkbaazen zyn 'er een meenigte; want daar zyn 'er die in 't Koper werken, Ketelboeters, en Smits, Timmerlieden, Schrynwerkers en Metzelaars; alzo zyn 'er veele naamen van Ambachtslieden: het waare te lang om van die alle te verhaalen: deze alle hebben hunne Gildens en Statuten, daar zy na moeten leven, aanstellen en hunne zaaken verrichten. Alzo zyn voor ieder in zyn Beroep Wetten gestelt, tot behoudenis van de Burgerlyke handel. Noch heb ik 't niet al gezegt, want in dezelve Stad is ook gering Volk, als Oude-kleerkoopers, Schoenlappers, Lykdraagers, Cellebroers, Vullislieden, Schoorsteenveegers, Stilleveegers, die Prevaaten ledigen, vuile Gooten schoon maaken, en baggeren; welkers hulp en

Digitized by Google

dienst de gemeenschap en societeit van de Burgerschap niet kan missen: uit deze dan bestaat het geheele Corpus van de Republiek, als uit regtstrydige Elementen; dat nochtans om haare strydige qualiteiten en werkinge niet ligt ontbonden of losgemaakt kan worden; God dat zo beschikkende.

Derhalven word het lichaam van een Stad de Republiek een Corpus genaamt, bestaande en te zamen gevoegt uit veele ongelyke leden en deelen, dat levendig gemaakt word door de kracht van God, en word gedreven als met een wenk van billykheid, en geregeert door een hooger Licht van verstand en redelykheid. En gelyk onze Lichaamen, zonder verstand, niets ordentelyks kunnen doen; alzo eene Stad zonder Wet, kan haare deelen, leden, zenuwen, en bloed niet gebruiken; let hier wel op, dat dit Corpus of Lichaam een Ziele heeft, zyn bewegen van God, en dat het zelve geschikt word, na een wenk van de meeste billykheid, en geregeert word door 't licht van redelykheid.

God zy lof, prys, eer en dankbaarheid! die Eenige, Eeuwige en Drievuldige! die alles regeert in Hemel en op Aarde! dat hy ons die genade gedaan heeft, dat ik in deze myne hoogen Ouderdom de Historie en Beschryving van Haarlem ten einde hebbe gebragt, van den jaare 506, dat de Stad gebouwt is, tot den jaare 1646! die ik byeen gebragt heb in 6 Boeken; waar by ik het nu zal laaten berusten.

Eenige gedenkwaardige en vreemde Geschiedenissen, binnen of omtrent HAARLEM gebeurt.

Tot vermaak der Lezer, heb ik goed gedacht achter deze Beschryving te voegen eenige gedenkwaardige, monstereuse en vreemde Geschiedenissen, die gebeurt zyn omtrent Haarlem. Waar van dit de eerste is: omtrent den jaare 1268, is 'er een Zoone *Enakims* geweest, een Reus, te Spaarwoude gebooren, zyn naam was *Klaas van Kieten*, zynde zo groot en grof, dat als hy zyn wasdom had, alle Mannen van zyn eeuwe in zwaarte van lyf en leden

den verre te boven ging, en overtrof, als de zwaarste van geheel Nederland; de grootste van 't Land ging onder zyne armen door, zonder te raaken. Zyne Schoenen waren een vierde grooter, dan ordinaire. Om zyne zwaarte en ruig Hoofd, was hy een schrik voor Kinderen, die voor hem heen vlooden, of zy den Droes gezien hadden; echter was hy goedaartig, en gantsch niet straf.

In den jaare 1347, op St. *Olofsdag*, is 'er zulken Brand ontstaan, dat 'er byna geen quartier van de Stad ongeschonden bleef van het vuur. En vier jaaren daar na, in de maand July, op den dag van de Zendinge der Apostelen, was 'er ook een verschrikkelyke en gevaarlyke Brand; zo dat 'er een groot gedeelte van de Stad afbrande; en de Burgers in groot gevaar waren, die dezelve wilden bluschen.

In den jaare 1402, is te Zandvoort een groote Walvisch van 50 voeten lang gestrand, met een verschrikkelyk gebalk.

In den jaare 1403, is 'er op eene nacht, door tempeest, te Zandvoort, nochmaals een groote Walvisch gestrand, met een verschrikkelyk gebalk, tot schrik van alle die daar omtrent woonden.

In dat zelve jaar, een weinig voor de dood van *Aalbregt*, Hertog van Beyeren, als 'er een zwaar tempeest in Zee ontstaan was, waar door veele Schepen bleven, de Boomen met wortels en aarde omsloegen, de Huizen omvielen, en door de hooge vloed Dammen en Dyken doorbraken; daar de eeuw van *Pyrrha* ons scheen te drygen; als alle Meeren en wateren verbolgen waren; in dit onweer is op de Zuiderzee eene Meerminne gezien, die daar in 't ruime zop zwom; maar wat verre gezwommen zynde, is ze eindelyk in de Purmer geraakt, daar gebleven, en heeft 'er voor eenige tyd onthouden. Middelertyd de Dyken aangevult en geboet zynde, heeft zy niet kunnen in de ruime Zee komen; en als zy aldaar zich in de moerassige plaatzen in 't water onthield, als een Beest dat schubben had, met het hoofd om hoog buiten 't water, hadden alle oogen van de Huislieden op haar gewend. De Boere Meisjes, die daar alle dagen te melken gingen, nu aan dit Monster gewend zynde, neemen couragie, om dit van naby te zien; en de vrymoedigheid, om met hulpe der Visschers, dit Monster gevangen te neemen; dat een groot gebaar en vrouwegebalk maakte; bragten haar op 't land, en daar na in een Schuitje gezet hebbende, voerdeze na Edam, mismaakt van de groene Mosch. Als zy aldaar gezuivert was van slyk en slym, is het gebleken, dat zy een Vrouw geleek tot over haar navel; dus zatze

Een Zeemonster, Meerminne.

 naakt,

naakt, als een wild ſchepzel en ſtomme Viſch: zy, om datze in 't water geteelt en opgevoed was, poogden ettelyke maalen na haar element te keeren; maar te vergeefs. Hier door is ontſtaan groote verwondering by de menſchen, die in meenigte quamen om haar te zien. Deze Meerminne is eindelyk in de kleeren geſtooken, en door den tyd gewend Brood met Melk te eeten. Eindelyk, die van Edam, op het verzoek van die van Haarlem, (want het word voor een mirakel gehouden) hebben die van Haarlem deze monſtereuſe Vrouw, die van boven een Vrouw en onder een Viſch was, t'huis gezonden: te Haarlem gebragt zynde, en verſlagen door 't geloop van de Lieden, doch verheugd door 't aanzien van Vrouwen, heeft ze beginnen te bedaaren en tammer te worden, en haar te vermaaken door de converſatie van menſchen. Als zy nu tammer geworden was, alhoewel ſtom, heeft ze geleert, na de manier van 't vrouwvolk, Garen te ſpinnen van Vlas, en 't Rokken te handelen. Alzo heeft zy een geruime tyd te Haarlem geleeft, en is aldaar overleden. Deze, om dat zy 't Beeld van 't Kruis reverentie bewezen had, zegt men, dat op 't Kerkhof, als een geweide plaats, is begraven.

En die moet niet vreemd gehouden worden, dewyl 'er groote en Triton. geleerde Lieden zyn geweeſt, die voor zeker verhaalen, dat omtrent voor 40 jaaren geleden, in de Vrieſſche Zee gevangen is een *Triton* of Meerman, ons gelyk van de geheele geſtaltenis des lichaams, behalven dat hy ruiger van baart en hair was op het hoofd en borſt, zo digt als borſtelen. Deze was ook al gewent Brood en andere ſpys te eeten. Hy leefde veele jaaren onder de menſchen; maar de wildheid kon hy niet afleggen, dan met de dood.

Onze Stad is ook niet vry geweeſt van Factie of Oproer; want in Factie. den jaare 1404, is *Simon van Sanen*, en noch vyf andere met hem, overvallen en vermoord: en op die zelve tyd 300 en meer uit de Stad gedreven.

In den jaare 1444, is 'er een oploop geweeſt, en beroerte van moedwillige Burgers, om de zwaare laſten hen opgelegt: op welke tyd *Nicolaas van Adrichem*, Burgemeeſter, is in zyn eigen huis gevangen gezet; als die vervloekte Factie van Kabeljauwsgezinde de hand aan hem hadden geſlagen. De Hertoginne *Iſabella* dit verſtaan hebbende, is tegen den avond, op St. *Willebrordsdag*, ſchielyk te Haarlem gekomen; alwaar zy de muitineerende eerſt geſtild heeft, en *Mr. Gooswyn de Wilde*, Groot-Preſident van Holland en Zeeland, tot Gouverneur aanſtelde.

In

Digitized by Google

In den jaare 1445, als de Beroerte noch niet ophield, en de haat, nyd, en verbitterheid noch dagelyks toenam, is 'er wederom een nieuwe Factie uitgebarsten; als *Philip*, Hertog van Bourgondien, de zaak nochmaals in stilte gebragt heeft; waar tusschen quamen *Johan*, Graaf van Nassau, en *Johan Hensberge*, Bisschop van Luik. Oproer.

Maar de bloedige en vervloekte aanslag van den jaare 1457 is niet te verschoonen: want als de Magistraat van Haarlem eenige Imposten zogt in te voeren met ongemeene manier van doen over de Cleresie; hier uit zyn ontstaan klachten aan Burgemeesteren, onwaardigheid van de Burgers, heimelyke raadslagen, en stil morren. Burgemeesteren, op dat zy de razerny van het Volk zouden te gemoet komen, hebben tot een Bezending geordonneert *Nicolaas van Yperen*, Burgemeester, *Gerard van Noordwyk*, Schepen, en *Willem Paats*, Secretaris, aan *David*, dier tyd Bisschop van Utrecht, om te verzoeken Mandament van verbod. Als *Walraven*, een natuurlyke Zoon van de Heer van *Brederode*, dit euvel genomen had, en ten quaadsten geduid, een laage gelegt hebbende by de Bilt, heeft hy met de zyne de Burgemeester, Schepen en Secretaris, als moordenaars overvallen en gemassacreert. Dit moorddaadig stuk heeft zynen Vader, en de Heeren Staaten, als Vaderen des Vaderlands, zodanig verbittert, dat deze verfoeijelyke moord in geen 10 jaaren konde verzoent worden. Aanslag van Walraven.

In den jaare 1482, is te Haarlem wederom nieuwe zwaarigheid ontstaan, als de Heer *Joost Laleyn*, dier tyd Gouverneur van Holland, den Eed van getrouwigheid in de wind slaande, de Stad Hoorn door een looze aanslag verraste; daar op na Haarlem trok, op hoop van groote Buit: maar, als die van Haarlem met dappere moed zich te weer stelden, hebben ze wel 50 Mannen van zyn Soldaaten ter neer geslagen, zouden ook de Kapiteinen en Bevelhebers niet gespaart hebben, indien zy dezelve hadden kunnen bekomen. Maar als deze Beroerte cesseerde, en de Hooge Machten zulks qualyk namen, dat zy geene moedwil meer zouden doen, zo zyn de rebellige Burgers een zwaare boete opgelegt, namentlyk van 12000 Guld. De aanslagen van Laleyn.

Men heeft nu en dan vernomen, dat 'er Zeemonsters en groote Walvisschen aangespoelt zyn, die, zo men zegt, gemeenlyk plaagen en onheil beduiden, als zwaare Oorlogen, Plonderingen, dieren tyd, en wat des meer is. In den jaare 1500, in July, is 'er wederom een groote Zeevisch aangekomen, ruim 24 Voeten lang. En in het naaste Ao. 1500.

Digitized by Google

ſte jaar daar aan, ook in July, noch eene Walviſch, 50 voeten lang.

Ao, 1500. 't Is ook wat vreemds, dat in het zelve Jubeljaar, te Wyk op Zee gebeurd is, dat een Vrugt in 's Moeders Lichaam geweent en geſteent heeft; want in dat Dorp was een gemeen Vrouwtje, die verklaarde, als zy op het uitterſte ging, dat haare Vrugt, in 't Lichaam beſlooten, wel 14 dagen lang gezugt en gekerm had gemaakt.

Dit is ook gedenkwaardig, dat in den jaare 1503, in Maart, gebeurd is, dat op de komſt van de Prins van Spanje, die al op weg was, gezonden zyn, om hem welkom te heeten, *Gerard van Berkenrode*, Oud-burgemeeſter, te paard, met noch twee Ridderlyke Perzoonen; uit eenvoudigheid, en zonder pracht. Insgelyks 't jaar daar aan, andere Burgers, die gecommandeert waren, die Prins, die verwagt wierd, te gemoed te ryden, in te haalen, en welkom te heeten: als hy te Haarlem gekomen is, en eerlyk onthaald, word 'er gezegt, vereerd te wezen met een vetten Os, en een Aam Rynſche Wyn, uit een Hollandſche eenvoudigheid.

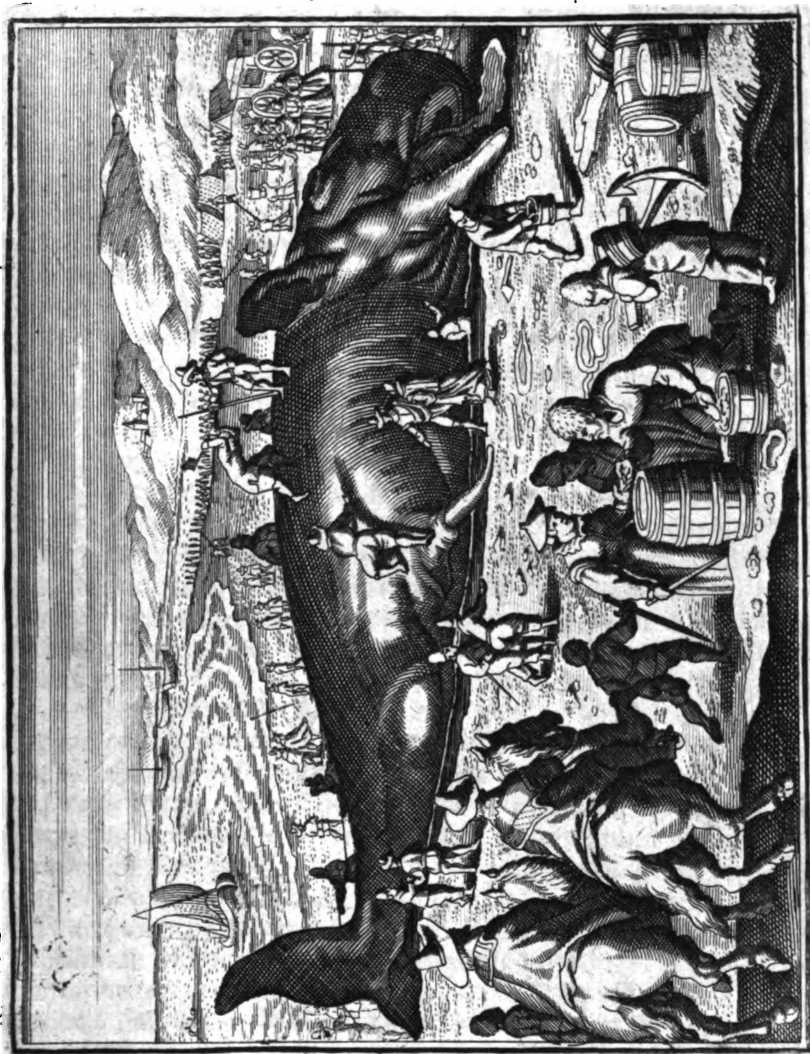
Peſtyden. In den jaare 1509 zyn 'er verſcheide Peſttyden geweeſt, na de beſtiering van God; want in dit jaar zyn 'er duizende Menſchen weggerukt, byna tot ondergang der geheele Stad.

In den jaare 1512, gelyk de Stad Haarlem veeltyds Brand onderhevig is geweeeſt, alzo is zy ook berucht van inbreuk van water, om de naby gelegene Meeren ter wederzyden; want in dit jaar, in September, op St. *Jeroensdag*, was 'er een algemeene Watervloed door geheel Holland; doch voornamentlyk te Spaarendam, daar ons ſcheen te dreigen eene generaale overſtrooming, alzo 'er veele Huizen en Hofſteden verzonken, en de geheele Dyk in groot gevaar was.

In den jaare 1520, en volgende jaaren, zyn 'er ook eenige Zeemonſters geſtrant; want in dit jaar, in April, is 'er een gruwelyk Monſter geſtrant, zynde 80 voeten lang, ter verwondering van veele Menſchen: en twee jaaren daar na noch een, omtrent de Beverwyk, mede zeer groot.

In den jaare 1522, dat ook vreemd is, zyn 'er twee Dieven geweeſt, die vyf Schellingen geſtolen hadden; waar over zy gevangen en gecondemneert wierden om te moeten ſterven, en de kop afgehouwen: maar den Scherprechter, geen goed recht doende, haalde den haat en vloek der Burgery op zynen hals, en wierd met ſteenen te keer gegaan: waar op den Officier daar en boven noch bevolen wierd, dat hy de moedwilligen, als Oproermaakers, in een gat zou ſmyten. Om-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Omtrent deze tyden, heb ik mynen Vader wel hooren verhaalen, dat 'er een Burger, die beſchonken was, aan een Wyn-herberg gekomen, wat laat in den avond, begeerde dat men hem een Kan Wyn zoude tappen; en als de Waardinne zulks weigerde; dat hy met geweld in huis is gekomen, en in de kelder gekomen zynde, daar een pints Roemer Wyn getapt en uitgedronken heeft, en 't Geld daar voor op 't Vat gelaaten hebbende, na huis is gegaan. De klachte hier van is aan den Schout gekomen; en als hy beklaagt wierd van geweld, heeft hem den Schout doen vatten; en niet lang daar na is hy van de Rechters ter dood verwezen.

In den jaare 1529, waren 'er Engelſche zweetende Ziektens, die regeerde in deze Stad, en naauwlyks was 'er een huishoudinge vry; meeſt alle die 'er ziek aan waren ſtierven binnen 24 uuren; geen remedie of hulpe van menſchen kon hen uit die nood helpen; ook moeſt men 'er in de maand Maart veele tuſſchen twee Beddens ſmooren. Daar na is 'er ontzet gekomen, als 'er aan den Hemel een heilzaame Sterre is verſchenen, en eenen *Æſculapius* of Geneesmeeſter van God gezonden, die van huis tot huis de Zieken bezogt en genas, door een zonderlinge Remedie, die niet manqueerde, en daar God zynen zegen toe verleende, tot verquikkinge der Ingezetenen.

In den jaare 1549, was op 't Heilige-land een zwaare Brand, by nacht; maar wierd noch gelukkig en ſpoedig gebluſt.

In den jaare 1555, is 'er eene zwaare ſterfte geweeſt, zo van Menſchen als Vee, als Oſſen, Koeyen, en heele kudden Schaapen, door de ongetemperde lucht. In dit jaar is 'er ook eene groote dierte en benaauwtheid geweeſt, door de geſtadige regen; het Aardryk wierd onbequaam om te teelen, de Boomen droegen geen vrugten, en daar was van Eetbaare Waaren maar van alles gebrek. Maar in het volgende jaar, als den Hemel door hitte ſcheen te gloeijen, is 'er noch meer kommer en benaauwtheid geweeſt. Doch de Heere wierd ons genadig, en veranderde het weder ten goede, dat het een vrugtbaar jaar wierd, en alle Spyzen goede koop.

In den jaare 1556, heeft de Koningk van Spanje in Ambaſſade na Nederland gezonden de Heer van *Brederode*, met Brieven van credentie, dat hy de Heeren Staaten zoude bewilligen tot zyn petitie.

Is den jaare 1558, is Keizer *Karel* de vyfde, hoogloffelyker memorie, overleden.

In den jaare 1564, was 'er een ſtrenge koude, dezelve begon den

Digitized by Google

17den van December, en duurde 11 weeken en drie dagen. Op die tyd was 'er zo een scherpe lucht, dat de Schelde, bevrooren zynde, Paarden kon draagen, ja Kraamen en Tenten op 't ys geslagen waren, daar alle dingen te koop was; dat voor die tyd nooit gebeurt is.

In den jaare 1566, den 11den van Maart, is 'er gestrant, tusschen Zandvoort en 't Huis te Brederode, eene Zeevisch, 41 voeten lang en 45 voeten dik, die 't zeewater noch uit de neusgaten blies.

In den jaare 1568, den 23sten van April, 't is verhaalens waard, zyn 'er twee vette Ossen door onze Stad geleid na Brussel, met dewelke de Heeren Staaten den Hertog van *Alva* zouden vereeren; de eene was 10 Voeten lang en 11 dik, wegende meer als 3000 Ponden, en de andere 2000 Ponden; die dien tyd geschat wierden waardig te zyn 500 Guldens.

In den jaare 1570, in Juny, twee dagen lang, was 'er een geduurige tempeest uit het noorden, met uittermaate groote schade van Dammen en Dyken, Huizen en Boere Wooningen; als wel af te neemen was uit het gebalk van Ossen en Koeyen, Schaapen en Bokken, die met haar geblaat als om hulp van Menschen riepen: 't scheen dat de Stad Haarlem een eiland was, daar men niet konde aankomen, als te scheep.

In dat zelve jaar en die maand, is *Mr. Jan van Zuyren*, gedeputeert van de Vroedschap, om na Romen te reizen; alwaar hy den Paus zoude salueeren: de reden van zyn bezending was deze: dat hy aan de Pausselyke Heiligheid zou verzoeken, Copy van 't Accord, gemaakt tusschen een bekende Abt, en de Vaders van St. *Elizabeths* Gasthuis, over de Domeinen van de Witte Heeren; welks Goederen geconfisceert waren van gemelde Paus, om hun ongebondene leven.

In den jaare 1574, in January, is 'er te Haarlem een verschriklyk Monster gebooren, ten huize van *Laurens Jansz.*, Factor van de Kamer Liefde boven al: Een Soldaate Vrouw verloste hier van, en was nooit van een Vrouw zo gezien.

In het zelve jaar, na de Stad overgegaan was, is 'er ook een gruwelyke Pesttyd geweest. Op welke tyd de Pater van de Cellebroers, alzo de besmettelyke Ziekte dagelyks toenam, (dat ik zo mag spreeken) is als banqueroet gespeelt, en heeft zyn Klooster verlaaten. Men zegt, dat 'er door die Pest 3335 Menschen stierven, en dat 'er naauwlyks zo veele gezonde waren, die de Lyken ter aarde konden brengen.

In

Digitized by Google

In den jaare 1577, in Juny, was 'er drie dagen lang tempeest uit het noorden, met groote schade van Dammen en Dyken, Hoven, Huizen, en allerlei Vee, die in nood waren, als Haarlem nochmaals een Eiland geleek te wezen.

In dit zelve jaar was 'er ook hongersnood; maar 't duurde niet lang: dat my noch gedenkt, als den Burger zich moest behelpen met een weinig Garstebrood; en duurde zo lang, tot dat de Spaansche Garnisoenen de Stad uittrokken; om dat het Prinse Volk Spaarendam in hadden, die alle het Koren, dat na Haaalem gevoert wierd, gestroopt hadden.

In den jaare 1580, waren 'er tekenen van Aardbeving, die schielyk en onverbolgen was, zonder wind en 't water troebel; alzo zyn 'er eindelyk onder de aarde windige buiten-perssingen geweest, die eindelyk uitbarsten; waar uit ontstaan is door geheel Holland Aardbevinge, tegen den avond, omtrent 6 a 7 uuren.

In den jaare 1588, heb ik voor Katwyk op Zee een Zeemonster gezien, dat daar gestrant was, en in het zand gesmoort.

In den jaare 1601, in January, is 'er noch eene monstereuse Visch aan onze Stranden aangespoelt, verschrikkelyk om te zien; en ik, staande op Strand, had my niet genoeg te verwonderen over de zwaarte van 't Monster, zyn verschrikkelyke Schaft, lelyk fatzoen, diepe Balk, en Kaaken, die droopen van bloed en etter. In dit zelve jaar waren 'er ook veele inbreuken van water, daar ter weerzyden 't hooge water uit de Meer in de Stad door een hooge stroom tot aan de Huizen stond; doch zonder ongeluk. Deze overvloed van water heeft niet lang geduurt; want korts daar aan hebben de Dykgraaf en Heemraaden daar in voorzien, die door een breeden en afgaanden Dyk de kracht van 't water gestuit hebben.

In den jaare 1611, als de Ambassadeur *Spinola* met zyne Suite in den Haag was, is 'er ook eene langduurige en scherpe koude geweest.

In den jaare 1614, den 18den van December, is wederom aan Strand gespoelt een verschriklyke Walvisch: die men zeide dat iets vreemds beduide.

In den jaare 1618, den 29sten van November, heeft 'er aan den Hemel een groote Comeet geschenen, met een verschriklyke Staart, welks Roede zich uitspreide tot 64 Graaden: dat (zo men vermoede) oorlog beduiden of andere onheilen en zwaarigheden. Hier op zyn ge-

Digitized by Google

gevolgt in Nederland, ſcheuringe in de Kerke, haat onder de Broederen, en factie in de Politie; als mede oorlog in Duitſchland, moorden en plunderen, verwoeſting van Steden en Dorpen, Ballingſchappen, en verjaagen van Menſchen.

Maar, alzo door het eene en 't ander dagelyks wat vremds en wat nieuws gebeurd, die ik nu wil voorby gaan, als geringe dingen; zo is nochtans gedenkwaardig de koude van voorgaande jaar, dat ons noch heugt, een koude hoedanig onze Ouders niet beleeft hebben; een felle koude, die door vel en vlees paſſeerde; deze koude begon met den 8ſten van December, en duurde omtrent 14 weeken, tot den 18den van Maart, als de Rivieren en Wateren met Ys beſlooten waren: men liep over de Zuiderzee met Paarden en Sleên: alzo was 'er eene groote benaauwtheid, dat 'er geene Graanen, noch Garſt, noch Hop, noch Boekwyt waren; ja dat meer is, Turf, Hout, en Koolen waren 'er ook gebrek, om 't Bier te kooken: zo dat in het Noorder-quartier, in Steden en Vlekken op't platte Land, door gebrek van Bier, de Lieden genoodzaakt waren water te drinken.

En tot beſluit van dit Werk, 't is ook wat wonders, dat de Autheur, die gebooren is een weinig tyds voor 't Beleg, 't welk geſchied is in den jaare 1572, onder 't beleid van Don *Frederico van Toledo*, Zoon van den *Hertog van Alva*, niet lang na de eerſte beginzelen van den Oorlog, onder welke ik door Gods genade in goede gezondheid en voorſpoed geleeft en beleeft hebbe, dat de lang gewenſchte Vrede op den 5den van Juny alhier en elders met alle ſolemniteiten gepubliceert is. Waar by de Koningk van Spanje op de Conqueſte by de Hoog Mogende Heeren Staaten dezer Vereenigde Nederlanden gedaan, renuntieerende alle pretenſie op de voornoemde Landen, voor hem en zyne Erfgenaamen. God geve, dat 't zelve mag onverbroken blyven, gedyen tot grootmaakinge van zyn Heilige Naam, en tot zaligheid van alle vredelievende Chriſtenen! Amen, 't zy zo.

Digitized by Google

Historiesche Aantekeningen,

ter aanvullinge van de

BESCHRYVING

der STAD

HAARLEM,

loopende tot den jaare 1750.

In den jaare 1436, is St. *Jacobs* Gasthuis gesticht, staande in de Hagestraat; alwaar de arme Passagiers hier een Rustplaats hadden, kreegen ook goed eeten en drinken, en mogten des winters eene nacht vertoeven Zie *Leegwaters* korte Beschryving der Stad Haarlem. Doch gemelde Gasthuis is nu verandert in een Roomsch Weeshuis, enz., genaamt *St. Jacob*.

Omtrent deze tyd, meent men, dat de Haarlemmers den dag van vry jaagen, die zy Hartjesdag noemen, zouden verkregen hebben; die zy noch heden op den eersten Maandag na Maria Hemelvaart, in Augustus, jaarlyks vieren: alzo men acht dat doemaals de Graaven gewoon waren te jaagen, die ook ongetwyffelt een groot getal van Burgers volgden; en die uit goede-gunst als dan vryheid van jaagen wierden vergunt. Zie als boven.

In den jaare 1479, is het Klokhuis volbouwd, staande achter de Groote Kerk. Zie als boven.

In den jaare 1515, wierd Keizer *Karel* den vyfden binnen Haarlem, op 't Stadhuis, voor Heere van den Lande gehuld, 's middags ten 12 uuren. Zie als boven.

Digitized by Google

In den jaare 1566, is 'er te Haarlem een eerlyk Burger geweest, genaamt *Heynzoon Adriaansz.*, alhier gebooren, en een Schoenmaker van zyn Ambagt, ook afkomstig van een eerlyk Geslacht, en Factor van de oude Kamer der Pellikaanisten: deze heeft zich begeven de Heilige Schrift naarstig te onderzoeken, waar uit hy verstond, hoe verre die van 't Pausdom afgeweken waren van de rechte en waarachtige kennisse van *Jezus Christus*, die ter zaligheid is benodigt, en heeft daar uit oorzaake genomen om het wangeloove der Roomschgezinde te verlaaten, en te luisteren na de stemme van de Heere *Jezus Christus:* hy ging zeer naarstig ter Predicatie, die doe ter tyd gedaan wierd in de Duinen, daar na by het Sieken en in het Haarlemmer Bosch: maar weinig tyd daar na heeft de verdrukte Gemeente zo veel vryheid verkreegen, dat zy een Huis hebben mogen bouwen buiten de Stads Poort, op een Veld, genaamt de Baan. Dit Huis wierd van de Papisten het Geuzen-huis genaamt. Daar wierd Gods Woord zuiver geleerd; en de Sacramenten na de instellinge van *Christus* bedient: en daar heeft deze *Heynzoon* meer en meer in de Goddelyke kennisse toegenomen; invoegen dat hy eindelyk verworpen heeft alle des Paus Brieven en Bullen, alle Decreeten en Ordonnantien die van de Roomsche Kerk verdicht en versiert zyn, als de Beeldendienst, de aanroepinge van verstorvene Heiligen, en Afgodische Paapsche Misse, het Vagevuur, de Bedevaarden, enz. Heeft veele Referynen en Liederen gemaakt tegen de dwaalingen des Pausdoms. Onder anderen ook eenen Echo, bestaande in vraagen en antwoorden; die wel waardig is geweeren te worden, luidende als volgt:

Wat zyn nu de Paapen en Monniken, die zongen als een Lyster? Byster.
Wat zullen zy nu moeten doen, die geleerde Klerken? Werken.
Hoe zouden zy werken, zy kunnen niet, deze Heeren? Zy mogen 't leeren.
Is hunne leeringe van God dan iet? Gansch niet.
Komt hunne leeringe wel met Gods Woord overeen? Neen.
Wat zal men dan doen met hunne geboden? Uitroden.
De Zielmissen, wat doen zy de zielen profyt? Niet een myt.
Waarom zyn dan de Zielmissen van de Paapen bereid? Uit gierigheid.
Waarom doen zy de Zielmissen, my dit verteld? Om Geld.
Wat zullen de Zielmissen doen in 't Oordeel? Geen voordeel.
Wat zyn Paapen, Monniken, en ook Jezuwyten? Hypocryten.

Hoe

Digitized by Google

Hoe is 't met hun Vagevuur, ik woude dat ik 't wist? Uitgepist.
Die hun boevery uitbragt, wat was 't voor een Ruiter? Martinus Luither.
Waar mee bewees hy hun boevery, zegt my dat puur? Met de Schriftuur.
Waar was 't laatste Consilie, wil my dat in 't harte prenten? Te Trenten.
Wat besloten zy daar, zeg 't my geringe? Veel beuzelingen.
Wat was 't prinsipaalste, zeg my de conditie? De Inquisitie.
Wie will' d' Inquisitie tegenstaan, als vroome Reuzen? De Geuzen.
*Wie wil deze voorstaan, Hertog Frederik?** Neen, Ederik. * Hertog van Brunswyk.
Wat brengen de Predikanten, die daar buiten prediken, voort? Gods Woord.
Van wien zyn ze gezonden, zeg het zonder spot? Van Godt.
Dit is ter eere van God en de Geuzen gedaan:
Maar ik zal 'er van de Paapen weinig dank af ontfaan.

Dezen Echo deelde hy een iegelyk mede, om de Menschen het bedrog der Paapen en Monniken bekent te maaken. Zyn jongste Zoon, die hy meest altyd by zich had, vraagde hy altoos den eersten regel van dezen Echo: die hem dan daar op den weerklank antwoorde. Dit heeft de Geestelykheid niet langer kunnen verdraagen, maar hebben gestadig na de Overigheid geloopen; tot dat zy *Heynzoon* door hunne Onderschout, *Puist* genaamt, hebben doen vangen; 't welk geschiede in de maand November, weinig dagen na Alderheiligen. Deze gemelde Onderschout had verscheidene maalen tegen *Heynzoon* gezegt, en ter goeder trouwe beloofst: „Als het daar „ toe zoude komen, dat hy last kreeg om hem te vangen, dat hy „ hem dan eerst zou waarschuwen, voor hy hem quam haalen. Hier in was *Heynzoon* gerust, dat hy zich daar op verlaaten heeft, en noch te meer, overmids hy met gemelde Onderschout heel familiaar was: maar hy heeft op zyn voorige woorden en beloften, die hy *Heynzoon* gedaan had, niet veel acht genomen, en die in den wind geslagen: want als hy last ontvangen had, om *Heynzoon* te vangen, zo heeft hy 't hem niet laaten weeten, maar is geheimlyk en stilzwygende by hem gekomen; en, om noch eenigzints zyn belofte te houden, zeide hy tot hem: „ *Heynzoon Adriaansz.*, gy moet u voorzien, myn „ goede Vriend. Wel, zeide *Heynzoon*, en lei haastig zyn Werk neêr, om uit de Stad te gaan: maar op straat gekomen zynde, heeft hy hem gegreepen, zeggende: „ Geeft u gevangen. *Heynzoon* ziende, dat hy van hem bedrogen was, heeft zich ootmoedig gevangen gegeven, zonder iets daar tegen te zeggen. Zie, beminde Lezer, hoe

hoe dit arme Schaap den vetten luipenden Wolf in den muil is geloopen. ô Verraader! ô Judas! had gy dit den Man belooft? Was dit uwe manlyke trouwe? Ja, na den aart en gewoonte der Jezuwytische Secte. *Heynzoon*, nu gevangen zynde, wierd van den Onderschout op het Stadhuis gebragt, en daar van de Magistraaten ondervraagt van zyne Religie: die hy vrymoedig voor hen bekent heeft: en als het onderzoek gedaan was, hebben zy hem op de St *Jans-poort* gevangen gezet, by eenen *Barend van Utrecht*, zynde een Jongkman; de oorzaak van zyne gevangkenis was, om dat hy een houte Beeld afgeworpen en verbroken had.

Korts hier na wierd noch een Burger van Haarlem gevangen, genaamt *Jan Heyman*, zynde een Lynwaat-wever; d'oorzaak was, om dat hy de Heer van *Brederode* voor Soldaat gedient had: hy wierd ook gebragt by de twee andere op de St. *Jans-poort*. Daar zaten zy den geheelen kouden winter, lydende groot gebrek en ongemak. Een ding verwonderde *Heynzoon* zeer, den Jongkman zag hy nooit droevig, maar altyd blyde; en als hy zag dat zyne Mede-gevangenen bedroeft waren, en inzonderheid *Heynzoon*, die acht levendige Kinderen had, zonder Moeder, zo heeft hy hen getroost en gesterkt uit Gods Woord.

Rusje Jans, Moeder van *Heynzoon*, eene Vrouw van omtrent de 80 jaaren oud, wezende Stads Vroedvrouwe, is verscheidene maalen by den Burgemeester *Mr. Quiryn Dirkszoon* gegaan, en heeft hem zeer vriendelyk gebeden: „ Dat hy doch wat medelyden met haaren „ Zoon wilde hebben, en zo hy het niet om zyn Perzoon wilde „ doen, dat hy 't dan om zyne acht kleene moederlooze Kinderen, „ en om haaren zwakken ouderdom doen wilde: want, zeide zy, „ veele dingen zyn geschied in den vryen tyd. Hier op antwoorde hy haar zeer spytig, als een Vyand der Waarheid ooit gedaan heeft, zeggende: „ In den vryen tyd? doe was 't eene tyd om door de vingeren te zien: maar nu is 't een tyd van Justitie. Alzo is zy troosteloos van hem gescheiden, niets goeds verwagtende van de langduurige Gevangkenisse haarer Zoone.

Ten laatsten zyn zy alle drie veroordeelt, om gehangen te worden, dat 'er de dood na volgt: eerst hebben zy voortgebragt *Jan Heyman*, en daar na *Barend van Utrecht*; en deze gedood zynde, bragten zy ook voort *Heynzoon Adriaansz.*, en gekomen zynde, daar hy zyn offerhande zoude doen, heeft hy vrymoedig tot de Omstaanders

Digitized by Google

ders gesproken, en hen vermaand: „ Dat zy de Afgodery verlaaten, „ en zich tot den oprechten en waaren Godsdienst begeven zouden. Als hy nu zyn Gebed gedaan had, heeft hy zich ter dood bereid. Den Beul wilde dat hy van achteren ter Galge opklimmen zoude: maar hier tegen heeft hy geprotesteert, zeggende: „ Ik sterve niet „ als een Doodslager, of Dief, of Quaaddoender, of als eene die na „ andere Lieden 'er dingen ziet, 1 *Petr*. 4: 15. maar ik sterve als een „ Christen. Als hu nu in zyn uitterste nood was, zeide hy: „ Heere! doet nu uwen Knegt, gelyk gy hem belooft hebt: want gy „ hebt gesproken in uw Heilig Evangelium: wie volstandig blyft tot „ den einde, die zal zalig wezen!

Als hy deze woorden uitgesproken had, heeft de Almachtige God een teken laaten geschieden: want daar wierd in de Lucht een groot geruchte gehoort, zo dat de aarde schudde en beefde; waar door de Omstaanders overhoop liepen, niet weetende wat 'er te doen was: want die in het oosten stonden, meenden dat het uit den westen quam, en die in het westen stonden, meenden dat het uit den oosten quam: waar door de Burgers alzo verschrikt wierden, dat zy deuren en vensters toeslooten. Om kort te zyn, dit Wonderteken was zodanig, dat zy daar door verhindert wierden, hunne tirannye op die plaats aan den Patient te volbrengen; want de Beul liep door verbaastheid van de Galg, en liet *Heynzoon* daar alleen op de Ladder staan: *Heynzoon* ziende dat hy daar alleen stond, is ook afgekomen: maar als nu het onweder en beroerte onder het Volk wat gestild was, zo hebben zy hem zeer nydig van 't Schavot in Burgemeesters Kamer getrokken, even als of hy een Beest ware, waar door hy zyn Hoofd ergens tegen een post zeer gequetst heeft. Als hy nu in Burgemeesters Kamer was, hebben zy hem aan een Ladder doen verwurgen, tegen recht en Justitie: 't welk gedaan zynde, hebben zy het doode Lichaam by de twee andere voorgenoemde Lyken op 't Schavot gebragt, en daar nevens mede opgehangen; terstond daar na alle drie afgedaan, en buiten Stads Poorte gevoert, en aan de Galg, die daar opgeregt was, opgehangen.

Dus hebben deze vroome Martelaaren hun leven volstandig in den Heere geëindigt: *Heynzoon* was 50 jaaren oud; en 't is geschied in den jaare 1568, den 29sten van Juny, onder den Schout *Gerrit Pietersz. Berkhout* en de Burgemeesteren *Mr. Quiryn Dirkszoon*, *Mr. Dirk Ramp*, *Mr. Jan van Zuyren*, en *Arent Jansz. van Dordrecht*.

Digitized by Google

En deze Historie is opgetekent uit de mond van *Heynzoons* eigen Dochters Zoons Zoonen, en andere oude Burgers der Stad Haarlem, die 't zelve gezien en gehoord hebben. Zie *J. Gysius*, Martelaarsboek.

In den jaare 1571, wierd de Kleine Hout-poort gesticht, zynde een fraai Gebouw. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1590, is de St. Jans-poort, Groote Hout-poort, en Fransche Kerk gebouwd. Als mede in den jaare 1594 de Kruis-poort. Zie, als boven.

Omtrent deze tyd heeft *Jan Huigensz. van Linschoten*, Haarlemmer, en voornaam Reiziger, aan de Stad vereert, een groot Kakebeen, van zekere Visch, zynde 26 Voeten lang, door hem by de Waygats gevonden; het welk noch heden op het Stadhuis ten toon hangt. *S. Ampzing*, in zyne Beschryving dezer Stad, steld hem onder de vermaarde Inboorlingen, en zingt tot zyn lof:

Linschoten, zo zal ook dyn naam in zegen rusten,
Zo lang het stoute Schip de wydvermaarde kusten
Van Indiën bezeilt. . . .
Het Kakebeen, dat gy by Waygats hebt gevonden,
En dyne Vaderstad vereerd, en toegezonden,
Hangt hier noch in de Zaal van 't Koningklyk Paleis,
Ter eeuwigen getuige en lof van dyne reis.

Hy is overleden te Enkhuizen, zynde aldaar Thesaurier geweest, in den jaare 1611.

In den jaare 1613, is de Zeyl-tooren opgemaakt; maar aangaande de Kerk, is my onbewust, die ontwyffelbaar heel oud is, en voor lang der Zielen Klooster genaamt wierd. In gemelde Tooren zou een Klok hangen, die noch in wezen is, welke in den jaare 605 zou gegooten zyn. Zie *Leegwater*, als boven.

In dit zelve jaar is den Tooren van de St. *Anna kerk* mede opgemaakt: alwaar nu de Nieuwe Kerk tegen aan staat. Zie, als boven.

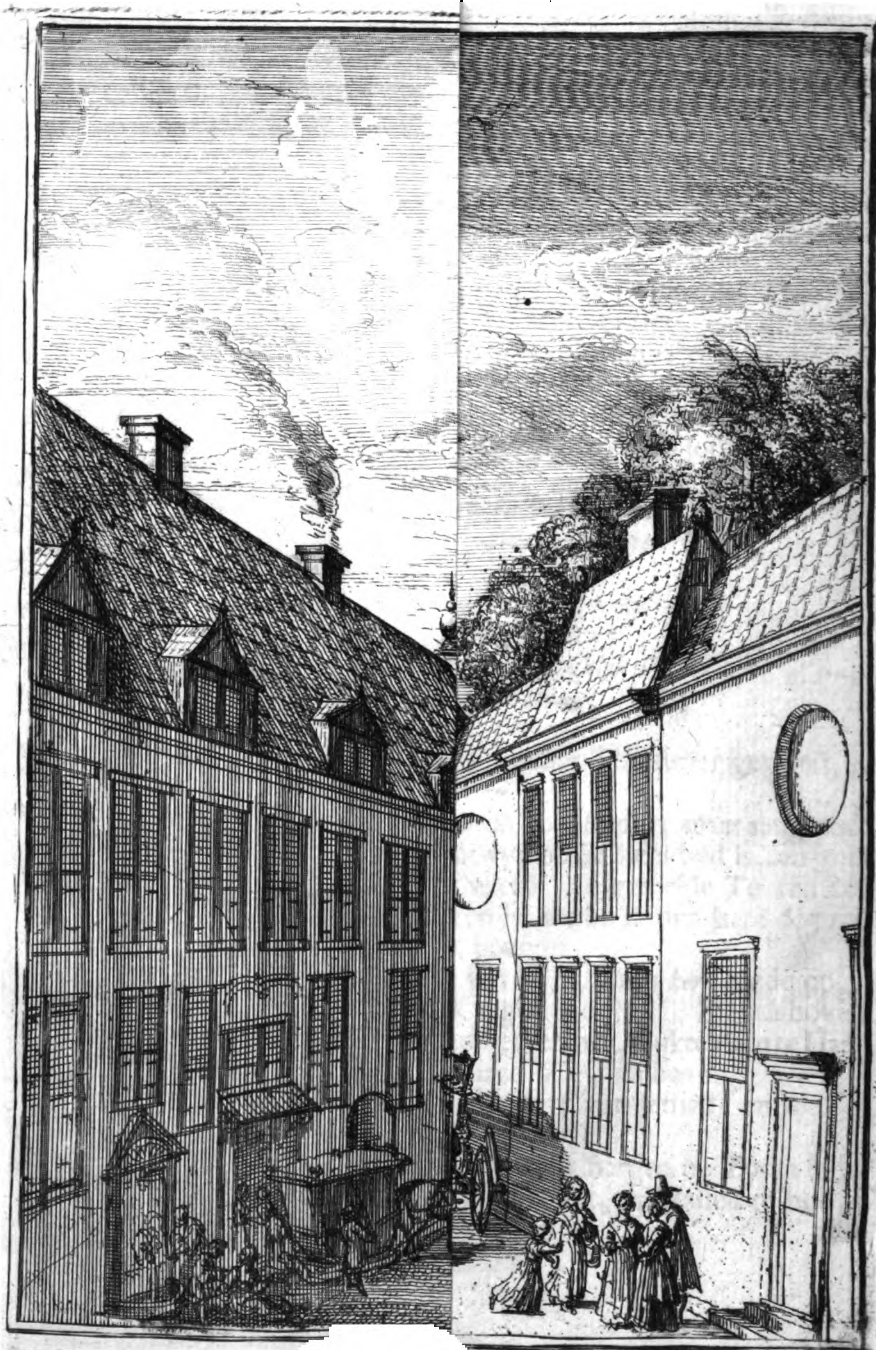
In den jaare 1618, den 25sten van September, plukte men te Haarlem noch rype Kerssen van de Boomen. Zie, als boven.

In den jaare 1620, is de Bakenesser Kerk vernieuwd, en tot den Godsdienst bequaam gemaakt. Zie, als boven.

In den jaare 1622, als de Marquis *Spinola* Bergen op Zoom belegert had, trokken de Burgers van Haarlem uit, om Hasselt te bewaaren,

Digitized by Google

Digitized by Google

ten, terwyl Prins *Maurits* met de Soldaaten te velde trok, en Bergen op Zoom ontzette. Zie, als boven.

In het zelve jaar is het nieuwe Gevangenhuis gebouwd. Zie, als boven.

In den jaare 1624, als *Spinola* Breda belegerde en innam, trok de Burgery van Haarlem na Heusden, om 't zelve te bewaaren. Zie, als boven.

In den jaare 1628, is de Zeyl-poort gebouwd, die een uitsteek is van alle de Poorten der Stad Haarlem, door het vast en sterk Bolwerk. Zie, als boven.

In den jaare 1631, wierd de Trekvaart na Amsterdam gemaakt; en 't jaar daar aan begon men met Trekschuiten te vaaren. Zie, als boven.

In den jaare 1633, is het nieuwe of tegenwoordig staande Schavot gebouwd, ondersteunt met 10 witte Arduinsteene Pilaaren. Zie, als boven. Door de Justitekamer opgaande, vertoond boven in de Gevel, in een Nis, mede uit witte Arduinsteen gehouwen, het Beeld der Gerechtigheid, geblind, in de eene hand een Zwaard en in de ander een Weegschaal houdende. Ook is voor eenige jaaren aan 't Stadhuis eene nieuwe blaauwe Arduinsteene Opgang gemaakt, met Yzere Leeningen.

In den jaare 1641, den 12den van January, is eenen *Jacob van Aalsmeer* binnen Haarlem levendig gerabraakt, om dat hy zyne Vrouw uit zyn Schuit over boord had geworpen, en een Hoer had, daar hy mede boeleerde. Zie, als boven.

In den jaare 1642, den 19den van May, is de Koningin van Engeland, den Prins van Oranje, Prins *Willem* en zyne getrouwde Prinsesse Rojale, nevens veele andere Edele Heeren en Mevrouwen, binnen Haarlem heerlyk ingehaald. Zie, als boven.

In den jaare 1645, den 6den van April, is binnen Haarlem een drie jaarigen Os geslagen, wegende schoon 1734 Ponden, waar van het Smeer alleen op Stads Waage zwaar was 165 Ponden. Zie, als boven.

In den jaare 1648, is de eerste Predicatie in de Nieuwe Kerk gedaan; en in den jaare 1649 is dezelve volbouwt; deze is fraai en luchtig. De oude Kerk, voorheen hier staande, had de naam van *St. Anna*. Zie, als boven.

In den jaare 1650, den 24sten van Juny, 's avonds ten 7 uuren,

Digitized by Google

quam Prins *Willem* de twede, met zyn byhebbend Gezelschap, in bezending, van Amsterdam, binnen Haarlem, na dat de Amsterdamsche Ruitery hem langs den laagen Dyk een stuk weegs geconvojeert had: binnen Haarlem was de Burgery op zes plaatzen verdeelt, en passeerde zyne Hoogheid met saluatie dezelve: hy logeerde in 't Prinsenhof; alwaar door de Magistraat Prinselyk opgedischt zynde, heeft het echter zyne Hoogheid niet behaagt als van zyne eigene Tafel te spyzigen, gelyk hy te Amsterdam mede gedaan had; en vertrok daags daar aan na Leyden, 's morgens ten 8 uuren. Zie *A. Casteleyns* Hollandsche Mercurius.

Als gemelde Prins Amsterdam met Staaten Volk belegert had, quamen eenige Soldaaten hunne Vivres binnen Haarlem koopen, en vermids zy by groote en kleene troepen binnen quamen, zo wierd geordonneert de Schalkwyker-poorts Brugge af te werpen, en alleen door de Spaarwouder-poort uit- en in te laaten. De Boeren van over 't Y quamen met Schuitjes aan 't Huis ter Hart, brengende aldaar allerhande Eetwaaren te koop, en van Haarlem quam het Bier. De Soldaaten, by de Boeren hier en daar verdeelt, convojeerden t'elkens dezelve als die met Melk ter markt na Haarlem voeren; ja, 't geen belachlyk was, gingen met de Boeren langs de huizen der Burgers, daar ze hun Melk bragten; bevreest zynde, dat gemelde Huisluiden niet zouden willen wederkeeren en in de Stad blyven, dat de Soldaaten by deze gelegentheid niet zouden hebben aangestaan. Verscheide Haarlemsche Burgers, nieuwsgierig zynde, quamen ook te paard en te voet in hunne Quartieren, daar ze, zonder eenige tegenstand, door de Schildwachten uit- en ingelaaten wierden; doch niemand vermogt na Amsterdam. Zie, als boven.

In het zelve jaar, den 21sten van Augusty, quamen van 't Huis Loevestein binnen Haarlem weder den Heere Burgemeester *Johan de Waal*, en Pensionaris *Ruil*. En wierden gemelde Heeren, na 't overlyden van Prins *Willem* de twede, den 15den van November, weder in hunne voorige digniteiten hersteld. Zie, als boven.

In het zelve jaar, den 14den van November, zynde acht dagen na 's Prinsen overlyden aan de Kinderziekte, beviel zyne Weduwe, de Prinsesse Douariere van Oranje, in 's Hage van een Zoon, zynde *Willem* de derde, naderhand Koningk van Engeland. Zie *L. Smids* Oorlogend Europa. Van wien *J. de Dekker* dus zingt:

In-

Digitized by Google

Indien men in 't gemeen van Vorstelyke Looten
Iets Vorstelyks, iets hoogs, iets ongemeens verwagt,
Wat mag men dan van u, die, Willem, *zyt gesprooten*
Uit Keizerlyken Stam en Koningklyk geslagt?
Waar zal, Nassausche Telg, uw faam niet heene streeven?
Wien zal uw lofgerucht niet vliegen te gemoet,
Indien hier namaals eens uw hoog bedryf en leven,
U zo doorluchtig maakt, als uw doorluchtig bloed?

In den jaare 1651, den 5den van Maart, was 'er een zwaare Watervloed in Holland, met een Noordweste wind, en Springvloed by volle Maan, ruim zo hoog als in den jaare 1570, waar door veele schade geschiede. Zie, als boven.

Dit jaar, van den 18den van January af tot den 31sten van Augustus, namen de Staaten der Vereenigde Provintien, zonder Stadhouder zynde, een algemeene Zitting; en wierd de amnestie over het gepasseerde van verleden jaar geconfirmeert, door een nieuwe Unie der zeven Provintien. Zie, als boven. Hier van zingt *Dekker:*

Nu heeft de Leeuw weêr klem in zyne klaauw gekregen,
Nu voelt hy weêr zyn kracht in haaren stand herstelt,
En zyne bundel weêr van styver band gekneld:
Zo, vry vereenigd Land, blyf eeuwig eens genegen!
Zo zal uw vryheid u tot heil gedye en zegen!
Zo zult gy en ter zee staêg bloeijen en te veld!
Zo zal nooit blinde list, nooit openbaar geweld,
U scheiden door bedrog, u schenden door den degen!
Gy hebt weleer, om winst op vyanden gehaald,
(Den Hemel dank gezegt) gevierd, gezegepraald:
Op, op! bedankt hem nu met harte, ziel en zinnen!
Toon, dat u de Eendragt is een duur en waardig goed,
En dat gy nooit gewin geächt en hebt zo zoet,
Als, om 't genot van haar u zelven te overwinnen.

In den jaare 1655, was 'er een hevige sterfte te Haarlem, Leyden en Amsterdam, zynde Augustus, September, October en November wel de zwaarste maanden. Zie, als boven.

In den jaare 1656, is het Kinderhuis gesticht; en in den jaare 1662

Digitized by Google

veel vergroot; waar in omtrent de 300 Kinderen zyn. Zie *Leegwater*, als boven.

In dat zelve jaar, den 22sten van May, wierden de eerste Bakens gestelt tot de nieuwe Trekvaart tusschen de Steden Haarlem en Leyden, van welke de eene lienieregt op Leyden aanliep, en de andere tot den Aardenhout, door de Oude Delft loopende, wierd, om verscheidene redenen, (gelyk ook aan de laage zyde, door Heemstede, eerst voorgedraagen) insgelyks verworpen. Na de goedkeuringe, geschiede de Aanbesteeding op de Nieuwe Doelen. En op Dingsdag, den 26sten van September, 's morgens omtrent acht uuren, hebben *Hugo* en *Johan Steyn*, beide Zoonen van den Heere en *Mr. Mattheus Steyn*, Ontvanger van de Gemeene Middelen te Haarlem, mitsgaders Mede-Commissaris van de gemelde Trekvaart tusschen de Stad Haarlem en Leyden, in presentie van de andere Heeren Commissarissen, het eerste Spit gestooken van de gemelde voorgenomene Trekvaart, omtrent het Quaade Laantje, in de Duinen; zynde de voorschreve twee Zoonen voorzien ieder met een nieuw Spaadje, en te zamen met een nieuw Kruiwagentje, daar toe verordineert; het gemelde Gereedschap en zy zelve gestrikt en versiert met verscheide Roode en Witte Zyde Banden en Snoeren, als het Couleur of Leverye van beide de respective Steden: en zyn alzo by hun de twee eerste Wagentjes zelve gevuld, en buiten de Bakens gekroon: waar na de verdere Arbeidsluiden, zo van Spitters, Kruijers, als Karreluiden, het gemelde Werk aanstonds hebben vervolgt. En voltrokken zynde, heeft men met Trekschuiten voor Passagiers op den eerste November 1657 beginnen te vaaren; dat tot heden op gezette uuren, zo by dag als nacht, noch achtervolgt word. Zie *Castelyns* Mercurius, en *Leegwater*, als boven.

Ter gedachtenisse van dit nutte Werk, hebben de Heeren Burgemeesteren der Stad Haarlem een fierlyke Gedenkpennig laaten munten, welkers Opschrift, vertaald zynde, dus luid: *Ter gedachtenis van den gebaanden weg en de gegraave Vaart voor de Trekschuiten, tot 't gebruik van 't Gemeen en gemak van de Reizigers*, Huig *en* Johan Steyn *het werk aanvoerende, en de vier Heeren*, Cornelis Guldewagen, Gaaf Fabritius, Mattheus Steyn, *en* Frans Wouterſz. *het van Stads wegen bestierende, hebben Burgemeesters des jaars 1659 dezen Penning laaten munten.* Zie dezelve kunstig afgebeeld by *G. van Loon*, in zyn Penningwerk. En *C. Gravesteyn* dit volgende opgezongen:

Op

Digitized by Google

Op de nieuwe Trekvaart tusschen Haarlem en Leyden, by de Ed: Gr: Achtb: Heeren Burgemeesteren en Commissarissen der beider Steden op den eerste November des jaars 1657 bevaaren en ingeweid.

Veniunt spectacula manè,
Divisum imperium cum Jove Cæsar habet.

Men roem nu Hannibal, *noch zyne daaden niet,*
Die 't onbeweeglyk steil kon zagt en murruw maaken.*
Noch Bellisarius, *die Napels Steenrots ‡ liet*
Beschuuren door en door, om zo in Stad te raaken:
Dien Helden Lauwerkrans, haar luister, en haar lof,
Is nu genoeg verbreid, verheerlykt, en gepreezen.
Men geef de Zangkunst nu op nieuws weêr nieuwe stof,
Die voor de Nazaat zal als onbegryplyk wezen.
Men neemt de Bergen weg, dat eer onmooglyk scheen;
Men sloopt de Duinen af, en doet daar Schepen vaaren;
Men doet, 't geen water was, bereijen en betreên,
En laat den Reiziger veel koste en moeite spaaren.
ô Burgemeesteren, en Meesters van dit Werk!
Gy doet den Vreemdeling staroogend zinnespeelen,
Op 't schrander overleg, op 't kunstig oogenmerk,
Van zulk een machtig stuk uit zo veel kleine deelen.
Hy, die van 't Stargewelf deez' wonderen beziet,
En u de kragten gaf om zo een last te schraagen,
Die meerder uwe macht, die zegen uw gebied,
En laat uw Onderdaan uw lof ten Hemel draagen!

In den jaare 1660, den 29sten van Juny, wierd de Prinsesse Rojaale, Weduwe van *Willem* de twede, nevens haaren Zoon *Willem* de derde, Prins van Oranje, enz., op 't verzoek van de Magistraat van Haarlem, genodigt: zy quamen twee dagen daar na, 's avonds ten half zeven uuren in de Stad, zynde opgetreden aan den Aardenhouts

* *Hannibal*, met zyn Leger de Alpes naderende, welkers steil gebergte een nooit betreden en onmogelyke weg vertoonde, liet de Spitzen derzelver gestadig met Azyn begieten; waar door die harde Rotzen zodanig veranderden, dat hy met het geheele Heir daar over getrokken, en in Italien gevallen is.

‡ *Bellisarius*, wegens Keizer *Justiniaan* Napels belegerende, gebood het Hol van een Klip, welkers einde de Stads Vesten geraakte, om geen geluid te maaken, in 't ronde uit te schuuren, tot dat 400 van de zyne daar door binnen quamen, en hy die Koningklyke Wallen veroverde.

Digitized by Google

houts Brugge in een Koets, rydende langzaam, wordende door 24 Burger-Sergeanten, met ontdekten hoofde, en 21 Koetzen geleid door 8 Vendelen Burgers, tot op het oude Graaffelyk Stadhuis, oudtyds de woonplaats van Heer *Willem*, Koningk der Romeinen: van hier op een Theater van Damiate met Festonnen van Oranje, Klimop, Laurier, en aangenaam riekende Bloemen gebragt zynde, deed de geheele Burgery, als een kleen Veldleger in batailje, driemaal Salvo voor haare Hoogheid, in goede order op het Marktveld: den Prins van Oranje op het gemelde Stadhuis, en zyne Moeder in het Prinsenhof gelogeert zynde, nevens 266 Perzoonen van hun Gevolg, waren by de vermogenste Burgers gebiljetteert: op de Vroedschapskamer wierden hunne Hoogheden met Maaltyden, op de Zaal met een Comedie, en in het Pantheum, alwaar onder de Prinseboom een Bottelary was opgerigt, en van waar men van achteren met gemaakte Trappen op 't gemelde Stadhuis quam, Prinselyk met allerhande Rarieteiten en Lieflykheden onthaalt. Des Dingsdags, met 13 Koetzen, op het nooden van den Heere *Gabriel Marcelis*, te Overveen, zyn ongemeene Residentieplaats bezoekende, wierdenze op het vriendelykste onthaalt met een heerlyk Collation, bestaande in kostbaar Servies van raare Confituuren, een Schotel Meloenen, raar Banquet, deftige Fruiten, en alles wat nieuw, delicaat en aangenaam was: beneden aan de Fontein wierd de Prins door 't lieffelyk springen van het natuurlyk Duinwater verrast; deswegen was in de besloten Warande een Jacht aangestelt, en een jonge Haas los gelaaten; die met iever aanstonds door den Prins wierd vervolgt en gevangen: en schoon deze Lustplaats wel versiert en curieus was, den gemelden Heer *Marcelis* gaf echter alles ten besten, onaangezien het gerit der Jagers en Honden; doch het was voor de Prins. Op den eerste July wierden hunne Hoogheden ongemeen deftig te Haarlem op het Stadhuis getracteert; rydende 's namiddags met veele Koetzen en Gevolg na Hertog *Aalbregt* van Beyerens Jurictie, op de plaizante Lynwaat-bleekerye van de Heer President-Burgemeester *Mr. Mattheus Steyn:* hier manqueerde ook geen schoon Onthaal: de Waterlandsche Boerinnetjes, op 't Muzyk, haar geleert, dansten hier vermaaklyk voor de Prins, en bedreven veele klugtigheden. Des avonds ten 9½ uuren quamen hunne Hoogheden weder in de Stad, hunne Koetzen geleid wordende door Flambouwen, en rydende tot voor de Groote Kerk; daar was een kostelyke Geülimineerde Kroon be-

Digitized by Google

bereid; wanneer hunne Hoogheden aldaar, zynde de grootste Kerk van Nederland, waren gezeten, hoorde men de beste Stukken van *Madrigal*, *Orpheus* en *van Dyk*, enz. speelen. Dien nacht wierd doorgebragt met fraaije Vuurwerken uit drie Schuiten, met water op de Markt in een Tuin geplaatst; de Ordre van den H. Geest vertoonden zich uittermaaten kragtig, nevens veele andere fraaiheden. Daags daar aan, 's morgens ten 9 uuren, wierden hunne Hoogheden door de Burgery weder uitgeleid, met het Jagt der Stad Haarlem, en zyn, na veele bedankingen, en hun Hoogheden een goede Reis toegewenscht te hebben, na Leyden vertrokken. Wanneer de Haarlemsche Kermis half ten einde, ieder deed wenschen zich tot slaapen en rusten, mids de geledene woelery, te begeeven. Zie *A. Casteleins* Mercurius.

In het zelve jaar, den 19den van December, des nachts, woey het een vreesselyke sterken Stormwind; waar door groote schade geschiede zo aan Kerken, Toorens als Huizen; ja, dat meer is, groote zwaare Boomen wierden door gemelde Storm uit de aarde gerukt, en weinige Huizen waren 'er of wierden beschadigt: zo dat byna niemand van zo een wind geheugenis had. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1661, wierd de Weg van de Paardemarkt, tot de Blaauwe Steen aan den Hout, weder nieuw met Boomen beplant. Zie, als boven.

Dit jaar was alomme zeer vrugtbaar; buiten Haarlem, in Heemstede, zag men uit een Korenakker tweemaal Garst wasschen, te weeten, dat het Zaad van 't eerste Gewas nedergevallen, weder nieuwe Garst voortbragt; waar van wy de Vrugten gezien hebben, zegt *A. Casteleyn*, in zyne Hollandsche Mercurius.

In den jaare 1662, wierd in den Tooren van de Groote Kerk een Accoord van Speelklokken gebragt, weegende omtrent 20000 Ponden. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1664, wierd in den Tooren van de Bakenesser Kerk, mede een Accoord van Speelklokken gebragt, weegende omtrent 10000 Ponden. Zie, als boven.

In dit zelve jaar is de nieuwe Wandelweg aan 't groote Kolfveld met Boomen beplant. Zie, als boven.

En den 20sten van December regende en vroor het te gelyk, met een stillen Oostenwind, waar door op de takken der Boomen zeer

 zwaar

zwaar Ys groeiden, dat dezelve door de zwaarte afscheurden: den Haarlemmer Hout was zeer beschadigt: de Zon 's namiddags schynende, zo vertoonde deze zwaar met Ys beladene Boomen zich of alles blinkend Kristal was: het groote Kerkkruis en den Haan op den Tooren te Haarlem waren zo geestig van dit Ys omzet, en nevens alle de andere Tooren-haanen omvlochten, dat wanneer als de Zon 's middags daar op scheen, geen Schilder op zyn Panneel zo zou kunnen verbeelden. Zie *Casteleyns* Mercurius.

Ook zag men te Haarlem veel Vuur aan de Lucht, verscheidene Staartsterren, doch de eerste zeer lang en vreesselyk; waar op den Engelschen Oorlog volgde. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1667, den 16den van Maart, voeren de Schepen noch door 't water; maar den 20sten had het zo hard gevrooren, dat men met Paard en Slede over het Ys reed: het Ys lag tot den 28sten in 't water; ook liepen noch verscheide Perzoonen voor de middag op het Ys over 't Binnen-spaaren, maar 's namiddags dooide het zo schielyk, dat het meeste Ys weg was. Zie, als boven.

In 't zelve jaar, wierd, ter verwondering van honderde Menschen, de Molen, buiten de Groote Houtpoort staande, aan de Baan, verkroon, en buiten de Raampoort gezet. Zie, als boven.

Als de Almachtige God de Vrede met Engeland, ten vreugde van byna geheel Europa, had ten effecte laaten komen, zag men byna overal de volgende Vreugdetekenen, zynde het verhaal daar van aldus: Op den 7den van September, is in de Vereenigde Provintien over de gewenste Vrede te Breda 's morgens God gedankt, om dat God de Heere zo genadelyk dien wreeden en bloedigen Oorlog had verbannen, en beide Natien hersteld in onderlinge Vrede en Eendragt: en vervolgens gebeden, dat gemelde Vrede mogt gedyen ten beste van beide, en Gods Kerke, enz. 's Middags heeft men, gelyk te Haarlem, de Publicatie meest eenerlei gedaan, te weeten, op een overdekt Theater, van Tapyten en gevlochte Festonnen, onder 't geluid van Trompetten, lossinge van 't Geschut, enz. De Publicatie was van dezen inhoud:

Men laat een iegelyk mits dezen weeten, dat tot lof en eere van God de Heere Almachtig, welstand en vorderinge van 't Gemeenebest van deze Vereenigde Nederlanden in 't generaal, en van de goede Ingezetenen van dien in 't byzonder, den 31sten van July dezes loopende jaars

1667

Digitized by Google

1667 binnen de Stad Breda gemaakt en geslooten is een goede, vaste, getrouwe, en onverbreekelyke Vrede, tusschen den hoogst-gemelden Koning van Groot-brittannien ter eenre, en de hoogst-gemelde Heeren Staaten Generaal ter andere zyde, daar op wederzyds Ratificatien in behoorlyke forme den 24sten dezer loopende maand Augusty binnen Breda voorn. zyn uitgewisselt: en dat zo ter Zee, versche Wateren, als te Lande, in alle de Landen, Landschappen en Steden onder wederzyds ressort, zonder onderscheid van Plaatzen, gelegen, mitsgaders tusschen haare Volkeren en Ingezetenen, van wat staat of conditie die ook zouden mogen wezen, zulks dat alle Actien van hostiliteit en Vyandschap moeten cesseeren en ophouden na expiratie van de respective termynen, hier onder geëxpresseert, te weeten: na den 5den van September in 't Canaal en de Noordzee; na den 5den van October van de mond van 't voorsz. Canaal af tot aan de Caap van St. Vincent; na den 2den van November aan geene zyde van de voorsz. Caap en aan deze zyde van de Linie Æquinoctiaal of den Æquateur, zo in den Oceaan en in de Middelandsche Zee, als elders; alle dezes loopende jaars 1667, nieuwe styl; en eindelyk na den 24sten van April des toekomenden jaars 1668, aan geene zyde van de voorsz. Linie door de geheele Waereld, zonder eenige exceptie of andere distinctie van tyd of plaatze. Derhalven last en beveelt men dienvolgens expresselyk mids dezen allen en een iegelyk, zo Onderdaanen en Ingezetenen van de respective Vereenigde Nederlandsche Provintien, als die geene die onder haar Hoog Mogende onderdaanigheid en gehoorzaamheid zyn gezeten, den voorsz. Vrede in conformité van den voorsz. Tractaate onverbreekelyk te onderhouden, zonder daar tegens iets te doen, op pœne van gestraft te worden als Perturbateurs van de gemeene ruste, zonder eenige genade, faveur, verdrag, of dissimulatie.

Aldus gearresteert en besloten ter Vergaderinge van de hoog-gemelde Heeren Staaten Generaal, in den Haage, op den 25sten van Augusty 1667. Was geparapheert, Jacob van Coeverden. *Onder stond, Ter Ordonnantie van dezelve. Getekent,* N. Ruysch. *Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog Mogende, op een Rooden Ouwel, overdekt met een Papiere Ruite.*

's Avonds wierd alomme heerlyk gevuurt, de Klokken geluid, allerhande Muzyk gehoord, op Trompetten geblaazen, enz. Te Haarlem, op 't ruime Marktveld, was tusschen 70 Piktonnen, een Piramide opgericht, waar aan men zag gehegt de versletene Wape-

Digitized by Google

nen van den Krygsgod Mars, nevens gescheurde Vendelen en Trommels: den Tooren der Groote Kerk, als den Haan, 't Kruis, den Appel, Stylen, de drie Omgangen, enz. tot beneden, stond tot 's morgens toe heerlyk geïllumineert. Op het Spaaren, aan de Graavesteene Brug, zag men aan twee Schuiten admirable Actien, en de Arteficieurs daar lang over 't vuur gedommineert hebbende, ridderden in 't gezicht van een meenigte Menschen uit hunne Schuit in 't Spaaren. Elders zag men een Schip aansteeken: op een andere plaats een papiere Mars: en zelf de Wevers branden Vreugdevuuren met hun oud Gereetschap, vergaan door den Oorlog, om nieuw te koopen en te gebruiken in de aanstaande tyd van Vrede. Zie *Casteleyns* Mercurius.

In den jaare 1669, den 28sten van Juny, wierd den Ridder *Temple*, Ambassadeur van den Koningk van Groot-Brittannien, ter gelegentheid der Kermis als anders, binnen Haarlem beleefdelyk gerespieert: de Markt en de Straaten waren afgeschut met Balien, de Burgery stond in de Wapenen, zo binnen als buiten de Stad, en wierd zyn Excelentie door de Heeren, Burgemeesteren buiten aan de Poort met 14 a 16 Koetzen een goed einde ontvangen, en alzo op het Stadhuis geleid; van waar zyn Excelentie de generaale Exercitie van 8 sterke Vendels Burgery zag, en wierd op het Prinsenhof getracteert: des avonds deed hy een keertje na het Vorstelyke Landhuis van den Deenschen Minister de Heer *Gabriël Marcelis*, in Brederode: en vertrok des daags daar aan, 's morgens ten 6 uuren, door de Trekvaart, met het Jagt der Stad Haarlem, op Leyden; werdende, gelyk als ingehaald was, weder door den Hout met 18 a 20 Koetzen uitgeleide gedaan. Zie, als boven.

In den jaare 1671, in May, vertrok uit den Haag, als Envoje, den Heere *Ascanius van Sypesteyn*, Bailjuw van Brederode, na Keulen, om aldaar de Mediatie wegens dezen Staat, over de differenten tusschen die Stad en den Bisschop, aan te bieden. Zie, als boven.

In dit zelve jaar 1671, wierd door de Heeren van de Vroedschap beslooten, het laatste uitleggen der Stad Haarlem; luidende hunne Notificatie van den 6den van April 1671, doch eerst den 18den gepubliceert, aldus:

D*e Heeren van de Vroedschap der Stad Haarlem, aandagtelyk hebbende overwogen, dat een groot gedeelte van de Burgeren en Inwoon-*

woonderen der zelver Stad, tegenwoordig buiten de Poorten en Muuren van dien is woonende, dat over zulks de zelve buiten woonende Burgeren en Inwoonderen, zo wanneer eenige ongelegentheid komt voor te vallen, niet kunnende genieten zodanige bescherminge, hulpe en adsistentie, als wel geschieden zoude, indien zy-luiden binnen de voorsz. Muuren en Poorten woonachtig waren: dat ook daar en boven niet alleen tot groot ongemak van de goede buiten woonende Burgeren en Ingezetenen, maar ook tot nadeel en schade van 't gemeene beste, de licentie en ongebondentheid der quaden, van dag tot dag aldaar meer en meer komt toe te neemen, om dat de meesten tyd de gelegentheid ontbreekt, van daar tegens, by authoriteit van de Magistraat, promptelyk te kunnen voorzien: dat boven dien by veele en verscheide Resolutien (al van over veele jaaren by de Heeren van de Vroedschap genomen, en van tyd tot tyd vernieuwd) geordonneert zynde, dat niet alleen geene nieuwe Getimmertens buiten de voorsz. Stad zouden mogen gemaakt, maar dat ook de oude Gebouwen, aldaar by gedogen staande, geenzints zouden mogen gerepareert worden: en dat niet te min de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der voorsz. Stad dagelyks moeijelyk gevallen en geimportuneert wierden van de Burgeren en Ingezetenen, zo binnen de Muuren van de voorsz. Stad als daar buiten woonende, om haar daar toe permissie en consent te willen vergunnen: en dat mits dien de voorsz. buiten woonende Burgeren en Ingezetenen moesten worden ontbloot van alle Wooninge en Huisvestinge buiten de voorsz Stad, en insgelyks ook de voorsz. inwoonende Burgeren van de Gelegentheden, noodig tot haare Koopmanschap en Handelinge: of dat anderzints de Muuren en Vesten van de voorsz. Stad moesten vergroot en verder uitgelegt worden: hebbenderhalven de gemelde Heeren van de Vroedschap, om de voorsz. en andere redenen, tot gerief, commoditeit en ook ten besten, zo van de voorsz. buiten als binnen woonende Burgers en Ingezetenen, zonder ook te ontzien de groote en excessive Kosten, die de gemelde Stad ter oorzaake van dien zal moeten draagen en supporteeren, by rype deliberatie van Rade eenpaariglyk goed gevonden en geresolveert, de Muuren, Vesten en Poorten der voorsz. Stad uit te leggen en te vergrooten van het Garenkookers Sluisje, Noord-oostwaards aan na het Leproos-huis, en zo Oostwaards op tot aan het Spaaren, en van daar tot aan de Paapen-tooren, volgens de Afbaaking dienshalven alrede gedaan: en om aan den geenen, die genegen of gezint zouden mogen zyn binnen de voorsz. Muuren, Omtrek en Vergrootinge eenige Huizen, Pakhuizen of andere Gebouwen, t'zynen nutte en gerieve te timmeren, daar toe bequaame oc-

casie en gelegentheid te geeven: ZO IS 'T, *dat myne E. E. Heeren van de Vroedschap voornoemt, geordineert en bevolen hebben, als haar E. E. ordonneeren en beveelen by dezen, dat alle en een iegelyk (van wat staat of conditie hy ook zoude mogen zyn) die omtrent de voorsz. Bakens, 't zy als Eigenaar of Huurder, gehuist of geland is, alle de voorsz. Gronden te demolieeren, slegten en op te ruimen voor Pinxter aanstaande, wezende den 17den van May 1671, ter breete en wyte, als een iegelyk noch nader door de Landmeeters distinctelyk zal worden aangewezen: als mede omtrent de twede Gragt, zynde alrede ook afgebakent, en beginnende in 't Warmoes-land, toebehoorende het Weeshuis dezer Stad, Oostwaards aangaande tot in 't Spaaren, en zulks ter breete van vyf Roeden buiten de wederzydsche Bakens: welke opruiminge zal moeten geschieden voor den laatsten Juny aanstaande, op pœne, dat de voorsz. tyd (zo ten reguarde van de voorverhaalde uitterste Bakens, dienende tot de Circumvalatie, als de gemelde twede Gragt, respectivelyk) overstreken zynde, de Heeren van de Vroedschap voornoemt de demolitie en ontruiminge van de overgeblevene en ongeslegte Timmeragies, Opstallen en verdere beletzelen, evenwel terstond, tot kosten van de nalaatige en wederhoorige, zullen besteden.*

Deze Notificatie gedaan zynde, zo is op den 2den van Juny in de nieuwe Doele de Aanbestedinge van het Aardewerk geschied, bestaande in het uitschieten en graaven van de Buiten-gragten, mitsgaders het maaken van de Wallen, buiten en om de voorschreve Vergrootinge: de Conditien hier toe waren publyk in de gemelde nieuwe Doele te zien, als ook de Kaart, begrypende vier Nommers, als No. 1, zynde aan de Pinkmolen, by het Garenkookers Sluisje, heeft twee Bolwerken. No. 2, is over 't Spaaren, begint aan de Paapentooren, en omtrekt daar de nieuwe Scheepmakers Dyk, loopt West op na 't Spaaren, heeft twee Bolwerken. No. 3, van het Spaaren ten Westen op na de St. Jansweg, heeft twee Bolwerken. En No. 4, strekt van den Hoek Noordwest voorby het Lazarus-huis, tot na de St. Jansweg, met twee Bolwerken.

De Stads Gragten moesten 132 Voeten breed en 6 Voeten diep zyn; de Wallen 3 Voeten ingestampt, en met groene Zooden op den kruin gedekt, waar toe de Spyze te haalen was uit de naaste Weiden.

Daar op zyn veele Brabanders en andere overgekomen, en aan het

Digitized by Google

het graaven beginnende, waren eenige op hunne Baazen om kleen Loon wat onvergenoegt; echter 't ging noch wel, alzo de Burgery met geheele Corporaalschappen, en een Compagnie van de Heeren Staaten van Holland quamen waaken, die alles in goede ordre hielden.

Daar op is tot voortzettinge van de nieuwe Getimmertens, welke in den nieuwen Uitleg en Vergrootinge van de Circumvalatie omtrent het Noorder gedeelte van de Stad daar ter plaatze zouden mogen worden gebouwt en aangesteld, ieder bekent gemaakt: „ Dat „ een ieder die eenige genegentheid mogte hebben op de ontruim- „ de Erven eenige Huizen of Wooningen te bouwen, waar van vol- „ gens gedaane Afbaakingen, eerstdaags een gedeelte van de ach- „ terste Erven publykelyk uitgegeven en verkogt zullen worden, „ hun volkomen vryheid en permissie gegeven word, om hunne Tim- „ meragies en Gebouwen aan zodanige vreemde en buiten woonen- „ de Metzelaars en Timmerlieden te besteden of doen maaken, als „ zy daar toe zullen willen verkiezen of gebruiken, zonder aan ee- „ nige Meester-baazen of Knegts binnen deze Stad gehouden of ge- „ bonden te zyn, zulks dat daar in allenthalven de vrye hand gege- „ ven wordende, ook alle Werkluiden, zo uit andere Steden als ten „ platten Lande woonende, gelyke vryheid zullen hebben, om al- „ zulk Timmer- of Metzelwerk aan te neemen, maaken, of voor „ hunne eigen rekeninge te bouwen, als 't hun goeddunken zal: „ wordende provisioneel toegestaan alle Materiaalen tot den Aan- „ bouw van Huizen vereischt, speciaal het Yzerwerk en Spykers, „ enz. zo wel elders als binnen deze Stad publykelyk zullen mogen „ gekogt, en alhier verkogt en verbezigt worden, zonder onder- „ scheid waar of op wat Plaatze de zelve gemaakt zouden mogen „ zyn. Geresolveert den 12den van Augusty 1671. En by Resolutie van den 3den van September 1671 daar aan, is gevolgt de onderstaande Resolutie en Waarschouwinge, om voor den jaare 1675 hunne Huizingen rondom de Stad te moeten afbreeken, luidende als volgt:

Also de Heeren van de Vroedschap der Stad Haarlem, op het continueel aanhouden van verscheide Burgeren en Ingesetenen deser Stad, (klaagende dat sylieden niet en konden geaccomodeert of gerieft worden, om tot haar commoditeit binnen de Muuren deser Stad te mogen timmeren,

ren, versoekende derhalven permissie, om buiten deselve eenige Timmeragies te mogen setten) mitsgaders tot weeringe van alle disordres en ongeregeltheden, die buiten deses Stads Muuren van dag tot dag meer en meer worden gepléegt, eindelyk hebben geresolveert de Muuren of Vesten van de voorsz. Stad tot seer groote en excessive Kosten, te vergrooten en verder uit te breiden: en dat haar Ed. Achtb. van 't voorsz. so salutairen oogmerk soude zyn en blyven versteken, indien de Getimmertens, tegenwoordig buiten de voorsz. Stad staande, noch langer wierden getolereert, also deselve aldaar maar by gedoogen of precario syn gebouwt, met speciale intentie en aanseggingе, van t'allen tyden gedemolieert en geslegt te moeten worden, so haast eenige gelegentheid om te timmeren binnen dese Stad soude mogen voorkomen, volgens de formeele Resolutien diensbalven van tyd tot tyd, en voornamentlyk in den jaare 1665 genomen, expresselyk dicteerende, dat sodanige Getimmertens binnen sekeren tyd, nu al lange geëxpireert en verstreken, reëlyk en metter daad souden moeten geamoveert en weggenomen wesen. SO IS 'T, *dat myne E. E. Heeren van de Vroedschappe voornoemt, by desen willen notificeeren en bekent maaken, dat alle en een iegelyk, die buiten de Muuren van dese Stad en in de vrydom van dien, (te rekenen van de Paapen-tooren af, en van daar draaijende ten Zuiden, Westen en Noordwesten tot het Garenkookers Sluisje toe, en sulks buiten de Spaarwouder-, Schalkwyker-, Leydsche Water-, Kleine Hout-, Groote Hout-, Raam- en Zyl-poorten, mitsgaders de Districten van dien) eenige Huisen of Wooningen syn besittende, gehouden sullen zyn de selve Huisingen en Wooningen metter daad te ontruimen, demolieren en slegten voor den eerste May 1675 toekomende, op pœne dat na expiratie van de voorsz. tyd alle de voorsz. Huisen aanstonds de plano sullen worden gedemolieert en geslegt, tot kosten van de Eigenaars of Possesseurs van de selve, uitgesondert alleen dat de Huisen of Wooningen, dienende tot de Huishoudinge van Blekers, Pannebakkers, Zoutsieders, Enters, Tuiniers, Warmoesiers, en Koebouders, sullen mogen blyven staan, voor so veel de voorsz. Huisen of Wooningen waarlyk en effectivelyk sullen syn gemaakt of gedestineert voor of ten dienste van Luiden, hun daar mede alleen geneerende, en sonder dat iemand van de voorsz. Persoonen, sich met een der voorsz. Hanteeringe geneerende, eenige andere Neringe sal mogen doen of exerceeren, directelyk of indirectelyk in eenigerlei manieren. En hebben de gemelde Heeren van de Vroetschap alle en een iegelyk by desen wel willen waarschouwen, dat na het verloop van de voorsz. tyd, omtrent 't geene voorsz. staat, geene oogluikin-*

Digitized by Google

kinge, conniventie, of dispensatie sal mogen worden gebruikt, om wat redenen en allegatien het ook soude mogen zyn, op dat een ieder op syn hoede wesen, en sich voor schade soude mogen wagten.

Hier op volgde een Advertentie van den 8sten September 1671, van inhoud als volgt:

De Heeren Commissarissen tot het uitleggen en vergrooten van het Noorderste gedeelte der Stad Haarlem, willende (ingevolge van de Resolutie van de Heeren Raaden en Vroetschappen der zelver Stad, op den 8sten dezer maand September in haare E. E. Vergaderinge genomen) in tyds en minsten kosten van de Geintresseerdens, preparatie doen maaken tot het antruimen der Plaatzen, die tot het schieten van de twee eerste Gragten zullen worden geappliceert, aan een iegelyk, die 't aan gaan mag, nochmaals willen notificeeren en bekent maaken, dat wie gehuist, getuint of geland is, tusschen dezes Stads Singel, beginnende van het Garenkokers Sluisje ten Oosten na het Spaaren, en zo ten wederzyde Noordwaards opgaande, ter distantie van 125 Voeten buiten de Noorderste Bakens van de zelve twede Gragt, by dezen word gewaarschouwt, op zyn hoede en verdagt te wezen, geene reparatie ter voorsz. Plaatze te laaten doen, of ook met het verplanten van Bloemen, Kruiden en andere Gewassen eenige onkosten te maaken, alzo dezelve Gronden, tot het schieten van de voorsz. twee Gragten, in 't begin van het aanstaande jaar 1672 zullen opgeruimt, en alle Opstallen, tusschen de voorsz. spatie begrepen, als dan gedemolieert en geslegt moeten worden, zonder onderscheid van wat natuure zodanige Opstallen en verdere beletzelen zouden mogen zyn: tot welken einde ter Plaatze voorsz. een nadere Afbaakinge zal worden gedaan, tot ieders narichtinge.

Daar op zyn den 15den van September, volgens Resolutie van hun Ed. Achtbaare, een party Erven aan de meestbiedende te koop gezet, en was van dezen inhoud:

De Heeren Commissarissen tot het uitleggen en vergrooten van het Noorderste gedeelte der Stad Haarlem, zyn van meeninge (in conformité van de Resolutie van de Heeren Raaden en Vroetschappen, op heden in haar E. E. Vergaderinge genomen) publykelyk aan de meestbiedende by provisie te verkoopen, een party Erven, tot aanbouw van gemeene Huizen, gelegen buiten de St. Jans-poort dezer Stad, tusschen de St. Jans-weg en het Spaaren, volgens de gedaane afspaalinge met Nommers gedistingueert, midsgaders de Kaarte daar van gemaakt: welke Kaarte, nevens de Voorwaarden, aan een iegelyk zo tot het koopen van de voorsz. Erven als aanneemen van de Timmeragies, twee dagen te vooren in de Herberg

van den Ouden Haan zullen worden vertoont, om zich daar na te kunnen reguleeren.

En eindelyk is ook voortgekomen een Waarschouwing, by veele niet onverwagt, van den 2den van December, luidende aldus:

De Heeren Commissarissen tot het uitleggen en vergrooten van het Noorderste gedeelte der Stad Haarlem, willen (in conformité van de Resolutie van de Heeren Raaden en Vroetschappen der zelver Stad, op den 8sten van September laatstleden in haare E. E. Vergaderinge genomen, mitsgaders de Publicatie en affictie van Biljetten daar op gevolgt) een iegelyk by dezen nochmaals en voor het laatste bekent maken, dat wie eenige Thuinen, onbewoonde Thuin en andere Huisjes, mitsgaders Heiningen en Opstallen van diergelyke natuure, tusschen dezes Stads Singel (beginnende van het Garenkokers Sluisje ten Oosten na het Spaaren, en zo ten wederzyden Noordwaards opgaande ter distantie van 125 Voeten buiten de Noorderste Bakens van de zelve twede Gragt) alle de voorsz. Opstallen en Beletzelen tusschen dit en den laatsten dezer maand December 1671 incluis, zal hebben te demolieren, slegten en te ontruimen, op pœne by de voorsz. Publicatie gestatueert, en dat daar en boven al 't geene buiten vermoeden, na de voorsz. tyd, noch overig en ongeslegt bevonden zouden mogen worden, tot koste van de Eigenaars besteed, en 't zelve haar in betaalinge van de respective Gronden ook afgekort zal worden. Zie, als boven.

Met deze laatste Vergrootinge, waar van de betimmering tot heden, met twee Gragten doorsneden, en de eerste met prachtige Gebouwen, van tyd tot tyd is aangegroeit, heeft de Stad nu in haaren omtrek tegenwoordig acht Poorten, voor 't meerendeel deftig gebouwd, namentlyk, de Spaarwouder-poort, Schalkwyker-poort, Kleine Hout-poort, Groote Hout-poort, Raam-poort, Zeil-poort, Deymans poort, en Kennemer-poort; nevens twee Water-poorten, als de Eendjes of Leydsche Water-poort, en de Amsterdamsche Water-poort. Zie de Poorten zelve, van welke wy 'er zes der voornaamste door den Kunstenaar *T. Jelgersma* hebben laaten aftekenen, en op de Tytelprint geplaatst.

In den jaare 1672, in May, wierden eenige Haarlemsche Burgers, onder hunne Kapiteinen *Mr. Cornelis van Gravesteyn* en *Geldof van Vladeracque*, na Heusden gezonden, om gemelde Plaats voor Fransche overvallen te bewaaren. Ook trokken door de Stad Haarlem 14 Schepen met 1500 Hoogduitsche Soldaaten, die na Antwerpen voeren, ten dienste der Catholyke Koningk. Zie *A. Casteleyns* Mercurius.

Haar-

Digitized by Google

Haarlem had in dit troebeljaar nu, en al eenigen tyd te vooren, met een deel Wyven en ander Gespuis het spel op den wagen gehad, niet kunnende dit Volk veelen, dat 'er van buiten zo veele Wagens met gevluchte Goederen door quamen, van de welke zy niet te goed zouden zyn geweest eenige aan te tasten: doch dit redderde zich by tyds. Maar op den 30sten van Juny raakte men weder op de been, onder anderen, als *E. van der Hoeven* zegt, het Graauw malkander wys maakende, dat den Heer Raadpensionaris *Jan de Wit*, ten huize van den Heer *Cornelis Ascanius van Sypesteyn*, Baljuw van Brederode, op de Krayenhorster-gragt, zich verborgen hield; dat met een grouzaam getier daar na toe trok, en hem willende daar uit haalen, schoon genoegzaame verzekering gegeven wierd aldaar niet te wezen, plunderende ondertusschen het Huis, dat overvloedig met kostelyk Huissieraad en Meubilen voorzien was: waar op de Burgers in het Geweer quamen, en zonden eenige Perzoonen aan de Vroedschap, die aanbragten, dat de geheele Burgery genegen was, zyn Hoogheid, *Willem* de derde, tot Stadhouder, en in zyner Voorvaderen waardigheden gevordert te zien; wenschende dat de Achtbaare Overigheid daar mede toe geliefde te neigen. Dewelke daar op, met het ontsteeken van Trompetten, van het Raadhuis te kennen gaven, dat het zelve besluit al by hun Achtbaare was genomen, volgens onderstaande

Extract uit de Resolutien van de Heeren Raaden en Vroedschappen der Stad Haarlem, in haar E. E. Vergaderinge genomen op Donderdag den 30sten van Juny 1672, na de middag de klok vier uuren.

Is, na voorgaande deliberatie, met eenparigheid van Stemmen, goed gevonden en geresolveert, dat zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, by of van wegen deze Stad is aangestelt en verkoren tot Kapitein en Admiraal Generaal, mitsgaders Stadhouder van de Provintie van Holland en West-Vriesland: lastende allen en een iegelyk Ingezeten der Stad zyn gemelde Hoogheid in de voorsz. qualiteit te respecteeren en erkennen.

Is mede, invoegen als vooren, goedgevonden en verstaan, dat zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, van dese resolutie aanstonds notificatie gegeven, en daar over, in serieuse en beleefde termen, begroet zal werden, door de Heeren Dr. Willem van Tesselen, *regeerende*, Mr. Mattheus Steyn, *Oud-Burgemeester*, Mr. Cornelis Gravesteyn, *regeerende Schepen, en* Mr. Willem Fabritius, *Raad en Vroedschap, met assumptie van de Heeren* Balthazar Coyman, *en* Abraham Loreyn, *beide*

Digitized by Google

Burgeren dezer Stad, ten einde, zyn meergedagte Hoogheid de voorsz. Promotie voor aangenaam zoude gelieven te houden, dezelve ook te accepteeren, en een keer na deze Stad te komen doen, als naar wiens presentie en tegenwoordigheid alle goede Ingezetenen, met een ongemeene zugt en opene armen verlangen.

Aldus gedaan, verstaan en geresolveert, ter Kamere van de Heeren Raaden en Vroedschappen der Stad Haarlem voornoemt, ten dage, jaare, maand en uure als boven. My present,

DAMMAS GULDEWAGEN.

Zie, *A. Casteleyns* Mercurius.

Waar op aanstonds een Oranje-vlagge, zo van het Stadhuis als des Grooten Kerks-tooren afwoei. Men zond ook met den eersten bovengemelde Heeren uit de Regeering en Burgery na zyn Hoogheid in het Leger te Bodegrave, om denzelve hun besluit bekent te maaken; met verzoek van zyne tegenwoordigheid binnen Haarlem. Maar als deze tegen den avond zouden uitryden, vondenze de Poorten geslooten, en een van de driftige Burgers wel zo stout, hen toeroepende: „ Gylieden gaat nu heen, maar ik zou u raaden, zonder „ zyn Hoogheid niet weder te komen, of het zal u qualyk vergaan, enz. Zy eindelyk buiten geraakt, en by zyn Hoogheid gekomen, deeden hun berigt en verzoek. Maar dewyl zyn Hoogheid, ter oorzaake van het vereisch zyner Perzoon in het Leger, zulks van de hand sloeg, zyn zy maar door een Trompetter, met een Rok van Sauvegarde bekleed, weder te rugge gekomen. Deze Trompetter stilde de op nieuws ryzende toorn van de Burgers, wanneer hy, na Trompetten-geklank, van het Stadhuis af riep: „ Dat zyn Hoogheid „ de Burgers voor hunne genegentheid bedankte, doch konde, mits „ den dringende nood, in Perzoon niet verschynen, maar zulks zou„ de ter bequaamer tyd geschieden: ondertusschnn zoudenze stil en „ eendragtig zyn. En dus wierd d'eene meer en d'ander min te vrede gestelt. Zie *L. Sylvius*, Historien onzes Tyds.

De Stad vond zich in deze tyd niet weinig verlegen, alzo men (als boven reeds is gezegt) met een merkelyke nieuwe Uitlegging bezig was, aldaar onbeslooten, en aan de andere zyde alleen maar met ouwerwetsche Wallen voorzien, die, noch tot beschherminge, noch tot verhinderinge van eenigen Vyand bequaam waren: ook kon de hooge grond aan den Duinkant niet onder water worden gezet: dus moest het op Gods genade alleen berusten: en noodzaakte de

Bur-

Digitized by Google

Burgers, hoe oneenig, echter wel op hun hoede te zyn. Zie, als boven.

In navolging van alle stemmende Steden in Holland, wierd hier mede de volgende Acte, ter mortificeering van 't Eeuwig Edict, raakende de *Prins van Oranje*, om hem in zyn Vaderlyke Waardigheden te verheffen, geaccordeert:

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in haar Ed. Gr. Mog. Vergaderinge, genomen op Zondag den 3den van July 1672.

Op 't gemoveerde van de Heeren Gedeputeerden der Steden Haarlem, Rotterdam en andere Leden van haar Ed. Gr. Mog. Vergaderinge: hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de Steden, uit den naame en van wegen de Heeren haare Prinsipaalen, goed gevonden en geresolveert, gelyk by haar Ed. Gr. Mog. goed gevonden en geresolveert word by dezen, dat om by deze bekommerlyke constitutie van tyden en zaaken, de Leden van deze Vergaderinge te bequamen tot het aanstellen van een Stadhouder, de zelve Leden malkander zullen dispenseeren, gelyk zy malkander, en alle die 't zelve Eeuwig Edict successivelyk hebben bezwooren, dispenseeren mits dezen van den Eed by henluiden gedaan op 't Eeuwig Edict, by Resolutie van haar Ed. Gr. Mog. in dato den 5den van Augusty 1667 gearresteert: stellende malkander in de zelve vryheid en faculteit, die haar tot het aanstellen en eligeeren van een Stadhouder voor dato van het voorsz. Eeuwig Edict heeft gecompeteert. Accordeert met de voorsz. Resolutien. Zie, als boven.

Noch wierd dien zelven dag zyn Hoogheid, *Willem* de derde, Prins van Oranje, in Holland alomme tot Stadhouder gemaakt, als de volgende Acte meld:

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in haar Ed. Gr. Mog. Vergaderinge, genomen op Zondag den 3den van July 1672.

By de Leden generaale en eenpaarige inclinatie getoont zynde, om den Heer Prinse van Oranje, nademaal by Resolutie van den eerste dezer loopende maand July, op huiden by resumtie ter Vergaderinge van haar Ed. Gr. Mog. gearresteert, goed gevonden en verstaan was, dat om by deze bekommerlyke constitutie van tyden en zaaken de Leden van deze Provintie te bequamen tot het aanstellen van een Stadhouder, de zelve malkanderen, en alle de geenen die den Eed op 't Eeuwig Edict gedaan hadden, volgens Resolutie van den 5den van Augusty 1667, van den zelven

Eed gedispenseert, en malkanderen gestelt hadden in de zelve vryheid en facnlteit, als haar tot het aanstellen en eligeeren van een Stadhouder, voor dato van 't voorsz. Eeuwig Edict hadde gecompeteert, aan te stellen en te eligeeren tot Stadhouder dezer Provintie; hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de Steden uit den naam en van wegen de Heeren haare Prinsipaalen, goed gevonden en geresolveert, den hooggem. Prinse van Oranje aan te stellen en te eligeeren, gelyk zyn Hoogheid by haar Ed. Gr. Mog. aangestelt en geëligeert word by dezen, tot Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal over de Militie van deze Provintie te Water en te Land, met alle zodanige digniteiten en waardigheden, als de zelve voor dezen by de Prinsen zyne Voorouderen, hooglofffel. gedachtenis, bekleed zyn geweest: dat mede van wegen deze Vergaderinge aanstonds een aanzienlyke Staatsgewyze Deputatie aan zyn hooggem. Hoogheid zal afgaan, om aan den zelven de voorsz. digniteiten en waardigheden op te offeren; ten welken einde verzogt en gecommitteert zyn, gelyk verzogt en gecommitteert worden by dezen, uit de ordre van de Ridderschap de Heer van Duivenvoorde*; de Heeren* Halling, Deyman, Onderwater, van Zanen, de Graaf, van der Tocht, Pesser, van der Lyn, de Groot, *en* Admiraal, *Burgemeesteren van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delf, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen: en werden mede de voorsz. Heeren Gedeputeerden geauthoriseert, om uit den naam en van wegen haar Ed. Gr. Mog. zyn hooggem. Hoogheid te dispenseren en te ontslaan, gelyk den zelven gedispenseert en ontslagen word by dezen van den Eed, die den zelven tot het niet ontfangen en aanneemen van 't Stadhouderschap gedaan heeft. Is laatstelyk mede goed gevonden en verstaan, dat van wegen haar Ed. Gr. Mog. ter Generaaliteit de zaake daar heenen zal worden gedirigeert, ten einde hooggemelde Heer Prinse van Oranje tot Kapitein Generaal en Admiraal over de Militie te Water en te Land van de Vereenigde Nederlanden aangestelt en geëligeert mag worden; en dat by ampliatie van des zelfs Instructie moge worden geconfereert op zyn hoog gemelde Hoogheid (tot kennelyk wederzeggen toe) zodanigen vryen macht en authoriteit over de Patenten, en andere zaaken tot de voorsz. Militie specteerende, als de voorgaande Prinsen van Oranje, zyn lofffel. Voorouders, als Stadhouders en Kapiteinen Generaals, ten respecte van de voorsz. Militie hebben geëxerceert: dat mede zyn Hoogheid van den Eed, die den zelven ter Generaaliteit gedaan heeft tot het niet ontfangen en aanneemen van 't voorsz. Stadhouderschap, by haar Hoog Mog. mag werden gedispenseert en ontslagen. Accordeert met de voorsz. Resolutien.* Zie, als boven.

Daar op wierd den 4den, zynde daags daar aan, door gedagte Heeren, zyn Hoogheid de zelve Digniteiten en Waardigheden geoffereert: die het zelve met dankbaarheid aannam, en eene uitneemende genegentheid toonde om het Vaderland met goed en bloed te

te beschermen. En, na zyn Hoogheids hooge Caracter ter Generaliteit den 8sten was afgedaan, quam hy den 10den vroegtyds in den Haag, wordende opgehaalt door Gedeputeerden van haar Hoog Mog., ontfing aldaar zyn Commissie, en leide den Eed af: 't welk ter Vergaderinge der Staaten van Holland mede geschiede, zittende ten zelven dage als Stadhouder ter Rolle. Zie *A. Casteleyns* Merc.

Gemelde Prins weder na het Leger te Bodegrave vertrokken zynde, schreef van daar, ter gerustftelling van de Gemeente, aan die van Haarlem, als andere Hollandsche Steden, deze volgende Brief:

Erentfeste, eerzaame, wyze, zeer discreete, byzondere goede Vrienden.

Na dat de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland ons door een aanzienlyke Staatsgewyze Deputatie hebben doen bekent maaken, dat haar Ed. Gr. Mog. ons hadden believen aan te stellen en te eligeeren tot Stadhouder van de Provintie van Holland en West-Vriesland, mitsgaders tot Kapitein Generaal en Admiraal Generaal over de Militie van de zelve Provintie te Water en te Land, met alle zodanige digniteiten en waardigheden, als de zelve voor dezen by de Prinsen onze Voorouderen bekleed zyn geweest, hebben wy gemeint van onze eerste en voornaamste voorzorge te zyn onze gedachten te laaten gaan hoe en in wat voegen het respect van de Regeeringe, en de rust van de goede Ingezetenen van het Land, door bequaame middelen herstelt, en voortaan behoorlyk gemaintineert zal konnen worden; en als wy die zaake in den grond wel hebben ingezien, en bevonden, dat de ongelukken, dewelke het God de Heere belieft heeft aan den Staat van het lieve Vaderland te doen overkomen, door de progressen, de welke den Koning van Vrankryk met zyne Wapenen onverwagt gedaan heeft tot in het harte van 't Land, voor een groot gedeelte veroorzaakt door de trouwloosheid en de lacheteit van zodanige Bevelhebberen, Officieren en Soldaaten, de welke de eerste en prinsipaalste Posten op de Frontieren van 't Land waren aanbevoolen, daar door eerst een groote ontsteltenis en vervolgens een generaale impressie in de gemoederen van de Menschen hebben veroorzaakt, als of de goede Regenten van de Provintie van Holland, en van de Steden van dien, de zaake van het Gemeen niet en hadden doen handhaven, met zo veel ernst en trouwe als het behoorde; en dat die verkeerde impressien aanleidinge hebben gegeven tot verscheide commotien en beweegingen van het Volk in eenige Steden van Holland, daar door het respect en de gehoorzaamheid, de welke de Onderdaanen aan haare hooge en wettige Overheden schuldig zyn, vervallen en gevilipendeert is; zo hebben wy tot bereikinge van onze voorsz. salutaire intentie, geoordeelt zeer dienstig en ook noodzaakelyk te zullen zyn, dat wy voor eerst die zorge op ons neemen, om na verdiensten en met rigeur te doen

Digitized by Google

doen straffen alle die geenen, dewelke schuldig zullen bevonden worden aan de voorsz. lacheteit en trouwloosheid, om aan een ander te dienen tot exempel voor het toekomende.

Dat wy ook aan alle de Waereld betuigen, dat wy geene kennisse ter waereld, ook zelfs geen opinie en hebben, dat 'er eenige Regenten van de Provintie van Holland, of van de Steden der zelver, zouden zyn, de welke tegens Eer of Eed haar zouden hebben vergeeten, om door verraad, correspondentie met de Vyanden van den Staat, of met eenige andere onbehoorlyke middelen, iets te hebben gedaan of ondernomen, 't welk tegen de pligt zoude zyn van een eerlyk en getrouw Regent, en dat wy by gevolge moeten verklaaren, dat wy niet alleen niet en konnen toestaan, maar absolutelyk disavoueren alle de licentieuse menees, dewelke in verscheide Steden noch tegenwoordig ondernoomen worden, en dat wy de aanleiders en fauteurs van de zelve strafbaar houden in den hoogsten graad, als Perturbateurs van de gemeene ruste: maar evenwel, gelyk ons oogmerk is, de authoriteit en de macht, dewelke UEd. competeert, aan de eene zyde, zo veel in ons is, te herstellen en te maintineeren; en aan de andere zyde de ruste en welstand van de Gemeente te bevorderen, 't welk beide in deze perplexe constitutie van tyden en zaaken ten uittersten schynt gerequireert te zyn, zo zouden wy wel meenen, dat met vigoureuse Placcaaten voor het toekomende, tegens alle zodanige moedwilligheden, ongehoorzaamheden en tumulten, op nieuws zoude behooren voorzien te worden met zwaare pecunieele en corporeele straffen, tegen de Contraventeurs, en mogen UE. zich verzekeren, dat wy de hand daar aan zullen houden, dat de zelve met alle ernst en promptitude worden gemaintineert en ter Executie gestelt; en dat wy in der daad daar toe zullen gebruiken de authoriteit en macht, de welke de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland op ons in de voorsz. qualiteit hebben believen te confereeren, daar door dan onder Gods genadigen zegen de Troublen geweert en gehoorzaamheid herstelt, en de Onderdaanen weder gebragt tot het betaalen van ordinaire en extraordinaire Lasten, de welke tot verval van de excessive onkosten van den Oorlog albereits uitgeschreven zyn, en noch van tyd tot tyd uitgeschreven zullen moeten worden, met een volkomen eendragt, en met een mannelyke couragie, de verdere gedreigde Invasien van den Vyand geweert, en het lieve Vaderland, onder Godes genadigen zegen, tot zynen voorigen florisanten staat herstelt moge worden, daar toe wy alles zullen toebrengen wat in onze macht of vermogen is. Wy beveelen hier mede, U Erentfeste, eerzaame, wyze en discreete bezondere goede Vrienden, in de bescherminge van God Almachtig. In 't Leger by Bodegrave, den 8sten van July 1672. UE. goedwillige Vriend,

G. H. Prince d'Orange.

Behalven de reeds voorheen gemelde oneenigheid in deze Stad, rees weder een vonkje van murmureering onder de Burgery over haa-

Digitized by Google

haare Regeering, het welk door zekere aanzienlyke Perzoonen (zegt de Heer *Valkenier*) aangeblazen wierd, zo dat het tot een lichte vlam uitbarste; want de Burgers daar op zo gaande wierden, dat zy 7 Articulen op 't papier bragten, die zy met een Requeſt (zo als dezelve hier volgende te lezen zyn) op den 31ſten van Auguſty 1672, aan de Heeren Burgemeeſteren en Regeerders van haare Stad preſenteerde, verzoekende daar op favorable apoſtilla, in forma.

Requeſt of Verzoek, op de naam van de algemeene Schuttery der Stad Haarlem.

Aan de Edele Groot-Achtbaare Heeren Burgemeeſteren en Regeerders der Stad Haarlem.

Geven met behoorlyke Eerbiedigheid te kennen, d'algemeene Schuttery der opgemelde Stad, hoe dat zy Supplianten by deze Conjunćturen van tyden, en gevolglyk gaarne zoude zien, dat de wanordres van haare Compagnien, wierden geredreſſeert en herſtelt, in een goede en ordentlyke Regeeringe van de zelve haare reſpećtive Compagnien, en dat haar Supplianten onder Reverentie dunkt, dat daar toe om de confuſie en wanordre ontſtaande uit de al te grootheid van haare Compagnien voor te komen, wel gerequireert zoude werden, dat de zelve van het getal van acht Vendels zoude gebragt werden tot het getal van twaalf. Als mede dat der zelver Collonellen, Fiſcaalen, Kapiteinen, Luitenants en Vendrigs, wierden verkoren uit en by Stemminge der zelver Burgery, ieder in zyn Vendel, mitsgaders dat de zelve Kapiteinen, Luitenants en Vendrigs, als ook andere hooge Officieren, boven gemeld, niet zoude werden geëligeert, uit eenige van de Heeren Politieque Regenten, om dezelve Heeren Regenten te ontlaſten van een dubbelde Bedieninge, en geen Empechement te contribueren in haar Politique affairen: en dat ook van de zelve Militaire Officien zoude zyn geëxcuſeert alle de geene, die, of Zoonen, Schoonzoonen, Broeders, Swagers en Oomen van iemand der hooggemelde Regeeringe zoude mogen wezen, op dat een ieder zyn Ampt, met volle liberteit zonder Empechement, tot contentement van de Burgery zoude konnen bedienen: waarom zy Supplianten dan te rade zyn geworden, haar te keeren tot UE. Groot-achtbaarheden, reverentelyk verzoekende dat UE. Groot-achtbaarheden, ter oorzaake, en om redenen voorſz. haar Supplianten gelieven te conſenteeren, dat in conformité als hier vooren, hare reſpećtive acht Vendels werden gebragt tot het getal van twaalf. De Heeren Vroedſchappen reeds in de Krygsraad dezer Stad zynde, mitsgaders der zelver Geparenteerden, ter Namaagſchap, als hier vooren genoemt, nu en gevolgelyk van alle Bedieninge, in de opgemelde Krygsraad, met alle reverentie werden geëxcuſeert, en de Supplianten geadmitteert, om voor nu, en gevolgelyk uit hare reſpećtive Vendels, haare eigene Collonellen, Fiſcaals, Kapi-

teins, Luitenants en Vendrigs te verkiezen: het welk doende, zo zyn de respective Supplianten geresolveert, door Gods Zegen, onder het beleid van zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, haar Goed en Bloed ten dienste en voor de Vryheid, en Algemeene Rust van deze Staat en Stad, ten uitterften by te zetten, of &c.

Volgen noch eenige Artykelen, waar op de algemeene Schuttery der Stad Haarlem, onder behoorlyke reverentie verzoekt, dat de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders der zelver Stad, zodanig gelieven te disponeeren als haar Ed. Groot Achtbaarheden ten meesten Vrede, Ruste en Benefitie van de Gemeene Zaake en Burgery der opgemelde Stad zullen verstaan te behooren:

1. *Dat alle de Ontfangers van de Geestelyke en Waereldlyke Goederen deze Stad concernerende, zoude mogen zyn en blyven buiten de Vroedschappen dezer Stad, en jaarlyks van haar Ontfang en Uitgift, aan de Magistrature publyque Rekening doen.*

2. *Dat geene Bewindhebberen van d'Oost- en West-Indische Compagnie zoude mogen werden geëligeert, uit de Vroedschap dezer Stad, maar uit de voornaamste Koopluiden.*

3. *Dat geen Hoofdofficier dezer Stad, mitsgaders geen Bailjuw van Kennemerland of Brederode, mede zou mogen zyn of blyven in de hooggemelde Vroedschap.*

4. *Dat niemand tot eenige Officien, profitable Ampten, of Beneficien dezer Stad, zoude mogen werden gepromoveert, als een Ingeboorne van deze Stad, of van de Provintie van Holland en West-Vriesland.*

5. *Dat niemand, wie het ook zoude mogen wezen, meer als een Ampt of Officie dezer Stad concernerende, zoude mogen bedienen, ten ware hy van 't zelve Ampt of Officie 's jaarlyks geen 400 Caroli Guldens zoude konnen profiteeren.*

6. *Dat niemand in de hooggemelde Vroedschap dezer Stad zoude mogen zyn, of daar toe zoude mogen werden geëligeert, als die geene, dewelke is van de Aanzienlykste, Vermogenste en Wyste dezer Stads Burgery, en een oprecht Lidmaat van de waare Gereformeerde Religie; mitsgaders een getrouw Voorstander van deze Staat en Stad, als mede een oprecht en van lange tyd getrouwe Liefhebber van zyn Hoogheid den Prinse van Oranje, genegen zynde de Privilegien te helpen maintineeren.*

7. *Dat overmids de Burger-schuttery dezer Stad, onder solemneelen Eede moet belooven, de Handvesten en Privilegien dezer Stad te helpen maintineeren, ook aan dezelve Burger-schuttery, door den Druk zoude mogen werden gecommuniceert, en uitgegeven, alle de Privilegien, Handvesten en Voorrechten die haar zyn verleent, door de Graaven en Regenten van Holland en West-Vriesland, t'zedert de eerste Grondvest van deze Stad*

Digitized by Google

Stad en Burgery, tot op den tegenwoordigen dag toe, behoudens (onder 't Beleid van zyn Hoogheid den Prinse van Oranje) haar Vryheid, haarlieder uit het Recht der Natuure en 't Recht der Volkeren, mitsgaders het Recht des Oorlogs competeerende.

Additien en nadere Consideratien, dienende tot het Request by de algemeene Burger-schuttery der Stad Haarlem, noopende de Electie van henlieden eigen Hoofden, aan de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren der zelver Stad gepresenteert. Te kennen gevende,

1. *Dat de Burger-schuttery, tot het pareeren van Militaire Ordres, gevoeglyker zoude werden gebragt, door de gunst en het beleid van Hoofden, tot hun genoegen by henluiden uit henluiden geëligeert; als door het quasi Respect en Commando van Hoofden, die hen door de Magistrature zomtyds tot henlieden ongenoegen zoude mogen werden geobtrudeert.*

2. *Als mede, dat de meening en intentie van de Burger-schuttery niet is, om, hun eigen Hoofden geëligeert hebbende, door dezelve de Heeren Politieque Regenten, met seditieuse voorslagen uit den naame van de Burgery te doen, zomtyds te incommoderen, of haar E. Respect en Authoriteit eenigzints te besnoeijen; maar om dezelve Heeren Regenten in haar E. volle Respect en Authoriteit tegens alle quaadwilligen te beter en veiliger te helpen maintineeren.*

Waarom dan dezelve Burger-schuttery met alle reverentie zich keerende tot zyne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, (alzo aan zyne Hoogheid de dispositie van het bovengemelde Request is geoffereert) ootmoediglyk als noch verzoekt, dat zyne Hoogheid hen Supplianten gelieve te admitteeren tot het nomineeren van een dubbeld getal van hunlieden Hoofden, conform het voorsz. Request, om by zyne Hoogheid als Stadhouder, Gouverneur en Kapitein Generaal, mitsgaders Hoofd van de Militie dezer Landen, daar uit dan een enkel getal te werden geëligeert, op dat zyn Hoogheid en de welgemelde Heeren Regenten, best verzekert zouden mogen zyn, dat de gemelde Hoofden waren bequaam tot haarlieder respective Chargien, en getrouwe Patriotten van dit Vaderland, mitsgaders ware Liefhebbers en geen Flatteurs van zyne hooggedachte Hoogheid: 't welk doende, &c. ut in Principali.

De Heeren Burgemeesteren het Request en Articulen gelezen hebbende, bevonden dezelve van zulken gewigt en consequentie, dat zy begeerden de zaak in advys te houden tot den volgenden dag, als wanneer zy, na veel tumults, de Supplianten contenteerden met een mondelinge Publicatie van de puye, en met aanplakken van Biljetten op alle publyke plaatzen: „Dat zy gezint waren de goede Bur-

„ gery by haare Privilegien te maintineeren, en voorts de geheele „ zaak aan zyn Hoogheid op te draagen, op dat dezelve daar in zou „ disponeeren na zyn welgevallen, nomineerende eenige Heeren, „ om deze zaak aan hooggedachte zyn Hoogheid op te draagen, en „ gevende aan de Burgery licentie, dat zy mede eenige uit den haa- „ ren ten zelven einde wilden deputeeren. Gelyk geschiede.

Zyn Hoogheid inmiddels van deze Burgerlyke commotie kondschap krygende, zond derwaards een Compagnie Paarden onder den Collonel *Almelo*, en een Compagnie te Voet. Voor de welke de Burgers de Poorten toeslooten, en hun ophielden, om niet binnen te mogen komen.

De Stads- en Burger-Gecommitteerdens de Commissie van hunne respective Principaalen by zyn Hoogheid afgelegt hebbende, vond hooggemelde zyn Hoogheid goed, om op de aangeboden Articulen en Request, het Advys van de Vroedschap der Stad Haarlem te hooren, en gaf een ernstig bevel aan de Burgeren: „ Dat zy hunne O- „ verigheid alle gehoorzaamheid zouden bewyzen, en zyne Paten- „ ten op de twee voorsz. Compagnien beter respecteeren.

Hier op ontbood de Burger-krygsraad, op den 8sten van September, 's voormiddags, de Burgers na hunne respective Doelens, hen afvraagende: „ Of zy de voornoemde Patenten van zyn Hoogheid „ wilden pareeren, of niet? Zommige stonden toe, dat men de twee voorsz. Compagnien zouden laaten binnen komen; doch andere, die wat heeter gebakert waren, wilden daar toe geenzints verstaan, maar vermaanden zich onder malkanderen, dat de geheele Burgery behoorden in de Wapenen te komen; waar van de meest Oproerige na den middag een begin maakten, die de andere Burgers met derzelver Officieren met veele bedreigingen dwongen, om in hun volle monture op de Doelens te compareeren; alwaar zy in die confusie verkooren 24 Perzoonen, of uit ieder van de 8 Compagnien 3 Burgers, dewelke terstond den oude Krygsraad excuseerden; waar op zy alle onder hunne Vendels, omtrent 6 uuren, na de Markt trokken, daar zy confuselyk onder malkanderen zworven, tot omtrent 11 uuren 's nachts, wanneer zy hun met troepen van 8 a 10 begaven na de huizen van alle de Regenten, die zy, tegen alle protestatien, met dreigementen en bespottingen dwongen, om en corps op 't Stadhuis te vergaderen; alwaar de voorsz. 24 Burger-mannen, uit naame van de geheele Burgery, van de Regenten begeerden: „ Dat zy hun-

„ ne

Digitized by Google

„ ne respective Employen van Regeeringe zouden quiteeren, de „ Stads Sleutels aan de Burgers overgeven, en bekennen, dat zy „ niet meer te zeggen hadden, als de minste onder de Burgeren. 't Welk zy ook alle deeden, zeggende in het afgaan van het Stadhuis aan de meenigte der Burgers: „ Mannen, nu zyn wy altemaal „ gelyk, en wy hebben nu niet meer te zeggen als gy.

Hier mede nam deze commotie in de nacht om twee uuren een einde, en met den aankomenden dag weder een aanvang; want als de Burgers doe hunne bedryven overdachten, oordeelden zy noch een groote misslag begaan te hebben, door dien zy de Secretarissen noch in hunne Bedieningen, en de Secretarye onverzegelt hadden gelaaten, waarom zy hen in een goed getal weder begaven na het Stadhuis, deeden de Secretarissen de Secretarye quiteeren, met intentie om dezelve te sluiten, en van buiten met een Stads Zegel te verzekeren tegen allen acces van iemand, die daar van een Sleutel mogt hebben, behalven ordinaire Sleutels, die zy op de Hoofdwagt in bewaaringe bragten. Maar dewyl de Stads Zegels niet voor de hand waren, en de Burgers geen kennis hadden om die te vinden, wierden zy te rade het Stads Wapen op de Deur van de Secretary te zetten met het Yzer, daar mede men de Dieven brandmerkt.

Kort daar na quam de Burgery weder in de Wapenen, met voorneemen, om de twee Patenten van zyn Hoogheid na te komen, en de twee voorsz. Compagnien in te laaten, ten welken einde zy hen van de Groote Houtpoort af, tot op de Markt, in twee reijen stelden, tusschen dewelke zy de voorschreve twee Compagnien deeden door marcheeren tot op de Markt: maar dewyl inmiddels eenige der Burgers een valsche argwaan opvattede, als of die twee Compagnien wel Fransche of Sauvegardens van dien Koningk mogten zyn, leiden zy dezelve eens de Markt rondom, en dezelve weg en Poort weder uit, die zy ingekomen waren, werdende hun door de 24 Burgermannen buiten de Poort aangewezen stallinge en voeder, daar mede zy hen konden vrolyk maaken, en moesten aanzien, dat de Poorten weder voor hen geslooten wierden: trekkende de Burgers weder na de Doelens, alwaar de voorschreve 24 Mannen eenen nieuwen Krygsraad aanstelden, en een Nominatie maakten tot een nieuwe Vroedschap, stellende boven aan alle de 32 oude Heeren, en tot een dubbeld getal noch 32 nieuwe uit het midden van hen, waar mede zy 8 Perzoonen uit de voorschreve 24 deputeerden aan zyn Hoogheid:

Digitized by Google

heid: dewelke antwoordde, daar op Commissarissen na Haarlem te willen zenden. Onderwylen was 'er in de Stad een volkomene Anarchie, of eene Gemeente zonder Regeering, ten zy men de overige 16 Burger-mannen voor de Regeering wilde neemen. Zie *Sylvius*, *Casteleyn*, enz.

De meeste der 24 Mannen, zo niet alle, maakten staat, om zelve tot de Regeeringe door zyn Hoogheid geavanceert te worden, dat hun geheel mislukte: want als op den 12den van September de Heeren *Albrecht Nierop*, oudste Raad in den Hove van Holland, en *Johan Wierts*, Raad en Rekenmeester van zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, in de Stad waren gekomen, hebben dezelve, na examinatie van zaaken, op den 16den, van 't Stadhuis doen publiceeren, niet alleen de volgende Generaale Amnestie, maar ook een Acte van zyn Hoogheid, daar by den nieuwen Krygsraad wierd vastgesteld, en de geheele oude Regeering gecontinueert, uitgenomen alleen een eenig Heer, namentlyk, Mr. *Johan Everswyn*, President-Schepen, in welks plaats gesteld wierd *Balthasar Coymans*, Ridder, Heer van Streefkerke; luidende gemelde Acte dus:

WILLEM HENRIK, by de gratie Gods, Prinse van Oranje en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, enz. Marquis van Ter Vere en Vlissingen, Heere en Baron van Breda, enz. Gouverneur en Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Vriesland, Kapitein Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden:

Doen te weeten: Dat wy in deze bekommerlyke tyden niet meer ter harte neemende, als dat de respective Steden en Provintien, onder ons Stadhouderschap resorteerende, mogten werden gebragt in zodanige ordre en Regeeringe, waar door der zelver ruste en voorspoed werde gestabileert, en ons door eenige Afgezondene voorgedragen zynde, dat in de Stad van Haarlem, tusschen de Regenten en Ingezetenen, zodanige diffidentie was ontstaan, waar door ons goed oogmerk niet kan werden bereikt: en vorders uit het rapport van Commissarissen Aalbrecht Nierop, *oudste Raad in den Hove van Holland en West-Vriesland, en* Johan Wierts, *onzen Raad en Rekenmeester, die wy (door pressante affaires ons Perzoonelyk in de voorsz. Stad niet kunnende laaten vinden) aldaar tot wegneeminge van de voorzeide diffidentie hadden gezonden, dat verscheide onordentelykheden van wegen de Ingezetenen tegens de Regenten aldaar waren gepleegt, hebben wy, naar ingenomen rapport van gemelde Commissarissen,*

die

Digitized by Google

die haar binnen de voorsz. Stad op alles hadden laaten informeeren, op de Requeste, mitsgaders de zeven Artykelen, uit den naame van de algemeene Schuttery aan ons overgelevert, gedisponeert in maniere als volgt:

Eerstelyk, raakende de Officieren in den Krygsraad, hebben wy tot Collonel van den Ouden Doelen gesteld, gelyk wy stellen mids dezen, Dirk Deyman, *Raad en Vroedschap der voorsz. Stad. Tot Kapitin van het Oranje Vendel;* Gillis van Hoornbeek: *en tot Luitenant*, Frederik Kousseband. *Tot Kapitein van het Witte Vendel,* Mattheus Everzwyn: *en tot Luitenant*, Christoffel van Beek. *Tot Kapitein van het Blaauwe Vendel*, Mr. Jacobus Wallis: *en tot Luitenant*, Mr. Christoffel van Valkenburg. *Tot Kapitein van het Gecouleurde Vendel*, Doctor Godin: *en tot Luitenant*, Cornelis Cloribus. *Vorder tot Collonel van de Nieuwe Doelen*, Floris Swan, *Raad en Vroedschap der voorsz. Stad. Tot Kapitein van het Oranje Vendel*, Pieter Kluyskens: *en tot Luitenant*, Hans Baelli. *Tot Kapitein van het Witte Vendel*, Dirk Damius: *en tot Luitenant*, Abraham van Gelder. *Tot Kapitein van het Blaauwe Vendel*, Cornelis van Loon: *en tot Luitenant*, Francois Palm. *Tot Kapitein van het Gecouleurde Vendel*, Eduard van Cralen: *en tot Luitenant*, Arnout Gudde. *En eindelyk tot Fiscaal van de voorsz. acht Compagnien*, Geldof van Vladrakke.

Welverstaande, dat deze Keuze alleenlyk zal wezen voor deze reize, zonder te trekken in consequentie: maar dat in toekomende by den Krygsraad zullen werden genomineert vier Perzoonen uit de Vroetschap, om daar uit by de Heeren Burgemeesteren twee tot Collonels te werden verkozen.

Van gelyken zullen by den zelven Krygsraad uit ieder Compagnie werden genomineert twee Kapiteinen en twee Luitenants, om daar uit by Burgemeesters een Kapitein en Luitenant voor ieder Compagnie gekozen te werden.

Zullen ook twee Fiscaalen by den Krygsraad werden genomineert, om by gemelde Burgemeesteren daar uit een gekozen te werden, en dat alles van drie tot drie jaaren.

Komende wyders tot de boven-gementioneerde Articulen, verstaan wy, dat op de drie eerste, meldende, dat de Ampten van Ontvangers, Bewinthebberen, den Hoofd-Officier en den Bailjuw van Kennemerland behoorden te werden gesepareert van de Vroetschappen, voor als noch niet en kan werden gedisponeert.

Het vierde Artykel, als strydig tegen de Privilegien van den Lande, en prejudiciabel zynde zo wel aan den Staat in 't gemeen, als aan de Stad in 't particulier, kan niet toegestaan werden: des niet te min zullen alle degene, die tot eenige Officien, profitable Ampten of Beneficien der voorsz. Stad zyn, of noch zouden mogen werden gepromoveert, gehouden zullen wezen aanstonds, of by de aanvaardinge van dien, Poorteren der voorsz. Stad te worden, en te voldoen de rechten tot het voorsz. Poorterschap staande, of zullen by faute van dien genoodzaakt wezen haar voorsz. Officien, Ampten of Beneficien te verlaaten.

Op

Op het vyfde Artykel verstaan wy, dat niemand, wie het zoude mogen wezen, meer als een Ampt of Officie, de Stad Haarlem concerneerende, zal mogen bedienen, ten ware hy van het zelve Ampt of Officie geen 600 Guldens 's jaars Tractement zoude proffiteeren: en iemand bevonden werdende meer als een Ampt of Officie te bedienen, waar toe een vast Tractament van 600 Guldens of daar boven is staande, zal gehouden wezen dezelve andere of meerdere Ampten te verlaaten tot zyn keure en optie.

Het zesde Artykel, namentlyk, dat die geene, die tot Vroetschap zullen werden geëligeert, zullen moeten wezen de Aanzienlykste, Vermogenste en Wyste van de Burgery, Lidmaaten der Gereformeerde Religie, getrouwe Voorstanders van den Staat en Stad, onzen Perzoon oprecht geaffectioneert, en genegen de Privilegien te maintineeren, word absolutelyk toegestaan.

Eindelyk, ordonneeren wy, dat aan de Burger-schuttery door den Druk zullen werden gecommuniceert alle, zo oude als nieuwe, Privilegien, Handvesten en Voorrechten, de voorsz. Stad competeerende, voor zo veel dezelve dienstig en nut zullen bevonden worden.

Verders wat belangt de Nominatie van 32 Perzoonen, die de 24 Gecommitteerden van de Burgery der Stad Haarlem, zo by haar Schriftelyke Request, als bygevoegde Memorie, beide by dezelve 24 ondertekent, verzogten dat mochte dienen benevens de Nominatie der oude Regenten, als een dubbeld getal, om daar uit by ons een nieuwe Vroetschap geformeert te werden, en zekerlyk bericht zynde, dat aan de eene zyde deze nieuwe Nominatie zeer informeel was, ja zo verre, dat de Vertoonders in presentie van onze Commissarissen, meer als de helft van de nieuw genomineerde Perzoonen hadden gerecuseert; en aan de andere zyde, dat tegen de oude Regenten niets reprochabels en wierde ingebragt, de Religie, Politie of eenige Factie rakende; maar ter contrarie, dat dezelve Regenten van ouds bekent waren als singuliere Yveraars tot voordeel van den Staat, Stad en onzen Perzoon, zo hebben wy goed gevonden, zo uit de Nominatie van de voorsz. oude Regenten, als uit die geene, die van nieuws opgestelt en genomineert zyn, tot Vroetschap te stellen, gelyk wy stellen mits dezen deze navolgende Perzoonen:

Andries van der Horn,
Jacob Steyn, Augustynsz.
Mr. Jacob Druyvesteyn,
Mr. Mattheus Steyn,
Cornelis Duyvens, de jonge,
Mr. Johan van Thilt,
Dr. Willem van Teffelen,
Mattheus Schatter,
Dr. Mahu le Febure,
Jonas de Jong,
Jacob Pietersz. de Ram,

Dirk Cornelisz. Deyman,
Gillis Bouchellion,
Mr. Adriaan Bakker,
Floris Swan,
Mr. Adriaan van Bosvelt,
Jan Bartholomeusz. Veer,
Mr. Cornelis Gravesteyn,
Mr. Cornelis Loo,
Cornelis Sylvius,
Ysbrant Schatter,
Willem Turk,

Mr.

Digitized by Google

Mr. Johan Ruyl,
Gillis van Clarenbeek,
Paulus Vermeulen,
Mr. Meynard Vianen,
Mr. Salomon van Echten,

Mathys Haaswindius,
Mr. Willem Fabricius,
Ysbrant Diks,
Anthony Koning,
Balthasar Coymans, *Heer van Streefkerke.*

Lastende onze Commissarissen de zelve in onze Naam den behoorlyken Eed af te neemen.

Gedaan in 's Gravenhage den 14den van September 1672.

G. H. Prince d'Orange.

Ter Ordonnantie van zyn Hoogheid, C. Huygens.

En de Amnestie-Publicatie, mede als volgt;

Aan ons Aalbrecht Nierop, *Oudste Raad in den Hove van Holland, en* Johan Wierts, *Raad en Rekenmeester van zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, als specialyk van dezelve zyne Hoogheid gecommitteert, om de Regeeringe der Stad Haarlem wederom in goede Ordre te brengen, by de Heeren Regenten derzelver Stad openhartelyk verklaart zynde, gelyk zy als noch verklaarden, dat zylieden alle in 't gemeen en ieder in 't particulier, niet meer wilden gedachtig wezen de Ongeregeltheden, t'zedert weinige dagen herwaarts by eenige Ingezetenen binnen deze Stad gepleegt: maar al het zelve meer toeschryvende aan een verkeerden Drift, als aan eenen gepremediteerde Malitie, geerne wilden vergeven en vergeeten; zonder daar over eenige recherche of onderzoek te laaten doen, of gedoogen gedaan te werden: Zo hebben wy, uit de Naame van hoog gedachte zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, pryzende voor eerst in de gemelde Heeren Regenten haare Vaderlyke genegentheid en affectie tegen haare Burgers en Ingezetenen, goedgevonden dezelve Ingezetenen te vermaanen en belasten mits dezen, schuldige weder-liefde en gehoorzaamheid aan haare respective Overheden te bewyzen, dezelve met alle behoorlyke eerbiedigheid en respect te bejegenen, d'eene Burger den anderen over het gepasseerde niet te injurieren, en verder alles te doen, dat de plicht van een goed Burger en Onderdaan is medebrengende.*

Verstaan wyders, dat alzo mids de verandering der generaale Regeering, ook eenige veranderinge is gevallen in den Eed, die de Burger-Schuttery gewoon is te doen in handen van de Krygsraad, den zelven Eed met den eersten by de Schutters zal werden vernieuwt, ordonneerende de gemelde Krygsraad de voorsz. Schutters den inhoud van den zelven Eed wel te doen begrypen.

Ordonneeren verders, dat van nu af aan de Dagwachten, als tot noch toe onnoodig, ja ondienstig aan de Stad, en al te lastig voor de goede Burgers, in toekomende en tot nader ordre zullen cesseeren en ophouden.

Digitized by Google

Met alle het welke voorschreven wy vastelyk vertrouwen, dat de Heeren Regenten in haar Eer en Reputatie, de Burgers in haar Ruste en Vrede, en de Stad in haaren ouden Luister, zal wezen en blyven gesteld.

Aldus gedaan, ten overstaan van ons Commissarissen hier onder geschreven, binnen de Stad Haarlem, den 16den van September 1672.

En was getekent,

A. NIEROP en J. WIERTS.

Zie *Sylvius*, als boven.

In den jaare 1674, den 14den van Maart, na dat de Vrede tusschen hun Hoog Mogende en den Koningk van Grootbrittannien weder geslooten was, wierd te Haarlem, als mede alom in de Nederlandsche Steden, volgens hooge order, eene Dankdag over dezelve gehouden, en veele Vreugdetekenen aangeregt, zo met het lossen van Kanon, luiden der Klokken, 't branden van Piktonnen, enz. Zie *A. Casteleyns* Mercurius.

In den jaare 1675, tusschen den 4den 5den van November, stormden 't uit den noordwesten in Holland zo hevig, dat de Ydyk tusschen Haarlem en Amsterdam, tegen alle aangewende arbeid, door een hevige perszing van 't Water doorgespoelt, en aan de 18den Paal aan geene zyde halfwegen na Amsterdam, tusschen de 30 en 40 Roeden in de breedte, en 33 Voeten in de diepte, doorbrak: en vermids de Slaaperdyk, by Spaarendam, door 't hooge-Water overgespoelt was, en vervolgens mede op verscheide plaatzen doorbrak, wierd het omleggende Land tot Duin toe onder water gezet. Daar geschiede zeer veele schade zo aan Menschen, Huizen, Beesten, en Schepen. Ook zeide men, dat het Water eenige Duimen hooger had gestaan, als weleer in die vreesselyke Alderheiligen Vloed. Zie, als boven.

In den jaare 1678, wierd by hun Ed. Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland gerezolveert, om de Maat van de Turf door de geheele Provintie op eene voet te brengen, alzo daar omtrent groote ongelykheid in zwang ging; zommige en wel de meeste maaten met Tonnen, maar van ongelyke groote, en andere met Manden, mede zeer verschillende, en alzo niet billyker is, als dat de eene Ingezeten van een Land word getracteert en gehandelt als de andere, zo hadden hunne Ed. Groot Mogende nu goedgevonden, alle de Turf geheel Holland door met de Turfton, op de groote van de Leydsche Maat, te doen meeten; op welke con-

conditie dan de Verpachtinge van de Turf tegen April alomme was geschied: maar omtrent het invoeren van dien heeft het overal niet eveneens voort gewilt, en wel inzonderheid te Zaardam, alwaar men voorheene met Manden had gemeeten, en de Inwoonders hun verbeelden, dat twee van dezelve tegen eene Ton gerekent, veel meer konden uitleveren als de nieuwe Tonnen; eenen *Jan van der Steng* was Secretaris te Oost-Zaardam en Oostzaanen, als mede Collecteur van de Turf-impost, gelyk dat ordinair van meer Impositien by de Secretarissen van de Dorpen wierd waargenomen; en men had dan na Haarlem eenige Tonnen, op de Leydsche Maat te Zaardam gemaakt, gezonden, om die aldaar te Yken; maar zulks, als strydig tegen het Kuipers Gild, om dat elders als binnen Haarlem gemaakt waren, geweigert zynde, zo waren voorschreve Tonnen ongeëikt wederom gekomen, 't welk by het gemeene Volk veel gezeg heeft gegeven, even als of men een Turfmaat had willen invoeren tegen of buiten de intentie van de hooge Regeering, 't geen in effecte onwaarheid was; maar wanneer nu andere en Geykte Tonnen vaardig waren, heeft men die volgens de Ordonnantie willen gebruiken. Het was den 18den van May, als de gemelde Secretaris *van der Steng* na Haarlem vertrok, om eenige zaaken aldaar te verrigten, als onderwylen door zyne Klerken Ceelen geweigert wierden, om als voorheen met Manden Turf te meeten; 't geen by de Turftonsters, Turfboeren en Gemeente qualyk wierd opgenomen, en over gemurmureert, voornamentlyk, zo zy zeiden, om dat Burgemeester *Meindert Jochemsz. Kat* uit het zelve Schip, daar nu Ceelen toegeweigert wierden, eenige dagen te vooren met Manden Turf opgedaan had, rottede daar over op de Zuiddyk te zamen, en malkanderen ophitzende, kreegen zy een Trommel by de hand, die zy eene *Anna* de Turfvolster om den hals hongen, en wierd doe door eene van de Wyven, die t'zamen gerot waren, de Trommel roerende, geroepen: „ Die Kapitein Rondhemd om Kaas en Brood wilden dienen, „ dat die zouden voor den dag komen. Waar op meer Jongens en Wyven als andere vergaderende, zyn zylieden al trommelende na de meergemelde Burgemeester *Kat* in de Noord gegaan, om de gemelde Tonnen af te vorderen en te verbranden, of aan stukken te smyten; waar toe een van de Wyven, *Bregt Zegers* genaamt, gaande voorby een Schrynwerker, een Byl op haar schouder had medegenomen, spreekende de Wyven in 't voorby gaan van des Secreta-

Digitized by Google

zis Huis zyn Klerk toe met deze woorden: „ Dat gaat 'er na toe; „ wy zullen jou straks by komen. Zy ontmoeten den Burgemeester omtrent het Weeshuis, waar binnen de voorsz. Tonnen waren, en die om dezelve aanspreekende; zo weigerde hy zulks, en berispte hen over dit doen, zeggende: „ Dat zy t'huis zouden gaan spinnen, „ en dat men zulk Volk wel zouden kennen, als zy om Brood van „ de Schaal quamen. Waarom zy verstoord zynde, zyn met grooten toeloop gekomen voor 't Huis van den Secretaris, (hebbende nu eene *Lys Kattevangers* en dan een Jongen den Trommel om den hals, alzo *Anna* de Turfvolster, ziende dat het werk zo hoog ging, die van de haare had afgedaan) en hebben tegen eenen Waaghals, Dienaar van den Secretaris, die met deszelfs Huisvrouw over de deur lag, dus uitgeborsten: „ Jou Duivelze Verklikker! koom beschaart „ ons de Tonnen! Waar op denzelven Waaghals, als ook de Huisvrouw antwoorden: „ Dat zy na Burgemeesteren moesten gaan. Maar zy zeiden: „ Dat die dezelve niet wilden geeven. Waar op zylieden begonden te schelden en te raazen, en de Jongens met steenen op en door de Glazen te gooijen; zo dat het zo hard aanging, dat Waaghals tegen des Secretaris Huisvrouw zeide: „ Koom, laat „ ons in huis gaan, wy zyn ons lyf nu niet zeker. Waar op zy te zamen zyn na binnen gegaan, sluitende de Deur toe: maar de Jongens volharden met gooijen tot omtrent 12 uuren, als wanneer het ophield.

Ondertusschen murmureerende en rottende, zyn zy des avonds omtrent 8 uuren weder gekomen, namen de Brandladder van de Kerk, welke voor de deur stond, en ramden, zo Jongens als Wyven, de Deur open en op de vloer, breekende de Ladder in drie stukken; en daar op in huis trekkende, begonden te rooven en te plonderen, en voornamentlyk in de Kelder, daar zy Wyn en Bier tappende en scheppende, dronken, vol en raazende wierden.

De Vrouw van den Secretaris had, met behulp van haar goede Vrinden en Buuren, in de stilstand veel van haare Inboel en van het Comptoir geborgen, en een Expresse na Haarlem gezonden, om van 't gepasseerde voor 's middags aan haar Man berigt te geeven: die 't zelve aanstonds aan den Heer *Mr. Jacob Druivesteyn*, Bailjuw van Kennemerland, als onder wiens District dit geschied was, te kennen gaf: dewelke zyn Stedehouder, *Dr. Johannes Angils*, nevens twee Heeren Leenmannen, *Francois Palm* en *Dr. Nicolaas le Febu-*

re,

Digitized by Google

re, een Klerk van den Secretaris van Kennemerland, de Bode en 4 Dienaars van de Justitie, om hun te informeeren, heen heeft gezonden; dewelke, reizende over Halfwegen, door stilte als anderzints, niet voor 's avonds over 10 uuren te Zaardam eerst aanquamen.

De Secretaris *van der Steng*, na huis trekkende en komende op den Hoogen Dyk, aan de Westzyde omtrent den Overtoom, quamen hem aldaar eenige Vrouwen tegen, van goede wille, hem waarschouwende: „ Dat hy niet verder wilde komen, of dat hy een dood Man „ zoude zyn, en dat zy (de Plonderaars) hem levendig zouden ver„ scheuren. Waar op den Secretaris resolveerde, (mede verstaan hebbende, dat het met zyne Huisvrouw en 9 levendige Kinderen noch wel was) tot eenen *Pieter Vink*, Apothecar aan de Westzyde, in te gaan, en aldaar tot de nanacht te verblyven; van waar hy weder na Haarlem is vertrokken, en zo voort na den Haag, om van het gepasseerde aldaar kennisse aan de Hooge Overigheid te geven.

Onderwylen waren de Stedehouder, Leenmannen, enz. gekomen by eenen *Jan Adriaansz. Boter*, Kastelein in het Moriaanshoofd, aldaar verstondenze de regte geschapentheid van de zaak, en dat het geheele Huis door duizende Menschen geplondert, overal geraseert, en noch vol dronken en vol gezopene Menschen was, die als dolle Lieden aangingen; en wierd den Stedehouder mede gewaarschouwt, dat hy zich met zo weinige Assistenten in 't Huis van den Secretaris by de donkere nacht niet zoude begeven, onder die dolle en razende Menschen, of dat hy een Man des doods was.

Ondertusschen was het gerucht in 't Huis gekomen, alwaar zy plonderden en roofden, dat den Bailjuw met zyn Dienaars gekomen waren, om hun te weeren, en 't plonderen te beletten; dan zy gingen daar op te sterker aan, en riepen: „ Waar is hy? Laat hem ko„ men, zo is hy op zyn laatste gras, en een dood Man. Houdende voorts hunne Messen gereed, om hun voorneemen uit te voeren.

Den Stedehouder begaf hem echter, nevens de Heer *Palm*, en zyn Dienaars, in Huis, vonden een groote meenigte Plonderaars, meest Turfboeren, hun Knegts en vreemde Jongens, dewelke voor 't meeste gedeelte van de goede Lieden met Aalmoessen onderhouden wierden, en waar by ook eenige Ingezetenen hunne Kinderen gevoegt hadden, veele noch bezig zynde met 't spoelieren en plonderen, en andere hun vullende met Wynen en Bieren, die in de Kelder van den Secretaris in goede quantiteit lagen, en schandelyk

misbruikt wierden, waar van veele zo veel al hadden ingenomen, dat zy door dronkenschap naauwlyks wisten wat zy deeden: 't welk de Stedehouder, (wordende, zo dra in huis quam, van zyne Dienaars afgesneden) nevens den Heere *Palm* hebben moeten aanzien; en was het voorsz. Volk zodanig aan 't hollen, dat als doe geen middel by der hand konde genomen worden, om het zelve te beletten.

Den Stedehouder begaf hem weder na *Jan Adriaansz. Boter*, alwaar verzogt wierd van eenige Buuren en goedwilligen tot den Secretaris *van der Steng*, dat hy hun wilde assisteeren, om eenige Papieren van belang te bergen, die in een Kastje, staande in het Comptoir, beslooten waren: 't geen wierd uitgevoerd. En 't was aanmerkelyk, dat terwyl de raazende Menschen plonderden en zich vol zoopen, door de Goedwilligen een Kist met Geld, nevens een Zak met Geld, uit de Kolk van den Haart gehaalt, uit het Huis droegen, en in 't Veld verborgen; dat daar na voor den dag quam. Veele Moedwilligen, afgesloofst en dronken zynde, vertrokken ondertusschen, en de verdere overblyvende wierden door den Stedehouder en zyn Dienaars uitgedreven. Terwyl brak den dag aan, als wanneer de Dienaars van den Bailjuw in huis wierden gelaaten; die met behulp der Goedwilligen de Deur en Vensters met Planken hebben toegespykert.

Des Donderdags quamen noch twee Leenmannen, als de Heeren *Willem van Wisselt* en *Cornelis van Loon*, met *Pieter Baas*, Secretaris van Kennemerland, van Haarlem, welke met den anderen, na dat den Stedehouder aan hun rapport had gedaan, goedvonden, by hun te ontbieden de Heeren van de Regeeringe van de Oostzyde van Zaardam, om met malkanderen te delibereeren op de middelen, tot stuitinge van de verdere spoelieringe en plonderinge: maar quamen alleen de Burgemeester *Hals*, en *Frederik Fransz. Jonker*, Schepen en Kapitein, aan welke wierd voorgehouden: „Of de gemelde plondering en spoeliering niet had kunnen gestuit worden? Immers dat „het als doe noch tyd was om het voor 't toekomende te doen. Maar wierd geantwoord: „Dat zy het niet konden helpen, dat het hun „leed was, en dat de Burgery niet wel in 't Geweer konde worden „gebragt; dan, dat zy hoopten, dat het nu wel zoude gaan. En zyn zo gescheiden, aanneemende den Burgemeester *Kat* te spreeken: dewelke al gerucht gehoort hebbende, dat het hem wel mede mogt gelden, op middelen dagt, om 't zyne te salveeren.

Kort

Digitized by Google

Kort daar na, zynde de klok omtrent half 12 uuren, en de Gemeente uit de Kerk, alzo het Hemelvaarts-dag was, zo wierd de Klok getrokken, en na dezelve wat geluid had, het volgende uit een der Vensters van de Kerk gepubliceert, op den naam van Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, hoewel het niet door alle was bestelt:

Burgemeesteren, Schepenen en Vroetschappen aan de Oostzyde van Zaardam hebben geresolveert en vast gestelt, zo gedaan word by dezen, dat de Volsters van de voornoemde Oostzyde de Turf met Manden weder zullen meeten, als van alle tyden gebruikelyk is geweest, zonder eenige Tonnen te gebruiken. Actum in 't Dorps Weeshuis tot Zaardam voorsz. den 19 *van May* 1678.

't Geen van een groote meenigte Menschen, oud en jong, op 't kleppen van de Klok toegevloeit, wierd gehoord; die daar op begonden te roepen: „ Victorie! Victorie! nu zyn zy (meenende daar „ mede de Regeering) de klem al kwyt; nu schytenze 'er voor; nu „ moeten meer Pachten af. En wierd aanstonds het gepubliceerde aan de Kerkdeur geplakt.

Alle het welke by de Heeren Leenmannen qualyk wierd opgenomen, niet alleen om dat het zonder hunne kennisse was gedaan, maar ook om dat zy oordeelden, dat daar mede de Seditie wierd gevoed, en dat in allen gevalle Burgemeesteren, Schepenen en Vroetschappen daar toe niet waren gequalificeert, als zynde een zaak, die de Hooge Overigheid conserneerde; zo dat daar op den Stedehouder en Heeren Leenmannen de Regenten van de Oostzyde by hun hebben ontboden; doch quamen niemand als Burgemeester *Hals*, en een Schepen; welke voorgehouden wierden: „Het groot abuis, dat „ 'er begaan was met de gedaane Publicatie, en de quaade conse- „ quentien, die men daar uit had te vreezen. Toonende een groot misnoegen en ressentiment, en protesteerende daar tegen wel scherpelyk. Waar op den voornoemden Burgemeester *Hals* antwoorde: „ Dat zy het om best wille hadden gedaan, meenende daar door het „ Volk te stillen. En wierd dien dag voort door gebragt, om de Regenten te beweegen tot de Burgery in de Wapenen te brengen, om alle verdere ongemakken daar door voor te komen: en zyn de Heeren Leenmannen met de Secretaris wederom na Haarlem gekeert, blyvende den Stedehouder met vier Dienaars te Zaardam. 't

Digitized by Google

't Graauw of de Oproermaakers nu de voorsz. Publicatie gehoort hebbende, liepen na 't Weeshuis, en eischten de Tonnen: welke hen door den Weesvader toegelaaten wierden te krygen of gegeven; waar van zy eenige op Mookenburg bragtén, die zy al juichende verbranden, en smeeten de andere aan stukken; daar van eenige ter memorie een stuk na huis droegen. Ondertusschen groeide het zeggen, dat het den Burgemeester *Kat* zoude gelden, die zy voorgaven, dat mede aan de Pacht of Pachters vast was, en noch met Manden had geturst, enz. gelyk ook daar na geschiede.

Het geruchte nu al in de naaste Dorpen verspreid zynde, zo waren 'er veele daar van daan gekomen, welke hun by die van Zaardam voegende, in den laaten avond trokken na het Huis van den voorsz. Burgemeester *Kat*, met voorneemen, zo het scheen, om daar mede te rooven en te plonderen: maar wierden door den Burgemeester en de zyne met goede woorden, en belofte van Bier en Tabak, ook dat zy in zyn Huis niet of weinig zouden vinden, (alzo meest alles weg gedaan was) verhindert en afgewezen; hun aanwyzende een Biersteeker, daar zy genoegzaam Bier konden haalen, en een open Veld van *Meyndert Arentsz. Meyn*, in de Noord, daar zy het zouden drinken. Waar mede zy voor die tyd gediverteert zynde, daar na toe trokkén, haalden Bier en Tabak, dronken en joelden op het Veld tot in den laaten nanacht, als wanneer zylieden weder by den Burgemeester quamen, klaagende over het Bier, 't geen zy hadden: die hun, onder 't verzoek, van dat zy hem wilden helpen voor spoelieringe bevryden, ander Bier toestond: onder welke Verzoekers van Bier een Westzaander was, welke vry veel gezach onder hun scheen te hebben, en voor Kapitein of Luitenant speelde: nu dronken en vol wordende op het Veld, begeerden zy Wyn te hebben, en zonden eenen *Boonzak* (die daar na is opgehangen) tot zekere *Dirk Jan Tymesz. Schotvanger*, op de welke zy het mede gemunt hadden, om een Oxhooft Wyn, met voorgeeven, dat zy dan zyn Huis niet zouden beschadigen, en dat gemelde *Boonzak* zorg zoude draagen, dat hem niets quaads geschiede. *Schotvanger* stond hun het Oxhooft Wyn met een pond Tabak toe, en zond hun tot *Daniel Leyts*, Wynkooper aan de Oostzyde; daar zy het al mede op gemunt hadden; dewelke hun een Oxhooft leverde: zy bragten 't zelve op het Veld, smeeten het den bodem in, en roerden (of door dronkenschap, of met voorneemen, om het Volk dol en ra-

zen-

Digitized by Google

zende te maaken) de Tabak onder de Wyn: onder welke hoop hun verscheide Ingezetenen vermengden, die (indien men ze noemden) zichzelven zouden moeten schaamen, en niet zo zeer om te plonderen, als wel om te drinken en zuipen gekomen waren. De morgenstond gekomen zynde, zag men het Volk, zo oude als jonge, als verslagene op 't Veld leggen, den eenen hier en den anderen op een andere plaats, en was die nacht zo veele ongebondenheid geschied, dat het te schandelyk is om te verhaalen.

De Secretaris van Kennemerland te Haarlem gekomen zynde, deed aan den Heer Baljuw van Kennemerland rapport: welken Heer de Secretaris met de Nachtschuit na den Haag zond, om daar van, daar het behoorde, kennis te geven; gelyk geschiede, en 't verdere door den Staat daar op gevolgt is.

Ondertusschen de Oproermaakers en Plonderaars van alle kanten vermeerderende, vloeiden zy na het Huis van *Simon Oosterhoorn*, Onder-Secretaris van de Westzyde, en mede Collecteur van verscheide Imposten, woonende aan den Overtoom; dewelke alvoorens, door het quaad geruchte, een goed getal Mannen van de Burgerwacht gehuurt had, om het te beletten: maar de Oproermaakers aankomende, gingen gemelde Wachters door.

Den Baljuw van Bloys, kennisse van dit werk gekregen hebbende, was daar mede gekomen, om met zyn presentie, zo veel doenlyk was, de verdere oproeren te hinderen, en had zich, nevens *Simon Oosterhoorn* en andere, in en omtrent het Huis begeven, en deeden met woorden, dreigen en belofren alle devoir, om het te stuiten; maar konden omtrent het woedende Volk geen stilstand krygen; 't Huis moest mede onder de voet; 't was mede een Pachter; zo datze het Huis moesten verlaaten, en aan de moedwil van dit oploopende en toomelooze Graauw overgeven: de Jongens begonnen eerst met Steentjes in de Glazen te gooijen, en allengskens met wat grooter, tot dat, de furie nu hooger wordende, de groote, welke al meer en meer van andere Plaatzen toevloeiden, een Plank namen, waar mede men 't Water op den Overtoom schut, (daar onder mede de gemelde *Boonzak* was) en ramden de Deur open, vloeiden in huis, spoelieerden wat zy vinden konden, en braken de Voormuur van het Huis af, met verwondering, dat 'er geen ongelukken geschieden met het neêrvallen van de Ruïnen. *Simon Oosterhoorn* had mede alvorens, vreezende voor 't geene daar na geschiede, zyn meeste Goed geborgen en weggedaan.

Digitized by Google

In alle deze plonderingen scheenen zy ordre te houden, en na een Leidsman of Kapitein om te zien; den eenen deze, en den anderen een ander voor een Kapitein aanziende, daar het te gelooven is, dat die de meeste drift en voortgang maakte, voor Kapitein gehouden wierd, zonder eenige ordentelyke bestellinge: daar was 'er onder anderen een, die met een Stokje aanwees, waar best en geraadzaamst moest gebroken worden; zy gaven voor, dat zy van hooger hand quamen, en dat de geene, die zy dienden, (op het presenteeren van Geld en Bier, dat zy het plonderen zouden nalaaten) hun beter konden betaalen en houden als zylieden; zy hadden ook een oude bezegelde Brief, na alle waarschynlykheid uit des Secretaris *van der Stengs* Comptoir verkreegen, maar van anderen inhoud, de welke zy vertoonden, daar by valschelyk voegende: „ Dat het de „ last van zyn Hoogheid was, om de Pacht en Pachters uit te roei„ jen. 't Geen wel aan de man wilde, en van ieder, ja zelve van Lieden, anders goed van oordeel en wille, gelooft wierd; zo dat zeker Regent van een ander Dorp, dat anders een eerlyk Man was, aangesproken zynde, om dit woeden te helpen weeren, zeide: „Wel „ hoe! wat zullen wy doen? Zy zeggen, dat het van zyn Hoog„ heid komt. Zo raakten deze nacht door.

Ondertusschen hadden die van de Westzyde, meest Vrouwlukden, een kring geslagen, en geteld wie voor aan zoude gaan, om de Tonnen mede uit het Weeshuis te haalen, en aan stukken te slaan of te verbranden; 't lot viel dan op een Vrouwmensch, die daar na gegeesselt is, de Trommel te slaan; een ander de Byl te draagen; en een derde 't Vendel van een Schortekleed te voeren; en trokken zo alle heen, haalden de Tonnen uit het Weeshuis, bragten die op een Erf aan de Westzyde, braken dezelve aan stukken, en verbrandenze; de yzere Hoepen verkogtenze, en gingen 'er mede te werk even of zy een grooten Buit bekomen hadden: maar veele brak het daar na zuur op.

Den Bailjuw van Blois en Stedehouder van Kennemerland spraken des Vrydags morgens malkanderen, ontbooden die van de Regeeringe van de Oost- en Westzyde in het Weeshuis aan de Oostzyde by malkanderen, en wierd door den Stedehouder hun te vooren gehouden: „ In wat zwaarigheid dat zy staken; dat het tyd was, om „ de plonderingen te weeren: dat het onverantwoordelyk voor de „ geheele Waereld was: dat de Ingezetenen in de Wapenen moe-

„ sten

„ sten komen, of dat zylieden by nalaatigheid hun en hunne Nako-
„ melingen in byzondere smerten zouden inwikkelen. 't Welk van den Baljuw van Blois geadvoueert wezende, en 't zyne daar by voegende, presenteerden zylieden beide na Amsterdam te gaan, en aldaar van de Heeren Burgemeesteren eenige Militie te verzoeken, met dewelke zylieden het meenden te zullen kunnen stuiten; of zo zylieden Ingezetenen wilden werven, dat zylieden vooraan zouden gaan, en daar eerst onder schieten. 't Welk aanmerking in de Regenten verwekten; want zylieden nu begonden te zien, dat het de Oproermaakers niet alleen om de Pachters te doen was, maar dat het ook daar na hunlieden, de Ryke en Meestgegoede zoude gelden. Daar wierd dan met gemeene stemmen geresolveert, (niet dervende om de Gemeente Militie in brengen) dat ieder zoude aan zyn zyde, 't zy Vrywillige, of om 10 Stuivers daags, met of zonder Trom, 150 Mannen werven, gedeelt onder vier Compagnien, den Baljuw en Stedehouder zouden als Collonellen (zo noemde men hun) voor trekken. Het geresolveerde in 't werk gestelt zynde, quamen die geene die geworven waren in beider zyds Weeshuizen te zamen, wierden Geweer, Kruit en Lood gegeven aan die het niet hadden, en het zelve begeerden, hunne Naamen opgeschreven, en quasie gemonstert. Den Stedehouder vorderde van zyn kant van de Officieren belofte, dat zy hem en malkanderen trouw zouden bystaan; dat geschiede: maar willende het zelve mede van de Aangetekende hebben, begeerden veele het zelve niet te doen, zeggende: „ Wy zyn
„ wel voor de Burgers, maar niet voor de Pachters en Verklikkers. 't Welk ook geschiede aan de Westzyde, alwaar zy niet wilden optrekken, als onder belofte, dat men de Pachters noch Verklikkers niet zoude beschermen: gelyk daar na in 't plonderen van de Huizen van *Jan Jochemsz. Leenen*, *Cornelis Emaus*, *Dirk Schaap* en *Klaas van Wormer* gebleeken is. Zy zyn dan opgetrokken, en elk na zyn gedissigneerde rendevous geschikt: in 't marcheeren de Gemeente vermaanende: „ Dat zy hen stil zouden houden, dat het ter bescher-
„ minge van de Goeden was; en dat zy in de nacht een Lantaarn met
„ een brandende Kaars zouden hangen. Voorts wierd ordre gesteld, zo door Patrouljes als andere voorzorgen, dat 'er geen meer onheil mogt geschieden.

Inmiddels was 'er meer en meer Volk van alle kanten toegevloeit, welke veele alleen (na 't scheen) maar op den roof zagen, en daar

zy niet te plonderen vonden, dan het aan de Ingezetenen ten besten te geven. Dien Vrydag avond vergaderden allengskens die geene, zo Vreemde als Ingezetenen, oude als jonge, Mannen als Vrouwen, die 't plonderen in den zin hadden, nevens de Toekykers, door de Wacht doordringende, op 't Zilverpad, voor de Huizing van *Jan Jochemsz. Leenen:* welke wel vreezende voor 't geen hem over quam, zogt dezelve met het geven van Bier en Geld, 't welk zy naast de deur in een Herberg verdronken, en daar na met Wyn en goede woorden, te stuiten; maar te vergeefs, hoe zy meerder ingevolgt wierden, hoe zy meerder begeerden: zy verkreegen van *Jan Jochemsz. Leenen*, dat zy een Oxhooft Wyn mogten haalen tot *Daniel Leyts*, aan de Oostzyde, (daar zy het al mede op gemunt hadden, om dat hy, Notaris zynde, zomtyds de Pachters dienden;) maar vonden, daar na toe gaande, de Sluis door de Compagnie van Kapitein *Frederik Fransz. Jonker* (een Man van goede wille, en die zich overal yverig ten beste toonde) bezet, en de overgang toegesloten; zo dat zy met bedreiging zonder Wyn te rugge moesten keeren: waarom zy, nu vertoornt zynde, en weder op het Zilverpad voor 't voorsz. Huis komende, begonnen de Glazen in te gooijen, in Huis te loopen en te plonderen.

Cornelis Emaus, aan die zyde woonende, en geen gedachten hebbende dat het zyn Huis en Meubilen mede zoude gelden, alzo men hem, als nu geen Pachten hebbende, wys maakte, dat hy geen nood had, moest 'er ook aan; en quamen daar toe mede helpen plonderen *Cornelis Kip*, die eenige jaaren in zyn huis verkeert en door hem de meeste Kost genooten had, nevens zyn Stiefvader *Kees Buys*, die beide hun Geweer (dat zy om te beschermen hadden aangenomen, en loon daar voor trokken) neder smeeten; maar wierden ook beide daar na opgehangen. Deze Huizen, voornamentlyk dat van *Emaus*, tot de grond toe nedergeworpen en geplondert zynde, gingen zy voort op het einde van 't Pad, na *Dirk Schaap* en *Klaas van Wormer*, daar zy de Deuren opbonsden, de Glazen uitsmeeten, 't Huisraad plonderde, en alles met 'er haast omverre haalden. Na dit gedaane werk, trokkenze na eenen *Kardinaal*, Collecteur op de Zaandyk, alwaar zy met een stuk van een Balk het Huis open ramden: maar ziende dat daar niet veel te plonderen was, alzo gemelde *Kardinaal* zyn Goed geborgen had, zo gavenze het Huis ter ruïneeringe aan die van Zaandyk ten besten, dewelke het ook tot de grond toe raseerden,

Digitized by Google

den, en veel van t'huis bragten, meenende dat het hun geöorloft was: en keerden de Belhamels, met een Schelle voor hun, door iemand, die men al mede Kapitein noemde, gedraagen, na den Dam en groote Sluis, met voorneemen, om het Huis van *Daniel Leyts*, Wynkooper aan de Ooſtzyde, te plonderen: maar wierden daar wederhouden, geſtuit, en te rugge gedreven. Ondertuſſchen hadden zy al 's morgens de Thuin van den Secretaris *van der Steng* aan de Ooſtzyde aangetaſt, en die zodanig geſpoelieert en geraſeert in korten tyd, dat het byna ongelooffelyk ſcheen, ieder daar van het zyne als een roof t'huis draagende: en deeden ook zo met een Schuitenhuis, dat daar omtrent ſtond. Dit moeſten de Bailjuw en Hoofdofficieren met goede oogen aan zien, alzo de aangenomene Soldaaten daar behaagen in hadden, en zelve tegens de Plonderaars riepen: „ Zo, Mannen! dat gaat wel: deed gy het niet, zo zouden „ wy het doen. Gelyk gezegt word, ook geſchiede.

Byzonder was het, dat de meeſte en grootſte Oproermaakers hun des daags verſchoolen, om een ſpeelreisje reden of voeren, en des avonds vermomd, den eene met een Paruik, den ander met een aangezette Baard, en divers toegemaakt, voor den dag quamen. Ondertuſſchen wierd aan de Ooſtzyde goede wacht gehouden.

Den Stedehouder reisde Vrydag-nacht met de Vrouw van de Secretaris na Haarlem, (alwaar zy haaren Man vond) om rapport van de geſchapentheid der zaake aan den Heer Bailjuw van Kennemerland te doen; en vernamen aldaar, dat 'er drie Heeren Gecommitteerde Raaden van de Heeren Staaten van Holland, nevens den Comcies-Fiſcaal *du Boys*, te Haarlem gekomen waren, als den Heer *Schatter* van Haarlem, den Heer *Maas* van Leyden, en den Heer *Woering* van Gouda, expreſſelyk op de klagten afgezonden van haar Ed. Gr. Mog. en den Heere Prins van Oranje, om alle noodige ordre te ſtellen tot voorkominge van gezeide Beroerte, dewelke het Noorderquartier, en dat daar aan gelegen was, bedreigde: van dien dag na Amſterdam gereiſt zynde, hadden daar bezorgt 't geen hun Ed. Mog. van nooden hadden tot medewerking van hun voorneemen; gelyk ook prinſipaalyk in den Haag ordre was geſtelt tot het voortpreſſen van twee Compagnien Militie uit den Briel, een van den Major *Ruytenburg*, en de andere van den Kapitein *le Fevre:* en was te verwonderen en met genoegen aan te merken, dat deze expeditie zo ſchielyk voort ging, dat, daar de tyding op Donderdag eerſt in den Haag

Digitized by Google

gekomen was, de Militie in de Schepen op Saturdag al te Haarlem waren, vaarende zo voort door Spaarendam na Zaardam, daar zy op Zondag omtrent de namiddag aanquamen.

Op Saturdag, den 21ste van May, was den Stedehouder met den Commies-Fiscaal *du Boys* te Zaardam gekomen, (daar zy al gerucht van de Militie hadden) en onderstonden hoe de gemoederen waren; bevonden wel, dat 'er, voornamentlyk aan de Oostzyde, goede wacht wierd gehouden, maar dat 'er by de gemeene Man en Oproerigen noch stoute woorden omgingen, en dat het deze en geene noch zoude gelden. Hier van door den Commies-Fiscaal *du Boys* rapport aan hun Ed. Mog. gedaan wordende, zyn de Heeren Gecommitteerde Raaden, nevens den Heer Bailjuw van Kennemerland, twee Heeren Leenmannen, *Palm* en *van Wisselt*, de Secretaris en Bode, op Sondag den 22sten van May, in een Jagt na Zaardam gekomen, alwaar zy op den middag arriveerden.

Ondertusschen verspreiden zich het vuur van dit Oproer in de naastgelegene Plaatzen, als Wormer, Wormerveer, Westzaanen, Assendelft en Crommenie, en zoude noch verder gegaan hebben, ten waare het geruchte, dat 'er Militie op handen en het te Zaardam gestuit was, 't zelve verhindert had. Te Wormer spoelieerden en beroofden zy het Huis van de Secretaris *van Zanten*, dewelke, Collecteur van verscheide Impoften, met zyn Broeder (die getrouwt en Schout van dezelve Plaats was) in een Huis te zamen woonden; deze hadden, tot voorkominge van het ongeval, 't geen hun dreigden, een a twee Lasten Bier uitgeloofd; daar deze wel, maar geene niet na luisterden, en gingen niet alleen met de plonderinge voort, maar waren zeer onbarmhartig omtrent de Vrouw van den Schout, welke, op 't uitterste zwanger zynde, met een Schuit, waar in haare Meubile goederen waren, vluchtende, smaadelyk en verfoeijelyk bejegent wierd: in het plonderen was wel een van de voornaamste eenen *Pieter Dirksz.* Gravemaaker, (alias *David* de Gravemaaker) met zyn Zoon *Jan Klink*; welke *David* voorheen van den Schout over een zekere zaak bekeurt zynde, en een Ducaton hebbende moeten geeven, nu op het Huis van de Secretaris zittende, de Pannen van boven werpende, t'elkens riep: „ Dat is voor de Ducaton. Ook wierd in die zelve furie aangetast 't Huis van eenen Collecteur *Cornelis Ykels*, 't welk mede, onder de indruk dat het Pachters waren, en voort moesten, meest onder de voet wierd gehaalt. Van daar

Digitized by Google

daar gingenze na 't Huis van eenen *Klaas Jasperſz. Visſcher*, Zoon van een Pachter, die zy mede dreigden; alwaar een van de Oproermaakers, namentlyk *Jan Dirkſz. Kneepje*, een Beitel en Hamer in de handen hebbende, zeide: „ Die dien Man wilde beſchermen, „ zoude hy met die Beitel de teenen van de voeten kappen. Maar 't ging niet voort. Ondertusſchen was 'er een Man (die 't in 't hoofd ſchorte, en zich inbeelde dat hy groote koopmanſchappen en zaaken te verrichten had) van Crommeniedyk mede onder deze Oproerigen gekomen, dewelke te Wormer komende, ſcheen tot het plonderen ordre te willen ſtellen, en de Lieden, die genoegzaam in ſtilte waren, weder op te wekken: hy was afzonderlyk met een Star op de borſt, en ander zot gewaad toegemaakt; hem wierd veel toegeſchreven, eer men genoegzaame informatie kreeg: maar werd daar na als niets bevonden, zynde enkeld een uitzinnig Menſch.

De Regenten van Wormer, na 't gepasſeerde, ſtelde mede goede ordre, merkende, dat op die opgeraapte naam van Pachters, het hun niet anders als aan plonderen ſchorte, en deeden hunne Ingezetenen in de Wapenen komen; waar mede zy de Oproerigen ſtuitede. Die van Jiſp, zo na aan 't vuur, zouden mede in brand hebben geraakt; maar 't wierd mede aldaar voorzichtig belet. Te Wormerveer dreigden zy mede een Pachter of Collecteur *Cornelis Jasperſz.*; maar deeden daar niet veel ſchade: zo ook tot noch eenen anderen, *Jan Alewynſz. Zeylemaaker*, die met het opneemen van zyn vloer als anders, uit vreeze van ruïne, zichzelve byna van binnen zo veel ſchade had aangedaan, als van buiten geſchiede. Het vuur ging ook op te Weſtzaanen, alwaar de Ingezetenen van die Plaats trachten te plonderen eenen ...... Collecteur en Notaris, en zouden ook 't Huis geſpolieert hebben, ten waare den Predikant aldaar, *Do. Haſius*, 't zelve, zo door zyne woorden, hun op een Chriſtelyke wyze aanſpreekende, als door dreigementen, dat by aldien zyne woorden niet helpen mogten, hy het zelve met alle zyne macht mede zoude weeren, had geſtuit: waar door zy van 't verdere afſlaatende, weder na huis gingen; hebbende echter gemelde Huis vry wat beſchadigt. Te Asſendelft hadden de Ingezetenen mede doende geweeſt, meer met bedreigen als met 'er daad, waar door meer ſchade tot *Jochem Jacobſz. Leenen*, *Wildeboer*, als *Jan Paet*, alle Pachters, door het afbreeken en afneemen in hun eigen Huizen was geſchied, als wel door de Quaadwilligen. Te Crommenie-

Digitized by Google

nie had eenen *Willem Gavesz.*, mede Pachter, vreezende voor onheil, dat hem mogt over komen, alles wat hy sloopen konde in zyn Huis ordentelyk gesloopt; waar door die geene, welke quamen om hem te beschadigen, bewoogen wierden hem niets aan te doen, als niets kunnende uitvoeren.

Zo als het vuur opgegaan was, zich alom verspreidende, zo verspreide ook het gerucht, dat 'er Soldaaten op de been quamen, en dat de Oproermaakers niet van hooger hand, maar alleen uit een booze moedwil om te plonderen quamen. Dit is eigentlyk 't berigt van de Huizen die geplondert of beschadigt zyn: wat belangt de Meubilen, Geld en Goederen, had meer geroeps als 't wel in der daad was, (evenwel genoeg voor die het kwyt waren) 't welk of ten meesten deele weder quam, zynde geborgen door de Eigenaars en Vrienden, of stond daar na, nevens de Huizen (door hun Ed. Mog. ten byzyn van de Regenten getaxeert) vergoed te worden.

Op Zondag na de middag dan arriveerden de Schepen met Soldaaten, geleid door den Major *Ruytenburg*, waar onder een was met 40 Soldaaten van Amsterdam, geleid door Kapitein *Outshoorn*, na dat alvoorens de Heeren hun Ed. Mog., den Bailjuw van Kennemerland, enz. als boven gezegt is, waren aangekomen; welke uit hun Jagt de klok halftwaalve aan land komende, al vreemde en harde bejegeningen ontmoetede, als, dat de Inwoonders niet begeerden dat de Soldaaten aan land zouden komen; dat zy dezelve daar uit zouden houden, en diergelyke; niet door de bescheidene, maar door eenige qualyk opgevoede en losse Menschen; zo dat, by aldien door hun Ed. Mog. niet alles, wat tot behoud en voorstand van de Ingezetenen was, ware aangewend, het met verscheide slegt zoude afgeloopen hebben: de Heeren traden gezamentlyk aan land, en gingen tot *Jan Adriaansz. Boter*, Kastelein in 't Moriaanshoofd; alwaar zy door de Regenten van de Oost- en Westzyde wierden verwelkomt. Wat 'er om ging tusschen hun Ed. Mog. Gedeputeerden en de Regenten, de eene in het berispen, bestraffen en overtuigen van qualyk toegezien te hebben, en 't verdere daar aan dependeerende; de andere met hun te verontschuldigen, en in de goedertierentheid van den Staat en deszelfs Gecommitteerden te recommandeeren, weeten wy niet naauwkeurig: althans de zaak wierd door wederzydsche overleggingen daar heenen gedirigeert, gelyk daar gebleken is, dat de Soldaaten des Maandags 's morgens de klok 3 uuren zouden aan

land

Digitized by Google

land stappen, wanneer de Burgerwacht al schietende moest aftrekken, dat het zein of teken zoude zyn; gelyk ook met alle goede ordre en in stilte geschiede, en op ordre van hooger hand door den Stedehouder van Kennemerland ontvangen wierden, geleid wordende door den Major *Ruytenburg* en de onderhebbende Kapiteinen *Outshoorn* en *le Febre*, tot op den Dam aan de Westzyde. Veele waren over deze stille opkomst ontzet, en vreesden voor straffe; en andere waren verblyd. Onder de Ingezetenen, die de Wacht hadden, waren 'er, die meenden, men had het hun behooren bekent te maaken, 't was niet wel gedaan, de Regenten hadden 't verkorven, ja wierden eenige, dat anders goede Ingezetenen waren, en maar eens gedronken hadden, zo onvergenoegt en uitvaarende, dat zy zichzelven (ten waare dat zy door die geene, die hun morren hoorden, verschoont hadden geworden) in ongelegentheid zouden hebben gebragt.

De Soldaaten, op den Dam staande, wierd ordre gegeeven, om Barakken te maaken, tot hunne inlogeeringe, als eenige op den Dam, en een by de Kerk aan de Oostzyde; ook wierd 'er ordre gestelt, zo voor den Major *Ruytenburg*, Kapiteinen en andere Officieren, als 't behoorde: waar mede wy hun laaten geworden, met die geene, die daar toe gestelt waren. De Heeren hun Ed. Mog., nevens den Heer Bailjuw van Kennemerland, en die 'er verder aan dependeerde, wierden mede plaatzen ter verblyf verzorgt.

Dingsdag den 24sten van May, op alles voor de Militie ordre gestelt zynde, wierden, na voorgaande onderzoeking en ondervraaging, door hun Ed. Mog. ordre gegeeven aan de Bailjuw van Blois en de Stedehouder van Kennemerland, om de meestschuldige en handdaadige die nacht by de kop te vatten in beide de Jurisdictien, zonder onderscheid te maaken; ten welken einde, tot behulp van de voorschreve Officieren, te Zaardam mede gekomen waren de Landdrosten van Haarlem en Gouda, met hunne Dienaars, welkers getal van den Drost van Gouda al vry groot was. Deze last aangenomen zynde, om uit te voeren, hebben de maniere daar van te zamen, in presentie van den Major *Ruytenburg*, overlegt, en elk zyn gedesigneerde Perzoonen, om te vangen, aangeweezen; 't geen ook wel gelukte; hoewel 't wonderlyk was, dat de Delinquanten niet waren gevlucht, daar zy zo veele uitvoeringen zagen, 't geen hun nabedenken had behooren te geven: maar in plaats van dit, quamen

men ze de Soldaaten mede bezien, wandelende op den Dam; waarom men hun by den dag wel zoude kunnen gevangen gekregen hebben, had men niet bevreest geweest andere daar door wakker te maaken. Hun Ed. Gr. Mog. lieten verscheide Publicatien, met het kleppen van de Klok, door de Secretaris van Kennemerland, ten overstaan van derzelver Stedehouder en der Heeren Leenmannen *Palm* en *van Wissel*, publiceeren: als van alle geplonderde Goederen, of die ergens geborgen en ter bewaaringe gebragt waren, te brengen in het Weeshuis aan de Oost- en Westzyde van Zaardam respective. Maar quamen weinig (of door vreeze van daar door bekent te worden, of de Buit niet te willen missen) wederom. Ook wierd mede gepubliceert, in maniere als boven: dat de Waarden na 10 uuren aan de Soldaaten niet mogten tappen; waarom de Trom alle avonden Taptoe sloeg. Ook dat men, buiten de Soldaaten, met geen Geweer na 10 uuren langs de straaten mogt gaan. Voorts, dat geen Schippers eenige Soldaaten (zonder daar toe Paspoort te hebben) van Zaardam na Amsterdam mogten voeren. Als mede, dat men weder met de Tonnen zoude moeten Turf opdoen, luidende aldus:

De Ed. Mog. Heeren Gedeputeerdens van haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, in den naame en van wegen hooggem. Heeren Staaten, mitsgaders van zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, lasten en beveelen alle en een iegelyk, die eenige Turf zal willen laaten vullen, en op doen, dezelve Turf niet anders te laaten vullen en op te doen dan in Tonnen, volgens het Plakkaat dien aangaande by haar Ed. Gr. Mog. jongst geëmaneert, op pæne en boete als in 't zelve Plakkaat: gelyk mede haar Ed. Mog. in den naame en van wegen als vooren, noch lasten en beveelen, aan allen en een iegelyk, die zedert Woensdag lestleden, zynde geweest den 18den der loopende maand May, in haare Huizen, Kelders, of Pakhuizen, eenige Koopmanschappen of Waaren hebben opgedaan, of ingeslagen, den Impost subject zynde, alle dezelve Waaren en Koopmanschappen, binnen den tyd van 24 uuren, aan te geeven, en bekent te maaken, ten Comptoire van de respective Impostmeesters of Collecteurs van den Impost, die de voorsz. Waaren en Koopmanschappen subject zyn, en dat met de oprechte quantiteit en qualiteit van dien, alles op pæne, dat de voorsz. tyd van 24 uuren verstreken, de voorsz. aangevinge of bekentmaakinge niet gedaan zynde, den zodanigen gehouden zal worden de voorsz. opgedaan en ingeslagen Waaren

Digitized by Google

ren en Koopmanschappen te hebben gefraudeert, en mits dien vervallen in alle de straffen en boetens, zo in de particuliere Ordonnantie op ieder Specie, als in het generaal Plakkaat, gestatueert.

't Geen ook zeer noodig was, zo ten reguarde van de Publicatie, die door de Regenten was geschied, van niet met de Ton te turven, als voor die geene, die hun inbeelden, dat alle Pachten een einde hadden, en ook niet behoefden aan te geeven. 't Gevangen neemen wierd dan, als gezegt is, in 't werk gesteld, en wierden 'er zeven, met hulpe der Soldaaten, van hunne bedden geligt, namentlyk vier Mans- en drie Vrouwsperzoonen, alle van de Westzyde, om dat daar de grootste en bekendste Delinquanten woonden: de Gevangenen waren *Cornelis Kip*, en zyn Stiefvader *Cornelis Buys*, (die een dag a twee daar na gekregen wierd,) *Boonzak*, *Cornelis Blaauw*, alias *Cornelis uyte Jaspers*, *Hillegond Tryn Sybes*, alias *Admiraal*, *Poepse Mary*, en *Dikke Jaapje*; waar by daar na noch quamen *Anna de Turfvolster* en *Jan Dirksz. Kneepje* van Wormer; welke Gevangenen in de Corteguarde wierden gebragt, gebonden, en opgehouden tot den dag aanbrak, als wanneer den Stedehouder van Kennemerland hun vervoerde en na Haarlem bragt.

Op Woensdag, zynde den 25sten, zyn de Heeren Gedeputeerden met de Stedehouder, Leenmannen en Secretaris van Kennemerland na Wormer vertrokken, alwaar waarschynlyk met de Regenten is gesprooken, gelyk te Zaardam, en wierd ook aldaar gelyke Publicatie, als te Zaardam, gedaan, uitgenomen 't geen de Soldaaten aanging; en vorder op alles ordre gestelt hebbende, zyn weder na Zaardam gekeert; en aldaar mede alle het geene geordonneert hebbende, dat noodig was, zyn hun Ed. Mog. wederom vertrokken.

Inmiddels waren noch gekregen *Kees Buys* en *Anna de Turfvolster*, die den voorn. Stedehouder mede na Haarlem bragt; alwaar die, nevens de andere, op den 28sten van May, des nachts, aan den Heere Fiscaal *Ruysch* zyn overgelevert, en met het openen van de Poort op drie Wagens na den Haag gevoert en op de Voorpoort gebragt: alwaar over de Wyk, langs Strand, den hier voorgemelden Koopman, door den Landdrost van Haarlem, gevangen mede aangekomen was, alzo men niet zeker wist, of zyne uitspoorigheid zyne zwakke hersenen of moedwilligheid moest toegeschreven worden: en zyn daar op alle deze Gevangenen te Recht gevordert voor hun Ed.

Digitized by Google

Ed. Mog. de Heeren Gecommitteerde Raaden van Holland, en hebbende den Heer Fiscaal de Informatie by den Stedehouder en Leenmannen van Kennemerland beleid, overgenomen, is daar na op den 5den van Juny, zynde Zondag daar aan volgende, met de Secretaris *Boot*, en een Deurwaarder, zelve te Zaardam gekomen, om zich noch nader te informeeren tegen deze en andere Delinquanten zo te Zaardam aan de Oost- als Westzyde, Zaandyk en Wormer, waar mede drie dagen met den Bailjuw van Blois en Stedehouder van Kennemerland wierden doorgebragt.

Den Heer Fiscaal weder in den Haag gekeert zynde, is ordre aan den Heer Bailjuw van Kennemerland en den Heer Bailjuw van Blois gekomen, om noch eenige gedesigneerde Perzoonen, zo te Wormer als op de Zaandyk, te apprehenderen, en gevangkelyk na den Haag te voeren: 't geen door dezelve wierd in het werk gesteld, voorzien zynde, boven hunne Dienaars, met eenige Soldaaten: doch te Wormer in de nacht, zynde den 19den van Juny, verscheidene Huizen opslaande, vondenze maar alleen *Jan Dirksz. Kneepje*, een oud Man, welke, na het gebleken is, al vry schuldig bevonden wierd. Voorts wierden op de Zaandyk verscheide Huizen bezogt; maar bequamen niemand, alzo de Schuldigen op 't gerucht zich alle op de vlucht hadden begeeven; zo dat alleen de voorn. *Jan Dirksz. Kneepje* na Zaardam wierd gevoert, en van daar na den Haag, alwaar dezelve noch dien avond aan den Heer Fiscaal wierd overgegeeven: waar op Vrydag daar na, zynde den 24sten van Juny, de Justitie volgde, en wierden vier Mansperzoonen, namentlyk, *Evert Pietersz. Boonzak*, *Cornelis Pietersz. Kip*, *Cornelis Buys* van Sardam en *Jan Dirksz. Kneepje* van Wormer opgehangen; en daags daar na een Mansperzoon, *Cornelis Blaauw*, alias *Uyte Jaspers*, en drie Vrouwsperzoonen, namentlyk, *Tryn Sybes*, alias *Admiraal*, *Dikke Jaapje*, en *Anna Pieters*, welke beide de eene aan de Oost- en de andere aan de Westzyde de Trommel geroert hadden, gegeesselt, *Poepse Mary* het aan ziende; en wierden t'zamen uit Holland en West-Vriesland gebannen: den krankzinnigen Koopman wierd om zyn gebrek van verstand alleen verschoont en vry gelaaten. De Lyken van de Opgehangene waren geordonneert voor aan de Zaan weder opgehangen te worden, gelyk op den 26sten geschiede, tot een exempel voor alle oproerigen, aan een nieuwe Galg, en met Ketenen wel vast gemaakt, met verbod, dat niemand zich zoude onderstaan, die

daar

Digitized by Google

Digitized by Google

daar van af te haalen, of dat men de handdaadige in de plaats zoude ophangen.

Dit zagen de Zaardammers heel ongaarne: maar het verhuizen der Militie, die hun tot groote last was, hebben zy in het kort daar na verkreegen: en, niet tegenstaande het gemelde verbod, is namaals de Galg by nacht, tusschen den 19den en 20sten van Augusty, zo verre aan de stylen doorgezaagt, zonder dat men weet van wie, dat den wind die voort heeft omgeworpen, en de Lyken zyn ook by nacht door onbekende Lieden begraaven. Dit is 't voornaamste van dit oproerig voorval, blykende daar uit, dat de Secretaris *van der Steng* aldaar zeer in haat was, anders een Man zynde, by veele Lieden bemind en welgezien; maar de quaaden voerden 't uit, en de goeden zagen 't aan: en 't was wonder, dat 'er geene ongelukken in alle deze plonderingen geschieden, als alleen was een Vader en Zoon in het Huis van *Cornelis Emaus*, door het vallen van een Schoorsteen of Zolder, gequetst.

Na dit alles, zyn op zekeren tyd eenige Heeren Gedeputeerden van hun Ed. Mog. te Zaardam gekomen, en hebben overal oculaire inspectie van het beschadigde genomen, de schade, in presentie van den Bailjuw van Kennemerland, met communicatie van de Regenten, getaxeert, en ordre gestelt tot vergoedinge van de zelve, als ook van de onkosten, zo van de Militie als Justitie, daar door gevallen. Zie, als boven.

In dit zelve jaar, de Vrede tusschen hun Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal en den Koningk van Vrankryk gesloten zynde, wierd hier over, op hoog bevel, mede eene plechtige Dankdag gehouden; en 's avonds, na afkondiging van dezelve, veele Vreugde bedreven, als de Klokken geluid, 't Geschut gelost, Vreugdevuuren aangestoken, enz. Zie, als boven.

In den jaare 1680, ter verwondering en verschrikking van geheel Europa, vertoonde zich mede hier in 't laatst van 't jaar een geweldige Comeet-star: wy zullen nu niet bedisputeeren of dezelve uit natuurlyke oorzaaken voortkomen, gelyk zommige willen, of dat het byzondere Roeden van God de Heere zyn, gelyk het algemeen gevoelen is; zo veel is 'er af, dat men den meesten tyd heeft gezien, wanneer zich zulke Tekenen vertoonden, dat daar op of Waternood, Duuren Tyd, Pest, Oorlog, Brand, Aardbeving, verandering van Regeering, of afsterven van groote Heeren is gevolgt. Ge-

Digitized by Google

melde Staart-sterre vertoonde zich eerst den 26sten van November, en wierd doe te Straatsburg het allergrootst gezien, staande 4 Graaden van de Spica Virginis en 2 Graaden van de Ecliptica, tegen 't Zuiden. Den 28sten zag men die ook te Dresden, tusschen de Corvus en de Spica Virginis, doch de Staart, door de meenigte van Wolken, was niet wel te onderscheiden. Den 29sten verliep hy wat, zo dat men doe zyn Staart op 36 Graaden kon oordeelen. Den 30sten vertoonde hy zich 's morgens ten 5 uuren, in 't Zuidoosten ten Oosten, ook in Holland, staande 6 Graaden over den Horisont, in 21 Graaden van de Waag, en 3 en een halve van de Spica Virginis; zyn streek als doe houdende na 't Zuidelyk America, na de Eilanden tusschen Oostindien en Africa, en na de stille Zee tusschen Asia en America. Na dien tyd was hy voor 14 a 16 dagen weg, en het is gelooffelyk, dat hy dat gedeelte heeft omgeloopen, wyl men den 21sten van December, 's avonds ten 5 uuren, eerst in het Westen een helder Licht als een Staart zag; 't welk allengskens hooger komende, zo vertoonde zich den 26sten van December, wyl het als doe zeer bequaam weder daar toe was, een zo lange Staart, dat men na de observatien, die daar van gedaan zyn, oordeelde, dat hy het vyfde deel van het Firmament in had, want hy was 68 Graaden lang, en elke Graad word op 1000 Mylen gerekent: de Sterre, onder aan, was niet grooter als een gemeene vaste Sterre, zo dat men dezelve in 't eerst naauwlyks konde zien: zyn Staart, welks begin van de Sterre omtrent den Horisont stond, strekte zich van 't Zuidwesten na 't Noordwesten, en besloeg byna de hoogste top van de Lucht: de Staart was klaar, doch bleek, zo dat men de vaste Sterren, die daar onder waren, wel konde beschouwen; hoewel de Astrologisten oordeelden, dat dezelve als een oven stond, die vlammen uitgaf: omtrent 's avonds ten 6 uuren quam hy gemeenlyk op, en verdween 's nachts ten 10 a 11 uuren: de Sterre stond als doe van de heldere Sterre in de Lier 46 Graaden, van de Staart der Zwaan 50 Graaden, en van den Hals van 't Paard Pegasus 55 Graaden, doch de Staart zich opwaards na Cassiopeja, nevens 't Hart van den Adelaar, en de zuidelyke Vleugel van de Zwaan; hy roerde de zyde van den Dolfyn, en zyn hoogste spits of uiterste einde quam tot aan de hoek van Andromeda. Drie dagen gingen 'er doe weder voorby, zonder dat men iets van dezelve konde zien; maar den eerste January 1681 vertoonde hy zich weder 11 Graaden 15 Minuten van 't Hart des Adelaars,

Digitized by Google

39 Graaden van de Lier, en ook zo veel van den Hals van Pegasus, zo dat hy doemaals wel 11 Graaden verloopen was; zyn Staart was echter weinig vermindert, maar bestond noch wel uit 67 en een halve graad, omtrent Cassiopeja. 's Anderen daags vertoonde hy zich wel weder, maar was doe 5 Graaden meer verloopen. Om de donkere Lucht kon men hem in geen drie dagen zien; maar den 7den was hy weder 24 Graaden van zyn voorige plaats geweeken, en bevond zich doe tusschen den Hals en de linker Voet van Pegasus, in de achtste Graad van den Dolfyn, zynde 50 Graaden 40 Minuten van de Lier, 32 en een halve Graad van de Staart van de Zwaan, en 27 Graaden 15 Minuten van 't Hoofd van Andromeda: de Staart was veel helderder als van te vooren, doch die was doe alleen op 56 Graaden, omtrent de linker Voet van Andromeda, en de middelste Ster van Cassiopeja, tot aan 't Hoofd van Perseus: en vervolgens is hy hoe langer hoe meer vermindert, zo dat men ten einde van January denzelve in Holland niet meer konde zien, hoewel hy noch tot in het laatst van February in zommige Plaatzen van Duitschland, Denemarken, Zweden, Polen en Moscovien zich heeft vertoont: en is remarkabel, dat 'er byna niet een Plaats in Europa heeft geweest, of gemelde Comeetsterre is aldaar gezien, en wel inzonderheid in Italien, Spanje, Portugaal, Engeland, Vrankryk, Nederland, Duitschland, Denemarken, Zweden, Poolen en Moscovien. Zie zyne Afbeeldinge by *A. Casteleyn*, in zyne Hollandsche Mercurius, enz.

In den jaare 1684, gebeurden alhier 't volgende geval: eenen *Izaäk Hendriksz.*, een Korendraager, woonende te Haarlem, wierd krankzinnig, en op ordre van de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren gebragt zynde in het Dolhuis der Stad, heeft aldaar in zyn krankzinnigheid 40 dagen gevast; en alhoewel dit schynt de natuur te boven te gaan, en een onmogelyke zaak te wezen, (gelyk wy gaarne mede willen oordeelen) dat een Mensch van een gezond Lichaam, zonder ziekte en wel gedisponeert wezende, zoude kunnen vasten en buiten eeten wezen eenen tyd van 40 dagen en nachten, gelyk uit alle omstandigheden vermeind word by gemelde *Izaäk Hendriksz.*, omtrent 40 jaaren oud, leggende als krankzinnig in bovengemelde Huize, gedaan te wezen; zo hebben wy om het remarcable gepasseerde, ter verwonderinge van duizende Menschen en variable Discoersen daar over vallende, niet kunnen nalaaten het waare gepasseerde alhier te noteeren, namentlyk: Dat den zelven

Iza-

Digitized by Google

Izaäk Hendriksz., zich verbeeldende niet alleen, na 't exempel van onzen Zaligmaaker, 40 dagen te moeten vasten; maar zeide in deze zyne Dolheid, den Zaligmaaker zelve te wezen, en zulks hem door een gezichte geopenbaart te zyn; daar van op den 7den van December 1684 een begin gemaakt, en voor den 16den van January 1685, 's middags ten 11 uuren, geen Eeten van iemand begeert heeft; maar geduurende dien tyd, voor zo veel wy niet anders hebben kunnen bespeuren, zich maar alleen met rooken van Tabak, en drinken van schoon Water heeft geneert, niet tegenstaande de Regenten en Bedienden van dezen Huize alle devoiren hebben aangewend, om hem van deze fantasie te diverteeren, en ware het mogelyk tot eeten van eenige Spyze te brengen, uit vreeze van zich zo obstinatelyk te zullen dood hongeren; maar niet hebben kunnen optineeren; daar toe eerst gepractiseert om hem te bedriegen, dewyl hy zeide, hem zulks by nacht aangezegt te wezen, ook by nacht op het onverwagtste, een Perzoon met een wit Hemd over zyne Kleederen aan, in de gedaante van een Engel, in zyn Huisje (stil open gedaan) te laaten zeggen en roepen met een groote stemme: „ *Izaäk*, myn Zoone, gy „ moet eeten! Van 't welke hy, zo het daags daar aan scheen, wel eenige alteratie had gehad, zonder nochtans in 't minste te weeten gekomen te zyn, dat dit maar gemaakte figuuren waren, doch echter niet begeerde te eeten.

Dat daar na, als ook voorheen, verscheidene maalen, ja continueel, hem niet alleen allerhande aangenaame Spyzen zyn gepresenteert, maar ook buiten zyn kennisse, het een en 't ander met behendigheid in zyn Huisje gezet, en zo nu en dan wel eenige stukjes Koek gestrooid zyn, om te zien of hy dezelve mogt eeten; doch nooit vernomen dat hy van dezelve iets genuttigt had; maar t'elkens het zelve zo goed en groot uit zyn Huisje gehaalt, als 't daar in gestrooit was.

Dat ook verscheidene Perzoonen, van buiten inkomende, alle praktyk hebben aangewend, om hem het een of ander te doen nuttigen, en onder anderen vier Mannen van zyne Confraters, Korendraagers, welke hem zogten tot het drinken van eenig goed Bier, of Brandewyn met Beschuit, te disponeeren; maar al mede te vergeefs, hebbende niets kunnen uitwerken, op wat zagte manieren zy zulks hem voorstelden. Gelyk mede een van de Moeders van dezen Huize, geheel buiten zyn kennisse of eenige de minste gege-

ve-

Digitized by Google

vene suspitie, hem bezogt heeft, om onder zyn drinkend Water een weinig Weerenat te doen drinken; als mede op een andere tyd, en wel verscheidene maalen is in 't werk gesteld, om wat Brandewyn 'er onder te mengen: maar by hem daar aan gerooken of getwyffelt, dat 'er iets onder zyn Water mogt wezen, t'elkens met een groote vehementie van hem gesmeeten heeft, en met schelden en vloeken geroepen: „ Gy zoekt my te bedriegen; en al quamen alle de Dui-„ velen uit de Helle, zo zal ik noch eeten noch drinken voor myn „ tyd, die my myn Hemelsche Vader geordonneert heeft.

En om te weeten, of dezen Krankzinnige ook wel iets by hem of in zyn Huisje mogte verborgen hebben, zo hebben de Bedienden van dezen Huize denzelve niet alleen tot verscheiden maalen in alle zyne Kleederen, tot op het Hemd toe, onderzogt en gevisiteert, (dat hy gewillig liet doen) maar ook zyne Huisjes, waar in hy t'elkens onverwagt omtrent de 14 dagen verplaatst wierd, op het allernaauwste, zo onder 't Stroo van zyne Slaapplaats, als zelve tot onder de Vloer doorzogt, maar nooit iets ter waereld gevonden; zynde ook geen gelegentheid buiten dien in de voorsz. Huisjes om iets te kunnen versteeken, alzo dezelve boven overwulft en onder digt gevloert zyn.

Dat de Knegt van dezen Huize, om te weeten, of hy niet eetende wel eenige Afgang maakte, in 't Secreet van een Huisje daar hy stond in te komen, in alle stilheid en zo bedektelyk dat hy zelve daar van geene de minste suspitie konde hebben, een bos Stroo laag en buiten 't gezicht gestopt heeft, en daar in den tyd van 40 dagen laaten steeken, tot dat hy daar weder uitgegaan ware, en 't zelve als doe daar uit gehaalt hebbende, wel eenig Water, maar geene de minste Afgang daar aan vernomen heeft; schynende daar uit klaar te bewyzen, dat hy in dien tyd niet afgegaan had; gelyk buiten dien, in dien tyd, en ook daar na 't zelve van hem niet vernomen is: als de Bedienden hebben verklaart.

Dat de Regenten, ziende dat men met geene devoiren ter waereld hem tot het minste eeten konde brengen, als roepende gestadig: „ Myn tyd is niet vervuld; en voor dien tyd zal ik het doch niet „ doen! en ondertusschen zeer mager en afgemat wierd, hebben geresolveert, om tot soulaas van zyn leeven zo veel mogelyk ware te contribueeren, hem geduurende deze dagen van de beste Tabak te beschikken om te rooken, om dat geoordeelt wierd, daar in de

 mee-

Digitized by Google

meeste substantie tot voedzel te steeken; gelyk hy genoeg gedaan, en schoon Putwater daar toe gedronken heeft, tot den voornoemde dag de klok 11 uuren toe, als wanneer hy zeide: „ Begeerig te we„ zen om te eeten gekookte Waterenbry in de Pan gebakken. Waar van hy geduurende deze dagen gesproken had, dat hy als dan zoude eeten, en door zyne Vrouw geprepareert moest worden; gelyk gedaan en hem gegeven is: doch alvoorens, met veele woorden gepersuadeert, om een kopje Weere- of Schaapenat, met een Ey geroert, te drinken: 't geen hy, na veel stribbelings, deed, en eenige Gebakken Bry gegeeten heeft, in presentie van veele Menschen, die als het Huis overpropten, op 't gerucht, van dat hy op dat uur zoude eeten, aldaar gekomen waren; waar onder mede waren Doctor *Galenus* en *Ruysch* van Amsterdam, welke deze zaake examineerende, en het gepasseerde als met verwonderinge scheenen aan te hooren, zo antwoorde Dr. *Galenus*: „ Dat voor zo veel hy zo gesta„ dig Tabak gerookt, en schoon Water gedronken had, dit waar „ was, dat de Tabak den honger verstompte en het Water voede.

Is ook omtrent twee dagen na dit gepasseerde met opmerkinge geremarqueert, dat deze Krankzinnige, na verscheiden gedaane eetinge van Spyzen, door de natuur tot afgang gedrongen of geperst wordende, byna tot geen afgaan heeft kunnen geraaken; en daar toe gekomen zynde, met zeer groote pyn, na het uitterlyk kermen, steenen en schreeuwen, dat van hem gehoord wierd, een zeer zwaare, harde, zwarte en als verbrande Drek gelost heeft.

Dit is het waare gepasseerde van den gemelde Krankzinnige, voor zo veel de Regenten daar van bekent was; waar uit zou schynen afgenomen en besloten te kunnen worden, dat den zelve geduurende de voorsz. tyd van 40 dagen niets gegeeten heeft, gelyk zy aan geen ding ter waereld, of uit eenige de minste raporten, na alle gedaane onderzoeking, hebben kunnen bemerken; nochtans dat hy niets gegeeten zoude hebben, zy alhier voor geen vaste waarheid wilden affirmeeren, maar zulks aan den Alweetenden moesten overlaaten. Eindelyk, in den jaare 1693, den 26sten van Maart, is dezen wonderlyken *Izaak Hendriksz.* in dezen Huize overleden; en den 28sten op het Kerkhof van 't Pesthuis begraven, in presentie van zyne Vrouw, Kinderen en eene meenigte Menschen. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1689, na dat de Prins en Prinsesse van Oranje, *Willem* de

Princes Aangeboden.

De Pring en Koninginne gekroont.

Digitized by Google

de derde, en *Maria*, onder 's Hemels bestieringe, tot Koningk en Koninginne van Grootbrittanje verheven en gekroont waren, wierd alomme, zo in 't gemelde Koningkryk als Nederland veele vreugde bedreven. Hunne Hoog Mog. schreven tegen den 30sten van Maart eene algemeene Dank-, Vast- en Bededag over hun geheele Gebied uit, en hielden onder de Krooning van den 21sten van April eene Vierdag. Te Haarlem, op de Markt, rees een Zegen-Standaart, Pirimidaal ter hoogte van 75 Voeten opgeregt, met twee Circulen Piktonnen, van onderen opgetooit met Festonnen van allerhande Levendige en Kunst-bloemen. Van boven, waar uit een Oranjeboom sproot, woei een Koningklyke Engelsche Vlag, met zyne Majesteits Devis, *Je maintiendrai:* dat is, *Ik zal beschermen.* De Religie en Vryheid pronkten in Oranjetakken, met dit Opschrift, *Reddebat Avita:* dat is, *Hy gaf ons de Goederen van onze Voorvaderen wederom.* Hier onder stond de Keizerlyke Kroon van Grootbrittannien, op het Cyffer van hunne Majesteiten, boven de Waereld verheven. Daar beneden een groote Inscriptie met sierlyke Festonnen, *Donec vertantur in unam:* dat is, *Tot dat alle vier de Kroonen tot een worden.* Wat laager, de vier Scepters van zyn Majesteit, met het Byschrift, *Juncta quis enervet?* dat is, *Wie kan deze, t'zaam verknogt, verkragten?* Rondom de Standaart vertoonden zich vier afhangende Standaarts: de eerste voor Engeland, met roode en witte Roosen, en de woorden, *Intumuêre Rosæ Hujus ab Intuitu:* dat is, *Met een Opslag van zyn Majesteits Oog herstelden haar de Roosen.* De twede voor Vrankryk, met de drie doode Padden, het oude Wapen, drie verslenste Lelien, en daar by, *Nec Vires nec Virus habent:* dat is, *Haar Kragten en Gift zynze kwyt.* De derde voor Schotland, met een Distelbloem, en, *Si quis me forte lacessat, non impune feret:* dat is, *Wee, die my tornt.* En de vierde voor Ierland, met een byna ontstelde Harp, nevens de woorden, *Dissona concordet!* dat is, *Och of zyn Majesteit de quaade Snaaren verstelde!* Rondom ontdekten zich vier andere Vreugde-standaarts, elk met een Kroon van de vier Ryken opgetooit, en mede Pirimidaals wyze met Piktonnen opgesiert. Boven ieder dezer Kroonen woei een Vlag, geschikt na de groote der Victorie-staaken: de eerste van Engeland, met dit Byschrift aan het Wapen, *Focos servabat & Aras:* dat is, *Zyn Majesteit bewaard onze Godsdienst en Have.* Aan die van Vrankryk, *Sic nostrum pelle Tyrannum:* dat is, *Dryft ook zo onzen Tyran uit.* Aan die van Schotland,

land, *Causa Populi & Dei est:* dat is, *Hier staan schrap de Zaake Gods en het welzyn van het Volk.* En boven die van Ierland, *Frustra, si Numina tentant:* dat is, *Het is al vergeefs, wat zy tegen God onderneemen.* Daar by waren twee groote halve Circuls Piktonnen, in 't midden en einde met zeer hooge en rykelyke Pikton-piramiden opgeregt. Ook wierden, na het verbranden dezer Piktonnen, veele kunstige en sierlyke Vuurwerken afgestooken. En hier onder hoorde men het lossen van 't Geschut, en Musquetten, 't steeken der Trompetten, 't slaan der Keteltrommen, 't luiden der Klokken, enz. Den Tooren van de Groote Kerk was met ontelbaare Lantaarns van buiten, en van binnen met het aansteeken van alle de Kaarssen in gemelde Kerk, onder een lieffelyk Orgel- en verder Muzyk-geluid, opgesiert, en de geheele Stad met allerhande uitmuntende Kunst- en Lustvuuren vervult. Zie *Casteleyns* Mercurius.

In den jaare 1691, ontstond 'er te Haarlem een onverwagt Oproer op, wegens invordering van zekere Boete, gesteld op het rooken van Tabak langs de straaten; doch was van weinig gevolg. Daar wierden wel eenige Glazen uitgesmeten en moedwil gepleegt; maar de Stad geraakte haast weder in rust, alzo 'er omtrent 700 Soldaaten en een goed getal Ruiters uit den Haag waren binnen gekomen. Volgens 't verhaal van *Ooggetuigen.*

In den jaare 1695, den 28sten van September, zynde eene Dankdag over de verovering der Stad Namen, wierd hier weder veele vreugde bedreven: op de Markt stond een Piramide, van ruim 80 Voeten hoog, als van rood Marmer gehouwen, aan de eene zyde het attaqueeren en veroveren der Stad Namen vertoonende; aan de andere zyde de Aproches, Batteryen en 't Stormen op het Duivelshuis, en andere Voorwerken van het Kasteel; de derde zyde vertoonde de Linien met alle haare Strykweeren, langs de Mehaigne tegen *Villeroy*, en zyn Leger van 100000 Mannen, gemaakt, en hoe hy gedwongen wierd te retireeren; en de vierde zyde vertoonde de overgaaf van 't Kasteel, 't uittrekken van 't Garnisoen, en het arresteeren van *Bouflers:* op de vier voorgronden zag men, de Sambre, biddende Koningk *William* haar verder te bevryden: de Maas met de Stad, den Koningk als haar Verlosser dankende: de Mehaigne, het Fransch geweld afkeerende: en de Armee, bezig om *Villeroy* in zyn vlugt te belemmeren. Digt aan deze Voorgrond-beelden, zag men de Batteryen van *van Kessels* Bomben, Mortieren, en

al-

Digitized by Google

alles wat in de Veldschansen en Aproches gedaan word, pronkende met de volgende Vaerzen:

Met hondertduizend Man moest Villeroy *getuigen,*
Dat Namen, trots en grootsch, voor William *moest buigen.*
Bouflers *gevat; het Slot, onwinlyk, overmand;*
Dwingt Vrankryk, dat het bukt voor Nassaus Oorlogsband.
Oranje zegeviert. Wie wederstaat de zynen?
Noch dondren van 't Geschut, noch Staal, noch 't Vuur der Mynen.
Moord, Brand, Verwoesting, vlugt, vlugt Monsters, vlugt, verhuist.
Hier geld verraad noch list, maar vegten voor de vuist.

Op de vier hoeken van dit Vierkant zag men de Wakkerheid met een Haan en een Gans, en daar onder, *Vigilanter:* dat is, *Wakker.* De Dapperheid met *Perseus*, en daar onder, *Fortiter:* dat is, *Dapper.* De onvermoeide Arbeid met *Hercules*, en daar onder, *Indefesso:* dat is, *Onvermoeit.* En de Voorzichtigheid te veld, en daar onder, *Prudenter:* dat is, *Voorzichtig.* Alle met Palmen en Lauwrieren op Standaarden gehegt. Boven dit Werk reezen het verquikt Batavien, de eersteling van zyn Majesteits arbeid, met de Oproer en Lafheid geboeit; en beneden in een Guirlande van Palmen, *Restaurata Batavia:* dat is, *Batavien herstelt.* De weder zamen verknogte Landen met de Schrik en Jalouzy geketent, en daar by, *Reunita Belgica:* dat is, *Nederland vereenigt.* Engeland bevryd, met uitgeworpen Harpyen en Jacobieten, en voor toeschrift, *Liberata Brittannia:* dat is, *Engeland verlost.* En Europa's algemeene Vreugde, met, *Respirante Europæ:* dat is, *Europa adem scheppende.* Nevens dansende Satyrs en Najaaden, enz. Hier boven een vier-dubbelde Zegen-trophé van allerlei Wapenen, zo te voet als te paard, als Vaanen, Standaarden, enz.; als mede vier Hoofd-standaarden; de eerste, met een *Hercules* in de wieg, tot Byschrift hebbende, *Etiam ipsa infantia vicit:* dat is, *In zyn Kindsheid heeft hy zelve overwonnen.* Te Oranje gebeurt. De twede, met drie Kroonen in de Lucht, tot Byschrift hebbende, *Tanta superat præsagia:* dat is, *Hy gaat zo groote Voorbeduidzelen te boven.* De derde, zeven Pylen in een gewapende Hand gehouden, en de andere Gekroont, tot Byschrift hebbende, *Tennit decoratque revinctas:* dat is; *Hy houd en fiert de weder verknogte.* En de vierde, een Balans met Schaalen, waar in verslen-

Digitized by Google

ste Lelien tegens een Oranjetak te ligt bevonden worden, met dit Byschrift, *Periit pondusque vigorque:* dat is, *Haar gewigt en kragt zyn weg.* Voorts de Monarchaale Kroon van Grootbrittanje, het Cyffer van zyn Majesteit boven deszelfs vier Scepters en Stadhouders-staf; en hooger den triumfanten Koningk *William* de derde, met een Sterren-hemel, die hy als eenen *Atlas* onderschraagde, boven 't Hoofd; nevens de Bazuinen en Vleugelen der Faam, waar boven deze alle stond, *Vicit Namurcum, vim Galli, Aurasia virtus:* dat is, *De Deugd van Oranje heeft Namen, de Kragt van Vrankryk, overwonnen.* Dit was omzet met de vier Hoofd-standaarden van zyn Majesteits Ryken en Kroonen; op de eerste stond, *Optimo Principi:* dat is, *Den besten Prins.* op de twede, *Regi Augusto:* dat is, *Den doorluchtigen Koningk.* Op de derde, *Semper Victori:* dat is, *Altyd Verwinnaar.* En op de vierde, *Patriæ Patri:* dat is, *Vader des Vaderlands.*

Alle deze Werken waren zodanig toegesteld, dat dezelve by den dag een zeer kragtig en prachtig Werk vertoonden, en dat de Verwen by den avond niet minder praalden by de ontstookene Toortzen en 't flikkeren der brandende Piktonnen, welke met een groot halfrond, als een Amphitheater, de resteerende opening van de Groote Markt besloeg; gestadig met Trompetten en Keteltrommen op het Stadhuis melodieus en martiaal vervrolykt; alwaar de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesteren, nevens de Ed. Achtb. Heeren van de Vroetschap, met hunne Vrouwen heerlyk onthaald wierden, onder het donderen van Stads Kanon, en luiden der Klokken. De Groote Kerk van binnen was met veele brandende Kaarsen verlicht, en deszelfs Tooren met een meenigte Lantaarnen behangen. Maar wanneer alle de Vuurwerken, in de Illuminatien verborgen, haare praal tot aan de Sterren hadden doen zien, en de Vreugdevuuren nu uitgebrand waren, wierd de duisterheid van die aangenaame nacht wonderlyk opgeheldert, door de zeldzaame manier, op welke men alle de boven verhaalde Fraaiheden had bereid; want schoonder, als op den helderen dag, schitterden alle de Beelden voor des Aanschouwers oogen, dewylze als Chassenetten geschildert, op gefirniste Doeken, van binnen door veele Lampen verlicht, die groot Gevaarte als een Vuurtooren deeden flikkeren. Dit geheele Werk was door den kunstryke *Mr. Romein de Hooge* toegestelt en uitgevoert. Zie *Leegwater*, als boven.

In den jaare 1696, wierd door hun Ed. Groot Achtb. de Heeren Bur-

Burgemeesteren, in de nieuwe Vergrootinge, de *Hortus Medicus* of Kruidhof aangelegt, en beplant met allerhande voornaame Gewassen. Zie, als boven. Doch dezelve is aldaar naderhand weder gesloopt, en nu verplaatst in de Thuin van het Prinsenhof.

In den jaare 1697, den 6den van November, wierd alhier weder over de generaale Vrede, te Ryswyk gesloten, eene ongemeene Vreugde bedreven: op de groote Markt waren geplaatst 24 hooge Pikton-staaken, viermaalen met verscheidene omgangen bezet, en alle naaldswyze sluitende; doch met dit onderscheid, dat 6 grootere Hoofdstaaken van 6 dubbelde Marsen na boven allenks inkrimpende, deze wederzydsche Vuurbakens slooten, met Kransen en Vendelen, waar in veelerhande Zinschriften, op de rampen des Oorlogs slaande, geleezen wierden; welke sloegen op die Gruwelen, die onder de grootste Tonmarsen, als Thermen, geboeit waren: hier zag men de Roovery, Kapery, Moorden, Brandstichting, Vrouwenschending, Dorpverdelging, Raseering, Rantsoeneering, Gevangkenis, Honger, Kindermoord, Kerkschending, Armoede, Banqueroet, Bedelary, Boerenplaag, en andere rampzalige nasleep der alverdervenden Oorlog, die te pronk stonden, met hunne allerkragtigst verbeeldende Eigenschappen sterk geschildert; en dewyl de Beelden grooter als het leeven waren, zo staaken zy, zo wel by den dag, als by de vuuring, met een allerkragtigste voldoening voor der Toezienders oogen af; die ook by duizenden, zo uit den Haag, Leyden, als Amsterdam, met allerlei Ry- en Vaaruigen, hier na toe waren gevloeit. Uit deze twee reijen van Beeld- en Pikton-staaken was een Toog getrokken na de Kerkzyde, welks middenpunt een groot Achtkant besloeg, waar in men zag opreizen een overprachtigen Tempel, heerlyk Gemarmerd met allerlei Egyptische, Phenisiche, Italiaansche en Grieksche zoorten geschakeert; de Sottobase was van blaauwe Steenen, en daar op een hooge achtkante Voet, op welke men, tusschen aangenaame Compartementen, acht plaatzen van Ryswyk, welke tot de Negotiatie en de Byeenkomsten der strydende Ryken, zo wel als tot de Uniekamer en 't Congres der Geallieerden, in wit Marmer gewerkt, zeer net te zien waren, met onderschryvingen ter stoffe gepast; dit Onderwerk wierd gesloten met een Trans van Pilasters, welke de zoetheid der Vrede deeden zien; acht hooge Poorten, en zo veele trotsche Kolommen van Porphyrsteen, na de Corintische Bouwordre, slooten het lichaam van den Tempel; op welke men zag han-

Digitized by Google

hangen acht kostelyke Vergulde Wapenen, van zo veele Heeren, als aan wederzyden groot deel in het sluiten der Vrede gehad hebben; als van de zyde van hun Hoog Mogende, de Wapenen van den Heer Graave van *Portland*, tegen die van den Marschal van *Bouflers*, als de geheime Vredehandelaars; en verder aan onze zyde, die van den Ed. Gestr. Heer Raadpensionaris *Heinsius*, en de Hoog Ed. Heeren *Weede van Dykvelt* en *van Haren*, tegen deze drie Fransche Gevolmachtigden, de Heeren *Harlay*, *Crecyverjus* en *Calliere*. Een zeer groot Beeld van de generaale *Vrede*, met alle haare Eigenschappen en wezentlyke Sieraadien, stond in het middenpunt van den Tempel; boven welke uit den Hemel daalde de Gerechtigheid, aan alle Vorsten ieder het hunne weder geevende, met de oude en vernieuwde Vriendschap, mengelende de Belangens en het Welvaaren der wederzydsche Onderzaaten met gelyke liefde, zo te water als te land, en zo hier als in de nieuwe Waerelddeelen. De hooggeachte Vorstelyke en Christelyke Deugden van den onvergelykelyken Koningk *William* den derden bestraalden alle deze Zegeningen uit den Hemel, die het Binnen- en Buitenlands Welvaaren aan de Ingezetenen liet toevloeijen: en alles door Latynsche en Duitsche Vaerzen verklaart. De Koepel, die de Tempel dekte, deed op haar Middennaald zien de Gulde Vryheid, met de verzekering van 's Lands Hoofdbestier, de vaste stand van de Godsdienst, de achting en roem van het Vaderland, het bloeijen der Zeehandel, en andere Zegeningen: deze alle schuilden onder het Beschermschild en Kroon van den grooten *Willem*: waar tegen over men zag een Gruwelkot van den alverdervenden *Mars*; dien yzeren God lag geboeit en ten vuure gedoemd, met alle zyne menschmoordende en heillooze Gereedschappen, vuurbraakende Bomben, Carcassen, Houbitsen, Sabels, Moordhamers, Pooken en Dolken: zyne Musquetten, Karabynen en Pistoolen sprongen in weinig oogenblikken door een Vuurwerk alle weg, welke eerst Hemel en Aarde dreigde: en kort daar na, alle zyne Razernyen uitgebraakt hebbende, op een wondere behaaglyke manier, met duizende veranderingen, sloopte men dien Alverderver met alle zynen aanhang en toestel. Waar op aan wederzyden van de Vredetempel zeer bekoorlyk opquamen *Vesta*, *Amphitrite*, *Flora*, *Pomona* en *Pales*, danssende met Boxvoetjes door malkanderen heen, den Landman en Burger verquikkende. Dit alles wierd zonder eenige verhindering van het begin tot het einde

uit-

Digitized by Google

uitgezien, en zo zorgvuldig behandelt, dat 'er zelfs niet het geringste geschonden was van alle de Beelden of andere Werken; die alle te heerlyker werking deeden; zynde geholpen van een heerlyk Muzyk en Festyn, met veele Ornamenten aan het Raadhuis, en den Tooren der Groote Kerk, die de geheele nacht met 200 Lantaarns eenige mylen verre flikkerden. Alle deze Vredesieraaden waren nochmaals door *Mr. Romein de Hooge* byeen gesteld en in ordre gebragt; die ook voor zyne genomene moeite wierd bedankt. En dus eindigde deze Vredevreugd, ten genoegen van Burgeren en Vreemdelingen. Zie, als boven.

In den jaare 1698, den Oogst mislukkende, door een slegt Gewas, zo dat allerhande Eetwaaren en Graanen door geheel Europa zeer hoog in prys reezen; wordende niet alleen andere Landen, maar ook Nederland door een zwaaren hongersnood gedrukt; zynde de prys der Graanen na den Oogst in dit jaar, en tot na den Oogst van den jaare 1699, op de Amsterdamsche Beurs,

Een Last Pruissische Rogge, - -	*f* 392	0	0
Een Last witte Zeeuwsche Tarwe, - -	560	0	0
Een Last Boekwyt, - - - -	250	0	0
Een Last Garst, - - -	176	0	0
Een Last Haver, - - -	120	0	0
Bedragende deze 5 Lasten, -	*f* 1498	0	0

Tot vermindering van die elendige quaal wierden door de wyze en zorgdraagende Overheden verscheide heilzaame besluiten genomen; verbiedende de algemeene Heeren Staaten, niet alleen allen uitvoer buiten het Land van Tarwe, Garst, Rogge, Boekwyt, Haver, Spelt, Erreten, Boonen, Hop en Ryst, maar ook het opvullen van 's Lands Voorraadhuizen, in den Lande van Overmaas, de Meyery van 's Hertogenbosch, het Land van Kuik, het Markgraafschap van Bergen op Zoom, en voorts in alle Landen van de Generaliteit. Het stooken van allerhande Moutwyn, door dien zulks een groote meenigte Koren verslind, wierd zo wel als het Styfzel maaken, opgeschort, en moesten de Helmen der oude Ketels onder de bewaaring van de Burgemeesters en Wethouders der Steden gesteld worden. En dewyl door de onverwagte stygering der Graanen, veelvuldige Rechtsgedingen en schadelyke banqueroeten uit kracht

Digitized by Google

van de geslootene verkoopen alomme voorvielen, gaven zy op den voorslag der Gemachtigden van Holland ook een Plakkaat in 't licht, waar by de betaaling der voorheen waarlyk gedaane voorverkoopingen wierd geregelt, en voorts ieder gelast, geen Graan, dan 't geene hy wezentlyk bezat, het zy voor zich of voor zyn Meester te verkoopen. Maar, door de goedheid des Hemels, veranderde de duurte met den Oogst zodanig in een goedkoop tyd, dat men in den jaare 1700, voor de boven gemelde Zomma van 1498 Guldens, dat van te vooren, gelyk wy zagen, 5 Lasten Graan bedroeg, nu konde koopen,

Een Last Rogge, - - - - -	*f* 126	0	0
Een Last Tarwe, - - - - -	240	0	0
Een Last Boekwyt, - - -	60	0	0
Een Last Garst, - - - - - -	42	0	0
Duizend Ponden Zoetemelks Kaas, -	60	0	0
Duizend Ponden Komynde Kaas, -	25	0	0
Een Ton Leydsche Boter, - -	80	0	0
Een Oxhooft Fransche Wyn, - -	30	0	0
Een Anker Brandewyn, - -	12	0	0
Een Anker Genever, - - -	8	0	0
Een Anker Sek, - - - -	12	0	0
Een Pak nieuwe Kleederen, - -	20	0	0
Een vette Os of Koe, - - -	70	0	0
Een vet Varken a 200 Ponden, - -	20	0	0
Een paar vette Schaapen, - - -	14	0	0
Twaalf Hoenders, - - - - -	6	0	0
Twaalf Kalkoenen, - - - - -	9	0	0
Twaalf Ganzen, - - - - - -	6	0	0
Vier Haazen, - - -	6	0	0
Vier Speenvarkens, - - -	5	0	0
Twaalf Conynen, - - -	4	4	0
Hondert Ponden Baars, - -	15	0	0
Hondert Ponden Voorn, - -	3	0	0
Hondert Els Snoeken, - -	3	0	0
Tien Zakken Graauwe Erreten, -	22	10	0
Tien Zakken dito, beter zoort, -	27	10	0
Duizent Koolen, - - -	5	0	0

Hon-

Honderdduizent Groene Turkse Boonen, -	18	15	0
Vyfhondert Bossen Wortelen, - -	2	10	0
Tien Kabeljauwen, - - -	3	0	0
Twintig Snees Scheep-visschen, of 400 stuks,	5	0	0
Tien Schepels Peeren, - - -	7	10	0
Tien Schepels Appelen, - -	4	0	0
Tien Schepels Winter-Appelen, - -	9	0	0
Tien Manden Pruimen, - -	1	0	0
Duizent ponden Kerssen, - -	10	0	0
Een Bok van 50 Ponden, - -	3	3	0
Een Last Haring, - - - -	60	0	0
Een Last Gezoute Visch, - -	60	0	0
Een Paard, - - -	50	0	0
Een Chaise, - - -	30	0	0
Vyfhondert Ponden Paling, - -	43	15	0
Duizent Ponden Aal, - -	50	0	0
Dan voor 48 Menschen ieder vier Guldens te verteeren, - - - -	192	0	0
Schiet over voor de Bedienden, -	17	3	0
Maakende de zelve Zomma van *f*	1498	0	0

Dus betoonde de barmhartige God, dat zyn Vaderlyke hand ons zo wel kan zegenen, als kastyden. Zie Duure Tyden.

In den jaare 1701, den eerste Augustus, trok zyne Majesteit *Willem* de derde, Koningk van Grootbrittanje, door deze Stad, gevolgt van zyne Zwitzers, enz. na de Kruitberg. Zie de Postryder.

In den jaare 1702, heeft men den Haarlemmer-Hout beginnen te vergrooten, waar toe diende een welgelegen Stuk Land, by de naam van het Hobbelig Bobbelig Veld bekent, (waar van men voorgeeft, de Hoogduitschers ten tyde der Spaansche Belegering gelegen te hebben) dat eerst gelyk gemaakt, omgespit, en in dreeven verdeelt is, en wierd, na het eerst met Willigen, Garst en Haver beplant waare geweest, den 10den van November 1703, door den Heere *Cornelis Sylvius*, Zoon van den Burgemeester, met de eerste Boom beplant, en met den tweden door den Landmeeter *A. Velzen*. Zie Aantekening.

In 't zelve jaar, den 13den van December, zynde Dankdag, over de groote Zee-victorie van Vigos, wierden hier mede wederom

Digitized by Google

Vreugdevuuren aangestoken, 't Geschut gelost, Piktonnen verbrand, Klokken geluid, enz. Op de Markt had men een groot Werk gemaakt, als eene Vesting, verbeeldende een Vyshoek, met zyne Bolwerken, bezet in zyne Flanken, Facen en Gordynen, welke alle rondom met Fonteinen, Zwermpotten, Moordslagen, enz. bezet stonden. Boven op ieder Bolwerk was een Kas, welke met zwaare Vuurpylen opgevuld waren; in 't midden stond een groote Pedestal met een sierlyke verheven Piramide; onder aan de Pedestal zag men 't ruïneeren der Fransche en Spaansche Vloot te Vigos afgebeeld, en hooger op de Piramide de veroveringe der overwonne Vestingen. Van binnen was de Piramide met kunstige Vuurwerken gevuld, door welke zy op 't laatste geheel verslonden wierd; rondom de Fortificatie was een Buitenwerk, waar van het Hek kunstige en zwaare Vuurpylen waren; die onder 't Klokgespeel, lossen van 't Kanon, enz. gestadig na de lucht wierden opgeschooten. Zie de Postryder.

In den jaare 1707, wierd binnen de Stad Haarlem de hoe veelheid der Huisgezinnen opgenomen, en men bevond 5256 Gereformeerden, 41 Remonstranten, 242 Lutherschen, 917 Mennoniten, 2175 Roomschen, en 31 Onverschilligen, maakende zamen 8662 Huisgezinnen in 't geheel. Zie Aantekeningen.

Omtrent deze tyd, is de St. *Joris* Doele, staande in de Groote Houtstraat, niet verre van de Poort, volbouwd tot een Proveniershuis, hebbende veele vermaakelyke Wooningen, waar in, onder de Regeering van vyf Regenten en vier Regentessen, allerhande bejaarde Lieden voor hun Geld wel onthaalt worden; en werd dit Huis, ook om de vermaaklyke Wooning en Plaiziertuin, door de toevloed van Proveniers, zedert eenige jaaren noch meer en meer vergroot. Zie, als boven. Dit Huis is ook noch opgeschikt met eenige fraaije Stukken geschilderde Corporaalschappen van de loffelyke Burgery, door braave Meesters geschildert, ten bewyze dat dit gewezene St. *Michiels* Klooster, daar na een Schutters Doele is geweest. De alom beruchte Heer *Daniel Cajanus* heeft hier mede als Provenier gewoont, welkers wonderbaare lengte in Schildery hier ook vertoond word. Hy is den 28sten van February 1749 overleden, in den ouderdom van ruim 46 jaaren: gezond zynde, was zyne lengte acht Voeten en vier Duimen; en konde negen Voeten en twee Duimen wyd vademen, en een Knop boven op een Kaarskroon, ruim elf Voeten

hoog,

Digitized by Google

hoog, met zyne Hand omvatten; de Leest, waar op zyne Schoenen gemaakt wierden, waren veertien en een halve Duim lang; de lengte van zyne Doodkist was 9 Voeten en zeven Duimen, en de breete twee Voeten en negen Duimen: den 3den van Maart, in de Groote Kerk begraven wordende, was de Ceremonie van zyne Begraaffenis (voor zo verre het gebruik hier aangaat) ongemeen; de zwaarte van de Kist en 't Lyk deed de Verzorgers van zyne Begraaffenis resolveeren, dat men niet de ordinaire Dubbelde Doodbaar gebruikte; werdende de Kist gezet op eene daar toe geappropieerde Wagen met vier Wielen (de Rouwkoets te kleen zynde) en dus met twee Paarden, met Rouwkleeden behangen, bespannen, na de Kerk gereden: de Heeren Kerkmeesteren hadden alvoorens ten dien einde een Roef op de Kist laaten maaken, die, gelyk de Kist, negen Voeten en zeven Duimen lang was: boven op het Roeven-kleed was aan de eene zyde geplaatst deszelfs groote Zwaard of Houwer met een zwaar Zilver Gevest in de Schede, en aan wederzyden de Porte Epée en zyne groote Ledere Handschoenen. Hy was in zyn leven Kornet geweest in dienst van den Koningk van Poolen, *Augustus* de twede; en daar na by de meeste Hoven in Europa, als mede in de Nederlanden, om zyne ongemeene lengte, te zien geweest. Eindelyk is zyn Lyk in het Choor bygezet; de Lykstatie was deftig, en bestond in 65 Paaren Volk; duizende Aanschouwers waren op de been, om die ongemeene Lykstatie te zien. Zie Aantekeningen. Ook heeft zekere Dichter hem dit Grafschrift toegepast:

Hier rust Kajaan, *een Reus, welker Kornet in Poolen;*
Te zien voor Geld: en na hy lang had om gaan doolen,
Besloot, als Provenier te leeven: tot den Doodt
Hem velde, en 't grove Lyk in 't Choorgraf eindlyk sloot.

In December van den jaare 1708, kreeg men hier al nypende Vorst, die door den tyd strenger wierd, verzeld met veele Sneeuw, welke tot Maart 1709 duurde, zo dat 'er, volgens *N. Duins* Strenge Winters, 61 Vriezende Dagen waren; ja dat de Vorst in eenige Etmaalen zo fel was, dat het binnen 24 uuren tyds wel vier Duimen dik vroor. Alhier te Haarlem, op de Groote Markt, enz. moest, volgens Publicatie, de meenigvuldig gevallene Sneeuw gebragt worden, die de passagie alomme belemmerde; en die men aldaar ook

Digitized by Google

aan Straaten afdeelden, op dat ieder zynen weg kon gebruiken. Deze harde Winter veroorzaakte mede alomme een groote duurte in byna alle Eetbaare Waaren. Zie Aantekeningen.

In den jaare 1713, na dat het brandende Oorlogsvuur, tusschen den Koningk van Vrankryk en de Heeren Staaten Generaal, op den 11den van April te Utrecht, uitgebluft was, door een Vrede-tractaat, en den 12den van May bekrachtigt, zo wierd dezelve Vrede alomme en ook hier te Haarlem dus afgekondigt:

De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geene, die dezen zullen zien of hooren leezen, salut, doen te weeten: dat tot lof en eere van God de Heere almachtig, welstand en bevorderinge van het gemeene beste van deze Vereenigde Nederlanden in het generaal, en van de goede Ingezetenen van dien in het byzonder, den 11den van April dezes loopenden jaars 1713 te Utrecht gemaakt en gesloten is een goede, vaste, getrouwe en onverbreekelyke Vrede, tusschen den Koningk van Vrankryk ter eenre, en Ons ter andere zyde: daar op wederzyds Ratificatien in behoorlyke forma den 12den des loopende maands May tot Utrecht voornoemt zyn uitgewisselt, en daar by op den zelven dag een Acte gepasseert tot verkortinge van de termynen in de derde Articulen zo van het Tractaat van Vrede als van de Commercie uitgedrukt; dat dien volgende, zo ter Zee, versche Wateren, als te Lande, in alle de Landschappen en Steden, onder wederzyds ressort, zonder onderscheid van plaatzen, waar die gelegen zyn, mitsgaders tusschen de wederzydsche Volkeren en Ingezetenen, van wat staat of conditie die zoude mogen wezen, alle acten van hostiliteit en vyandschap moeten cesseeren en ophouden, na expiratie van de respective termynen, hier onder uitgedrukt: te weeten, na expiratie van vier weeken, te rekenen van den 11den van April 1713, zynde den dag van de ondertekeninge der Tractaaten, en zulks na den 9den van de loopende maand May, in de Oost- en Noordzee, van Terneuse in Noorwegen af tot het einde van het Canaal; en na den tyd van zes weeken, en zulks na den 23sten van dezelve maand May, van het einde van het Canaal tot aan de Kaap van St Vincent; en na den tyd van 10 weeken, en zulks na den 20sten van Juny eerstkomende, van Kaap St. Vincent, in de Middelandsche Zee en tot aan de Linie; en eindelyk na den tyd van 8 Maanden, en zulks na den 11den van December dezes jaars, van en over de Linie in alle plaatzen van de Waereld.

Der-

Digitized by Google

Derhalven lasten en beveelen Wy expresselyk mits dezen allen en een iegelyk, zo Onderdaanen en Ingezetenen van de geunieerde Nederlandsche Provintien, als die geene, die onder Onze onderdaanigheid en gehoorzaamheid zyn gezeten, de voorschreve Vrede in conformité van de voorschreve Tractaaten onverbreekelyk te onderhouden, zonder daar tegen iets te doen, op pæne van gestraft te werden als Perturbateurs van de gemeene ruste, zonder eenige genade, faveur, verdrag of dissimulatie.

Aldus gedaan en besloten ter Vergaderinge van de hoogstgemelde Heeren Staaten Generaal, den 13den van May 1713. Was geparapheert, J. v. Welderen, vt. *Onder stond, Ter Ordonnantie van dezelve. Getekent*, F. Fagel. *Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een papiere Ruite.*

Hier op volgde de algemeene plechtige Dank en Bededag den 14 den van Juny, die alomme geviert wierd door de Vereenigde Provintien, en in deszelfs Steden, met veele vreugde; doch om dat de Kunst-Vuurwerken, op ordre der Heeren Staaten Generaal, en der Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, in den Haag, als voor de geheele Republiek, wierden afgestooken, zynde de luisterrykste, zullen wy die alleen beschryven: De Kunstwerken, en andere Kunststukken van deze twee Vuuren, waren op twee groote in 't water van den Vyver gepaalde Theaters, het eene tegen over de Kamers, alwaar gemeenlyk de Heeren Gedeputeerdens van de Staaten Generaal en Raad van Staaten vergaderen, en het andere tegen over de groote Zaal gedestineert tot de Generaale Vergadering van de Staaten van Holland en West-Vriesland, alwaar ook de Vertrekken zyn voor de Gecommitteerde Raaden, en andere Vergaderingen, die aan het Hof gehouden worden. 't Eerste, opgericht door ordre van hun Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal, had 160 Voeten in de lengte, en 90 in de breete, draagende verscheide schoone Kunstwerken; den top van het allerhoogste, zynde 50 Voeten hoog, was op de midden van dit Theater. Het voornaamste Sieraad, zo men ter zyde van 't Hof en aan de overzyde zag, was een dubbeld Amphitheater, het geene in 't midden een heerlyke Arke Triumphaal omsingelde, zo wel door de vier groote Poorten, waar door dezelve geformeert was, als door de schoone verlichtende Schilderyen, die daar van het Sieraad maakten in de geheele wyte van de vier zy-

den.

Digitized by Google

den. De zyde, die haar groote Schildery gekeert had na de kant der Kamers van hun Hoog Mog., vertoonde de *Vrede*, de *Overvloed* aan de hand houdende, en onder zich hebbende *Cybele*, Godinne der Aarde, met *Minnegoodjes*, die haar Vrugten van diverse Jaargetyden toereikten. De groote Schildery van de twede zyde der Arke Triumphaal, ter zyde de voorgaande, vertoonde de Godinne *Ceres* op Wolken, gevolgt van kleene *Cupidootjes*, dewelke op gewiede Landen Zaad strooiden; daar Werklieden waren, die dezelve bearbeiden met Ossen, aan Ploegen gespannen. In de derde Schildery der Arke, na het oosten, zag men de *Triumph der Vrede*, vertoont door de negen *Zanggodinnen*, in eenen kring geslooten staande, met alle haare verscheidene Eigenschappen, en *Apollo* boven aan, ontvangende de Aanspraaken van *Polehymnia* over deze zaak. De Schildery van de vierde zyde der Arke, na het westen, pronkte met eenen *Nepthuin*, getrokken door zyne vier Zeepaarden, belastende aan mindere *Zeegoden*, welke voor op deze Schildery verschenen, de Rykdommen der Zee aan strand te zetten: welke Rykdommen, onder verscheide Zinnebeelden, ook aldaar vertoont wierden. Daar waren Nissen of Holligheden ter zyden van deze groote Schilderyen, alwaar de vier gedeeltens der Waereld door Beelden van wit Marmer, op rood Marmere Pedestallen, op een geestige wyze vertoont wierden. De Architectuur van deze Arke Triumphaal was een zamengestelde Bouworder, met Kornissen, en alle de Kolommen hadden boven op verlichtende Pronkvaten. De vier groote Schilderyen, die mede verlicht waren, stonden rond in 't verschiet, en hadden op den top van haare Kornissen eene Band van acht hoeken, daar de particuliere Wapens van de zeven Vereenigde Provintien, en die van de Staaten Generaal in 't gemeen vertoont wierden, met hunne Blazoenen en Kroonen op Wapenschilden; tegen over dewelke hunne Vendels tot om laag van de verlichtende zyden van deze achthoekige Band los waaijende hongen, daar alle de Wapenen met ryke Campaanen overdekt waren. Het groot Kunstwerk, met deze Versierselen opgepronkt zynde, had tot zyne voltooijing een stompe Kap, waar op de *Vrede* verbeeld stond, met den Hoorn des Overvloeds, en andere Eigenschappen. Het Amphitheater, was met Godheden, over de Landpaalen waakende, vervult, met Manden op hunne Hoofden, en fraai geschildert; onder de welke verlichte Boogen waren en Latwerk, met geschilderde Prieelen, vertoonende

Ho-

Digitized by Google

Hoveniers of Thuinmans Werk. Daar was in 't midden der Voorgevel van 't Theater, na de Kamers van hun Hoog Mog. toe, een Waterval, maakende een driedubbelde Cascade van 20 Voeten breetens, verzeld van twee Stroomen, welks Wateren door een verborgen kunst uit de Vyver getrokken, en vooraan de Arke Triumphaal verheven wierden, en daar van daan wederom in de groote Vyver zagtjes nederdaalden. Men zag een grooten *Zeegod* beneden deze Waterval, welke geduurig als gooijender wyze 't Water perste in de hoogte van 40 Voeten, terwyl een andere Straal voortquam, welke even hoog sprong uit het midden van een Kom, gezet boven op dezelve Waterval; dewelke zo veel te aangenaamer om te zien was, als deszelfs klaare Wateren doorschynende wierden gemaakt, door de groote Lichten, die achter dit Kunstwerk geduurende de duistere nacht waren. De twee Hoeken of Uitsteekzels aan de zyde van het Theater, hadden twee schoon geschilderde Marmere Beelden, van negen Voeten hoog, dewelke gekeert waren na de Kamers van hun Hoog Mog., verbeeldende *Pallas* en *Mercurius*. Het geheele Theater scheen geplaatst te zyn op een Rots, midden in de Vyver, waar rondom van 't vuur doorschynende Visschen schenen te zwemmen; dewelke door Zeemonsters vervolgt wierden, ook van vuur komende, tot de Groente toe, waar mede de andere zyden van het Theater tot op het Water bekleed waren; en men zag te gelyk ook een meenigte andere Vuuren in 't zelve Water zweeven, welke verscheidene uitwerkzelen deeden. Daar waren van alle kanten op het Theater een groot getal van schoone Pronkvaten, doorschynende en aartig verlicht; en alle het overige van het zelve Theater was voorzien van verscheide Kokers met veele Vuurpylen, alle beschildert met diverse Couleuren, gelyk ook derzelver Kokers, onder welke 'er waren van 16 tot 50, ja 6 van 100 Vuurpylen, dewelke verscheide maalen verdubbeld wierden, terwyl men de andere van de drie Tralie-hekken afschoot, zynde geformeert met hunne Pylstokken rondom het Theater, welks Uitsteekzelen zy aan alle zyden bepaalden, even als zo veele geverwde Tralie-hekken, en net gerangeert even wyd van den anderen. Zy deeden alle zo wel schoone als verscheidene Uitwerkzelen, dewelke de beste Vuurwerkers, of allergaauwste Kunstenaars in deze ongemeene occasien kunnen doen zien, wanneer de lucht vervult moet worden met veele zo verscheidene als aangenaame Vuuren, en daar men moet doen opgaan tot buiten

Digitized by Google

het gezicht ontstokene Kunstwerken, van welke zommige voortbrengen beeken van Lichten, als die van de Komeetsterren, of een zo glinsterend Vuur, als Blixemstraalen, gevolgt van een geraas als van alle de Snaphaanschooten van eene groote Armee, door hunne losbranding, zou kunnen maaken, en verscheidene maalen herhaalende.

Het twede Vuurwerk, dat mede dien nacht wierd afgeschooten, door ordre van hun Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, was mede in de Vyver, 200 Schreden van het eerste geplaatst, op een Theater van 150 Voeten lang en 109 breed, en in 't midden zag men een prachtig Gebouw van 185 Voeten hoog opgericht. Het zelve representeerde de Tempel van *Janus*, welks vier Poorten de oude Romeinen geslooten hielden, zo lang de Vrede in hun Gebied regeerde; gelyk dezelve doe in de Staaten hunner Hoog Mog. en Ed. Groot Mog. heerste. De Tempel was gebouwd boven op een vierkanten Opgang van ettelyke Trappen, Blaauw geschildert, en geplaatst op een gelyke wyze van 't middenpunt van het Theater. Het geheele lichaam van dit Gebouw was wit Gemarmert, en deszelfs vier evenwyde zyden wierden bepaalt door vier kleendere, op de hoeken schuins gedraait, van welke ieder twee Kolommen had, na de Dorische Bouworder, versiert met schoone Festonnen. Men had ook op de Kornissen van deze vier Kolommen gezet een groote Kap met veele Leuningen, welke op eene plaats vierkantiger wyze uitquam, representeerende eene Thuin, daar in de midden van dezelve geplaatst was een Vrouwebeeld, verbeeldende de *Vryheid*, met eene Lans, en op de punt een Hoed, die zy verheven in haare regterhand vasthoudende voerde, en in de linkerhand eenen Hoorn van Overvloed. Deze Thuin had eene Haag, dewelke een zoort van een Kroon formeerde op het uitwendig eind des tops van de Kap, omstrengelt van 19 Wapenschilden, afbeeldende de Wapens van 18 Steden, waar van de Gedeputeerden zitplaats hebben in de Vergadering der Staaten van Holland, daar de Edelen ook hunnen rang hebben: waarom deze Kroon geformeert was van 19 Wapenschilden, onder welke Devizen waren, passende op de Wapens in de Wapenschilden van iedere Stad, dewelke ook alle hunne byzondere Kroonen hadden. De vier groote zyden van deze Kap en de vier kleendere van de afgebrookene hoeken, waren bekleed met acht verlichte Schilderyen, gelyk de vier Poorten des Tempels, alwaar

waar 'er heel groote waren, die dezelve geheel besiooten; maar de eene en andere waren zeer doorschynende, en alle verlicht door 2000 Lampen, die in de Tempel gezet waren, van de Trappen dezer Poorten af tot aan de top van haare Kap; alles voorzien met Festons en andere Sieraaden, met Goud verheven, gelyk die van het lichaam van het zelve Gebouw. De Wapens der Republiek van Holland, ondersteunt door Vergulde Leeuwen, waren geschildert in vier groote Wapenschilden, geplaatst met hunne Kroonen op het gebind van de vier zyden des Tempels, boven ieder van haare Poorten, in dier voegen, dat de Kroonen dezer Wapenschilden uitquamen met het onderste gedeelte der vier grootste zyden van de achthoekige Kap. Het Cyffer van hun Edele en Groot Mog. scheen geheel verlicht voor een grooten Rooden Leeuw, regt op zyn achterpooten zittende, om laag op de Trappen van eene der Poorten des Tempels, dewelke tegen over de Kamers van hun Edele en Groot Mog. was, waar van daan men een geduurig vuur uit den yszelyken muil dezes Leeuws zag komen, dat hy in 't water van de Vyver uitbraakte; waar in het gelyk als van brandende Serpenten wierd uitgeblust, en elders komende mede gesmoort. Veele andere Vuurwerken quamen met geweld uit twee Wapen-tropheen, geplaatst ter regter en linkerzyde van dezen verschrikkelyken Leeuw. Het Theater had zyne Vierhoeken, uitsteekende in 't water, op de manier van Bolwerken, van uitgehouwen Steen, op dewelke men van verre vier groote uitgeholde Bekkens zag, ondersteunt met Pedestallen, driehoekig, van 30 Voeten hoog, en wit Gemarmert, eveneens als de Bekkens, welkers randen in ieder van haare holligheden Buizen hadden, die een geduurig vuur uitwierpen, representeerende schoone Fonteinen, waar uit schitterende straalen verheven wierden, die de geheele Lucht verlichtede, terwyl dat de Katrollen van de Bekkens donkere vlammen, met eenen zwarten rook vermengt, onophoudelyk na beneden uitbraakten. De opgaande schuinte der Gordynen van het Theater, uitkomende met de vlakke zyde van deze Bolwerken, waren met doorschynende Schilderwerken overdekt, die door een onderaards vuur wierden verlicht, onder welkers voordeel men veele Devisen ontdekte, die op deze Schilderyen toepasselyk waren. Boven dien, zag men onder de overgeblevene Verbeeldingen, vier groote Beelden op de vier hoeken van de Trappen des Tempels zitten, representeerende de *Religie*, de *Vryheid*, den *Koophandel*, en de

Digitized by Google

Weetenschappen en *Kunsten*; verscheidene Zinnebeelden waren tegen over ieder van deze Beelden in driehoekige en verlichte Schilderyen, dewelke de vier Pedestallen van de Bekkens, die op de vier hoeken van het Theater stonden, versierden. De Gerechtigheid wierd aldaar verbeeld door eene Hand, houdende een Weegschaal in den Evenaar, met dit Devis, *Æqui Servantissima*: dat is, *Godvruchtige Nakomsters van de Billykheid.* Op de twede plaats door een Spiegel, met dit Devis, *Cuique suum reddit*: dat is, *Hy geeft ieder het zyne.* En in de derde Schildery, door een Winkelhaak, met deze woorden, *Arguit obliquum*: dat is, *Zy maatigt alle schuinsheid.* De Liefde had drie Zinnebeelden, in de zyde van 't Pedestal van de twede Bekken, waar op geschildert stond een volle Beurs, met dit Devis, *Non sibi dives*: dat is, *Zy is voor haar niet ryk.* Een Fontein, hebbende verscheide Buizen, en het Devis, *Languentes refocillat*: dat is, *Zy verquikt de kwynende.* En een Stok, dienende tot een steunsel voor een oude Vrouw, met deze twee woorden, *Fultura ruentis*: dat is, *De stut der zwakke.* De Wysheid had in het derde Pedestal tot Zinnebeeld, een Slinger van een Uurwerk, en tot Devis, *Ponderibus, modulisque suis*: dat is, *Alles door gewigt en maat.* Een Hand, die het Compas draait, en tot Devis, *Nil molitur inepte*: dat is, *Zy doet niets met onbedachtheid.* En een Mieren Nest, daar Mieren uitkomen, en andere belaaden wederkeeren, met dit Devis, *Non incauta futuri*: dat is, *Zy draagt zorg voor het toekomende.* De Dapperheid in den Oorlog, had in 't Schildery van den Drievoet, dewelke het vierde Bekken droeg, een Leeuw, en tot Devis, *Ad nullius pavet Occursum*: dat is, *Hy vreest niemands ontmoetinge.* Een Battery, met Geschut tegen Geschut, en tot Devis, *Fatis contraria fata rependit*: dat is, *Zy keert geweld met geweld.* En een Man, gewapent met alle Stukken, met een Sabel in de hand, met dit Devis, *Adutrumque paratus*: dat is, *Gereed om zich te verweeren, en aan te vallen.* Daar waren ook vier andere Beelden, op de vier hoeken van de hoogte der Kolommen des Tempels, verbeeldende de *Religie*, de *Vryheid*, den *Koophandel*, en de *Weetenschappen*, met de *Kunsten*; deze waren mede heel sierlyk verbeeld in 't Schilderwerk van deze vier groote verlichte Schilderyen aan de Poorten des Tempels, en noch bizonderlyker in 16 Wapenschilden van vier andere geïllumineerde Schilderyen, op de voornaamste zyde van de reijen der Kap. De algemeene Devisen van dit alles, wa-

Digitized by Google

waren met groote Letteren geschreven boven op de vier hoogste Trappen van de Poorten des Tempels, onder de groote Schilderyen van de vier zyden dezes Gebouws, daar ieder eindigde tusschen twee Kolommen. Het Devis van de Religie, was uitgedrukt door deze kortbondige stelling van de Heilige Schrift, *Omnia prospere eveniunt Deum timentibus:* dat is, *God doet der geener voorneemens voorspoedig zyn, die hem vreezen.* Het Devis van de Vryheid, was vervat in deze woorden, *Libertas artium genetrix, divitia nutrice:* dat is, *De Vryheid is de moeder van de Kunsten, de Rykdom voedster zynde.* Het Devis van den Koophandel van de Provintie van Holland, zinspeelde op het geene het Gemeenebest van al haare Inwoonders meest raakt, uitgedrukt in deze politique Zetregel, *Mortalia cunctavint at Amor Patriæ:* dat is, *De Liefde tot het Vaderland moet die tot alle andere dingen ter waereld te boven gaan.* Het Devis van de Weetenschappen en Kunsten, beoogde de Macht van de Behendigheid der geenen, die verstandig genoeg zyn, om de Waereld te doen zien, het geene zich 't doorstraalenste aan den Hemel vertoont, waar van dit Vuurwerk de Sterren en Schoonheid scheen ontleent te hebben, na den Allegorischen zin dezer woorden, *Terram in Cœlum hæc lumina vertunt:* dat is, *Deze verlichtingen veranderen de Aarde in den Hemel.* De andere voornaame Zinnebeelden der vier Schilderyen van de verlichte reijen der Kap, zynde verdeelt in 16 gedeeltens, representeerde ieder in 't bizonder een van deze voornaamste Onderdaanen, door vier onderscheiden Figuuren, te weeten, de Religie door de Pool-Star, straalende op een Schip, op de Baaren der Zee zynde, met dit Devis, *Fax in mundo fluctu antis:* dat is, *De fakkel des geenen, die in de waereld dobberd. Pax:* dat is, *De Vrede*; zynde een Vrouw, haare hand op de Bybel houdende, met dit Devis, *Illius in verba:* dat is, *Ik houde my aan dit Boek.* Door een Zeecompas, en tot Devis, *Sine haccæc a freta:* dat is, *Buiten dezelve is men blind in de Navigatie.* Door een Anker, geworpen op een plaats daar ze vast haakt, met dit Devis, *Mereligat solido:* dat is, *Zy maakt my vast aan 't onbeweeglyke.* De Vryheid had tot Zinnebeelden, een Merri-paard, in de weide van blydschap opspringende, en tot Devis, *Potens sui læta degit*: dat is, *Vry zynde, verheugt zy zich.* Een Arent, uit een kooy wegvliegende, met dit Devis, *Non erit liberæ reditus*: dat is, *Die eens in vryheid is, keert niet wederom na de gevangkenis.* Een Lans, met de Hoed der Vryheid daar op, en dit

Digitized by Google

Devis, *Potior Corronis*: dat is, *Dit gaat boven Kroonen*. Een Leeuw, met de Sabel in de regter poot, en een Hoed 'er op, met dit Devis, *Hic Tuebitur*: dat is, *Deze zal ze beschermen*. Den Koophandel, was verbeeld door een groote Rivier, vol Scheepen, met dit Devis, *Divitit as pelagie impertit terris*: dat is, *Hy maakt de landen deelachtig van de goederen der zee*. Door een ander Schip, alleen op de hoogte der Zee zynde, met dit Devis, *Quas Sol habitabiles illustrat oras, illustro*: dat is, *Ik doorkruize alle bewoonbaare stroomen, die de Son beschynt*. Door een Retour-vloot uit Indiën, met dit Devis, *Hic plus quam vellus aureum*: dat is, *Hier is meer als een Goude Vlies*. En door een Hoorn van Overvloed, met dit Devis, *Apparet que beata pleno copia cornu*: dat is, *Zy verschynt gelukkig met haar Hoorn vol van Overvloed*. De Weetenschappen en Kunsten hadden tot haare zinverbeeldende Figuur den berg Parnassus, met dit Devis, *Hæc doctarum sororum sedes*: dat is, *Dit is de Throon der Geleerde Zangnimphen, of Bescherm-Godinnen der Kunsten*. Pallas, met den Helm op 't hoofd, en het Wapenschild in de hand, met dit Devis, *Arte & marte potens*: dat is, *Zy is machtig door haare Kunsten en Krygswapenen*. Eene Bibliotheek, opgevuld met Gereedschappen tot de Wiskunst, met dit Devis, *Omni scibili & arte instructa*: dat is, *Voorzien met alle Kunsten en Weetenschappen*. En ledige Beurzen, met dit Devis, *Nummi nobis animæ*: dat is, *Gemunt Geld is ons leven*. De Republiek van Holland wierd vertoont in een byzondere Schildery, waar in men op een kunstige wyze geschildert had een Byenkorf vol met Byen, maakende haaren Honingraat, en daar onder dit Devis, *Tibi laborant & orbi*: dat is, *Zy werken voor haar en ieder een*. De vier kleene zyden der stompe hoeken van de Kap hadden andere verlichtende Schilderyen, waar in men zag onderscheidene Zinnebeelden van de Vrede. De eerste had vier Kroonen, waar van de eerste was van Klimopbladeren, de twede van Mirthe, de derde van Lauwrier, en de vierde van Olyfbladeren, met nieuwe Olyven, en dit Devis, *Frugifera præstat in anibus*: dat is, *Die nieuwe vrugten heeft, is beter als alle de andere*. De twede drukte uit de Voortreffelykheid van de Vrede, vertoont wordende door een groote Olyfboom, vrugtbaar wordende in het midden van veele onvrugtbaare Lauwrierboomen, en men las deze woorden boven op dezen schoonen Boom, *Pax una triumphis immmeris potior*: dat is, *Eene Vrede overtreft oneindige Overwinningen*. De derde had eenen anderen Boom van dezelve specie, die ook

Digitized by Google

ook belaaden was van zyne eigene Vrugten, met deze Spreukwoorden, getrokken uit de H. Schrift, *Fructus ejus faciem exbilarant*: dat is, *Zyn vrugten verheugen des menschen aangezicht.* De vierde begreep verscheide Wapens, aan een Haak hangende, met Kanonnen en Mortieren, zonder Affuiten van onderen, alwaar deze woorden geschreven waren, *Nunc composita Quiescunt*: dat is, *Zy rusten tegenwoordig alle te zamen.* Alle deze Schilderyen, die verlicht waren, hadden noch andere Versierzelen, onder dewelke men om hoog zag van de Forme der Kap vier Vendelen met Goude Franjes buiten hunne zoomen hangende, op welke de *Religie* en *Vryheid*, te zamen vereenigt, geprezenteert wierden, onder het Zinnebeeld van een Roer van een Schip, hebbende tot een Devis, *Alterius altera poscit opem*: dat is, *De een heeft de hulpe van d'andere van doen.* Het Zinnebeeld van het twede Vendel, op dezelve zaak, was gemaakt van de Hoed der Vryheid, een Beurs vol Goud, een Boek en Winkelhaak, met dit Vaers, *Tantum Religio potuit conferre bonorum*: dat is, *Alle deze Goederen zyn van de Religie voort gekomen.* Het derde Vendel had een Byekorf, natuurlyk geschildert, door Byen bewoont, en met deze woorden, zinspeelende op de Zindelykheid der Hollandsche Vrouwen in haare Huizen, *Degunt inter renidentes lares*: dat is, *De Haarden haarer Huizen, en hare Gebedenhuisjes zyn blinkend.* En de vierde had een schoone Tempel, welks Poorten open stonden voor de Aanbidders van den alleen waarachtigen God: hier van door deze drie woorden gewaarschouwt zynde, *Patet Deum quaerentibus*: dat is, *Hy staat open voor de geene die God zoeken.* Alle de andere tusschenspaatsien van het Theater, die met dergelyke Versierselen niet versiert waren, stonden met schoone Kokers gevuld, voorzien van veele honderden vliegende Vuurpylen, welkers uitwerkingen verscheide waren van de geene die op een schoon Traliehek gerangeert stonden, geformeert rondom het Theater, en door haare geschilderde Pylstokken en Kruitkokers onderscheiden; welkers verscheidenheid van Couleuren, met het Verguldzel vermengt zynde, maakte den omtrek van dit Theater zeer aangenaam om te zien. Een groote quantiteit Vuurdoozen, en nieuwe inventien van Vuurwerk, vermengt met de andere Kunstwerken van dit Vuur, maakten deze Versierselen voltooit, en de uitwerkzelen verwonderlyk; zo wel door de aangenaame, vreemde, en vervaarlyke Hemelverschynzelen, die dezelve voort bragten in de stilte der wateren, als in de

Digitized by Google

ruimte der heldere Lucht, daar men gestadig een oneindig Vuur zag opgaan met differente Sterren, die scheenen aan 't Firmament slag te willen leveren, en na beneden te werpen, gelyk als stormende daar na toe klimmende, van 's avonds ten 10 tot 11 uuren, met verscheidene Compagnien Granadiers, nevens Batailjons Musquettiers, welkers schermutselingen de Lucht deed weêrgalmen; terwyl dat Esquadronnen door kunst gemaakte Curassiers, zittende op differente Machinen, in de Retrenchementen van 't Theater vuur gaven; waar achter men het gedonder hoorde van de verdubbelde Salvo van 24 Stukken Kanon, zynde geplant tusschen dit Theater, en dat van 't bovengemelde der Heeren Staaten Generaal, dat de helft van deze Artillery had.

Dat van de Staaten van Holland en West-Vriesland was onder het opzicht van *P. Roman* en *P. Loofs* opgericht; maar de Opschriften en Devisen byna alle door de Heer *de Urigini*, Kleinzoon van den beroemden *Duplessis Mornay*, opgestelt. En dat van de Staaten Generaal was geordonneert door den Heer *Daniel Marot*, Architek van wyle zyn Majesteit *Willem* de derde, Koningk van Grootbrittanje. Zie, Aantekeningen, enz.

In dit zelve jaar, terwyl ons Land met een zwaare smertende Veeplaag gestraft wierd, en men alomme na heilzaame Geneesmiddelen omkeek, zo deed zich voor de Roomsche een Mirakel op, en wel op of omtrent haare groote Heiligedag *Maria's* Ontfangkenis, dat dus word verhaalt: In deze dagen is in Holland een geval geschied, dat onder die van de Roomsche Godsdienst veel gerucht maakt, en by hen als een zeldzaam Mirakel word te boek gesteld: zy verbreiden dit zelve dus, (en van hunne domste zouden dit met eeden wel willen bevestigen:) dat op zekere nacht, omtrent 12 uuren, op eene by hen heilig genaamde Grond, ter plaatze daar voor veele jaaren een oude vervalle Kapel gestaan heeft, en men voorgeeft verscheidene Mirakelen zyn geschied, als onder andere ook eene verscheining van de H. Maagd *Maria*, welke tusschen de muurbrokken zich vertoonde, en waar zedert jaarlyks en dagelyks noch veele Menschen na toe gaan om hunne devotie te pleegen; dat op dezen grond, zeer onverwagt een Fontein is ontsprongen, vergezelt van eenig buitengewoon gerucht, en gelyk veele willen, als van verscheidene Stemmen, even of 'er eene aanwyzing van deze nieuwe Springbron gedaan wierd. De Grond van deze Kapel is gelegen tusschen Limmen

en

Digitized by Google

'en Heilo, beide bekende Dorpen naby Alkmaar, waar by alleen 3 a 4 Huizen ſtaan, dat Herbergen zyn, en meerendeels van de Menſchen die hier komen om hunne devotie te doen, hunne koſtwinning hebben. Deze Waarden des nachts in donker die nieuwe Waterfontyn vindende, waar van men voorgaf, dat met verſcheide Straalen verre boven den grond uitſprong, riepen dit uit, en verbreiden het aan de Devotariſſen als een Mirakel! voegende daar voort by, dat dit een gebenedyt Water was, en voortreffelyk goed ter geneezing van de thans heerſchende Ziekte der Koeijen: en de meerdere waarſchynlykheid van 't Mirakel wierd hier uit by de Roomſchgezinde Boeren beveſtigt, om dat het zich zou geopenbaart hebben op de nacht van de ontfangkeniſſe der H. Maagd *Maria*, namentlyk tuſſchen den 8ſten en 9den van December.

Eene dezer Waarden, mogelyk van zyne Buuren geholpen, als een en 't zelve belang daar in hebbende, dit Mirakel met ſtoute kaken en krachtige beveſtingen van dit ontſpringen 's morgens voort vertellende, vond aanſtonds zo veel geloof, dat het gerucht overal verſpreid wierd, en voornamentlyk, dat dit Water, van een Heilige plaats komende, iets Goddelyks en eene verborgene kracht in zich had, en volſtrekt heilzaam was ter geneezing voor de Koeijen. Vermits nu bekent was, dat deze ziekte onder 't Hoornvee algemeen ware, en ieder gaarne eenig Middel tot herſtelling en bewaaring zyner Beeſten zouden trachten te verkrygen, zo vond dit gerucht by de Roomſche Boeren aanſtonds ingang, en men zag van dezelve in een groote toevloed met Kruiken, Kannen, Vaatjes, enz. derwaarts vloeijen, om van dit heilig Water, ter herſtelling van hunne Beeſten, te haalen. 't Is onbeſchryffelyk, met wat yver die Menſchen derwaarts trokken, en derzelver getal in de eerſte dagen was ongemeen groot; maar om het weinige effect veel verminderde. Behalven nu dat dit Water goed was voor de Beeſten, zo gaf men mede voor, dat het ook goed ware voor de Menſchen; ja men roemde, dat 'er lamme, ſtomme, gebrekkelyke, en zelve die zwaare accidenten hadden, alleenlyk door 't drinken van dit Water, en 't pleegen van de gewoone devotie en bedevaart aan de grond van deze gewezene Kapel, genezen zyn.

Doch vermits dit voorgewend Mirakel meeſt uit een domme bygeloovigheid door kleinverſtandige Menſchen ſtaande gehouden wierd, en niet als een ſtreek was, door de bovengemelde Waarden bedacht,

Digitized by Google

om hunne neering, die in deze tyd weinig is, op te wakkeren; zo wierd door een zekere Ontdekker de moeite gedaan, om na de waarheid van dit voorgewend Mirakel te zoeken: en eindelyk bevonden, dat het een Put ware, die door Menschen gegraven was.

Ten bewyze hier van strekte niet alleen dat men zulks klaarblykelyk met het oog heeft kunnen zien, en uit de verschynzelen afneemen, dat het met voordacht gegraven was; want men 's morgens de gegravene spetie rondom verspreid zag; maar ook uit het gespitte Gat zelve, dat met de Spade schuins nederwaards gestoken, en ter diepte van ruim twee Voeten, en omtrent een en een halve Voet wyd was uitgegraven. Ten anderen strekt tot bewys, dat zekere Paardenkooper, mede van de Roomsche Kerk, die zelve nacht met twee Paarden omtrent 12 uuren voorby dit zogenaamde Kapelletje rydende, ter plaatze daar de Devotarissen kruipen en bidden, eenig gerucht van Menschen verneemende, uit nieuwsgierigheid derwaarts reed, om te zien wat daar zo laat in de nacht te verrichten was; doch wat nader by komende, wierd hem een schop met Zand op het lyf geworpen, ten teken dat zyn Perzoon daar onnoodig was; en vermits de Paarden ook iets van dit Zand kreegen, en daar door schigtig wierden, zo benam hem dit de gelegentheid, om verder iets te kunnen ontdekken.

Doch wanneer daags daar na het gerucht van dit Mirakel te Alkmaar quam, zo deed dezen Paardenkooper aanstonds van 't voorgevallene een verhaal, en vertelden zyn wedervaaren aan veele Menschen, gevende klaare blyken, dat de Verbreiders van dit Mirakel als doe doende geweest zyn, om dat Mirakel te bewerken.

Na dat nu de toevloed der Menschen vermeerderden, zo hebben deze Boeren het Gat verwydert, en in 't zelve een bodemloos Vat, ter groote van een Wynanker, gestelt, zynde als doe omtrent twee en een halve voet diep. Op dat nu dit Mirakel te meer zou bevestigt worden, zo gaven de Roomschgezinde voor, dat de Regeering van Haarlem en Alkmaar deze zaak zouden onderzogt hebben, en getuigenis gegeven, dat het iets Goddelyks was: doch dat dit een uitgestrooit verdichtzel was, is by onderzoek gebleeken, vermits niemand van deze Heeren, uit bevel van hunne Regeeringen, ter onderzoek derwaarts zyn geweest; als blyvende by hen een verdichtzel.

Zeker bekent Roomsch Priester te Alkmaar, heeft ook met ernst de

Digitized by Google

de driftigheid van die van zyne Kerk berispt, en zelve geklaagt, dat zy zo onvoorzichtig en zwakgeloovig waren, om aan een uitstrooizel van zo een geringe zaak dus veel geloof te geven; betuigende zelve, dat dit Mirakel uit zichzelve wel zoude verdwynen.

Wat nu het toevloeijen van dit Water in dat Gat betrof, dit wierd echter voor een Wonderwerk gehouden, alschoon toegestaan werd dat het eerst was opgedolven: en men gaf hier deze rede van, om dat het omgelegene Land geen Watergragten, Meeren, of staande Wateren naby had. Doch hier tegen was bekent, dat het omgelegen Land veel hooger legt, als ter plaatze daar deze Put is; nu is ook bekent, dat de grond oneindige Waterstraalen en Spruiten in zich heeft, en dezelve zomtyds hoog naby de bovengrond, zomtyds dieper in de aarde verborgen leggen, en wanneer nu met een Schop gegraven en zo eene Ader getroffen werd, zo is 't zeker dat het zoet en helder Water zal voortbrengen; voornamentlyk in zandige Gronden, welke niet verre van Duinen gelegen zyn, en voor een gedeelte daar voormaals uit bestaan hebben, gelyk deze Grond. Behalven dit, zo bevond men, dat dit Water niet by opborling, maar by sypering te voorschyn quam: een onwederspreeklyk bewys, dat het zyn oorsprongk uit de toevloeijingen van de naby gelegene Landen heeft, die wat hooger leggen. Volgens een oud Kaartje, voor veele jaaren te Amsterdam by *F. de Wit* gedrukt, waar in de de platte Grond van deze vervalle Kapel vertoond word, ziet men ook een Put aangewezen, die als doe bekent en als andere Putten gebruikt wierd; doch deze door den tyd vervallen en eindelyk geheel digt geraakt, zo is 't niet onwaarschynlyk, dat dit Gat in deze Put gegraven is, of wel naby dezelve, en daar als nu het Water uit trekt. Doch alschoon het nu een natuurlyke Wel was, zo is zulks echter geen Wonderwerk; want dusdanige Wellen vind men op hondert en meer plaatzen, zelf in broekige en moerassige Landen, gelyk by voorbeeld in de Diemermeer, dat een uitgemaalen laagte is, daar men meer dan eene van die Wellen heeft, die helder en zoet Water opgeeven. Maar het bleef echter een Mirakel; om dat het juist op die nacht van *Maria's* ontfangkenisse geopenbaart was; en schoon het gegraven, of een natuurlyke Wel was, of by uitsypering uit de grond quam, zo was het en bleef 't by de domme meenigte evenwel een Mirakel.

Maar nu bleef de proef noch over, of het de zieke Beesten her-

Digitized by Google

stelden: dit betuigden eenige van ja, andere van neen: maar de meeste hebben het tegendeel bevonden, indien niet alle; want men bevond (dat in opzicht van de verarming van veele Menschen te beklaagen is) dat de meeste Stallen ledig waren, en dat zo wel die Beesten stierven die van dit Water gedronken hadden, als die 't niet hadden geproeft: en wanneer men een Boer ernstig afvroeg, of hy 'er hulpe by gevonden had? zo betuigden veele tot hun leedwezen het tegendeel. Zie Nieuwspapieren.

Onder alle de Landschappen die in Europa opgeteld worden, is 'er geene dat van onheugelyke tyden af de overstrooming der Zeegolven meer onderhevig is geweest, dan Neder-Duitschland; en onder dit gedeelte voornamentlyk Zeeland, Holland, Vriesland, Groningerland, en de Landstreeken langs de Eems-, Wezer- en Elvestroomen. De Geschiedboeken zyn hier vol van, en men leest van zo veele gevallen, dat men met verwondering als verrukt word, als men ziet dat deze Landstreeken, niet tegenstaande zo dikwyls met haaren ondergang gedreigt, noch in wezen zyn: hoewel de vreeze, dat zulks noch t'eeniger tyd zal geschieden, ons niet als met ontzettinge aan dat gevaar doet denken. Eenige der voornaame Vloeden, door de Historieschryvers aangetekent, zyn zo oud, als de geheugenis van ons Land: onder welke inzonderheid de zo genaamde Cimbersche Vloed gedagt werd; die eenige 3 a 400 jaaren voor de geboorte van onzen Zaligmaaker stellen; door welke de zwaare Zand-Duinen, die wy heden noch rondom ons Land zien, zoude veroorzaakt, de uitstrooming der Ryn in de Noordzee gestremt, en de zwaare Boomen, die noch dagelyks uit de diepste gronden worden opgedolven, ter neêr geworpen zyn. Onder de gedenkwaardigste Vloeden van laater tyd, vind men als de schadelykste aangemerkt die welke *St. Marcellus* Vloed genaamt werd, en in den jaare 1219 geheel Vriesland deed beeven. Omtrent 50 jaaren daar na, in den jaare 1277, slokten een geweldige overstrooming in Oostvriesland 33 Dorpen weg, en maakten plaats voor die groote Waterplas den Dollaart, die tusschen Delfziel en Emden nu zwaare Schepen op haaren rug voert, en by felle stormwinden noch dol genoeg woed. Een andere Vloed op *St. Pontiaans*-dag, in den jaare 1497, dreigden nochmaals geheel Vriesland te overstroomen; van welke ook het nabuurig Vlaanderen en Zeeland in die tyd haar ruime rampdeel mede kreegen. Echter vind men de zo genaamde Allerheiligen Vloed by de Geschiedenisschry-

Digitized by Google

Digitized by Google

schryvers van Vriesland byzonder opmerkelyk: en geheel Vriesland scheen als doe geen ander uiteinde te verwagten: deze viel voor in den jaare 1570, en veroorzaakten de dood aan duizende Menschen en allerlei Vee. Zo ziet Enkhuizen noch die groote Zee haaren Muur bespoelen, welke door een vreesselyken Storm, in den jaare 1395, de Zeegaten tusschen 't Vlie en Tessel veroorzaakten, 't vaste Land van Vriesland afscheurden, en de groote Wildernissen en Bosschadien tot een vaarbaare Zee maakten. Zeeland trof een zwaaren ramp in den jaare 1304, welkers overstrooming bekent blyft met de naam van *St. Cataryne* Vloed: en geen minder ongeval trof haar in den jaare 1530, op *St. Michiels*-dag, wanneer de Stad Romerswale ten gronde ging: en het jaar 1597 dreigden nochmaals haaren ondergang. En deze laatste spreide zich ook uit over een gedeelte van Noordholland; alwaarze den nieuwen Dyk, die rondom de Zyp gelegt was, sloopten. In 't bovengemelde jaar 1530, op *St. Felix*-dag, telde men 404 Parochien, die in Braband, Vlaanderen, Zeeland en Holland door 't water overstroomt wierden; van welke verscheide nooit weer gezien zyn. Zuidholland schrikt noch, als het die groote waterstroomen ziet, die dien afgryselyken Vloed in den jaare 1421 veroorzaakten, bekent met de naam van *St. Elizabeths* Vloed; waar door op eenen tyd, omtrent Dordrecht, Geertruidenberg, enz. 72 Dorpen wierden ondergedompelt, en byna 100000 Menschen, behalven eene ontelbaare meeningte van allerlei Vee, deerlyk omquamen. Alle deze rampgevallen zyn voor onzen tyd geschied: doch veele heugt noch hoe deerlyk dit Land in den jaare 1682 met dit woedende Element moest worstelen, waar van Holland, Zeeland, Braband, Vriesland, doch inzonderheid Groningerland, deze smerte te deerlyk overquam. Men ontzet zich noch, als men de Lysten der ondergeloopene Polders, afgesleetene Dyken, verwoeste Dorpen, en verdronkene Lyken van Menschen en Vee na ziet. Zo dat uit deze korte herhaalinge blykt, dat deze Landschappen, zo lang 'er Menschen gewoont hebben, met deze straffe zyn gekastyd: en die de Geschiedenisschryvers nagaat, inzonderheid het beknopt Traktaat van den Historieschryver *Gabbema*, met Aantekeningen van den Heere *Gutberleth* opgeheldert, daar genoegzaam alle de Nederlandsche Watervloeden worden opgetelt, zal bevinden, dat 'er weinig jaaren verloopen zyn, in welk niet het een of ander gedeelte van ons Vaderland deze ramp is gewaar geworden.

En och of het hier noch by gebleven waar; maar, helaas! deze straffe scheen noch niet hoog genoeg, en de Kersdag van 't jaar 1717 heeft weer nieuwe blyken van Gods slaande hand doen gevoelen: en dezen dag, die door veele ter heugelyker gedachtenisse van de geboorte des Heilands wierd geviert, was voor duizende doodelyk, die dezelve met een geheiligde vreugde zagen aanlichten, was hunne avondstond en nacht smertelyk; en die 's morgens uit zyn bedde opstond, en meester van Huis en Hof was, zag zich eer het Zonlicht weder op quam berooit van alles. Deerlyk ja al te deerlyke toestand van duizende elendige; die schoon het leven wel geborgen, berooft zyn van middelen, om het leven te behouden. Andere, op hoop van 't leven te redden, raakten 't kwyt, daar ze 't zogten te ontvlieden: alle hoogtens waren 't voorwerp der vluchtelingen, en men trooste zich zo men een Boom of 't Dak van een Huis kon beklimmen, daar men eerlang van koude verstyfden, door gebrek versmagten, of 't riete Dak door de golven opgebeurt, hen onder 't lyf weg dreef. 't Geloei der Beesten, 't gekerm der Vrouwen en Kinderen, 't geruisch van 't Water, de Stormbuijen, 't kleppen der Noodklokken en de flaauwe vlammen der Noodvuuren, hebben de ysselykheid der noodlydende noch vermeerdert; de manmoedigheid der Mannen weekhartig gemaakt; en veele die Vrouw noch Kinderen kon verlaaten, het leven in 't zoute water zien afleggen. Dus zyn 'er veele heerlyke Dorpen, ryke Stallen met het overschot der afgestorvene, of nieuw aangewonne Beesten, de hoope der Landman, weggespoelt; de Huizen gesloopt, en 't vrugtbaare Weiland tot een zoute poel gestelt: en deze overstrooming is niet gevallen op een eenig Landschap alleen, maar heeft haar woede wyd en verre uitgebreid, en geheele Landstreeken, nooit met deze plaag bezogt, aangetast.

Het laatste gedeelte van de maand December veel storm en zwaare winden uitgelevert hebbende, en den 23sten de geheele Spaansche Kust deerlyk bezogt, joeg het Water uit den grooten Oceaan met zo veel kragt in de Noordzee, dat deze boven haare gewoone pyl was opgevult. De sterke Zuidweste Winden dreeven in die tyd het Water zodanig van deze Landen af, en vulde de Noordzee noch meerder op, dat het Y, Zuiderzee en alle de groote Rivieren van ons Land als van Water ontbloot waren; ja de beruchte Rivier de Theems, in Engeland, was voor Londen zo laag van Water, dat men

Digitized by Google

Digitized by Google

men genoegzaam door dezelve, zonder nat te worden, gaan kon, en geen Schuit of Boot kon in dezelve vlotten. Maar een schielyke verandering van Wind, die eerst Westelyk en Noordwest wierd, veroorzaakten in veele geen geringe vreeze; wyl de omkeering der Wind 't weggedrevene Water weerom joeg, en plaats maakten voor dat den grooten Oceaan voortstuwden, en tot een buitengewoone hoogte opzette, waar mede deze Wind voornamentlyk den 25sten en 26sten aanhield. Wat de droevige uitwerkzelen van deze naare Watervloed aangaan, daar van vinden we deze Aantekeningen: de Stad Amsterdam heeft voor haar geen schade van belang gehad: alleenlyk bevond men, dat den Dyk aan de oude Teertuinen, by het zo genaamde Kamperhooft, in gevaar was, doch alzo dit binnen de Stad was, wierd daar haast goede zorg voor gedraagen. Den Dyk buiten de Haarlemmer-poort was in meer gevaar, werwaards de Heeren van de Regeering zich begeven hadden, en veel Volk aan 't werk bragten, om de gevreesde deurbraak te beletten, wyl dezelve alrede was uitgeweeken, en dus met veele moeite noch wierd behouden. Deze Poort bleef de geheele nacht open, loopende ieder uit en in, en aanbrengende het geene tot hulpe benodigt was. Op verscheidene plaatzen vloeiden het Zeewater over den Dyk heen; waar tegen ook de noodige voorzorge met Paalen, Planken, Klei en andere Stoffen gedraagen wierd; zo dat dezen Dyk, door de goede voorzorge der Regeering, bleef behouden. In de Stad stond het Water ook heel hoog, en alle de Buitendykse plaatzen waren met het zelve bedekt: namentlyk, geheel Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg, enz.; aan de andere zyde het Bikkers-, Reaalen- en Prinsen-eiland, daar veele Pakhuizen zyn, welkers benedenste verdiepingen vol liepen, en geene geringe schade moesten lyden. Uit de Ooster-Kerk moest men de Menschen met Schuiten afhaalen, of door 't Water draagen, alzo het zelve geduurende de Kerktyd zeer hoog opliep. Alle de Wooningen, van de Spaarendammer-brug tot aan de Haarlemmer poort, waren vol, en aan de eene zyde van 't Haarlemmer-plein voer men met Schuiten.

Ter ontlasting van 't hooge Water in 't Y, legt 'er een zwaaren Dyk tusschen Spaarendam en de Zantpoort, de Slaaper genaamt, deze vloeiden zo sterk over, dat het Water alle omleggende Landen overstroomden, en plaatzen die voormaals vry zyn geweest, nu met zout Water bedekten. Zelf heeft men 't op verscheide plaatzen op

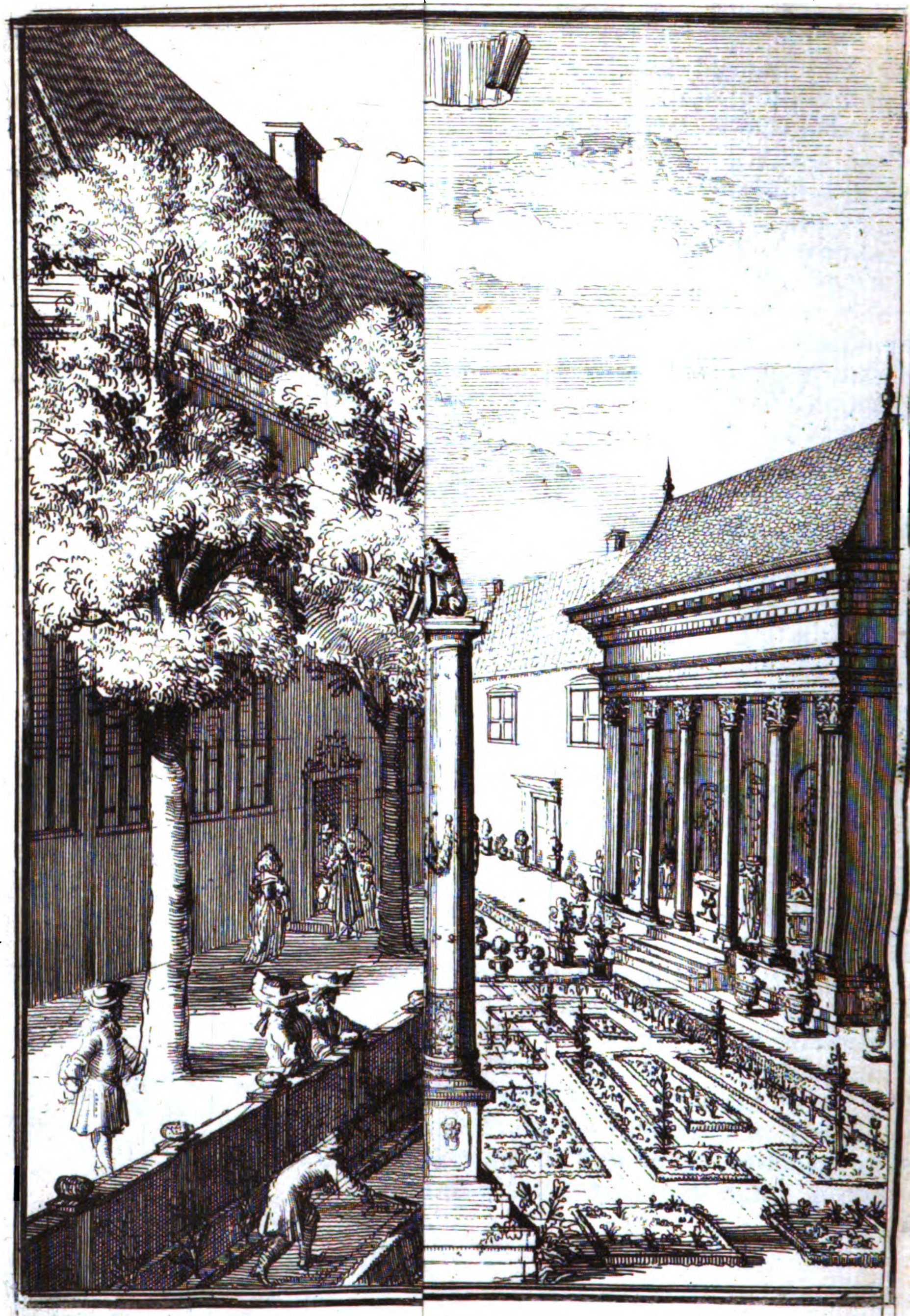
de

de Straaten en in de Huizen hier binnen Haarlem gehad. Deze zwaare aanperszing heeft de lange Lie-brugge, welke op de Amsterdammer Trekweg legt, omtrent een halfuur van de Stad Haarlem, voor een groot gedeelte gesloopt, en de Trekvaart daar eenige tyd door belemmert. Veele Hofsteden, Plantagien en Blekeryen wierden overstroomt; wyl het Water zich van Haarlem, tot aan Bloemendaal, Velzen en de Beverwyk uitstrekten: doch deze wierden hier spoedig van ontlast, alzo de verandering van Wind dit opgeloopene Water weder weg joeg.

Dus gelukkig was het in Noordholland niet gestelt, alwaar de nood vry zwaarder is geweest, welke honderde van Huisgezinnen noch deerlyk drukt. Het gevaar waar in de omleggende Dyken van deze Landstreek zich bevonden, deed des morgens ten 4 uuren op den 26sten de Noodklokken der nabuurige Dorpen hooren; en deze bedroefde waarschouwing bragt ieder op de been, om zichzelve of zyne Gebuuren te hulp te komen. Dit geklep der Klokken wierd veroorzaakt door het doorbreeken van den Assendelver-dyk, waar in, op verscheidene gedeeltens, zes openingen raakten, behalven noch overstroomingen en afkabbelingen in den *St. Aagten*-dyk. Hier door stoof het Water met zodanig een geweld het Land in, dat het veele Menschen op hunne bedden verrasten, die in 't duister, ongekleed, en met het uitterste gevaar, 't leven moesten redden. In weinige uuren zag men Assendelft, Krommenie, Krommenie-dyk, Westzaanen, Westzaan-dam, de Koog, Zaandyk, Wormerveer, Akersloot en Uitgeest, voor de woede van de Zee bloot gestelt. Hier bleef het niet by, maar het Zeewater de Zaan en andere Stroomen opgevuld hebbende, borste uit in de Schaals-meer, een droog gemaakte leegte, en overstroomde Knollendam, drong verder door na Jisp, Wormer, Nek, Purmerland, zelf de Stad Purmerent, *Ilpendam*, Watergang, Lansmeer en Holysloot. Alle de Dorpen langs den Dyk van 't Y gelegen, bevonden zich van achteren door dezelve overstrooming benaauwd, en verscheide van derzelver Kerken, die in de laagte staan, onbruikbaar tot den Godsdienst: en eenige dezer Kerken moesten plaats maaken tot huisvesting der Beesten, die met het uitterste gevaar in dezelve geborgen wierden. Noch bleef het hier niet by: maar de sterke aanperszing van 't ingeloopene Water overstroomde of verbrak de Dyken van de Broeker-, Buikslooter- en Belle-meeren; alle uitgemaale en droog gemaakte laagtens, met schoo-

ne

Digitized by Google

Digitized by Google

ne Huismans Wooningen voorzien, en bequaame Dyken omringt. Dus kon men, deze Landstreek overziende, niet als een volkomen Zee bekennen: en alles van Zaandam af Noordwaarts aan, tot aan Avenhorn, was met de Zee gemeen. Echter is van deze overstrooming die Landstreek, welke men het Eiland noemt, en waar op de schoone Dorpen de Ryp, Graft, Schermer en Schermerhorn gelegen zyn, bevryd gebleven; zo door de yver van de Magistraat, als de getrouwheid der Burgers, die ten getale van 4 a 500 Mannen handen aan 't werk sloegen, en door versterking der Dyk, het Zeewater, dat hunne Nabuuren reeds overstroomt had, afkeerden: alleen heeft een Bedykte Meer, de Noorder-meer genaamt, de overstrooming niet kunnen wederstaan. De zwaaren Dyk by Edam en Monnikendam stroomden over, en omtrent Durgerdam was dezelve mede in geen kleen gevaar. Het Water verspreide zich noch al verder uit, en stroomden tot in Alkmaar, daar het op verscheide plaatzen tot op de Straaten stond, waar door alle daar omtrent gelegene Buitenplaatzen met zout water bedekt wierden. De beroemde droog gemaakte Meeren, als de Beemster, Schermer, Purmer en Wormerveer zyn droog gebleven, en daar door eene groote schade verhoed.

Andere Provintien, en inzonderheid Vriesland, leeden mede veele schadens: en alle verdere Landstreeken, aan de Noordzee gelegen, hadden elendige en ten uitterste beklaagenswaardige rampen. Zie Aantekeningen, enz.

In den jaare 1720, zyn de Plantgewassen, enz. uit de *Hortus Medicus*, in de Tuin van 't Prinsenhof overgebragt: en daar na, in den jaare 1722, hebben de Leden van 't *Collegium Medicum* een zwaar steenen Standbeeld van *Laurens Jansz. Koster*, eerste Vinder der Boekdrukkunst, kunstig uitgehouwen, hem ter eeren opgericht, staande in 't midden der Tuin; waar op aan de Zuidzyde der Pedestal te leezen is:

Æ. M. S. Laurentio Costero Harlemensi viro Consulari, Typographiæ Inventori vero, monumentum hoc erigi curavit Collegium Medicum Anno CIϽ IϽ CCXXII.

Aan de Noordzyde leest men:

Costerus claria redimitus tempora lauro

DDDD *Quis-*

Quisquis ades quare conspiciatur, habe:
Hæc propria heroum fuit olim gloria, quorum
Vel gestis celebris vita vel arte fuit.
Inventa qui gesta suo servavit & artes,
Quis neget hunc tantum his meruisse decus?

J. van ZANTEN, *M. D.*

Aan de Oostzyde, in Basrelief, ziet men uitgehouwen een Boekdrukkery, alwaar een Pers aan de gang, en de Uitvinder bezig is met Letteren te zetten. En aan de Westzyde, *Koster* in den Haarlemmer Hout wandelende, snydende Letteren in een Beukeschors. Zie het uitgehouwene Kunstbeeld zelve. Van deze Goddelyke uitvinding zingt men noch tot 's Mans lof:

Wie ooit op Kunsten roemt, ô Koster! gy streeft boven;
Terwyl uw edle Kunst het al te boven gaat;
Want 't geen gevonden werd, en in veel Kunst bestaat,
Brengt uwe Kunst in 't licht, om 't nimmer uit te dooven.
Wel wie moet Laurens Kunst dan niet voor eeuwig looven!
's Mans Lof dient nooit gesnuikt, schoon Ments vol nyt en haat,
Betoverd door den Dief van Koster, daar na staat,
En zoekt zyn Lauwerkrans schanddaadig hem t'ontrooven.
Neen, Koster is dien Held! Oud-Haarlems eeuwige Eer!
Die de eerste Lett'ren vond, en Inkt, en 't geen hy meer
Benoodigt was; en lag zo 't fundament van 't Drukken.
Bazuint zyn roemb're Lof, ô snelgevlerkte Faam!
Hy praalt aan 't Stergewelf met zyn vergoden Naam,
Tot spyt van 't nydig Ments, dat voor hem neêr moest bukken.

Achter deze Tuin houd nu ook gemelde Collegie hunne Vergaderingen.

In den jaare 1728, wanneer *George* de twede, Koningk van Grootbrittanje, en Vader van thans onze Koningklyke Gouvernante *Anna*, bezit van zyne overledene Vaders Troon genomen had; en wegens hun Hoog Mogende een buitengewoon Gezantschap na dien Vorst ter felicitatie zoude afzenden, zo had onze Stad de eere om een waardig Lid uit haare Vroedschap daar toe mede te zien benoemen, namentlyk de Heer *Mr. Cornelis Sylvius*, Oud-Burgemeester; die, nevens

vens den *Graaf van Welderen*, den 15den van Maart, te Londen prachtig hunne intrede deeden. De uitrusting van hunne Excelentien en derzelver Gevolg was zindelyk en te gelyk prachtig, en wierd dezen March met de uiterste ordre en zonder eenige verwerringe uitgevoert. De dag voor de Intrede begaven zich de Heeren Gezanten met hun Gevolg na Greenwich, daar ze overnachte: des morgens wanneer alles gereed was, quam de Graave van *Radnor*, nevens de Ceremoniemeester *Cotterel*, ter gemelde plaats, om hunne Excelentien met des Koningks Barken af te haalen, brengende hen tot aan den Tour, daar vyf Koetzen van den Koningk, ieder met zes Paarden bespannen, hen opwagteden. De Bezetting van den Tour stond in de Wapenen, de Ambassadeurs wierden met de Vendels gesalueert, en het Kanon op het afryden van de laatste Koets gelost. Eenig Volk vooruit gaande, om den weg op te ruimen, volgde daar op de Koets van den Graave van *Radnor*. Deze wierd gevolgt van 46 Lakyen der Ambassadeurs, gaande twee aan twee. Daar na 2 Stalmeesters te Paard, gekleed in zwart Fluweel, met zwarte Pluimen op de Hoeden, en hunne Paarden met zwarte Fluweele Chabrakken. 8 Pagies te Paard, mede in zwart Fluweel, doch met Zilverlakense Vesten, en witte Pluimen op de Hoeden; zynde de Monteering der Paarden mede zwart Fluweel, doch met Zilvere Galonnen belegt. Vervolgens quamen de boven gemelde vyf Koetzen des Koningks, ieder met 6 Paarden bespannen: en daar achter 5 Koetzen van de Ambassadeurs, ieder met 8 Paarden bespannen, rykelyk met Zilver bedekt, in welke hunne Excelentien, de Edellieden, Secretarissen, en Officieren van hun Gevolg zaten. Deze wierden gevolgt van 26 Koetzen van den Adel, ieder met 6 Paarden bespannen. De toeloop van het Volk was ongemeen: en in deze order wierden ze geleid na het Paleis van Sommerseth, daar ze drie dagen lang op de heerlykste wyze Vorstelyk wierden onthaald. Kort na hunne aankomst in 't gemelde Paleis, zond zyn Koningklyke Hoogheid den Hertog van *Cumberland* de Heer *Charles Fielding* derwaarts, om hunne Excelentien van zynentwegen te verwellekomen. Den 18den, namiddag ten 2 uuren, den geheelen train weder in die order gebragt, als by de Intrede, zo begaven hunne Excelentien zich uit het Paleis van Sommerseth na dat van St. James, om hun openbaar gehoor by den Koningk, de Koninginne, en verdere Koningklyke Familie te genieten. De Graaf van *Denbich*, en de Inleider der Ambas-

bassadeurs, quamen hen aan de Trappen te gemoet, en geleide hun in 't Vertrek, daar den Koningk gereed stond om hen te ontvangen. Hunne Aanspraaken wierden in 't Fransch gedaan, en vertolkt zynde, van deze bewoordingen:

Aan den KONINGK.

SIRE,

I*ndien hun* Hoog Mogende *de* Heeren Staaten Generaal, *onze Meesters, over de dood van* George den eersten, *hooglofelyker memorie, gevoelig zyn geraakt geweest, indien zy betreurt hebben deszelfs standvastige en dierbaare Vriendschap voor haaren Staat, hebben zy, in zynen doorluchtigen Opvolger de allergunstigste gevoelens voor hun en voor de Republiek vindende, de krachtigste en de oprechtste Vreugde gevoelt.*

Hun genoegen is verdubbeld geworden, wanneer zy in Uwe Majesteit gezien hebben een oplettend Vorst, alleenlyk overgegeven tot het welzyn zyner Volkeren, en vergolden door rechtmaatige toejuichingen, die dagelyks met het duuren zyner Regeering vermeerderen; een Vorst, die voor Overwinningen gebooren, maar een Vriend van de Vrede, aantoont, dat hem de waare plichten en de waare glorie der Souverainen bekent zyn: in een woord, een Vorst, die door een zeldzaame kragt van Geest, de eenige Leidsman van zyn gedrag in een hoogverlichte deugd gevonden heeft.

Onze Heeren en Meesters feliciteeren Uwe Majesteit en deszelfs Onderdaanen daar mede, en zy feliciteeren zich zelfs; van alle tyden hebben zy voor zich het heiliglyk onderhouden der Tractaaten een standvastige Eer geacht: maar in de groote en schoone Inborst van George de tweden *ontdekken zy nieuwe beweegredenen, om alle hunne Verbintenissen met deze Kroon te vervullen, en met eene achterdenkende naauwkeurigheid te voldoen aan die Alliantien, die voor het geluk der twee Natien en voor de Rust van Europa den grondslag leggen.*

Uwe Majesteit is buiten twyffel in de zelve gesteldheid; hun Hoog Mogende zyn daar ten volle van overtuigt, en zo hunne geloften verhoort zyn, zal Uwe Majesteits Regeeringe al zo lange als heerlyk zyn, en deszelfs geluk evenmaatig met zyne hooge Wysheid en heerlyke Verdiensten.

Dit is, Sire, *dat wy gelast zyn in den Naame van hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal, onze Meesters, die onverbreekelyk aan het belangen van Uwe Majesteit en deszelfs doorluchtig Huis verbonden zyn, aan Uwe Majesteit voor te draagen.*

Wat

Wat glorie, wat verrukking voor ons, indien Uwe Majesteit zich verwaardigt de verkiezinge, die zy van onze Perzoonen gedaan hebben, om by deze gelegentheid de plechtige Uitleggers van hunne gevoelens te zyn, goed te keuren!

De Aanspraak aan de Koninginne, luide dus:

MEVROUWE,

Het geene krachtig contribueert tot verlichtinge der rechtmaatige smerte, dewelke de dood van George den eerste, *hooglosselyker memorie, aan hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal, onze Meesters, veroorzaakt heeft, is Uwe Majesteit te zien alleen waardig, om nevens haaren grooten Gemaal den Troon te beklimmen.*

Zy feliciteeren U, Mevrouwe, dat die edele verachtinge, dewelke Uwe Majesteit voor een apparente Kroon gehad heeft, met die van Grootbrittannien is vergolden, en dat Uwe Godvruchtige Grootmoedigheid niets verlooren heeft door een zo zeldzaame Offerhande.

Zy kennen, Mevrouw, de geheele uitgestrektheid van Uw verlicht Oordeel en hooge Hoedanigheden, en zy betwisten aan het geheel Al die Eer, dewelke hun na recht en reden, door het respect en eerbied toekomt: in de Hoedanigheden van Uwe Majesteit zien zy met verwondering die Edele Hoogverhevenheid aan; daar in beminnen zy die zoete zagtmoedigheid, en daar van belooven zy zich een sterk steunsel en een zekere beschserminge.

Wy hebben een klaare Last, om daar van Uwe Majesteit de kragtigste Verzekeringen te doen. Gelukkig wy, indien wy deze zo glorieuse Commissie waardiglyk uitvoeren. Gelukkig, zo wy niet vergeefs betragten dit dierbaar Voordeel, van eenig deel te hebben in de goedwilligheid van de ontzachchelykste aller Koninginnen.

En die aan den Hertog van *Cumberland*, de *Prinsesse Rojaal*, en de verdere Koningklyk Familie, dus:

Myn HEER, MEVROUWEN,

De Heeren Staaten Generaal, onze Meesters, die zeer gevoelig over de dood van George den eerste, *hooglosselyker memorie, zyn geweest, verblyden zich met U, over de komste van Uwen doorluchtigen*

Vader tot den Troon van Grootbrittannien: hun Hoog Mogende belooven zich van Uwe Koningklyke Hoogheden op een welgegrond vertrouwen, dezelve Deugden die dezen Troon bekleeden, en dezelve gunstige gevoelens voor dezen Staat.

De Koningk had by de Audientie een Kleed aan van zwart Fluweel met Diamante Knoopen. Het Onthaal en de Eer, die men aan gemelde Ambassadeurs geduurende drie dagen in het Paleis van Sommerseth gedaan heeft, is zo heerlyk geweest, als ooit in diergelyke occasie gezien is: hunne Excelentien wierden aan Tafel geplaatst op twee groote Stoelen met karmozyn Damast bekleed, onder twee Verhemeltens van gelyke Stof, wierden in Goud gediend, en het verdere Gezelschap in Zilver. Daar wierden tweemaal 25 Schotelen opgedischt, behalven een keurlyk Nageregt. Men zag 'er noch drie andere Tafels voor hun Gevolg: doch de Lakyen wierden daags ieder 20 Schellingen Kostgeld gegeven, enz. Zie de Postryder.

In den jaare 1730, heeft men uit de nagelaatene Goederen van den Heere *Ysbrand Staats*, in deszelfs leven voornaam Koopman in Garens alhier, in de Nieuwe Vergrooting, op de Jansweg, een aanzienlyk Hofje gesticht; het zelve heeft 30 Wooningen, voor zo veele bejaarde Weduwen of Vrysters, Ledemaaten der Gereformeerde Kerke zynde; dezelve hebben voor haar geheele Leeftyd vrye Wooning, een Gulden 's weeks, en 's jaarlyks eenige Boter en Turf; en kunnen over haare na te laatene Goederen disponeeren, als mede vrye Graven in de *Jans* Kerk: 't zelve Liefdegebouw voert den naam van 't *Hofje van Staats*, en pronkt met een Koepel-tooren, Uurwyzer en Slagklok, nevens twee Vleugels aan weêrzyden van het Middengebouw. Op dit Hofje, een Sieraad der Nieuwe Vergrootinge, heeft men deze Regelen toegepast:

Dit 's 't Hofje van Heer STAATS, *dat by besloot te bouwen;*
En maakte een Onderhoud voor dertig Weduwvrouwen
Of Vrysters, ruim bejaart, en van Gods waare Kerk:
d'Uitdeelers zyner Wil van dit groot Liefdewerk,
Zyn noch gereed om haar die Erffenis te schenken,
Na 's Stichters Testament. ô STAATS! *dat zy gedenken*
Uw Daad! Dat elke tong uw waare Lof verbreid,
Zo lang het Haarlems hart toont waare dankbaarheid!

In

Digitized by Google

In den jaare 1734, heeft het zekere Liefhebber gelust eene Lyst op te maaken van het getal der Huizen en Gebouwen in de Steden van Holland en West-Vriesland, met de vermeerdering en vermindering zedert 100 jaaren, beginnende 1632 tot 1732, zynde in het

ZUIDER QUARTIER,

Te Dordrecht	3386 Huizen,	vermeert	568,	nu 3954
Haarlem	6490		1473,	7963
Delft en Delfshav.	4842		28,	4870
Amsterdam	16051		9984,	26035
Leyden	8374		2517,	10891
Gouda	2452		1522,	3974
Rotterdam	5048		1573,	6621
Gornichem	1609	vermindert	211,	1398
Schiedam	1383	vermeert	121,	1504
Schoonhoven	661	vermindert	73,	588
Briel	1082		140,	942
's Gravenhage	3160	vermeert	3004,	6164
Woerden	675	vermindert	278,	397
Oudewater	618		56,	562
Geertruydenberg	433	vermeert	23,	456
Heusden	652	vermindert	79,	573
Naarden	474	vermeert	273,	747
Weesp	347		147,	494
Muyden	163		27,	190
Vianen				483
Asperen	180	vermindert	33,	147
Heukelom	107	vermeert	6,	113
Woudrichem	166	vermindert	8,	158
Goere	206		44,	162
Nieuwpoort	154		12,	142
Vlaardingen	548	vermeert	143,	691
's Gravesande	107	vermindert	4,	103
Geervliet	169		73,	96
Heenvliet	113		1,	112
Beverwyk	333	vermeert	107,	440
Dus te zamen	59983,	maar nu vermeerdert tot		80970

En

En in het NOORDER QUARTIER,

Te Alkmaar	2795 Huizen,	vermindert	214,	nu	2581
Hoorn	2715	vermeert	102,		2817
Enkhuizen	3895	vermindert	1290,		2605
Edam	1267		211,		1056
Monnikendam	828		149,		679
Medenblik	815		104,		711
Purmerent	457	vermeert	173,		630

Dus mede te zamen 12772, maar nu vermindert tot 11079.

Noch zegt hy, dat Zuid-Holland doe bedroeg *f* 949658-12-0, en Noord-Holland *f* 140372-7-6, monteerende zamen *f* 1090030-19-6; maar nu van Zuid-Holland vermeerdert tot *f* 1224845-17-6, en Noord-Holland vermindert tot *f* 94535-0-3, monteerende te zamen een zomma van *f* 1319380-17-9; zo dat Zuid-Holland heeft aangewonnen in gemelde 100 jaaren *f* 275187-5-6, en Noord-Holland *f* 45837-7-3 verlooren. Zie de Postryder.

Omtrent deze tyd herrees in Holland, en wel inzonderheid te Haarlem, *Flora's* Bloemnegotie weer zeer hoog by haare Naloopers; haar Bloemgewas, bestaande nu in geen Tulpen, maar Hiacinthen, daar de minste aangenaame reuk aan is, wierden byna onschatbaar geacht; men kogt nu weer Afzetzels of Jongen dier Bloembollen tot een prys veel duurder dan 't Goud, tot een Zilvere Ducaton, ja een Goude Pistolet het Aas: een zekere Blaauwe Hiacinth, gebentnaamt *Passé Non plus Ultra*, met 8 Jongen, mogt in Veilinge gelden 1850 Guldens, behalven 't Rantsoen, doch wierd noch 150 Guldens daar boven opgehouden, om dat die Zomme daar voor te min was; een Jong van de *Gloria Mundi* 650 Guldens; de *Tempel Salomons* 430 Gl; *Praalsieraad* 300 Gl. enz.: zo dat het alomme weêr dolheid scheen te worden: waarom zeker Dichter, als ter waarschuwinge, voor Onnozele Bloem- of Goudzoekers, hun toezong:

Dus word die Afgodes, de geile Flora, weêr
Verheft, ten koste van veel Goude en Zilvre Schyven:
Weg Rouwband, hang het Lint, men zal hier handel dryven!
Roept eene Bloemnar, en noch veele andere meer.
Zy gaan ter feest, op 't zien dier broosche Kostlykheden;

En

En kruipen met de Bril by 't Bloembed, om te ontleden
De Nagels, Netheid, 't Pluis, en andre fraaijigheên;
Die niemand zien kan, als een Flora's Nar alleen.
Waar wil 't noch heen, Bloemist? denk, denk om uwe Schyven:
Denk op dat Zotkaps jaar: denk op uw Huisgezin.
Maar, is 't wel om 't vermaak? Neen, om het groot gewin
Van harssenlooze, daar zy handel mede dryven.
Keert, keert, Onnooslen! want het is alleen te doen,
Ik zeg het rond uit, om uw Goude en Zilvre Poên.

Zie Waarmond en Gaargoed, laatste druk.

In den jaare 1736, heeft men in het Westen van de alom beroemde Groote Kerk beginnen te bouwen een fraai, grootsch en kostbaar Orgel, dat in geheel Nederland byna geenen weêrga heeft: het zelve is voorzien met 60 Registers. Den kunstryken Beeldhouwer *J. B. Xavery* heeft het Beeldwerk onder het zelve gemaakt: men ziet, nevens een Altaar, eene Vrouw in deftig gewaad, in een gebiedende gestalte, met een Offerschaal in de hand, verbeeldende de Godsvrucht der Haarlemsche Regenten; twee andere Vrouwen, afbeeldende de Heilige Dicht- en Zangkunde, toonen aan haar haare dankbaarheid voor het bouwen van dat heerlyk Kunststuk: de Eeuwigheid, zweevende boven gemelde drie Beelden, houd een Kleed, waar in men deze woorden leest: *Consulares viri quique iis a Consiliis & ab actis poni jusserunt, & sacris publicis consecrarunt, ex S. C. pridie idus Martias* MDCCXXXV. Dat is: *Burgemeesteren, Pensionarissen en Secretaris hebben dit doen oprechten, en toegeheiligt den openbaaren Godsdienst, volgens Raadsbesluit van den 14den van Maart* MDCCXXXV. Op het Voetstuk ziet men afgebeeld de Wapens en Naamen der Heeren Oude Wethouders, zynde regeerende en Oud-Burgemeesteren, dien tyd in leven, nevens twee Pensionarissen en Secretaris van Burgemeesteren, als de Heeren *P. van der Kamer*, Mr. *C. Sylvius*, Mr. *J. van Dyk*, Mr. *J. van Schuylenburg*, *W. Gerlings*, Mr. *G. de Glarges*, *P. Akersloot*, Mr. *A. van Styrum*, Mr. *J. Gillis*, Mr. *C. Gerlings*, en Mr. *D. Guldewagen*. Dit Kunststuk is door een yzer Hek afgeslooten, om dat geen vernielende handen het zou beschadigen. Op bovenstaande Orgel, nu volbouwd zynde, en dat van onder den Tooren ongemeen fraai vertoont, heeft *A. van Beaumont* deze Dichtkundige Uitlegginge zyne Stadgenooten toegezongen:

Digitized by Google

Lauwerkrans, gevlochten voor het ongemeen kunstig ORGELWERK, gebouwt in de wydvermaarde Groote Kerk binnen Haarlem, en voltooit in den jaare 1741.

Wie roemt in Nederland op trotsche Kerkgewelven,
Of kunstig Orgelwerk?
Stryk hier uw vlag en zeil, uw roem vervalt van zelve
Voor Haarlems Bavo's Kerk.
Komt, Kunstbeminnaars, die, verlieft op Praalgebouwen,
Door Land en Steden reist,
Hier zal uw keurig oog een Wonderstuk aanschouwen,
Dat zelfs Minerva pryst.
Dit roemryk Kruisgebouw verlokt veel duizend oogen;
Wie toont my haar 's gelyk?
Doch, daar myn Zangnimf thans byzonder op wil boogen,
Is 't proefstuk der Muzyk;
Wiens lof de blyde Faam uitgalmt door alle Staaten
Op haaren Lofbazuin.
't Stads Wapenschild, weleer gehaalt van Damiaten,
Staat boven op den kruin,
Wiens Sterren, Kruis en Zwaard, omringt van fiere Leeuwen,
Roemruchtig toonen aan,
Hoe Haarlems Burgery, door 't Zaagschip, voor veele eeuwen,
Met Krygstropheën belaên,
Weerkeerden van de Nyl, met lauwren overlaaden.
Hier nevens word vertoont
Dien Vorst in Israël, die, na veel heldendaaden,
Tot Koning wierd gekroont,
Held David, die Gods lof zo geestryk wist te galmen
Door Harp- en Snaarenspel:
Verzelt aan d'andre zy van Asaph, door zyn Psalmen
Berugt in Israël;
In wiens ontrolde Rol een proefstuk van zyn Dichten
Word voor 't gezicht vertoont.
Hoe is de Poëzy door deze Hemellichten
Met lof en heil bekroont!
Wat laager word zeer fraai verbeelt ter wederzyden,
Hoe God van Sions kruin

Het

Het Evangeliewoord zeer lieflyk uit kan breiden,
Door Lof- en Vreêbazuin.
Men ziet dit sierlyk Stuk zeer net in al zyn deelen
Versiert met Bas en Fluit,
Met Hobois, Harp, Viool, ja wat het oog kan streelen,
Blinkt hier volgeestig uit.
Men ziet dit Kunststuk op vier blaauwe Zuilen pronken,
Wier Capiteelen, met
Haar Basementen, uit wit Marmer zyn geklonken.
Nu steekt myn Loftrompet
Een hooger toon, hier doet de Kunst het oog verwondren:
Een geestryk Tafereel
Van kunstig Marmerwerk versiert dit Stuk van ondren;
Waar van ons ieder deel
Toont, hoe de Christenkerk, de vrugt der Poëzye,
Door Orgel, Snaar en Keel,
In Gods geweide Choor de Godsdienst toe gaat weijen,
Met lieffelyk gequeel:
Men ziet de Godsvrugt van de Poëzy begroeten,
Met Musica, die daar
Het pit van haare Kunst opoffren aan haar voeten;
Die zy op 't Brandaltaar,
Door 't vuur des Geestes, haar Verbondsgod op gaat offren
Met een verrukt gemoed,
Terwyl den Hemel haar ontsluit zyn milde koffren.
Den Hoorn vol Overvloed
Vertoont zinbeeldig hier de Geestelyke gaaven,
Waar door de Godsvrugt bloeit;
Waar door des Hemels gunst zyn Erfdeel komt te laaven
En mildelyk besproeit.
Doch, om Gods goedheid noch veel klaarder af te maalen,
Ziet men van 's Hemels trans
Een Engel Gods, als een Beschermer, nederdaalen,
Die met veel Hemelglans,
Ja met Gods Liefde kleed, tot in alle eeuwigheden,
Het welk de Slang verbeeld,
Zyn Kerk, als met een Schild, zeer heilryk komt bekleeden,
En vol vertroosting streelt.

Wie doet dit Kunststuk niet en hart en oog verrukken,
Wanneer men Zingt en Speelt?
Als men den Scheppers lof zeer heerlyk uit hoort drukken,
Wiens ziel word niet gestreelt?
Als men de Godsdienst sluit of opent door het zingen
Van Lof- of Boetpsalm?
Als men zyn zugten doet door Sterrenkreitzen dringen,
Met een verheven galm?
Dan komt een ziel vol vreugd tot zyn Verbondsgod nadren,
Ver boven lucht en zwerk.
Men ziet de Wapens van onz' Stads- en Burgervadren,
Als Stichters van dit Werk,
Zeer kunstig uitgewrogt, hier aan de Voorgrond pronken.
Looft Gods Voorzienigheid,
Die uw Regeerders door zyn Geest zo doet ontfonken,
Dat zy hun heerlykheid
Opoffren in den schoot van Gods geweide Kerke,
In weêrwil van de Nyd!
Wilt hun, Heer, door uw Geest geleiden en versterken
Tot in de eeuwigheid!

In den jaare 1739, in November, begon men hier al vriezend Weder te krygen, dat strenger en strenger wierd, maar allerstrengst in January 1740; zo dat men, volgens *N. Duyns* strenge Winters, 77 dagen Vorst had: ieder schrikte voor de scherpbytende wind en koude; men zag geene Menschen op het Ys, schoon dat het zelve zo vast was als 't bevroore Land. Maar, na den wind wat bedaarde, en door dat het Ys met geen Sneeuw bedekt was, zo geleek het in 't laatst alle dagen daar op wel kermis, door de meenigte Menschen die 'er op quamen; by geen geheugen hebben de Narrensleden en Schaatsryders zo veel vermaak gehad, als deze Winter. De teêrste Sexe, ja zelve de Predikanten, die anders gewoon zyn hunne Toehoorders van alle gevaar af te maanen, volgens hunne plicht, die schroomden zich niet, om met Koets en Paarden, even als op 't vaste Land, over het Ys in het Spaaren, onder de Bruggen door, uit wandelen te ryden, om het gemelde vermaak met genoegen te aanschouwen. Men quam met geladene Sleden over de Zuider Zee, in 't gezicht van duizende Menschen. Maar die strenge Winter verwekte ook eene hooge stygering in de Eetwaaren. In

Digitized by Google

In den jaare 1740, wierd alhier te Haarlem eene derde Eeuw-gedachtenis geviert ter eere van *Laurens Jansz. Koster*, Uitvinder der Boekdrukkunst: ook Gedenkpenningen gemunt. Behalven verscheide andere Medailles, ter dier gelegentheid, zo zal men de uitlegging van die, welke te Haarlem uitgekomen is, laaten volgen: deze vertoont op de voorzyde *Laurens Jansz. Kosters* Beeldtenis in profil, met de linker wang na buiten, en dit omschrift: *Laurentius Costerus, Jani Filius, Senator Harlemensis, Typographiæ Inventor:* dat is, *Laurens Jansz. Koster, Raad der Stad Haarlem, Uitvinder der Boekdrukkunst.* En onder het zelve, *Gerardus Marsboorn, Harlemensis, Fecit.* Op de tegenzyde ziet men een Drukpers, boven aan versiert met het Wapen der Stad Haarlem, als mede dat van gemelde Uitvinder, zynde een Duifje (zo gedacht word;) aan de voet van dezelve legt een geopend Boek, met deze Tytel: *Speculum Humanæ Salvationes*, zynde het eerste Boek, dat zo wel in 't Latyn als Nederduitsch, onder den Tytel van *Spiegel onzer Behoudenis*, te Haarlem gedrukt is; alwaar van beide Drukken een Exemplaar op het Stadhuis bewaart word. Onder om den rand leest men: *Typographia Harlemi Inventa* 1428. *Pervulgata* 1440. *III. Jub.* 1740. Dat is, *De Boekdrukkunst te Haarlem uitgevonden* 1428, *gemeengemaakt* 1440, *en het Jubeljaar voor de derdemaal geviert* 1740. Op welke Medailje den Dichter *P. Langendyk* zich dus heeft uitgedrukt:

Ziet Kosters *beeld na 't leven,*
Zo kunstig en verheven
Gestempeld op deez' plaat,
Dat elk verwondert staat,
Hoe dat het edel Spaaren
Een Kunstenaar kon baaren,
Die buiten onderwys
In kunst, streeft na den prys
Met de eerste Stempelsnyders.
Maar zwygt nu, kunstbenyders!
Klopt Koster *door zyn vond*
U zelf niet op den mond?
Laat Mentz, laat Straatsburg schreeuwen.
Hier ziet de volgende eeuwen
Den Letterheld vergood,

 Door

Door zynen Stadgenoot;
Hy ciert Minerva's tempel
Door zynen eersten Stempel,
Daar Kosters *schild op staat,*
De Drukkers tot cieraad.
Drie Eeuwen zyn verloopen,
Het Spiegelboek legt open,
Dat Haarlem noch bewaard.
De Pers heeft geen laurieren.
Marshoren *wil haar cieren*
Met Sterren, Kruis en Zwaard.

Zie Staatssecretaris.

In den jaare 1742, van den 6den tot den 26sten van Maart, zag men hier weder eenen Comeet of Staartsterre, volgens Observatien der Liefhebbers, op differente uuren. Als mede noch een in de maand December 1743, zich vertoonende tot in February 1744; waar van de Sterre veel grooter geoordeelt wierd, dan die van den jaare 1680, zynde deszelfs loop heel zeldzaam. Zie, als boven.

In den jaare 1747, na den Koningk van Vrankryk zyn Oorlogs-vuur op den Staaten bodem had aangestooken, en zyne overmachtige Wapenen tot in het harte van 't Vaderland trachte door te booren, dat alomme een groote verslagentheid zo onder Grooten als Kleenen veroorzaakte, te meer, wyl men van Veldtocht tot Veldtocht had moeten zien, dat alles voor zyn overwinnende Wapenen bukte: als mede dat, door eene Hemelsche schikkinge, zyne Vorstelyke Doorluchtigheid *Willem Karel Hendrik Friso*, Prins van Oranje, enz. enz. enz. eenigste Mannelyke Nazaat van dat Doorluchtige Huis, zich zelve, als Leenman van Zeeland, met Goed en Bloed had aangepresenteert, op 't zelve moment des tyds als hy te Ter Veere aldaar voor Stadhouder wierd verkooren; dat als eenen blixem voort liep door alle Zeeuwsche Steden, tot ongemeene vreugde van alle waare Patriotten; ja zelve tot alle Steden van Holland.

Deze groote omwenteling, als mede de naare toestand van 't Vaderland, door de Heeren Regenten der Stad Haarlem overwogen zynde, deed hun op den laatsten van April in hunne Vroedschaps-vergadering besluiten, ten blyke van eene Patriottische zugt voor de bewaaring van alles wat dierbaar is en 't Vaderland, ook gemelde

zy-

zyne Doorluchtige Hoogheid daags daar aan, zynde den eerſte van May, tot Stadhouder, enz. aan te ſtellen, voor zo verre hunne Stad betreft, volgens deze Publicatie:

D*e Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem, overwogen hebbende de Reſolutie, by de Heeren Raaden en Vroedſchappen dezer Stad, op giſteren genomen, waar by met eenpaarigheid van alle de præſente Leden is goedgevonden en verſtaan, zyne Hoogheid* Willem Karel Hendrik Friſo, *Prinſe van Orange en Naſſau; enz. enz. enz. voor zo verre deze Stad aanbelangt, te verklaaren tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein Generaal van deze Provintie, hebben noodig geoordeelt, de Burgeren en Inwoonderen dezer Stad daar van kenniſſe te geven, om zich daar na te konnen reguleeren, enz.*

Aanſtonds wierd het Oranje Vendel van de Stadhuis- en Groote Kerks-tooren uitgeſtooken, en de geheele Stad met vreugde vervult, de Klokken ſpeelden, 't Geſchut wierd geloſt, Vreugdevuuren aangeſtooken, en veele toepaſſelyke Decoratien en Illuminatien vertoont, onder een algemeen genoegen.

Den 2den dezer, namiddags omtrent 6 uuren, arriveerden de Heeren Gedeputeerden der Stad Haarlem in twee hunner Stads Jachten in den Haag, ieder een Oranje Vendel voerende, en de Heeren, als mede derzelver Bode en Bedienden waren alle met Oranje Cocardes verſiert. Op derzelver aankomſt ontſtond een groot gejuich; en den Heer Burgemeeſter *P. van der Kamer* het eerſte uit het Jacht ſtappende, wierd door een ieder, die zyn Grootachtbaarheid maar naderen kon, met vreugde verwelkomt: waar op zyn Wel-Ed: zich tot de omſtaanders keerende, hen op een deftige, beweeglyke en zielroerende wyze, met de volgende of dergelyke woorden aanſprak:
„ Vrienden! ik ben een Man van 81 jaaren; ik hebbe eens beleeſt,
„ dat een Stadhouder van Holland wierd gemaakt, en gelyk zulks
„ eerſtdaags weder ſtaat te geſchieden, in hoope en verwachtinge,
„ dat God Almachtig zulks tot heil van 't Vaderland zal laaten ge-
„ dyen, zo hebbe ik niet kunnen nalaaten, of ſchoon ik in veele jaa-
„ ren niet in den Haag ben geweeſt, my hier te laaten vinden als
„ oudſte Regent van de Stad Haarlem, tot het bywoonen van die
„ plechtigheid; alleenlyk biddende, dat de goede Gemeente zich
„ ſtil en zedig gelieve te houden.

Dit

Digitized by Google

Dit wierd met algemeene Huzza's en het opgooijen der hoeden door het Volk beantwoord, die zyn Wel-Ed:, te voet gaande, tot aan het Logement der Stad convojeerde, gevolgt wordende door de verdere Heeren Gedeputeerden en Koetzen, staande de Knegts met de Oranje Vendels achterop, die zy sierlyk wisten te zwaaijen, en dewelke vervolgens op het Balcon van het Logement wierden geplant; dat veel genoegen aan 't Volk veroorzaakte.

Den 3den, 's morgens voor drie uuren, quam het geheele Haagse Garnisoen, als ook eenige Compagnien van de Schuttery in de Wapenen, en wierd ingevolge de genomene Resolutie van de Heeren Gecommitteerde Raaden, om het Binnenhof voor allen toeloop van volk vry te houden, de volgende schikkingen gemaakt: op het Buitenhof stonden op verscheidene hoogtens vier byzondere Detachementen Kavallerie, en een vyfde omtrent hondert passen van de Poort van het Binnenhof; achter welk laatste Detachement geposteert stond een gedeelte van de Compagnie Schutters van 't Oranje Vendel onder den Kapitein *Heemskerk*, aan het hoofd hebbende den Heer Burgemeester en Collonel *Jan ten Hove*; aan Prins Maurits-poort stonden twee reijen Kavallerie, en meer voorwaarts na het Hof een gedeelte van de Compagnie Schutters van het Witte Vendel, onder Kapitein *Roepel*, zynde ter halver wege een Barriere gemaakt, om den doorgang te moeijelyker te maaken; en in de Hofstraat, als de derde avenuë tot 't Hof, stond insgelyks een sterk Detachement Kavallerie, en achter het zelve de Compagnie Schutters van het Blaauwe Vendel onder Kapitein *Peers*, wordende de binnen-posten van het Hof door sterke Wachten van de Switzers bezet. Op deze wyze wierd verhindert, dat niemand anders op het Binnenhof mogte komen, als alleen de Heeren van de Collegien en verdere Officianten, waar van de kennisneeming alleen was gedemandeert aan de Kapiteins van de Schutterye, aan dewelke tot derzelver instructie dienaangaande waren toegevoegt de Bodens van de hooge Collegien. Het overige van het Garnisoen was verdeelt; namentlyk, omtrent 500 Mannen met de Bajonet op de Snaphaan op het Plein, een Esquadron Kavallerie op het Leydsche Wagenveer, en eenige Pikets op andere plaatzen.

Omtrent 9 uuren quamen alle de Leden van de hooge Collegien (na dat alvoorens de Oranje-vendels voor alle de Hotels van de Stemmende Steden waren uitgestoken) op het Hof, en om van die tyd af het

Digitized by Google

het Gemeen wat divertissement te geven, wierden voor de Vensters boven de groote Poort van het Buitenhof de Trompetters en Paukers van den Staat geplaatst, die weêrgaloos bliezen het bekende Airtje, *Wilhelmus van Nassouwe, enz.*; 't welk telkens van beneden beantwoord wierd door de Trompetters en Paukers van de daar geposteert staande Kavallerie. Dit vermaak eenige tyd tot groot genoegen van het Gemeen geduurd hebbende, wierd omtrent ten elf uuren uit een der Vertrekken (voor deze gedient hebbende tot het verblyf van de Stadhouders van Holland) een sierlyk Oranje-vendel uitgestoken, en immediaat daar na vervoegden zich in de Vensters van de benedenste verdieping der voorsz. Stadhouderlyke Appartementen alle de Leden van de Ridderschap en Edelen van Holland, mitsgaders de Gedeputeerdens van alle de Stemmende Steden, zo als in de Vensters van de hoogste verdieping deeden alle de Leden van hun Hoog Mogende, de Raad van Staaten, en andere Hollandsche en Generaaliteits Collegien; waar na zich in het middenste Venster van de beneden verdieping vertoonde den Hoog Edel Gebooren Heere *Karel Lodewyk*, Baron van Wassenaar, Heere van Doveren, en Lid van de voorsz. Ridderschap, doende aan de t'zamen gevloeide Gemeente in substantie de volgende aanspraak: „ Dat hy het geluk had, door hun Ed. Groot Mogende verkozen te zyn, om publyk uit te roepen, dat in gevolge van zyn Ridderlyk woord, (de hand op de borst staande) door hem en andere Heeren voorleden Saturdag aan de Gemeente gegeeven, de Edelen en Steden van deze Provintie met één hart en mond besloten hadden, den Doorluchtigen Vorst WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, *Prince van Oranje en Nassau, enz. enz. enz.* te eligeeren tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein Generaal van Holland en Westvriesland; dat, gelyk hun Ed. Groot Mogende zagen, dit importante werk alleen door Gods Hand was bestiert, zy niet alleen hoopten, maar ook verzekert waren, dat die zelve God zulks ook door zynen Zegen zoude bekroonen; dat van hunne kant niets zoude worden nagelaaten, Goed en Bloed tot het uitterste toe op te zetten, om de dierbaare panden van Godsdienst en Vryheid, die de Voorvaderen zo duur hadden gekogt, te conserveeren, de dezelve onze Nakomelingschap na te laaten; verwagtende van hunne Ingezetenen hen daar in te ondersteunen, en dat hy zich verder was refereerende aan de Acte van Aanstellinge, die zo aanstonds zoude

„ worden voorgeleezen. Waar op de Heer *Willem Buys*, Secretaris van hun Ed. Groot Mogende, de volgende Publicatie las:

De Staaten van Holland en Westvriesland: alle de geenen die deze zullen zien of hooren leezen, salut: doen te weeten, dat wy, uit consideratie van de bekommerlyke constitutie van tyden en zaaken, en om, onder Gods zegen, den staat dezer Landen des te beter te redden uit den zorgelyken en gevaarlyken toestand, waar in die zich bevind, op huiden in onze Vergaderinge, met eenpaarige bewilliginge van alle de Leden dezelve composeerende, hebben geëligeert en aangesteld zyne Hoogheid den Heere WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, Prince van Oranje en Nassau, enz. enz. enz. *tot* Stadhouder, Admiraal, *en* Kapitein-Generaal, *over de Militie van deze Provintie te Water en te Land: lastende onzen eerste Secretaris, om het zelve van ons Hof alhier in den Hage, als mede aan de Magistraat van 's Gravenhage, om het zelve van de Puye van het Stadhuis aan den Volke te verkondigen. Gedaan in den Hage den 3 May* 1747.

Die Afleezinge wierd door dien Heer beslooten met een fierlyke aanspraak ter materie dienende: 't welk geëindigt zynde, en den Baron van *Wassenaar* het Oranje Vendel daar op zwaaijende, is met geen pen uit te drukken, op wat wyze zulks door de Gemeente wierd beantwoord, weërgalmende de lucht van de toejuichingen en huzzas, ja men moet zeggen, dat duizenden van menschen elkander met traanen in de oogen kusteden, in een oprechte betuiging, om in navolging van hunne Overigheid, en onder de bestieringe van hunnen nieuwen Stadhouder, Goed en Bloed voor het Vaderland te zullen opzetten.

Immediaat daar na wierd dezelve Proclamatie van het Raadhuis gedaan, ten overstaan van alle de Leden van de Magistraat, de Vendels van de Schuttery boven het Baluster uitgestoken, zo als te vooren van den Tooren der Groote Kerk was geschied. Hier op begon de vreugde zich den geheelen Haag door te verspreiden. De Baron van *Wassenaar* had voor zyn Huis op de Vyverberg veele Moordslagen doen stellen, die na het afleezen van de eerst boven gemelde Proclamatie wierden afgestooken, en die beantwoord wierden door veele andere, die hier en daar geplaatst stonden, inzonderheid voor den Nieuwen Doele; alwaar een Compagnie Schutters mede de wacht had-

Digitized by Google

hadden, al het welke verzelt was door allerlei zoort van Krygs- en andere Muziek, 't speelen op de Klokken, enz.

Omtrent 12 uuren (wanneer reeds een Expresse na Leeuwaarden was afgezonden, om aan zyne Doorluchtige Hoogheid van zyne Aanstellinge kennisse te geven) wierd op de Rolle van den Hove van Holland afgelezen:

De Præsident en Raaden over Holland, Zeeland en Vriesland, alle de geene die deze zullen zien of hooren leezen, salut: alzo op heden de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van Oranje en Nassau *hebben aangesteld tot* Stadhouder, *mitsgaders* Kapitein *en* Admiraal-Generaal *van deze Provintie: Zo is 't, dat het Hof van Holland heeft goedgevonden, alle de Edelen en Suppoosten te adverteeren en waarschouwen by dezen, hunne Huizen over deze zo hoogst aangenaame en heugelyke Aanstellinge van hooggemelden* Heere Prince van Oranje en Nassau *dezen avond te Illumineeren.*

En op dat niemand hier van ignorantie zoude pretendeeren, lasten wy dat deze in de Audientie van de Rolle zal worden gepubliceert, en voorts ter plaatze daar zulks gewoon is te geschieden geaffigeert. Gedaan in den Raade den 3 May 1747.

Daar op was die namiddag alles in beweeging tot het maaken van de noodige preparatien, om aan dat verzoek te voldoen. Op wat een heerlyke, deftige en briljante wyze den geheelen Haag zich tegen den avond opdeed, is niet mogelyk te beschryven; men kan niet zeggen, wat wyken van deze vermaakelyke Stede zich in deze het meeste distingueerde; maar de vrolyke situatie van de Lange en Korte Vyverberg, Kneuterdyk, het Plein, Lange Voorhout, en inzonderheid de Nieuwe-, zo ook de Prinse-, Prinsesse- en Heeregragten, verrukten de oogen der menschen, zynde niet alleen, behalven de prachtige Illuminatien, ook een groot gedeelte van de aldaar staande aanzienlyke Gebouwen met veelerhande Decoratien en Zinnebeelden versiert, in zulker voegen, dat alle Vreemdelingen, die diergelyke Vreugdebedryven in andere Landen hadden bygewoont, eenpaarig moesten betuigen, nooit iets zo uitmuntende gezien te hebben. Behalven de Logementen van de Stemmende Steden, daar dat van de Stad Haarlem niet van de minste onder was, en

Digitized by Google

andere publyque Gebouwen, waren alle de Hotels van de Ambassadeurs en verdere buitenlandsche Ministers mede ieder op een differente wyze van binnen, en met een groot getal Flambouwen van buiten geïllumineert; dat van Vrankryk was ook aanzienlyk, doch gelyk het zelve staat naby het prachtige Gebouw van den Keur-Hanoverschen Extraordinaris Envojé, Baron van Sporke, dat zeer briljant was, vermeende de Patriottische Aanschouwers, dat zulks de oorzaak was dat het Fransche Licht niet half zo sterk afstraalde. Om kort te zyn, in alle de Straaten en op opene Pleinen zag men het afsteeken van Vuurwerken, branden van Piktonnen, enz. ja de vrolykheid was onder alle rang van Menschen zo uittermaten, als mogelyk nooit gehoort of gezien is geweest; die 's morgens eerst ten deele een einde nam: en 't was als iets zonderlings aan te merken, dat in zo eene omstandigheid geene de minste ongelukken gebeurde, noch eenige buitenspoorigheden wierden gepleegt.

Onder de Decoratien, die voor het Huis van Jonkheer *Willem van Haren* gevonden wierden, zag men onder anderen het volgende Vaersje:

De fiere Leeuw ontwaakt en brult,
De Franschman is met schrik vervult,
En zal nu bevend' rugwaarts ylen,
Nu FRISO *pronkt met zeven Pylen.*

Ten zelven dage wierd ook ter vergadering van de Heeren Staaten Generaal in voorslag gebragt en gepasseert, om den Doorluchtigen Prins van *Oranje* en *Nassau*, onzen Stadhouder, aan te stellen tot Admiraal en Kapitein-Generaal van de Unie. De Heeren Leden, wegens hun Hoog Mogende benoemt, om hoogstgemelde zyne Doorluchtige Hoogheid over zyn Aanstelling tot Stadhouder, enz. van deze Provintie te feliciteeren, waren wegens de Ridderschap, de hoog Edele Heer *van der Duyn*, Heere van 's Gravemoer; en de Heeren Burgemeesteren uit de volgende Steden, als van Dordrecht, de Heer *Johan Gevaarts*; Haarlem, de Heer Mr. *Pieter van den Broek*; Delft, de Heer Mr. *Arent van der Dussen*; Leyden, de Heer Mr. *Dirk de Raat*; Amsterdam, de Heer Mr. *Nicolaas Geelvink*, Heere van Kastricum; Gouda, de Heer Mr. *Govert Suys*; Rotterdam, de Heer Mr. *Theodore Francois de May*; Alkmaar, de Heer Mr.

Digitized by Google

Mr. *Christoffel van Akerlaken*; Enkhuizen, de Heer Mr. *Jacob van Ramhorst*; en den Heer Raadpensionaris Mr. *Jacob Gilles*.

Ook hadden hun Hoog Mogende, zo tot het afleggen van het Compliment aan zyne Hoogheid, wegens deszelfs aanstelling tot Kapitein-Generaal en Admiraal van de Unie, als om die aanzienlyke Commissie, beslooten in een superbe Goude Doos, ter waarde van 1800 Guldens, in handen van zyne Hoogheid over te leveren, gecommitteert uit het illustre Collegie zeven Heeren Gedeputeerdens der respective Provintien, namentlyk, den Graave van *Randwyk*, wegens Gelderland; den Graave van *Bentink*, Heere van Rhoon en Pendregt, wegens Holland; den Heer *Buteux*, wegens Zeeland; den Heer *van Bottesteyn*, wegens Utrecht; Jonkheer *Willem van Haren*, wegens Vriesland; den Graave van *Bentink tot Neyhuys*, wegens Overyssel; en den Heer *Tamminga*, Heere van Maasbergen, wegens Stad en Lande; mitsgaders den Heer *Gilles*, Raadpensionaris van Holland, en den Heer Griffier *Fagel:* zynde hooggemelde hun Hoog Mogende Gedeputeerdens wyders insgelyks gecommitteert, om de Complimenten van Felicitatie af te leggen by haare Koningklyke Hoogheid de Kroonprincesse van Groot-Brittannien, Gemalinne van zyne Doorluchtige Hoogheid; gelyk ook by de Prinsesse Douariere van Oranje-Vriesland, zyne Hoogheids Vrouw Moeder. Wyders was by speciaale Resolutie geresolveert, alle Gouverneurs, Commandeurs en Commandeerende Officieren in zo verre van hunne gedaane Eeden te ontheffen in het obedieeren der Patenten, en uit dien hoofde gelast, zyne Doorluchtige Hoogheid in deszelfs bovengemelde Waardigheid te erkennen, en zyne te gevene Ordres te respecteeren en gehoorzaamen. Zie, Nieuwspapieren.

De ongemeene vreugde eenige dagen van alle Welmeenende achtervolgt zynde, als mede het draagen van Oranje Cocarden, en roepen van *Vivat Oranje!* zo waren 'er evenwel noch eenige Nydige, die het anders meenden, en mogelyk liever verdere Fransche Triumfen zagen: want 's nachts tusschen den 6den en 7den van May ontstond alhier te Haarlem eene geweldige confusie, veroorzaakt door de Vrouw van zekere welbekende Hospis, woonende op den hoek van de Groote en Kleene Krogt, die met de Knegt zich schandelyk had uitgelaaten, in schimpende woorden tegen de Protestanten, enz. De geest der Vervolging, zo eigen aan domme Roomschgezinden, had deze twee tot vermeetele taal aangezet, dat 'er ieder even zeer

Digitized by Google

over gemoeit was. Men vergaderde dan 's avonds omtrent ten 11 uuren voor het voornoemde Huis, en door eene niet pryswaardige yver gedreven, begon men de Steenen uit de Straat te graaven, en dezelve in de Glazen te werpen, voorneemens om het geheele Huis van onder tot boven te plonderen en te vernielen: maar de Burgers, op ordre der Ed: Magiftraat, fchielyk in de Wapenen gekomen, noodzaakten de Vergaderde half verrigter zaake te moeten fcheiden.

's Morgens ten 6 uuren, poogde de Knegt, zyn lyf niet zeker oordeelende voor het verbitterde Volk, zich door eene vlucht te falveeren: maar op ftraat komende, en door eenige gezien, wierd hy voor de Damftraat door een woedende meenigte aangevallen, en voortgedreven tot aan het Spaaren, daar hy zonder eenige genade wierd ingefmeeten, en niemand hem daar weder begeerde uit te haalen, voor en aleer hy had geroepen, Vivat Oranje! Maar hy in zyn dwaazen yver tegen zyne Doorluchtige Hoogheid door 't water noch niet verkoelt zynde, weigerde zulks hardnekkig: 't welk de raazende meenigte zodanig deed vergrammen, dat zy hem tot driemaalen toe geheel onder dompelde: dit hem evenwel te benaauwd wordende, riep hy eindelyk met een flaauwe ftem het begeerde, *Vivat Oranje!* doch denkelyk met een Franfchgezind harte: waar op hy by 't Hair doe weder uit het water wierd opgehaalt, en door een meenigte Volks na de Spaarwouder-poort uitgeleïd; daar hy verder met het compliment van fchoppen tegen zyn achterfte, als Verftoorder der ruft, de Stad wierd uitgejaagt.

Men hoopte nu, dat alles weder in ftilftand zoude geraakt hebben; doch 't was 'er verre van daan: dien zelven dag, zynde Zondag, 's namiddags onder 't aangaan der Kerk, begon men nochmaals voor bovengemelde Huis te vergaderen, de Glazen, by den eerften aanval geheel gebleven, wierden nu mede met Steenen verbryzelt: het woedende Volk begeerde noch na raad of reden te luifteren, ten zy de Bewoonders uit de Stad wierden gezet: doch hunne verdere moedwil, door 't fpoedig opkomen der Burgery met hunne Wapenen, wierd nochmaals verhindert: en de Ed: Magiftraat ziende dat 'er geene ftilftand te hoopen was, dan het begeerde voor ditmaal toe te ftaan, deed, op hooge order, tuffchen 4 en 5 uuren, dit paar Volks, de Hofpis en zyn Wyf, de Stad mede ruimen; wordende uitgeleid door den Onderfchout *Kleynenberg* en zyne Dienaars, tusfchen twee Vendelen Burgers, mede na de Spaarwouder-poort; van waar zy op een Wagen na Amfterdam vertrokken.

Na

Digitized by Google

Na dat mede door de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland alomme was bekent gemaakt, de Aanstelling van zyne Doorluchtige Hoogheid tot Stadhouder van Holland, enz. zo wierd den 9den van May 1747 bepaalt, om over die gelukkige Gebeurtenis Vreugde door 't geheele Land te bedryven, en gelast alle de Huizen 's avonds te Illumineeren: 't welk door de Ingezetenen van Haarlem, na dat dien dag het Kanon gelost, spelen en luiden der Klokken, en gepermitteerde vreugde bedreven was, luisterryk is verrigt, zo dat men de geheele Stad des avonds, als mede de Groote Kerks Tooren met Lantaarnen, geïllumineert zag; dat een fraaije vertooning was; de Decoratien, Zinnebeelden, enz. die men alomme vertoonden, waren superbe; de duizenden brandende Lichten verdreven de duistere nacht; zo dat de verheugde Haarlemsche Patriotten, zo groot als kleen, alles wandelende, als by den dag, met vermaak konden beschouwen, geduurende tot den dag aanbrak. Zie, als boven.

Den 12den van May, 's morgens omtrent 9 uuren, vertrok zyne Doorluchtige Hoogheid, Koningklyke Gemalinne en Dochter *Carolina*, met hun Gevolg, in verscheide Koetzen, van Amsterdam na Haarlem: deze Stad omtrent ten elf uuren genadert zynde, wierden eenige Stukken Kanon, op de Wal naby de Spaarwouder-poort staande, gelost; de geheele Burgery, bestaande in 8 Vendelen, met Oranje Escharpen, Cocarden en Strikken pronkende, stond in de Wapenen gerangeert van buiten de Spaarwouder- tot buiten de Groote Hout-poort, door welke hunne Hoogheden passeerden: voor het Huis van den Heer President-Burgemeester *van Stryen* gekomen zynde, wierd zyne Hoogheid (na verkregen permissie) aldaar eene weinige tyd opgehouden: zyne Hoogheid uit de Koets getreden, en geleid zynde in het Huis van gemelde President Burgemeester, deed den Wel-Ed. Gestrengen Heer Hoofd-Officier Mr. *Justis Witte*, uit naam der Heeren van de Magistraat, (die aldaar vergadert waren) de volgende Aanspraak:

Doorluchtigste Hooggeboore Vorst en Heer!

Het is niet als met de uitterste Hoogachting en de nedrigste Eerbiedigheid, dat ik de vryheid neeme, om tot Uw Hoogheid toe te treden, en Uwe Hoogheid over derzelver arrivement alhier te complimenteeren. Ik hebbe dan by deze als Hoofd-Officier d'eere en het geluk, omme

me uit naame van de Regeering, en goede Burgery dezer Stad Uwe Hoogheid hertsgrondig als onze Stadhouder, Admiraal en Kapitein-Generaal van de Zee- en Landmacht van deze Provintie te feliciteeren; zo dra deze heuglyke en niet min hoogst aangenaame tyding alhier bekend is geworden, heeft een ieder zo groot als klein hunne waare vergenoeging en oprechte blydschap daar over doen blyken; het is waar, dat deze Uwe Hoogheids Electie is geschied in een tyd, dat een van onze nabuurige Provintien reeds vyandlyk was aangevallen, en wy ook niet minder daar voor bekommert zyn; Uwe Hoogheids Voorvaderen hebben deze Republyk menigmaalen met de hulpe van den Almachtigen uit groote gevaaren en benaauwdheden gered; ons vertrouwen is derhalven naast God alleen op Uwe Hoogheid gevestigt, als uit dat Doorluchtige Bloed gesprooten, waar door ons lieve Vaderland uit deze bekommerlyke en gevaarlyke omstandigheden kan worden gered, en onze dierbaare, doch thans zeer periclitee-rende Panden van Godsdienst en Vryheid behouden konnen blyven: wy bidden en smeeken dierhalven vuuriglyk, dat het den Almachtigen en Algenoegzaame God behagen mag, Uwe Hoogheids Regeering in 't begin gelukkig en in het vervolg voorspoedig te maaken; de Goddelyke Voorzienigheid zy Uwe Hoogheid tot Leidsman, en verstrekke Uwe Hoogheid tot een Voormuur tegens den Vyand van dezen Staat; de Jehova onze God storte rykelyk en in eene dubbelde maate over Uwe Hoogheid, haare Koningklyke Hoogheid Mevrouwe de Princesse, Uwe Hoogheids Gemalinne, en de jonge Princesse zyne dierbaarste Zegeningen van den Hemel boven en de Aarde hier beneden, uit; Hy conserveere Uwe Hoogheden een geruime reeks van Jaaren in zyne Gunste; Hy doe uit Uwe Hoogheids Huize voortspruiten een jonge Prince, die de Voetstappen van Uwe Hoogheid en deszelfs Doorluchtige Voorvaderen kome na te volgen, op dat onze Republyk haar Behoud en Welvaaren aan Uw Hoogheids Huis verschuldigt blyve! Wy beveelen onze Stad, Regeering en Burgery, en ik myn Perzoon in 't particulier in Uwe Hoogheids Protectie en Gunste ootmoedig aan; en dewyl Uwe Hoogheid van voorneemen is, om deszelfs Reize te vervolgen, hebben wy d'eer Uwe Hoogheid een voorspoedige en gelukkige Reize toe te wenschen, waar na toe Uwe Hoogheid staat te vertrekken!

Zyne Hoogheid beantwoorde dezelve zeer vriendelyk; en uitgeleid zynde, complimenteerde toen ook de Heer Hoofd-Officier haare Koningklyke Hoogheid de Princesse Rojaal, die in de Koets was gebleven, met een sierlyke doch korter Aanspraak: dewelke van haare

Ko-

Digitized by Google

Koningklyke Hoogheid mede op een vriendelyke wyze beantwoord wierd. De Lucht weêrgalmde van het gejuich der Burgery: „*Lang* „ *leeven de Prins en Princes van Oranje!* enz. De Klokken speelden, en de geheele Stad was vol vreugde. Hunne Hoogheden de Groote Houtpoort naderende, wierd door een zekere Burger-Sergeant, mede aldaar in de Wapenen, met eene nederige Eerbiedigheid, haare Koningklyke Hoogheid geprezenteert, en vriendelyk van die Prinsesse aangenomen, deze

Ter Inhaalinge van zyne Doorluchtige Hoogheid,

den HEERE

WILLEM KAREL HENDRIK FRISO,

door Gods genade, Prins van Oranje en Nassau, enz. enz. enz.
als eenpaarig verkoorene Stadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal over alle de Vereenigde Nederlanden.

W*ie nadert niet met Lofgezangen,*
Nu Neêrlands Blydschap is vervuld,
Oranjes Prins *word Ingehuld,*
Voor lang gewenscht met groot verlangen?
Dat 's Vorsten *komst gezegent zy!*
ô Wonderzoon * *van 't Huis* Oranje!
En wakkren Naneef, van die Spanje
Beteugelde in haar tiranny!
Zyt driemaal welkom hier gekomen,
Als Stedehouder *van het Land,*
Nu ieder offert harte en hand!
Geen tweespalt hebt gy meer te schroomen.
Wy roemen 's Helds *gehoorzaamheid,*
Die, door Gods Stem, zich laat verbinden
Met dit zyn Volk, zyne Eensgezinden,
En tot Heldhaftigheid bereid!
Bespiegel, groote Prins, *de Daaden*
Van Vader Willem, *en die geen',*
Uit zyn Geslachte U voor getreên:

* Wonderzoon: Om dat zyne Hoogheid eenige weeken na het verongelukken van zyn Heer Vader is gebooren.

Wat vind Gy daar al Lauwerbladen! *
Wy twyfflen nimmer uw Beleid; †
Gy hebt 't Oranje-zog *gezogen*;
Der Vorsten Daaden overwogen,
En, op hun spoor, u toebereid.
Zwaay, zwaay nu 't Zwaard met Neêrlands Helden,
Wyl Vrankryk looze vonden zoekt,
Haar woord verbreekt, Gods Kerke vloekt,
Op dat men uwe Daên moog' melden;
In navolg van die groote Daên
Der Vaderen, u voorgetreden;
Voor lang geboekt by Neêrlands Leden,
Op veelerlei Historieblaên! ‡
Bewaakt de Vryheid, Eendragtsbanden,
Dat waare Godsdienst zegepraal,
En Welvaart van den Heere afdaal,
Als onafscheidbre Hemelpanden!
Wat Patriot, wat Neêrlands Bloed,
Zal u, ô Prins! *nu Eerbied weigren?*
Men ziet de Vreugd § *ten toppunt steigren*,
Met Eensgezinden Heldenmoed.
Stryd, Vorst, *in 's Hemels mogentheden*,
Omringt van Englen, als een schild,
Daar 's Vyands macht door word verspild,
En rust niet als in wensbre §§ *Vrede!*

Vervolgens deed de geheele Burgery hunne Hoogheden uitgeleide tot buiten de Groote Houtpoort, als wanneer het Geschut daar mede wierd gelost, enz.

In den Haag met veele ongemeene Toejuichingen gearriveert zynde, en zyne Doorluchtige Hoogheid in de Vergadering van hunne Hoog Mogende gekomen, deed hy aldaar deze zyne wyze en welgepaste Vaderlyke Aanspraak: HOOG

* Lauwerbladen: Dewelke bovengemelde Prinsen, door hunne Daaden, ten dienste dezer Landen gedaan, hebben verdient en verkreegen.

† Beleid: Als wel geoeffent zynde in de Wis- en Oorlogskunde, enz.

‡ Historieblaên: Als te zien is by Bor, Hoofd, van Meteren, en veele anderen.

§ Vreugd: Als men heden alomme door allerlei welmeenende Inwoonderen van Nederland hoord en ziet uitvoeren.

§§ Vrede: Dat is, tot dat een eerlyke Vrede voor 't van ouds gezegende Vaderland word gesloten of verkregen.

Digitized by Google

HOOG MOGENDE HEEREN!

Eergisteren heb ik de Eer gehad door Gedeputeerden uit uw Hoog Mogende illustre Collegie te verstaan, dat uw Hoog Mogende my tot Kapitein en Admiraal-Generaal van de Unie had benoemd, welke gewichtige Post my voor quam zwaar te zyn voor myne zwakke Schouderen om te draagen, doch schoon het waar is, dat ik my noch niet veel in Krygsdienst gevonden heb, om die waar te neemen, alzo tot hier toe de occasie ontbrooken heeft, weest echter verzekert, Hoog Mogende Heeren, dat ik my al voor lang in de Theorie van dezelve wel heb geoeffent, welke oeffening ik nu zal verdubbelen.

Terwyl uw Hoog Mogende in myn Perzoon zo veel vertrouwen gelieven te stellen, zal ik my altoos trachten te bevlytigen, om aan uw Hoog Mogende verwagting te beantwoorden: Ik zoude die Bediening niet hebben durven accepteeren, indien ik niet vertrouwde op den bystand van God Almachtig, en teffens gezien had, dat de albestierende Voorzienigheid in deze Post en in die van het Stadhouderschap al te doorstraalende werkzaam geweest was, dan dat ik my zoude hebben willen onttrekken, en ook om dat de eenpaarige aanstelling van uw Hoog Mogende my die te aanneemlyker maakt, schoon het gevaar, waar in de Republyk zich bevind, als wordende aangevallen door een machtigen en listigen Vyand: Terwyl verslapping van Negotie, en eenigzints bedorve Discipline onder de Krygsbenden, benevens verval in de Godsdienst, in deze dagen, my de aanvaarding van deze hoogwigtige Charge noch zwaarder deed voorkomen; maar my herinnerende, dat dezelve God noch leeft, die het onwrikbaar steunzel myner Loffelyke en Roemruchte Voorouderen is geweest, zo geeft my zulks vrymoedigheid, om ook te hoopen op den bystand van den God myner Voorvaderen, welker voetspoor ik zal trachten te houden.

Biedende dan myn Perzoon, Goed en Bloed aan, gelyk myn Voorvaderen, die zich meer dan eens hebben aangegord, om in de Mogentheden des Heeren heen te gaan, en dit Gemeenebest uit de gevaaren, waar in het zich bevond, te verlossen.

Ik had wel gewenscht eerder gelegenheid gehad te hebben, om nevens uw Hoog Mogende een Werktuig in de Hand des Heeren der Heirschaaren te zyn, ten beste van dezen Volke, waar toe ik myn Perzoon nu verbonden heb, om onder Jehovâs zegen, tot een Redder te mogen bevonden worden, ten einde deze Republyk weder gebragt mogt worden in een staat van haar aloude luister en aanzien by alle Volkeren van Europa; maar waar in dezelve nu tot myn innig leetwezen zich niet bevind, schoon meer dan dertig Jaaren Vrede te hebben genooten; wenschende vuuriglyk, dat het den goeden God behaagen zal, ons te verlossen van den overlast onzer Vyanden, en deze Republyk te bewaaren by haare dierbaare Panden van Vryheid en Hervormde Religie, zo lange Koningkryken en Gemeenebesten op deze Aarde zullen gevonden worden! Zie, als boven.

Digitized by Google

In navolging van de Steden Amsterdam en Rotterdam, wierd hier mede door verscheidene Vaderlandsche Patriotten een geheele Scheepslading met allerhande Ververschingen, op den 29sten van Augusty, na 't belegerde Bergen op Zoom afgezonden, om deszelfs Garnisoen aan te moedigen tot een dapperen weêrstand, en, zo 't de God der Heirschaaren behaagen mogt, deze Vesting voor de woede der Vyand te bewaaren.

Maar weinige tyd hier na moest die sterke Voormuur in 's Vyands handen vallen; dat alomme een naare verslagentheid baarde; ook ontstonden hier weder eenige Oproerigheden, en wel, dat het gevaarlykst scheen, in de Groote Houtstraat, zo men zeide, over vermeetele taal, enz. voor de Huizen van eenen Bakker, Kaasverkooper en Distelateur; doch men had het voornamentlyk op den laatstgenoemden gemunt, en gooyden aldaar ook eenige Glazen uit: den Bakker, vreezende dat het mede zyne beurt zoude worden, deelde alle zyn in voorraad hebbende Brood aan het raazende Gemeen uit: dat uit erkentenis, en na hy mede een Oranje Vlag had uitgestooken, hem beleefder handelde. Doch de vigilantie der Burgers, die schielyk in de Wapenen quamen, en dwars door het plonderziek Gepeupel heen trokken, en alomme de toegangen bezetten, deeden hun spoedig vertrekken.

Volgens Publicatie van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, en Advis van zyne Doorluchtige Hoogheid, wierd alhier mede de Burgery geordonneert zich in den Wapenhandel te oeffenen, waar toe expres een Adjudant en twee Assistenten wierden aangenomen; en ieder der Schutters moest zich voorzien van een Snaphaan, Bajonet, Patroontas en Degen. En daar na, op den 24sten van October, wierd op de Cluveniers Doele begonnen eene Wapenschouwing, en dat by Corporaalschappen: by welke gelegentheid, door de Wel-Ed: Gestrenge Heeren van de Krygsraad, aan ieder Onder-Officier en Schutter eene Zilvere Medaille wierd geschonken, ter gedachtenisse, datze zyne Doorluchtige Hoogheid, als Stadhouder hadden ingehaalt: dezelve Medaille heeft omtrent de groote van een Vroedschaps-penning, op de voorzyde leest men rondom het Borstbeeld van zyn Hoogheid, *W. C. H. F. Pr. van Oranje en Nassau*; en onderaan des Meesters Naam, *G. Marsboorn*: op de tegenzyde staat het Haarlemsche Wapen, wordende door twee Leeuwen vastgehouden, en daar onder leest men:

Voor

Voor Haarlems Burgery,
Die Friso, *vry en bly,*
Stadhouder van ons Land,
Ontfing met hart en hand.

P. M.

17$\frac{1}{12}$47.

G. M.

Na 't voorbeeld van andere Steden, nam men hier mede voor dit volgende in te leveren:

Request aan de Edele Achtbaare Heeren van de Vroedschap der Stad Haarlem.

Geeven met alle schuldige eerbied te kennen de ondergetekende getrouwe en welmeenende Burgers van deze Stad, dat de Supplianten, weetende dat volgens bevel van haar Ed: Groot Mog: de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, een iegelyk van zyne Goederen en Bezitting moet geven een Vyftigste Penning, zylieden in geenen deele daar van zich willen onttrekken, maar zommmigen van hun met alle bereidwilligheid noch wel tot meerder zouden willen resolveeren, indien van de eene kant de Burgery dezer Stad mede tot hun welzyn eenigzints konde werden gebenificeert, en aan de andere zyde het ook eenigzints konde werden gericht, dat het lieve Vaderland niet verder in gelyke beklaagelyke toestand geraakte, dat het dien Geldheffing mogte noodig hebben.

En derhalven zo keeren de Supplianten hun gezamentlyk tot U Edele Achtbaare met alle eerbiedigheid, verzoekende dat U Edele Achtbaare gelieven goed te vinden, om de Stads Excynsen op de Ronde Maat en op de Waag, dewelke voor de Burgery dezer Stad zo drukkende zyn, te vernietigen, of ten minsten denzelven zodanig te verligten, dat die alzins conform mogten wezen aan het gunt in andere Steden daar omtrent bepaalt is.

En dat U Edele Achtbaare mede gelieven goed te vinden, dat alle Ampten, Officien en Beneficien, dewelke in deze Stad en Jurisdictie van dien na dezen zullen komen te vaceeren, onder de Burgers dezer Stad publyk aan de meest daar voor biedende zullen werden verkogt; mits het den Kooper zal vryftaan om zyne Bediening zelve waar te neemen, of ten zynen keuze door een ander te laaten bedienen; doch alvoorens die Bediening werde aanvaart, de daar voor uitgeloofde Penningen werden gefourneert ten Comptoire van de Gemeene Lands Middelen dezer Stad, om ten nutte van den Lande te werden besteed, volgens het loffelyk Voorbeeld van zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, on-

zen zeer geliefden Stadhouder, die de aan hem opgedraagen Posteryen ten nutte van den Lande heeft overgegeven.

En laatstelyk, dat U Edele Achtbaare mede zal gelieven goed te vinden om hier, tot welzyn van de Stad en der Inwoonderen, te stellen en te favoriseeren diverse gereguleerde Vrye Markten, als Kaasmarkt, Botermarkt, Leermarkt, Beestenmarkt, Zaadmarkt, en verders zo als het U Edele Achtbaare ten welzyn mogte goedvinden.

't Welk doende, blyven wy ondergetekende, in verwagting van een korte en gunstige Resolutie, U Edele Achtbaare getrouwe en gehoorzaame Burgers en Ingezetenen dezer Stad. Haarlem den .. November 1747.

En was ondertekent door by na al hondert Burgers, in rang volgens het Alfabet. Maar in de Courant van den 11den van November door de Ondertekenaars gezien zynde, hoe flegt het die van Rotterdam was afgenomen, door hunne brutaale en dwingende uitdrukkingen, zo quam dit bovenstaande Request niet te voorschyn, en de Ondertekenaars wierden zeer ieverig om zelve hunne Naamen weder uit te schrabben.

Den 22sten van November, wierd in den Haag, door eene plechtige Deputatie aan hunne Hoogheden, uit de Ridderschap, Edelen en der Provintie van Holland en West Vriesland, als den Heere *Adam Adriaan van der Duyn*, Vryheer van Gravemoer, wegens de Ordre van de Ridderschap en Edelen dezer Provintie; de Heeren *de Wit*, Heer van Jaarsveld; *van der Kamer*; *van Berkhout*; *de Raat*; *Rendorp*, Heer van Marquette; *van den Kerkhoven*; *Meerman*; *van den Hemert*, Heer van Eeten en Meeuwen; *van der Heym*, Heer van Goudswaart; *van Beekesteyn*; *de la Bassecour*; *van Veen*; *Velius*; *Mossel van Straalen*; *Kroon*; *Houtting*; *van der Wolf* en *Pet*, Burgemeesteren, Pensionaris en Secretaris van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Gornichem, Schiedam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhuysen, Edam, Monnikendam, Medenblik en Purmerend, met en benevens den Heer Raadpensionaris *Mr. Jacob Gilles*, (die een sierlyke Redenvoering aan hunne Hoogheden deed) bekent gemaakt hunne onderstaande Resolutie van den 16den dito, raakende het Erf Stadhouderschap:

By Resumtie gedelibereert zynde op de Propositie door de Heeren van de Ridderschap en Edelen den 7 October laatstleden ter Vergadering gedaan,

daan, om op den voet daarby breeder gemeld, het Erf-Stadhouderschap en Kapitein- en Admiraalschap Generaal van deze Provintie, mitsgaders het Kapitein- en Admiraalschap Generaal der Vereenigde Nederlanden, te defereeren aan zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, den jegenswoordigen Heere Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal, en aan dezelfs zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten, in wettige Huwelyken geprocreëert.

Hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden, uit den naam en van wegens Burgemeesteren en Vroedschappen van dezelve Steden, eendragtelyk verklaard, zo als by haar Ed. Gr. Mog. verklaard word mits dezen, dat dezelve in ernstige overweeginge genomen hebbende de constitutie en staat van de Regeering dezer Landen, begreepen hebben, dat de ondervinding van vroeger en laater tyden klaarlyk heeft doen zien, dat de Republyk onmogelyk kan bestaan en behouden blyven, zonder te wezen voorzien van een eminent Hoofd, zodanig, dat dezelve daar van ontbloot geweest zynde, tot op den oever van haaren totalen ondergang meer als eens gebragt is geweest, waar uit dezelve door geen andere middelen heeft konnen worden gered, als door de Verkiezing van een Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal.

Dat onder die gelukkige Regeeringsform de Republyk van haare primitive oprechting af aan, zodanig in macht en welvaart is toegenomen, dat dezelve door haare Nabuuren aangezogt en ontzachelyk is geworden, en zulks onder het loffelyk Beleid en Bestuur van de Heeren Prinsen uit den Huize van Oranje en Nassau, aan welkers Afstammeling nu wederom, uit dezelve consideratie, het Stadhouder-, Kapitein- en Admiraalschap Generaal zynde opgedraagen, de goede uitwerkzelen daar van reeds zich oogenschynelyk openbaaren.

Dat alle goede, yverige en welgeïntentioneerde Regenten en generaalyk alle Ingezetenen van den Staat, niet als met schrik konnen gedenken en overwegen de perplexiteit, waar in de Republyk by manquement van zodanig een eminent Hoofd zoude komen te vervallen: en boven al, wanneer in deze tyds omstandigheden aan zyn Hoogheid den jegenswoordigen Heere Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal ietwes Menschelyks mogte overkomen, het geen God genadiglyk verhoede; byzonderlyk reguard genomen zynde, dat hooggemelde zyn Hoogheid door God Almachtig wel gezegend is met een Vrouwelyk Oir, maar tot noch toe met geen Mannelyk Oir, en dat het Vrouwelyk Oir zich tot noch toe alleen bepaald in eene Prinsesse, welke noch jong van jaaren is: en dat derhalven ten alleruiterste noodzaakelyk is, dat alle de bequaame middelen met vooruitzicht by der hand genomen worden, om zo groote onheilen, zo veel als Menschelyker wys bedacht kan worden, voor te komen; waar toe niet anders uit te denken is, als de Stadhouderlyke Waardigheid van zyn Hoogheid voor deszelfs zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten te doen continueeren, onder zodanige præcautien, als met den dienst van

den

Digitized by Google

den Lande meest overeenkomstig konnen worden te wezen; waar door de jegenswoordige Regeeringsform, zo veel na den Menschelyke geschieden kan, vastgesteld zynde, ook teffens het vertrouwen tusschen zyn Hoogheid en de Regenten, en tusschen de Regenten onderlinge, meer en meer gevoed, aangequeekt, en op een vaster voet dan ooit gebragt zal worden, zo noodzaakelyk om de zaaken van de Republyk tot een goeden uitkomst te brengen, en deszelfs altoos geduurzaam welzyn te bevorderen.

En hebben vervolgens hooggemelde Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Gedeputeerden van de respective Steden, uit den naam en van wegens Burgemeesteren en Vroedschappen van dezelve Steden, eendragtelyk aan hooggemelde zyn Hoogheid gedefereert, gelyk haar Ed. Groot Mogende defereeren by dezen, het Erf-Stadhouderschap en Kapitein- en Admiraalschap Generaal van de Provintie van Holland en West-Vriesland: Ten dien effecte, dat de Chargies, Digniteiten, en Waardigheden van Stadhouder, Gouverneur, Kapitein en Admiraal Generaal van hooggemelde Provintie, na het overlyden van hooggemelde zyn Hoogheid, die haar Ed. Groot Mogende wenschen en bidden, dat God Almachtig zeer veele Jaaren voorspoedelyk wil bewaaren en zegenen, zullen erven, succedeeeren en devolveeren op de Mannelyke Descendenten van hooggemelde zyn Hoogheid, in wettige Huwelyken geprocreëert: Dat wyders, in gevalle hooggemelde zyn Hoogheid mogte komen te overlyden, nalaatende een Zoon, in wettig Huwelyk geprocreëert, op welke de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden waren gedevolveert, en dezelve mogte komen te sterven zonder wettig Mannelyk Oir na te laaten, en zonder dat eenig verder Mannelyk Oir van hooggemelde zyn Hoogheid, in wettig Huwelyk geprocreëert, mogte exteeren, doch nalaatende eene Erf-Dochter, insgelyks in wettig Huwelyk geprocreëert, als dan de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, zullen erven, succedeeren en devolveeren op dezelve Erf-Dochter, en by haar overlyden op derzelver Mannelyk Oir, en verdere Mannelyke Descendenten, mede in wettige Huwelyken geprocreëert; en dat by gebreeke van dien, als mede in gevalle hooggemelde zyn Hoogheid mogte komen te overlyden zondes eenig Mannelyk Oir, in wettig Huwelyk geprocreëert, na te laaten, als dan de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden zullen erven, succedeeren en devolveeren op de Prinsesse Carolina, *Dochter van hooggemelde zyn Hoogheid, althans in leven zynde, en by haar overlyden op deszelfs Mannelyke Oir en verdere Mannelyke Descendenten, insgelyks in wettige Huwelyken geprocreëert: Dat voorts in gevalle hooggemelde zyn Hoogheid mogte komen te verwekken en na te laaten noch een of meer Prinsessen Dochteren, en de Prinsesse* Carolina *mogte komen te overlyden, zonder eenig Mannelyk Oir na te laaten, als dan de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, zullen erven, succedeeren en devolveeren op die geene van de Prinsessen Zusters van de Prinsesse* Carolina, *die by haar overlyden noch in leven zal of zullen zyn, en op derzelver Mannelyk Oir, en verdere Mannelyke Descendenten, mede*

in

in wettige Huwelyken geprocreëert: De oudere Zuster en derzelver Mannelyke Descendenten altoos gepræfereert wordende voor de jongere Zuster en derzelver Mannelyke Descendenten: Alles nochtans met dien verstande, dat de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, niet zullen mogen devolveeren, noch bekleed worden, op noch by iemand van de voorschreve zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyne Hoogheid, die met de Koningklyke of Keurvorstelyke Waardigheid bekleed zoude mogen worden; dat mede de voorschreve zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyne Hoogheid zullen moeten professie doen van de waare Christelyke Gereformeerde Religie, zodanig als die in de publyke Kerken dezer Landen geleerd word: Dat insgelyks die geene van de voorschreve zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyne Hoogheid, op welke de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, zouden mogen zyn gedevolveert, of op welke dezelve zouden staan te devolveeren, geduurende derzelver minderjaarigheid, zullen moeten worden opgevoed binnen deze Provintie: Dat wyders de Successie en devolutie van de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, op het Mannelyk Oir van de voorschreve Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyn Hoogheid, geen plaats zal hebben, dan alleen in gevalle dezelve Vrouwelyke Descendenten met speciaal consent en goedvinden van haar Edele Groot Mogende, zullen komen te trouwen met een Prins, professie doende van de waare Christelyke Gereformeerde Religie, zodanig als die in de publyke Kerken dezer Landen geleerd word, en niet bekleed zynde met de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, mogten komen te devolveeren op een van de voorschreve Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyn Hoogheid, dezelve die Chargies, Digniteiten en Waardigheden, zelfs zal waarneemen, en bekleeden onder den Tytel van Gouvernante, en uit dien hoofde ook sessie zal hebben in de respective Collegien, waar in de Stadhouders dezer Provintie gewoon zyn sessie te hebben, en vervolgens mede in den Raad van Staate; en dat dezelve mede Kapitein en Admiraal Generaal van de vereenigde Nederlanden zynde, die Chargies, Digniteiten en Waardigheden, zo ten aanzien van de sessie in den Raad van Staate, als ten opzichte van de sessie in de respective Admiraaliteits Collegien, insgelyks zelfs zal waarneemen en bekleeden, en voorts, in cas van Oorloge, en by het uittrekken van de Troupen van den Staat te Velde, de Faculteit hebben, om te benoemen en voor te draagen een geëxperimenteert Hoofd over de Militie, mits mede professie doende van de waare Christelyke Gereformeerde Religie als boven, en niet bekleed zynde met de Koningklyke en Keurvorstelyke Waardigheid, en daar benevens aangenaam zynde aan haar Edele Groot Mogende, om het Commandement en Chef over de gemelde Troupen, in haar plaats te voeren: behoudens echter, dat dezelve alvoorens den Eed van getrouwigheid aan dezen Staat zal moeten afleggen, en zich reguleeren na zodanige Instructie als hem zal worden medegegeven, en daar toe door haar Hoog Mogende, met overleg en Advys,

Digitized by Google

zo van de Vrouwe Gouvernante, als van den Raad van Staate, zal worden beraamt en vastgesteld; en dat in gevalle de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden mogten komen te devolveeren op een van de voorschreve Mannelyke of Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyne Hoogheid, noch minderjaarig zynde, dezelve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, geduurende de voorschreve minderjaarigheid, zullen worden waargenomen en bekleed, door de Vrouwe Moeder van dezelve minderjaarige, zo dezelve noch in leven is, en zulks zo lange dezelve geduurende de voorschreve minderjaarigheid Weduwe zal zyn, en in de Vereenigde Provintien zal resideeren, als Voogdesse, en onder den Tytel van Gouvernante, alles op zodanigen voet en wyze, en met gelyke Faculteit, ten reguarde van het benoemen en voordraagen van een geëxperimenteert Hoofd over de Militie, in cas van Oorlog, en by het uitrekken van de Troupen van den Staat te Velde, en onder gelyke Restrictien, als hier boven, ten aanzien van de voorschreve Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyn Hoogheid, op welke de voorschreve Chargies, Digniteiten en Waardigheden, mogten komen te devolveeren, zelve is gezegt; en dat by gebreeke van de Vrouwe Moeder van zodanige minderjaarige, of in gevalle deszelfs administratie uit hoofde van een van de voorschreve oorzaaken mogte komen te cesseeren, haar Edele Groot Mogende in opzichte van de Voogdye van dezelve minderjaarige, zodanige voorzieninge zullen doen, als zy ten meesten dienste van den Lande zullen oordeelen te behooren.

En is voorts by de gemelde Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Gedeputeerden van de respective Steden, uit den naam en van wegens Burgemeesteren en Vroedschappen van dezelve Steden, goedgevonden en verstaan, gelyk haar Edele Groot Mogende goedvinden en verstaan mits dezen, dat hier van Brieven in behoorlyke forme, onder het Groot Zegel van den Lande, ten behoeve van hooggemelde zyn Hoogheid, en zyn Hoogheids voorschreve zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten, in wettige Huwelyken geprocreëert, zullen uitgegeven en gedepecheert worden, en Copie authenticq van dien gezonden aan de Gecommitteerde Raaden, den Hoogen Raad en aan het Hof Provinciaal, om aldaar geregistreert te worden.

Dat wyders van wegens haar Edele Groot Mogende de zaake ter Generaaliteit daar heen op het kragtigste zal worden gedirigeert, ten einde by haar Hoog Mogende de successie en devolutie van het Kapitein- en Admiraalschap Generaal der Vereenigde Nederlanden, op de voorschreve zo Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten van hooggemelde zyn Hoogheid mede vastgesteld moge worden, mutatis mutandis, *in gelyker voegen, en onder dezelve præcautien en restrictien, als hier boven zo ten aanzien van het Stadhouder-, Kapitein- en Admiraalschap Generaal van deze Provintie, als ook reeds ten opzichte van het Kapitein- en Admiraalschap Generaal der Vereenigde Nederlanden, ter nedergesteld is; en daar van mede ten behoeve van zyn Hoogheid, en zyne Hoogheids voorschreve zo Man-*

Mannelyke als Vrouwelyke Descendenten, in wettige Huwelyken geprocreëert, gelyke Brieven in behoorlyke forme, onder het Groot Zegel van de Generaaliteit moge worden gedepecheert en uitgegeven.
Accordeert met de voorschreve Resolutien.

Daar op volgde de andere Provintien, als Zeeland, Overyssel, Utrecht en Gelderland, die zyne Doorluchtige Hoogheid tot het Erf-Stadhouderschap, enz. en in de Mannelyke en Vrouwelyke wettige Descendenten, mede verklaarden; zo dat de gezamentlyke zeven Vereenigde Provintien, onder 't bestier van één Erf-Stadhouder, nu als zamengebonden en verknogt zyn; en het jaar 1748, als een nieuwe Tydstip dezer Republyk begon; zynde dat het eerste Jubeljaar, waar in, voor een Eeuw geleden, de verkreegene Vryheid, door een geslootene Vrede met den Koningk van Spanje, quam aanlichten.

Ter bewaaringe voor het Diploma van 't Erf-Stadhouderschap der Unie, is ook eene kunstig gewerkte Goude Doos aan zyne Doorluchtige Hoogheid gepresenteert, van drie Ponden zwaar: vertoonende op het midden van het Dekzel, in een Banderol, de woorden, *Concordia res parvæ crescunt.* Boven aan, ter regter zyde, ziet men de Godsdienst, met den Bybel in de regter- en een brandende Lamp in de linker hand; en aan de andere zyde de Gerechtigheid, met de Weegschaal in de linker- en het Zwaard in de regter hand: beneden, ter linker zyde, word vertoond, 's Lands Welvaaren, met de Hoorn des Overvloeds in de eene en de Slangestaf in de andere hand; en ter regter zyde de Vrede, met de Bondelstokken in de regter- en een Palm- en Olyftak dooreen geslingert in de linker hand; alles zeer fraai gewrocht, ter waarde met het Fatzoen van 3000 Guldens. Zie, als boven.

Den 12den van December dezes jaars, had men over deze Stad zwaar Weder, eerst eene Donderbui, en daar op een zwaaren Storm uit den Zuidwesten, als in veele jaaren niet was gehoord of gezien, en die alomme aan Huizen, Daken, Schuttingen, enz. veele schade heeft gedaan.

In den jaare 1748, den 8sten van Maart, behaagde het de Almachtige God, gelyk te meermaalen, doch wel inzonderheid als het den Vaderlande bange was, en het water (om zo te spreeken) op de lippen stond, den vinger zyner mogentheid door handtastelyke wonderen op de kenbaarste wyze tot heil en redding van de Republyk te openbaaren; 't behaagde hem, schoon weinig maanden geleden,

Digitized by Google

de Hulk van Staat als weder in gevaar van stranden gebragt scheen, op eene zo wonderbaare als onvermoede wyze een Palinuur te schenken, door wiens wys beleid en bestier onder zyne krachtdaadige bystand 's Lands Inwoonderen by vooruitzicht gegronde hoope konnen hebben, de dierbaare Panden van Godsdienst en Vryheid weder gelyk voortyds van het dreigend gevaar gered te zien; ja het behaagde hem ook in deze dagen, de vuurige wenschingen van alle Welmeenende, de reikhalzende verlangens van hen alle, die 's Lands heil ter harte gaat, en de yverige zuchtingen en gebeden van geheel Nederland goedgunstig te verhooren, door het doen gebooren worden van een PRINS uit den Doorluchtigen Stam van *Oranje* en *Nassau*; uit dien Stam, wiens Telgen de Republyk gevestigt en geveiligt, en ten kosten van hun goed en bloed ons Gemeenebest in dien luisterryken staat gesteld hebben, waar in het zich zedert bevonden heeft en tot op heden dezen dag noch bevind. Den 8sten dezer, zegge ik, 's morgens ten 4 uuren, verscheen, voor 't opgaan der Zon, dat heugelyke tydstip, en oogenblik, waar in haare Koningklyke Hoogheid, Mevrouwe de Prinses van *Oranje* en *Nassau*, dat gewenschte Voorwerp onzer hoope en van het gantsche Protestantendom, gelukkig, en na slegts een quartier uurs in arbeid gezeten te hebben, ter waereld bragt: een oogenblik te merkwaardiger, als het ten eeuwigen dage de Epocha zal zyn der jaartekening van het Erf Stadhouderschap van het Vereenigd Nederland, en in de Gedenkboeken praalen als het aanbegin van de totale vernieling en destructie der beweeg-oorzaaken van alle 's Lands rampen en ongevallen.

Onmiddelyk na die groote Gebeurtenis, en zo dra de Doorluchtige Vader van dien Doorluchtigen Zoon bekent geworden was, begaf zich zyne Hoogheid na deszelfs Cabinet, dankte den Hemel voor dien Zegen en dat zo kenbaare blyk zyner onwaardeerbre goedgunstigheid; en vervolgens naar de Kraam-kamer van de Prinses, zyne dierbaare Gemaalin, die hy teder en met vreugde-traanen omhelsde en feliciteerde: 't geen door haare Koningklyke Hoogheid op eene niet min tedere en aandoenende wyze beantwoord wierd. Naauwlyks was die blymaare ruchtbaar geworden, 't geen in weinig oogenblikken geschiede, of de slaap verliet een ieder, de zorgelooze nacht verkeerde in een onbezorgde en vreugdryke dag, en het aanbreeken van het Zonnelicht ging met een gestadig en herbaalt *Vivat* ge-

roep

Digitized by Google

roep en gejuich verzelt; waar op wel haast het gelui van alle de Klokken volgde, 't geen by tusschenpoozen door het bekende Air, *Wilhelmus van Nassouwe*, op het Klokkenspel vervangen wierd. Aanstonds zag men Couriers zo na de respective Provintien der Unie als elders vertrekken, om van dat heuchelyk geval alomme tyding te brengen; waar van de Heeren Gecommitteerde Raaden niet zo dra kennisse bequamen, of vergaderden terstond, ten einde, de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland tegen den 12den te beschryven, voorts het noodige in dat tydgewrigt te beraamen, en tot het een en ander vereischte ordres te geven, als onder anderen, om eenige Stukken grof Geschut van Delft te doen haalen, die 's avonds gelost wierden, gelyk weleer op publyke Dankdagen over groote Overwinningen en by het eindigen van glorieryke Campagnes in voorige Oorlogen pleeg te geschieden.

Deze aangenaame Blymaare, die zelve voormiddag alhier in de Stad komende, ordonneerde de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren aanstonds, dat over deze gelukkige Gebeurtenis noch dien zelven dag het Geschut van Stads Wallen zoude worden gelost: 't welk 's namiddags drie maalen wierd herhaald; terwyl ondertusschen de Trompetters van de Groote Kerks Tooren, als mede de Klokkenist braaf *Wilhelmus van Nassouwe* speelden, en veele vreugde wierd bedreven.

De dag daar aan, volgens eene Publicatie van hun Edele Groot Achtbaare, wierd bepaalt, om alle de Huizen der Burgers en Inwoonderen te Illumineeren, en wierd daar mede begonnen ten half zeven uuren, met de eerste Decharche van het Geschut, dat driemaal gelost wierd. Op den middag en 's namiddags wierden alle de Klokken van de Kerken en Toorens geluid, en de Klokkenspeeler liet de Nassouwsche Melody nochmaals wakker hooren: zynde de Groote Kerks Tooren op eene fraaije wyze met een groot getal Lantaarnen tot aan den Weêrhaan behangen; welke Illuminatie eene superbe en overheerlyke vertooning gaf: het Stadhuis was mede Geillumineert, en op de groote Markt brande vyf Stellingen van étages Piktonnen, wordende eene meenigte Vuurwerken afgeschooten, enz. Ook zag men alomme veele zinryke Decoratien en Devisen: en dewyl alomme goede wacht en toezicht wierd gehouden, kon men alles al wandelende in vreugde en geschiktheid beschouwen, en deze Vreugdedag en Nacht eindigde eerst met de aannaderende morgenstond.

Den 11den van April, dien plechtigen Doopdag van de Graaf van *Buren*, of Erfprins van Oranje, wierd nochmaals mede alhier geviert, volgens Publicatie, met het afschieten van Stads Geschut, luiden en speelen der Klokken, Illumineeren der Huizen, en 't branden van Piktonnen, Vuurwerken, enz. met ongemeene vreugde. Maar het verhaal van deze Plechtigheid in den Haag, is te merkwaardig, onze Leezer die niet mede te deelen: 's morgens omtrent 10 uuren vergaderde de Haagsche Burgery, treffelyk uitgedost, in het Voorhout op de paradeplaats in de Wapenen, daar de Quartier-vendels der 6 Compagnien geplant stonden; na de Compagnien geformeert waren, trokken de drie eerste Gelederen der Vendel divisien van ieder Compagnie uit, met hunne Vendrigs aan 't hoofd, om Vendels te haalen van het huis van hunnen Collonel, de Heer Burgemeester *Dierkens*; en wanneer de gemelde Manschap zich weder by hunne respective Compagnien gevoegt had, begon de marsch, gaande 7 speelende Muziekanten vooraf, uit het Voorhout langs de lange Houtstraat, het Plein, de korte en lange Vyverberg, de Plaats, de Hoogstraat en Groenmarkt, tot aan de Groote Kerk, posteerende zich daar by het Witte Vendel, het Oranje Vendel op de Markt, en een gedeelte in de Hoogstraat; waar achter het Blaauwe Oranje Blanche Bleu, het Groene en Columbine Vendel volgde, zich uitstrekkende tot op de korte Vyverberg, staande de geheele Burgery in twee reijen over malkanderen geschaart, waar door de Cavalcade zoude passeeren. Het Garnisoen stond mede in de Wapenen, zo op het Binnenhof, het Plein, als andere wyken en loopplaatzen, en een gedeelte der Garde du Corps, in magnifique nieuwe Monture uitgedost, op het Buitenhof. Tusschen 12 en een uur begaven zich de gezamentlyke respective Heeren Gedeputeerdens van de hooge Collegien, dewelke by deze plechtige Ceremonie zouden assisteeren, ten Hove, zynde wegens hunne Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal daar toe gecommitteert wegens de Provintie van Gelderland, den Burggraave *Adriaan*, *Graave van Lynden*; wegens Holland, den Heer *Schellinger*; wegens Zeeland, den Heer *Petrus Beuteux*; wegens Utrecht, den Heer *Jan Daniel d'Ablaing*, Heere van Giesenburg; wegens Vriesland, den Heer *Jan Sirtema van Grovestins*; wegens Overyssel, den Heer *Hendrik van Ysselmuyden*; en wegens Groningen en Ommelanden, den Heer *Eger Tamminga*, met en benevens den Heer Griffier *Fagel*: wegens hunne Edele

Groot

Digitized by Google

Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland, als mede der Ridderschap, de hoog Edele Heeren *Adam Adriaan van der Duyn*, Vryheer van 's Gravemoer, enz.; *Karel Lodewyk*, Baron van Wassenaar, Heer van Doveren, enz.; wegens de Stad Dordrecht, den Heer Burgemeester Mr. *Paulus Gevaarts*; wegens Haarlem, den Heer Burgemeester Mr. *Isaak Laurens van Dielen*; wegens Delft, den Heer Burgemeester *Willem van Schuylenburg*; wegens Leyden, den Heer Burgemeester Mr. *Dirk de Raat*; wegens Amsterdam, den Heer Burgemeester *Sautyn*; wegens Alkmaar, den Heer Burgemeester Mr. *Theodorus Saskerus*; wegens Hoorn, den Heer Burgemeester Mr. *Herman Berkhout*; wegens Enkhuysen, den Heer Burgemeester Mr. *Jacob van der Ramborst*, en den Heer Raad pensionaris Mr. *Jacob Gilles:* noch wegens de Steden in 't byzonder, als van Dordrecht, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Johan Diederik Pompe van Meerdervoort*, Heere van Meerdervoort, enz. *Mattheus Rees* en Mr. *Jeronimus Kersseboom*, Oud-Raaden; wegens Haarlem, de Heeren Burgemeesteren *Hendrik Crommelin* en Mr. *Pieter Steyn*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Paulus Abraham Gilles*; wegens Delft, de Heeren Burgemeesteren *Dirk Ingelby* en Mr. *Arent van der Dussen*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Johannes van der Gragt*; wegens Leyden, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Johan van den Berg* en Mr. *Johan van Groeneveld*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Adriaan van der Straaten*; wegens Amsterdam, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Pieter Rendorp*, Heer van Marquette, enz. en *Willem Gidion Deutz*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Joannes Staal*; wegens Gouda, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Willem van Stryen* en Mr. *Tieleman van Zeeberg*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Jacob Snels*; wegens Rotterdam, de Heeren Burgemeesteren *Theodore Francois de Mey*, Mr. *Pieter Schoonhoven* en Mr. *Herman Vingerhoet*; wegens Schiedam, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Johan van der Heym*, Heer van Goudswaart, enz. en *Adriaan Doem*, nevens den Heer Pensionaris Mr. *Karel Bosschaart*; wegens Nymwegen, de Heeren Burgemeesteren Mr. *Jan Swaan* en Mr. *Jacob Vos*, de Heeren Schepenen Mr. *Jan Christiaan Swaan*, Heer van Pouderoyen, en Mr. *Johan Michiel Roukens*, benevens den Heer Raad-Secretaris *Vos*, enz. De Deputatie van de Staaten van Zeeland wierd bekleed, wegens de Edelen, door Jongkheer *Jan van Borsselen van der Hooge*; wegens Middelburg, den Heer Burgemeester Mr. *Jacob van Citters*; wegens

gens

gens Zierikzee, den Heer Burgemeester *de Jonge*; wegens de Stad Goes, den Heer Schepen en Raad Mr. *Pieter Parker*; wegens Tholen, den Heer Burgemeester Mr. *Michiel Karel van Lichtenberg*; en wegens Ter Veere, den Heer Burgemeester *van Hoorn*: en de Deputatie van de Staaten van Vriesland bestond in den Jongkheer *Willem van Haren*, Jongkheer *Jan Syrtema van Grovestins*, de Heeren *Hermanus Ulricus Hamerster*, *Onno Zwier van Haren*, *Adrianus Bergsma* en *Jan Jacob de Blok van Knuffelaar*.

Na dat alle de bovengemelde Heeren aan het Hof gekomen waren, begon ten twee uuren de Cavalcade, en zo dra zyne Doorluchtige Hoogheid den Prinse Erf-Stadhouder zich vertoonde, om in de Koets te treden, deeden duizenden Menschen de lucht weêrgalmen van het geroep, Vivat de Prins van Oranje! terwyl de Staaten-Trompetters en Paukers het bekende Airtje, *Wilhelmus van Nassouwe*, enz. speelden. De Cavalcade geschiede daar op van het Binnenhof, voorby het Huis van Prins *Maurits*, door de paradeerende Burgery, over de korte en lange Vyverberg, enz. in de volgende ordre: Vooraf reed den Heer Stalmeester *Bartoldi* te paard, waar achter volgde een Officier met 16 Zwitzers of Trawanten van de Compagnie van de Heer *la Sarras*, dewelke zich in het inkomen van de Kerk regts en links langs de Banken rangeerden. Hier op volgde een Koets, bespannen met 6 Paarden, waar in zaten de Heeren *Wulknitz*, *Voigt* en *Bentink*, Edellieden van zyne Doorluchtige Hoogheid; in de twede Koets, bespannen als de voorige, zaten de Heeren *Ramboüillet*, *Dalwig* en *Unger*, insgelyks Edellieden van zyn Hoogheid; hier op volgde de Koets van zyn Hoogheids Opper-Stalmeester de Baron van *Grovestins*, mede als vooren bespannen, en daar in de Heeren *Bigot* en *Harinxma*; daar na wederom een Koets met 6 Paarden, en daar in den Heer Opper-Jagermeester Baron van *Hamersteyn* en den Kamer-heer Baron van *Heyden*; daar by een Onder-officier van de Garde du Corps, met vier Mannen en vier Loopers; hier op volgde zyne Doorluchtige *Hoogheid*, in een magnifique Koets, bespannen met acht Moorkoppe Hengsten, staande voor op dezelve twee Pages, uitmuntend gekleed; over zyne Hoogheid zaten in deszelfs Koets zyne Opper-Stalmeesters, de Baronnen van *Burmania* en *Grovestins*, gaande aan ieder zyde van dezelve twee Hydukken, en achter zes Lakeijen; daar na volgde een Trompetter van de Garde du Corps, een Officier en 16 Mannen van dezelve: hier

Digitized by Google

hier op volgde de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staaten Generaal van iedere Provintie, in vier Koetzen, gaande vooraf derzelver Bodens, en omringt door hunne Levery-bediendens; in zeven Koetzen de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland; een Koets, waar in gezeten was den Hoog Ed. Heer *van Borsselen*, Premier Noble van Zeeland; vier Koetzen met Heeren Gedeputeerden van de Provintie Vriesland; omtrent 20 Koetzen met Heeren Gedeputeerden van byzondere Steden, gaande derzelver Bodens voor ieder eerste Koetzen; en eindelyk wierd den geheelen train door een Detachement van de Garde te paard gesllooten.

Na dat de geheele train aan de Kerk gekomen, en zyn Doorluchtige Hoogheid, deszelfs Edellieden, en Heeren Gedeputeerden, aan den Ingang, die achter den Predikstoel is, uit de Koets getreden, en in de Kerk, die met een Fluweel en Goud Tapyt was belegt, gekomen was, plaatste zich zyne Doorluchtige Hoogheid in de aldaar gebragte Stadhouderlyke Stoel, zettende zich de Heeren Gedeputeerden ter regter en linkerzyde van dien Vorst in voor hen geapproprieëerde bekleede Gestoeltens, zynde het Doophekje opgeruimt: waar op de oudste Predikant, Do. *van Utrecht*, vooraf een Psalm hebbende laaten zingen, zyne Leerrede begon over 1 *Sam.* 1: 27, 28. *Ik bad om dit Kind, en de HEERE heeft my myne bede gegeven, die ik van hem gebeden hebbe: daarom hebbe ik hem ook den HEERE overgegeven alle de dagen die hy wezen zal; hy is van den HEERE gebeden.* Kort na den aanvang van deze Leerrede, begaven zich de Heeren *Bigot* en *Harinxma* uit de Kerk, en stapten in de Koets van den Heer Opper-Stalmeester, met zes Paarden bespannen, voor hen hebbende den Heer Onder-Stalmeester *Groos* te paard, en reden na 't Hof, om den jongen *Erfprins* af te haalen; dat in volgende ordre geschiede: vooraf reed de gemelde Heer Onder-Stalmeester te paard; daar op volgden die Heeren in hunne Koets; daar op de Koets van de Prinsesse *Carolina*, bespannen met zes Paarden, waar in zaten Mylady *Heyndfort*, en de Zusters *Cottrel* en *Gry*; in een twede Koets, mede met zes Paarden bespannen, zaten Jongkvrouwe *van Wassenaar*, Mevrouwe *Saumaise* en de Juffer *Jennings*; daar na een Officier van de Garde du Corps te voet, vier Mannen van dat Corps en twee Pages; en eindelyk de Koningklyke Draagkoets, waar in zat een voornaame Dame, hebbende den *Erfprins*

op haare schoot, waar nevens gingen twee Garde du Corps, twee Hydukken, en achteraan zes Lakeijen.

Zo dra Mylady *Heyndfort* met den Erfprins op de handen in de Kerk gekomen was, besloot Do. *van Utrecht* zyne Leerrede, en las het Formulier van den H. Doop: waar op gemelde Dame den Erfprins aan den Prins Erf-stadhouder, zynen Vader, over gaf; die daar op in perzoon den Erfprins ten Doop presenteerde; wanneer het H. Bondzegel door Do. *Ludovicus Timon Pielat* met den naam van WILLEM aan den jongen Prins wierd toegedient; na 't verrichten van deze plechtigheid Do. *van Utrecht* een kort en zaaklyk Gebed deed, en vervolgens den Zegen uitsprak.

De Cavalcade geschiede daar op wederom op dezelve wyze na het Hof, terwyl het Kanon gelost en de Klokken geluid wierden, defileerende de Burgery door de Stadhouderlyke Poort over het Binnenhof; 't welk haar Koningklyke Hoogheid en de Prinsesse *Carolina* uit 's Prinsen Geheimvertrek bezigtigden.

Op deze Plechtigheid heeft het de Dichter *J. Houtman* gelust dus zyne vreugde uit te drukken:

NEERLANDS LUISTER,
uitgeblonken in den plechtigen
VORSTELYKEN DOOP
zyner DOORLUCHTIGE HOOGHEID
WILLEM,
GRAAVE van BUREN, enz. enz. enz.

Zo juicht 's Lands Lusthof der Stadhoudren, 's Gravenhaag
Op nieuw van vreugde, en vreest geen ramp der Oorlogsplaagen,
Nu deez' een wieg verstrekt des Helds, die d'onheilslaagen
Van 't Vyandlyk Bourbon (op dat 't van hem gewaag')
Op Nassaus Heldenbaan dwarsboomen zal gestaêg;
En Vryheids Staatzuil als 's Lands Atlas onderschraagen.
Dus werd die purpre vrugt als van om hoog gedraagen
In Neêrlands Schoot, van deez' gekoesterd als haag Maag.
Wat blydschap streelt nu 't hart der yvrige Onderzaaten?

Nu

Digitized by Google

Nu zy Vorst FRISO, *van 't Gevadetschap der Staaten*
Verzeld, vol staatsi zien ter Haagsche Kerk in treden,
Langs 't prachtig Koortapeet: daar men den Prins komt Doopen,
Met Nassaus WILLEMS *Naam, des Vyands schrik, 's Lands Hoope,*
Dien 's Naam, welke aan 't Gebouw van Staat lag d' eerste Steen.

Men kan niet genoeg uitspreeken den grooten toevloed van Vreemdelingen, die herwaarts gelokt waren, om de plechtigheden van dien dag te aanschouwen, en ook niet genoeg verwonderen over de magnificentie en pracht, zo van klederen, als goede order, die in alles geobserveert is. 's Avonds zyn de Heeren, die by den Doop geassisteert hebben, door den Prins Erf-Stadhouder op Prins *Maurits*-Huis prachtig geregaleert, en alles aldaar op eene superbe wyze geillumineert geweest. De Decoratien en Zinnebeelden te melden, en de wyze waar op zich een ieder heeft zoeken te distingueeren, is mede ondoenlyk, hebbende zulks verre overtroffen alles wat by de voorige Illuminatie gezien is, vertoonende zich aan het Stadhuis, als mede op het Binnen- en Buitenhof, de Plaats, korte en lange Vyverberg, het oude en nieuwe Voorhout, Prinsesse-gragt, en andere Gragten en Straaten, veelerlei Illuminatien van eene gansch nieuwe vinding, terwyl op het Plein en andere plaatzen prachtige Vuurwerken wierden afgestooken.

Na deze Doopplechtigheid, wierden door 's Prinsen hooge Peeters de volgende aanzienlyke Pillegiften aan de Prinsesse Rojaale behandigt: als van wegens hun Hoog Mogende, een Lyfrente-brief van 10000 Guldens jaarlyks, leggende in een Goude Doos, waardig 2000 Guldens. Van hun Edele Groot Mogende, een Lyfrente-brief van 7000 Guldens jaarlyks, leggende in een Goude Doos, waardig 1800 Guldens. Van de Stad Nymwegen, een Lyfrente-brief van 1000 Guldens jaarlyks. Van de Stad Dordrecht, een Lyfrente brief van 800 Guldens jaarlyks, leggende in een fraaije Zilvere Doos. Van de Stad Haarlem, een Lyfrente-brief van 1200 Guldens jaarlyks, leggende in een Doos, als boven. Van de Stad Delft, een Lyfrente-brief van 1000 Guldens jaarlyks, leggende in een Doos, als boven. Van de Stad Leyden, een Lyfrente-brief van 1200 Guldens jaarlyks, leggende in een Doos, als boven. Van de Stad Amsterdam, een Lyfrente-brief van 2500 Guldens jaarlyks, leggende in een Goude Doos, waardig 1800 Guldens. Van de Stad Gouda, een Lyfrente-brief

brief van 800 Guldens jaarlyks, leggende in een fraaije Zilvere Doos. Van de Stad Rotterdam, een Lyfrente-brief van 1500 Guldens jaarlyks, leggende in een Doos, als boven. Van de Stad Schiedam, een Lyfrente-brief van 800 Guldens jaarlyks, leggende in een Doos, als boven. enz. Zie Nieuwspapieren.

Maar deze vreugd wierd alhier, door een kort daar op volgende Tumult-orkaan, gestoort, volgens dit

Echt

Echt en Naaauwkeurig Verhaal
Van 't geene binnen de Stad
HAARLEM,
aangaande de
BEROERTENS
over het afſchaffen der
PACHTERS,
is voorgevallen;

Begonnen den 13*de van Juny* 1748.

Gedrukt na de Copy van Ooggetuigen, 1748.

Digitized by Google

Aan den LEEZER.

WAARDE LEEZER,

Het is myne gewoonte niet een Verhaal op het papier te ſtellen, (vermids myne onbequaamheid) of om in eene goede ſtyl en welgeſchikte ordre iets te kunnen voortbrengen; dat ook eene wezentlyke Rede is, waarom ik in dit geval my daar van behoorde te onthouden: maar, dewyl zekere Boekverkooper of Drukker een diergelyke Verhaal van 't gepaſſeerde in het licht gegeven heeft, dat met veele onwaarheden beklad is, dat den Opſteller daar van zich ſchaamen moet, en dat den Leezer, zo hier als in andere Plaatzen, die de Gevallen onbekent zyn, niet zoude misleid worden, en valſche denkbeelden formeeren, hebbe ik evenwel daarom (onder verbetering) dit volgende Verhaal U, waarde Leezer, moeten mededeelen, en Gevallen op te geven, die waarlyk alzo gebeurt zyn: hoewel 'er echter noch veele omſtandigheden zouden kunnen bygevoegt worden, die tot myne kenniſſe niet gekomen zyn; want alle omſtandigheden begeerende na te gaan, dan moeſt men zich onder het Plonderziek Volk hebben begeven, dat geen eerlyk Man ooit paſte. Vaar wel.

Per Amitié.

Haarlem, den 25ſte van July 1748.

Digitized by Google

Echt en Naauwkeurig Verhaal

van 't geene binnen de Stad

HAARLEM,

aangaande de Beroertens der PACHTERS, is voorgevallen.

Wanneer door de Goddelyke goedheid de Voor-Artikelen, na een wreede en al verslindende Oorlog, van de meest oorlogvoerende Mogentheden getekent waren, en daar op de Stilstand van Wapenen was afgekondigt, waar over de Heere der Heyerschaaren zo aanhoudend waare aangeroepen, en van hem nu genadiglyk verleent, en een zekere hoope opdoet, dat een bestendige Vrede binnen korten tyd zoude getroffen worden; heeft het Gemeene Volk alhier te HAARLEM, na dat de geruchten van de afschaffinge der Pachten in Groninger- en Vriesland ingekomen waren, en door eenige Vriesse Schippers de Verhaalen verspreid, als mede door dezelve en anderen het Gemeen in Herbergen of Kroegen en andere plaatzen alomme opgerooit hebbende, is het zelve aan het muiten geraakt; neemende eerst gelegenheid, uit oorzaak dat den Impostmeester W. van Stammen, iemand van buiten komende met een Zak op 't lyf (met Groente geladen, tot spyze zyner Konynen, dat hy in de Haarlemmer-hout geplukt had) aanhield, om te onderzoeken wat 'er in was, dat morrende en byna vechtende afliep. Waar na (alzo de Aangerande dit alomme verspreide) het Gemeene Volk, als spottende, verscheide maalen na zyn Comptoir liepen, om een Ceeltje van Fluitekruid, enz. die van gemelde Impostmeester of de zyne dan daar over met qualyk spreken wierden afgewezen.

Maar, den 13de van Juny, 's avonds de klok omtrent halftien uuren, geraakte het alhier in volle vlam: eerst quamen 'er een klein getal van Jongens, die by den Impostmeester en Collecteur Jan Verwey, woonende op het Spaarne, by de Graavesteene-brug, eenige Glazen ingooyden; zy, geassisteert met eenige Grooten of Karels, riepen: Pachters en Verklikkers zullen wy doen rollen als knikkers. De gemelde Verwey voor de deur komende, zeide: Mannen! wat wilt gy hebben?

Is het om my te doen, zo zal ik op morgen myne Demissie verzoeken, en u alle genoegen geeven, enz. Waar op een uit de woedende hoop zeide: Nu gy ziet dat het u gelden zal, spreekt gy zo: maar die D..... heeft een arm Karel om een half Aam Drank in het Rasphuis laaten zetten! Ondertusschen, den Onderschout met zyne Apostelen daar by geroepen zynde, verdreefze, na eenige Rottingslagen uitgedeelt te hebben aan die van daar niet wilden wyken: zo dat daar door deze Pachter voor twee a drie uuren noch vry geraakten.

Daar na, de woedende meenigte gegaan zynde na het Huis van de Weduwe L. Messchaart, Collectrice, woonende mede op het Spaarne, op de hoek van de Turfsteeg, quamen eerst twee Jongens, die zeiden tegens de Zuster van gemelde Weduwe: (die in haare Onderklederen op de Stoep zat met de Buuren te praaten, vermits het dien dag heel warm weder was geweest, en zy ook gantsch zo eene ontmoeting niet was afwagtende) Juffrouw, gy moet wat op uw Huis passen; want de Jongens willen uw Glazen uitgooijen! Waar op zy terstond in huis vluchte. Die zelve Jongens gingen daar op aanstonds na de Steenstapel van Opmeer, die naast de deur woond, en een Steenverkooper is, en zeiden tegen malkander: Jongens, hier hebben wy Steenen! en gooyden de eerste in de Glazen: waar op een groote meenigte aan quam, en vervolgde dat verfoeijelyk werk; zo dat in 't kort alle de Glazen vernielt waren. Den Onderschout met zyn Dienaars mede alhier gekomen, maar zag wel dat hy zulks niet konde te keer gaan, derhalven resolveerde met haast hier van aan den President-Burgemeester kennis te geeven, en om door de Burgery geassisteert te worden.

Dit verrigt hebbende, ging de Woedende Hoop na het Huis van den Impostmeester W. van Stammen, woonende op het Sleepershoofd, naast de Waag, en bestormde het zelve mede zo vreesselyk met zwaare Steenen, dat ieder, die het hoorden, en van een trouw gemoed was, de hairen te berge reezen, en het hart in de schoenen zonk; daar ondertusschen andere, die het gaarne zagen, als van vreugde opsprongen: in 't kort was dit Huis mede van alle haare Glazen en 't middelste Paneel der Deur beroofd; dat deerlyk om te zien was.

Daar op gingenze na het Huis van den Impostmeester G. Versluis, woonende in de Lange Begynestraat, en volbragten daar mede haar voorige verfoeijelyk werk; zy vielen op dit Huis aan als briesende Leeuwen; alwaar zy ook in 't kort alle de Glazen en Deur hebben aan stukken gegooyt: de Steenhoop, die zo in als voor het Huis lag, en die zy uit de Straat gebroken hadden, geleek wel een berg van Keijen.

Dit

Digitized by Google

Dit dus verrigt hebbende, verlieten zy 't Huis voor eenige uuren.

Daar op trok de hollende meenigte met veele verwoedheid weder na het Huis van de reeds genoemde Verwey; eerst wierden de Glazen verder uitgegooyt, en daar na het Huis geforceert, dat zy met geweld open, en alles wat 'er in was aan stukken braken, en in het water smeten: uitgenomen dat van de Dienstmaagd, alzo die bemerkte, datze ook aan haar Goedje het zelfde wilden doen, verzogt aan de alvernielende Plonderaars om het haare te mogen behouden: dat haar toegestaan wierd. Men gebood haar 'er Goed aan te wyzen: maar bevonden zynde, dat haar Linnengoed voor 't grootste gedeelte reeds verscheurt was, gaven zy aan haar drie Japonnen van haare Juffrouw, om haar verlies goed te maaken: nevens deze bedreiginge: Dat, zo zy bevonden dat zy iets van 't geen zy haar gaven, aan haar Juffrouw weder gaf, zy haar de D...... slaat zouden vernielen, daar zy haar maar vonden.

Ondertusschen wierden de Trommels geroert, en eenige Vendels verzogt in de Wapenen te komen, om het noch aangroeijende geweld te stuiten; daar wel eenige van de Welmeenende, die weinig in getal waren, op quamen, doch te zwak van manschap, om iets te kunnen uitvoeren, of 't woeden te keeren: andere bleven t'huis, en begeerde niet op te komen, zeggende: Niet te willen opkomen, om de Pachters te beschermen: vergeetende en verachtende alzo den plechtigen en dieren Eed, die zy in het voorgaande jaar noch aan zyn Hoogheid den Prinse van Oranje en Nassau, onze Erfstadhouder, en de Regeeringe dezer Stad hadden gedaan, waar over zy, tot zich zelve komende, moeten beschaamt, ja schaamrood worden: God vergeve hen deze ongehoorzaamheid!

Onder al dit woelen vergaderde den Raad ten huize van de Heer Vice-president-Burgemeester, om middelen te beraamen ter stillinge van 't steeds noch aanwassende Oproer; en wierd zeker Heer uit de haare afgedepecheert na zyn Hoogheid, om denzelve kennis van 't voorgevallene te geven.

Ondertusschen wierd het Blaauwe Vendel van de Sint Joris Doele noch op de been gebragt, onder de Heer Kapitein Schuilenburg, en van hem tot in de Koningstraat geleid zynde, deed aldaar de Heer Burgemeester Stein aan het zelve een treffelyke en recht vaderlyke Aanspraak, hen vermaanende tot hunne plicht en volbrengen van den Eed, die zy als getrouwe Burgers verschuldigt waren na te komen; verder hen beloovende, dat zy voortaan zouden gehandelt worden, als de minst bezwaarde Steden in Holland, enz. Waar op zy beloofden,

Digitized by Google

hunne plicht te volbrengen. Hier op trok dit Vendel Burgers van daar, en marcheerden na het Huis van bovengemelde Impostmeester Verwey: maar, daar gekomen zynde, alwaar men wakker aan 't plonderen was, wierden zy door de woedende Hoop zodaanig met Steenen begroet, dat zy de vlucht over hals en kop genoodzaakt waren te neemen. Hier op wierden de woedende Plonderaars moedig en stouter in hun voorgenomene plonderwerk, daar zy als dolle in voortgingen. Na dat zy de Goederen van gemelde Verwey nu geheel en al, benevens Deuren, Vensters en Cosynen van het door hem maar gehuurde Huis vernielt en in 't Spaarne geworpen hadden; vertrokkenze van daar weêr na het Huis van de reeds gemelde Weduwe Messchaart, handelende op die zelve wyze als by de voorige, gooijende en vernielende alles aan stukken, en alzo in 't Spaarne, benevens alle het Geld, dat zy 'er vonden. De Heer Ravens, Kapitein van het Witte Vendel van de Sint Joris Doele, aldaar met zyne onderhoorige Burgers zynde; waagde het om met de woedende in een mondgesprek te komen, (vermits hier doch zeemanschap moest gebruikt worden) en vroeg aan hun: Of het niet beter was, dat het Goed, het geene noch overgebleven was, aan den Armen gegeven wierd, dan zo vernielt te worden? Dat door de Heeren Plonderaars wierd toegestaan, doch onder conditie, dat hy dan zorg moest draagen dat het vastelyk aan den Armen quam; of zy zouden 't aan hem vergelden. (Gemelde Kapitein, doe zyn Vendel voor de Heer Baron van Grovestein, de Heeren Burmania en Thieri, en Haar Ed: Groot Achtb. de Heeren Burgemeesteren verscheen, heeft ook op een nadrukkelyke wyze zyn belofte bekend gemaakt, die hy aan 't bovengemelde Volk genoodzaakt was geweest te doen, en daar omtrent gedaan dat in zyn macht was.)

Na de Plonderaars hier gedaan hadden, vertrokken zy weder na het Huis van de reeds bovengemelde Impostmeester van Stammen: men begon met een Slede de reeds geschondene Deur op te rammen, en die open zynde, het Goed, alles wat in huis was, te vernielen, en dan in 't water weg te werpen, benevens mede veel Geld; ja zelve tot de Pannen van 't Dak wierden mede afgebroken, en neêrgesmeten. De gebrokene en vernielde kostelyke Meubilen, die hier in overvloed waren uitgehaald, en niet konden zinken, dreven in een groote meenigte in het Spaarne. Iemand hier by staande, (dat wel een Molenaars Knegt geleek, en die by de Plonderaars verkeerdelyk voor een Verklikker wierd aangezien) zeide: 't Is immers jammer van dat fraaije Goed! Waar op de Plonderaars hem, om zyne jammerende uitdrukkinge, op een jammerhartige wyze in het Spaarne wierpen; daar hy ter

naau

naauwernood weêr uit quam. Onder 't vernielen, ſpottede zy zelve met ieder; onder andere met de laatſtgenoemde Kapitein, alzo 'er een uit den hoop tot hem zeide: Myn Heer, ik zie dat uwe Paruik noch niet gepoeijert is; koom, ik moet dezelve eens poeijeren! en wierp gemelde Heer zo onvoorziens een opgeſnede Kuſſen vol vederen om 't Hoofd, die alomme verſpreiden, als of 't ſneeuwde: dat op een andere plaats niet lachende zoude hebben afgeloopen. Maar, een zekere Serjant hier in huis geraakende, verlaaten zynde van die hem moeſten gevolgt hebben, had met de in huis zynde Plonderaars, eene verbaazende ontmoeting, als gedwongen met hun te drinken, voortgeſtuwt van de eene plaats na een andere, als een ontſtelde Beſchouwer van alle die yſſelykheden, enz. tot hy eindelyk by geluk weder op de Stoep geraakte, en door eenige Burgers van daar wierd getrokken, niet buiten gevaar van deszelfs leven.

Terwyl men dus alhier aan 't plonderen bezig was, ja zelve voor een gedeelte het Huis van 't Dak berooft had, quamen onder dit gewoel, 's morgens omtrent 4 uuren, voor het grootſte gedeelte de Schutters van het Oranje Vendel van de Kolveniers Doele, met hunne Trommelſlager vooruit, (de meeſte 'er uitziende als verwoede of dolle menſchen, in welkers aangezichten als de Helſche Furien te lezen waren) aan het Huis van den Preſident-Burgemeeſter, om in het geheel de Pachten te hebben afgeſchaft, en datze daar van terſtond verzekering moeſten hebben. Dezen Heer, nu eerſt uit den Raad gekomen zynde, antwoorde: Dat hy zulks alleen niet konde doen: maar dat hy hen alle zoude trachten genoegen te geven: verder hun vermaanende, dat zy hunne plicht zouden betrachten, om de opgeſtaane Oproer te helpen dempen. Waar tegen zy zeiden: Datze ten eerſten de Pachten wilden afgeſchaft hebben, en voortaan geen Impoſten meer begeerden te betaalen. Waar op de Burgemeeſter weder antwoorde: dat hy, voor zo veel hem aanging, hen dat toeſtond. Waar op aanſtonds een als raazend gejuich opging, roepende als met eene ſtemme: Vivat Oranje! Vivat Oranje! Even of in dat uitterlyke roepen de getrouwheid van een Burger van Haarlem beſtond.

Onderwyl dat de Plonderaars noch aan 't bovengemelde Huis van Van. Stammen werkelyk bezig waren, trokken een Troep zo Wyven als Jongens van daar nochmaals na het Huis van den Impoſtmeeſter Verſluis; daar zy 't mede, als de drie voorige, alles op een erbermelyke wyze verwoeſten; alles, wat 'er in huis wierd gevonden, hoe koſtelyk of dierbaar, zo van Kaſten, Kiſten, Porcelynnen, Schilderyen, Spiegels, Klederen, enz. wierden vernield; de Beddens met haar Toe-

 beh-

Digitized by Google

behooren wierden opgesneden, en de Vederen in de lucht gestrooyt, zo dat die van verre onder de wind stonden door dezelve als bedekt, ja zelve over de gantsche Stad verstrooyt wierden; dat waarlyk een naare vertooning gaf! Men moet hier by aanmerken, dat het vernielde Goed hier niet in het water gegooyt, maar op de straat geworpen wierd, om dat dit Huis te verre van het water stond, en de Edele Heeren zo oude als jonge Plonderaars, nevens derzelver Mevrouwen Plonderessen of Rovers en Roveressen het gemelde vernielde Goed zo verre niet begeerden te draagen, om het in 't water te smyten. Hier komt noch by, dat gemelde Plonderaars zelve het Goud, Zilver, en zo v: na het Stadhuis bragten, mede voor de Diakeny-armen, als belooft was, en leverde het aan de Officieren van de Burgerwacht: die alles gewillig aannamen, om dat het aldaar in goede bewaaring was. Dus eindigde die rampzaalige nacht, na dat 'er zedert 's avonds de klok halftien uuren tot 's morgens 7 a 8 uuren vier Huizen geheel waren uitgeplundert.

Den 14de, 's morgens ten 7 uuren, wierden de Trommels weder geroerd, en verscheide Compagnien van de Burgers in de Wapenen gebragt. Onderwyle wierd de Klok van 't Raadhuis getrokken, en een Placcaat van de Gecommitteerde Raaden, enz. gepubliceert, dat den 12de dezer al gearresteert was geweest, behelzende dat de Pachten moesten in stand blyven, en het Land in deze gevaarlyke tydsomstandigheden niet bestaan kon, indien het zo een voornaame Tak van deszelfs Inkomste, als die van de Pachteryen, moest missen, enz.

Dit Placcaat afgelezen zynde, wierd het Gemeen zo brandende en verwoed, (als of men pik in 't vuur smeet) dat het aanstonds op nieuw weder aan 't muiten en vernielen ging, (en deze Afkondiging had een gansch andere uitwerking als Haar Ed. Groot Achtb. daar van verwagte) want de Heeren Plonderaars, nevens hunne helpsters de Mevrouwen Plonderessen, die met hunne roofzieke Arentsklaauwen als wilde Dieren aanvielen, trokken aan op het Huis van den Impostmeester N. de Nooi, staande op de Oude Gragt, by de Koningstraat, (toebehoorende zekere Wynverkooper) daar zy mede eerst alle de Glazen ingooyden; daar na zich meester van het Huis maakten, vernielende alles wat zy 'er vonden, snydende de Beddens open, en lieten de Vederen in de lucht vliegen, en gooyden alles, na zy 't verbroken en vernield hadden, in de gemelde Oude Gragt: wat het Huis zelve betreft, schoon 't hem niet toekomt, wierd mede van binnen tot zelve aan het Dak ongelooffelyk geschonden en gedemoljeert: maar alzo gemelde Pachter in tyds veele Goederen elders geborgen had, die zekerlyk

Digitized by Google

lyk de beſte en meeſt van waarde zyn geweeſt, zo was de ſchade hier zo zwaar niet; alhoewel het verſchrikkelyk genoeg om te zien was.

Ondertuſſchen liep men na de Bakkers en Brouwers om Brood en Bier zonder Impoſt te haalen: ja 't ging zelve zo verre dat verſcheide van de Winkeldoende Luiden hunne Eet- en Drinkbaare Waaren voor zeer geringe pryzen wierden afgeknevelt. Ook wierden op dezen dag de Poorten en Boomen geſlooten; eenige wierden door de Groote Hout- en Kennemer-poort maar uit en in de Stad gelaaten: onder anderen een aanzienlyke Vreemdeling, (zo gezegt word de alombekende Admiraal Anſon) geleid door Burgers, enz. trachtende door de Spaarwouder-poort zyne reize te vervorderen, maar wierd aldaar door de wachthoudende Burgers voor eenige tyd opgehouden.

Hier van daan gingen de Plonderaars na den Impoſtmeeſter W. Schouten, woonende mede op de Oude Gragt, het vyfde Huis van het voorgaande; een Man, van wien elk, die Waarheid en Godsdienſt bemind, en zonder vooroordeel ingenomen zynde, moet zeggen, dat denzelve godvruchtig van leven was, en waarheid en deugd beminde. Deze Man, die zulks niet konde gelooven, dat het plonderziek Volk hem berooven zoude, en zich op God betrouwende, borg niets van zyne Goederen; had zich tot op het laatſte moment in zyn Huis opgehouden, maar wierd genoodzaakt nu daar uit te vluchten, nevens zyne Huisvrouw en Kinderen, (waar van een ziek lag) die van goede Vrinden, byna naakt uit het bed opgenomen, en na elders gebragt wierden; dat droevig om te zien was. Hier op ging de muitende meenigte aan het gooijen in de Glazen, vernielende die in een korten tyd; de eerſte die wierp was een Vrouwmenſch, die de Steen niet gaauw genoeg na haare drift uit de grond kon krygen, dezelve met haare Tanden en Handen te gelyk daar uit trok. De Glazen alle vernielt zynde, ging men aan 't plunderen, verſcheurende en breekende alles wat in het Huis was, zelfs tot de yzere Plaaten toe, en ſmeeten alles in de gemelde Oude Gragt; die zodanig met gebroken Meubilen vervuld was, dat men 'er met geen Schuit konde door vaaren: zy braken alles wat maar konde gebroken worden, tot zelve Venſters, Deuren en Coſynen: zy verſcheurden de Behangzels; en de Beddens, opengeſneden zynde, wierden mede aan het water opgeoffert. Hier alles te beſchryven in zyne algemeene woede, is my onmogelyk, myne veder te zwak, en zou ook te veele bladen papier beſlaan. Ons ſtaat noch aan te tekenen, dat, na zy in dit Huis met plonderen gedaan hadden, in een vertrek, waar boven de Turf lag, een Pot met Vuur zetten, daar zy allerhande Brandſtoffen oplagen: en byaldien de Buuren, na zy 'er

uit waren, op het rieken van dat 'er in 't geplunderde Huis iets brandde of smeulde, en daar op toegeschooten en 't zelve gebluscht hadden, zoude het zelve Huis zekerlyk aan de vlamme opgeoffert geweest zyn. Dus verre ging deze raazende wreedheid.

Ondertusschen meer Vendelen Burgers in de Wapenen gekomen zynde, wierd 'er wel een van dezelve na de Oude Gragt gecommandeert, om 't verdere quaad voor te komen: maar daar omtrent gekomen zynde, trokken weder een andere weg af, en gaven alzo die reeds ten deele geplunderde Huizen als ten prooije over aan de alles vernielende Plonderaars; en die ook in hunne woede onverhindert voortgingen.

Ja de haat der meeste Burgeren was zo groot op de Impostmeesters en hunne Goederen, dat 'er veele in de Wapenen niet begeerden te komen. 't Ging zo verre, dat de Heer G. J. de Bruin, Kapitein van het Gecouleurde Vendel van de Sint Joris Doele, op de Groote Markt staande, om zyne Manschap te vergaderen, een Kapitein d'Armes van zyn twede Corporaalschap, dat vergaderen moest by de Sint Joris Doele, (of nu Proveniershuis) over gemelde Markt zag gaan, dus aansprak: Hoe, zyt gy noch niet in de Wapenen? Waar op de gemelde Kapitein d'Armes antwoorde: Myn Heer, ik zal komen zo dra als ik myne affairen verrigt heb. Waar op gemelde Heer Kapitein hem ordineerde: Dat hy 't spoedig moest doen. Daar gemelde Onder-Officier op antwoorde: Dat doe ik gantsch niet ten behoeve van de Pachters! Een zeker Serjant, van het zelve Corporaalschap, zich willende van zyn Eed en plicht kwyten, stond meer als een half uur alleen op zyn Verzamelplaats, (schoon last of order van gemelde Heer Kapitein hebbende om ten spoedigste met Manschap na de Markt by hem af te trekken, al was 't maar met 25 a 30 Mannen) voor dat 'er iemand van zyne mede Officieren of Schutters geliefden by hem te komen; ja de Buuren, daar omtrent woonende, hadden hem al diverse reizen aangeraaden, alleen te rug te gaan; doch, hy noch wagtende, quamen 'er evenwel noch eenige eindelyk schoorvoetende aan; waar van de meeste ronduit beleden, dat zy geen Eed voor Pachters hadden gedaan, en het Geweld niet begeerde te keeren. Zo dat alles in verwarring was, en de Welgeïntentioneerde, die weinig in getal waren, byna niets konden uitvoeren.

Ondertusschen vond de Magistraat goed eene Publicatie noch die zelve morgen te doen, daar toe strekkende, om de ontstelde Gemoederen tot bedaaren te brengen; waar in zy beloofde, het daar toe te schikken, om zo veel in haare macht was, de Pachten in het geheel voor-
al-

Digitized by Google

altoos af te schaffen, en een zoort van Hoofdgeld in te voeren. Dat wel veele tot bedaaren bragt; maar niet het Gemeene Volk, dat van de Plonderziekte noch in geenen deele geneezen was.

Hier zag men de uitwerking van by den laatste Impostmeester, zynde Jelle de Vries, woonende aan de oostzyde van het Spaarne, tusschen de Graavesteene- en Melkbrug: hier trokken de Plonderaars met haaren nasleep na toe, en gooyden aldaar eenige Steenen in de Glazen; meenende hun voorgenomen woede mede alhier te verrichten, dat zy in de gepasseerde nacht niet volbragt hadden, uit barmhertigheid, (zo zommige voorgaven) om dat deszelfs Dochter, gehuwt aan eenen H. Keerwolf, aldaar tegenwoordig in 't Kraambedde lag; doch nu, als onredelyk oordeelende, eenen Pachter, en die zelve in geen goed gerucht was, verschoont te laaten. Straks wierd hier een Vendel Burgers na toe gezonden, die de Heeren Plonderaars voor die tyd hunne woede belettede; alhoewel niet zonder tegenkantinge van die raazende meenigte, die nochmaals met Steenen op de aankomende Burgers wierpen: waar van 'er zelfs een getroffen wierd op de Borst, die achterover viel, en als dood leggen bleef, doch weder bequam. Hier op gaf de Kapitein order, de Bajonet op de Snaphaan te steeken, en zo 'er op in te loopen. Waar door de raazende Plonderzieken wierden verdreven: hier wierd een der Muitelingen met een Bajonet getroffen door een der Burgers, (die zich als een yverende voor het welzyn vertoonde, maar die, zo word voorgegeven, 's nachts te vooren zich by de Plonderaars gevoegt had) die, weggebragt zynde, kort daar na is gestorven. De Plonderzieke verdreven zynde, zo wierd by verwisseling voor dit Huis de wacht gehouden; waar door het zelve noch eenige tyd bevryd bleef: echter noch met tegenkanting van de Plonderzieken, die met Steenen op de Burgers wierpen, schoon dezelve aan de Melkbrug post hadden gevat: doch eindelyk wierden de Muitelingen nochmaals verdreven.

De Burgers omtrent 's avonds ten 7 uuren afgetrokken zynde, zo begon het muitend Volk het zelve Huis nochmaals aan te vallen, en te vermeesteren. Men begon met op een Biervat te slaan, om de Plonderaars te werven en aan te voeren: 't eerste beginzel was, dat zeker Vrouwmensch aanschelde, kwansuis of ze iets zoude aangeeven: een ander rukte als een Verwoede het Kloppertje (zynde een Kenteken van Kant aan de Deur dat 'er een Kraamvrouw is) van de Deur af, en smeet het in 't Spaarne: in huis gedrongen zynde, wierd alles weêr geplundert, geroofd of vernield, en in 't gemelde Spaarne geworpen: zy verlichten ook de Voorgevel, om dat het duister was geworden; ja aaten

 en

Digitized by Google

en dronken hier, even of het een Feſtyn was. Onder dit woeden en vernielen wierd ook een Plonderaar zelve in 't gemelde Spaarne geworpen, (om reden, zo word voorgegeven, dat hy iets van 't geplonderde wilde ſteelen) daar na weder uitgehaalt, nochmaals 'er ingeſmeeten en uitgehaald, en daar op braaf afgeteiſtert en weggejaagt.

Dus zyn hier 7 Huizen in de tyd van ruim 24 uuren uitgeplondert geworden: en hier mede hadden zy nu met de Pachters gedaan, neemende een einde met plonderen, vernielen en ſteelen, wyl 'er geen meerder te vinden waren.

Hier na wierden, door ordre van Haar Ed. Groot Achtb., alle de geplunderde Huizen door Stads Timmerluiden toegeſpykert en met Stads Sloten voorzien; doch door 't gemeen evenwel, by nacht, het Huis van Van Stammen weder opengebroken, om de Turf, die 'er noch in was, of te ſteelen, of te verbranden: maar wierd tydig geweert. Hier na wierd ook order gegeven, om het in 't water geworpen Goed weder op te viſſchen, ten behoeve der bovengemelde Armen; en 't Opgeviſchte, door Burgers geleid wordende, alle na het Stadhuis gebragt, ter veilige bewaaring: dat eindelyk alle op verſcheide Sleden, afgehaalt door Diakenen der Gereformeerde Kerke, en geleid door Burgers gewapend met hunne Pieken of Partiſaanen, na de Jans Kerk is gebragt geworden. Verder word verhaalt, dat uit zeker Huis aan de Paapen-toorn een zomme van 1100 Guldens aan Geld zoude gehaalt zyn, dat door nydige verknoeſt was geworden; en dat by Menſchen die voorheenen naauwlyks een ſtuk Brood om te eeten hadden. Noch andere, daar vreeze voor ſtraffe op quam, wagten niet af tot het geroofde of geſtoolene gehaald wierd, maar lagen die Goederen op Stoepens of Straaten by nacht of te ontyde neêr, ja zelve van noch andere in het water geworpen, om 't maar kwyt te wezen; dat dan quanſuis gevonden wierd, en ter bewaaringe als boven gehaalt.

Den 14de, des avonds quartier over 9 uuren, arriveerden hier de Heer Baron van Groveſtein, nevens de Heeren Burmania en Thiery (de eerſte in een Koets met 6, en de twee laatſte zamen in een met 4 Paarden beſpannen) in deze Stad; eerſt traden zy af aan 't Huis van de Vice-Preſident-Burgemeeſter Crommelin; doch na een weinig tyd hier hebbende geweeſt, reeden zy na 't Huis van de Heer Burgemeeſter Stein, alwaar gemelde Heeren hunne intrek namen. Dus eindigde hier mede dien fataalen dag, houdende een Vendel Burgers op het Stadhuis de Nachtwacht; die t'elkens de geheele nacht door met de Bajonet op de Snaphaan alomme door de Stad patrouljeerden, om op alles een waakend oog te houden.

Den

Digitized by Google

Den 15de, 's morgens vroeg, floegen de Trommels, en wierden alle de 8 Vendelen Burgers op geroepen, om op het Stadhuis te verschynen: gelyk ook geschiede: eerst quam het Gecouleurde Vendel van de Sint Joris Doele op het Stadhuis, dat ook op dien dag en de volgende nacht de wagt had, (maar niet het Oranje Vendel, als in zeker valsch Verhaal van dit Oproer word gemeld) Het eerste Corporaalschap op het Stadhuis getrokken zynde, en het twede en derde in twee dubbele reyen geschaart staande, wierd zyn Exelentie den Heer Baron van Grovestein, nevens de Heeren Burmania en Thiery en Corps opgehaalt door de Heer Hoofd-Officier, de Heeren Burgemeesteren, nevens derzelver Pensionarissen, en Secretaris, (passeerende door de bovengenoemde geschaarde Reyen, wordende door de voor 't Front staande Officieren gegroet, en de Burgers presenteerden het Geweer; dat door de passeerende Heeren minnelyk wierd beantwoord) en tot in haar Vertrek of Kamer ingeleid. Na dat zyn gemelde Exelentie hier eenige tyd vertoefd had, quam dat illustre Gezelschap te voorschyn, en bleven staan op de hoogte achter de Baluster van voor Haar Ed. Groot Achtb. Vertrek, waar op zyne gemelde Exelentie eenigzints leunde: hier van daan wende hy zyne Aanspraak aan de loffelyke Burgery dezer Stad, en tot ieder Compagnie in het byzonder. Doch ik zal, waarde Lezer, u maar eene beschryven; waar uit zal konnen gezien worden, hoe wys en voorzichtig dien Heer te Haarlem de Burgery heeft aangesproken. Het eerste Corporaalschap van het Gecouleurde Vendel van de Sint Joris Doele had de wagt (als reeds boven gezegt is) op het Stadhuis, en wierd diensvolgens ook het eerste geroepen, en door dien Vriendelyken Heer Baron dus aangesprooken: Mannen, Burgers van de loffelyke Stad Haarlem! ik ben van zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, Erfstadhouder van deze en de andere Provintien, hier gezonden, die, gehoort hebbende de Onlusten, die in deze Stad zyn ontstaan, ben ik gekomen om te verneemen, wat de begeerte der Burgery dezer Stad is; en UE. kan verzekert wezen, dat ik met alle getrouwheid het zelve zyn Hoogheid zal voordraagen: verzoekende dat UE. het zelve my in Geschrifte gelieft ter hand te stellen. Ik zal hier tot morgen na de middag blyven, en UE. Verzoeken ontvangen. Voorts hun vermaanende, tot standvaste getrouwheid aan de Wetten; aantoonende, datze dan staat konden maaken op de bescherminge en toegenegentheid van zyn gemelde Hoogheid. Waar op (na de Heer Pensionaris Gilles een zeker reeds ingekomen Request voorgelezen had, en gevraagt of 'er noch iets by te voegen was?) van alle Getrouwheid beloofd wierd. Eindelyk, beloofde zyn meergemel-

 de

Digitized by Google

de Exelentie, uit naame van zyn gemelde Hoogheid, dat de oude Previlegien aan hen zouden bevestigt, en de Gildens volgens de Wetten gemaintineert worden.

Dus quamen voor de middag 3 Vendelen Burgers voor zyne Exelentie, en wierden alle op dezelve wyze behandelt en aangesprooken. Ondertusschen gebeurden het, dat twee Perzoonen, die om het sluiken gevangen gezet waren, wierden losgelaaten; die, op het Stadhuis gekomen zynde, na dezelve voor den gemelde Heer Baron van Grovestein en Haar Ed. Gr. Achtb. enz. verschenen waren, (denkelyk om belofte te doen van voortaan zich eerlyk te gedraagen, en dankbaarheid te bewyzen) van daar afgekomen zynde, door den Vendrig het Vendel over hunne hoofden gezwaayt wierd, en alzo voor eerlyk verklaart. Daar op, zyne gemelde Exelentie dus verre de last van zyne Hoogheid verrigt hebbende, wierd op gelyke wyze, als opgehaalt was, weder van het Stadhuis door boven gemelde Heeren en Corps tot aan het Portier van zyne Koets uitgeleide gedaan, nevens de twee andere Heeren, om hun Middagmaal ten huize van de Heer Burgemeester Stein te houden.

's Namiddags, de Maaltyd gedaan zynde, quam zyn meergemelde Exelentie en de andere Heeren weder op het Stadhuis, opgeleid als boven. Daar op verschenen de 5 resteerende Vendelen Burgers, een teffens, op de Burgerzaal van 't Stadhuis, alle op dezelve wyze als voor de middag: ook wierdenze met dezelve woorden door gemelde Heer Baron mede aangesprooken, enz.: en hy door hun alle op gelyke wyze beantwoord. 't Was een lust om te zien (dat ook duizende Aanschouwers op de Markt lokte om deze groote Parade te zien, die geen Haarlemmer, hoe oud ook, ooit hier meer gezien had) en eene eere voor onze Stad, zo veele Vendelen Burgers, alle wel uitgedost, met Oranje Cocardes, enz. en nu ten deele bedrevene om het Geweer wel te behandelen, te zien, onder een geduurig roepen van Vivat Oranje! Den Heer Baron, zyn last verrigt hebbende, wierd, als boven, op een minzaame wyze, gelyk dien Heer wel verdiende, nevens de twee andere gemelde Heeren, van het Stadhuis tot aan het Portier van zyne Koets weder afgeleid: en dus scheide die illustre Vergadering.

Dit verrigt zynde, en de Vendelen Burgers mede gescheiden, wierden daadelyk van verscheidene Vergaderingen beleid, om hunne Requesten of Verzoeken op te stellen; die zy daags daar aan des morgens overleverden; en alle op het vrindelykste door bovengemelde Baron ontvangen wierden.

Hier op volgde, dat de Ed. Gestrenge Krygsraad ordineerde of verzogt,

zogt, dat de Burgers dag en nacht by tourbeurten zouden waaken, om alle Zamenrottingen door patrouljeeren met de Bajonet op de Snaphaan te beletten; want het woedende en morrende Gemeen hield noch niet op hunne dreigementen uit te ſtrooijen van deze en geene Huizen te plonderen of te berooven.

'S Maandags, doe het Blaauwe Vendel van de Kolveniers Doele in de zelve de wagt had, ontſtond 'er een gerucht als of 'er Ruiters in de Stad zouden komen, om de Burgery te dwingen: dat groot gemor onder dezelve veroorzaakte. Dit valſch gerucht ter gehoor van de Heer Kapitein Valkenburg gekomen zynde, communiceerden dit aanſtonds aan Haar Ed. Groot Achtb. de Heeren Burgemeeſteren: welke een van de haare, benevens den Heer Hoofdofficier, na gemelde Doele afzonden, die uit naam van gemelde Haar Ed. Groot Achtb. de Burgers aldaar verzekerden, dat zy nooit zouden gedoogen, dat 'er Militie of Ruiters in de Stad zouden komen, en waar op zy hunne levens te pande ſtelden! Dit geſchiede ook op de Hoofdwagt door dezelve Heeren, voor het Front van 't Vendel, dat doe de wagt had op 't Stadhuis. Zo dat dien dag (behalven dat 'er op de Botermarkt noch eenige geringe opſchuddingen over de prys der Boter ontſtond, doch door de patrouljeerende Burgers geſtild) daar door de ruſt weder ten deele herſteld wierd.

Edoch, men voer voort met dag en nacht te waaken; en doe het Witte Vendel van de Sint Joris Doele de Dagwagt had, wierd weder een Man, die om ſluiken gevangen gezet, en daar na voor eenige tyd uitgebannen was, na een Aanſpraak van den Heer Kapitein Ravens, door de Vendrig het Vendel driemaalen over het hoofd gezwaayt, en voor eerlyk verklaart.

Maar, des Vrydags, den 21ſte, wierd 's morgens in de Haagſe Courant een Placcaat gelezen van haar Ed. Mog. de Gecommitteerde Raaden, enz. gearreſteert den 19de dezer, waar in geordineert wierd, dat de Pachten moeſten blyven, de goede Ingezetenen vermaand zich daar na te ſchikken, en de quaade gedreigt. Hier over ontſtond weder geen kleine ontſteltenisſe onder de Haarlemſe Ingezetenen; goede en getrouwe Burgeren waren vol ſchrik en vreeze wegens het gevaar dat hun hier door over 't hoofd hing, by aldien Haar Ed. Groot Achtb. hadden goedgevonden het gemelde Placcaat te laaten afkondigen: de Qualykgezinde wierden als verwoed, ja ſchenen zelve als van de Helle aangeſtookt te zyn: zy vergaderden met groote Troepen, en trokken na het Stadhuis, zelve met Steenen in de ſchoot; ja, zo my bericht is, zelfs was 'er een onder, die, voorzien zynde met een met ſcherp gelaa-

Digitized by Google

laaden Piſtool, om den geenen, die het afleezen zoude, daar mede te doorſchieten. De Burgers, die op het Stadhuis de wagt hadden, wilden hunne poſt aldaar verlaaten, om het Gemeene Volk te helpen, en van het Stadhuis geen eenen Steen op den anderen te laaten; ja, alles wat 'er op was om het leeven te brengen. Helaas! een naare benaauwtheid! Zo dat dezen dag voor Haarlem en haar Regeerders fataal zoude geweeſt zyn, en veele jaaren de gedachtenis daar van by alle Vroome Lieden zal blyven! Maar, Haar Ed. Groot Achtb. (dit zwaar gemor in tyds verſtaande, en door een Hemelſche Beſtieringe geleid zynde, waren gantſch niet genegen om de Pachten tegens hunne belofte, weder in te voeren) beſlooten wyzelyk en zeer voorzichtig, het gemelde Placcaat niet te laaten publiceeren; maar, hebbende een andere Publicatie ſpoedig laaten vervaardigen, om die te doen afkondigen, welkers inhoud recht het tegendeel behelsde, als, dat de Pachteryen voor altoos in deze Stad zouden afgeſchaft blyven, en voortaan een zoort van Hoofdgeld betaald worden, als boven reeds is gemeld; als mede dat zy niet zouden gedoogen eenige Ruiters of Zoldaaten in de Stad te laaten komen, enz. Een gedrag van de Haarlemſe Overigheid, vol overtuigende Wysheid en Voorzichtigheid, die nooit genoeg van de Welmeenende Burgers kan geprezen worden. Derhalven, alzo wy hier zullen eindigen, beſluiten wy, dat zy, onze Heeren Regenten, gantſch niet als meineedigen, om hunne Burgery in ſlaap te wiegen, maar in tegendeel, als getrouwe Overheden, die alle eer en lof waardig zyn, hebben gehandelt. Verblyve UEd.

Per Amitié.

Digitized by Google

Het evengemelde Plakaat van den 19den van Juny, dat in de Haagsche Courant stond, en alhier zo veele ongerustheid veroorzaakte, was de volgende

PUBLICATIE.

De Staaten van Holland en West-Vriesland: Allen den geene die dezen zullen zien of hooren leezen, Salut: Doen te weeten: Alzo tot onze kennisse gekomen is, dat veele van onze Ingezetenen in begrip gevallen zyn, als of het nuttig en tot welwezen van den Lande wezen zoude, dat de Verpagte Gemeene Middelen afgeschaft wierden, dat dezelve Ingezetenen, in plaats van de redenen van bezwaar, die zy vermeinen over de continuatie van den ophef van de voorsz. Middelen te hebben, en waarom de afschaffing van dezelve Middelen dienstig zyn zoude, op eene betaamelyke en respecteuse wyze, gelyk het behoord hadde, aan ons, of aan zyne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, onzen Erf-Stadhouder, en onze Gecommitteerde Raaden, by Requeste voor te draagen, op dat zoude konnen werden onderzogt, of en in hoe verre de redenen gegrond of niet gegrond waren, en dezelve gegrond bevonden werdende, verder zoude konnen worden overwogen, welk ander bequaam Middel in de plaats van de voorsz. Verpagte Gemeene Middelen zoude konnen werden ingevoerd, om daar door het gemis van het inkomen van de voorsz. Verpagte Gemeene Middelen te vervullen, een zaak altoos en vooral in deze bekommerlyke tyden volstrekt nodig, om niet buiten staat gestelt te worden, van te konnen goedmaaken de Lasten die nodig zyn, tot onderstand van de gemeene zaak, tot betaalinge van de Militie, die tot bescherming van het Vaderland, en al wat daar in dierbaar is, dienen moet, en tot voldoeninge van de Interessen der Obligatien en andere Effecten, op het Gemeene Land, waar in alle de Ingezetenen, en onder die zelfs veele Weduwen en Weezen, belang hebben, door dien de Renteniers, en andere gequalificeerde Ingezetenen, geen Intressen van des Gemeene Lands Comptoiren ontfangende, buiten staat zouden zyn den Koopman, Leverancier en Ambagtsman, hunne geleverde Koopmanschappen, Winkelwaaren en Arbeidsloonen te voldoen, in tegendeel hebben konnen goedvinden verregaande beweegingen en feitelykheden te maaken en te pleegen, om den ophef van de voorsz. Verpagte Gemeene Middelen te verhinderen, te stremmen en te beletten, en zelfs zonder onze bewilliginge en authoriteit, te vernietigen of te doen ophouden, en zulks van de pligt van geschikte en gehoorzaame Ingezetenen af te wyken, het welk niet betamelyk is, en niet anders als de uitterste confusie en verwarring in 's Lands Finantie kan veroorzaaken, waar van een ieder de schadelyke gevolgen, vooral in een zo hachelyke tyds omstandigheid als deze ligtelyk kan opmaaken.

ZO IS'T, dat wy, na serieuse deliberatie met zyne Hoogheid den Heere

Prinse van Oranje en Nassau hier over gehouden te hebben, en conform het hoogwys Advis van hooggemelde zyne Hoogheid, goedgevonden hebben alle en een iegelyk van onze Ingezetenen op het allerernstigste en trouwhartigste te vermaanen en waarschouwen, zo als wy dezelve vermaanen en waarschouwen mits dezen, van zich zorgvuldiglyk van alle geweld en feitelykheden te onthouden, gelyk als getrouwe en gehoorzaame Onderdaanen en Ingezetenen betaamt, den behoorlyken weg, die aan hen open staat, in te slaan, met zodanige bezwaarnissen als zy over de voorschreve Verpagte Gemeene Middelen zouden mogen hebben, by Requeste te brengen aan ons, of aan hooggemelde zyne Hoogheid en onze Gecommitteerde Raaden, en daar by zodanige verzoeken, of ook voorslagen van andere æquivalente Middelen, die tot remplacement van de voorsz. Verpagte Gemeene Middelen zouden kunnen dienen, te voegen, als zy te rade zullen werden, om daar op by ons, met overleg en Advis van hooggemelde zyne Hoogheid, na vereisch en bevinding van zaaken gedisponeert te werden, als ten meesten dienste van den Lande, en de goede Ingezetenen van dien, zal werden bevonden te behooren; doch onderwylen en zo lange daar op niet geresolveert is, of geene andere bequaame en æquivalente Middelen uitgevonden zyn, den ophef van de voorsz. Verpagte Gemeene Middelen, zonder eenige verhinderinge zyn gang te laaten gaan, dewyl dezelve, zonder dat, geen moment stil kan staan, zonder het uitterste verderf van 's Lands Finantie, en de allergrootste confusie te veroorzaaken: zullende by onverhoopte weigering of belet van dien, tegen de zulke geprocedeert werden, na de Wetten en Placaaten van den Lande: Begeerende wyders wel ernstelyk, dat de Magistraaten van de respective Steden en Plaatzen hier aan de hand zullen houden, en dat mede de respective goede Burgeren en derzelver Hoofden, volgens haar eet en pligt, de Magistraaten daar in behulpzaam zullen wezen, en in het byzonder tot afweeringe van alle foute, overlast, en gewelt, die by iemand tot stooring van de gemeene ruste zoude mogen werden ondernomen.

En op dat niemand hier van eenige ignorantie zoude kunnen pretendeeren, zo begeeren wy, dat deze alomme zal worden gepubliceert en geaffigeert ter plaatze daar zulks te geschieden gebruikelyk is.

Gedaan in den Hage onder het klein Zegel van den Lande op den 19 Juny 1748. (Onder stond)

Ter ordonnantie van de Staaten.

(Was getekend)

WILLEM BUYS.

Waar op myn Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem, dien zelven morgen lieten publiceeren:

Myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem, verneemende de ongerustheid van de Burgers en Ingezetenen dezer Stad, ter zaake

ke van zeker Placaat, 't welk by haar Ed. Groot Mogende zoude zyn gearresteert, en 't welke in de Haagsche Courant van heden word gevonden, waar by de invordering van des Gemeene Lands Middelen op den ouden voet zoude wezen vastgestelt; en dat daarenboven eenige bekommering schynt te werden gemaakt, als of de meening zoude zyn, Militie binnen deze Stad te doen komen, hebben na serieuse deliberatie goedgevonden en verstaan, de goede Burgeren en Ingezetenen by dezen op het krachtigste te verzekeren: eerstelyk, dat zodanig Placaat, als beverens is gemeld, alhier niet zal worden gepubliceert, maar ook in geen train gebragt, en daar van geen gebruik zal worden gemaakt, dat daarentegen alle devoiren by de Regeering dezer Stad zullen worden aangewend, om voor altoos en ten eeuwigen dage alle invordering van des Gemeene Lands Middelen, door de Pachters, te doen blyven afgeschaft, en om de Burgery by continuatie te doen genieten alle de voordeelen, dewelke dezelve tegenwoordig geniet, en verder om, in plaats van dien, zodanig ander Middel, by forme van Hoofdgeld of diergelyke, te doen invoeren, als het besten tot minste bezwaaring der Burgery zal konnen worden uitgedacht: ten anderen, dat de goede Burgery in Ingezetenen zich ten vollen gerust en verzekert konnen houden, dat het nooit de intentie van de Regeering is geweest, om Militie alhier te doen komen, en dat ook alle geruchten, daar omtrent loopende, tegen de waarheid zyn, vertrouwende de Regeering veel liever op de assistentie, ingevalle van noodzaakelykheid, van hunne Mede-burgeren, dan op gewapende Militie, en te gelyk ook verwagtende, door dezelve hunne Mede-burgeren in hunne authoriteit en gezach te worden gehandhaaft, en dat de Burgery ook zal medewerken, om de rust en eenigheid in deze Stad by continuatie te helpen herstellen. Adverteeren laatstelyk de goede Burgery, dat eerstdaags Heeren Commissarissen van zyn Doorluchtigsten Hoogheid, *onzen Erf-Stadhouder en Gouverneur, alhier worden verwagt, om op de grieven en bezwaarnissen, by de Burgery, vervat in de Requesten, aan zyne Excellentie den Heere Generaal van* Grovestins, *als Afgezondene van hoogstgemelde zyne* Hoogheid, *overgegeven, te disponeeren, als bevonden zal worden te behooren; niet twyffelende, of dezelve zullen tot genoegen van de Burgery worden gereguleert en afgedaan; waar toe de Regeering van deze Stad alles zal contribueeren, wat in hun vermogen is.*

Waar tegen men in de Haagsche Courant van den 24sten van Juny las, (behalven die in de Stad Haarlem gezonden waren) deze volgende

PU-

Digitized by Google

PUBLICATIE.

De Staaten van Holland en West-Vriesland: allen den geenen die dezen zullen zien of hooren leezen, Salut: Doen te weeten, Alzo ons voorgekomen is, dat in de Haarlemsche Courant van voorleden Saturdag den 22 dezer loopende Maand is geïnsereert eene zo genaamde Publicatie, die op den naam van die van den Gerechte der Stad Haarlem binnen dezelve Stad zoude wezen gedaan, waar by onder anderen aan de Burgeren en Ingezetenen der zelve Stad op het kragtigste verzekering zoude wezen gegeeven, dat het Plakaat by ons gearresteert den 19den dezer, op het Subject van den Ophef van des Gemeenelands Middelen binnen Haarlem niet alleen niet zoude worden gepubliceert, maar ook in geen train gebragt, en dat daar van geen gebruik zoude worden gemaakt, dat daarentegen alle devoiren by de Regeering der gemelde Stad zouden worden aangewend om voor altoos en ten eeuwigen dage alle invordering van des Gemeenelands Middelen, door de Pagters, te doen blyven afgeschaft, en om de Burgery by continuatie te doen genieten alle de voordeelen, dewelke dezelve tegenwoordig zoude genieten, en verder, om in plaats van dien, zodanig ander Middel, by forme van Hoofdgeld of diergelyke te doen invoeren, als het best en tot minste bezwaaring der Burgerye zoude kunnen werden uitgedagt: En wy eene zodanige Publicatie, zo zeer strydig en aanloopende met en tegen ons gem: Plakaat, of eigentlyk onze Publicatie, en denoteerende eene zo verre gaande Ongehoorzaamheid aan onze Beveelen, niet anders konnen aanmerken, dan als een onecht, verfiert en gefingeert Stuk, of wel, indien waarlyk eene zodanige Publicatie binnen Haarlem zoude mogen wezen gedaan, als een Stuk, het geen op een onwettige wyze, en met geweld aan de Regeering der gem: Stad is afgeperst en afgedwongen; en derhalven nul, nietig, en van onwaarde, nadien wy van ons zelve niet konnen verkrygen, om te gelooven of te vertrouwen, dat de Regeering der Stad Haarlem, of die van den Gerechte aldaar, vrywillig in zo verre zouden hebben vergeeten den dieren Eed, waar mede zy aan God en aan ons verbonden zyn, om alle Ordonnantien en Resolutien by ons Staatsgewyze gearresteert en genomen, naar hun vermoogen en weetenschap getrouwelyk te volkomen en doen volkomen: ZO IS 'T, *dat wy, met Voorkennisse, Advis en Goedvinden van zyne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, onzen Erf-Stadhouder, tot wegneeming van alle verkeerde Impressie en tot gerustftelling van onze goede en getrouwe Ingezetenen goedgevonden hebben te verklaaren, zo als wy verklaaren mits dezen, dat wy de voorsz. zo genaamde Publicatie, zo als die in de Haarlemsche Courant van voorlede Saturdag is geïnsereerd, houden voor een onecht, verfiert en gefingeert Stuk, of wel indien onverhoopentlyk eene zodanige Publicatie binnen Haarlem in der daad zoude mogen wezen gedaan, voor een Stuk, het wolk op een onwettige wyze en door geweld aan de Regeering, of die van den Gerechte der gem: Stad tegens derzelver*

Eed

Eed en Pligt is afgeperst en afgedrongen, en het geen wy derhalven in dat geval verklaaren voor nietig, en van onwaarde, choqueerende daarenboven ons Hoog en Souverain Gezach en Authoriteit, en nooit zullende gedoogen; dat het zelve sorteere eenig effect: Maar dat in tegendeel een iegelyk van onze goede en getrouwe Ingezetenen kan wezen verzekert, dat wy, met overleg van hooggemelde zyne Hoogheid, alle onze vlyt en zorge zullen aanwenden, om by zo verre eene zodanige Publicatie waarlyk mogt wezen gedaan; en dezelve reets eenig Effect mogte hebben gesorteert, het zelve in zyn voorige staat conform aan onze Beveelen te doen herstellen: En dat wy mede in dat geval die voorziening zullen doen, dat by zo verre die van Haarlem uit hoofde van de voorsz. nulle Publicatie of anderzints, en tegens en in vilipendie van onze Beveelen, door het niet heffen van des Gemeene Lands Middelen, bereids eenige voordeelen boven andere van onze goede en getrouwe Ingezetenen, en tot nadeel van het Gemeene Land mogten genooten hebben, of noch zouden mogen komen te genieten, het zelve door haar op eene andere wyze aan het Gemeene Land zal moeten werden vergoed, op dat het Gemeene Land daar van schadeloos gestelt, en den eene Ingezeten boven den ander niet bezwaart moge werden.

En op dat niemand hier van eenige ignorantie zoude kunnen pretendeeren, zo begeeren wy, dat deze alomme zal worden gepubliceert en geaffigeert ter plaatze daar zulks te geschieden gebruikelyk is.

Gedaan in den Hage onder het klein Zegel van den Lande op den 22 Juny 1748. (Onder stond)

De Staaten van Holland en West-Vriesland.

Ter ordonnantie van dezelve.

(Was getekend)

WILLEM BUYS.

Hier op volgde den 25sten van Juny de Propositie van zyne Doorluchtige Hoogheid, als Stadhouder gedaan aan hun Ed. Groot Mog: de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, luidende dus:

Propositie van zyne Doorluchtige HOOGHEID, aan de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland.

EDELE GROOTMOGENDE HEEREN,

Het is niet nieuw dat'er onder de Ingezetenen dezer Landen eene geneigtheid bespeurd is tot afschaffing van de Pachten der Gemeene Middelen van Consumptie, en dat Luiden van Verstand van begrip geweest zyn, en hun arbeid hebben te koste gelegt, om te toonen dat'er beter en bequaamer Middelen waren uit te vinden, om met minder omslag en bezwaar van de Ingezetenen dezelfde zo geen meerder Somme als de Pach-

Digitized by Google

ten rendeerden, in 's Lands Kasse te doen komen, maar nooit heeft zich die geneigtheid, en dat begrip zo algemeen doen zien, als in deze dagen, in welke dezelve zyn uitgebarsten tot een zo ongemaatigde drift, dat de aller overtuigenste reden, waar van in de Publicatie van Uw Ed. Groot Mog. in dato den 19 dezer gebruik gemaakt is, om namentlyk in zo bagchelyke tyds-omstandigheden als deze de zaake niet buiten zyn geheel te brengen, voor dat men andere Middelen gevonden en vastgesteld had, geen de minste indruk op de gemoederen hebben kunnen maaken, en veelen niet hebben kunnen wederhouden om tot Feitelykheden over te gaan, die zich verder uitbreidende, de allerdroevigste gevolgen zouden na zich sleepen.

In het midden van alle deze beweegingen en omstandigheden, en hoe zeer die ook te condemneeren zyn, is het echter merkwaardig dat deze groote drift en geneigtheid om de Pachten te hebben afgeschaft, in zo verre uit geen quaad grondbeginzel zyn oorsprongk heeft genomen, dat ze tot een doelwit zouden hebben eenige wil of begeerte om zich aan de lasten tot onderstand van de gemeene zaak te willen onttrekken, maar dat in tegendeel die in regtschapen Nederlanders van alle oude tyden heeft doorgestraalt, en waar in zy zich boven alle andere Natien hebben onderscheiden van het haare tot behoud van den Lande gewillig op te zetten in de gemoederen niet is uitgedooft, ja zo zeer als ooit is levendig gebleven, waar van geen kragtiger bewys kan worden bygebragt als de ongemeene en doorsteekende blymoedigheid waar mede een zo importanten last, als is de Liberaale Gift, reeds is en noch word opgebragt.

Het voorwerp zelfs van alle deze beweegingen zo wel als de gesteltheid van zaaken met dat oog beschouwende, heb ik, hoe weinig het myne kragten en zwakke Lichaams gestaltenisse ook toelaaten, als kortelings uit een zwaare Ziekte gerezen zynde, echter ziende aan de eene kant de gevaaren en onheilen die den Lande by verdere aanhouding en voortgang van de ontstaane onlusten zouden over het hoofd hangen, en aan de andere kant het niet minder als ondoenlyk oordeelende, om zonder nadeel van den Lande door het introduceeren van andere Middelen tot remplacement van de Pachten aan de Ingezetenen genoegen te geven, niet langer konnen uitstellen om in de Vergadering van Uw Ed. Groot Mog. te verschynen en aan dezelve op het aller nadrukkelykste voor oogen te stellen de zwaare gevolgen en onheilen die uit een verder retardement, om die Middelen by de hand te neemen, zouden konnen voortspruiten, gelyk ik dan U Ed. Groot Mog. op het ernstigste wil verzogt hebben, om van stonden aan de Pachten te willen afschaffen en haare deliberatien ten spoedigsten te laaten gaan over het uitvinden en in het werkstellen van zodanige andere Middelen, als zonder meerder bezwaar van de Ingezetenen in de plaatze van de Pachten zouden konnen worden ingevoerd, waar toe onder anderen myns bedenkens het formeeren van eenig Hoofdgeld zoude konnen in Consideratie komen; ook kan ik by deze gelegenheid niet langer voorby gaan van U Ed. Groot Mog. op het allerernstigste te verzoeken, dat doch eenmaal aan de Ingezetenen alle

wet-

Digitized by Google

wettige redenen van bezwaar over de Abuizen op het stuk van de begeving der Ampten ingekroopen mag worden weggenomen, door het spoedig introduceeren van de Middelen van Redres, die daar toe by U Ed. Groot Mog. Resolutie van den ..... zyn vastgesteld, en dat zonder eenig verder uitstel de Deliberatien om de Posteryen ten behoeven van het Gemeene Land te doen komen mogen worden gereëntameert en ten spoedigsten tot een gelukkig einde gebragt.

Overgegeeven den 25 Juny 1748.

Waar op hun Ed. Groot Mogende resolveerden, de Gemeene Middelen van Consumptie, voorheen aan Pachters betaalt, af te schaffen; en alomme, als hier mede wierd afgekondigt de volgende

PUBLICATIE.

De Staaten van Holland en West-Vriesland: Allen den geenen die dezen zullen zien of hooren leezen, Salut: Doen te weeten: Alzo wy ondervonden hebben, dat onder de Ingezetenen dezer Provintie eene ongemeene geneigtheid bespeurt word, tot afschaffing van de Pagten der Gemeene Middelen, en zo verre dat die zelfs uitgebarsten is tot eene zo ongemaatigde drift, dat de allerovertuigenste redenen, waar van wy in onze Publicatie van den 19 dezer gebruik hebben gemaakt, om, namentlyk in zo bachelyke tyds-omstandigheden als deze, de zaaken niet buiten zyn geheel te brengen, voor dat andere Middelen gevonden en vastgesteld waren, geen de minste indruk op de Gemoederen hebben konnen maaken, en veele niet hebben konnen wederhouden werden om tot feitelykheden over te gaan, die zich verder uitbreidende, de allerdroevigste gevolgen zouden konnen na zich sleepen: En wy nochtans vertrouwen, dat deze groote drift en geneigtheid, om de Pachten te hebben afgeschaft, in zo verre uit geen quaad grondbeginzel zyn oorsprongk heeft genomen, datze tot een doelwit zoude hebben, eenige wil of begeerte, om zich aan de Schattingen en Lasten tot onderstand van het Gemeene Best en van de gemeene zaak ten allerhoogsten noodig, te willen onttrekken, maar dat in tegendeel die zelfde zugt en iever, die in regtschape Hollanders van alle oude tyden heeft doorgestraalt, en waar in zy zich boven alle andere Natien hebben onderscheiden, van het haare tot behoud van den Lande gewillig op te zetten, in de Gemoederen niet is uitgedooft, ja zo zeer als ooit is levendig gebleven, waar van geen kragtiger bewys kan worden gevonden, als de ongemeene en doorsteekende blymoedigheid, waar mede eene

zo

zo importante last, als is de Liberale Gifte, reeds is, en noch word opgebragt.

ZO IS 'T, *dat wy, hoe bekommerlyk het ook is, byzonderlyk in deze tyds-omstandigheden, eene zo importante Tak van 's Lands Finantie te missen, zonder noch andere Middelen gevonden en vastgestelt te hebben, die dat gemis kunnen goedmaaken, nochtans om voor te komen de gevaaren en onheilen, die den Lande, by verdere aanhouding en voortgang van de ontstaane onlusten en beweegingen, zouden kunnen over het hoofd hangen, conform het geproponeerde van zyne* Hoogheid den Heer Prinse van Oranje en Nassau, *onzen Erf-Stadhouder, hebben goedgevonden, dat de Pachten zullen afgeschaft werden, zo als wy dezelve afschaffen mits dezen, zulks dat de invordering van dezelve Pachten van nu af aan alomme zal ophouden en cesseeren: waar toe wy onze Gecommitteerde Raaden in de beide Quartieren gelast en geauthoriseert hebben, de noodige ordres te stellen, daar het behoort: in dat vast vertrouwen, dat alle onze Ingezetenen met volkomen bereidwilligheid zullen draagen en opbrengen de andere Middelen, die wy met overleg en advis van hoog gemelde zyne* Hoogheid *genoodzaakt zullen wezen, tot remplacement van de Pachten, en om goed te maaken het important gemis, dat 's Lands Finantie daar door zal lyden, in te voeren en te introduceeren.*

En op dat niemand hier van eenige ignorantie zoude hebben, begeeren wy, dat deze alomme zal werden gepubliceert en geaffigeert ter plaatze daar zulks te geschieden gebruikelyk is.

Gedaan in den Hage onder het klein Zegel van den Lande den 26 Juny 1748.

(Onder stond)

Ter ordonnantie van de Staaten.

(Was getekend)

WILLEM BUYS.

Waar door de gemoederen van tyd tot tyd begonnen te bedaaren, en de Eet- en Drinkwaaren merkelyk afsloegen, zo dat Groot en Kleen dagelyks de vrugten daar van plukten. Maar!

Men dagt doe om geen Last; en die niets had te geeven,
Verteerden echter al hun Winning, als voorheen:

Wat

Digitized by Google

Wat baate goedkoop Brood en Drank aan 't wuft Gemeen?
Het slempfeest zonder zorg was al hun lust en leeven.
's Lands Geld wierd dus verquist, en 't Volk verwildert, dat
Als ongevoelig dus verteert een grooten Schat.
Maar als 's Lands Tax opdaagt, en vordert d'Achterstallen,
Dan, vreest men, zal die Last op 's Burgers Goed 't meest vallen.

De Burgery ondertusschen in verlangen levende, na de wederkomst van zyne Excellentie de Luitenant-Generaal Baron *van Grovestins*, om op hunne overgegevene Requesten, als gemeld is, een gunstig fiat te erlangen, zagen dien Heer weder binnen de Stad komen den 19den van Augustus, 's namiddags omtrent 6 uuren, om eene Commissie van wegens zyne Hoogheid, onzen Erf-Stadhouder, alhier af te leggen.

Daar op wierd aanstonds aan de geheele Burgery aangezegt, om den volgenden dag, zynde Dingsdag, in de Wapenen te verschynen: dezelve in 8 Vendelen bestaande, op hunne Vergaderplaatzen zich rangeerende in order, marcheerden na de Groote Markt; het Oranje Vendel van den St. Joris Doele had den voorrang, om 't eerste op de Zaal van 't Stadhuis te trekken; aan 't boveneinde der Trappen van de Zaal stond zyn Excellentie den Heer Baron van *Grovestins*, benevens den Heer Hoofd-Officier, regeerende Burgemeesteren, Pensionarissen en Secretaris: zyn Excellentie deed aan ieder Vendel, uit drie Corporaalschappen bestaande, een fraaije Aanspraak: de Burgery salueerende en het Geweer presenteerende, wierd door een der Heeren Pensionarissen, of by beurte door den Heer Secretaris, het volgende van wegens zyn Doorluchtige Hoogheid, onzen Erf-Stadhouder, aan alle de Vendels voorgelezen:

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *by der Gratie Gods, Prinse van Oranje en Nassau; Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buuren en Leerdam; Marquis van Veere en Vlissingen; Heer en Baron van Breda, Beilsteyn, der Stad Grave en Lande van Kuyk, Liesveld, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneton, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polaanen, Willemstad, Niervaard, Ysselsteyn, Bredevoort, Steenbergen, St. Maartensdyk, Geertruydenberg, Turnhout, Zevenbergen, de Hooge en Laage Zwaluwe, Naaldwyk; Heer van Ameland; Erf-Burggraaf van Antwerpen en Besançon; Erf-Marschalk van Holland; Erf-Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal van de zeven Vereenigde Nederlanden; als mede Ka-*

pitein Generaal en Admiraal van de zeven Vereenigde Nederlanden, als mede Kapiteïn Generaal en Admiraal van de Unie; mitsgaders Ridder van de Kousseband, enz. enz. enz.

Doen te weeten, dat wy niets meer ter herte neemende als de conservatie van de goede ordre, de rust en tranquilliteit, mitsgaders de bevordering van den welvaart van de respective Provintien en Steden van dien, waar over wy tot Erf-Stadhouder zyn aangesteld, en derhalven vernomen hebbende, dat binnen de Stad Haarlem eenige onlusten en beweegingen ontstaan waren, derwaarts hebben afgezonden den Baron van Grovestins, *onzen Opper-Stalmeester, mitsgaders Luïtenant-Generaal van de Cavallerie, om van onzentwegen zo veel doenlyk by minnelyke wegen van overreding en persuasie de gemoederen tot rust te brengen, en teffens te verneemen, of en welke redenen van beklag of bezwaar de goede Burgery zoude mogen hebben, die wy genegen waren te hooren, en haarlieden daar in te bezorgen behoorlyk redres, en dat ter bereiking van dat ons oogmerk, de voornoemde onze Gecommitteerde alle acht de Compagnien Burgers, die zich binnen Haarlem bevinden, successivelyk op de Zaal van het Stadhuis voor zich hebbende doen verschynen, en zich aldaar geacquiteert van het geene wy hem hadden bevoolen en opgelegt, by die occasie aan den zelven van wegens ieder der gemelde acht Compagnien Burgers zyn ter hand gesteld verscheid Requesten, inhoudende pointen, waar in zy vermeenden te zyn bezwaard, en waar omtrent dezelve van ons verzogten een behoorlyk redres en decisie, zodanig wy zulks zouden vermeenen te behooren, en alle welke Verzoeken by ons geëxamineert zynde, wy daar uit hebben bevonden, dat de voornaame zaaken daar in voorkomende, zodanig die by alle de Compagnien te zamen, of alleen by zommige in het byzonder zyn gedaan, ten meerendeele, en voornamentlyk zich bepaalen en uitkomen op de navolgende pointen en Artykelen.*

Art. 1. *Dat de Krygsraad binnen de Stad van Haarlem zodanig zoude mogen worden veranderd, dat dezelve geheel gesepareert zoude zyn van de Regeeringe en van de Leden van de Vroedschap, vraagende zulks de meeste van de Compagnien, doch waar van zommige Compagnien hebben uitgezonderd de twee Collonellen, als acquiesceerende, dat dezelve in het vervolg ook uit Leden van de Vroedschap zouden behooren te zyn.*

2. *Een afschaffinge van alle Pachten van de Gemeene Middelen, en in plaatze van dien een Hoofdgeld, of ander Fournissement te introduceeren; het geen mede door alle de Compagnien is verzogt geworden.*

3. *De Burgery in het generaal en de Gildens die zich binnen de Stad bevinden in het particulier, te doen verblyven en maintineeren by haare Rechten en Privilegien, mitsgaders alle de Vinders van de Gildens te doen zyn geboore Burgers van de Stad of het Land, als mede van de Gereformeerde Religie; het geene mede genoegzaam door alle de Compagnien is gevraagt.*

4. *Dat alle Ampten, Officien en Beneficien, binnen Haarlem openvallende, zullen worden gegeven aan geboore Burgers van dezelve Stad,*

Digitized by Google

of die aldaar 8 Jaaren gewoond hebben, of aan Burgers van eenige andere Stad in deze Provintie, en dat alle dezelve die Officien zelfs zouden moeten waarneemen, zonder eenige uitkeeringe daar van te doen, dan alleen aan het Gemeene Land; het welk ook genoegzaam door alle de Compagnien is gevraagt geworden.

5. *Dat voortaan geene Bewinthebbers van de Oost- en West-Indische Compagnien zouden mogen geëligeert worden uit de Leden van de Vroedschap, maar alleen uit de voornaamste Koopluiden van de Stad.*

Zynde gevraagt by drie a vier Compagnien.

6. *De Privilegien en Keuren van de Stad te doen drukken en gemeen te maaken, en dat aan de Burgers gegeven zoude mogen worden Copie van haare gedaane Burger-Eed.*

By alle de Compagnien gevraagt.

7. *Dat tot Geauthoriseerdens tot de Manufacturen, en zulks ook tot reguleeringe der Loonen, voortaan niet meerder zouden worden aangesteld de Koopluiden en Fabriqueurs, maar alleen die geene, dewelke zelfs Werkbaazen zyn.*

Gevraagt by twee a drie Compagnien.

8. *Alle Fabriquen, die in de Provintie konnen gemaakt worden, niet daar buiten, en die in de Stad gemaakt worden, niet buiten de Stad te laaten maaken, of van daan te doen komen, mitsgaders de Inboorlingen boven Vreemden in Handwerken te præfereeren.*

Gevraagt by twee a drie Compagnien.

9. *Dat geen Stads Lasten zouden worden geheven, ten lasten van de Burgers, als met consent van de respective Gildens.*

Alleen gevraagt by het Oranje Vendel van de Cluveniers Doele.

10. *Permissie tot stabileeringe van allerhande Neeringen en Handteeringen binnen de Stad van Haarlem, mitsgaders voorzieninge van alle vrye Jaarmarkten.*

En dat de Ingezetenen niet meerder zullen worden belast, dan in eenige andere Steden.

Alleen gevraagt by het Oranje Vendel van de St. Joris Doele.

11. *Alle het geene uit de geplunderde Huizen der Pachters geborgen is, publicq te doen verkoopen, en aan de Diaconie te geeven.*

Alleen gevraagt by het Witte Vendel van de St. Joris Doele.

12. *Aan de Burgers van Haarlem te vergunnen vryheid van de Visscheryen.*

Ut supra.

13. *De Officien, by overlyden van die geene op welkers naam zyn staande, te geeven aan die geenen, die dezelve voor zodanige hebben waargenomen.*

Alleen gevraagt by het Gecouleurde Vendel van de Cluveniers Doele.

14. *Dat alle Officien van Burgemeesteren en Kerkmeesteren dependeerende, buiten die tot het Stadhuis specteeren, publyk zouden mogen wor-*

den verkogt, mits de Koopers zouden moeten zyn van goed gedrag, Burgers van Haarlem, of acht Jaaren aldaar gewoont hebbende.

Alleen gevraagt by het Oranje Vendel van de Cluveniers Doele.

NB. 't Witte Vendel van de Cluveniers Doele het contrarie verzogt, maar belasten, zo noodig is, met Amptgeld of Annatis ten behoeve van het Land.

15. *Cornelis de Groot weder in zyn functie te herstellen by de eerste Vacature.*

16. *Dat aan de Burgery zoude mogen worden vergunt een ordentelyke en bequaame plaats tot verblyf van hunne ordinaris Hoofdwagt.*

Alleen gevraagt by het Witte Vendel van de Cluveniers Doele.

Op alle welke verzoeken en Articulen, wy, na ingenomen rapport van gemelde onze Gecommitteerde, die zich binnen de voorsz. Stad op alles heeft laaten informeeren, goedgevonden hebben te disponeeren in maniere hier na volgende:

1. *Op het eerste Artykel hebben wy goedgevonden aan ons voor de eerstemaal te reserveeren de aanstelling van een nieuwe Krygsraad, te weeten van twee Collonels uit de Vroedschap, en van de overige Officieren uit de fatsoenelykste Burgers, welke aanstelling wy doen zullen, zo haast als wy ons omtrent de daar toe bequaame en gequalificeerde Perzoonen zullen hebben geinformeert, en dat voor het toekomende zal worden geobserveert en nagekomen, het geene by wylen onzen Prædecesseur Koning* Willem de III, *hoogloffelyker gedachtenisse, op den* 14 *September* 1672 *dien aangaande is gedisponeert.*

2. *Op het twede Artykel, raakende de verzogte afschaffing der Pachten der Gemeene Middelen, verklaaren wy, dat by Placaat van haar Ed. Groot Mog. in dato den* 26 *Juny laatstleden, op onze Propositie gearresteert, daar aan zynde voldaan, geen dispositie daar op noodig is.*

3. *Op het derde Artykel verklaaren wy onze ernstige wille en begeerte te zyn, dat de Burgery by haare gefundeerde Rechten en Privilegien zullen worden gemaintineert; gelyk mede de respective Gildens, dewelke zich binnen Haarlem bevinden, en dat mitsdien de Abuizen, dewelke daar ingesloopen zyn, mits op eene behoorlyke en eerbiedige wyze aan de Heeren Burgemeesteren aldaar worden voorgedraagen, na bevind van zaaken zullen worden geredresseert en hersteld; gelyk mede, dat de noodige attentie zal worden gegeven, dat omtrent de aanstellinge van de Vinders der respective Gildens, de geboore Burgers en die van de Gereformeerde Religie zyn, zo veel zulks gevoegelyk geschieden kan, boven alle anderen zullen worden gepræfereert.*

4. *Op het vierde Artykel vinden wy goed te persisteeren by de Dispositie van wylen zyne Majesteit van Groot-Brittannien, glorieuser memorie, van den* 14 *September* 1672. Zie boven bl. 546. *En*

Digitized by Google

En word omtrent de zelfswaarneeminge van de Ampten, en daar van geen uitkeering te doen als aan den Lande, gerefereert tot de Resolutien by haar Edele Groot Mog. met ons advis dieswegens genomen, op den 11 *November* 1747 *en* 23 *January* 1748, *mitsgaders tot de ordres daar by ten dien opzichte gesteld.*

5. *Op den inhoud van Artykel* 5, *raakende het verkiezen van Bewindhebbers van de Oost- en West-indische Compagnien, buiten de Leden van de Vroedschap, verstaan wy, dat voor als noch niet kan worden gedisponeert.*

6. *Op het zesde Artykel ordonneeren wy, in conformiteit van de meergemelde Dispositie van Koning* Willem de III., *glorieuser gedachtenisse, dat aan de Burger-Schutterye door den druk zullen worden gecommuniceert, alle zo oude als nieuwe Privilegien, Handvesten en Voorrechten, de voorsz. Stad van Haarlem competeerende, voor zo veel dezelve dienstig en nut zullen bevonden worden; en dat voorts ten spoedigsten aan dezelve Burger-Schuttery zal worden gegeven Copye van haare gedaane Burger-Eed, en t'elkens by het aanneemen van nieuwe Schutters aan dezelve by het doen van haaren Eed daar van een Exemplaar zal worden ter handen gesteld.*

7. *Dat ten aanzien van het zevende Artykel, de aanstellinge van de Geauthoriseerdens van de Manufactuuren zal zyn en blyven op den ouden voet, en gelyk tot hier toe is geüseert.*

8. *Dat in het verzoek by het achtste Artykel gedaan, als strydig met de vryheid van Commercie, en niet strekkende tot het meeste nut van de Stad in verscheiden opzigten, zo als het legt, niet kan worden getreden; verstaande wy niet te min, dat alle mogelyke attentie zal worden gemaakt, om Inboorlingen boven Vreemdelingen in Handwerken te præfereeren.*

9. *Dat in het negende Artykel niet kan worden geteeden, als strydig met de Regeeringsform van den Lande.*

10. *En aanbelangende het tiende Artykel, verstaan wy, dat alle Fabriquen, Neeringen en Handteeringen, gelyk van ouds binnen de Stad van Haarlem vry en onverhinderd zullen mogen worden gestabileert; mitsgaders, dat by aldien de Burgerye der Stad Haarlem zoude vermeinen meerder vrye Jaarmarkten noodig te hebben, en zulks met haare Privilegien en Rechten te konnen bestaan, daar toe verzoek zullen mogen doen, daar zulks behoord; gelyk mede ingevalle dezelve Burgerye tegens alle verwagtinge zich met fondament meerder bezwaart zoude oordeelen, dan in andere Steden.*

11. *Dat, geconsidereert, dat op de geborgene Goederen in dit Artykel vermeld, door het Gemeene Land prætensie zoude konnen worden gemaakt, en daar onder ook zodanige Goederen zich bevinden, die Minderjaarige en andere Particulieren Justineeren aan hun toe te komen, vervolgens in het verzoek, hier by gedaan, voor als noch niet kan worden getreeden; en worden derhalven Burgemeesteren der Stad Haarlem gelast, om van dezelve Goederen eene behoorlyke Inventaris te doen maken, en dezelve aan ons over te leveren.*

12. *Noopende den inhoud van het twaalfde Articul verstaan wy, dat de Visscheryen met eenige Netten in des Stads Wateren, niet kan worden toegestaan, maar dat alle dezelve Wateren, gelyk van ouds, ten profyte van des Stads Kasse zullen blyven verhuurt.*

13. *Omtrent het verzoek by het dertiende Articul geëxpresseert vinden wy goed, dat by vacature van zodanige Ampten of Officien, als by het zelve Articul gemeld, op die geene, dewelke dezelve hebben waargenomen, zal worden genomen behoorlyk reguard, zonder dat echter Burgemeesteren genecessiteert zullen zyn de zodanige Waarneemers absolutelyk daar mede te beneficeeren.*

14. *Aangaande het veertiende Articul wegens het publyk verkoopen der Ampten, alleen door een van de Compagnien Burgers gedaan, en waar tegens een andere Compagnie zelfs een contrarie verzoek heeft gedaan, refereeren wy ons tot het gunt op het vierde Articul is vermeld, en zulks op de voorzieningen, dewelke by haar Ed. Groot Mog. met ons advis omtrent de Ampten bereids zyn gemaakt, en noch verders gemaakt zullen worden.*

15. *Den inhoud van dit Articul hebben wy goedgevonden te laaten ter dispositie van de Regeeringe, aan wien den Suppliant vrygelaaten word zich te addresseeren.*

16. *Op Articul zestien vinden wy goed, dat aan de Burgerye zal worden vergunt en gegeven een ordentelyke en bequaame plaats tot haar verblyf op de Hoofdwagt, en daar toe by de Heeren Burgemeesteren de noodige schikkinge en voorzieninge zal worden gemaakt.*

En worden voorts alle andere of meerdere verzoeken, die in de voorschreve Requesten vervat, en van eenig aanbelang zyn, gehouden in advis, en de overige die van geen importantie zyn, gehouden als geweezen van de hand.

En hebben wy voorts goedgevonden, ten einde de Burgerye der Stad Haarlem voornoemt, van deze onze intentie en Decisie mogen zyn geïnformeert, deze te stellen in handen van den bovengemelden Baron van Grovestins, *onze Opper-Stalmeester en Luitenant-Generaal van de Cavallerie, met last, zich te begeeven na de voorschreve Stad, en aldaar deze voor ieder der Compagnien te doen afkondigen, en voorts deze onze Decisie te doen drukken, en aan ieder der voorsz. Compagnien een goed aantal Exemplaaren daar van ter handen te doen stellen tot haare narichtinge, en omme voorts zich daar na met alle getrouwigheit te reguleeren, gelyk zulks behoort. Actum in 's Gravenhage den* 10 *Augusty* 1748.

(Was getekend,)

PRINCE d'ORANGE en NASSAU.

(Onder stond,)

Ter Ordonnantie van zyne Hoogheid.

(L. S.) *(Gecontrasigneert,)*

J. de Back.

Na

Digitized by Google

Na dat zulks geschied was, deed gemelde zyn Excellentie de Baron van *Grovestins* weder aan ieder Vendel een Aanspraak, waar in hy betuigde: „ Dat aan zyn Hoogheid, onzen Erf Stadhouder, niets „ aangenaamer was, dan alles te willen contribueeren tot eenigheid, „ bloei en welvaart dezer Landen, hy niet anders van de goede Bur- „ gery verwagte, en datze een volkomen genoegen zouden nee- „ men in de schikking en Antwoord van zyn Hoogheid op hunne „ Requesten gedaan, enz. Zie, als boven.

Den eerste September, de Verjaardag van zyne Hoogheid, onzen Erf Stadhouder, arriveerden denzelven 's namiddags omtrent ten 6 uuren alhier te Haarlem, en onder 't losbranden van 't Geschut deed hy deszelfs intrede. Vooruit reden eenige Heeren te Paard; daar op volgde den Onder Schout *Jan van Kleynenberg*, als Majoor van de Stad: doe volgde zyn Hoogheid met deszelfs hooge Gevolg, in twee Koetzen met 6 Paarden bespannen, (wordende deszelfs Koets door den Heer Kapitein *Ravens*, en eenige oudste Burger-Sergeanten aan weêrzyden gevolgt) rydende aldus door de Burgery, die aan de Groote Hout poort geschaard stond, door de Groote Houtstraat tot aan de groote Markt, alwaar een Compagnie Burgers onder den Heer Kapitein *Valkenburg* geposteert stond aan het Stadhuis, en waar door zyn Hoogheid passeerden.

Aan de Trappen van het Stadhuis stonden de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren, om dien Vorst te complimenteeren, wordende het woord gedaan door den Heer Mr. *Paulus Abraham Gilles*, oudste Pensionaris der Stad. Waar na zyn Hoogheid en Gevolg kort daar op vertrok, onder het losbranden van het Geschut, na halfwegen Amsterdam, ten einde om aldaar op het Rynlands huis Zwaanenburg te vernachten. Zyn Hoogheid aldaar ter Tafel zittende, wierd verzogt, zich te willen onderwerpen aan de algemeene en oude Wet, ten aanzien dier Heeren, die nooit voorheen op dit Huis gegeeten hebben, ingevoerd? Zyn Hoogheid dit verzoek met een vriendelyk wezen geaccordeert hebbende, zo quam de Kastelein, die zyn Hoogheid een Servet voorspelde; waar na in een Zilvere Kom wat Rystenbry met Zuiker en Caneel aan zyn Hoogheid wierd aangeboden; waar van dien Vorst proefde, en vervolgens uit de Hensbeker dronk; en de andere Heeren, die aldaar nooit gespyzigt hadden, hebben op die zelve wyze mede gehenst.

Deze Geboortedag van zyn Hoogheid wierd alhier te Haarlem met

Digitized by Google

met vreugde gevierd: de Compagnie Vrywillige Liefhebbers van den Wapenhandel, (opgericht door den Heer *Daniël de Burlet*, thans Adjudant der Burgery) by deze gelegentheid, des voormiddags na Kerktyd, hebben op een plechtige wyze, met vliegend Vendel, Veld-muziek en slaande Trom, op de Groote Markt voor de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren geparadeert, en hun nieuw Vendel, met het Vorstelyk Wapen van zyn Doorluchtige Hoogheid verciert, vertoond; wordende hun Ed. Groot Achtbaare, door derzelver Kapitein, Luitenant en Vendrig, de Heeren Mr. *Caspar Jacob Ravens*, *Jan Merkman* en *Everhard de Burlet*, *J. Z.*, wegens dezen blyde Geboorte-Verjaaringsdag, gefiliciteert: ook hebben die Liefhebbers des avonds in de Cluveniers Doele, onder een fraai Concert, door het afsteeken van Vuurwerken, en andere tekenen van Vreugde, die tot den morgenstond duurden, gevierd; en den Heer *Pieter Merkman* maakte by deze gelegentheid *ex tempore* het volgende Drinkvaersje:

Dit Glaasje zal ik U ter eere, ô FRISO, *leegen,*
En vieren met deez' dronk uw heuglyk Jaargety:
De Hemel kroon deez' dag, den Batavier tot zegen,
En rekke uw leven 't perk der menslykheid voorby;
Leef eeuwig in ons hart! zo moet, na lang verjaaren,
Uw sterflyk deel ter aarde, uw ziel ten Hemel vaaren.

Na eenige dagen verloopen, ontstond 'er nochmaals ongenoegen onder de Burgery, die door heet-gebakerde wierd aangehitst, voor reden gevende, dat hunne Requesten of niet direct voor zyne Doorluchtige Hoogheid waren gekomen, of in haar waare zin niet wel waren opgenomen, en dus niet na genoegen beantwoord: noch quam 'er een debat by onder eenige Heeren over zekere Propositie met haare Voor- en Tegenschriften: ja dit ging alhier zo verre, dat eenige Opgeworpene (door wat Authoriteit, is onbekent) de geheele Burgery verzogt, by Vendels te gelyk, op de Cluveniers Doele te komen, om het onderstaande Request te hooren leezen, goed te keuren, en te ondertekenen: dat door veele, als door den stroom gedrongen, gedaan zynde, aldus door Gecommitteerde aan zyne Doorluchtige Hoogheid in den Haag wierd behandigt:

Aan

Digitized by Google

Aan zyne Doorluchtigste Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, Erf-Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, enz. enz. enz.

Geeven met de diepste nedrigheid te kennen de Burgeren en Ingezetenen der Stad Haarlem, dat wel verre dat de Onlusten en Oneenigheden binnen de voorsz. Stad door den tyd zouden zyn gecesseert, dezelve in tegendeel zodanig zyn toegenomen, en tot zo hoogen top geklommen, dat niet anders dan een gansche Burgerlyke Opstand, die tot de uitterste rampen en onheilen zouden kunnen uitloopen, te wagten is, zo daar in niet ten spoedigste door uwe Doorluchtige Hoogheid *met hulpe van God Almachtig worde voorzien, dat de voorsz. Onlusten en Oneenigheden wel voornamentlyk tot oorsprongk hebben, het mistrouwen tusschen de Regeering, zo als die tegenwoordig is geconstitueert, en de gezamentlyke Burgerye, en dat deze laatste zich verbeelden dat hunne redenen van Bezwaar en Klagte, of niet direct tot uwe* Doorluchtigste Hoogheid *werden gebragt, ofte, indien zulks al mogte geschieden, dat dan echter dezelve geheel anders worden uitgeduid als der Suppl: waare meening is, of ook wel dat de Dispositien daar op door directien zo lange werden uitgerekt, dat de goede Burgeren het zelve als voor een weigering komen aan te zien, gelyk onder anderen de Supplianten daar van een blyk meenen te hebben daar inne, dat tot hier toe noch geen de minste verandering in de Krygsraad hunner Stad is gemaakt.*

Waaromme de Supplianten als nu de vryheid neemen door hunne Gecommitteerden, met byvoeginge van drie Heeren uit hunne Vroedschap, hier toe specialyk verzogt, zich by dezen direct te addresseeren aan uwe Doorluchtige Hoogheid *met alle onderdanigheid, en te gelyk op het allerernstigste smeekende, dat uwe* Doorluchtige Hoogheid *op de onderstaande Articulen gunstig en met alle mogelyke spoed gelieve te Disponeeren.*

Art. 1. Dat het zyn Doorluchtige Hoogheid *Vaderlyk gelieve goed te vinden, dat het aan de Ingezetenen dezer Stad, (ingevolge het allerernstigste verzoek, door zyne* Doorluchtige Hoogheid *in deszelfs Lands-Vaderlyke Propositie, den 25 Juny jongstleden aan haar Ed. Groot Mog. in den Hage gedaan) met alle mogelyke spoed mogt werden weggenomen, alle wettige redenen van Bezwaar over de Abuizen op 't stuk van de begeevinge der Ampten ingekropen, door het spoedig introduceeren van de*

 Mid-

Middelen van Redres, die daar toe by haar Ed. Groot Mog. in derzelver Resolutien van den 11 *November* 1747, *en* 23 *January* 1748, *zyn vastgesteld, en dat de Ampten voortaan mogen begeven werden aan Ingeboornen en aan Genaturaliseerde, en hier vastgezeten zynde Burgeren en Inwoonderen dezer Stede.*

2. *Smeeken wy uwe* Allerdoorluchtigste Hoogheid, *dat de Burgerye, naar luid der Stede Handvesten, in bunne door den tyd vervallen Privilegien en Prerogativen, zo rakende het stuk der Gildens als anderzints, mogen werden hersteld, en door den Druk worden gecommuniceert alle zo oude als nieuwe Privilegien, Handvesten en Voorrechten dezer Stad, en dat wel op de allerspoedigste en getrouwste wyze, op dat het niet wederom komt achter te blyven, als het in 't jaar* 1672 *heeft gedaan, niet alleen die de Burger-schutterye als een Krygsraads-recht betreffen, maar ook die de Burgers als Ingezetenen van de Stad aangaan en toekomen: als mede dat uw* Doorluchtige Hoogheid *ter voorkominge van alle verdere morringe en verwyderinge gelieve goed te vinden, dat voortaan der Burgeren Colonellen en overige Officieren uit het Lichaam der goede Burgerye mogen verkooren werden, en dat de Burgerye een Nominatie van een dubbeld getal mag maaken, en aan zyne* Doorluchtige Hoogheid *presenteeren, om 'er een nieuwe Krygsraad uit aan te stellen, ende dat dezelve nooit nochte ten geenen dagen Lieden van Regeeringe zullen vermogen te worden, zonder zich alvoorens van hunne Ampten te hebben ontdaan, en verder als 't door zyne* Hoogheid *aan de Burgeren en Ingezetenen van Amsterdam is vergunt geworden.*

3. *Dat het Collegie van de Geauthoriseerdens voortaan niet meer mag bestaan alleen uit de Fabrikeurs, want dan komen de Werklieden, als 'er geschil is, by hunne Meesters, by hunne Rechters, en by hunne Partyen te gelyk, waar door zeer veele en groote Abuizen zyn begaan, als uit het Geschrift van* Lieve van Oudrieven *en Compagnons blykende is, die de noodzaakelykheid van Redres, waar van dit Articul meld, de Ed. Groot Achtb. zeer klaar getoond heeft, aan 't welk wy ons volkomen gedraagen in dit Articul.*

4. *Dat zyn* Hoogvorstelyke Doorluchtigheid *verzogt en bevordert mag worden ten spoedigste te komen in deze Stad, met zodanige Macht voorzien als noodig zy, ten dien einde ook alhier op het stuk van de Regeeringe, zo om dezelve te stellen op een getal van* 32 *Leden in de Vroedschap, als ook om over de gantsche Regeeringe, mitsgaders Pensionarissen, en Secretarissen te disponeeren, als zyn* Hoogheid *tot de meeste*

nut-

Digitized by Google

nutte en ruste van de goede Burgerye dezer Stad, en ten dienste van den Lande zal bevinden te behooren.

't Welk doende, enz.

Dit volgende was het eerste Hoofd van 't Request, zo als het de Burgery op den Doele is voorgelezen:

Aan de Wel-Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad Haarlem.

Geeven wy ondergetekende Burgeren en Ingezetenen van gemelde Stad met Reverentie en schuldige Eerbied te kennen, hoe wy in overweginge genomen hebbende, aan de eene zyde, hoe min gunstig Fiat wy op de meeste en voornaamste Articulen van onze Requeste gekregen hebben, het welk de Burgeren en Ingezetenen tot groote droefheid en verslagentheid, maar de Vreemdelingen en Bywoonders tot groote vreugde is verstrekkende geweest, van welke waarheid u, Wel-Ed. Groot Achtb. benevens zyn Excellentie de Heer Baron van Grovestins, *zekerlyk ten vollen zyn overtuigt geweest; een stuk waarlyk niet wel te begrypen, daar uw Wel-Ed. Groot Achtb. zegt in de Publicatie, die myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem gepubliceert hebben den 21ste Juny 1748, niet te twyffelen of zyne* Hoogheid *zoude disponeeren tot genoegen van de Burgerye op hunne Requesten, waar toe ook de gantsche Regeering dezer Stad zich vrywillig verbind en belooft in de voornoemde Publicatie alles te zullen contribueeren wat in hunne vermogen is; en aan de andere zyde, hoe het de Burgeren van Amsterdam cordaat gelukt is, volkomen en geheel Fiat te krygen op hunne Requeste zonder eenige Reserve, daar nochtans hunne Articulen net accordeeren met de onze, except de Posteryen: waarom wy ons met recht verplicht gevonden hebben ter redres voor ons te moeten gaan mede werken, op dat wy cordaat in 't zelve geluk met de Amsterdamsche Burgerye mogen gesteld worden, waar over uw Wel-Ed. Groot Achtb. hooglyk geroemd en geprezen zult worden, als gy de Burgerye en Ingezetenen dezer Stad zo gelukkig maakt, (want wy zullen nooit gelooven dat het aan onze geliefden* Erfstadhouder *zal manqueeren) als uw Wel-Ed. Groot Achtb. gelieft te doen, gelyk uw Wel-Ed. Groot Achtb. belooft in de voorn. Publicatie van 21 Juny 1748: in dit vertrouwen dan, hebben wylieden eenpaarig goedgevonden de volgende heilzaame Articulen u, Wel-Ed. Groot Achtb., onder 't oog te brengen, gelyk wy de eere hebben te doen by dezen, niet twyffelende of uw Wel-Ed. Groot Achtb. zult niet minder liefde en achting voor uwe Burgerye en Ingezetenen hebben, als de Heeren van Amsterdam voor de hunne: wy beroepen ons dienaangaande nochmaals op uw Wel-Ed. Groot Achtb. betuiging in de meermaalen genoemde Publicatie gedaan, alwaaromme wy schuldpligtig verzoekende deze onderstaande Articulen te willen billyken, gelyk dezelve*

 zeer

Digitized by Google

zeer billyk zyn, en ons een gunstig Fiat daar op te willen verleenen: als, enz.

Hier op resolveerde zyne Doorluchtige Hoogheid, den 27sten van September, als Commissarissen na deze Stad af te vaardigen, de Hoog-Ed. Heer *Fredrik Hendrik*, Baron van Wassenaar, enz. en Raadsheer Mr. *Willem Pauw*, om eene Commissie uit zyn Naam af te leggen: die op de Cluveniers Doele, daar toe gereed gemaakt, logeerden, ten koste der Stad; alwaar by toerbeurten een Corporaalschap Burgers de Dagwacht moesten houden. Deze Heeren Commissarissen wierden aldaar door de Heeren van de Regeering gecomplimenteert, verleende Audientie aan de Leden van de Magistraat, en andere Heeren, als mede, volgens gedaane Waarschouwing, aan alle uit de Burgery en Gemeente. En hier konden nu, die oordeelden eenige klagten in te moeten brengen, zich voor deze Heeren Commissarissen addresseeren: dat ook door verscheidene geschieden. Gemelde Heeren Commissarissen hier eenige dagen vertoeft hebbende, zo vertrok de Raadsheer *Pauw* den 4den van October na den Haag, om aan zyne Doorluchtige Hoogheid de Erf-Stadhouder raport te doen van den toestand der zaaken alhier. Den zelven Heer weder gekeert zynde, met de Resolutie van zyne Doorluchtige Hoogheid, zo wierden 's Maandags, den 7den van October, 's morgens omtrent 9 uuren, alle de 24 Raaden door de Ed. Mog. Heeren Commissarissen in de Cluveniers Doele geconvoceert, en de gemelde Regenten aldaar ontslagen en ontlast van hunne functien, hunlieden bedankende voor den dienst aan deze Stad tot nu toe gepresteert: vervolgens reden de Ed. Mog. Heeren Commissarissen na het Stadhuis, en de 32 gedispicieerde Raaden in de Vroedschaps-Kamer geconvoceert zynde, wierden dezelve aldaar tot Vroedschappen aangesteld. Daar na namen hun Ed. Mog. sessie in Burgemeesters Kamer, en lieten door de Bode 4 Heeren uit de Vroedschap ontbieden, die tot Burgemeesteren wierden aangesteld: dit verricht hebbende, zo wierden 'er noch 7 Heeren uit de Vroedschap binnen geroepen, en tot Schepenen genomineert. En daar op wierden, na het luiden der Stadhuis-klok, de volgende 3 Publicatien afgekondigt, ten aanhooren van duizenden Inwoonderen:

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *by de Gratie Gods Prince van Orange en Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buuren en Leerdam; Marquis van Veere en Vlis-*

Vlissingen; Heer en Baron van Breda, Beilstein, der Stad Grave en Lande van Kuyk, Liesveld, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneton, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polanen, Willemstad, Niervaard, Ysselstein, Breedevoort, Steenbergen, St. Maartens-Dyk, Geertruidenberg, Turnhout, Zevenbergen, de Hooge en Laage Zwaluwe, Naaldwyk, Heer van Ameland; Erf-Burggraaf van Antwerpen en Besançon; Erf-Marschalk van Holland; Erf-Stadhouder, Capitein Generaal en Admiraal van de zeven Vereenigde Nederlanden, als mede Kapitein Generaal en Admiraal van de Unie; mitsgaders Ridder van de Kousseband, enz. enz. enz.

Doen te weeten, dat wy in deze bekommerlyke tyden niets meer ter harte neemende, als dat de respective Steden dezer Provintie, onder ons Stadhouderschap resorteerende, mogten worden gebragt in zodanige ordre en Regeeringe, waar door derzelver rust en voorspoed werde gestabileert, en ons door Gedeputeerden der Stad Haarlem voorgedragen zynde, dat in dezelve Stad tusschen de Regenten en Ingezetenen zodanige diffidentie was ontstaan, waar door ons goed oogmerk niet kan worden bereikt, en waar door Burgemeesteren, Schepenen en verdere Regenten der voornoemde Stad Haarlem waren bewogen geworden, om liever vrywilliglyk hunne respective Bedieningen neder te leggen, dan door het continueeren in dezelve verdere onlust onder de Ingezetenen te occasioneren: en verders uit het rapport van de Commissarissen, de Heeren Fredrik Hendrik, *Baron van Wassenaar, Heere van beide de Katwyken en 't Zandt, beschreven in de Ridderschap van Holland en West-Friesland, Minister-Plenipotentiaris op het Congres te Aaken, mitsgaders Mr.* Willem Pauw, *Raad in den Hoogen Raade in Holland, die wy door pressante affaires ons perzoonelyk in de voorsz. Stad niet kunnende laaten vinden, derwaarts hadden gezonden, van al het voorschrevene nader zynde geinformeert; hebben wy goedgevonden de voorsz. meeninge en intentie der gemelde Regenten met onze Approbatie te secunderen: dienvolgende houden wy mits dezen de meergemelde Regenten voor ontlast van hunne Functien, henluiden bedankende voor den dienst aan de Stad Haarlem tot nu toe gepresteert; interdiceerende wel strictelyk een iegelyk, wie het zoude mogen wezen, de meergemelde Regenten daar over te argueren, veel meer hunne Perzoonen of Goederen eenigzins te molesteren, beschadigen of incommoderen, dezelve Regenten, mitsgaders hunne Familien en Goederen tot dien einde neemende in onze speciale Protectie en Sauvegarde, alles in gevolge van de Resolutie ter Vergaderinge van de Edele Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland genomen op den 21 September laatstleden. En vermits wy het tot welwezen van de voorsz. Stad nut en dienstig oordeelen, dat het getal der Leden van de Vroedschap worde geaugmenteert tot 32, waar toe de goede Burgerye ook haare genegenheid heeft te kennen gegeven, en welk getal in voorige tyden ook heeft gesubsisteert; hebben wy goedgevonden te stellen, gelyk wy stellen by dezen:*

Digitized by Google

Tot VROEDSCHAPPEN,

Mr. Jacob Deutz,
Mr. Pieter van den Broeck,
Mr. Isaac Laurens van Dielen,
Mr. Pieter Steyn,
Mr. Willem Fabricius, *Heer van Almkerk en Santhorst.*
Mr. Justus Witte,
Mr. François Aernoud Druyvesteyn,
Pieter Samuël Crommelin,
Jan Heshuysen,
Elbert Testart,
Mr. Arent de Raet,
Mr. Carel van Dyk,
Mr. Coenraad van Schuylenburch,
Mr. Gysbert Jan de Bruyn,
Mr. Pieter van Schuylenburch, *Heer van Moermont.*
Mr. Mattheus Willem van Valkenburg,
Mr. Remees Floris van Zanen,
Salomon van Echten,
Mr. François Benjamin Fagel,
Mr. Daniël Jan Camerling,
Mr. Christoffel Jan van Dam,
Antoni Kuits,
Jean Salomon la Clé,
Isaac Cliffort,
Mr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn,
Mr. Antonis Slicher,
Mr. Abraham de Pape,
Mr. Caspar Jacob Ravens,
Mr. Jan van Styrum,
Mr. David van Lennep,
Mr. Jan van den Bergen,
Mr. Jooft Huyghens.

BURGEMEESTEREN,

Mr. Pieter Steyn,
Mr. Justus Witte,
Pieter Samuël Crommelin,
Jan Heshuysen.

en SCHEPENEN,

Mr. Willem Fabricius, *Heer van Almkerk en Santhorst.*
Mr. Coenraad van Schuylenburch,
Mr. Pieter van Schuylenburch, *Heer van Moermont.*
Mr. Remees Floris van Zanen,
Mr. Zacharias Stenis,
Mr. Abraham de Pape,
Mr. Jan van den Bergen.

Lastende onze Commissarissen dezelven in onzen Naam den behoorlyken Eed af te neemen.

Verklaaren wy verders onze Intentie te wezen, dat het verkiezen der voorzeide Regenten in maniere als vooren gedaan, alleenlyk is geschied tot meerder rust en dienst der voorsz. Stad Haarlem, en tot wegneeming van de diffidentie en murmuratie onder de Ingezetenen aldaar ontstaan, en

en zulks zonder eenige prejudicie of consequentie voor het toekomende, ten aanzien van de Privilegien, Vryheden, of Gerechtigheden der voorzeide Stad en de goede Burgers of Ingezetenen der zelve competeerende, die wy verstaan, dat in haar oude kragt en vigeur zullen blyven.

Gedaan in 's Gravenhage, den 5 October 1748.

PRINCE D'ORANGE & NASSAU.

(L. S.) *Ter Ordonnantie van zyne Hoogheid.*

J. de BACK.

Op huyden, den 7 October 1748, na voorgaande Klokkengeslag van de Puye van den Raadhuyse gepubliceert en den Volke voorgeleezen, ten overstaan en in præsentie van de Edele Mog. Heeren Commissarissen boven gemeld.

By my,

D. GULDEWAGEN.

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *by de Gratie Gods Prince van Orange en Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buuren en Leerdam, Marquis van Veere en Vlissingen; Heer en Baron van Breda, Beilstein, der Stad Grave en Lande van Kuyk, Liesveld, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneton, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polanen, Willemstad, Niervaart, Ysselstein, Bredevoord, Steenbergen, St. Maartensdyk, Geertruidenberg, Turnhout, Zevenbergen, de Hooge en Laage Zwaluwe, Naaldwyk; Heer van Ameland; Erf-Burggraaf van Antwerpen en Besançon; Erf-Marschalk van Holland; Erf-Stadhouder, Capitein Generaal en Admiraal van de zeven Vereenigde Nederlanden; als mede Capitein Generaal en Admiraal van de Unie; mitsgaders Ridder van de Kousseband, enz. enz. enz.*

Doen te weeten, dat wy, verstaan hebbende, dat door ons Reglement en Dispositie in dato den 10 Augusti 1748 op verscheide Articulen door de Burgerye en Ingezetenen der Stad Haarlem tot onze kennis gebragt, niet ten eenemaal waren weggenomen de onlusten en beweegingen, die binnen de voorschreve Stad waren ontstaan, en aan ons op den naam van de gantsche Burgerye aldaar zynde gepresenteert eene nadere Requeste, hebben wy goedgevonden derwaarts af te zenden de Heeren Fredrik Hendrik, *Baron van Wassenaar, Heere van beide de Katwyken en 't Zand, beschreven in de Ridderschap van Holland en West-Vriesland, Heemraad van Rynland, en tegenwoordig Minister-Plenipotentiaris op het Congres te Aaken, mitsgaders Mr.* Willem Pauw, *Raad in den Hoogen Raade in Holland, om uit onze Naam nochmaals zo veel mogelyk by minnelyke Wee-*

Weegen van Overreding en Persuasie de Gemoederen tot rust en tranquilliteit te brengen, en te gelyk te verneemen, of en welke nadere redenen van beklag of bezwaar de goede Burgerye zoude mogen hebben, die wy genegen waren te hooren en haarlieden daar in te bezorgen behoorlyke Redres; en dewyl wy bevonden hebben, dat alle de wezentlyke redenen van bezwaar zyn vervat in de voorzeide nader aan ons gepresenteerde Requeste, zo hebben wy na ingenomen Rapport van gemelde onze Gecommitteerdens, die zich binnen de voorschreve Stad op alles hebben laaten informeeren, goedgevonden te disponeeren in maniere hier na volgende.

Ten opzichte van het eerste Articul houdende, dat met alle mogelyke spoed mogen worden weggenomen alle wettige redenen van bezwaar over de abuizen op 't stuk van de begeevinge der Ampten ingekroopen, door het spoedig introduceeren van de Middelen van redres, die daar toe by haar Ed. Groot Mog. in derzelver Resolutien van den 11 November 1747 en 23 January 1748 zyn vastgesteld, en dat de Ampten voortaan mogen begeeven worden aan ingeboorne en aan genaturaliseerde, en hier vastgezeeten zynde Burgers en Inwoonders dezer Stad; verklaaren wy ons te refereeren tot onze voorgemelde eerdere Dispositie Art. 4, begeerende nochtans wel serieuselyk, dat in het begeeven der Ampten de noodige reflectie op de Burgeren en Ingezetenen werde gemaakt, en dat dezelve daarinne, zo veel doenlyk is, werden geprefereert voor alle de geene, die geen Burgers of Ingeboorne der Stad Haarlem zyn.

Wat betreft het twede Articul, voor zo ver het zelve relatief is tot de handhaving en herstelling der Burgerye by haare Privilegien en Prerogativen zo raakende het stuk der Gildens als anderzints, naar luid der Stede Handvesten en het door den Druk gemeen maaken van alle, zo oude als nieuwe Privilegien, Handvesten en Voorrechten der voorschreve Stad, refereeren wy ons tot het geene by onze voorschreve eerdere Dispositie en Decisie van den 10 Augusti 1748, Art. 6 deswegens is vastgesteld, zynde tot het door den Druk gemeen maken der voorschreve Privilegien, Handvesten en Voorrechten, niet alleen der zulke, die de Burger-Schutterye als een Krygsraad betreffen, maar ook die de Burgers als Ingezetenen van de Stad aangaan, in conformiteit van het gemelde zesde Articul, reets de noodige Ordre gesteld, en zullende daar mede alle mogelyke spoed worden gemaakt. En wat aangaat het verdere verzoek mede in het voorschreve twede Articul der Requeste vermeld, raakende de Officieren in den Krygsraad, waar van wy by het eerste Art. van onze voorgemelde eerdere Dispositie aan ons hebben gereserveert de aanstelling, te weeten van 2 Colonellen uit de Vroedschap, en van de overige Officieren uit de fatsoenelykste Burgers, welke aanstelling wy doen zouden, zo haast als wy ons omtrent de daar toe bequaame en gequalificeerde Perzoonen zouden hebben geinformeert, en dat voor het toekomende zoude worden geobserveert en naargekomen het geene by wylen onzen Prædecesseur Koning Willem de III., *Hooglosselyker Gedagtenisse, op den 14 September 1672 dien aangaande is gedisponeert; hebben wy na de noodige Informatien deswegens bekomen te hebben, gestelt, gelyk wy stellen mits dezen: Tot*

Digitized by Google

Tot Collonel van de St. Joris Doele,
Mr. Gysbert Jan de Bruyn.

Tot Kapitein van het Orange Vaandel, Salomon Fokké; *en tot Luitenant,* Adriaan van Eeten:

Tot Kapitein van het Witte Vaandel, Salomon Krul; *en tot Luitenant,* Simon van Heereveen:

Tot Kapitein van 't Blaauwe Vaandel, Albertus Hodson; *en tot Luitenant,* Laurens de Beer:

Tot Kapitein van 't Gecouleurde Vaandel, Jan van Mater Godefroy, *en tot Luitenant,* Cornelis Hoofd.

Tot Collonel van de Cluveniers Doele,
Mr. Mattheus Willem van Valkenburg.

Tot Kapitein van 't Orange Vaandel, Pieter van der Windt; *en tot Luitenant,* Jan van Echten:

Tot Kapitein van 't Witte Vaandel, Jan Adriaan Bogaart; *en tot Luitenant,* Gerrit Langedyk:

Tot Kapitein van 't Blaauwe Vaandel, Jacobus Vermeulen; *en tot Luitenant,* Pieter Merkman:

Tot Kapitein van 't Gecouleurde Vaandel, Pieter van Woensel; *en tot Luitenant,* Jan de Haan.

En eindelyk tot Fiscaal van de voorsz. 8 *Compagnien,*
Mr. Joannes Dierkens.

Wel verstaande, dat deze Keuse alleenlyk zal wezen voor deze reize, zonder te trekken in consequentie, maar in 't toekomende by den Krygsraad zullen worden genomineert vier Perzoonen uit de Vroedschap, om daar uit by de Heeren Burgemeesteren twee Collonels te worden verkooren.

Van gelyken zullen by denzelven Krygsraad uit ieder Compagnie worden genomineert twee Kapiteinen en twee Luitenants, om daar uit by Burgemeesteren een Kapitein en een Luitenant gekoozen te worden.

Zullen ook twee Fiscaalen by den Krygsraad worden genomineert, om by gemelde Burgemeesteren daar uit een gekoozen te worden, en dat alles van drie tot drie Jaaren.

Aanbelangende het verzoek vervat in het derde Articul der gemelde Requeste, dat namentlyk het Collegie van de Geauthoriseerdens om redenen daar by gemeld, voortaan niet meer zoude mogen bestaan alleen uit de Fabriqueurs, verklaaren wy onze ernstige meening en intentie te zyn, dat alle abuizen en inconvenienten op het stuk der Fabriquen van tyd tot tyd ingeslopen, zullen worden geredresseert, en dat de middelen daar toe dienstig, zo by de Werkbaazen als by de Fabriqueurs terstond zullen worden te werk gesteld, ten einde die zaak, en particulierlyk het bezwaar in

Digitized by Google

het voorschreve derde Articul vermeld, ten meesten genoege van beide, zo spoedig als doenlyk zal zyn, mag werden geschikt en getermineert, beveelende wel expresselyk Burgemeesters en Regeerders daar aan de hand te houden, ten einde de Fabriquen weder mogen komen in haaren voorigen bloey, waar aan wy ons ten uittersten laaten gelegen leggen.

En wat eindelyk betreft het vierde Articul van de gemelde Requeste, nopens de voorzieninge op het Stuk van de Regeeringe, refereeren wy ons tot het geen by onze Acte op dat point op heden mede geëmaneert, hebben geresolveert en vastgesteld.

Gedaan in 's Gravenhage den 5 October 1748.

PRINCE D'ORANGE & NASSAU.

(L. S.) *Ter Ordonnantie van zyne Hoogheid.*

J. de BACK.

Op huiden, den 7 October, na voorgaande Klokkengeslag van de Puye van den Raadhuize gepubliceert en den Volke voorgeleezen, ten overstaan en in præsentie van de Edele Mog. Heeren Commissarissen boven gemeld.

By my,

D. GULDEWAGEN.

Aan ons Frederik Hendrik, *Baron van Wassenaar, Heer van beide de Catwyken en 't Zand, beschreven in de Ordre van de Ridderschap van Holland, Heemraad van Rynland, en* Willem Pauw, *Raad in den Hoogen Raade in Holland, als specialyk gecommitteert by zyne Doorluchtigste Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, om de Rust en Tranquilliteit binnen de Stad Haarlem, zo veel doenlyk, te herstellen, by de Heeren Regenten derzelver Stad openhertelyk verklaard zynde, gelyk zy als noch verklaarden, dat zylieden alle in het gemeen en ieder in het byzonder niet meer wilden gedachtig wezen de ongeregeltheden, zedert eenigen tyd by eenige Ingezetenen binnen deze Stad gepleegt; maar al het zelve meer toeschryvende aan een verkeerde drift, als aan een gepremediteerde Malitie, gaarne wilde vergeeven en vergeeten, zonder daar over eenige recherche of onderzoek te laaten doen, of gedoogen gedaan te worden; Zo hebben wy uit den Naam van hooggedachte zyne Hoogheid, pryzende voor eerst in de gemelde Heeren Regenten hunne affectie en geneegentheid jegens hunne Burgers en Ingezetenen, goedgevonden, dezelve Burgers en Ingezeetenen te vermaanen en op het allerserieuste te belasten, gelyk wy mitsdezen vermaanen en belasten, schuldige wederliefde en gehoorzaamheid aan hunne respective Overheden te bewyzen, dezelve met alle behoorlyke eerbiedigheid en respect te bejegenen, de een Burger den an-*

anderen over het gepasseerde niet te injurieeren, en verders alles te doen; dat de pligt van een goed Burger en Onderdaan medebrengt.

Aldus gedaan ten overstaan van ons Commissarissen hier ondergeschreven binnen de Stad Haarlem, den 7 October 1748.

F. H. v. WASSENAAR. W. PAUW.

Op huiden, den 7 October 1748, na voorgaande Klokkengeslag van de Puye van den Raadhuize gepubliceert en den Volke voorgeleezen, ten overstaan en in præsentie van de Edele Mog. Heeren Commissarissen boven gemeld.

By my,

D. GULDEWAGEN.

Waar op alles in een volkomen rust, zo 't scheen, hersteld wierd: en hun Ed. Mogende vertrokken 's anderen daags.

Zyne Doorluchtige Hoogheid, den 16den van December, 's morgens omtrent half 7 uuren van 't Huis de Oranjezaal na Vriesland de reize hebbende aangenomen, arriveerden omtrent ten 10 uuren aan de Herberg de Dorstige Kuil, omtrent Haarlem, alwaar de twede verwisseling van Paarden moest geschieden: en vermits hun Ed. Groot Achtb. de Heeren Burgemeesteren dezer Stad verwittigt waren, dat zyne Hoogheid, om de meeste spoed, niet door de Stad zoude passeeren, zo wierd denzelven van wegens welgemelde Heeren Burgemeesteren door een Deputatie van hun Ed. Groot Achtbaare opgewagt, bestaande uit de Heeren regeerende Burgemeesteren *Steyn* en *Witte*, en den Heer Pensionaris *Gilles*, welke uit naam van deze Stad zyne Hoogheid Complimenteerden, en verder eene gelukkige en voorspoedige Reize toewenschten; verders waren van meergemelde Heeren Burgemeesteren aldaar in gereedheid gebragt eenige Ververschingen, om zyn Hoogheid daar mede te defrojeeren; die daar toe binnen getreden zynde, daar van zich liet bedienen: en vervolgens, na de Paarden verwisselt waren, in goede welstand zyn Reize voortzette, terwyl in 't passeeren van de Wallen der Stad, zo in 't aannaderen als afwyken, door 't Kanon wierd gesalueert.

Na dat den 18den van October, te Aken, de lang gewenschte Vrede geslooten was, zo wierd in het volgende jaar, den 13den van Juny, na een voorgaande Dankdag, mede alhier over die geslotene Vrede veele vreugde bedreven, als met het luiden en speelen

Digitized by Google

der Klokken, lossen van 't Geschut, 't branden van Piktonnen, en Illumineeren der Huizen: de Burgery en Ingezetenen hadden op verscheidene plaatzen Eerepoorten en een groot getal van Praalboogen opgericht, en veele schoone Decoratien vervaardigt: onder andere zag men aan 't Huis van de Stads Drukkers *Enschedés* 4 vierkante doorschynende Schilderyen, fraai en uitvoerig geschildert door den Kunstenaar *T. Jelgersma*. Aan de regterzyde van de Deur zag men de *Vryheid*, onder de gedaante van *Pallas*: in de linkerhand houdende de antique Hoed der Vryheid, zynde een Muts, die de Romeinsche Slaaven by het verkrygen hunner Vryheid gewoon waren te draagen, ten teken van ontworstelde slaaverny: met de regterhand hield zy de Speer, en rustende met de regter arm op het Hoofd van *Janus*, met twee Aangezichten, het eene oud en gebaard, en het ander jongk en baardeloos, als zynde een Zinnebeeld van de oude en nieuwe Regeering; van de oude en geëindigde Oorlog en de nieuw aangevangene Vrede; van het gepasseerde en van het tegenwoordige: het oude Aangezicht zag zydelings in een Spiegel, die door de wederom-kaatzende Lichtstraal deszelfs Beeldtenis vertoonde, zinspeelende op de verbreiding van de voorvallen door de weekelyksche Couranten, en de erinnering der voornaamste gebeurtenissen door den Maandelyksche Europische Staats Secretaris: onder dit Hoofd zag men de bekende Tafelen der Roomsche Wetten, draagende het Opschrift: *Lex XII. Tabularum*. Ter regterhand na omhoog zag men een *Duif*, rustende op een Wolk, met een Olyftak in haar bek; vertoonende hoe de liefdenryke Zagtzinnigheid de Vrede ons toegebragt heeft. Aan de Voeten der *Vryheid* lag de *Hollandsche Leeuw* in een vreedzaame gestalte. Bovenaan, in een ontwondene Rolle, las men deze Latynsche Zinspreuk: *Libertas Pacis soboles prudentia alumna*; dat onderaan in het Nederduitsch dus was nagevolgt:

Door Vryheid en door Vrede,
Zo bloeijen Land en Steden.

De twede Schildery vertoonde het Borstbeeld van zyne Doorluchtige Hoogheid *Willem Karel Hendrik Friso*, Prinse van Oranje en Nassau, Erf-Stadhouder, Erf-Kapitein en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, Hersteller onzer Vrede en Vryheid: het vrien-

Digitized by Google

vriendelyk Aangezicht, gekeerd na de *Hollandsche Vrede-Maagd*, steroogde op die Schoone, bereid met een wakker oog voor onze Welvaard te waaken, de Vryheid te beschermen, en door de Vrede het Vaderland te doen bloeijen. De *Vrede-Maagd*, op een Wolk nederdaalende van den Hemel, met de Hoorn des Overvloeds in haar linker arm, beteekende de Vrugten, die dezelve zoude voortbrengen; en met de regter hand bekroonde zy het Hoofd van dezen Godvruchtigen, Wyzen en Vredelievenden *Vorst*, met een Kroon van versche ontlooke Olyfloof, ten teken, dat wy de Vrede en derzelver lieffelyke Vrugten aan dien beminden Prins, naast God, te danken hadden: daarom zag men boven zyn Hoofd een Zon verbeeld, met dit Omschrift: *Unus instar omnium*, dat is, *Een gelyk aan allen*. De Pedestal, waar op het Borstbeeld was geplaatst, was behangen met de Wapenen van zyne Doorluchtige Hoogheid, en der Generaaliteit. En onderaan las men deze woorden:

De Rust hersteld
Door dezen Held.

Aan de linkerzyde van de Deur zag men de gewapende *Haarlemsche Maagd*, in navolging der Zinspreuk van het Stads Wapenschild, *Vicit vim Virtus*, dat is, *De Deugd overwind de Macht*, praalende, ten teken van haare zucht voor Waarheid en Godsdienst, met de Zon op de Borst: haar Hoofd was bedekt met den Helm der Dapperheid, versierd met een Sphynx, het Zinnebeeld der diepzinnige Wysheid, en een Bos van Pluimen, ten teken van Overwinning: voor haare Voeten zag men de *Macht* of het *Geweld*; gewapend met een Stormhoed op het Hoofd, en een Knods in beide de Handen, leggende in een dreigende gestalte, en poogingen doende om op te staan; doch die fiere *Maagd*, houdende in haar regterhand een gevelde Speer, trad haar met de regter Voet ter neder, en drukte *Geweld* het Staal in de Borst; betekenende hoe de Waarheid, Godsdienst, Deugd, Vryheid en Moed onzer Vaderlanderen thans ontwaakte, de woedenden Oorlog, Geweld, Tiranny, Muitzugt, enz. verdelgt, en door de *Vrede* eindelyk triumpheert, en waarom haar Hoofd met Lauwerbladen omvlochten was. Met de linker arm ruste zy op het *Haarlemmer Wapenschild*, in de Overwinning der Haarlemmers op de Ongeloovigen te Damiate zo loffelyk verkreegen.

Digitized by Google

Aan die zelve zyde zag men ook een Colom, versierd met Gedenkpenningen, vertoonende de Borstbeelden van de Grondleggers, Herstelders en Voedsterheeren onzer Vryheid, als, *Willem den eersten*, *Maurits*, *Frederik Hendrik*, *Willem den tweden*, *Willem den derden*, en *Willem den vierden*, Prinsen van Oranje en Nassau. Boven aan de andere zyde praalde het Borstbeeld van *Kenau Simons Hasselaar*, zo berucht wegens haar meer dan mannelyke Dapperheid, betoond in het Beleg van Haarlem, tegen den Spanjaard; eene der aloude Stammoederen van den Ed. Groot Achtb. Heer Mr. *Gerard Aarnoud Hasselaar*, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, enz. In 't verschiet zag men de Groote Kerk en Haarlemmer Hout. En bovenaan vond men in een ontwondene Rolle deze Zinspreuk: *Pro Aris & Focis*; dat onderaan in 't Nederduitsch dus vertolkt is:

Voor Haardsteen en Altaaren,
Nooit Goed of Bloed te spaaren.

De twede Schildery, aan die zyde, vertoonde een aloude *Gedenknaald* of *Eerezuil*, pronkende met de Wapenschilden der oorlogende Mogendheden. Bovenaan, van vooren, hong het Wapen des *Keizers*; daar onder dat van *Vrankryk*, *Groot-Brittannien*, en van de *Unie der zeven Vereenigde Nederlanden*. Aan beide de zyden de Wapenen van *Spanje*, *Poolen*, *Pruissen*, *Sardinien*, *Sicilien*, *Beyeren*, *Genua* en *Modena*; doch welke Wapenschilden maar van ter zyden gezien en als uitpuilende vertoond wierden. *Mercurius*, als een Bode der Goden en Brenger van nieuwe Tydingen, met zyne Vleugelen het Zwerk klievende, en nu dit vrye Nederland, die Bakermat des Koophandels bereikt hebbende, stutte uit genegenheid, als zynde de Patroon der Kooplieden, zynen vlucht, en in eene rustende gestalte zweevende, ontwond hy de Rolle, die hy in zyn linker hand droeg, waar op geschreven stond: *Regna Pacata*; ons daar door bekend maakende, *Dat de Koningen bevredigd zyn*. In de regter hand voerde hy den Staf met Slangen omvlochten, betekenende, dat deze Vrede een Geschenk des Hemels is. In 't verschiet vertoonde zich een Bosch van *Olyfboomen*, en daar in twee *Genii* of goede *Gelei-Geesten*, als Cupidootjes afgemaald, bezig zynde met Loof en Vrugten te plukken; verbeeldende dat de Hemel, door middel der Vrede, den nyvren Handelaar, aldus genadig wederom ge-

Digitized by Google

gelegenheid zal verleenen, om wandelende op den goeden Weg, de lieffelyke Vrugten der Vrede in te zamelen: en onderaan las men deze woorden:

God wil ons niet verdrukken;
Maar laat Olyven plukken.

Ons Kinderhuis munte boven alles uit, hebbende de Kinderen op eigen kosten en uit eigen beweeging de Binnen-plaatzen met Praalboogen, enz. versierd, en op de groote Plaats een schoone Berceau gemaakt, waar in de Prins en Prinsesse van Oranje, nevens de Vorstelyke Kinderen, en veele Zinnebeelden op de Vrede, vertoond wierden. Het Diacony- en voornamentlyk de Zaal van 't Werkhuis was op een ongemeen fraaije wyze versierd; om aldus aller Liefde voor het Doorluchtig Huis van Oranje, en de algemeene blydschap over de beveiliging der Godsdienst en Vryheid des Vaderlands, die wy naast God aan het wys beleid van zyne Doorluchtige Hoogheid, onzen Erf-Stadhouder, te danken hebben, op het prachtigste te vieren.

De Uitschryving dezer algemeene Dank- en Bededag van hunne Hoog Mogende, en de Brief van hun Ed. Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, na de respective Steden gezonden, is te aanmerkelyk, om voorby te gaan, dus luidende:

Erentfeste, Wyze, Voorzienige, zeer Discreete Heeren,

Wy gedenken niet zonder aandoening de gevaarlyke toestand, waar in de Republiek zedert de Troubles, dewelke ontstaan zyn na de dood van wylen Keizer Karel de zesde, *haar bevonden heeft, en dewelke van tyd tot tyd zo verre is toegenomen, dat naauwlyks iets anders te wagten is geweest, als dat een machtig Vyandelyk Heirleger tot in het hert van dezen Staat zoude zyn ingedrongen, in welke regtmaatige vreeze wy des te meer geconfirmeert zyn geworden, als wy by het openen van de laatste Campagne, na dat den Staat een zo machtige Fortres, als was de Stad van Bergen op den Zoom, verlooren hadde, de Stad Mastrigt belegerd hebben gezien, by welkers overgaan met reden heeft kunnen worden te gemoet gezien het Onheil, dat daar uit noodwendig voor den Staat moeste profiteeren; maar gelyk God Almachtig in het midden*

van

van de voorschreve Rampen en Tegenspoeden zyner voorige ontferminge gedenkende, aan het lieve Vaderland de Genade bewezen heeft, van aan het zelve te schenken een Illuster en Eminent Hoofd, dewelke door deszelfs Wysheid, Oplettendheid en Voorzichtigheid een nieuwe hoope heeft verschaft, om, als een Middel in Gods hand, 's Lands vervallene Zaaken te redden, heeft zulks wettige aanleiding gegeven, om den moed niet te laaten vallen, maar in Gods Mogentheden alles aan te wenden, wat tot verdere afkeeringe van de Onheilen, dewelke over het Land hingen, dienen konde; en wy kunnen dien volgende niet nalaaten het als een byzondere Blyk van Gods nooit volpreeze Goedertierentheid aan te merken, dat onder de Vrugten van die heilzaame Verandering is geweest, dat op zo spoedige en de verwagting te boven gaande wyze de Vredes-Præliminairen getekend, en een Stilstand van Wapenen getroffen zyn geworden, waar door de Vredehandel begonnen, en eindelyk zo verre gevorderd is, dat het finaale Vredens-Tractaat op den 18 October laatstleden geslooten, en binnen den gestelden tyd geratificeerd is geworden.

Wy vinden in het voorschreve zo gelukkig Evenement regtmaatige Stoffen, om God den Heere daar voor te looven en te pryzen, en te gelyk te smeeken, dat de voorschreve getroffen Vrede moge zyn in Gods gunst en bestendig voor de Republiek; doch wy zyn echter niet zonder bekommering, dat de heugelyke Vrugten daar van niet volkomen gesmaakt zullen worden, zo lange de aanhoudende ziekte en sterfte onder het Rundvee by continuatie blyft grasseeren, en andere Zwaarigheden noch niet geheel uit den weg zyn geruimd; waaromme de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, na dat daar inne van wegen de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland was bewilligd, in deze toestand van Tyden en Zaaken goedgevonden hebben mits dezen uit te schryven een algemeene Dank- en Bededag over alle de geunieerde Provintien, geassocieerde Landschappen, Steden en Leden van dien, tegens Woensdag, die wezen zal den elfde van de maand Juny eerstkomende, om ten zelven dage in alle de Kerken dezer Landen God Almachtig van gantscher Herten te looven en te danken voor zyne onverdiende en nooit volpreeze Goedertierendheid, waar door den Staat in Vrede gesteld, en tot dus verre by haare dierbaare Godsdienst en Vryheid geconserveerd gebleven is, met Bede, dat de voorschreve Vrede moge zyn een Vrede in Gods Gunst, dat het aan den Staat in de Vrede niet bitter gemaakt moge worden, dat de Vrede moge bestendig zyn, en dat de Ingezetenen van dezen Staat de daar van gewenschte Vrugten genieten mogen, en om voorts met eene oprechte verne-

de-

Digitized by Google

dering en belydenisse van alle 's Lands hooggaande Zonden en Ongerechtigheden, die ons de minste van Gods Zegeningen onwaardig maaken, met een waare Boetvaardigheid en Bekeeringe ons voor God te verootmoedigen, en den zelven vieriglyk te bidden en te smeeken om zynen verderen Zegen en Beschermінge over ons lieve Vaderland, en dat de ziekte en sterfte onder het Rundvee eindelyk eens mogen ophouden, en alle andere wel verdiende plaagen en oordeelen genadelyk mogen worden afgewend: Alles tot grootmaaking van des Heeren Allerheiligsten Naam, voortplanting en aanwasch van de waare Gereformeerde Religie, conservatie van onze diergekogte Vryheid en onzer aller Zielen Zaligheid.

Wy verzoeken derhalven, dat UE. dezen Dank- en Bededag tegens den voorschreeven elfden Juny eerstkomende tydelyk willen doen publiceeren, ter plaatze daar men gewoon is zodanige Publicatie te doen, en daar benevens strictelyk te doen verbieden, ook met 'er daad te doen ophouden allerlei Handwerk en Neering, mitsgaders het Tappen, Kaatzen, Balslaan en diergelyke Exercitien meerder, op zekere groote poenen, daar tegens te statueeren, op dat dit goede en heilzaame Voorneemen door geene onbehoorlykheden geturbeerd of verhindert moge werden; doende hier van advertentie aan de Walsche en Engelsche Kerken, die binnen de Stad Haarlem zouden mogen zyn.

Wyders verzoeken wy mede, dat UE. in den haaren ordres gelieven te stellen, en de noodige voorzieninge te doen, ten einde op Vrydag daar aan volgende, en zulks op den dertienden van de voorsz. maand Juny eerstkomende, des avonds alomme Tekenen van blydschap over de Vrede moge worden getoont, met het luiden van Klokken, lossen van Kanon, en het branden van Vreugdevuuren, ter plaatze daar men gewoon is zulks te doen.

Op dat nu de voorsz. Dankzeggingen en Gebeden aan God des te aangenaamer mogen zyn, en des te eerder werden verhoort, hebben de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden geoordeelt, dat dezelve behooren gepaart te gaan met Werken van Liefde en van Barmhertigheid omtrent den desolaaten toestand en genoegzaame ruïne van de Kerk binnen de Stad Bergen op Zoom, gelyk ook van de Kerk van Zas van Gent, terwyl die Plaatzen in geen staat zyn, om haare Kerken weder op te bouwen, hoe menageus, eenvoudig en beknopt dezelve zouden worden gemaakt, en verder tot het doen van charitable Uitreikingen, dewelke aan deze en geene door den Oorlog geruïneerde Ingezetenen tot haar onderstand, en om haar weder tot nutte van het Land op de been te hel-

pen, zouden behooren gedaan te worden, waarom meergemelde Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, met bewilliging van haar Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland voornoemt, goedgevonden hebben vast te stellen het doen van een generaale Collecte binnen de respective Provintien, en het Ressort van de Generaaliteit, en dat vervolgens (na voorgaande Publicatie op de gewoonlyke Plaatzen, mitsgaders op de Predikstoelen in alle Kerken dezer Landen) deze Collecte gedaan zal worden in een goede en exacte ordre van Huis tot Huis, zonder eenige exceptie, op Maandag na den voorschreven Dank- en Bededag, en zulks op den 16 Juny eerstkomende; dat de gecollecteerde Penningen zonder de minste detractie van de Dorpen in de Steden, waar onder die ressorteeren, van de Steden in de Provintiaale Comptoiren, en van daar ten Comptoire Generaal van de Unie zullen worden gebragt, zo als in gelyke Gevallen voor dezen te meermaalen is gedaan; dat ook niemand, het zy Ontvanger of anderen, voor die Collecte, Ontvang of Uitgave, eenig salaris zullen mogen pretendeeren, en dat de Penningen, op die wyze gecollecteert, zonder eenige de minste diversie, met goed overleg van Zaaken, ten fine voorschreve zullen worden geëmployeert.

Wy verzoeken vervolgens UE. zodanige ordres te willen stellen, dat de voorsz. Collecte 's Maandags na den voorsz. Dank- en Bededag, te weeten den 16 Juny eerstkomende, mogte werden gedaan, na voorgaande Publicatie, op de gewoonlyke plaatzen in de Steden en Dorpen, mitsgaders op de Predikstoelen in alle de Kerken dezer Landen, als mede om, zo op den voorsz. Dank- en Bededag, als op den eersten Zondag daar aan volgende, de voorsz. Collecte en het oogmerk van dien, door de respective Predikanten in alle de Kerken dezer Landen te laaten voordraagen, en de Gemeente te laaten opwekken en aanmaanen tot het oeffenen van milddaadigheid in de voorschreve Collecte.

Waar mede, Erentfeste, Wyze, Voorzienige, zeer Discreete Heeren, *beveelen wy UE. de bescherminge Gods. Geschreven in den Hage den* 14 *May* 1749.

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raaden.

P. S. UE. Gelieven verdagt te zyn, de noodige ordere ordre te stellen, dat van nu af aan en zonder den Dank- en Bededag zelve af te wagten, de weekelyksche Bedestonden komen te cesseeren en op te houden.

En,

En, om dat in 's Gravenhage, als de Zetel van 't Hof, op deze Vrede het algemeen prachtige Kunstvuurwerk, tot 's Lands kosten wierd opgericht, daar duizende Nederlanders hunne nieuwsgierige oogen aan verzadigden, en is afgestooken, zullen wy het volgende daar van ter eeuwige geheugenis ter nederstellen:

Het Theater, in de Vyver opgericht, waar op dit prachtig Vrede-Gebouw stond, ruste op 3840 Paalen, ieder 16 a 18 Voeten lang, Bevloerd met 2 Duims Planken. De breedte van de eene tot de andere Vleugel was 330 Voeten, de diepte van vooren tot achteren 111 Voeten. Rondom de Vloer was een Leuning van 5 en 1 halve Voeten hoog, hebbende van vooren en achter een opening. Het Gebouw stond 6 Voeten boven het Theater verheven, en de breete van het regter tot het linker Paviljoen, buitens werks, was 268 Voeten.

De middelste Tempel was 98 Voeten breed en 53 Voeten diep, rustende op 10 zwaare Colommen, draagende eene Kroonlyst met eene Verdieping; en daar boven op noch een twede Verdieping trapsgewyze, dienende voor een Voetstuk van het daar op zittende Beeld. Dit Gebouw van het Theater tot deszelfs Top was meer dan 100 Rynlandsche Voeten hoog.

Dit Hoofd-Gebouw verbeelde den Tempel des Vredes, zynde versierd met Colommen, Beelden, Schilderyen, Inscriptien, Basrelieven, enz.; zynde zelfs alle de Ornamenten met allerlei Vuurwerken rykelyk voorzien. Boven op den Top van dezen Tempel zat als op een Wolk een groot Beeld, betekenende de *Roem*, houdende in de Regterhand een Zwaard, en in de Linker de zeven Pylen, welkers Hoofd met een Zon van Vuurwerk omringd was.

Wanneer de Cachenetten niet waren ingezet, kon men van achteren en vooren door het geheele Gebouw en tusschen de Pilaaren en Poorten heen zien; maar in de groote Poort van vooren, na de zyde van het Hof, zag men een Stuk Schildery, 32 Voeten hoog en 16 breed, verbeeldende de *Vrede*, onder de gedaante van eene Koninginne in haar Plechtgewaad, daalende op Wolken neder, wordende haar Mantel door gevleugelde Kindertjes opgehouden; en in 't verschiet zag men den Tempel van *Janus*, die door diergelyke Kindertjes wierd geslooten. De *Vrede* hield een Olystak in de eene en Korenairen in de andere hand. Bovenaan zag men *Apollo* in de Wolken, omringd met een helder schynend Zonnelicht, verjaagende

Digitized by Google

de met zyne Pylen de Tweedragt en andere Wangedrochten. Het Byschrift, geplaatst in het Fries van het Gebouw, regt boven ieder Tafereel, behelsde deze woorden:

Sanguinis effusi satis est. Pax reddita Terris
Longa fores Jani patulas in Secula claudo,
Et Victrix, domita statuo de marte Trophæum.

Dat is,

Daar is reeds Bloed genoeg vergooten. Vermits ik, de Vrede, wederom op de Aarde ben gekomen, zo sluite ik de Deuren van den openstaanden Tempel van Janus voor lange toe, en de overhand bekomen hebbende over den getemden Krygsgod, regte ik een Zegeteken op van deszelfs Wapenen.

Boven dit Stuk zag men, Basreliefsgewyze in 't graauw geschilderd, de Wapenschilden van de Staaten Generaal, van zyne Hoogheid den Prinse en van haare Koningklyke Hoogheid de Prinsesse van Oranje.

Aan de regter zyde van deze groote Poort, byna op den uithoek van het halfrond van vooren, zag men een Beeld, 12 Voeten hoog, verbeeldende de *Stilzwygentheid* of het *Geheim*, leggende de voorste Vinger van haar regter hand op den mond, en houdende in haar linker hand een half geopende Rolle, daar twee Zegels aanhongen; en op het Voetstuk stond:

Merces tuta: dat is, *Haar Vergelding is zeker*.

Aan de andere zyde stond een Beeld van dezelve groote, verbeeldende de *Godsdienst*: zy hield in haar regter hand een Offerschaaltje, leggende de linkerhand op de Borst, en haare oogen na den Hemel geslagen: naast haar stond een brandend Autaar; en op het Voetstuk las men deze woorden:

Hac Nitimur: dat is, *Op deze steunen wy*.

Aan de regter zyde, aan het einde van het halfrond binnenwaarts, stond een Stuk Schildery, 22 Voeten hoog en 7 breed, verbeeldende eene Naalde, behangen met allerlei Musicale Instrumenten.

Aan de linker zyde, of na de zyde van de korte Vyverberg, mede aan het einde van het halfrond binnenwaarts, stond noch zo een Stuk, zynde insgelyks eene Naalde, met allerlei Krygstuig behangen.

In

Digitized by Google

In 't midden van de regter Vleugel van vooren na het Hof, zag men een Stuk Schildery, 22 Voeten hoog en 11 breed, verbeeldende haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der zeven Vereenigde Provintien, onder het Zinnebeeld der *zeven Wyzen van Griekenland*, zittende aan een ronde Tafel, nevens zyne Hoogheid, onder de gedaante van een jongk Krygsheld, in Romeinsch Gewaad, en met malkander raadpleegende, zinspeelende op de Eensgezindheid, waar door men eindelyk de herstelling der Vrede en Rust verkreegen heeft: het Byschrift luide dus:

Pacis in optatas cœamus fœdera Leges,
Et Patriæ unanimi tueamur mente salutem.

Dat is:

Laat ons een gewenscht Vredes-Verbond sluiten, en eenpaarig het Welzyn van 't Vaderland behertigen.

Boven deze Schildery stond Basreliefsgewyze geschilderd de *Erfprins*, Graaf van Buuren, onder de Verbeelding van den jongen *Hercules*, bekeed met een Leeuwenhuid, leunende met zyn linker hand op een Knots, en drukkende met de regter hand twee Slangen dood, zynde voorts omringd met gevleugelde Kindertjes, die met allerhande Krygswapenen speelden.

In 't midden van de linker Vleugel van vooren, zag men een Stuk Schildery, 22 Voeten hoog en 11 breed, verbeeldende *Nephtunus*, die by helder Weder gerust met zyn Wagen op de stille oppervlakte der Zee speeten ryd, zynde verzeld van Nymphen, Tritons en andere Watergoden, benevens eenige Schepen in 't verschiet, zinspeelende op de herstelling van den Koophandel en Zeevaart; en bovenaan dit Byschrift:

Dum mihi compositas pelago licet ire per undas,
Currite jam Batavæ pacata per æquora Classes.

Dat is:

Nademaal ik op de stille Wateren wederom kan gints en herwaarts vaaren, doorzeild dan ook, Nederlandsche Koopvaardy-Vlooten, de bevredigde Golven.

Boven deze Schildery stond Basreliefsgewyze mede in 't graauw geschilderd de Prinsesse *Carolina*, onder het Zinnebeeld van een jonge *Pallas*, met Helm, Speer en Schild, en aan wederzyden gevleugelde Kindertjes, verbeeldende allerlei Kunsten. Qqqq 3 Aan-

Aan de regter zyde, byna op de hoek van de regter Vleugel van den Tempel van vooren, stond een Beeld, 12 Voeten hoog, verbeeldende de *Wysheid*, houdende in haar regter hand een Schaaltje met Vuur daar op, en in de linker hand een open Boek; en op het Voetstuk stond:

Dominabitur Astris: dat is, *Zy zal over het Gesternte heerschen.*

Aan de linker zyde, daar tegen over, zag men een Beeld van de zelve groote, verbeeldende de *Vryheid*, houdende in haare regter hand een Scepter, en in de linker een Speer, met den Hoed daar op; en onderaan las men:

Hanc tuemur: dat is, *Deze beschermen wy.*

In de groote Poort, van achteren na de lange Vyverberg, zag men een Stuk Schildery, 32 Voeten hoog en 16 breed, verbeeldende de Verheffing van zyne *Hoogheid*, door een jongk Krygsheld, in Romeinsch Gewaad, wordende, volgens de gewoonte der oude Batavieren, wanneer men een Legerhoofd verkoos, op een Schild staande, gedraagen: in het verschiet zag men eenige Schepen, die, ten Anker leggende, hunne Wimpels en Vlaggen laaten waaijen, om daar door het Kapitein- en Admiraal Generaalschap te betekenen; en bovenaan las men:

Omnis Arausiaco Duce gaudet & Auspice Miles,
Cunctaque Lætitia resonant; nunc Nubila Terris
Diffugiunt nostris, & blanda Aurora resurgit.

Dat is:

De Krygslieden zyn verheugd over de Verheffing van den Oranje-Vorst tot hunnen Leidsman en Aanvoerder, en alles weergalmd van Vreugde; thans verdwynen de donkere Wolken van boven ons hoofd, en maaken wederom plaats voor een aangenaame Zonneschyn.

Boven deze Schildery, mede in 't graauw geschilderd, zag men Basreliefsgewyze, het Borstbeeld van zyne *Hoogheid*, staande op een Voet, met Festonnen omhangen, en wordende door de Faam met een Krans bekroond: noch zag men tien gevleugelde Kindertjes, vyf aan iedere zyde, verbeeldende de veelvuldige Deugden en Roemwaardige Hoedanigheden van onzen Doorluchtigen Erf-Stadhouder.

In 't midden van de regter Vleugel van achteren, na de zyde van de

de korte Vyverberg, zag men een Stuk Schildery, verbeeldende de Stad *Theben*, welkers vervallene Muuren zich van zelve herstelden, op het zoet geluid en Snaarenspel van *Amphion*; betekenende, dat door de zagtzinnigheid en gemaatigdheid van zyne Hoogheid alles wederom in ordre gebragt word; volgens dit daar bovenstaande Opschrift:

Alter ut Amphion, flectens dulcedine mentes,
Collapsu instaurat Batavorum mœnia Friso.

Dat is:

Vorst Friso, *even als een tweden* Amphion, *buigt de Gemoederen door zyne Zagtzinnigheid, en hersteld Nederlands vervallene Muuren.*

Boven deze Schildery, zag men in Basreliefsgewyze in 't graauw geschilderd, eenige gevlerkte Kindertjes, torssende een groote Staf van Commando, als het teken van het Kapitein Generaalschap.

In 't midden van de linker Vleugel van achteren, zag men in Schildery een groot Gekroond Wapenschild, met de Wapens der Huizen van *Brunswyk-Lunenburg* en *Oranje-Nassau*, in quartieren, wordende door vliegende Kindertjes opgehouden: omlaag zag men twee vereenigde Harten op een Autaar, waar uit een groote meenigte van allerlei Bloemen voortquamen, staande de Huwelyks-God ter zyde van 't Autaar; alles zinspeelende op den Echtenband en tedere Huwelyks-Liefde tusschen haare Doorluchtige en Koningklyke Hoogheden; met dit Byschrift daar boven:

Non nisi sera dies tam sanctos rumpat amores,
Lætaque Posteritas in Laudes crescat avitas!

Dat is:

Dat deze heilige Huwelyks-Banden niet dan spade mogen verbrooken worden; en dat een heuchelyke Nakomelingschap der Voorvaderen prysselyke Voetstappen navolge!

Daar boven was mede Basreliefsgewyze geschilderd eenige gevleugelde Kindertjes, waar van 'er een als een kleene Mercurius, benevens een ander, den Drietand van Nephtunus droeg, betekenende het Admiraal-Generaalschap.

Achter iedere Schildery in de groote Voor- en Achter-Poort van den Tempel, stond een groote fraaije verlichte Piramide, om die twee

Digitized by Google

twee Schilderyen, als mede die in de hoeken van 't halfrond van vooren geplaatst waren, te verlichten; achter iedere Piramide stonden Kokers met 200 Vuurpylen, en tusschen beiden in 't midden van den Tempel een groote Koker met 600 Vuurpylen.

Achter de Schilderyen, die in de regter en linker Vleugels, zo van vooren als van achteren, geplaatst waren, als mede in de Paviljoenen, stonden mede groote Piramiden, om die Schilderyen te verlichten, nevens Kokers met Vuurpylen.

Van beide de Vleugels dezer Tempel liep een halfronde overdekte Gaandery, na de zyde van het Hof uitspringende, zynde de twee Vleugels; ieder van deze Gaandery ruste op 20 Colommen, 10 van vooren en 10 van achteren, en aan beide de zyden open, zo dat men daar door konde zien: deze Colommen waren omslingert met Festonnen, die allerlei Vuurwerken uitgaven: de Ornamenten van deze Colommen waren Verguld, en derzelver Kapiteelen en Basementen, zo wel als de Colommen en het geheele Gebouw, waren met veelerhande Couleuren kunstig Gemarmerd.

In 't midden van deze Gaandery hongen 10 groote Vergulde Licht-Kroonen, ieder van 48 Lichten; dat is, in iedere Gaandery 5 van die Kroonen, voor de openingen tusschen de Pilaaren, zo dat men dezelve van vooren en achteren konde zien.

Boven deze overdekte Gaanderyen of Vleugels was noch een Gang, omringt met een hooge Balustrade of Leuning, en op dezelve, op een evenredige afstand, Vaazen, Kokers met Vuurpylen en ander Vuurwerk geplaatst.

Aan de beide einden van deze Vleugels of Gaanderyen zag men twee Paviljoenen, mede versierd met fraaije Schilderyen en Beelden, zynde alle derzelver Ornamenten en Colommen insgelyks vol Vuurwerk, als mede de Naalden, staande boven op de Paviljoenen, waar uit een oneindig getal Luchtballen voortquamen.

Beide deze Paviljoenen waren achtkantig, en hadden 29 Voeten Diameter, rustende ieder op 8 Pilasters en 2 Colommen, welke de Soldering droegen, als mede de Kroonlyst, loopende in eene lyn, zo wel om de Paviljoenen als de bedekte Gaanderyen: op iedere Paviljoen stond een Pedestal, en op dezelve eene Naalde ter hoogte van 46 Voeten, draagende een Vaas van 8 Voeten, zo dat de Paviljoenen van het Theater af, de hoogte hadden van 85 Voeten.

Aan de voorzyde van iedere Naald was een Uurwyzer, mede bestaan-

ſtaande in Kunſtvuurwerk, waar van eerſt derzelver Wyzers, en naderhand de Plaaten rond liepen; en aan de drie andere zyden zag men brandende Zonnen, ieder van omtrent 15 Voeten Diameter; ſtaande op iedere Naald een groote vierkante Vergulde Vaas, vol allerhande Vuurwerk.

In het Paviljoen op de hoek van de regter Vleugel, van vooren na het Hof, zag men een Stuk Schildery, hoog 22 Voeten en 11 breed, verbeeldende de Ruſſiſe Armee, haaren marſch ſtaakende, wordende ontmoet door *Mercurius*, die in de eene hand zyn Slangen-ſtaf, en in de andere een Banderol of Vendel hield, met de daar op geſchreven Woorden: *Pacem fero:* dat is, *Ik breng de Vrede:* komende hy uit de Lucht nederdaalen: bovenaan las men dit Byſchrift:

Extremis dum Moschus opem ſubmittit ab oris,
Ejus ad adventum Pacem Cyllenius adfert.

Dat is:

Terwyl Rusland haare Hulpbenden van de uitterſte eindens van Europa zend, brengt de Hemelbode dezen de Vredens-tyding op haaren marſch te gemoet.

Aan de regter zyde van dit Stuk Schildery ſtond een Beeld, verbeeldende de *Sterkte*, draagende met beide de handen een Pilaartje; en op het Voetſtuk las men:

Preſſa reſurgit: dat is, *Zy herſteld zich weder, al word zy gedrukt.*

Aan de linker zyde van dit Stuk Schildery zag men een Beeld, verbeeldende de *Billykheid* of goede Zaak, houdende in de regter hand een Maatſtok, en in de linker een Schietloot, met deze Woorden op het Voetſtuk:

Triumphat: dat is, *Zy Zegenpraald.*

Aan de buitenſte zyde van dit Paviljoen, na de Gevangen-poort gekeert, zag men Stuk Schildery van dezelve groote, verbeeldende het *Gulde Vlies*, zinſpeelende op de dierbaare Panden van Godsdienſt en Vryheid, hangende in 't midden van een fraaije *Tuin*, beplant met *Oranjeboomen*, waar van men 'er vier konde zien, verliezende de overige zich aan wederzyden. Twee van deze Oranjeboomen droegen Vrugten, de derde Bloeiſem, en de vierde Bladeren; dezelve waren te zamen gehegt door een breed Oranje-Lint, datze alle vier omvatte, en waar aan zeven vliegende Kindertjes de

Digitized by Google

Wapen-Schilden der Vereenigde Provintien hegten; en waar boven men las dit Byschrift:

Ipse licet veniat sociis comitatus Jason
Non feret Auriaco custode ak vindice Vellus.

Dat is,

Al quam Jason zelve met zyne Argonauten, hy zoude het Vlies niet weghaalen, zo lang de Oranje-Vorst het zelve bewaard en verdedigt.

Aan de regter zyde van dit Stuk Schildery zag men een Beeld, verbeeldende de *Deugd*, houdende in de regter hand verscheidene Takken van Palm-, Laurier- en Eike-boomen, en Kroonen in de linker hand: en op het Voetstuk las men dit Opschrift:

Ipsa pretium: dat is, *Zy beloond haar zelve.*

Aan de binnenzyde, in 't midden van dit Paviljoen, na den Tempel gekeert, zag men een Stuk Schildery, mede van 22 Voeten hoog en 11 breed, vertoonende zyne *Hoogheid den Heere Prinse Erf-Stadhouder van Nederland*, onder het Zinnebeeld der Vrugtbaarheid, staande tusschen een Nymph en een kleine Genii of Cupidootje, ontfangende het Diploma van 't Erf-Stadhouderschap der zeven Vereenigde Provintien, in een Doos, uit handen der Gedeputeerden, verbeeld door zo veele Gekroonde Maagden; hebbende tot Byschrift:

Auriaca nunquam desint de gente Nepotes,
Qui placido unitis præsint moderamine Belgis,

Dat is:

Dat 'er nimmer Afstammelingen van 't Huis van Oranje moeten ontbreeken, om de Vereenigde Nederlanders met zagtheid voor te staan.

Aan de linker zyde van deze Schildery zag men een Beeld, verbeeldende de *Hooge Geboorte*, met een Sterre op haar Voorhoofd, houdende in haar beide handen een Snoer, waar aan verscheidene Wapen-Schilden hongen; onderaan las men dit Opschrift:

Vix ea nostra puto: dat is, *Dit telle ik naauwlyks als myn eigen.*

Voor, in het midden van het Paviljoen, aan de hoek van de linker Vleugel, na het Hof gekeerd, zag men een Stuk Schildery, mede 22 Voeten hoog en 11 breed, verbeeldende de Fabriquen, zittende

de haare *Koningklyke Hoogheid*, de *Prinsesse van Oranje en Nassau*, onder de gedaante van *Minerva*, te borduuren, onder de schaduwe van een Oranjeboom, die Bloeisem en Vrugten draagt. Verscheide Kindertjes op de Voorgrond spreiden allerhande Stoffen uit; en bovenaan las men dit Byschrift:

Pace vigent artes, operique intenta Minerva
Ipsa præit, meritis & præmia digna rependit.

Dat is,

De Vrede queekt de Kunsten aan, de arbeidzaame Minerva *zelve geeft een treffelyk Voorbeeld, en deeld de Pryzen uit na Verdiensten.*

Aan de linker zyde van deze Schildery, op de hoek na het Huis van Prins *Maurits* gekeerd, stond een Beeld, of de *Kunsten*, verbeeld door eene *Vrouw*, leunende met de regter hand op een Borstbeeld, gesteld op een Voetstuk, waar op rondom allerlei Beeldhouwers Gereedschap gelegt was, houdende in de linker hand verscheidene Penceelen; en op deszelfs Voetstuk las men:

Pacis alumnæ: dat is, *Voedsterlingen des Vredes.*

In het midden van de linker zyde van dit Paviljoen, na de kant van de korte Vyverberg gekeerd, zag men een Stuk Schildery, van dezelve groote als het voorgaande, vertoonende een *danssend Gezelschap*, ter verbeelding van de Gulde Eeuw, waarom den Hoorn des Overvloeds, enz. daar by geplaatst was: in 't verschiet zag men den Berg *Etna*, en aan deszelfs Voet de *Ciclopen* lustig drinkende, dewyl 'er nu geen Blixem-schigten, door de herstelde rust, meer noodig zyn; zinspeelende op de heugchelyke gevolgen van het Erf-Stadhouderschap en den Vrede; en bovenaan las men dit Byschrift:

Aurea Saturni redeunt nunc Sæcula Belgis
Gaudiaqne & risus & pleno copia cornu.

Dat is,

De Gulde Eeuw van Saturnus gaat thans voor de Nederlanders weêr herleeven, verzeld met Blydschap, Gejuich en Overvloed.

Aan de linker zyde van dit Stuk Schildery zag men een Beeld, vertoonende de *onsterffelyke Dankbaarheid*, houdende, met om hoog geslagene Oogen, in de regter hand een Zon, en de linker hand

Digitized by Google

opgeheven, hebbende een Oyevaar naast haar staan; en op het Voetstuk stonden deze woorden:

Haud abolescet: dat is, *Zy zal nimmer ophouden.*

In het midden van de binnenzyde van dit Paviljoen, zag men een Stuk Schildery, mede 22 Voeten hoog en 11 breed, vertoonende de *Lucht door zwarte Wolken verdonkert*, waar uit verscheidene Blixemstraalen nederschieten, zo dat de Rivier-Goden en Nymphen daar voor schrikten en beefden. Een groote *Eikeboom*, staande op den top van een Rots, wierd door de Stormwinden hevig aangevallen, zonder te bezwyken; zinspeelende op de zwaare Rampen, die den Staat hadden getroffen; en bovenaan las men dit Byschrift:

Publica Res Batavum sic inconcussa manebit,
Annosæ ut Boreæ rabiem quæ despicit ilex.

Dat is,

Dus zal het Nederlandsch Gemeenebest onverzettelyk stand houden, even als een zwaare Eikeboom, die zich weinig kreunt aan het onstuimig blaazen van den Noorder Wind.

Aan de linker zyde van dit Stuk Schildery, na de Hofkant, zag men een Beeld, verbeeldende de *Weetenschap*, houdende in de regter hand een Spiegel, en in de linker een ronde Kloot, met een omgekeerde Driehoek daar op, staande op de punt; en op het Voetstuk stonden deze woorden:

Vim insitam promovet: dat is, *Zy versterkt het natuurlyk Vermogen.*

Aan de regter hand van dit zelve Stuk Schildery, na den Tempel des Vredes gekeert, zag men een Beeld, verbeeldende 's *Lands Welvaaren*, zynde een Vrouw met een Bloemen-krans op het hoofd, houdende den Hoorn van Overvloed en den Slangen-staf van *Mercurius* vast; op het Voetstuk las men:

Felicitas Sæculi: dat is, *De Gelukzaligheid der Eeuw.*

De buitenkant van het geheele Theater, behalven van vooren ter breedte van de voorste bovenste Trappen, en van achteren ter breedte van den Tempel des Vredes, was bezet met Moordslagen, Vuur-, en Zwermpotten, werpende hun Vuur in de Vyver uit.

Even binnen deze Moordslagen was een Balustrade, die even gelyk met die Moordslagen, enz. en ook niet verder, rondom het Thea-

Theater liep, behalven ter breedte van de voorste Trappen en van de breedte des Tempels van achteren.

Aan wederzyden van de Trappen, waar door men uit de Vyver op het Theater kon komen, stond aan de Stoep een Hoek-Pedestal met leggende Leeuwen, die Vuur uitspogen; en daar achter een zwaare Koker met Vuurpylen.

Aan weerskanten, in een regte linie na de beiden Paviljoenen gestrekt, 28 Voeten van deze Hoek-Pedestallen af was wederom een Pedestal, en daar achter een Koker met Vuurpylen; noch 24 Voeten van daar een diergelyke Pedestal met Vuurpylen; en wederom 24 Voeten van daar een Hoek-Pedestal in deze Balustrade: hier op zag men een Groep Kinderen, die groote Kandelaars hielden; boven op dezelve waren brandende Lampjes van diverse Couleuren: en achter deze Hoek-Pedestallen waren zeer groote Kokers met Vuurpylen.

Vierentwintig Voeten van deze Pedestal af, in een Winkelhaak na buiten uitloopende, was wederom een Pedestal, waar achter een Koker met Vuurpylen; hier kreeg men een half ronde Boog, 41 Voeten lang, eindigende aan een groote Hoek-Pedestal, waar achter een Koker met 600 Vuurpylen stond.

Op ieder van deze groote Hoek-Pedestallen stonden mede een Groep Kinderen, die groote Kandelaars vasthielden, en verlicht zyn geweest met brandende Lampjes van verscheide Couleuren.

Vierentwintig Voeten van deze groote Hoek-Pedestallen, in een regte linie voorby de Paviljoenen heen loopende, stond wederom een Pedestal, en daar achter een Koker met Vuurpylen; 24 Voeten daar van daan wederom een diergelyke Pedestal en Koker; en 24 Voeten daar van daan een groote Hoek-Pedestal, gelyk de voorige; daar op een diergelyke Groep Kinderen, die groote Kandelaars vasthielden, en met Lampjes van verscheide Couleuren verlicht wierden.

Van deze groote Hoek-Pedestallen, waar achter Kokers met 600 Vuurpylen stonden, liep wederom en half rond van 48 Voeten, eindigende aan een Pedestal met een Koker met Vuurpylen daar achter, wordende in een regte lyn gevolgt door noch drie diergelyke Pedestallen en Kokers, ieder 24 Voeten van malkander staande; waar na wederom een half rond van 48 Voeten volgde; daar na een Pedestal en Koker met Vuurpylen; 28 Voeten van daar een Hoek-Pedestal en Groep Kinderen, houdende groote Kandelaaren, die mede ver-

Digitized by Google

licht wierden met Lampjes van verscheide Couleuren; en achter deze Hoek-Pedestallen Kokers met Vuurpylen: alle deze Pedestallen waren versierd met fraaije Vaazen, waar uit een meenigte van Vuurwerken en groote Zwermen voortquamen: ook waren alle de Pedestallen, geene uitgezonderd, van buiten voorzien met Vuur-Raderen, draaijende of omloopende op drie verscheidene en tegenstrydige wyzen.

Van deze Hoek-Pedestallen af maakte de Balustrade een halfrond, evenredig met de beide Vleugels, tot aan de laatste Pilaar van iedere Vleugel, bezet met drie Pedestallen, en Kokers met Vuurpylen daar achter, en eindelyk een Hoek-Pedestal met een diergelyke Koker; en tusschen de Pedestallen in was Hekwerk, bestaande uit 600 Pilaartjes, die alle te gelyk een schoon rood Vuur, nevens een groote meenigte Vuurballen uitwierpen.

Op de vlakte van het Theater, achter den Tempel des Vredes, na de kant van de Palissaden, waar door men van de lange Vyver op het Theater ging, stonden verscheiden Kokers, waar in omtrent 1600 Vuurpylen waren.

Ter lengte van de Balustrade, tusschen dezelve en de Vleugels, stonden drie reijen groote Vuurpylen rondom het Theater, gaande door een loopend Vuur d'een na de ander op, zonder dat ieder apart aangestoken wierd: als mede op dezelve lengte rondom het Theater stonden 400 Mortiertjes, werpende van 16 tot 18 Ponds groote Luchtkogels uit, die van allerhande Vuurwerken te zamen gesteld waren, en in de Lucht zich verdeelende, een aangenaame uitwerking deeden: deze Mortiertjes stonden rondom in een enkelde reije, maar van vooren stonden vyf reijen achter den anderen; en op de Soldering van het Theater, zo voor als achter den Tempel, waren noch veelerhande Vuurwerken geplaatst.

De Trappen van vooren van het Theater tot in de Vyver, was eigentlyk een Cascade van Vuur, dat van boven tot in het Water nederdaalde.

Regt voor het Theater zag men drie groote Fonteinen van Kunstvuur, staande in de Vyver, een in het midden, en voor iedere Paviljoen een; dezelve waren van drie Kommen of Verdiepingen, pyramiedsgewyze, behalven de groote Sprong boven op in het midden, waar van al het Vuur, even als Water, uit de eene Kom in den andere en ten laatsten in de Vyver viel.

Tus-

Digitized by Google

Tusschen beide stonden op een gelyken afstand in een regte linie noch twee andere Fonteinen van een zonderlinge Figuur, werpende gestadig Luchtballen uit. En om te eindigen, behalven dit alles, dat voor alle aanschouwende oogen kunstryk vertoonde, zag men noch een groote meenigte van allerhande Water-Vuurwerken, die uit verscheidene Schuitjes geworpen wierden.

Dien plechtigen Vreugdedag dan geëindigt wezende, en na 's avonds ten 10 uuren het Geschut driemaalen van de Wal in 's Hage gelost was, lieten aanstonds de Staaten Trompetters van het Hof zich hooren, blaazende het bekende Airtje, *Wilhelmus van Nassouwe*, enz.: deze naauwlyks gedaan hebbende, zo begon het gemelde groot Kunst-Vuurwerk te speelen, wordende het begin gemaakt door 't afsteeken van een Koker met 600 Vuurpylen, die midden op het Theater voor den grooten Tempel geplaatst was. Deze wierd aanstonds gevolgt door een verbaazende meenigte Vuurpylen, Luchtkogels, Luchtballen, Zwermpotten, enz. van het Theater, als ook omlaag, uit verscheide Schuitjes, die in de Vyver geplaatst waren, overvloedig Waterwerken wierden geworpen. Vervolgens begon het Werk aan de twee Paviljoenen en de bovenste Gaanderyen, door het afsteeken van een onnoemelyke meenigte van Luchtballen en ander Vuurwerk, doende de drie Zonnen, achter het groote Beeld, dat boven op den Tempel geplaatst was, als mede die aan de beide Paviljoenen, eene zeer fraaije uitwerking. Daar na ging men de Vuur-Fonteinen in het Water aansteeken, als mede de Vuur-Cascade, en de twee Leeuwen, die op de Pedestallen ter zyde van gemelde Cascade geplaatst waren, blyvende ondertusschen de Lucht altoos vervuld met Vuurpylen, enz. eindelyk deeden de Wyzers aan de Paviljoenen hun effect, en tot besluit wierd de achttiende en laatste Koker met Vuurpylen afgestoken, waar mede dit groot Kunst-Vuurwerk, zonder eenig het allerminste ongeluk, eindigde. Kunnende de goede ordres, door den Generaal Major *van Creuznach*, Directeur van het gemelde Kunstwerk, die zich altoos voor den Tempel midden op het Theater bevond, om op alles te letten, daar by gegeeven, als mede de iever en oplettendheid, waar mede dezelve door de Heeren Officieren en Gemeenen zyn uitgevoert, niet genoeg geroemd worden. Tot een blyk daar van dient onder anderen, dat haare Koningklyke Hoogheid Mevrouwe de Prinsesse van Oranje, voor het afsteeken van 't Vuurwerk, aan hem Generaal gevraagt hebbende:

„ Hoe

„ Hoe lang het zelve wel zoude duuren? Die Heer daar op antwoorde: „ Dat indien alles na zyn genoegen uitgevoerd wierd, het „ niet veel langer als een uur moest aanloopen. Het geen ook werkelyk zo is bevonden, hebbende haare Koningklyke Hoogheid, op 't Horólogie ziende wanneer de eerste en laatste Koker opgingen, gezegt: „ De Generaal heeft zyn woord wel gehouden, want het „ Vuurwerk heeft niet langer als een uur en vier minuuten geduurt.

Zyne Doorluchtige Hoogheid, benevens haare Koningklyke Hoogheid, als mede de Leden van hun Hoog Mogende Vergadering, bevonden zich op de Treves Kamer, van waar het nu afgestokene Kunst-Vuurwerk zich het prachtigste vertoonde; de Leden van den Raad van Staate, van de Staaten van Holland, en van de verdere Collegien waren in derzelver respective Vertrekken, daar zy het gemelde Kunst-Vuurwerk hadden zien afsteeken: en na het zelve nu geëindigt was, bevonden zich alles in gereedheid om aan Tafel te gaan; zynde op de Vergaderkamer van hun Hoog Mogende een Tafel van 24 Couverts geplaatst, waar aan hunne Hoogheden, benevens den jongen Prins van *Anspach*, en de ordinaris Gedeputeerden van hun Hoog Mogende plaats namen; hebbende de Generaal van *Creuznach* de eere gehad, door een Biljet van den Heere Prinse Erf-Stadhouder, hem door een Vorstelyke Kamer-Dienaar behandigt, mede aan dezelve genodigt te worden; aldaar gekomen zynde, wierd dezelve door hunne Doorl. en Koningkl. Hoogheden, als mede door alle de Leden, aldaar prezent zynde, op het minnelykste verwelkomt, en gefeliciteert over de gelukkige en voldoende uitvoering van het groot Kunst-Vuurwerk; betuigende zyne Hoogvorstelyke Doorluchtigheid opentlyk aan gemelde Generaal, niet alleen zyn volkomen genoegen, maar gelaste hem te gelyk, uit deszelfs Naam, aan alle de Officieren en Gemeenen, die by deze gelegentheid waren geemplojeert geweest, te zeggen: „ Dat zyne Hoogheid volkomen „ voldaan was over hun gedrag, in dezen gehouden, enz.

Het boven gemelde hooge Gezelschap zich aan Tafel begeevende, en de overige Leden van de Regeering, in verscheide andere Vertrekken van het Hof, zo wel als de meeste buitenlandsche Gezanten op het Huis van Prins *Maurits*, het zelve gedaan hebbende, wierden de voornaamste Gezondheden, onder een aangenaam Muziek, gedronken; en het behaagde den Heere Prinse Erf-Stadhouder, die van den Generaal van *Creuznach* met een Bokaaltje in te stellen; hebben-

Digitized by Google

bende dit hooge Gezelschap tot laat in den morgenstond te zamen geweest.

Om van de overheerlyke en zinryke Disserten, toegericht op de Tafels dezer hooge Gezelschappen, by deze Vreugde, mede iets te melden, zo beginnen wy met die geplaatst was in de Besoigne-Kamer van hun Hoog Mogende, naast de Treves-Kamer, op een Buffet, door ordre van gemelde Heeren vervaardigt, waar op mede of te vooren eenig koud Eeten was gesteld, tot ververszing en refraichissement van de Heeren ordinaris Gedeputeerden. Het Dessert alhier was geformeerd en aangericht op Planken met Spiegelglazen en Verguldе Randen, waar op aan het einde, voor een begin, zich vertoonde, het eerste Hoofdstuk, daar in geplaatst was het Beeld *Raadsbesluit*; hebbende aan deszelfs linker hand staan het Beeld *Rede van Staat*, en aan de regter zyde het Beeld van *Manhaftigheid*, met elkanderen zeer bedagtzaam overleggende, en eindelyk besluit neemende, ter ondersteuninge van derzelver Geallieerdens, een Leger te Velde te brengen, enz. Deze Beelden of Vergadering vertoonden zich in het verschiet te zien, staande om den ingang te maken, ten wederzyden antique Poorten, tusschen welkers twee voorste Colommen, aan een Oranje-band hangende of te zamen gevlochten, de *Wapens der zeven Vereenigde Nederlandsche Provintien*, na derzelver order en rang, hongen; boven op de Capiteelen van deze Colommen, stond op ieder van dezelve een *Tyd-Beeld*, met de eene hand de voorsz. Oranje-Band vasthoudende, onder met de andere de zeven Pylen bewaarende; en boven op de Poort stond het *Generaaliteits Wapen:* verder zag men door de Poort, perspectiefsgewyze, achter de voorsz. Beelden opgericht een Zuil, waar op was gesteld het *Drieëenig Oog*, tot een teken, dat alle derzelver Besluiten onder het Alweetend Oog geschieden: de buitenkant was omringt van groene Heggens, en op de voorgrond zaten twee Cupidootjes, in haare handen vasthoudende een Lint, waar op te leezen stond het volgende Vaers:

't Voorzichtig Raadsbesluit, verzeld met Reên van Staat,
Houd met Manhaftigheid hier Vorstelyken Raad,
Om onder opzien na 't Drieëenig Oog, 's Lands Benden,
Tot staving des Verbonds, na 't Oorlogsveld te zenden.

Het gemelde Stuk volgende, zag men een Leger van Kavallery en Infantery, met hunne benoodigde Veld-Equipagien, Wagens, Train-

Digitized by Google

Artillerye, en wat daar toe vereischt word, dat op marcheert, en vervolgens komt in een Landstreek die bergachtig is, en aan de eene kant een open en groen Veld heeft; op dezelve vertoonde zich, als nedergelaaten, het Zinnebeeld de *Godheid*, staande op de Wolken; onder de voeten, aan de Wolken, waaren gekluisterd de Zinnebeelden *Hoogmoed*, *Bedrog*, *Nyd* en *Vervolging*, zinspeelende op de getekende Præliminairen, waar door de uitwerkzelen van de gemelde gekluisterde Zinnebeelden komen op te houden, en de voortekenen van de aangenaame Vrede voor den dag beginnen te komen. In den ingang van deze Valeije was te leezen het volgende Vaers:

De Godheid daalt om laag, tot Heil van Neêrlands Volken,
Op Hemellichte Wolken,
En kluistert hier 't Bedrog, Nyd, Hoogmoed, en 't Geweld.
Zo word 's Lands Macht herstelt.

Aan de andere zyde van dit Zinnebeeld, zag men een *Zee met verscheidene zeilende Schepen*, dewelke op die heuchelyke tyding hunne te rugreize na het Vaderland voortzetten, om daar door te vertoonen, dat den Staat zo wel ter Zee, als te Land hunne onderfteuninge en bystand aan derzelver Geallieerdens heeft gegeeven: het zelve voorby komende, zag men een derde Hoofdstuk, (wezende het zelve, in alles overeenkomstig, en gemaakt op dezelve wyze als het eerstgemelde Stuk, behalven het Zinnebeeldige daar in gemeld) waar in geplaatst stond, het Beeld *Liefde tot het Vaderland*, het oog gestadig gevest houdende op 't Beeld der *Vrede*, dat by het zelve was nedergezeten, hoopende met elkanderen alle voorspoed daar by te erlangen; zo als dan ook het Beeld *Voorspoed des Levens* by haar inkomt, met elkanderen een besluit neemende, om onder inwagtinge van Goddelyke hulpe en bystand, die voorgemelde voordeelen te bevorderen, en te handhaven, na vereisch van tyden en omstandigheden: en voor op de grond zaten mede twee Cupidootjes, in hunne handen houdende het volgende Vaers:

De Liefde tot het Vaderland
Aanschouwd de Vreê met vriendlyke Oogen,
En Voorspoed aan haar regter hand.
God schenkt den Staat weêr 't oud vermoogen!

Verders zag men ten wederzyden van het Dessert, aangenaame Landen met Lusthoven, en fraaije Tuin-Prieelen, en tusschen dezel-

zelve de vier Beelden der *Hoofd-Deugden.* Achter deze waren geplant Allées van Oranje- en vrolyk Bloeijende Boomen, omheint met groene Heggens. Voor in de Parterres waren gesteld de *God der Koopmanschap*, en der *Zeën.* Zynde het Dessert verder versiert met Parterres, tusschen dezelve Tuin-Beelden, Bloemperken, Taxisboomen, en 't geen verder tot Sieraad konde bygebragt worden. Eindelyk was de Voorgrond Gegarneert, en gedresseert met de Beste Confituuren, Compottes à la Glace, Gebakken, Gelyen, enz. mitsgaders met de allerfynste en beste Vrugten, en 't geen verder tot refraichissement konde aangedient worden.

Het twede Dessert was geplaatst in de Raad-Kamer van de Edele Mogende Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden, insgelyks op een Buffet, en mede met koude Spyzen aangericht. Dit Dessert was geserveerd op breede Spiegelglazen-Planken, als het voorige, en met Spiegelglaze Randen versierd. Waar op het eerste Hoofdstuk zich vertoonde, onder een Triumf- of Eerboog, Perspectiefsgewyze, zynde een fleurige en frisse *Oranjeboom*, die door het Beeld *Voorzienigheid* in den Nederlandschen Tuin wierd geplant, blyvende haare een hand daar aan vasthouden, terwyl zy in de andere de Waereld-Globe houd, en staande op een Wolk: het Beeld van de *Tyd*, dat met de eene voet op de Bybel ruste, opende de Deur van de gemelde Tuin, om met het Beeld *Vrede*, die by haar was, daar in te gaan; zinspeelende op het begin der Vrede; achter de voorschreve Boom was de Zon opgerezen, schietende zyne Straalen op dezelve; en rondom buiten de Tuin stonden verscheidene Oranjeboomen, verbeeldende het daar om vrolyk bloeijen van dezelve. En in de Triumf-Boog was Festonsgewyze te leezen dit volgende Vaers:

Voorzienigheid, die 't gantsch Heelal bestierd,
Heeft Neêrland met de Oranjestam versierd.
De Tyd, die alles na het Bybelboek moet schikken,
Brengt Vrede meê, die 't Land verblyd en doed verquikken.

Het zelve Stuk vervolgende, ging men door Allées, ter zyde hebbende Parterres, met Oranje- en Rooseboomen beplant; aan het twede of middelste Hoofdstuk, opgericht van vier Colommen en Eere-poorten, wordende tusschen beiden bewaard door twee Leeuwen, op welkers Hoofden twee volwassene Oranje-Appelen rustede, boven op dezelve Colommen stonden de *Wapentuigen van het Generaal-*

raal- en Admiraalschap van zyne Doorluchtige Hoogheid, met derzelver Inscriptien, onder aan dezelve geplaatst, als, *Maximus ille Armis*, en *Maximus ille Toga*. In het midden van dit Stuk stond het Beeld *Hoogheid van Eer*, staande op een Pedestal, waar aan het Wapen van hooggemelde zyne Doorluchtige Hoogheid in het midden was gesteld, en rondom het zelve zag men de Wapens van de zeven Vereenigde Nederlandsche Provintien: zittende aan deszelfs regter hand het Beeld de *Hoop*, houdende in de eene hand het Anker, en in de andere een Oranjetak met Bloesems en Appelen, haare oogen met ootmoedigheid na boven slaande: aan de andere zyde stond het Beeld *Verbetering der Tyden*: en in de Poort hong Festons gewyze het volgende Vaers te leezen:

Zyn Hoogheid, die, vol Eer, den Lauwer waardig is,
Betragt geen ander wit, dan 's Lands behoudenis;
De Goddelyke Hoop slaat heilbegeerige oogen
Ten Hemel, en verwagt Gods Zegen uit den hoogen;
Terwyl Verbetering den Vryen Staat hersteld,
Die overvallen was van Buitenlandsch geweld.

Zynde het voorschreve Stuk verder versierd met fraaije Ornamenten, tot deszelfs Historie relatief. Van daar wederom gaande door Aleés, als gemeld is, en als aan de andere zyde geplaatst was, quam men aan het derde Hoofdstuk, opgericht op het zelve formaat, en in alles overeenkomstig met het eerstgemelde Stuk van dit Dissert, waar in vertoond wierd, een bloeijende en vrugtdraagende *Oranjeboom*, mede in de Nederlandsche Tuin geplaatst, dewelke door *zeven Beelden* omringt wierd, versiert met de Wapens der zeven Provintien; komende daar op mede in de Tuin het Beeld der *Voorzienigheid*, raad geevende, hoe men gezamentlyk met den anderen deze Tuin in deszelfs voorige bloeijende staat kan herstellen, en de aangenaame Vrede bestendig en duurzaamer maaken, om alle Oorlogs Rampen te doen verdwynen; zo als daar toe dan ook aan den wortel van dezelve Boom nederlag het Beeld van *Mars*, rustende op Oorlogs-wapenen en Banieren, willende daar mede verbeelden, dat alle tweedragt en twist is verdwenen, en hy van zynen arbeid uitrustede: ook stond by dezelve Boom een *Leeuw*, oplettend waakende, dat geen Onheil of Rampen aan gemelde Tuin wierd veroorzaakt. En boven in de Triumf was mede Festonsgewyze opgericht en te leezen het volgende Vaers:

Rust,

Digitized by Google

Rust, rust vry, Mavors, op de Wapens en Banieren!
Terwyl d'Oranjeboom vast Bloem en Vrugten draagt
In Neêrlands vryen Tuin. De Leeuw staat onvertsaagd
En waakt voor WILLEM, die d'Olyf kiest voor Laurieren.

Verder was dit Buffet versierd, en in alles aangericht, als het eerstgemelde Dessert.

Vervolgens was 'er een Tafel van 24 Couverts, voor hunne Doorluchtige en Koningklyke Hoogheden, geplaatst in de ordinaris Vergader-Kamer van hooggemelde hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal, toebereid met kostelyke en keurlyke Spyzen, en met een Dessert versierd, gemaakt op een modern Servies van Spiegelglas met Zilvere Randen: waar-op in het midden zich vertoonde de kunstige en prachtige *Tempel der Vrede*, zo als dezelve in de Vyver opgerigt was, van Zuiker nagemaakt, met alle deszelfs Illuminatien, Decoratien, Inscriptien, Zinnebeelden, enz. als boven omstandig reeds beschreven is.

Verder zag men aan het einde, door Eerepoorten en Berceaus, zo wel op den voorsz. Tempel, als op zinnebeeldige Vertooningen van Terassen en andere fraaije Tuinsieraaden; wordende op de vier hoeken door Saxische Beelden vertoond de vier gedeeltens des Waerelds. En op de middelste Cordon-plank voor deze Tempel, wierd door twee Liefde-beeldjes het volgende Vaers vastgehouden:

De Vrede-Tempel, voor 't Vereenigd Nederland
Op Staats bevel gesticht, ryst midden uit het water;
De Haagsche Vyver-Nimf duikt onder voor 't geklater
Van Lucht-, Vuur-, Waterwerk; de Vyver blaakt en brand!
Men juicht, men zingt, men drinkt Oranje bly ter Eeren!
Hy moet, als Salomon, den Staat in vreê regeeren!
Den Staat, vereenigd met dat wys Doorluchtig Hoofd,
Groeit aan in luister, die de nyd noch tyd verdoofd!

Op de overige Cordon-planken waren opgerigt acht van Zuiker gemaakte Perspectief-Poorten, ziende op het geheele Werk; waar van op de voorste Colommen waren geplaatst de Wapens van de drie Geallieerde Mogendheden, als van den *Keizer*, van zyn *Koningklyke Majesteit van Grootbrittannien*, en van de *Republiek der Vereenigde Nederlanden*; en op de Toog, tusschen de twee Colommen in de midden, het *Wapen van zyne Doorluchtige Hoogheid*, omhangen met de Wapens der *Zeven Provintien*, en ter wederzyden, op de eene

Digitized by Google

Colom het *Drieëenig Oog*, en op de andere een *Slang*, met de Staart in de Bek; daar mede te kennen willende geven, dat het Doorluchtig Huis van Oranje, tot aan het einde des Waerelds, onder des Heeren gunstryken Zegen bevestigt moog blyven.

Wyders was noch op gelyke Cardon-planken te zien, acht versierde Eere-Toogen, boven op dezelve geplaatst een ronde geslingerde Vrede tak, met het woord *Vivat* daar in gesneden; tusschen deze Poorten waren geplaatst de *Vier Getyden des Jaars*, en alle de Kunsten en Weetenschappen, van Saxische Beelden; zynde zo wel het gemelde Hoofdwerk, als de Cordons versierd met allerhande fraaije Ornamenten, en gedresseerd met de fynste Vrugten, beste Confituuren, enz.

En laatstelyk was 'er noch, op ordere van hooggemelde Heeren, op een der Kamers van het Huis van Prins *Maurits* geplaatst, een Buffet met allerhande Refraichissementen van Spyzen, als mede eenige Piramides met Confituuren, zo voor de Heeren Ambassadeurs, Ministers, als verdere Heeren van Distinctie. Zie, diverse Nieuwspapieren.

Maar, zedert de voorige onlusten, heeft men alhier byna geene bedaartheid van geest, noch behoorlyke onderwerping aan de Heeren van de Regeering onder het Gemeen gezien. Het twistvuur was tusschen beiden wel een weinig gedoofd, doch zo niet, of het minste voorval blies 'er de vlam straks weder in. Het geval, waar in wy waren, had zekerlyk invloed op de Zamenleeving, en men houde het ons ten goede, dat wy kortelyk deze aanmerkingen maaken, die wy denken dat ons den waaren staat onzer Stad zullen kunnen vertoonen.

Het verval onzer Handwerken heeft, buiten twyffel, de vermagering en verarming onzer Ambagtslieden verhaast. De Lasten des Oorlogs hebben Lieden van wat meerder Middelen, zo wel in uitgaaf als inkomen gedrukt, en die beide zoorten hadden van tyd tot tyd meer Vermoogenden, in hunne kostbaare Verteeringen, en gemakkelyk leeven zo verre op zyde gehaakt, en 't zeil zo hoog in top getrokken, als mast en kiel, om zo te spreeken, konden draagen. En deze manier van leeven is zeker zo nadeelig, dat, op dien trant voortgaande, eene Maatschappy met voorspoed met al moet te gronde gaan, om dat men gewoon zynde alles te verteeren, op den minsten

ften tegenspoed op zyn achterdeel gezet word, zodanig dat 'er dikwyls geen oprigten aan is. Boven dat, uit zulke omstandigheden word natuurlyk nydigheid gebooren omtrent anderen, die het noch vol houden. Men word ligtelyk uit nood tot onrechtvaardigheid verlokt. Met één woord, daar komt een sleep van ongelukken uit voort, die op bederf van eene geheele Maatschappy uitloopt. Byzonderlyk is het gevolg ook hier van, dat alle vreugde en vergenoeging den mensch ontvalt, en hy in de plaats daar van geemelyk word; altoos denkt hy door machtiger verdrukt te worden, en al had hy zelve alle aanleiding gegeven, door de minste hardigheid, welke hem treft, word hy zeer in zyne opvatting gestyft.

Wie kon het dan verre gezogt of vreemd houden, dat in dien tyd, daar men nu 18 Maanden was vry geweest van Impositien, en met dat voordeel met al was achteruit gegaan, 'er nu merkelyk zwaar tegen aangezien wierd, om die Belastingen weder te betaalen, en dat niet alleen, maar zelve ook noch voor het reeds verteerde? Te meer, daar veelen door de Taxatie inderdaad bezwaard waren, en voor deze Stad te zwaarder, om dat zy voor dezen in haare proportie meer dan andere Steden had opgebragt, en zedert noch van tyd tot tyd veelen aan Schaal en Gemeente geraakt waren, die, niets in dezen, te vooren ongevoelig betaalden.

Wat wonder derhalven, dat in deze geschapenheid der zaaken de Subordinatie vervalt, en ligtelyk het vuur van oneenigheid en verwarring blyft smeulen, en weder ontbrande?

Deze natuurlyke gevolgen hebben wy gezien. Het hef des Volks had noch de smaak van 't plunderen; de anderen, die by die gelegentheid en de gevolgen daar van de Regeering den Toom uit de handen trachten te wringen, meenden zich meester der zelve te zyn. Zy wisten (quasi) de wil van zyne Hoogheid, en hoe die gedwarsboomd wierd. Zy kenden den staat der Landen, en wisten 't beste Middel van Finantie; 't welk in allen deelen daar op uitquam, dat zy zelve vry bleven, en Vermoogende bezwaard wierden.

De involging, die zy in de voorige Onlusten gezien hadden, maakte hen te meer stout en onverdraaglyk; men liep daar men Genever en Bier verkogt, en hield 'er Conferentien, ten koste van hun bestaan, en verderf van Vrouwen en Kinderen: men styfde zich in allerlei uitzichten, en dreigde die tegenstond. Dit sleurde dus heen, tot endeling nu de tyd aanquam, dat men sprak van Executeeren;

van

van de Collecte te doen stand grypen, enz. Doe verzamelde zich weêr de oude krachten.

In 't midden der Stad wierd 's morgens op den 31sten van December 1749 een vuilaartig Pasquil aangeplakt; en op ordre der Heeren van de Regeering weder afgescheurd: zo men zyde, was het een nagebootst Biljet van Verkooping, tegen Donderdag den 2den van January 1750, van roode en witte Wynen, aan de Huizen van zekere Heeren. 't Was eenigzints aanmerkelyk, dat zy onder de Verkoop-conditien gemeld hadden, *alles zonder Pacht:* men wilde waarschynlyk de Gemeente daar mede te binnen brengen: „ In January „ zal ieder de Pacht, hoe gehaat, weder moeten betaalen.

Men beschuldigde die Heeren, dat zy te veel Voorraads hadden ingeslagen, enz. Doch de quaadaartigheid was hier mede noch niet verzadigt. Men zag noch een ander vuilaartig Pasquil aan de Damstraat aangeplakt, dat dubbel onwaardig is om 'er een woord van te melden.

Maar vermids deze dingen nochtans, hoe onwaardig, dikwyls invloed hebben by veele laaghartige menschen, en ook inderdaad in een Land van Justitie niet kunnen geduld worden, deeden die van den Gerechte den volgenden dag deze

PUBLICATIE.

Dewyl myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem, tot groot ongenoegen en met verwondering, ter kennis is gekomen, dat eenige quaadwillige en baatzoekende menschen zich niet hebben ontzien aan te plakken, of te doen aanplakken, zekere Pasquillen, quetzende de eer en digniteit van de Heeren van de Magistraat, en daarenboven zoeken tegen te gaan het goede oogmerk van de Collecte, in plaats van de afgeschafte Pachten zullende worden geïntroduceerd, de goede Ingezetenen dezer Stad induceerende, als of de gemelde Collecte zoude zyn tegen het oogmerk van den Heere Prinse Erf-Stadhouder. *ZO IS 'T, dat myne Heeren van den Gerechte voornoemd, daar inne willende voorzien, en daarenboven de Heeren Schout, Burgemeesteren, en Schepenen daar toe op huiden ordre en recommandatie van hoog stgemelde zyne* Hoogheid *ontfangen hebbende; by welke ordre hoog stgemelde zyne* Hoogheid *op het nadrukkelykst aanbeveelt, om volgens eed en pligt de hand te houden, dat de Taxatien, in plaats van de afgeschafte Pachten, richtig geïnt, en de*

vast-

vastgestelde Middelen van Collecte naar behooren werden geïntroduceerd, en de noodige zorg gedraagen werde, dat tegen de Auteurs van zodanige oproerige handelingen en discoursen ten naauwkeurigste geïnquireerd, en tegen dezelve op 't rigoureuste geprocedeert werde; beloovende een præmie van 500 Guldens, die den zodanigen weet aan te wyzen, dat in handen van de Justitie geraake, en van het fait overtuigd werde, zullende des aanbrengers naam, des begeerende, worden gesecreteerd.

Aldus gedaan en gearresteert den 27 December 1749, by de Heeren Mr. Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; Pieter Samuël Crommelin, Jan Heshuizen, *en Mr.* Jacob Deutz, *Burgemeesteren*, *Mr.* Abraham de Pape, *Mr.* Jan van den Bergen, Salomon van Echten, *Mr.* François Benjamin Fagel, Antoni Kuits, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der Stad Haarlem: en ten zelven dage, ten overstaan van de Heeren, Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; Antoni Kuits, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der zelver Stad, gepubliceerd,*

By my,

J. H. van DAM.

Ook ten zelven dage afgekondigt en aangeplakt deze

PUBLICATIE.

Myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem doen te weeten: dat hunne Ed. Achtb. de Heeren Raaden en Vroedschappen dezer Stad, niet alleen hadden overwogen den slegten toestand in het generaal, waar in zich bevind de Stads Finantie, maar specialyk ook de deplorabele Situatie, waar in zich bevinden de Diaconie, en de verdere Godshuizen binnen deze Stad, alles veroccasioneert door de vermindering van derzelver Inkomsten, zedert dat de Stads Exchynssen, mitsgaders de verdere Recognitien, die ten behoeven en tot onderstand alleen van dezelve Diaconie en andere Godshuizen geheven wierden, niet geïnnet zyn geworden: terwyl ondertusschen de Lasten van dezelve noch altoos zyn aangewasschen: dat ten anderen ook reflectie hadden gemaakt op de allerbeklaagelykste gevolgen en confusien, dewelke uit eene dusdanige gesteldheid van zaaken notoirlyk te wagten zyn, als wanneer men de noodlydende en behoeftige Luiden zoude moeten zien gebrek lyden, mitsgaders de Ouder-

looze Weezen ontbloot van de noodige behoeftens en onderstand, en zulks zonder dat van wegens dezelve Diaconie en Godshuizen daar in zal konnen worden voorzien, of van wegens de Stad, ter zaake van haar uitgeputte Finantie, eenige verdere Subsidien, die zedert eene geruimen tyd van Jaaren al zeer considerabel zyn geweest, zouden konnen gegeeven worden.

Dat ten derde insgelyks wel hadden geconsidereerd, dat omme aan het gunt voorsz. is te remedieeren, en daar in zo veel mogelyk te voorzien, by het ophouden van het innen en ontfangen der gemelde Stads Exchynssen en Recognitien, die de Diaconie en andere Godshuizen tot hunnen onderstand waren genietende, was geïntroduceerd geworden een Omslag of Tax over alle de Burgers en Ingezetenen van deze Stad, ten einde daar door het voorsz. Gemis goed te maaken, dan dat by de uitkomst is bevonden, aan de eene zyde, dat dezelve Tax was drukkende voor veelen, gelyk zulks met veele andere zwaarigheden en inconvenienten in alle Personeele Omslagen, vermits de onzekerheid waar mede dezelve geschied, altoos te verwagten is, en aan de andere kant, dat het zelve middel ook geenzints heeft beantwoord de verwagting, die men daar van heeft gehad, alzo tot dus verre dieswegens niet dan een gedeelte van 't geen behoorde is ingekomen, en over zulks des Stads Finantie daar van maar weinig heeft geprofiteerd, in dier voegen dat de Diaconie en Godshuizen daar uit geenzints na behooren hebben konnen worden voorzien en gesubsideerd; terwyl het daar benevens geenzints buiten verwagting is, dat, vermits het absoluut onvermogen van veele Getaxeerdens, de Stad de omgeslagen Quote nooit in verre na ten vollen zal konnen bekomen, en alzo in allen gevalle daar omtrent merkelyke schade zal moeten ondergaan.

Dat het dienvolgende noch raadzaam, noch voordeelig voor de Burgery en Ingezetenen van deze Stad zynde, omme op den voorsz. voet voort te gaan, en daarenboven in maniere voorsz. ook ten uittersten ruïneus voor des Stads Finantie, mitsgaders tot een totaal verval van de Diaconie en verdere Godshuizen, hunne Ed. Achtb. de Heeren Raaden en Vroedschappen dezer Stad, door dat alles genoodzaakt waren geworden te denken op andere Middelen, tot herstelling en redres van de zo zeer vervallen Finantie, en dat welgemelde hunne Ed. Achtb. op het exempel van het geen hunne Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, op het geproponeerde van zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, Erf-Stadhouder, *omtrent de Gemeene Lands Middelen hebben geresolveerd, ook niets beter hadden weeten*

ten uit te denken, dan de gewezene Stads Exchynsen, als mede de verdere Recognitien, die ten behoeven van de Diaconie en andere Godshuizen zyn geheven geweest, met primo January 1750 wederom te doen innen en ontfangen, doch niet anders, dan door daar toe gestelde Collecteurs of Gaarders, die alle dezelve Rechten direct van Stads wegen ontfangen, en onder een modicq Salaris voor hunne moeitens zullen verantwoorden, als waar door zal zyn geïntroduceerd eene volkomen æqualiteit, in diervoegen, dat niemand meerder zal behoeven te betaalen, dan hy waarlyk zal verschuldigd zyn, en deszelfs meerdere of mindere Consumptie en Inslag volgens de Ordonnantien komt mede te brengen; alles nochtans met deze expresse uitzondering, omme de goede Burgery zo veel mogelyk is te gemoed te komen in haare bezwaaren, hoe zeer zulks echter niet dan met nadeel voor de Finantie gemist kan worden, dat de gewezene Exchynssen van de Stads Waag en van de Stads Ronde Maat geheel zullen zyn en blyven vernietigd, en met de introductie van de verdere Stads Exchynssen en Recognitien dezelve nochtans in het geheel niet zullen worden geheven, of dieswegens ietwes zal behoeven te worden betaald.

En dat ten voorsz. einde hunne Ed. Achtbaare de Heeren Raaden en Vroedschappen dezer Stad ook hadden doen nazien en examineeren de respective Ordonnantien, die voor deze omtrent de Stads Middelen, die geheven staan te worden, hebben gevigeerd gehad, en daar in ook hadden gemaakt en vastgesteld alle zodanige veranderingen, als tot het verminderen en vernietigen der Vrydommen, waar van veelen jouïsseerden, dienstig en verder met de tyds omstandigheden, en met het doen collecteeren van dezelve, overeenkomende en absoluut van nooden waaren, zonder echter die Exchynssen en Recognitien zelve ten laste van de Burgery en Ingezetenen van deze Stad eenigzints te hebben bezwaard.

En nademaal hunne Ed. Achtb. de Heeren Raaden en Vroedschappen dezer Stad, om alle voorgemelde redenen, tot het doen innen en ontfangen met primo January 1750 van de gewezene Stads Exchynssen en verdere Recognitien, door de daar toe gestelde Collecteurs en Gaarders in maniere voorsz., hebben geresolveerd, en daar toe hebben gedraagen derzelver volkomen Consent: ZO IS 'T, dat myne Heeren van den Gerechte voornoemt, conform en met Advis van welgemelde Heeren Raaden en Vroedschappen, niet hebben willen nalaaten van dit alles door deze kennis te geeven aan de goede Burgery en Ingezetenen van deze Stad, met ernstige recommandatie niet alleen, dat een iegelyk, omme voor geallegueerde redenen, en ter zaaken van den dringende nood zo van de Diaconie

nie en verdere Godshuizen dezer Stad, als van derzelver verdere Finantie, zich met primo January aanstaande in het betaalen van de bovengemelde Stads Exchynssen en Recognitien kwyten naar behooren, maar ook met last en bevel aan allen en een iegelyk, ten einde zich met den voorsz. eersten January, en vervolgens daar omtrent zullen hebben te gedraagen naar de respective Ordonnantien, welke van de voorsz. Stads Middelen zyn gearresteerd, en die binnen korten tot kennis van een ieder zullen worden publyk gemaakt, als op de Pœnen en Boetens, daar by tegen de Contraventeurs en Fraudateurs gestatueert.

Aldus gedaan en gearresteert den 27 *December* 1749, *present de Heeren*, *Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; Pieter Samuel Crommelin, Jan Heshuizen *en Mr.* Jacob Deutz, *Burgemeesteren*; *Mr.* Abraham de Pape, *Mr.* Jan van den Bergen, Salomon van Echten, *Mr.* François Benjamin Fagel, Antoni Kuits, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der Stad Haarlem: en den* 29 *derzelver Maand, ten overstaan van de Heeren, Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; Antoni Kuits, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der voorsz. Stad, gepubliceert*;

By my,

J. H. van DAM.

Na dat de Publicatie tegen de Pasquillen was aangeslagen, scheen die stoutheid gestuit; immers men vernam 'er geene in 't openbaar; doch de uitwerkzels van eene ongelukkige geemelykheid, verval van alle Subordinatie, en tegenkanting om 's Lands Lasten te helpen draagen, bleeken tusschenbeiden zo klaar, dat 'er niemand aan twyffelen kon; of men gaf de tong eenen vryen loop in 't oneerbiedig spreeken van de Regeering. Het goed vertrouwen was ten deele weg, en daarom niet wel mogelyk om den smaak van 't Volk te treffen: men was vooringenomen tegen de Collecte, die was, zo zy dachten, niet na zyn Hoogheids verkiezing; dat zommige op openbaare Plaatzen met verzekering verhaalden. Veele wierden 'er gestyfd door 't leezen van een Maandelyks uitkomend Nieuwsboekje, genaamt de *Groninger Nouvellist*; dat van 't begin der opschudding veel heeft toegebragt om het Gemeen tegen hunne Regeering door het geheele Land te verbitteren. Deze Schryver scheen in zyn Stukje van November na de smaak te schryven van zulke Lieden: althans de

Digitized by Google

de kleene Gemeente hield het voor een Orakel, en beleide daar op, zo men zeide, terstond Comparitie, om het hunne Broederschap voor te leezen, en verder te delibereeren.

Om alles toe te brengen, wat men meende te kunnen doen, en het Volk in rust te houden, verleende Burgemeesteren aan de Stads Drukkers, op hun verzoek, vryheid, om een origineele Missive van zyne Hoogheid na te drukken: 't welk noch dien namiddag gedaan zynde, zonden zy 'er ettelyke na publyke Plaatzen, enz. om die onder Lieden van allerlei stand te doen bekent worden. Ook wierden 'er eenige van wegen de Heeren Burgemeesteren den Krygsraaden toegezonden. Doch het was al verkeerd: men had echter de stoutheid om te zeggen: „ Dat de Brief valsch was; of, zo die al echt „ waar, zyne Hoogheid 'er toe gedwongen was geweest, die te „ schryven.

Gemelde echte Brief was dus luidende:

Erentfeste, Wyze, Voorzienige, onze Lieve Byzondere, den Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stad Haarlem.

Dewyl wy tot ons overgroot ongenoegen geïnformeerd worden, dat 'er zommige qualyk geïntentioneerde Ingezetenen binnen UE. Stad zouden onwillig zyn om de provisioneele Taxatie, in plaats van de afgeschafte Pachten, te betaalen, ja zelfs zouden trachten tegen te gaan; en dat 'er wyders onbetaamelyke discoursen zouden gevoerd worden, om de vastgestelde Collecte haatelyk te maaken, met bygevoegde bedreigingen, om de Perzoonen, die tot de Collecte gedespicieert en aangesteld zyn, af te schrikken, niettegenstaande de Collecte onder andere door ons aan haar Edele Groot Mogende is geproponeerd, om op die wyze af te snyden de Vexatien, dewelke onder de Pachten veel plaats hebben gehad; zo hebben wy gemeend niet te moeten stille staan van UE. op het allernadrukkelykst by dezen te recommandeeren en aan te beveelen, om volgens Eed en Pligt de hand te houden, dat de Taxatie richtig geïnt en de vastgestelde Middelen van Collecte naar behooren geïntroduceert worden; en wyders de noodige zorg te draagen, dat tegen de Autheurs van zodanige oproerige discoursen, als hier vooren is gemeld, ten naauwkeurigste worde geinquireerd, en ten rigoureuste geprocedeert.

Waar mede, Erentfeste, Wyze, Voorzienige, onze Lieve Byzonde-

Digitized by Google

dere, wy UE. beveelen in Gods Heilige Protectie, UE. Goedwillige Vriend,

(*Was getekend,*)

PRINCE D'ORANGE en NASSAU.

's Gravenhage den 26 December 1749.

Ter Ordonnantie van zyne Hoogheid.

(*Was getekend,*)

J. de BACK.

Tegen den Nieuwjaars nacht zou men Tenten op de Groote Markt opslaan, en den geheelen avond Sterke Drank, zonder Pacht, uitventen, als zynde noch in het jaar 1749; en dan zou de Muitzugt, even na het slaan van 12 uuren, schielyk de prys verhoogen: als, zeidenze: „ Nu is 'er de Pacht weder op. Dus zou men de dronke meenigte aan 't woelen helpen. Men zou nochmaals Huizen plunderen, enz. Deze voorgewende bedreigingen deeden de Heeren van de Regeering alle voorzorg gebruiken. Ter beveiliging der ruste zyn 24 Mannen, zo Onder-Officieren als Gemeenen, met 2 hunner Commandeerende Officiers, tegen dien tyd, in onbekend gewaad, in de Stad gekomen; welke zich vervoegden ter plaatze daar zy des noods hunne orders te verwagten hadden. Dit scheen een ysselyk Toneel te voorspellen.

Men had de Trommels van de Burger-Tamboers aan de Huizen der Kapiteinen gebragt. Men gebood aan alle Godshuizen: dat elk de zynen in huis zou houden: ook wierd de Nachtwacht van Klapluiden verdubbeld, en den Onderschout *Kleinenberg*, en Dienaars van den Gerechte Pistoolen gegeeven: terwyl men andere middelen by de hand nam, ter beveiliging der Huizen, die meest gedreigt wierden. De Burger-Officieren hadden ondertusschen alle hunne mindere Officieren en eenige Schutbroeders afgevraagt: „ Wat men „ in tyd van nood van hen te wagten had? Eenige scheenen hunnen Eed onder eenige conditien gedaan te hebben; doch het antwoord der Onder-Officieren was doorgaans voldoende; behalven die van één Vendel. Het een en ander had die uitwerking, dat veele eenigzints vreesde tegen dien nacht; en wierd dien anders geldverschietende en woeligen nacht met zo veel stilte gesleeten, als men niet weet immer gezien of gehoort te hebben.

't Scheen

Digitized by Google

't Scheen dat men in den Haag, door 't gerucht van alle deze verwarringen, bedreigingen, enz. zelve was aangedaan; en niet zonder reden bedugt, dat men de Collecte zoude kunnen in train brengen, en het derhalven noodzaakelyk waare, dat 'er tegen den tyd, dat men aanvang maaken zoude met de Peiling, eenige Militie in de Stad was: zelfs verhaalde men elkander daar, dat reeds 3 Collecteurs, eenige Militairen en ettelyke Burgers gesneuveld, en een Burgemeesters Huis onder den voet gehaald was. Om verdere gevolgen te stuiten, vermoed men, dat eenig Voetvolk ter scheepe geschikt was, om de Haarlemmer-Meer door te vaaren, en Vrydag, den 2den van January 's morgens voor de Boom der Stad te zyn, terwyl ter zelver tyd een Corps Ruitery by het opengaan der Groote Houtpoort zoude inrukken. Die ter scheepe gingen, wierden door het Vriezend weder belet; waar van de Ruitery onkundig, dien morgen quartier over 7 uuren, op hunnen bepaalden tyd, zynde ruim 50 Dragonders, de Groote Houtpoort inrukten. Vernomen hebbende na het Huis van den Wel-Ed. Groot Achtb. Heer Mr. *Jacob Deutz*, eene der regeerende Burgemeesteren, reden zy derwaarts. Zyn Wel-Ed. Groot Achtb. scheen hen met aandoening te zien, en, uit vreeze voor de gevolgen, raade hy hen terstond weder ter Stad uit te trekken; zo dat naauwlyks een half uur verliep dat zy in en weder uitrukten.

Dit maakte onderwyle een merkelyke confusie onder de Burgers, welke dien nacht wacht gehouden hadden, en noch niet waren afgetrokken. Een gedeelte van die gewaakt hebbende Schutters, nevens eenige andere, quamen aan 't Huis van den Heer Collonel Mr. *Mattheus Willem van Valkenburg*; welke zy verzogten te spreeken. Zyn Wel-Ed. Gestrenge lag met de Koorts te bedde, doch liet 'er 2 by zich komen. Hun verzoek was: „ Dat hy order zou geven, om „ de Poorten te sluiten. Doch hy wees hen na den Heer President-Burgemeester Mr. *Justus Witte*; aan wien het stond deze order te geven. Niets was te stuiten; zo dat zyn Wel-Ed. Groot Achtb. dit zyn gang moest laaten gaan. Het ty liep van stonden aan in de ongestuime hersenen van dit Volk zo sterk, dat zy reeds omtrent 9 uuren de Poorten slooten, en Wacht zetten by de Groote Hout-, Zyl-, Kennemer- en Spaarwouder-poort. Door de overige kon men in 't geheel niet, door deze bezwaarlyk nu en dan iemand door gaan. Zelfs Passagiers met de Postwagen van Amsterdam na den Haag, met

Sau-

Digitized by Google

Sauve Garde voorzien, wierden niet dan met moeilykheid doorge-laaten. Aan de Groote Hout-poort had men de Schel losgemaakt, op dat van buiten geen gerucht kon gemaakt worden. Dus hield men, den geheelen dag door, Hekken en Poorten belemmert, terwyl in de Stad de beweeging van uur tot uur vermeerderde.

Men begon des morgens de Peiling; om dus de Collecte te doen doorgaan. Na dat men reeds by eenige Tappers daar mede aanvang gemaakt had, zonder eenige tegenkanting, en nu daar mede bezig was in de Herberg de Goude Leeuw, (daar men de Peilders bescheiden ontfing) staande in de Zylstraat, vergaderde voor dit Huis een groote hoop Volks, welke het zeer geladen hadden tegen deze Peilders. Zy eischten hen ten Huize uit, en dreigdenze met stokken en bitze woorden; zelve, zegt men, dat eenige doen aan dreigen hegten; welke indrukbaare vermaaningen zo veel invloed hadden, dat heel spoedig de Collecteurs, Deurwaarders, en hunne Medestanders de vlucht namen. Waar van dien dag met de Postwagen, die van Amsterdam na den Haag doorryd, kennis wierd gegeeven aan hunne Ed. Mogende, de Heeren Gecommitteerde Raaden.

De Burgers, die de wacht hadden, en anderen die zich by dezelve voegden, waren op het Stadhuis verzameld, en verwagten daar de komst der Heeren Burgemeesteren; wien zy 's morgens reeds aan hunne Huizen hadden lastig gevallen, en verscheidene onbetaamlyke woorden toegebragt; inzonderheid den gemelden Heer Burgemeester *Deutz*; die plechtig had moeten verklaaren, dat hy van de komst der Militie niets wist. Doe de Heeren vergaderd waren, riep men om gehoord te worden.

Burgemeesteren deeden hen verklaaren: „ Dat zy van de komst „ der Militie niet wisten, en zy allen raaden zouden in stilte te ver- „ trekken, en na hunne huizen te gaan. Dat hun Wel-Ed. Groot Achtb. dit met waarheid konden zeggen, houden wy zeker, alzo door een geloofwaardig Perzoon verhaald is, dat eenige dagen te vooren, uit voorzorge, buiten kennisse van hun Ed. Groot Achtb., door de Hooge Regeering in den Haag, in alle stilte, eenige Militaire zo Opper- als Onder-Officieren, alhier waren afgezonden, en in zekere Herberg logeerende, om een waakend oog op het gedrag der Muitzieke te houden; en per Missive daar van kennis hebbende gegeeven; en mogelyk dreigende woorden voor daadelykheden gebrieft hebbende, heeft de gemelde Hooge Regeering geoordeeld

het

Digitized by Google

het noodzaakelyk te zyn Militie herwaards te moeten afvaardigen.

Maar een uit den hoop gaf spoedig zyne begeerte voor allen te kennen: „ Men moest de Vendels laaten opslaan, en ieder gelegent- „ heid geeven, dat hy zyn bezwaar konde inleveren. 't Welk een ander toestemmende; en verder de Gemeente voorgesteld, wierd ja, ja! geroepen. Eenige gewapende Burgers, doch van een Vendel dat de wacht niet had, quamen van 't Stadhuis, en zo by den Heer Collonel Mr. *Mattheus Willem van Valkenburg*, begeerden dat zyn Wel-Ed. Gestrenge order zou geeven, om alle de 8 Vendels op te slaan. Doch dien Heer weigerde dit in den beginne: waar op zy zeiden: „ De Heeren Burgemeesteren hadden reeds daar toe verlof gegeeven. De Heer Collonel begeerde dit van hun Wel-Ed. Groot Achtb. zelve te hooren; gelyk hy ook verneemende, dat Burgemeesteren niet langer den stroom hadden kunnen tegen houden, order gaven, om alle de 8 Vendelen in de Wapenen te brengen.

Hier op deed men den Trom roeren, en ieder Vendel op zyn Vergaderplaats brengen. Waar na ieder Officier met den zynen na 't Stadhuis trok, en telkens een Vendel, 't een het ander volgende, zich op de Zaal gesteld hebbende, wierd door den Heer Pensionaris *Gillis*, ten bywezen der Heeren Burgemeesteren, die uit hunne Kamer gekomen waren, voor de Baluster die aan de Trappen is, waar langs men van de Zaal opgaat na de Kamer der Heeren, aan hen in 't zaakelyke gezegt: „ Dat hy uit naam en van wegen de Hee- „ ren Burgemeesteren hen zeide, dat hun Wel-Ed. Groot Achtb. „ verklaarden, dat zy altoos hadden vertrouwd, en noch vertrouw- „ den op de Assistentie hunner Goede Burgery; dat zy volstrekt en „ plechtig verklaarden op den Eed, die zy aan den Lande hadden „ gedaan, en al wat dierbaar was, geene Militie te hebben ver- „ zogt, en van derzelver komst niet te weeten: hadden zy bezwaar, „ men kon na den Doele trekken, en Gedeputeerden zelve na zyne „ Hoogheid schikken; vermits zy toch meenden, dat de maatrege- „ len van dien Vorst met de hunne verschilden. Wat hen Burge- „ meesteren betrof, zy zouden ook den volgenden morgen eene „ Deputatie zenden, om verslag dezer gebeurtenis te doen. Deze Aanspraak wierd van eenige, die zich stoutelyk vooraan gesteld hadden, gansch oneerbiedig en onheus beantwoord.

Hier op zyn alle de Vendels, een voor een, na den Doele getrokken. Daar zynde, hebben eenige uit ieder Vendel 6, dat is 48

Digitized by Google

Perzoonen, benoemd, uit welke men daar na 8 zouden verkiezen of opwerpen, om als Gedeputeerden den volgenden morgen, als de Heeren, na den Haag te vertrekken.

Op den Doele zynde, waren de Heethoofden met allen yver bezig om Propositien te ontwerpen, Requesten op te stellen, enz. Uit alle verwarringen schoot 'er eene uit den hoop, welke alle Officiers en Burgers verzogt, op de Zaal te komen. Hy, als Spreeker, zou zyne wel opgestelde Bezwaarnissen voorleezen, zette zich ten dien einde in postuur, verhefte zyn stem, en deelde de Gemeente dus het Project mede van zyn Request. „ Wat dunken, vroeg hy, de „ Burgers hier van? en voegde 'er by: „ Voor my, ik zeg 'er van „ harte ja op! kloppende op zyn borst. Verscheidene van zyn aanhang riepen met hem: „ Ja, ja: Vivat Oranje! Deze toejuiching scheen een ander Patriot, die van een beproefden yver tot Redres was, wat te na te komen; verzogt mede stilte, en las met betaamelyke destigheid zyn stuk Werks mede voor: het was met alle de termen eens Praktizyns opgesteld: doch kon geen tegenspreeken of oploszingen veelen. Men kon uit hoofde van zo veele druktens, als 'er waren, niet al te wel over de zaak oordeelen: zo datze beide eenige aanhang kreegen; en endeling vielen de meeste voor het eerste Stuk, om dat het kort en duidelyk was, voor die niet verre konden zien, en min oordeel bezaten.

Dit zo genaamde Request is dan door alle de Vendels, welke in vervolg op den Doele verzamelden, telkens voorgeleezen, en met weinig verandering, van die zulks toestemden, * goedgekeurt: maar vermits het veele oogen passeeren moest, waar van verscheidene gaarne blyken van hunne scherpziendheid gaven, en 'er juist de beste ordere niet kon gehouden worden, was het 's nachts omtrent een uur eer men klaar raakte, en het Stuk in order getekend was. De benoemde 8 Gedeputeerden gingen eindelyk na huis. Veele van die Lieden maakten zich een verbeelding van die Commissie, dat dezelve maar weinig verschilde met die der Heeren: zy beloofden zich niet

* *Goedgekeurt.* Den Schryver vergist zich hier grootelyks: deze Goedkeuringe moet hier alleen verstaan worden van de zulke, of die niet gaarne 's Lands Lasten begeerden te helpen draagen; of die niet verstonden wat het zogenaamde Request al behelsde; te meer, alzo den Leezer op den Doele, die geen tegenspreeken kon veelen, het zelve geleezen hebbende, daar mondeling byvoegde: „ En dat 'er noch aan manqueerde, „ zoude hy 'er wel by voegen! Zo dat geen Eedbetrachtend Burger, die omtrent weet wat hy doen of laaten moet, portie of deel heeft begeeren te neemen in dit Muitzieke Request, veel min heeft helpen goedkeuren.

Digitized by Google

niet minder, dan het Logement van de Heeren van Haarlem in den Haag te zullen betrekken, dus in fatzoen zyne Hoogheid hunne Stukken over te geeven, en zyn Perzoon van naby te zien; waar toe zekere Boodschap, door deze Lieden verkeert verstaan, gelegenheid kan gegeven hebben.

's Nachts ten half 2 uuren wierden eenige van die gewapende Requestmaakers, of uit eigen authoriteit, of door noodzaaking van andere, gezonden na het Huis van de Stads Drukkers: deze bragten zy de Copy van hun Request, en gaven order: „ Dat het aanstonds „ moest gedrukt worden, en 's morgens voor 8 uuren gereed zyn, „ alzo de Heeren Gedeputeerde Burgers het zelve als dan mede na „ den Haag moesten neemen. De *Enschedé's* maakte eenige voorwendzels, om van dat werk ontslagen te zyn: „ 't Quam wat ontydig; zy hadden geen Letterzetters by de hand, enz. Doch die zwaarigheid namen zy aanstonds weg: „ Zeg ons, zeidenze, waar „ zy woonen, dan zullen wy hen wel ten bedde uithaalen, enz. Het Request noemdenze, met permissie der Heeren Burgemeesteren, en uit naame der gantsche Burgery: welk laatste onwaarachtig was.

Men zag, zo 't ons voorquam, 't een en ander aan, om dat men het voor een minder quaad hield, dan de gevolgen, die 'er te wagten waren, als men het trachten te beletten. Hoe 't zy, ons dunkt, 't was zo verre gekomen, dat dit Volk moest in beweeging gehouden worden, tot dat men gelegenheid over liet tot herhaalde Ordres, om de Militie te laaten aanrukken. Ondertusschen waren zommige dier woelachtige Burgers met hun spoorloos Request zo wel in hunnen schik, datze opentlyk uitriepen: „ Het zal nu wel gaan; het is „ 'er nu al door! enz. Hun Request was van dezen inhoud:

Aan zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere PRINSE van ORANJE en NASSAU, onze zeer geliefde Erf-Stadhouder, enz. enz. enz.

Geeven (met permissie van de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren der Stad Haarlem) de ondergeschreve Gedeputeerden, uit alle de Vendels en in naame der gantsche Burgery, op het allerootmoedigste te kennen: Ten eersten, verzoeken en smeeken de Supplianten, dat zyne Doorluchtige Hoogheid zo goed gelieft te zyn, om te wezen Opper- en Generaal-Financier, voor zo verre deze Stad aangaat.

Digitized by Google

Ten tweden, dat de Collecte over de Middelen van Consumptie, enz. geheel mag worden vernietigd, en in deszelfs plaats mag worden gesteld een ander draaglyk Middel; zynde dit ingevolge de beloften van haar Ed. Groot Achtb. de Heeren Burgemeesteren en van zyne Excelentie den Heere Baron van Grovestins, *in den Naame van UE. Doorluchtige Hoogheid aan ons gedaan.*

Ten derden, dat de Executie geheel en al mag achter blyven, en een generaale Doleantie mag worden toegestaan, op dat een iegelyk als dan na zyn vermogen, en in consientie, zoude kunnen betaalen; het geen wy als getrouwe Onderdaanen en Burgeren zullen nakomen.

Ten vierden, dat de Officien mogten worden verkogt, of met zodanige lasten, ten behoeven van deze Stad, bezwaard worden, als UE. Doorluchtige Hoogheid tot deze Stads nutte en voordeel zoude gelieven goed te vinden.

Eindelyk verzoeken de Suppliaten UE. Hoogheid zo goed gelieft te zyn, om ons het Antwoord hier op in Geschrifte tot hunne verantwoording over te leveren.

Haarlem den 2 January 1750.

En was ondertekend door 8 Gedeputeerden, uit iedere Compagnie of Vendel een.

Terwyl het dus op den Doele in geduurig woelen was, en het ieder stil Burger te benaauwd gemaakt wierd, was het hier onder de wacht houdende ook in geduurige verwarring. Dan hoorde men deze, dan geene tydingen. Dan waren 'er partyen Ruiters voor de Zylpoort, dan by de Groote Hout-poort gezien; dan hoorde men, dat 'er Ammunitie wierd aangevoerd, en in de Stads Stal, even buiten de Groote Hout-poort, als een Magazyn aangebragt, enz. Omtrent 7 uuren trok eenige Manschap uit, die de Wacht hield, en hunne Officier te vergeefs om order tot dergelyke expeditie had gedrongen; zy rukten in 't wilde aan, en eischten de Stal open; daar onder en boven, en in en onder 't Hooi gezogt hebbende, zy, zonder iets te ontdekken, weder na binnen trokken.

Van gelyken verhaald men, dat 3 a 4 van die gewapende Heethoofden, dezen zelfden avond, in zekere Herberg instooven; daar zy eenige Officiers vonden, onder welke was de Heer Generaal-Major *Carnabé*, doch voor hen onbekend: hier vondenze nu die 't hen doen zouden, en hunne zotte drift bragt hen derhalven tot verscheidene onbetaamlykheden.

De

Digitized by Google

De meeste tyd der nacht wierd met arbeiden hier en gints aan de affaires der Stad doorgebragt: op Zaturdag, 's morgens omtrent 9 of half 10 uuren, kort na dat de Heeren waren uitgereden, reden ook deze 8 Gedeputeerden uit, met blymoedigheid en toejuiching hunner Medestanders. Hunne Naamen zullen wy, als niets ter zaake doende, om dat 'er noch verscheidene van in leeven zyn, en andere redenen, voorby gaan. Een oud Patriotje, toegeschooten zynde, zo als de Wagens afreden, riep met een ontroerden geest: „Daar „ gaan onze Vaders, onze Vaders! Hy zwaaide het Hoedje over 't hoofd, en riep: „ Vivat Oranje! Dit Hoed over 't hoofd draaijen en geroep van Vivat Oranje, wierd ook gedaan door de Schutters van 't Blaauwe Vendel van de Cluveniers Doele, welke doe voor 't Stadhuis de Wacht hadden, en aldaar de Parade maakten.

Dezen Zaturdag voormiddag hield men de Poorten geslooten en bezet, doch men liet een ieder door, na hem behoorlyk of onbehoorlyk onderzogt te hebben. Tegen den middag quam een Luitenant van de Militie, genaamt *Roepel*, te paard voor de Groote Hout-poort, (die naderhand voor deze en andere ontmoetingen, een Acte als Kapitein heeft gekregen;) welke binnen het yzere Hek wierd gelaaten, doch daar, tusschen Hek en Poortdeur zynde, ondervraagt wierd. Deze verantwoorde zich met Brieven te vertoonen van zyne Doorluchtige Hoogheid aan de Regeering, en begeerde dus niet opgehouden te weezen. Maar, neen, men geloofden, dat hy een Spion was: men deed hem van 't Paard klimmen, wierd binnen gelaaten, en zyn Paard buiten 't Hek geleid. Deze Officier wierd door een Kapitein d'Armes en 4 a 6 Schutters geëscorteert, eerst na den Heer Burgemeester *P. S. Crommelin*, en van daar na den Heer President-Burgemeester Mr. *J. Witte*, met een geschreeuw van Jongens achter hem: ieder was nieuwsgierig wat tyding hy brengen zoude; waar van zy het nette niet kundig wierden: niettegenstaande zy volstrekt begeerden, dat hen de boodschap der Luitenant bekend wierd gemaakt. Deze bragt mede het Patent zyner Doorluchtige Hoogheid, waar by de Magistraat wierd verwittigt van de aankomst der Militie. Deze Heer, zyne Brieven hebbende overgegeven, wierd door 't voorschreve Commando geleid na het Stadhuis. Hier raakte hy op de Justitie-kamer, daar de wachthoudende Officieren van 't Blaauwe Vendel zich bevonden, daar hy van hen minnelyk behandelt, en eenige Ververschingen gegeeven wierd. Zy be-

Digitized by Google

beklaagden hem, wegens de hoon die hy had ondergaan; en nadien deze wachthebbende Officieren ten uitterste voor zyn Perzoon bekommert waren, bedachten zy alle wegen om hem te beschutten; na overleg vonden zy goed, eene der Stadhuisveegsters op te zoeken, en gevonden zynde, verzogtenze haar om de Deur van Burgemeesters Kamer te openen, en deze Luitenant te brengen op een Vertrek in zekerheid; welke dan door haar, over de Kamer van Burgemeesteren, geleid wierd by de Cipier van 't Gevangenhuis: alwaar hy zich zo lang heeft verborgen, tot dat de Militie in Ordre de Bataille op de Groote Markt stond, wanneer hy zich van daar by hen vervoegde.

Kort na dezen tyd vermeerderde het gerucht, en vervolgens kreeg men vaste tyding, dat het Krygsvolk naby was; welke voornaamste gebeurtenis quartier over 2 uuren met de daad bevestigt wierd.

Eenige Officiers quamen van den Heeren Weg af vooruit, en allereerst in 't gezicht dier stoute Burgers, die tusschen Hek en Poort hunne Wacht hielden. Welke doe bestonden in een Corporaal en 4 a 6 Schutters; dewyl de wachthebbende Officieren zorg droegen, dat de Posten weinig bezet en zonder ordre waren, om aan de Militie gelegenheid te geeven des te beter en zonder zwaarigheid binnen te komen; want men luisterde doe na geene goede ordres; de geringste Schutters waren doe Bevelhebbers, en niemand was machtig hen tot reden te brengen: deze Corporaal dan met zyne Schutters retireerden na binnen, liepen na het Stadhuis, en lieten de Poort voor hen, die ze wilden bewaaken of openen.

Deze Militie stond onder bevel van den Heer Generaal-Major *Cornabé*. De Officiers eenige weinige minuuten over 't Plein voor de Groote Hout-poort wandelende, trok het Voetvolk van den Heere Weg regts af, langs de Baan, in de breedte van het Plein, en de Dragonders (die daags te vooren waren in en weder uitgetrokken) zetten zich achter het Voetvolk: terwyl de Officiers de gelegenheid der Stad van daar waarnamen.

In deze order trok, na weinige oogenblikken, de Major *du Perron*, en 20 Mannen, met sterke schreeden tot voor de Poort. Tot aan het Hek genaderd zynde, riep hy driemaalen met een sterke Krygsmans Stem: „ Dat men de Poort zou openen! Op welk roepen, het Klinket of kleine Deur van de Poort geöpent wierd, en met eenen Snaphaanschoot op den Officier en zyn Volk losgebrand.

De

Digitized by Google

De Heer *du Perron* beval terstond dat men vuuren, en dus met 20 keelen prompt zou antwoorden. By deze 20 Mannen, waren 'er 4 met Bylen en Koevoeten voorzien, welke te werk gingen, met zo veel bedaartheid, als of 'er Vuur noch Volk meer te vreezen was. Zy forceerden met den Koevoet het Slot, 't welk aan het yzer Hek was, en kreegen 't spoedig open.

Ondertusschen was een der hooge Officieren, met eenige Gemeenen, gegaan in den Houttuin van *P. Voorhelm Simonsz.*, welke by de Poort is; zo verre men vernam, zagen zy rond wat Gereedschap daar was te vinden, en namen met zich eene Byl en 3 Dissels. Terwyl zy daar noch waren, scheen 't in overleg, als het met de Poort te openen niet schielyk lukken wilde, of men dan ook eene Brug over het Water slaan kon, om door behulp van eenige Molenroeden, die daar lagen, met Planken, die mede gevoerd wierden, gemaklyker het kleine of Waterpoortje te kunnen openhakken. Doch het gemelde Pelotton, 't welk het Hek had geöpend en voortgerukt was, kreeg ook in de Deur of Klinket eene opening; 't welk losgemaakt zynde by het Slot, men 'er door ging; dewyl 'er geen Ordres tot tegenstand was gegeeven.

Terwyl men bezig was van buiten deze Poort te forceeren, quam eenig verschrikt Volk, allerlei gering zoort, die zulke vreezelyke wezens vertoonden, als of 't gevleeste D...... waren, na het Stadhuis, tot de wachthoudende Burgers loopen, schreeuwende: „ Waar „ blyfje nu met Kruit en Loodt! Komt af, jou Verraaders! enz. trekkende, als Verwoeden, het Hair uit hunne hoofden, smeeten de Hoeden en Mutzen op de grond, en stampten die met voeten, enz. Maar niet verhoort wordende van de Welmeenede, verdweenen zy allengskens voor 't aannaderende Krygsvolk, als Raazende, met een verward geroep: „ Gooit met Pannen van je daken op die „ D......!

Een naauwkeurig Ooggetuigen van dit alles, berigte, dat 'er, voor noch de kleine Deur der Poort was open gehakt, tusschen de opening, welke 'er was tusschen de groote Deuren, nu en dan een Schot van buiten na binnen gedaan is, om daar ruim baan te maaken. Een stoute en aankomende Jongen, die reeds by de Plundering zynen ongeschikten aard getoond had, en verscheidene maalen met Steenen by de Poort was geweest, was door dit schieten eenigzints verzet, en aan 't wyken: maar by de korte Houtstraat zynde, omtrent

trent 40 Roeden van de Poort, wierd door een Kogel getroffen, dat hy zyn linker Oog verloor; welke Kogel, na verloop van 3 a 4 maanden uit zyn Neus viel. Een ander, omtrent ter zelver plaats staande, wierd door eenen Kogel van vooren een stuk van den Schoen geschooten, zonder iets verder van den Voet te beschadigen. 't Welk de eenige Schooten zyn, die 'er by ons weeten, te dier plaatze emand quetsten.

Geen tegenstand ter waereld is 'er voorgevallen, ten zy men daar voor wilde rekenen, dat eenige Vrouwlui en Jongens, doe de Poort noch toe was, nu en dan met Steenen van binnen tegen de Deuren aangooyden, en men 3 ledige Genever-stukken van voor het Huis van eenen Distellateur nam, en roldeze voor de Deuren van de Poort. Uit welk gedrag veel eer kan opgemaakt worden, dat geen Lieden van eenige doorzicht zich met dien tegenstand bemoeid hebben. Het was voor alle ordentelyke Burgers gevaarlyk eenige raad te geeven, om dat de Burger-Compagnien vol slegt Volk waren, die de naam van Schutter onwaardig zynde, alle die onbehoorlykheden bedreven, hebbende zy het Schuim des Volks tot een rugsteun, en alle wie hen tegensprak, wierd by hun Verraader genoemt. Elk begaf zich in huis, en ontweek de gevaaren.

Zo dra de Militie de kleine Deur van de Poort inquam, zagen de voorste voorzichtiglyk na alle kanten, of 'er ook Gewapend Volk stond; doch geene verneemende, werd Vivat Oranje geroepen! Men ging terstond te werk, om door houte Wiggen, en ander Gereedschap de Slagboomen, die de groote Deuren geslooten hielden, los te wrikken; zo dat men omtrent quartier voor 3 uuren de Poort geheel open had, en dit Corps vooruit, en het ander Voetvolk vervolgens, de Stad inrukten. De Ruitery hield zich eenigen tyd achter, naby een quartier uurs.

Een Vrouwmensch, die ook met yver nu en dan eenen Steen tegen de Poort geworpen had, schoof, doe zy merkte dat het ernst begon te worden, achter eene der Vleugels van de Poort, by de Vest. Zo dra de Militie inquam, veranderde zy van toon, haalde de Muts van 't hoofd, draaide dezelve op de hand, riep: „Vivat Oranje! en pakte zich daar op aan eene zyde.

Byna alle Burgers hadden uit vreeze hunne Huizen geslooten; 't gerucht en die vreeze was terstond door alle straaten. De Burgers, die in confusie waren in de Wapenen gekomen, liepen gints en herwaards,

Digitized by Google

waards, doch meest na huis; zelve onder die, welke van hunne dapperheid braaf hadden opgesneden. De Stad was in alarm, de Tamboers wierden gedwongen de Trom te roeren, 't welk de een kort, den ander langer deed, na hunne vreeze was voor de gistende gemoederen, welke hun aandrongen. Een van hen riep: „ Heb ik „ 'er niet de D.... van, ik slaa Alarm, en daar komt geen Mensch! Althans ieder hing weder de Trommel op den schouder, en liep na huis. Alles was buiten ordre, en als onder elks Commando. Daar waren 'er die met geweld zyn doorgedrongen in de Groote Kerk, en de Brandklok klepten, terwyl zy vervolgens in het Klokhuis de Doodklokken en alle andere Klokken luiden; als het uiteinde van allen tegenstand.

Ondertusschen was de Postwagen of wel twee aan, welke op den zelfden tyd van Amsterdam na den Haag waren afgereden, en na weinig tegenstands, in de Stad gekomen. Genadert zynde tot in de Anegang, naby de Houtstraat, wierd den Passagiers gezegt: „ Dat „ zy de Groote Hout-poort niet zouden kunnen uitkomen, vermits „ de Militie reeds voor de Stad genadert was, en bezig met op de „ Poort te vuuren: wilden zy de Stad uit, best ware het om na de „ Zylpoort te ryden. Daar toe spoedig besloten hebbende, quamen zy op de Groote Markt, tot voor het Stadhuis. 't Scheen dat het Gezelschap op de Wagens in kleedy iets gemeens had met Militaire Officiers, en wat nieuwsgierig uitzag; althans het oog der ontstelde Burgers viel 'er op; en een kleen Detachement derzelve van 10 a 12 deed hen stil houden. Zy hadden de Bajonet op de Snaphaan, en hielden 't, dat deze Officiers waren; zy moesten in arrest; zelf een van hen dreigde den Heer Professor *Rukker*, die vooraan zat, zyn Bajonet in 't lyf te stooten. Dien Heer zeide: „ Gy zult „ het niet doen; wy zullen vrywillig van de Wagens gaan. Dit stonden zy zonder tegenspraak toe, en geleiden die Heeren na 't Stadhuis; alwaar zy eenigen tyd, geduurende de confusie, zich moesten ophouden. De Wagens wierden met eenig Geleide weder na de Spaarwouder-poort gebragt, van waar zy gekomen waren.

Onder alle deze verwarringen avanceerde de meergemelde Major *du Perron* met zyn kleene Pelotton vooruit. Komende aan het Verwulft, stond een onbezuist karel, welke hem toeduwde: „ Zo als „ je 'er ingekomen zyt, zal je 'er weder uit raaken! „ Links om, „ zeide de Heer *du Perron*, pakt hem. Hy, trachtende op een stoep

Digitized by Google

te wyken, raakte eer hy het dacht, in hunnen kring geslooten, en moest tusschen de Gelederen mede voort; doch verder de Groote Houtstraat door marcheerende, joegen zy hem aan de Anegang weg, onder bedreiging, zo hy weder quam.

Desgelyks zag men 2 a 3 Burgers, welke met hun Geweer na huis stapten over het zelve Verwulft, op de Stem: „ Met uw Geweer na „ huis toe! den draf opneemen.

Van meer belang was de nadering van dit Corps, doe zy aan 't einde van de Houtstraat naby de Groote Markt quamen. Weinige, 4 a 6 meent men, van de dolste en onverzettelykste, die zich als raazende Menschen gedroegen, verzetten zich tegen deze aannadering; zy vertoonden zich, telkens gaande en komende, voor 't Gat van de Groote Houtstraat, scheldende en raazende op de Militie, enz. 't Aannaderend Pelotton onder hun bereik komende, loste een van hun zynen Snaphaan, zonder nochtans iemand te quetzen. De Heer *du Perron* riep, met den Degen in de vuist, en herhaalde het verscheidene maalen: „Mannen, legt het Geweer neêr, of je bent Man- „ nen des doods! Dit niet helpende, gaf hy order om te vuuren; 't welk het eerste Gelid deed; zynde zyn Pelotton in 3 Gelederen geschaart. Niemand der Burgers wierd door deze schoot getroffen; zo dat men giste, dat dezelve met los Kruit, om schrik te maaken, geweest is. Niettegenstaande dit alles, bleven 2 a 3 in deze verschrikkelyke woede, en vertoonden zich weder voor de opening der Straat, gereed om los te branden. *Du Perron* zich in de noodzaaklykheid ziende, gaf order, om onder den voet te schieten die tegenstond; 't welk terstond met de daad beantwoord wierd. Eenen *Cornelis de Nys*, welke weder avanceerde, om den hoek op de Markt, na de zyde der Groote Kerk, tot voor de Houtstraat; doch zo als hy zich vertoonde, trof hem een Kogel in 't hoofd, dat hy dood ter aarde viel.

Verschrikkelyk zyn de gevolgen, wanneer men zich aan zyne driften over geeft. Deze *C. de Nys* was van een goede Familie. Hy zelve had te vooren een Zadelmaakers Winkel gehad, doch was 'er uitgeraakt, en werkte thans als knegt. Hy was veelmaalen vermaand, zich minder driftig te toonen; maar vrugteloos; byzonderlyk was hy dezen geheelen dag als een raazend Mensch, zyn leeven verspreekende, zo 'er Militie inquam. Men verhaald, dat zyne Vrouw hem op de Groote Markt, korts voor zyn ongelukkig einde, noch aan-

Digitized by Google

aansprak, en bad, dat hy doch met haar wilde gaan, en om haar en zyn Kind denken: doch alles te vergeefs. De Onderschout *Kleynenberg* riep hen toe, die zich hier te weer stelden, in gevaar van zyn leeven: „ Dat zy doch hun Geweer zouden nederleggen! Maar hunne driften werkten sterker, dan dit alles.

Doch, om 't verhaal te vervolgen, zo als de gemelde *C. de Nys* doodgeschooten was, avanceerden 2 zyner Spitsbroeders; een derzelver leide aan, doch zyn Snaphaan weigerde, en retireerden zonder getroffen te worden; doch den ander, genaamt *Frans Koewonk*, wierd door een Kogel in de buik gequetst; waar op hy neêrviel, en vervolgens op handen en voeten kroop op de stoep van het Ooster Hoekhuis, alwaar hy met zyn hoofd op zyn regter arm en op de bank rustende bleef zitten. De Heer *du Perron* geen tegenstanders meer ziende, gaf order aan zyne Sergeanten van de Markt te recognosseeren; waar op zy schoorvoetende om de Hoekhuizen der Markt quamen zien, en daar niemand vindende, rukte voorschreve *du Perron* met zyn Pelotton, dat de Duim op den Haan had, op de Markt; zyn 4 a 5 Sergeanten volgden achter 't Pelotton, en komende op de hoogte der Goot, wierd op 't Pelotton regts en links van de hoeken der straaten gevuurd; *du Perron* liet ook regts en links vuuren, doch man voor man, zo dat als hy op zyn regter zyde beschooten wierd, dan wees hy met zyn Degen daar heen; waar op dan een der Soldaaten uit de Gelit-linie 2 a 3 passen rukte, en schoot na hem die geschooten had; dit vuuren geschieden al avanceerende, tot aan de overzeide der Markt, doe wierd halte gehouden, in welk marcheeren na giszing 8 a 10 Schooten zyn gedaan: onder dit vuuren is 'er een Man, genaamt *Michiel van Beyeren*, by zyn Huis zynde, ongelukkiglyk doodgeschooten, welke in de Schoolsteeg woonde, en met zyn Geweer na huis meende te gaan. Ondertusschen dat de Heer *du Perron* met zyn Pelotton over de Markt marcheerde, wierd een zyner Sergeanten, achter het Pelotton en op de hoogte van de Goot der Markt zynde, van de zyde der Koningkstraat, met een Kogel door en door geschooten; doe hem die door de borst vloog, viel hy met beide de beenen op de grond, doch zyne regter hand gebruikende, sprong hy byna zo schielyk op als hy gevallen was, kuijerende noch 4 a 6 minuuten, maar doe ging hy tusschen 2 Sergeanten na de Stads Chirurgyn *Jan Ledegang*, en liet zich verbinden. Doch voor dit geschieden, gingen de Sergeanten na de Doode en Gequetste;

ste; den een raapten een Snaphaan op, die by 't Lyk van *C. de Nys* lag, welke hy met twee slagen de Kolf afsloeg, en vervolgens de twee stukken weg wierp: doe na *Frans Koenronk*, die in de voorige staat noch op de stoep ruste, welke hy de Degen van de zyde rukte en verbrak.

Een weinige tyd daar na, wierd gemelde *F. Koenronk*, door Lieden met holsblokken geschoeit, mede na de Stads Chirurgyn gedraagen; verbonden zynde, na zyn huis gebragt: maar quam den volgenden dag te sterven.

Dit zyn, behalven een der Soldaaten, die ligt in zyn been gequetst wierd, alle de dooden en gequetsten die in deze rencontre opgeteld zyn, en hier mede raakte de troubles ten einde.

De Heer *du Perron* met zyn Pelotton aan de Noordzyde der Markt halte gehouden hebbende, avanceerde de overige Infantery, zo Hollandsche als Zwitzerse Gardes, en posteerde hen naast het Peloton van de Heer *du Perron* in Ordere de Bataille in een regte linie; daar na posteerde de Garde Dragonders zich voor het Koffyhuis van de Weduwe *Jacob van Vaarle*, alle met 't front tegen 't Noorden; vervolgens wierd door een Detachement Voetvolk 't Gat van de Groote Houtstraat gestopt. Na dat nu 't Voetvolk zich op een linie geposteert had, ging de Heer Luitenant *Jan Merkman* by derzelver Officieren, een weinig daar na den Heer Kapitein *Jacobus Vermeulen*, en kort daar na zyn Ed. Zoon, als Vendrig, de Officieren verwelkomen: waar op de Militaire Luitenant, de Heer *Braakman*, met hen ter Hoofdwacht op de Justitikamer quamen; in 't passeeren over de Zaal van 't Stadhuis verzekerde hy de aldaar waakende Schutters, van de vreedzaame meening der Militie: doch hy wierd 'er maar passelyk vriendelyk ontvangen.

Vervolgens verzogt de Burger-Adjudant, de Heer *Daniël de Burzet*, aan de Heeren, die met de Postwagens aangehouden waren, hunne reis te vervolgen: dat zy op de eerste noodiging weigerden: doch hy hen verzekert hebbende, hen buiten zwaarigheid te zullen geleiden voor 't front der Militie, zynze hem gevolgt, en hebben zonder kommernis hunne reize voortgezet.

Men moet tot lof van deze Expeditie zeggen, dat dezelve met alle omzichtigheid en bescheidenheid is uitgevoerd. De Heer Commandant *Willemsdorf*, (die 't Jaar te vooren zyn Volk ook in Zaandam bragt) had allen den zynen gelast het Kruit van de Pan te blaazen,

Digitized by Google

zen, om zo veel doenlyk was, behoudens de voorzichtigheid, alle ongelukken voor te komen.

Ondertusschen week elk op het gezicht dezer akelige, en voor ons ongewoone dingen. Het Corps nam het Geweer, dat door confusie als anderzints op de Markt wierd gevonden, en sloeg het aan stukken.

Om ons verhaal niet af te breeken, hebben wy tot noch toe onaangeroerd gelaaten de moeilykheden en onverdraagelyke uitwerkzels dier ontstelde hersenen, welke hier en elders hunne Officieren moesten verduwen, byzonderlyk op het Stadhuis: dat ons noch overig is.

Omtrent of even na den middag, gaven de Heeren Burgemeesteren berigt van het bewuste Patent aan de Wel-Ed. Gestrenge Heeren Colonellen Mr. *M. W. van Valkenburg* en *A. Kuits*, en tevens den last om na het Stadhuis onder de wachthoudende Burgers hier van berigt te doen, als ook om verder order te geeven, dat de Poorten voor de Militie geopend wierden, en zorg te draagen, dat de Luitenant *Roepel* op een bequaame wyze de Stad uitraakte. Het een en ander was den Colonellen ondoenlyk. Zo als hun Wel-Ed. Gestr. uit het huis van den Heer President Burgemeester *Witte* quamen, waren 'er reeds twee Schutters, welke, hen te gemoet komende, verzogten, dat zy op het Stadhuis op de Wacht wilden komen, en Kruit en Lood aan elk doen uitdeelen. Op het Stadhuis komende, wierd dit verzoek met zo veel onbezuistheid herhaald, dat 'er geen tegenpraaten aan scheen. De Colonellen toonden hen de order van zyn Hoogheid, eigenhandig ondertekend, om de Poorten voor de Militie te openen, en gebruikten alle redenen die zy konden: maar vrugteloos; zelfs wanneer reeds de Militie op de Markt verscheen, vroegen 'er: „ Of het dan nu noch geen tyd was om Kruit en Lood „ te geeven?

De Heeren Colonellen ziende, dat het nu niet noodig was om bevel te geeven, dat men de Poorten zou openen, en vernoomen hebbende dat de Luitenant *Roepel* in veiligheid was, vonden goed om weder na het huis van den Heer President-Burgemeester *Witte* te gaan, en berigt te doen van de tegenwoordige omstandigheden. Een goed gedeelte der Burgers volgden hen, en toonden als noch hun misnoegen over het weigeren van Kruit en Lood.

De Heer Colonel *van Valkenburg* aan de Heeren Burgemeesteren

 rap-

Digitized by Google

rapport gedaan hebbende, kreeg last, om de Wacht van het Stadhuis te doen aftrekken: waar op zyn Wel-Ed. Gestrenge zich aanstonds derwaarts begaf, en de noch daar zynde Officiers allereerst hier van berigt deed. By dezelve vond hy de Overste *Kretschmar*; welke geen order tot aftrekken had gegeeven. De Heer *van Valkenburg* zeide aan allen: „ Dat zy voor ditmaal van de Wacht ontslagen wierden, en elk na zyn huis konde gaan: recommandeerende „ allen om zich stil en ordentelyk te gedraagen, als wanneer zy van „ de Militie niets te vreezen hadden; zelf indien iemand derzelve „ eenig het minste leed aan een der Burgeren bestond te doen, die „ zou strengelyk gestraft worden. Hier op trad elk, min of meer schoorvoetende, af, en raakte het Stadhuis ontledigd. *

Daar

* Na de oude bedankte Burgery ruim 2 jaaren buiten functie had geweest, en de Nacht- en Brandwacht door de Militie was waargenomen, zo wierd op den 29sten van Maart 1752 by de Ed. Achtbaare Heeren van de Vroedschap der Stad Haarlem (met goedkeuringe van haare Koningklyke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante) een Reglement gemaakt voor een nieuwe Schuttery, doch nu uit veel minder Manschap bestaande, en waar van de Opper-Officieren in April en May, en de Onder-Officieren en Schutters kort daar aan verkooren wierden, en hunne Nachtwacht begonnen den 30sten van November van dat zelve jaar. Het hoofdzaakelyke van dit Reglement (waar van ieder Schutter by zyne aanstelling een Exemplaar ontvangt) behelst: Art. 1. Dat dezelve Schuttery bepaalt word, als van ouds, in 2 Doelens en 8 Vendels of Compagnien, ieder in Wyken verdeelt, waar van de Cluveniers de voorrang zullen hebben voor 3 jaaren. 2. Worden de Vergaderplaatzen der Vendels bepaalt; doch kunnen door de Kapiteinen verandert worden. 3. Word ieder Vendel verdeelt in 4 Divisien, 't 1ste onder den Kapitein, 't 2de onder de Luitenant, 't 3de onder de Sous-Luitenant, en 't 4de onder de Vendrig, ieder evenveel Manschap; doch alles onder de Opper-Commando van den Kapitein.

Raakende de Krygsraad en verdere Officieren: Art. 1. Dezelve zal bestaan uit 2 Colonellen, 1 Fiscaal, 8 Kapiteinen en 8 Luitenanten, om de 3 jaaren veranderen, en uit een Nominatie van dubbeld getal door Burgemeesteren op nieuw verkooren worden. 2. Behelst den nieuwen Eed der Krygsraad, voor Burgemeesteren af te leggen. 3. Wanneer ordinaire Krygsraad zal gehouden worden, namentlyk de laatsten Donderdag van iedere Maand. 4. Buiten gemelde Krygsraad zullen noch aangesteld worden een Sous-Luitenant en een Vendrig, door de gemelde Krygsraad, op propositie van ieder Kapitein, zonder reguard te neemen of die gehuwd of ongehuwd zyn. 5. De Adjudant zal de rang hebben als jongste Vendrig, op order der Krygsraad de Burgery in den Wapenhandel oeffenen, na 't Reglement van de Exercitie, enz.; zal alle avonden, als de Wacht optrekt, op de Vergaderplaats zich moeten laaten vinden, en zynen dienst aan den Opper-Officier aanbieden: insgelyks by staatelyke Inhaalingen, Brand of Beroertens de Officieren moeten assisteeren, en opzicht houden, dat alles in goede ordre toegaat; ja zelve, als de Burgers, mede moeten uittrekken; en verder deszelfs Eed. 6, 7, en 8. By ieder Vendel zullen wezen 4 Sergeanten, 4 Kapiteins d'Armes, en 16 Corporaals, welke aangestelt zullen worden by Acte, getekent door Colonel, Kapitein en Luitenant: die verhuizen verliezen hunne Bediening, doch zyn in andere Vendels weder verkiesbaar.

Raakende wie vry zyn van de Schuttery: Art. 1, 2 en 3. De Heeren van de Magistraat, Vroedschappen, Oud-Schepenen, Pensionarissen, Secretarissen, Bailjuwen van Kennemerland en Brederode, de Raad en Rentmeester Generaal van Kennemerland, de Ontvanger der Gemeenelands Comptoiren, Commissarissen van de Kleine Bank van

Ju-

Digitized by Google

Daar op trok de Militie, omtrent 300 Mannen Zwitsersche en Hol-
land-

Justitie en derzelver Secretaris; voorts de Predikanten van de Gereformeerde Nederduitsche en Walsche, Luthersche en Remonstrantsche Gemeentens: als mede de Onderschout, Bodens van Rynland, Kennemerland en Brederode, de Dienaars van den Hoofd-Officier, Bailjuwen van Kennemerland en Brederode, de Cipier van 't Gevangenhuis, Krankebezoekers en Voorzangers van bovengemelde Gemeentens: alle Levery-bediendens en verdere Knegts by Meesters of Vrouwen in huis woonende: en eindelyk alle die als Armen gealimenteert worden. 4. De Brandmeesters en Assistenten zullen mede bevryd blyven, die reeds in dienst zyn; maar zal geen plaats hebben, die in 't vervolg worden aangesteld, welke zullen in de Schuttery blyven, of op nieuws kunnen verkooren worden; behoudens dezelve ten tyde van Brand als Brandmeesters en niet als Officiers zullen fungeeren; dat ook plaats zal hebben omtrent de Bediendens aan de Brandspuiten, mits zy zelve in Perzoon by de Brand dienst doen, enz. 5. Aan de Diaconen der Gereformeerde Nederduitsche Gemeente, staande hunne lastige 4 jaarige Dienst, is mede vrydom vergunt; doch na die expiratie wederom gehouden als Officier of Schutter te fungeeren. 6. Als mede alle Vreemdelingen, hier komende woonen, zyn mede vry voor 2 jaaren.

Wie betrekkelyk tot de Schuttery zyn: Art. 1. Alle Poorteren en Inwoonderen boven de 18 en beneden de 60 jaaren, uitgezondert de hier boven geëximeerde, enz. 2. Om nieuwe Schutters te verkiezen, zullen de gezamentlyke Onder-Officiers 's jaarlyks een Lyst formeeren van Perzoonen daar toe verkiesbaar, ieder in zyn Vendel woonende, en die aan den Kapitein leverende; zullende hunne Verteering, niet boven de 25 Gl. loopende, door de Krygsraad worden goedgedaan. 3. Den Kapitein, de gemelde Lyst ontvangen hebbende, zal de Perzoonen daar op gesteld, ten minsten 24 uuren te vooren doen verwittigen door den Tamboer van zyn Vendel, om te compareeren voor een Commissie uit de Krygsraad; welke altoos zal bestaan uit den Kapitein en Luitenant van 't Vendel, waar by ten minsten 4 andere Heeren moeten assisteeren. 4. Dezelve Perzoonen niet compareerende, zullen door den Castelein worden gedagvaart voor de naaste ordinaire Krygsraad, op Boete; en noch niet compareerende, of wettige redenen kunnende geven waarom niet gekomen is, zal de Krygsraad daar van kennisse geven aan Burgemeesteren. 5. Uit de compareerende tot Schutters te verkiezen en te beëedigen, die gemelde Heeren de nuttigste en dienstigste zullen oordeelen, zonder gehouden te zyn iemand reden van hunne verkiezing te geeven, enz. 6. Eed der nieuwe Schutters, by derzelver aanstelling te doen; en na het afleggen van dezelve ontvangen hun Schutters-Biljet, nevens een genommerde Schutters-Penning, enz.

Raakende het Uitkoopen: Art. 1. Eenige Schutters, goedvindende uitkoop te willen doen van ordinaire Wachten, Exercitien en Brandwachten, zullen zich kunnen addresseeren aan die Heeren door welke zy zyn aangenomen; welke hen in zodanig een Classe van Uitkoop-geld zullen stellen als meenen te behooren, waar van de laagste 8 en de hoogste niet boven de 30 Gl. zal zyn, enz.: doch zullen de Schutters, die tot hunne 60 jaaren gewaakt hebben, zonder voorheen uitkoop te hebben gemaakt, tot het maaken van eenige Uitkoop niet gehouden zyn, en echter van de ordinaire Wachten bevryd zyn. 2. 't Gemelde Uitkoop-geld zal mede strekken ten behoeve van de Krygsraad, en door Corporaals, ieder in zyne Divisie, ingevordert worden; waar voor gemelde Schutters zullen bevryd zyn, als boven; maar by extraordinaire voorvallen van Zwaarigheden of Tumulten, gehouden mede op te komen. 3. Zullen de Vendels van alle Uitgaven bevryd zyn; en in tegendeel van Stadswegen op ordinaire en extraordinaire Wachten verzorgt worden van Vuur en Licht; door de Krygsraad op ordinaire Wachten, aan iedere Divisie een vierde Vat 4 Gl. Bier, en op extraordinaire zo veel als de Commandeerende Officier zal oordeelen genoeg te zyn.

Omtrent de Nachtwacht: Art. 1. Alle nachten zal op het Raadhuis dezer Stad door een Divisie van de Burgery by tourbeurten de Wacht gehouden worden, dat is om de 32ste nacht; 't welk door de Tamboers by Tromslag voormiddags te vooren, zo aan den Officier als Schutters zal bekent gemaakt worden; eerst na malkanderen de 8 Divisien der Kapiteinen, dan die der Luitenants, Sous-Luitenants, en eindelyk die der Vendrigs. 2. De Opper- en Onder-Officieren, als mede de Schutters, zullen gehouden
zyn

landsche Guardes, gedeeltelyk op en voor het Stadhuis, bezetten hun-

zyn des avonds voor 't slaan der laatste slag van 10 uuren te verschynen op hunne Wachtplaats op het Stadhuis, ten welken einde, na 't slaan van 10 uuren, de Deur zal worden geslooten, en aanstonds de Rol geleezen, en de te laat komende worden genoteert: ook gemelde Wacht niet mogen aftrekken, als na het openen der Poorten; uitgenomen van den eerste October tot den eerste Maart, wanneer 't genoeg zal zyn, op de Wacht by loting te blyven een Onder-Officier, 6 Schutters en een Tamboer; en de overige Manschap mogen aftrekken. 3. Behelzende de Boetens voor de te laat komende Officieren en Schutters. 4. De Corporaals zullen om de 64sten nacht waaken, behoeven maar op de ordinaire Nachtwacht te komen met hun Zydgeweer en Rottings, ten waare anders geordonneert: maar in andere extra gevallen als Brand, enz. met hunne volle Toerusting. 5. Behelzende Boetens voor die in 't geheel niet te Wacht komen, zo voor Officiers als Schutters, en hoe die verdubbelen. 6. Doch die ziek, of om gewigtige redenen buiten de Stad geweest zyn, en binnen 8 dagen den Kapitein duidelyk na herstelling of t'huiskomst kennis geeft, zal bevryd zyn; maar laater komende, zal niet aangenomen, en gehouden zyn de Boeten te betaalen: gelyk ook vry zullen zyn, die door den Commandeerenden Officier, om redenen of omstandigheden, worden geëxcuseert; die zulks echter nooit zal mogen doen als om gewigtige redenen, onpartydig, zonder eenig voorrecht den eenen Schutter boven den anderen te geeven. 7. De Opper-Officieren, Sergeanten en Kapiteins d'Armes van een Vendel zullen permissie hebben om voor malkanderen te waaken, als ook de Corporaals; doch, raakende de Onder-Officieren, met kennisgeeving aan den Opper-Officier; en de Corporaals niet als voor die van hunne Divisie: moeten alle op de Wacht blyven; doch de Opper-Officier, als alles gerust is, kan ten een uur voor 30 St. na huis gaan. 8. Onder-Officieren en Schutters mogen niet van de Wacht gaan, op Boete als niet ter Wacht gekomen; doch de Commandeerende Officier is gepermitteert om gewigtige redenen iemand van dezelve te dimitteeren. 9. Wat voor Toerustingen zo Opper- als Onder-Officieren en Schutters moeten gebruiken. 10. De nieuw Schutters kunnen uit de Stads Artillery-kamer goede Snaphaanen koopen. 11. De Vendels niet te gebruiken als by Inhaalingen, Paradeeringen, enz. 12. De Kapitein d'Armes, moet aanstonds na 't leezen der Rol toezicht neemen, of Officieren en Schutters wel met behoorlyke Toerusting zyn te wacht gekomen; en Boete op ieder manqueerend Stuk. 13. Waar de Schuters hunne Snaphaanen moeten plaatzen; niemand mag een anders Geweer neemen of bederven, op Boete. 14. De Commandeerende Officier moet tegen 11 uuren, by lotinge, ten minste 2 Schutters na iedere Hoofd-poort detacheeren, om toe te zien dat dezelve behoorlyk gesloten worden, die ook de Bastert-Schutters zullen verzellen, om de Sleutels der Poorten op de Wacht te brengen: moeten deze last ten spoedigste verrigten, en voor half 12 uuren weder op het Stadhuis zyn, op Boete; ten waare door Burgemeesteren wierd gelast de eene of andere Poort laater open te houden, enz. 15. De Commandeerende Officier moet altoos zorg draagen om de helft van zyn Manschap op het Stadhuis te houden. 16. De Corporaals, na 't leezen der Rol, aanstonds Schildwacht uit te zetten, en by tourbeurten om 't half uur af te lossen. 17. De Schildwacht moet zyn eigen Geweer gebruiken, op Boete. 18. Geen Schildwacht op zyn Post te slaapen, of dezelve te verzuimen, op Boete. 19. Niemand mag met geweld door een Bezetting passeeren, of een Schildwacht te na komen, op Pœne van na de Hoofdwacht gebragt en den Fiscaal overgelevert te worden, enz. 20. Het Woord, door Burgemeesteren gegeven, zal 's avonds voor 10 uuren door den Majoor in een beslooten Biljet op de Hoofdwacht worden gebragt, en aan de present zynde hoogste Officier behandigt. 21. Niemand der Officieren vermag het Woord aan een Schutter te geeven, op Boete. 22. Niemand, buiten de Wacht zynde, het Woord bekent te maaken, op Boete. 23. Zo de Commandeerende Officier goed vind te laaten patrouïlleeren, zullen de gecommandeert wordende dat moeten verrigten, en precies na deszelfs Ordres zich reguleeren, en onthouden van Tabak en Sterke Drank, op Boete. 24. Niemand vermag beschonken op de Wacht te komen, op Boete, enz. 25. Geen Wyn of Sterke Drank op de Waght te gebruiken, op hooge Boete. 26. Geen Welkomst, of Geld te schenken, op hooge Boete: behalven op een eerstvolgende Wacht na publyque Vreugdebedryven, dan

Digitized by Google

hunne Wachten aan de Poorten, en maakten, zo wel Ruitery als Voetvolk, aanstonds Patrouilles. XXXX Men

dan een maatige Verquikking mogen genieten. 27. Niemand een Snaphaan te lossen, of geluid op de Trom te maaken, op Boete: behalven, als boven. 28. De Schutters moeten hunne Officieren alle betaamlyke gehoorzaamheid bewyzen, op Boete. 29. Moeten met malkanderen betaamlyk omgaan, zonder vloeken of beledigen, op Boete. 30. Moeten, na de Sleutels der Poorten binnen zyn, op de Zaal van 't Raadhuis voor hunne Officier Exerceeren; daar onder geen Tabak rooken, op Boete. 31. De Sleutels der Poorten en Boomen moeten onder de bewaaring der Commandeerende Officier zyn. 32. 's Morgens, de Poorten noch geslooten zynde, en de Jaagschuiten aankomende of afvaarende, moeten de Schutters gewapend by die Poorten assisteeren, en zo lang blyven als de Poorten open zyn, (waar toe zy 's avonds by loting moeten gekozen worden) en na derzelver sluiting immediaat de Sleutels weder na de Wacht brengen, op Boete. 33. 's Nachts een Poort moetende geöpent worden, zal zulks ten spoedigste door een Commando Schutters, die 's avonds dezelve geslooten hebben, moeten geschieden, en daar voor genieten 24 Stuivers; moeten aanstonds weder op de Wacht komen: doch Heeren, van Stadswegen in Commissie, en hun Gevolg, zullen vry zyn. 34. 's Morgens de Schutters weder te loten, om de Poorten te openen. 35. De Commandeerende Officier vermag 's morgens geen Sleutels te geeven om Poorten te openen, voor de Poortklok begint te luijen, op Boete: de Schutters die ontvangen hebbende, zyn gehouden in een half uur dezelve weder op de Wacht te brengen, op Boete: en alle binnen zynde, zal de Commandeerende Officier de Wacht aanstonds laaten afslaan. 36. Tot het doen der Bekeuringen zyn gequalificeert alle Officieren op de Wacht zynde, enz. 37. De Boetens aanstonds te voldoen, of binnen 8 dagen, en by weigering dubbeld. 38. De Boetens zullen zyn ten profyte van de Schutters, ieder onder zyn Vendel; mogen niet verteert worden; maar met het Geld van de Poorten in een Bos werden bewaart onder de oudste Sergeant van ieder Vendel, en ten einde van 't jaar onder de gewaakt hebbende Schutters verdeeld, enz. 39. De Capitein d'Armes, die de Wacht waarneemt, zal acht geeven, dat de Ordres stipt worden geobserveert, volgens zyne Instructie, als, zorg draagen op het Geweer der Schutters, dat niets defect zy: in tyd van nood, op de uitdeeling van Patroonen en Kogels, en die niet gebruikt zyn weder in te zamelen: op de Wacht ordentelyk Wachtboek te houden, als daar in aantekenen de Naamen der Officieren en Schutters, alle voorvallen noteeren, en speciaal van de Bekeuringen; welk Wachtboek door de Officieren, ter wacht zynde, moet worden ondertekent, en verzegelt door de Tamboer aan den Fiscaal behandigt. Ten allen tyden zullen het de Colonellen en Fiscaal van de Schuttery vry staan de Wachten te mogen komen examineeren, om te zien of de Officieren en Schutters zich van hunne behoorlyke pligten komen te kwyten. En verder van de Exercitie, Brand, Oproer en Tumulten, en eindelyk van de Invordering der Boetens.

En wierden als eerste Officieren van deze nieuwe Schuttery aangesteld, tot Colonel van de Cluveniers Doele, *Mr. Daniël Jan Camerling*: tot Colonel van de St. Joris Doele, *Jean Salomon la Clé*: en tot Fiscaal, *Mr. Jan Theodorus Koek*.

Van de Cluveniers Doele, Oranje Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Willem Baart*; Sergeant, *George Wilhelm Mets*; Capitein d'Armes, *Cornelis van Eeken*; Corporaals, *Hendrik de Leeuw*, *Johannes Wilhelmus Brands*, *Gerrit Moesbergen*, en *Willem Nolet*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Jaques de Graat*; Sergeant, *Wynand Brands*; Capitein d'Armes, *Jan Bombaars*; Corporaals, *Cornelis van Brussel*, *Nicolaas van Bemmel*, *Jacob Schut*, en *Anthony van der Zeyl*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Mr. Cornelis Oem*; Sergeant, *Jan Jongeling*; Capitein d'Armes, *Lodewyk van der Kreek*; Corporaals, *Jan van Kempen*, *Egbert van den Bremt*, *Johannes van den Bos*, en *Jan Cornelisz. Kant*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Willem van Vredenburg Baart*; Sergeant, *Jan van Kerkhoven*; Capitein d'Armes, *Jan van Varel Pietersz.*; Corporaals, *Bernardus van den Quinkelenberg*, *Hendrik de Lange*, *Johannes Ovink*, en *Hendrik Bretly*. Witte Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Pieter Denyssen*; Sergeant, *Hermanus Kolthof*; Capitein d'Armes, *Pieter Baggelaar*; Corporaals, *Pieter van der Werf*, *Karel Koekebakker*, *François Jacob Molenhoek*, en *Gerrit Ysermans*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Pieter Pels*; Sergeant, *Antony Reuvens*; Capitein d'Armes, *Cornelis Blankert*; Corporaals, *Willem van Montfoort*, *Wynand van der Ton*, *Albertus Hoefhamer*, en *Abraham van Aaken*. Derde Divisie,

Digitized by Google

Men maakte met alle spoed gelegenheid, om de Militie behoorlyk ver-

sie, tot Sous-Luitenant, *Cornelis Baart Laurensz.*; Sergeant, *Jan van Aalten*; Capitein d'Armes, *Arent aan den Berg*; Corporaals, *Hendrik Dame*, *Wessel Duyts*, *Cornelis van den Helm*, en *Willem den Hengst*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Arnoldus à Roy*; Sergeant, *Adrianus Weldyk*; Capitein d'Armes, *Nicolaas Groen*; Corporaals, *Juriaan Sitterman*, *Hendrik Vryling*, *Jan van Aalst*, en *Paulus Groenewegen*. Blaauwe Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Hendrik Kroon*; Sergeant, *Pieter Tromp*; Capitein d'Armes, *Ysbrand Weldyk*; Corporaals, *Martinus van Erkel*, *Hendrik Mooje*, *Adrianus Bueding*, en *Benjamin Jossé*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Nicolaas Gallé*; Sergeant, *Egbert Vos*; Capitein d'Armes, *Stephanus van Leeuwen*; Corporaals, *Cornelis du Tooy*, *Arent Hoogland*, *Jan Woortman*, en *Jacobus Smet*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Jan Marchant Nicolaasz.*; Sergeant, *Hendrik van Mehen*; Capitein d'Armes, *Bernardus Cleynhens*; Corporaals, *Samuël van der Waarde*, *Jan de Gent*, *Hendrik Wysenburg*, en *Pieter de Buis*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Hendrik Radeker*; Sergeant, *Hendrik van den Hof*; Capitein d'Armes, *Simon Vrydag*; Corporaals, *Jan van Eysen*, *Jan van der Poel*, *Juriaan Brandhof*, en *Nicolaas Teysterman*. Gecouleurde Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Dr. Johannes Engelman*; Sergeant, *Pieter Kok*; Capitein d'Armes, *Jacobus Chevaal*; Corporaals, *Leendert Goeree*, *Wouter Dooble*, *Johannes van der Lichten*, en *Daniël le Febre*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Petrus Smeding*; Sergeant, *Abraham de Laurier*; Capitein d'Armes, *Albert Steendyk*; Corporaals, *Willem Lotman*, *Jan van Itterson*, *Hendrik Sibrat*, en *Laurens van Blankenburg*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Pieter Böll Noppen*; Sergeant, *Jan Hofsteman*; Capitein d'Armes, *Frans Arentsz.*; Corporaals, *Jan Wagner van Giesen*, *Dirk Duyndam*, *Jan Schermer*, en *Samuël Bol*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Dr. Adrianus Disten*; Sergeant, *Daniël Langendyk*; Capitein d'Armes, *Hendrik Lippinkhof*; Corporaals, *Willem van Mehen*, *Hermanus Schuurman*, *Olivier de Wolf*, en *Leendert van der Elst*.

Van de St. Joris Doele, Oranje Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Mr. Gerrit Willem van Oosten de Bruyn*; Sergeant, *Mattheus Swart*; Capitein d'Armes, *Johannes Smyters*; Corporaals, *Hendrik Kroonenburg*, *Jacob Pauquet*, *Gerrit van der Meulen*, en *Juriaan Kroonenburg*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Hermanus Klaarenbeek*; Sergeant, *Maarten de Swart*; Capitein d'Armes, *Pieter van Weggels*; Corporaals, *Jan Voorn*, *Reynier Huytink*, *Daniël Bender*, en *Hendrik Bruyns Klaarenbeek*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Adolf Hesbuysen*; Sergeant, *Augustus Sterk*; Capitein d'Armes, *Jan van Dyk*; Corporaals, *Jan Groeneweg*, *Jan de Vries*, *Jacobus Vervaaren*, en *Daniël Kerkhof*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Johannes Enschedé Izaäksz.*; Sergeant, *Christiaan Bender*; Capitein d'Armes, *Jan Horstman*; Corporaals, *Jacobus Elderbeek*, *Albert Gaillard*, *Jacobus Roozeboom*, en *Jan Huytink*. Witte Vendel, tot Kapitein, *Herman Draveman*: Sergeant, *Dirk Kuun*: Capitein d'Armes, *Lucas Overveen*: Corporaals, *Godtfried Gebhard*, *Willem Bosch*, *Pieter van der Vaart*, en *Jan Bruynings*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Pieter Pluymejoen*: Sergeant, *Cornelis Blankert*: Capitein d'Armes, *Pieter van Eysen*: Corporaals, *Hendrik Wytkamp*, *Abraham Parée*, *Hermanus van der Laan*, en *Daniël Renaud*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Dr. Mauritius van Reverhorst*: Sergeant, *Rykus van Noorde*: Capitein d'Armes, *Adrianus Blankert*: Corporaals, *Gerrit Tydgaat*, *Gerrit van Dyk*, *Jacobus de Vos*, en *Willem Reul*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Pieter Eysenbroek*: Sergeant, *Jan van de Putte*: Kapitein d'Armes, *Jesaias van Cottum*: Corporaals, *Mattheus Voogt*, *Paulus Vermeulen*, *Lambertus Bouwhuysen*, en *Fredrik van Zee*. Blaauwe Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Cornelis de Beer*: Sergeant, *Cornelis van de Casteele*: Kapitein d'Armes, *Eduard van Gysen*: Corporaals, *Adolf ter Wengel*, *Hendrik Sadelaar*, *Jacobus van Gelder*, en *Dirk van de Velde*. Twede Divisio, tot Luitenant, *Adriaan du Val*: Sergeant, *Jonas Gaillard*: Capitein d'Armes, *Wynand Weeken*: Corporaals, *Frank Vermeer*, *Klaas de Koning*, *Pieter van den Burg*, en *Willem Vermeulen*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Dr. Arnoldus Penning*: Sergeant, *Cornelis van de Casteele, Andriesz.*: Capitein d'Armes, *Jan Harkenbos*: Corporaals, *Jacobus van Hulle*, *Jan Stuyvenburg*, *Izaak van der Sluys*, en *Jan van Groeningen*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Jacob van Vaarle*: Sergeant, *Hermanus de Groot*: Capitein d'Armes, *Jan Vermeulen*: Corporaals, *Willem van Eyndhoven*, *Dirk Houniet*, *Jan Surendonk*, en *Jan de Koning*. Gecouleurde Vendel, eerste Divisie, tot Kapitein, *Dr. Nanning Berkhout*: Sergeant, *Jacobus Verwy*: Capitein d'Armes, *Pieter Santvoort*: Corporaals, *Assuerus Ravekes*, *Johannes van Veen*, *Pieter Diepenbeek*, en

verblyf te bezorgen. Een gedeelte van 't Voetvolk wierd het Stadhuis aangewezen, tot plaatze van hunne Hoofdwacht; een ander gedeelte betrok de Jans-, en een ander de Wees-kerk. Eenige van de Ruitery raakten in het Pand, achteraan 't Stadhuis, en de rest namen quartier by Stalmeesters. De overige, die men in de Stad vooreerst niet gevoegelyk plaatzen kon, wierden even buiten dezelve, en verder in de Districten van de naby gelegene Dorpen, by de Burgers ingequartiert.

Naauwlyks verliep 'er een quartier uurs, of een voornaame Belhamel, *Jan Huurton*, zo als hy bezig was met de Vensters van zyn huis te sluiten, wierd door het Gerecht gehaald en in hegtenis gebragt; desgelyks de doodgeschootene *C. de Nys*, welks lyk wierd opgenomen en in het Gevangenhuis gebragt. Deze aldaar bewaard zynde, tot zyne Sententie opgemaakt wierd, is met zynen ongelukkigen Medestander, *F. Koenronk*, den volgenden Woensdag, by uitdrukkelyke Sententie, op Sleden na de Galg gesleept, onder 't geleide van een Commando Ruiters en Voetvolk, en aldaar aan de Beenen opgehangen.

Dus week alle onrust, en was het Volk als van de Straaten gevaagd. 's Avonds by den weg gaande, vond men alles stil, en elk schikte zich tot onderwerping. Ook noch dien zelven avond wierd door den Stads Omroeper uitgeroepen: „ Dat niemand zich Gewapend op de „ Straat zou vertoonen, of by malkander vergaderen, enz. Dit wierd des Zondags van het Stadhuis afgeleezen by volgende

WAARSCHOUWING.

Myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem adverteeren en waarschouwen by deze alle Burgeren en Ingezetenen dezer Stad, zich niet Gewapend, het zy met Schiet- of ander Geweer, op de Straat te begeeven, op pœne van als quaade geïntentioneerden en Verstoorders van de gemeene rust te zullen worden aangezien, geapprehendeerd, en ver-

en *Cornelis Vereeken*. Twede Divisie, tot Luitenant, *Barend van Nooy*: Sergeant, *Hermanus van Nooy*: Capitein d'Armes, *Abraham van Eyndhoven*: Corporaals, *Abraham Schuurman*, *Jan Hoefman*, *Arie Smis*, en *Jacobus Schot*. Derde Divisie, tot Sous-Luitenant, *Jan Trieen*: Sergeant, *Johannes Marshoorn*: Capitein d'Armes, *Hendricus Vyf-Eeken*: Corporaals, *Burtel van Dommelen*, *Christiaan van Cottum*, *Aldert Wely*, en *Gerrit Stadman*. En vierde Divisie, tot Vendrig, *Johannes Westerwout*: Sergeant, *Johannes Marshoorn Gerritsz.*: Capitein d'Armes, *Jan de Borst*: Corporaals, *Jan Schoonaart*, *Abraham Nieuwenhuysen*, *Willem Schepping*, en *Jacobus van Aken*. En tot Adjudant en Drilmeester, *Daniël de Burlet*.

vervolgens naar exigentie van zaaken gestraft; als mede, op pœne van Levensstraf, geene zamenrottingen, byeenkomsten, of vergaderingen te houden.

Een ieder zy gewaarschouwd en hoede zich voor schade.

Aldus gedaan en gearresteerd den 27 December 1749, *present de Heeren, Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier; Mr.* Justus Witte, Pieter Samuël Crommelin, *en* Jan Heshuizen, *Burgemeesteren; Mr.* Jan van den Bergen, *Mr.* Christoffel Jan van Dam, Salomon van Echten, *Mr.* François Benjamin Fagel, *en* Antoni Kuits, *Schepenen der Stad Haarlem. En den 4 January* 1750, *ten overstaan van de Heeren, Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier; Mr.* François Benjamin Fagel, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der voorsz. Stad, gepubliceerd,*

By my,

J. H. van DAM.

Op deze gemuilbande Heethoofden, en inrukken der Militie onder den Generaal-Major *Cornabé*, heeft het den Heere *P. M.* gelust dus zyne gedachten te uitten:

Daer ligt nu 't hoogst' gezag van Haarlems laagste Zielen!
Daer ligt nu 't hoogste Woord der vuilstgetongde Fielen!
Daer stort met eenen smak het woest geweld ter neêr!
Daer heeft onze Overheid heure Achtbaerheid eens weêr,
Het muitend Rot ten spyt, den besten Ingezeten
Ter ruste en veiligheid. Zoo duikt het woest vermeeten
Voor luttel Krygsvolk, dat van FRISOOS *oog en hand*
Gevloogen, schrik aanjaagt den Pesten van ons Land.
Zoo kuist die groote Ziel heur' naam van 't vuil verdenken,
Als of zy, door 't ontzich van 's Lands Gezag te krenken,
Haar eigen Hoogheid zocht ter bedel by het Graauw,
Dat, door dien waan verblind, tans machteloos, in 't naauw,
Vast knarsetant van spyt en dolle raazernye.
Dat dan elk Patriot met my zich nu verblye
In dit gewenst ontzet van binnens-muurs geweld,
En roepe, ORANJE *leev', die 't monster heeft geveld!*

En

En laat Haarlems Burger-Vaderen dus spreeken:

Den hoogsten Regter komt het hoogste Regterschap
Alleen; dat 's Regter in zyn eigen zaak te weezen.
Wie onzer zich, naast hem, vermeetel op dien trap
Dar zetten, had zyn val met Lucifer te vreezen.
In koelen bloede dan, ter veil'ging van 't Gemeen,
Gebruiken wy het zwaard, dat we in zyn naame draagen,
En laaten we ook de wraak hem dien ze komt alleen,
Die, wie zich zelven regt, voor zyn Gerigt zal dagen.
Maar was weêrbarstig kroost ooit vader tot verdriet;
Onlyd'lyk is het leed, by ons geleeden, te achten:
Kastyden wy dan streng, het is uit weêrwraek niet.
Geen Burgervader laat den toorn by zich vernachten.

Een twede, mede doorhaalender wyze, zegt:

Vicit vim Virtus, vindex ustura rebelles.
I nunc & verbis Lugduno illude superbis.

Dat is:

Zo bukt Geweld voor Deugd, wier wraak de Muitzugt stuit.
Ga heen, en lach nu vry 't nabuurig Leiden uit.

En een derde, zingt:

Triumf! ORANJE *zegenpraalt!*
Het muitziek Volk, geheel verslagen,
Doet hy nu voor zyn Vierschaar dagen;
Daar ieder Loon na Werken haalt.
Den Patriot ziet dus weêr heden,
Dat FRISO *baant den weg tot vrede.*
Gedankt, geprezen, zyt g', ô Godt,
Die onzen Vyand steld ten spot!

Den volgenden Maandag morgen vernam men met zekerheid het ongelukkig lot van de 8 zogenaamde Burger-Gedeputeerden. Hunne Commissie was vreemd, de manier van aanstellen ongewoon, en zo ook de uitslag. Derhalven zullen wy den Leezer, als met één

 woord,

Digitized by Google

woord, noch eenige omstandigheden mededeelen, raakende het geene hen betreft; en dat verder betrekkinge heeft tot deze gebeurtenissen.

Zy zyn, gelyk wy gemeld hebben, Zaturdag 's morgens, even na dat de Heeren waren uitgereden, op 2 Rytuigen gevolgd. Nauwlyks een half uur buiten de Stad, zagen zy eenige Militaire Officiers, 't welk al eenig nabedenken by zommigen verwekte. Te Lisse komende, zou men eens ververssen. Daar waaren ook de Heeren, uit de Vroedschap gecommitteert. Zy plaatsten zich aan 't vuur, dronken een Kopje Koffy, enz.: maar terwyl zy daar noch waren, overviel hen geen kleene ontsteltenis, op het gezicht van de aanmarcheerende Zwitsers, welke na Haarlem trokken. Een van hun vroeg aan een der Heeren: „ Myn Heer! zou 't niet beter zyn dat „ wy wederom keerden? enz. Doch het scheen, dat 't de Heeren al zo veilig rekenden voor de rust der Stad, dat zy maar mede voortreisden. Althans hun antwoord, zegt men, was wat dubbelzinnig, en zo, dat zy (hoewel by allen niet zonder vreeze, en overleg om de reize te staaken) verder na den Haag voort reden.

Des avonds gingen zy, ten zelven tyde als de Heeren, na 't Hof van zyne Doorluchtige Hoogheid: maar, na den tyd van een uur daar gewagt te hebben, kreegen zy berigt, van des Zondags voormiddags ten 11 uuren, na den Kerktyd, weder om audientie te komen. In deze hoop vertrokken zy na hun Logement de Goude Leeuw, op de Singel. Zy hadden op nieuw wederom eenige vreeze gevat: want doe zy in eene der Apartementen van zyne Hoogheid wagten, kreegenze een zeer verontwaardigend compliment van een der Heeren, die, hen over zyde aanziende, als Hoofden der Haarlemsche Rebellen groette. Zy vreesden derhalven, dat zyne Hoogheid met gantsch geene gunstige gedachten voor hen zoude ingenomen raaken; doch dan weder op de rechtvaardigheid van de zaak ziende, na hun verdwaald begrip, greepen zy, de een min, de ander meer, weder moed. Schikten zich om te spyzen, en dronken de vreeze van 't hart. En verzadigd zynde, leiden zy zich ter ruste. Maar 's nachts, omtrent ten half twee uuren, quam de Drost van 's Hage met zyne Gerechts-dienaars hen opwekken, en na hunne naamen vernomen hebbende, declareerde hy hen voor zyne Gevangenen; dat zy zich hadden aan te kleeden, en met hem te gaan.

Dit maakte een algemeene verslagenheid onder deze nu verschrikte

Digitized by Google

te Reisbroeders; zy verzogten om Brandewyn en een Fles rooden Wyn; dat gegeeven wierd. Daar op greep elk der Dienaars zynen Man, knevelde dezelve, en bragtenze dus allen na de Gevangenpoort. Elk van hun wierd afzonderlyk geplaatſt. Een derzelver vond in zyn verblyf den beruchten *Jaap Flippen* tot gezelſchap, wien hy door goede woorden, en portie in zyne verfriszingen, te vriend trachte te houden. Den volgenden dag wierden zy voor den Heer Preſident, twee Gecommitteerde Raaden, en een Secretaris verhoord; daar elk, zo goed hy konde, zyne eenvoudigheid en onſchuld voordroeg. 't Gevolg was, dat 6 derzelver den 19den van January weder wierden ontſlagen. Hen wierd gezegt, dat zyne Hoogheid niet weinig had toegebragt, uit zonderlinge gratie, om hunne vryheid te bevorderen; en zy kreegen gelegenheid, om den zelven avond Audientie by den Vorſt te hebben; daar eenen van de twee Tabakverkoopers, uit aller naam, plechtig voor 't genadig Recht bedankte. Zyne Hoogheid behaagde het, hun meerder blyken van zyne Vaderlyke gunſt, dan van zyne geſtrengheid te doen gevoelen. En, zo men hen gelooven mogte, heeft de Erf-Stadhouder meer dan een half uur op de inneemelykſte wyze tegen hen geſproken; hen zeer minnelyk voordraagende, den ſtaat der Landen van den tyd zyner verheffinge, en zyne ernſtige zugt en yver om het Vaderland in ruſt en welvaart te brengen: dat het hem zeer mishaagde, dat men elkander, tegen zyne uitdrukkelyke wil, van tyd tot tyd inboezemde, dat de Collecte te introduceeren tegen zyne meening was. Zyne Doorluchtigheid verklaarde, na alle onderzoek van Luiden, des kundig, niets beters te weeten. Wel waren 'er merkelyke inconveniënten in; maar dit was de zaak, dat men deze trachte uit den weg te ruimen. Voor 't overige wierden zy vermaand, altoos den pligt en betrekking, die 'er was tuſſchen Burgers en Overheden, voor oogen te houden; en te bedenken, dat dit volſtrekt noodig was, om den ſtaat der Landen geregeld en gelukkig te doen zyn. En het behaagde den Vorſt daar by te voegen, dat hy te meer hunnen misſlag van de zagtſte zyde had beſchouwd, om dat hy onderrigt was, dat verſcheidene onder hen voornamelyk dien laſt hadden op zich genomen, om zyn Perzoon te zien, waar toe hy hen dan by dezen gelegenheid gegeven had.

Dus quamen zy des Dingsdags avonds t'huis, den Hemel dankende, dat zy van deze gewigtige Commisſie gezond waren weder gekomen

komen. En schoon hun treurspel eenigzints bly-eindend was, na hunne gedachten, schynen zy echter voldaan te zyn, om nimmer weder met zodanige Requesten na den Haag te gaan.

De zevende dier Gedeputeerden heeft zyn ontslag eerst 14 dagen daar na gekreegen, zynde niet voor den 3den van February t'huis gekomen. Zo als hem in zyne detentie zyn ontslag berigt was, zegt men, dat hy zich noch een oogenblik verzogt op te sluiten, om in zyne eenzaamheid het ontroerd en verwyderd gemoed ruimte te geeven, en eenen Psalm aan te heffen, tot dank voor zyne verloszing. Hy vertrok noch den zelven avond, om, met behulp van een Rytuig, voor den nacht t'huis te zyn.

Dus verre 't geen de Historie der 7 Gedeputeerden betreft; wat den 8sten aangaat, die heeft op den 20sten van Maart 1750 zyne Sententie van hun Ed. Mogende de Gecommitteerde Raaden ontvangen, om voor den tyd van 10 Jaaren gebannen te worden uit den Lande van Holland, Zeeland en West-Vriesland. Vermits hy zich in de een en andere omstandigheden vry wat vuurig had gedraagen, vermoed men, dat dit veel meer daar uit, dan uit hoofde van zyne Commisfie zal gesproten zyn.

Ondertusschen verliepen 'er eenige dagen, eer de Heeren Gecommitteerden uit de Vroedschap audientie by zyne Doorluchtige Hoogheid verkreegen. Men zegt, dat de Vorst den 8sten van January des middags in de Vergadering van de Ed. Groot Mogende verscheen, en tot 's avonds ten 5 uuren zyn verblyf hield; waar op dien zelven avond noch audientie aan de genoemde Heeren wierd verleend.

Des Zondags, na dat 's Saturdags de Militie hier was ingekomen, quamen de Heeren Fiscaal *Wybo*, en twee der Heeren *Gecommitteerde Raaden*, enz. alhier. Dit aanzienlyk Collegie nam zynen intrek in de Herberg het Verguldе Vlies, aan de Noordzyde der Groote Kerk, en schikte zich terstond om elk te dagvaarden en te hooren, welke zich in woorden of daaden met de omstandigheden bemoeid hadden. Zelfs alle de zodanigen, welke men dacht by deze of geene gesprekken geweest te zyn, wierden gedrongen, om getuigenis der waarheid te geeven, en om, als 't nood deed, zulks met eede te sterken, dat men 'er niet meer van wist. Een Schilder, welke zich niet heeft kunnen verantwoorden, wierd in de Gevangkenis gebragt, na den Haag gevoert, en heeft op den 20sten van Maart 1750 mede zyn Sententie gekregen, om voor den tyd van 20 Jaaren uitge-

Digitized by Google

gebannen te worden. Eenige weinigen maakten zich t'zoek. Onder deze was 'er een, welke na zich eenigen tyd schuil gehouden te hebben, weder in de Stad quam. Deze wierd den 14den van Maart, des Saturdag avonds laat, gehaald, en in de Gevangkenis gebragt, en daags voor hy zyne Sententie ontfing, mede van hier na den Haag gevoert; en aldaar, als de voorige, den Lande uitgebannen, doch voor al zyn leeven, enz.

Ondertusschen heeft de Regeering wederom de klem gekreegen: men heeft terstond de Collecte in den gang geholpen, en die hunne Taxatie noch niet betaald hadden, vervolgd. Dit maakte zo veele indruk op anderen, dat het werk zich spoedig tot rust en onderwerping boog. Om alle misverstanden weg te neemen, in opzicht der zulken, welke meenden dat de Doleantie hen bevryde van de invordering, deeden myne Heeren van den Gerechte op den 26sten van January publiceeren de volgende

WAARSCHOUWING.

De Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem, in ervaaring zynde gekomen, dat veele Luiden en Ingezetenen binnen deze Stad, welke omtrent den aanslag van den Tax van het provisioneele Middel, in plaats van de afgeschafte Pachten, waar op zy zyn gesteld geweest, hunne Doleantien hebben ingebragt, conform de Permisie daar toe by het Plakaat van hunne Ed. Groot Mog. van den 29 July verleend, ondertusschen en hangende de Deliberatien over dezelve gedaane Doleantien, met het furneeren van de twee Derde Parten in de verdere Termynen van dien Tax, die zy albereids verschuldigd zyn, blyven superscedeeren, en daar van in 't geheel geene betaaling komen te doen; het welk nochtans niet behoort, en direct strydende is met het gunt in het voorsz. Plakaat van hunne Ed. Groot Mog. is vermeld en gestatueerd, als waar by den zodanigen Persoonen absolutelyk word geïnjungeerd en opgelegd, om in de betaaling van de twee Derde Parten van alle de Termynen te continueeren: ZO IS 'T, dat hunne Ed. Groot Achtb. ten overvloede hier mede alle de geenen, die in voegen voorsz. zouden mogen hebben gedoleerd, en vervolgens de twee Derde Parten van hunne verdere verschuldigde Termynen niet hebben voldaan en betaald, als noch willen gewaarschouwd hebben, dezelve twee Derde Parten van hunne verschuldigde Termynen ten spoedigste te komen voldoen en betaalen, op pœne, dat zy

Digitized by Google

anderzints mede, even als ten respecte van die geenen, welke in't geheel een of meer Termynen verschuldigd zyn, dagelyks geschied, by paraate Executie daar toe zullen worden geconstringeerd.

Aldus gedaan den 26 January 1750, present alle de Heeren Burgemeesteren,

In kennis van my,

J. J. van BERGUM van NIEUWENHUYSEN.

En den 27 daar op volgende, ten overstaan van de Heeren, Mr. Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier; Mr.* Abraham de Pape, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der Stad Haarlem, gepubliceerd,*

By my,

J. H. van DAM.

En om te verhoeden, dat geene der Burgers merkelyke schade mogt lyden aan Ruiters of Soldaaten, welke hunne Waaren kogten op Crediet, quam den volgenden dag deze

WAARSCHOUWING.

Myne Heeren van den Gerechte der Stad Haarlem, te gemoet ziende, dat mogelyk wel eenige Burgers en Ingezetenen dezer Stad, indien dezelve aan de Ruiters of Soldaaten, hier in Guarnisoen leggende, eenige Goederen of Waaren verkoopende, dezelve te veel mogten crediteeren, daar door in schade zouden konnen vervallen; en het zelve, zo veel mogelyk is, willende prevenieeren, en dus ook voorkomen de moeijelykheden, welke daar uit anderzints zouden mogen ontstaan; hebben, na deliberatie, goedgevonden en verstaan, alle Burgers en Ingezetenen dezer Stad by dezen te waarschouwen, zo als hun Ed. Achtb. doen by deze, om aan geen Ruiter of Soldaat by het verkoopen van eenige Levensmiddelen, of wat het ook zoude mogen weezen, meer crediet te geeven, als tot zes Stuivers, zonder meer; op pœne dat, zo wanneer iemand, tegen deze Waarschouwing aan, eenige meerder Penningen aan de voorsz. Ruiters en Soldaaten mogten komen te crediteeren, daar op en op zodanige handelingen geen Recht zal worden gedaan.

Een ieder zy gewaarschouwd en hoede zich voor schade.

Al-

Digitized by Google

Aldus gedaan den 27 January 1750, present de Heeren, *Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; *Mr.* Justus Witte, Pieter Samuël Crommelin, *en Mr.* Jacob Deutz, *Burgemeesteren*; *Mr.* Abraham de Pape, *Mr.* Jan van den Bergen, *Mr.* Christoffel Jan van Dam, Salomon van Echten, *Mr.* François Benjamin Fagel, Antoni Kuits, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der Stad Haarlem: en ten zelven dage, ten overstaan van de Heeren*, *Mr.* Zacharias Steenis, *Hoofd-Officier*; *Mr.* Abraham de Pape, *en Mr.* Jan van Styrum, *Schepenen der zelver Stad*, *gepubliceerd*,

By my,

J. H. van DAM.

Betreffende het Guarnisoen; de Detachementen Hollandsche Guardes en Guardes Suisse, welke Saturdags den 3den van January zyn ingerukt, bleven tot den 17den derzelver maand; en dus na een verblyf van 14 dagen, weder uitgetrokken: voor derzelver uittrekking, rukten binnen 6 Compagnien van het Zwitsers Regiment van *Hirsel*, komende van Breda en Bergen op den Zoom. Aan deze Manschap wierd ook tot intrek gegeven de *Jans*- en Wees-Kerken, als ook zeker Huis in de Appelaar-steeg; voorheen geschikt voor een Societeit van Dames, welke, na de herroeping van het Edikt van Nantes, om de Religie, uit Vrankryk hier gekomen waren, en ook hier een Kostschool van jonge Juffers plegen te houden. Den overigen gaf men de Zolder boven de Vleeshal, op de Groote Markt, tot verblyf.

Uit de schikkingen, konde men opmaaken, dat deze Manschap hier eenigen tyd Guarnisoen zoude houden, met de 6 Compagnien Cavallery, uit het vereenigd Regiment van Graaf *Maurits van Nassau* en *Rechteren*; welke hier daags na de Expeditie waren ingekomen. De Magistraat bezorgde hen Matrassen en Dekens: maar bevindende, dat de *Jans*- en Wees-Kerken slegte en ongezonde verblyfplaatzen voor de Militie waren, (doordien de warmte der Kaggels de dampen der Lyken na boven haalden en groote stank veroorzaakte) heeft men alle schikkingen verhaast, om betere Logementen in gereedheid te brengen. In de Kruisstraat was een Gebouw, het Vlaamsche Blok genaamd, 't welk voor dezen gediend had tot een Kerk voor Doopsgezinden, die daar vergaderden en hunnen openbaaren Dienst deeden; doch zeder 3 jaaren reeds buiten gebruik was,

ter oorzaake dat die Gemeente zich met andere hunner Broederen vereenigde, en dit Gebouw reeds verkogt hadden. De Regeering, genegen zynde dit te huuren, is het hen door de Eigenaars ten gebruike aangeboden; en alles, dat tot de Godsdienst-oeffeningen geschikt waare, 'er uitgenomen, Kribben gemaakt, en verders bequaame Stookplaatzen vervaardigd. Ook wierd 'er gereed gemaakt een zeer uitgestrekte Huizing op den Koudenhorn, welke te vooren gediend had voor eene Kerk der Jesuiten.

Voor de Cavallery, die ten deele in, doch ten grootsten deele buiten de Stad, en op de naby gelegene Dorpen geïnquartierd was, heeft men in het Pand, achter het Stadhuis, eene Hoofdwacht en Stalling voor 12 a 15 Paarden gebouwd: als mede eene aanzienlyke Stalling op de Ossenmarkt, by de Nieuwe Graft, voor ruim 100 Paarden.

En aan de Zwitsers wierd des Zondags namiddags de Bakenesser-Kerk verleend, tot hunne openbaare Stichting, en aldaar door hunnen Predikant in 't Hoogduits gepredikt.

Dus brengen wy in 't kort eene aanmerkelyke Historie ten einde, vol ongevals: daar armoede, onvergenoegdheid, en wanhoop de gevaarlyke Raadslieden waren. Gods zegen, hoopen wy, brenge onze Stad- en Landgenooten tot beter staat en bedenkingen! 't Is niet vreemd in 's waerelds geduurige verwisselingen, dat een Staat, tot zyne grootste hoogheid verheven zynde, daalt; maar ook, dat uit haare diepste vernedering 't beginzel haarer verheffing gebooren word. Men hoope ook, dat zy, die van een eerlyk gemoed zyn, en zien dat zuinigheid en naarstigheid geduurig hun geleide zyn moet, uit dat beginzel wederom tot nutte Leden van de Zamenleving worden mogen, en elk onzer in zynen byzonderen stand, 't zy die in Regeering gesteld zyn, vermogende Kooplieden, als alle anderen, met nieuwe kragten het gemeene nut zullen trachten te bevorderen!

De Kleine Gemeente zal, hoopen wy, begrypen, dat achting voor de geenen die hen te werk stellen, en trouw- en naarstigheid te toonen, de beste beweegredenen zyn, om vermogende Fabrikeurs aan hunnen Handel te houden, en de meeste gunst en vriendelykheid, de meeste hulp voor zich en hun huishouden, te verkrygen. Dus, wenschen wy, dat Vermogende zich dikwyls het ongelyke lot hunner Werklieden met het hunne mogen voor oogen stellen, en ze

der-

Digitized by Google

derhalven met ontferming en medelyden behandelen; niet altoos hun eigen afzonderlyk belang, maar zo veel doenlyk is, hunner beider bevorderen!

De betrekking, die wy tot onze Regeering hebben, is zekerlyk zeer onderscheiden van die eenes Werkmans omtrent zynen Meester: maar ontegenspreeklyk is het, dat 'er eene onderwerping aan de Regeering altyd moet plaats hebben. Dit is de onderscheiden rang, dien de Voorzienigheid, om dus te spreeken, zelve heeft ingesteld, op dat de rust en goede order in eenen Burgerstaat zou bewaard worden. De Vergaderplaatzen der Regeerders van Land en Steden zyn gewisselyk geschikt, om 't bezwaar hunner Medeburgers en Landsgenooten te hooren: maar echter moet elk eerlyk en stil Burger zich aan de uitspraak zyner Wettige Overheid met stilheid en onderwerping gedraagen.

Eindelyk, niemand onzer Landgenooten legge den blaam der wederspannigheid op een groot deel der Burgery. 't Is zeker, dat een groot gedeelte over hunne Taxatie is onvergenoegd geweest; maar het getal der geenen, die direct oproeren hebben willen aanstooken, is weinig, en van de geringste zoort geweest. Weinige Moeitemaakers zyn bequaam, om veele beweeging te maaken. „ Ziet, „ een klein Vuur, hoe grooten hoop Houts het aansteekt.

Aan-

Aan de

BOEKBINDER,

om de Plaaten in het Werk tegen over haare Bladzyden te plaatzen.

NB. *De Letterdruk volgt* A *tot* DD, *dan de Handvesten* A *tot* O, *daar op* RR *tot* IIII, *dan 't Echt Verhaal, en daar op* MMMMM *tot het einde.*

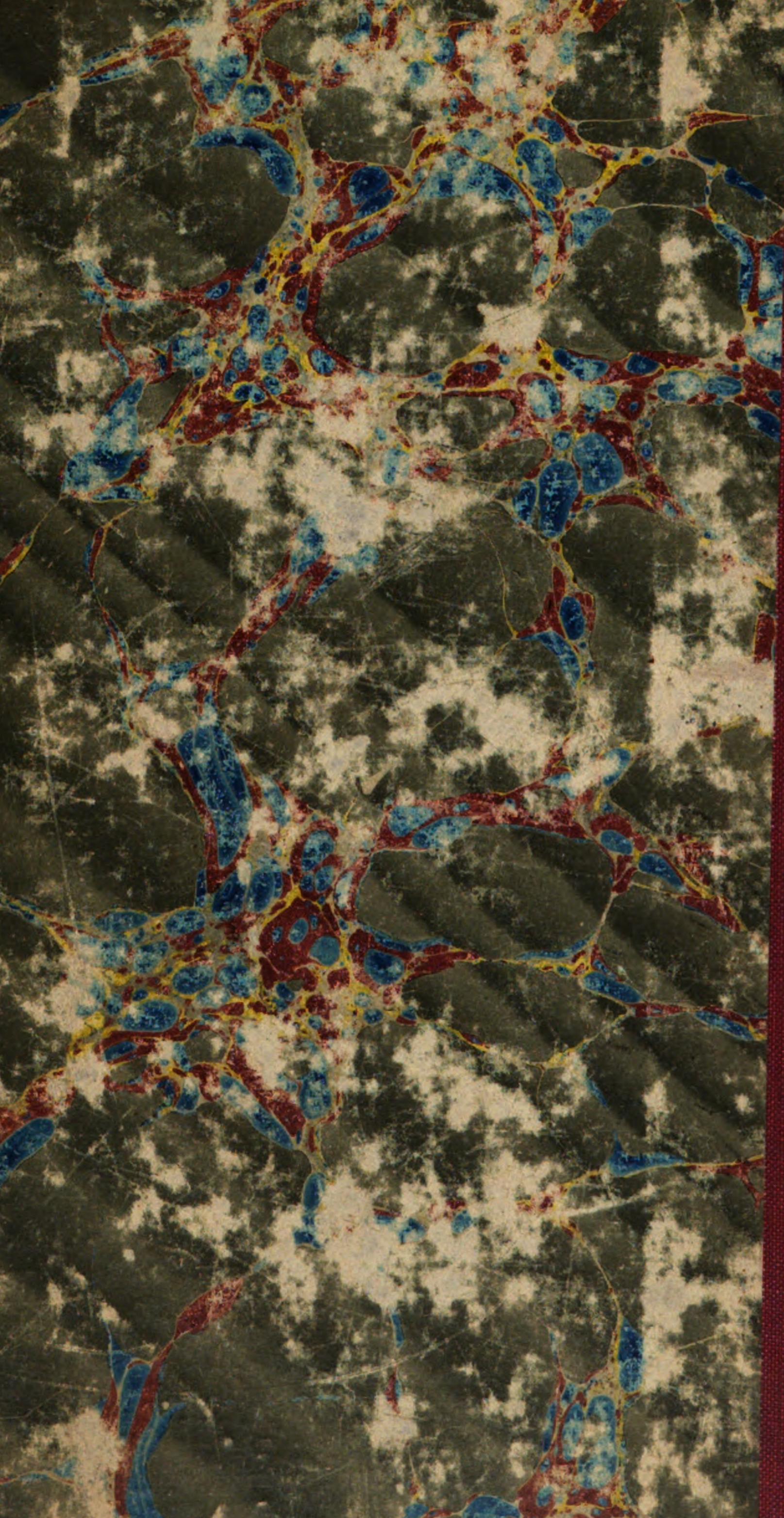
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google